HOLLANDA TÜRK DİASPORASI ATLASI

60 YIL& JAAR

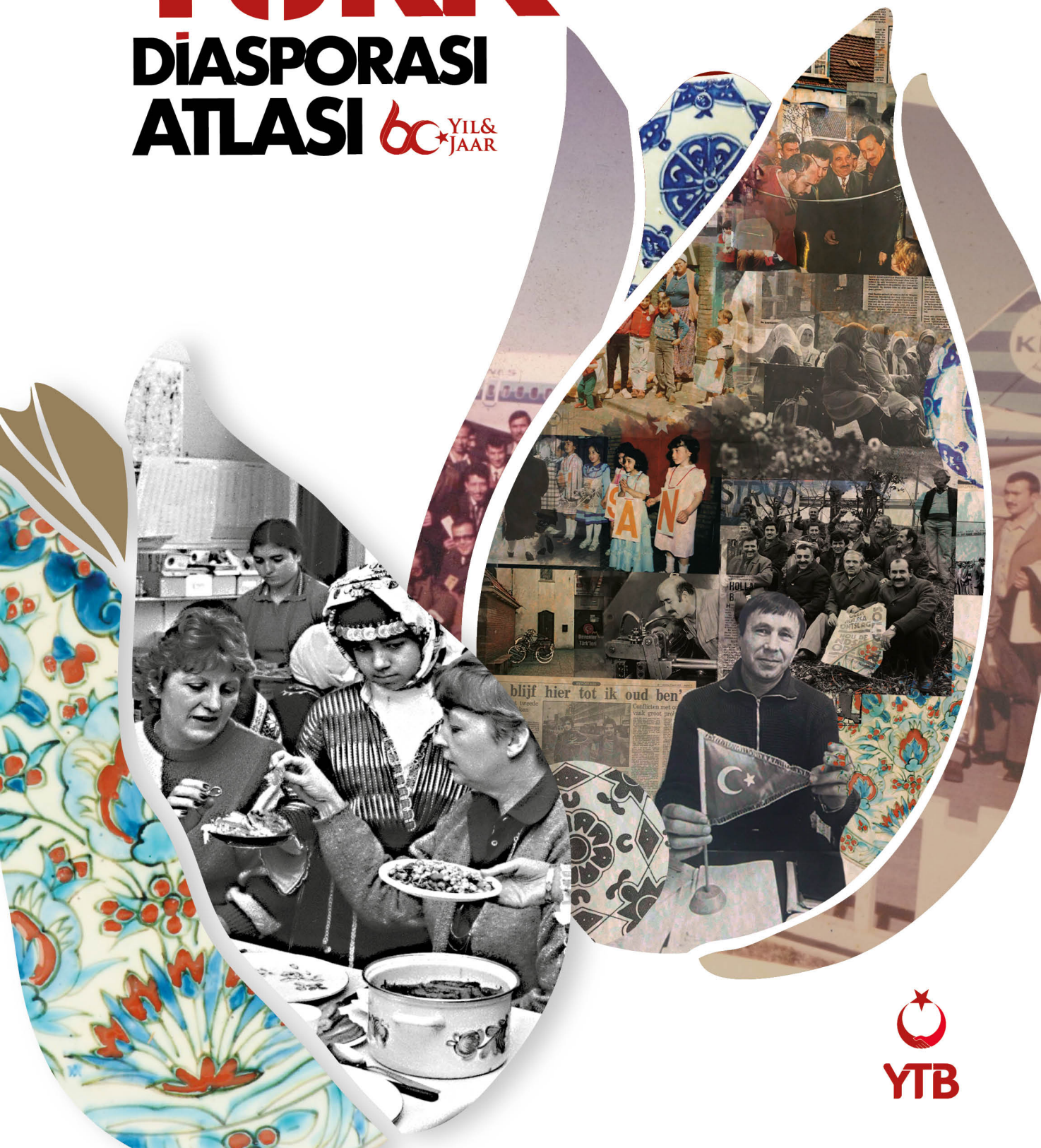

YTB

HOLLANDA TÜRK DİASPORASI ATLASI

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

YTB

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

HOLLANDA TÜRK DİASPORASI ATLASI

YTB Yayınları: 58

Türk Diasporası Serisi

ISBN: 978-975-17-6319-8

Proje Yöneticisi
Meryem Özdemir

Editörler
Bahar Cebe
Meryem Özdemir

Redaktörler
Hakan Ünay
Kübra Şimşek
Oğuzhan Ayberk Boztepe

Akademik Danışma Kurulu
Doç. Dr. Buket Ökten Sipahioğlu
Dr. Öğr. Üyesi Besim Can Zırh
Cemil Yılmaz
Leyla Yıldırım

Yayım Koordinasyon
Ercan Canbolat
Tuğba Tuğçe Korkut

Arşiv Çalışanları
Dr. Öğr. Besim Can Zırh
Ar. Gör. M. Mustafa İyi
Ahmed Emin Batman
Aslı Türkmen Mızrak
Muhammed Emin Ayverdi

Görsel Tasarım ve Uygulama
Özlem Keleş

Baskı ve Cilt
Özel Ofset Basım Yay. Mat. Tic. San. Ltd. Şti.
İvedikköy Mahallesi 1323.Caddesi No 28/4
Yenimahalle/Ankara
(Sertifika No:40365)

Yayın Yeri ve Tarihi
Ankara, Ekim 2025

Baskı Miktarı
1.Baskı, 500 adet

© TÜM YAYIN HAKLARI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞINA AİTTİR.
Hollanda Türk Diasporası Atlası içinde yer alan makalelerdeki fikirler yazara aittir ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın ve editörlerin görüşlerini yansıtmayabilir.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

HOLLANDA TÜRK DİASPORASI ATLASI
Bahar Cebe ve Meryem Özdemir
Özel Ofset Basım Yay. Mat. Tic. San. Ltd. Şti.
1- Diaspora 2- Göç 3- Hollanda

YTB YAYINLARI
Oğuzlar Mah. Mevlana Bulvarı No: 145 P.K: 06520 Balgat - Ankara
Tel: 0(312) 218-40-00 / Fax: 0(312) 218-40-49
info@ytb.gov.tr kep adresi: ytb@hs01.kep.tr
Sertifika Numarası: 67797

HOLLANDA TÜRK DİASPORASI ATLASI

60 YIL& JAAR

1983 yılında Leiderdorp şehrinde bölüm şefi Hasan Güney'in VERTO Staalkabel BV'de iş kontrolü yaparken çekilmiş bir fotoğrafı.
Kaynak: Turks Archief, turkarchief.nl

TAKDİM

20. yüzyılın ikinci yarısı, Avrupa'da hızlı bir sanayileşme ve ekonomik büyüme dönemine sahne oldu. Fabrikaların artması, şehirlerin genişlemesi ve üretim kapasitesinin hızla yükselmesi, beraberinde büyük bir iş gücü ihtiyacını doğurdu. Bu ihtiyacı karşılamak üzere yapılan uluslararası iş gücü anlaşmaları, kıtanın ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını yeniden şekillendirerek yeni bir dönemin başlangıcı oldu.

Avrupa'nın kalkınma yolculuğuna en güçlü katkılardan biri de Türkiye'den gerçekleşen işçi göçleri oldu. Türkiye, 1960'lı yıllardan itibaren başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesiyle iş gücü anlaşmaları imzaladı. 1961'de Federal Almanya ile başlayan süreç, 1964'te Avusturya, Hollanda ve Belçika; 1965'te Fransa ve 1968'de Avustralya ile devam etti.

Anlaşmalar sonrasında yanlarına hasretin en büyüğünü ve azmin en güçlüsünü alarak yola çıkan vatandaşlarımız, emekleriyle yalnızca Avrupa'nın kalkınma serüvenine gerekli iş gücünü sağlamakla kalmadı; yeni yurtlarında kurdukları yuvalarla, bugün 7 milyonu aşan ve Avrupa'nın sosyal ve kültürel dokusuna kalıcı izler bırakan Türk toplumunun da temelini attılar. Günümüzde Avrupa'daki Türk diasporası, yarım asrı aşkın bir deneyimi geride bırakarak; çalışkanlık, dayanışma ve toplumsal uyumla örülmüş bir birikim meydana getirmiştir.

Bu göç, yalnızca ekonomik bir hareketlilikten öte; azim ve fedakârlığın ön planda olduğu bir başarı hikâyesidir. Hollanda'ya giden ilk nesil, alın teriyle fabrikaları, yolları ve şehirleri inşa ederken kimliklerini koruyarak gelecek nesillere güçlü bir miras bıraktı. Bugün Hollanda Türk toplumu, eğitimden siyasete, ekonomiden kültüre kadar birçok alanda elde ettiği başarılarla hem Türkiye için bir gurur vesilesi hem de Hollanda için vazgeçilmez bir değer hâline gelmiştir. Hollanda'daki Türk toplumu, 60 yılı aşkın süredir devam eden bu köklü serüvenin gururunu yaşıyor. Elinizdeki eser, Hollanda'daki Türk diasporasının hikâyesine, varlık ve kimlik mücadelesine bir saygı ifadesi olarak hazırlandı.

Misafir işçilikten diasporaya uzanan yolculuğun ele alındığı *Hollanda Türk Diasporası Atlası*, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda yaşanan gelişmeleri ele almakta; Hollanda Türk toplumunun geleceğe yönelik adımlarına ışık tutmayı amaçlamaktadır. Alanında uzman isimler tarafından kaleme alınan makale ve söyleşiler, ilk nesilden bugüne değişen şartları tüm yönleriyle ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu değerli eserin hazırlanmasında emeği geçen herkesi yürekten tebrik ediyor; okuyucular için faydalı ve ilham verici olmasını diliyorum.

Abdulhadi TURUS
YTB Başkanı

ÖN SÖZ

İkinci Dünya Savaşı akabinde Batı Avrupa ülkelerinde iktisadi bir kalkınma yaşanmış ve bu kalkınma, savaş sonrası hâlihazırda azalmış olan nüfuslarının iş gücü açığına sebep olmuştur. Bu açığı karşılamak maksadıyla Avrupa'ya, başta Türkiye olmak üzere, birçok ülkeden işçi kabul edilmiştir. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti ile Hollanda Krallığı arasında 1964 senesinde akdedilen iş gücü anlaşması neticesinde, Anadolu'nun dört bir yanından vatandaşlarımız, Hollanda topraklarına doğru başlattıkları yolculuklarıyla Hollanda Türk diasporasının hikayesini şekillendirmiştir. Bugün Hollanda'da mukim Türklerin sayısı neredeyse yarım milyonu bulmuş olup Hollanda, Almanya ve Fransa'dan sonra en çok Türk vatandaşının yaşadığı üçüncü ülke konumundadır. Vaktiyle misafir işçi olarak gelen ilk nesilden bugüne kadar devam eden altmış yıllık bu göç süreci, artık Hollanda Türk toplumunu bir diasporaya dönüştürmüştür. Böylelikle bu dönüşüm hem bilimsel hem de sosyal incelemeler açısından önemli ve zengin bir araştırma konusu haline gelmiştir. Bu çerçevede ortaya çıkmış çalışmalardan biri olarak "Hollanda Türk Diasporası Atlası", altmış senelik bu göç hikâyesinde, misafir işçilikten diasporaya evrilme sürecinde Türk toplumunun sosyal, iktisadi, kültürel ve siyasi cihetlerden ne gibi aşamalar kaydettiğini ayrıntılı bir biçimde ele alma gayesini gütmektedir. Atlas'ın muhteviyatında, Hollanda'daki Türk diasporasının farklı özelliklerini aksettiren 14 ana başlık belirlenmiş olup, bu başlıklar alt başlıklara ayrılarak her biri üzerine makaleler yazılmış ve söyleşiler tertip edilmiştir. Bu alt başlıklar, kalem erbaplarının ihtisas sahalarına uygun bir şekilde seçilmiş; söyleşi yapılan katılımcılar ise Hollanda Türk toplumunda kanaat önderi olarak görülen veya başarılarıyla temayüz etmiş şahsiyetlerden titizlikle seçilmiştir. Bu sayede, Hollanda Türk diasporasının tarih içindeki aşamaları ve katettiği yol hakkında bir resim çizilmesi arzu edilmiştir.

Bu bağlamda, Hollanda Türk Diasporası Atlası içinde yer alan makalelerdeki fikirler yazara aittir ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın ve editörlerin görüşlerini yansıtmayabilir. Çalışmada ele alınan konular, ilk nesil göçmenler dâhil olmak üzere yeni nesil Hollanda doğumlu Türkleri de kapsamaktadır. Her ne kadar ana başlıklar geniş bir perspektife sahip ise de alt başlıkların sınırlılığı ve Hollanda Türk diasporasının çeşitliliği sebebiyle Türk diasporasının görünür olduğu her alana değinmek mümkün olmamıştır. Bu bakımdan çalışmanın bir kısım sınırlılıkları bulunsa da müteakip atlaslarda bu eksiklerin telafisi mümkün görülmektedir.

Bu kıymetli eserin ortaya çıkmasına katkı sağlayan bölüm yazarlarına, söyleşilere iştirak eden katılımcılara ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na teşekkürü bir borç biliriz. Bu çalışmanın, bilhassa Hollanda Türk toplumuna ve bu mevzuya alaka gösterenlere faydalı olmasını temenni eder, eserin kıymetli okuyucularla buluşmasını canıgönülden dileriz.

Bahar Cebe &
Meryem Özdemir

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 5

ÖN SÖZ 7

I. BÖLÜM

MİSAFİR İŞÇİLİKTEN DİASPORAYA 18

Türkiye'den Hollanda'ya, Misafir İşçilikten Diasporaya: Hollanda Türk Toplumu / Bahar Cebe & Meryem Özdemir 20

Hollanda'nın İlk Türk Kökenli Belediye Başkanı ile Söyleşi: Huri Şahin'in İlham Veren Hikâyesi 32

Lahey'den Türkiye'ye Uzanan Diplomatik Köprü: Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçisi Selçuk Ünal ile Söyleşi 40

Ankara'dan Hollanda'ya Uzanan Diplomatik Köprü: Hollanda Krallığı Ankara Büyükelçisi Joep Wijnands Anlatıyor 52

Diaspora Arşivinden Kesitler 59

II. BÖLÜM

DİASPORANIN SİYASAL TEMSİLİ VE KATILIMI 74

Siyasal Katılımın Dünü, Bugünü ve Yarını / Nermin Aydemir 76

Kimlik, Güvenlik ve Liderlik: Hollanda'nın İlk Türk Emniyet Genel Müdürü Hamit Karakuş ile Söyleşi 82

Diaspora Arşivinden Kesitler 89

III. BÖLÜM

DİASPORA MUTFAĞI 98

Entegrasyon ve Kimlik: Hollanda Mutfağında Türk Diaspora Mutfağının Yükselişi / Esma Özen 100

Çokkültürlü Diasporanın, Çokkültürlü Mutfağı: Ali Topal İle Hollanda Türk Diaspora Mutfağı Hakkında Söyleşi 106

Türk Yoğurdunun Hollanda'daki Yolculuğu: Jan Hoogenboom'un Hikâyesi 114

Diaspora Arşivinden Kesitler 119

IV. BÖLÜM

DİASPORA VE ÇOKDİLLİLİK 124

Türk Toplumunda Kimlik, Dil ve Aidiyet / İrem Bezcioğlu-Göktolga) 126

Türkçe Yeniden Hollanda'da "Çiçek" Açıyor: Tulip Başkanı Melek Yücel'in Perspektifiyle Türkçenin Hollanda'daki Yolculuğu 132

Diaspora Arşivinden Kesitler 143

V. BÖLÜM
DİASPORADA KİMLİK 148

Hollanda Türk Toplumunda Hibrit Kimlik İnşa Süreci: Artılar ve Eksiler Bağlamında Değerlendirme / Halil İbrahim Karaaslan 150

Diasporadan "Heykeli Dikilecek" Değil "Heykeli Dikilmiş" Adam: Alihan Uzun ile Diasporada Kimlik Hakkında Söyleşi 158

Diaspora Arşivinden Kesitler 171

VI. BÖLÜM
DİASPORADA SANAT 174

Motiflerde Buluşmak: 17. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Türk–Hollanda Sanatsal Etkileşimi / Gülgün Yılmaz 176

Fotoğraflarla Anlatılan Diaspora Hikâyeleri: Sanatçı Ebru Aydın ile Söyleşi 190

Diaspora Edebiyatı Üzerine: Yazar Sadık Yemni Anlatıyor 198

VII. BÖLÜM
DİASPORADA SİVİL HAKLAR 208

Hollanda'daki Türk Gençlerinin Yaşadığı Sorunların Çözümünde Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü / Buse Işıkhan 210

Birinci Neslin Sivil Toplum Öncülerinden İbrahim Görmez ile Sivil ve Siyasi Haklar Üzerine Söyleşi 220

Hollanda Türkiye Akdeniz Alevileri Derneği Başkanı Nazım Eşkili ile Diasporanın Dernekleşme Süreçleri Hakkında Söyleşi 226

Hollanda'da Türk Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Figen Arslan ile Söyleşi 234

Diaspora Arşivinden Kesitler 245

VIII. BÖLÜM
DİASPORA VE MEDYA 252

Geçmişten Günümüze Hollanda'da Türkçe Medya / Ersoy Soydan 254

Medya ve Çeşitlilik Hakkında Film Yapımcısı Fatoş Çergel ile Söyleşi 264

Diaspora Arşivinden Kesitler 271

IX. BÖLÜM
DİASPORADA SPOR **274**

Sporun Hollanda Türk Diasporasındaki Yeri / Nuri Kurnaz 276

Engelsiz Diaspora, Engelsiz Spor: Millî Sporcu Resul Karabulut ile Söyleşi 284

Hollanda Türk Toplumunun Futbolla Olan İlişkisi Üzerine Amsterdam Gençler Birliği Başkanı Mehmet Cılızoğlu ile Söyleşi 288

Diaspora Arşivinden Kesitler 295

X. BÖLÜM
DİASPORA VE MUHİT **298**

Amsterdam'da Türk İşçilerin İlk Meskeni Olan Atatürk Yurdu: Yatakhane mi, Ev mi? / Ahmed Emin Batman & Ole Lechner 300

Oğuzhan Akdemir ile Hollanda Türk Toplumunda Caminin Mekânsal Önemine Dair: Sadece Bir İbadethane mi? 308

Diaspora Arşivinden Kesitler 315

XI. BÖLÜM
DİASPORA VE DİN **324**

Hollanda'daki Türk Diasporası için Müslümanlar ve Devlet Arası İletişim Organı'nın Önemi / Muhsin Köktaş & Ebubekir Öztüre 326

Eğitimde Çeşitlilik: İslam Okulları Üzerine Yusuf Altuntaş ile Söyleşi 334

Geçici İşçilikten Ebedi İstirahate Dönen Yolculuklar: İslami Mezarlıklar Vakfı Başkanı Hamed Amrino ile Söyleşi 342

Diaspora Arşivinden Kesitler 351

XII. BÖLÜM
DİASPORA VE SOSYAL HİZMET **368**

Psikososyal Perspektiften Hollanda Türk Toplumu / Bahar Kara-Denizaşan 370

Laleler Solmasın Diyenlerin Kültüre Dayalı Yaşlı Bakım Hizmeti: Lale Hasta ve Bakımevi Hakkında Seda Arslan ile Söyleşi 378

Diasporada Bakıma İhtiyaç Duyan Çocukların Geleceği: Yıldız Ailesi ile Koruyucu Ailelik Üzerine Söyleşi 388

Diaspora Arşivinden Kesitler 395

XIII. BÖLÜM
DÖNÜŞEN DİASPORA 398

Hollanda'da Türk Girişimciliğinin Gelişimi, Dönüşümü ve Yeni Yönelimler / Tüzin Baycan 400

Dönüşen Diaspora ve Diasporada Türk Teknoloji Girişimleri Ekosistemi Üzerine Gürol Üzenç ile Söyleşi 410

XIV. BÖLÜM
ANA VATANA DÖNÜŞ 418

Tersine Göç Kavramının Hollanda'daki Türk Göçmenler Bağlamında İncelenmesi / Ayşenur Kırılmaz-Başer 420

Hollanda'dan Anadolu'ya: Mustafa Özdemir'in 30 Yıl Sonra Sılaya Uzanan Yolculuğu 432

Gitmekle Kalmak Arasında: Geri Dönüşün Psikolojik, Maddi ve Ailevi Yönleri Hakkında Mehmet Akbulut ile Söyleşi 442

Diaspora Arşivinden Kesitler 451

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1997 Ekim'de Hollanda Genelinde İlkokullarda Ana Dili Dersi (OETC) Alan Öğrenciler 144

Tablo 2: 1984-1996 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Yılına Göre Ana Dili Eğitimleri İçin Merkezden ve Mahallinden Sağlanan Öğretmenler 144

Tablo 3: Gençlerin Yaşadığı Sorunların Çözümünde STK'ların Rolü 216

Tablo 4: Hollandalı Türklerin En Çok Katılım Sağladığı Spor Dalları 281

Tablo 5: Türkiye'ye Kesin Dönüş Yapan Türk Vatandaşları 452

1969 yılında Hollanda'ya KLM uçak şirketi ile gelen Türk işçiler
Kaynak: Turks Archief, turkarchief.nl

KLM
PH-DNS
DC-9

HOLLANDA'YA GÖÇÜN TARİHSEL SÜRECİ

1964

Türkiye Cumhuriyeti ve Hollanda Krallığı arasında İşgücü Anlaşması imzalanmıştır.

1965

• Amsterdam'da konut ve gemi yapımında çalışan Türk misafir işçiler için sonradan Atatürk Yurdu adı verilen bir yurt kurulmuştur.

• Türk Hava Yolları ilk defa Hollanda'ya haftalık uçuşlarını başlatmıştır.

1966

Türkiye Cumhuriyeti ve Hollanda Krallığı arasında işçilerin pozisyonunu güvence altına almak için Sosyal Güvenlik Anlaşması imzalanmıştır.

1967

Hollanda'nın Amsterdam şehrinde ilk Türk restoranı Topkapı Restaurant açılmıştır.

1968

T.C. Rotterdam Başkonsolosluğu hizmete açılmıştır.

1970

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Hollanda'ya ilk din görevlisi gönderilmiştir.

1972

- T.C. Çalışma Bakanlığı Yurt Dışı İşçi Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuştur.
- Hollanda İslam Merkezi Vakfı 1972 yılında kurulmuş, Hollanda'nın dinî-sosyal kâr amacı gütmeyen ilk Türk kuruluşudur.

1974

• Türk çocuklarına ana dili eğitimleri verilmeye başlanmıştır.

• Hollanda devleti tarafından iş gücü alımları resmen durdurulmuştur.

• Hollanda'nın Almelo şehrinde ilk Türk camisi olan Yunus Emre Camisi kullanıma açılmıştır.

1975

Hollanda'da 1975-1976 yılları arasında yaklaşık 15 bin kaçak işçiye genel af ilan edilmiştir.

1976

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İşçi Dövizleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

1977

T.C. Deventer Başkonsolosluğu hizmete açılmıştır.

1979

Hollanda devleti, göçmenlerin kalıcı olduğunu resmen kabul etmiştir.

1980

Musa Öztürk belediye seçimlerinde ilk Türk kökenli olarak Rotterdam belediye meclisine girmiştir.

1983

Hollanda devleti, "Azınlıklar Notası'nı yayınlayarak göçmen politikasını açıklamıştır.

1985

• Hollanda'da devletin resmî muhatabı statüsünde olan IOT (Hollanda'da Türkler İçin Danışma Kurulu) kurulmuştur.

• Geçerli bir oturma iznine sahip olup en az beş yıl yasal olarak ikamet eden yabancılara yasa ile belediye meclisi seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

1986

• Göçmenlere Hollanda yerel seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmesinin ardından 16 Türk kökenli belediye meclisine girmiştir.

• Aynı zamanda Ali İhsan Ünal belediye başkan yardımcısı olan ilk Türk kökenli olmuştur.

• Yargıtay imam ve İslami kuruluşların resmî statüsünün rahip ve kilise ile eşit olduğuna hükmetmiştir.

• Türk İslam Kültür Federasyonu tanınarak Müslümanlara ilk defa kamu yayın hakkı verilmiştir.

1987

Türkiye Cumhuriyeti tarafından yurt dışındaki vatandaşlara gümrüklerde Türkiye seçimleri için oy kullanma hakkı verilmiştir.

1988

• İlk devlet destekli İslam okulu Al-Ghazali İslam ilkokulu Rotterdam'da kurulmuştur.

• Hollanda'da camilerden dışarıya duyulacak şekilde ezan okunması yasal olarak kilise çanı sesiyle eşdeğer kabul edilmiştir.

1989

İlk Avrupa Müslümanları Konferansı 15-16 Nisan 1989 tarihlerinde Rotterdam'da düzenlenmiştir.

1990

TRT-INT televizyon yayınları, Avrupa ülkelerine yönelik olarak yayına başlamıştır.

1994

Hollanda'da ilk defa Seyfi Özgüzel adında bir Türk kökenli doktora eğitimini tamamlamıştır.

1997

Rotterdam İslam Üniversitesi'nin (IUR) açıldığı ilan edilmiştir.

1998

• İlk defa Temsilciler Meclisi'nde Fadime Örgü ve Nebahat Albayrak olmak üzere iki Türk kökenli milletvekili göreve başlamıştır.

• Rijnmond Bölgesi'ndeki 80'den fazla İslami kuruluşun şemsiye kuruluşu olarak faaliyet gösteren SPIOR (Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond) kurulmuştur.

2001

Hollanda'da Müslümanların hak ve menfaatlerini savunmak üzere 400'e yakın cami derneğini temsil eden çatı kuruluşu CMO (Hollanda'da Müslümanlar ve Devlet Arası İletişim Organı) kurulmuştur.

2002

• Türk kökenli Famile Arslan Hollanda'da ilk başörtülü avukat olarak mesleğine başlamıştır.

• İlk Türk kökenli senatör Düzgün Yıldırım göreve başlamıştır.

2004

• Örgün öğretimde göçmen kökenli çocuklara ana dili eğitimi uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır.

• CMO, Hollanda devleti tarafından resmî muhatap olarak tanınmıştır.

• Songül Akkaya ve Köksal Gör, İl Genel Meclisi'ne giren ilk Türk kökenliler olmuştur.

2007

İlk Türk kökenli Bakan Yardımcısı Nebahat Albayrak Hollanda kabinesinde göreve başlamıştır.

2008

Türkiye-Hollanda ilişkilerinin güçlendirilmesi ve Türkiye-Hollanda Konferansı kurulmasına ilişkin Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır.

2010

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) kurulmuştur.

2012

Yurt dışındaki vatandaşlara, Türkiye'deki cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri ile anayasa değişikliği halkoylamalarında, bulundukları ülkelerdeki diplomatik temsilciliklerde oy kullanma hakkı tanınmıştır.

2014

Yurt dışındaki seçmenler ilk kez cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oy kullanmıştır.

2015

Türk siyasetçiler tarafından göçmen kökenlilerin hak ve menfaatlerini savunmaya odaklanan DENK Partisi kurulmuştur.

2019

• T.C. Amsterdam Başkonsolosluğu hizmete açılmıştır.

• Türkiye Büyük Millet Meclisi Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Alt Komisyonu kurulmuştur.

2021

İlk başörtülü milletvekili Fas kökenli Kauthar Bouchallikht olmuştur.

2022

• Huri Şahin, Rijswijk belediye başkanı olarak atanarak ilk Türk kökenli belediye başkanı olmuştur.

• TRT Türk yurt dışında yaşayan vatandaşlara yönelik yayın yapacak şekilde yeniden yapılandırılmış ve yeni yayın dönemine başlamıştır

2024

Türkiye Cumhuriyeti ve Hollanda Krallığı arasında imzalanan İşgücü Anlaşması'nın 60. yıl dönümüdür.

YILLARA GÖRE HOLLANDA'DA

TÜRK KÖKENLİ SAYISI

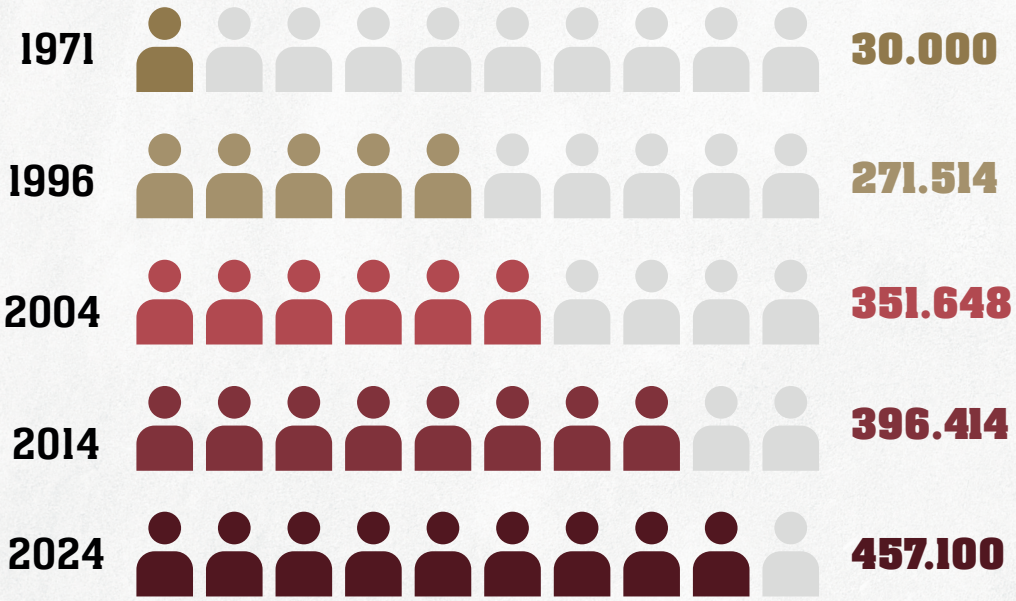

Kaynak: Hollanda İstatistik Merkezi (CBS)

GÖÇÜN 60. YILI OLAN 2024 YILINDA EN ÇOK

TÜRK NÜFUSUNA SAHİP 10 BELEDİYE

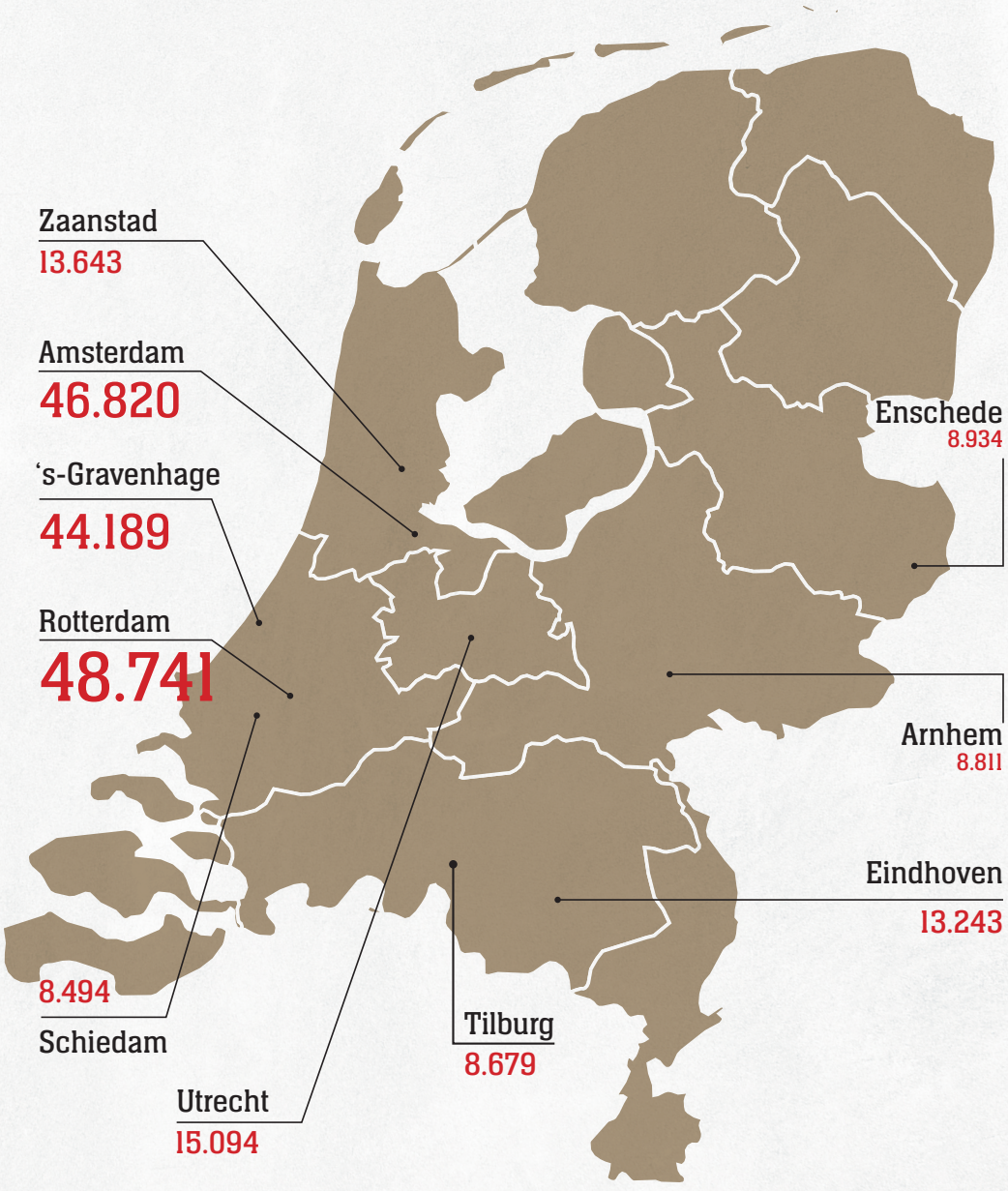

Kaynak: Hollanda İstatistik Merkezi (CBS)

I. BÖLÜM

MİSAFİR İŞÇİLİKTEN DİASPORAYA

TÜRKİYE'DEN HOLLANDA'YA, MİSAFİR İŞÇİLİKTEN DİASPORAYA: HOLLANDA TÜRK TOPLUMU

Bahar Cebe & Meryem Özdemir

HOLLANDA'NIN İLK TÜRK KÖKENLİ BELEDİYE BAŞKANI İLE SÖYLEŞİ: HURİ ŞAHİN'İN İLHAM VEREN HİKÂYESİ

Huri Şahin

LAHEY'DEN TÜRKİYE'YE UZANAN DİPLOMATİK KÖPRÜ: TÜRKİYE CUMHURİYETİ LAHEY BÜYÜKELÇİSİ SELÇUK ÜNAL İLE SÖYLEŞİ

Büyükelçi Selçuk Ünal

ANKARA'DAN HOLLANDA'YA UZANAN DİPLOMATİK KÖPRÜ: HOLLANDA KRALLIĞI ANKARA BÜYÜKELÇİSİ JOEP WIJNANDS ANLATIYOR

Büyükelçi Joep Wijnands

TÜRKİYE'DEN HOLLANDA'YA, MİSAFİR İŞÇİLİKTEN DİASPORAYA: HOLLANDA TÜRK TOPLUMU

BAHAR CEBE[1] & MERYEM ÖZDEMİR[2]

Giriş

1569 yılında Prens Willem van Oranje'nin gönderdiği mektuba cevaben Osmanlı Devleti'nin, Hollanda'ya bağımsızlık mücadelesinde sağladığı destek ile iki ülke arasında günümüze kadar devam edecek olan ilişkilerin ilk temelleri atılmıştır. 1612 yılında Hollanda'nın, Cornelis Haga'yı İstanbul'a ilk büyükelçi olarak atamasıyla birlikte iki devlet arasında diplomatik ilişkiler de resmiyet kazanmıştır. Böylelikle ticari ve kültürel ilişkilerin gelişmesinin önü açılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Hollanda Krallığı ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 16 Ağustos 1924 tarihinde Dostluk Anlaşması imzalanmış, 19 Ağustos 1964'te ise Hollanda'nın iş gücü ihtiyacından dolayı Türkiye ile imzalanan işgücü anlaşması sonucunda günümüzde sayısı neredeyse yarım milyona ulaşan Hollanda Türk toplumunun temelleri atılmıştır. 1960'lı yıllarda aynı zamanda başta Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Ortaklık Yaratan Anlaşma (Ankara Anlaşması) olmak üzere ikili ilişkilerin gidişatını daha ileri bir seviyeye taşıyan anlaşmalar yapılmıştır. 400 yılı aşkın resmî ilişkilerin bu son döneminde Hollanda Türk toplumunun varlığı, iki ülkeyi birbirine bağlayan doğal bir köprü niteliği taşıması sebebiyle iki ülkenin politikalarında giderek belirleyici bir unsur haline gelmiştir.

Türkiye ve Hollanda Arasında Resmî İlişkilerin Tarihçesi

Diplomat Cornelis Haga'nın Osmanlı'nın daveti üzerine Hollanda'nın elçisi olarak 1612 yılında İstanbul'a gelmesi, Hollanda ve Osmanlı arasındaki ilişkilerin resmî baş-

1-Doktora Adayı, Yıldız Teknik Üniversitesi, baharrbalcii@gmail.com, 0000-0003-0759-6655
2-Uzman, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

langıcı kabul edilir (Lhotská, 2014). Ancak iki ülke arasındaki ilişkiler bu resmî davetten çok daha öncesine dayanmaktadır. 1568 yılında başlayan Hollanda bağımsızlık savaşı olarak bilinen Seksen Yıl Savaşları'nda Hollanda, Avrupa'nın büyük ordularına karşı dinî özgürlükleri için mücadele ederken ittifak arayışında Osmanlı'nın desteğini kazanmıştır. Prens Willem van Oranje, Osmanlı tebaası altında bulunan topraklarda dinî özgürlük veren Osmanlı Devleti'nin aksine dinî baskı uygulayan İspanya'ya karşı, 1569 yılında Osmanlı hükümdarı II. Selim'e gönderdiği mektupta yardım talep etmiş, bu talebi karşılıksız kalmamıştır ('t Hart, 2022). Osmanlı İmparatorluğu'nun İspanyol İmparatorluğu ile 16. yüzyılda Akdeniz hâkimiyeti için yürüttüğü savaş, İspanya'nın gücünün bölünmesine yol açması sebebiyle Hollanda'nın yararına olmuştur. Bu süreçte Osmanlı'nın yardımı, Hollanda'nın Osmanlı Devleti'ne karşı tutumunu etkilemiştir. Osmanlı'nın yardımı sonucunda Hollandalı askerler, yeniçerilerden etkilenerek bıyıklılarını uzatmış ve onlar gibi giyinmiştir. Aynı zamanda baskı altında yaşamaktansa daha özgür olacaklarını ve dinî hoşgörünün sağlanacağını düşündükleri Türk ülkesinde yaşamayı tercih ettikleri anlamına gelen "liever Turks dan Paaps" ifadesini kullanmışlar ve 1574'te yapılan, hilal şeklinde, üstünde Türklerin yanında olmayı tercih ettiklerini yazan madalyon takmışlardır (Dohmen, 2000). Söz konusu madalyonlar yaklaşık beş asırdır Rotterdam'ın Den Briel Müzesi'nde sergilenmektedir (Historisch Museum Den Briel, 2023). Zeeland eyaletinde bir kasabanın adının "Turkeye" olması da dikkat çek-

"Türkiye ve Hollanda arasındaki resmî ilişkiler 400 yılı aşkın bir süreyi kapsamakla beraber özellikle son 60 yılda iş gücü anlaşması ile iki ülkeyi birbirine bağlayan ve iş birliğini artıran Hollanda Türk toplumunun varlığı olmuştur."

mektedir. 1604 yılında bu ismi aldığı düşünülen kasabanın, "Türkler Papa'dan yeğdir" sloganını kullanan ve İspanya'ya karşı mücadelede yer alan Deniz Dilencileri adındaki Hollanda'nın paralı deniz kuvvetlerinin (watergeuzen) kalesi olabileceği, "Turkeye" adının bu sebeple kasabaya verilmiş olabileceği düşünülmektedir (Dohmen, 2000).

Resmî ilişkilere giden süreçte teması artıran bir diğer gelişme lalenin Hollanda'ya geliş süreci ile olmuştur. 1554-1562 yılları arasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun özel elçisi olan Ogier Ghislain de Busbecq'in kendi ülkesinde bulunmayan laleye ilgisi ile lale soğanlarının Avrupa yolculuğunda önemli duraklarından biri Hollanda olmuştur. Bu sayede lale, Hollanda'nın hem kültüründe hem de ekonomisinde başat unsur olarak iki ülke ilişkilerinde önemli bir yer teşkil etmiştir (Dolunay vd., 2019). Hollanda, Osmanlı topraklarında Fransa ve İngiltere bayrağı altında ticaret yaparken 1610 yılında Halil Paşa, ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla Hollanda'dan bir elçi göndermesini talep etmiştir. Diplomatik ilişkiler ve ticari ayrıcalıklar kurmak için 1612'de diplomat Cornelis Haga'nın elçi olarak görevlendirilmesiyle Sultan I. Ahmet tarafından İslam devletlerinde hükümdar tarafından yabancı gayrimüslim topluluklara verilen hakları ifade eden ahidname

verilmiş ve ikili ilişkiler resmiyet kazanmıştır (Vanneste, 2021). 1578 yılında Schiedam şehrinde dünyaya gelen ve Leiden Üniversitesi'nde Hukuk bölümünden mezun olan diplomat Cornelis Haga'nın İstanbul'a büyükelçi olarak atanmasıyla Osmanlı Devleti, Hollanda devletini bağımsız devlet olarak tanıyan ilk ülke olmuştur. Bu vesileyle Osmanlı Devleti, Hollandalı tüccarların Osmanlı topraklarında ticaret yapmasına izin vermiştir. Böylelikle Hollandalı tüccarlar için Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Güney Doğu Avrupa'da da ticaret yapmalarının önü açılmıştır. Ahidname çerçevesinde Hollandalılara Türkiye'de dinî özgürlük tanınmıştır. Aynı zamanda Hollanda savaş gemilerinin Osmanlı limanlarını tadilat ihtiyacı olduğunda kullanabilmeleri, bu limanlarda gıda ve mühimmat ihtiyaçlarını karşımaları ve açlık zamanlarında acil durumlar için ayrılan erzak kullanımına imkân tanınmıştır. Bu süreçte Hollandalı tüccarlara Osmanlı Devleti tarafından bazı istisnalar da sağlanmıştır. Örneğin Protestan mezhebi olarak Katolik mezhebindeki tüccarlara kıyasla %3 olmak üzere daha düşük oranda vergi zorunluluğu uygulanmıştır ('t Hart, 2022).

III. Selim dönemine kadar herhangi bir ülkede ikamet elçiliği açma gereksinimi duymayan Osmanlı İmparatorluğu, Hollanda'daki ilk daimî temsilcisi olarak 1859'da Yahya Karaca Paşa'yı Lahey'e elçi olarak atamıştır (Canatan, 2024). Böylece ilk yerleşik temsilcilik 1859 yılında faaliyete geçirilmiştir. Söz konusu dönemde Osmanlı – Hollanda ilişkilerinde başlıca konu ticaret olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ikili ilişkiler daha da kurumsallık kazanmıştır. Hollanda, Türkiye'yi tanıyan ilk Avrupa ülkelerinden biri olmuştur (Lhotská, 2014). Cumhuriyetin kurulmasının ardından iki ülke arasında akdedilen ilk anlaşma da Dostluk Anlaşması olarak bilinen 16 Ağustos 1924'te imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Felemenk Kraliyeti Arasında Muhadenet Muahedenamesi"dir. (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.). Bu anlaşma, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin ve çeşitli alanlarda iş birliğinin devamını vurgulaması bakımından önemli bir kilometre taşıdır. Söz konusu anlaşmalar neticesinde giderek artan ticari ilişkiler sayesinde günümüzde Hollanda, Türkiye'ye en çok doğrudan yatırım yapan ülke konumuna gelmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023).

Dostluk Anlaşması, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kuruluna kadar taraflar arasındaki siyasi ilişkilerin çerçevesini çizen temel referans belge olma özelliğini korumuştur. 1960'lardan itibaren Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Ortaklık Yaratan Anlaşma ve onun uygulama belgeleri (1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile 1996 yılında yürürlüğe giren 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı) taraflar arasındaki ilişkilerin temel itici gücünü oluşturmuştur (Mehter-Aykın & Kahraman, 2018). 2005 yılından itibaren de Türkiye ile Hollanda arasındaki ilişkiler Avrupa Birliği (AB) ile mutabakata varılan Müzakere Çerçeve Belgesi ekseninde geliştirilmiştir. 26 Mart 2008 tarihinde ise Türkiye-Hollanda İlişkilerinin Güçlendirilmesi ve Türkiye-Hollanda Konferansı Kurulmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır. Bu çerçevede oluşturulan Türkiye-Hollanda Wittenburg Konferansı dönüşümlü olarak düzenlenmeye başlamıştır. Ayrıca iki ülkenin NATO müttefiki de olması ilişkilerin diğer boyutunu oluşturmaktadır.

Hollanda-Türkiye İş Gücü Anlaşması

İki ülke arasında devam eden ilişkiler 1960'lı yıllarda Türkiye'den Hollanda'ya yaşanan işçi göçü ile farklı bir boyut kazan-

"Türkiye ve Hollanda arasında imzalanan işçi göçü anlaşması Türk işçilerin Hollanda'da geçici olacağı varsayımıyla hazırlanmıştır. Kalıcı olmadıkları düşüncesiyle devlet, göçmenlerin kültürel kimliğini korumaya yönelik adımlar atmış, örneğin göçmen çocukların döndüklerinde köken ülkenin eğitim sistemine uyum sağlayabilmeleri için ana dili eğitimleri gibi destekler sağlamıştır."

mıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde nüfus ve işsizlik oranlarının artması sebebiyle Hollanda göç veren ülke konumundaydı (Van Dalen ve Henkens, 2007). 1950'li yılların ortalarından itibaren savaş yıkımlarının onarılması ve Hollanda ekonomisinin iyileşmesiyle ülkede işçi açığı oluşmuştur. 1960'ların başlarından itibaren ilk olarak İtalya, İspanya, Yugoslavya'dan sonrasında ise Türkiye, Fas, Surinam ve Antiller'den Hollanda'ya işçi açığını kapatmak için "misafir işçi" kabul edilmiştir (Bruquetas-Callejo, 2007). Hollanda ve Türkiye arasında 19 Ağustos 1964'te imzalanan işçi anlaşması ile iki ülke arasındaki işçi göçü resmi olarak başlatılmış ve birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Hollanda'daki Türkler de Türkiye'de bırakıp geldikleri ailelerine daha iyi bir gelecek sunarak dönmek için kalıcı göç planları yapmamıştır. İşçiler; tekstil, inşaat, gemicilik gibi sektörlerde ve Amsterdam, Rotterdam, Utrecht ve Twente-Midden-Brabant bölgelerinde ağırlıklı olarak çalışmışlardır (Adıgüzel, 2009). 1973 Petrol Krizi sonrasında işçi talebindeki düşüş sebebiyle işçi alımı sınırlandırılmıştır. Misafir işçi olarak kabul edilen işçilerin birçoğu rotasyon anlayışı ile Hollanda'ya gelirken benzer anlayış Türkler için geçerli olmamış ve kriz sonrasında Hollanda'ya göç aile birleşimi üzerinden devam etmiştir (De Vries ve Wolbers, 2004). 1960'lı yılların sonlarından itibaren Türkiye'den gelen kadın göçmenlerin sayısal artışı aile birleşiminin önemli bir göstergesidir (Engbersen vd., 2020). Özellikle 80'li yıllarda işçi göçüyle gelen Fas ve Türk kökenliler arasında aile birleşimi artmıştır. 1995-2002 yıllarına gelindiğinde aile birleşimi sebebiyle Hollanda'ya göç edenlerin halen en fazla (üçte biri) Türkiye ve Fas'tan geldiği, köken ülkeden eş tercihinin Hollanda'da doğup büyüyen gençlerde de yaygın olduğu belirtilmiştir (Nicolaas vd., 2004).

Hollandalı Türklerin Misafirlikten Diasporaya Geçişi

Türkiye ve Hollanda arasında imzalanan işgücü anlaşması Türk işçilerin Hollanda'da geçici olacağı varsayımıyla hazırlanmıştır. Kalıcı olmadıkları düşüncesiyle devlet, göçmenlerin kültürel kimliğini korumaya yönelik adımlar atmış, örneğin göçmen çocukların döndüklerinde köken ülkenin eğitim sistemine uyum sağlayabilmeleri için ana dili eğitimleri gibi destekler sağlamıştır. Ancak 1973 Petrol Krizi sonrası Hollanda'ya göçün aile birleşimi üzerinden devam etmesi Türk işçilerin Hollanda'da yaşamayı kararlaştırdıklarının göstergelerinden biri olmuştur. Aynı zamanda Surinam'ın bağımsızlığı ile 1975 yılında 130 bin Surinam kökenlinin Hollanda'ya göç etmesiyle ülkede, diğer et-

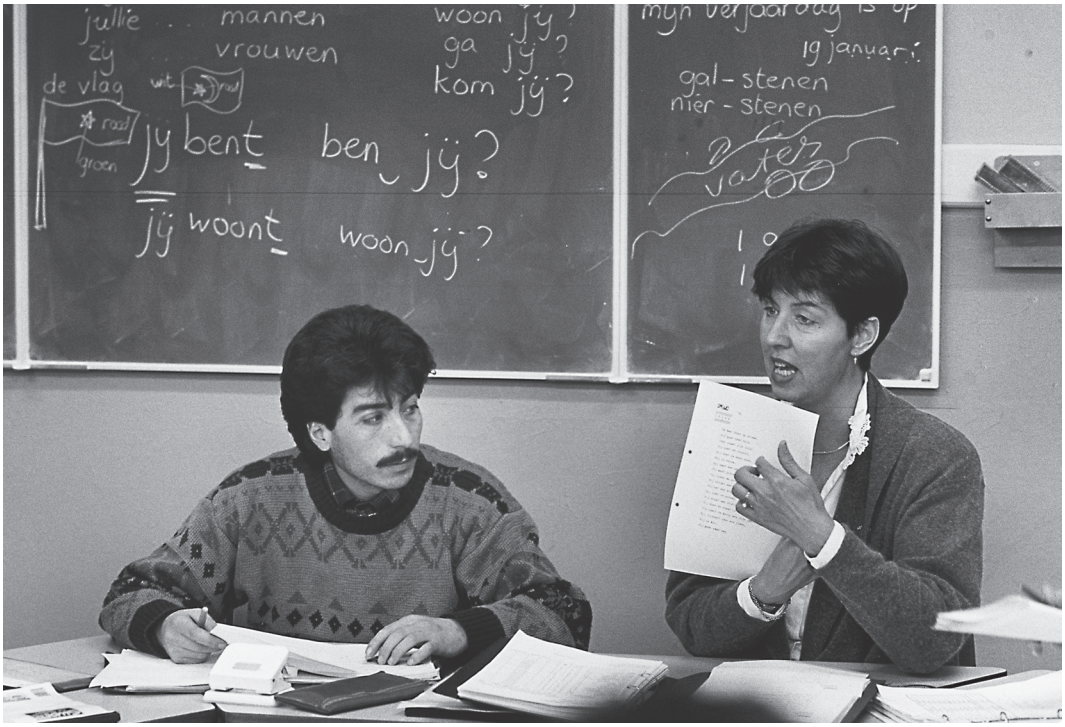

1999 yılında Dordrecht'te Türkler için düzenlenen Hollandaca dil kursundan bir görsel

nik azınlık grupları da oluşmaya başlamıştır (Entzinger, 2021).

Ancak 80'li yıllardan itibaren Hollanda devleti söz konusu göçmen gruplarının kalıcı oldukları düşüncesinden hareketle işçi göçü ile gelen ilk kuşak göçmenler ve ailelerinin Hollanda toplumuna dahil edilmesi yönünde adımlar atmaya başlamıştır (Tesser vd., 1999). Bu çerçevede Hollanda'daki entegrasyon politikalarının kurucusu olarak bilinen Rinus Penninx'in araştırmasına binaen 1979 yılında WRR kurumunun (Hükümetin Politikaları İçin Bilimsel Tavsiye Kurulu) yayınladığı "Etnik Azınlıklar" raporu ile yıllarca siyasetin ana gündemlerinden birini oluşturacak olan bir sürecin temelleri atılmıştır (Penninx, 1979). Periyodik olarak günümüze kadar yayınlanacak bu raporların ilkinde etnik azınlıklara dair kavramsal çerçeve, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı konumlarından dolayı toplumsal katılım düzeyi, kimlik muhafazası ve kültürel aidiyet meseleleri, ev sahibi toplumun azınlıklara karşı tutumu gibi konular ele alınmıştır.

Göçmenlerin kimlik ve aidiyetlerini korumaya yönelik dinî ve kültürel ihtiyaçların ortaya çıkmasıyla beraber (De Vries & Wolbers, 2004) devlet, hem bu ihtiyaçlara cevap verebilmek hem bütüncül bir göçmen politikası oluşturmak adına bu süreçte azınlık gruplarına söz hakkı tanınması gerektiği görüşünü savunmuştur. Ancak hükümet, söz hakkı verilmesi halinde azınlıkların kendilerini etkin bir şekilde temsil edebilmelerini sağlayacak organizasyon ve dernekleşme kabiliyetlerinin henüz düşük olduğunu, göçmen kökenlilerin hak ve

Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Nederlandse taalles voor mensen van Turkse afkomst, Gemeentelijke Prentverzameling, 552_331114, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/1EB1C151F6A5C-660F49A4F86769C631E/showbrowse*

menfaatlerini savunan kuruluşlarda ise Hollandalıların çoğunlukta olduğunu tespit etmiştir (Entzinger, 2021). Bu çerçevede 1985 yılında etnik azınlıkların kendileri hakkında geliştirilecek politikalarda söz hakkı tanınması için Azınlıklar Politikaları Ulusal Tavsiye ve İstişare Kurulu (LAO) oluşturulmuştur. Bu yapıda Hollanda devleti nezdinde Türk toplumunu temsil etmek üzere yedi grup arasında Türkler İçin Danışma Kurulu (IOT) da yer almıştır (Kasem vd., 2016). IOT ile birçok Türk sivil toplum kuruluşunun üyelik sağlamasıyla ortak bir paydada buluşmasına imkân tanınmıştır. Hollanda devleti de genel anlamda etnik azınlıkların söz konusu örgütlenmelerini entegrasyonu kolaylaştırdığı perspektifinden bakarak desteklemiştir (Van Heelsum & Tillie, 1999). Hollanda Türk toplumunun ilk resmî kurumsallaşma sürecinde Hollanda devletinin destekleri bu açıdan önemli bir teşvik edici faktör olmuştur.

Bu süreçte özelde Türk diasporanın kendi kimliğini koruma, sivil ve siyasi hakları koruma ve dayanışma ihtiyacından kaynaklı çabalarla işçi ve hemşehri oluşumları, ilk sivil toplum kuruluşları ve dernekler ortaya çıkmıştır. Dernek ve sivil toplum kuruluşlarının üzerinden mesken ülkede maddi ve sosyal imkânlardan yararlanılması (Ökten-Sipahioğlu, 2020) ve oluşturulan sosyal ağlar ile dinî, kültürel, ulusal değerlerin sonraki nesillere aktarımı amaçlanmıştır. Dernek ve sivil toplum kuruluşlarının kurulması Hollanda Türk toplumu içindeki sosyal ağlar için de bir alan çizmiştir. Örneğin 1987'de Göçmen Kadınların Bağımsız İkamet Hakkı Komitesi (*Komitee Zelfstandig Verblijfsrecht voor migrantenvrouwen*) kurulmuş ve göçmen kadınların yaşam kalitelerinin artırılması, ön yargıların giderilmesi, eğitim hakkı, dil kursları gibi konularda mücadele edilmiştir (BMP, 2023). Ayrıca Hollanda'yı özel kılan bir diğer örnek olan Anayasa'nın 23. maddesinde yer alan okul kurma hakkından hareketle Müslümanların büyük bölümünü oluşturan Türk ve Fas kökenliler, son 60 yıllık süreçte eğitim alanında da kurumsallaşabilmiştir. Kurulan İslam okullarının 1988-2013 dönemindeki kurumsallaşma sürecini araştıran ve beş dönüm noktasını ele alan Dr. Bahaeddin Budak, bu okulların Müslümanların Hollanda'ya katılımı ve uyumunu desteklediğini ortaya koymuştur (Budak, 2021).

İhtiyaç ve taleplerin özellikle Hollanda devleti nezdinde daha etkin dile getirilebilmesi için siyasal katılım da Türk vatandaşlarının başvurduğu bir diğer yöntem olmuştur. Türk kökenliler örgütsel ağlar, seçimlere katılım, ulusal ve belediye seçimlerinde etkili siyasal temsil bağlamlarında en aktif grup olarak belirtilmiştir (Aydemir & Mügge, 2024). Hollanda vatandaşı olmayan göçmen kökenlilerin mesken ülkedeki siyasal katılım imkânının sağlanması gibi hukuki açıdan bazı ilerlemelerin kaydedilmesi sebebiyle 1986 yılında ilk defa 47 göçmen kökenli belediye meclis üyesi olarak seçilmiştir. Bunlardan 19'u Türk kökenlidir. Türk kökenlilerin siyasal katılımı diğer göçmen gruplardan daha yüksek olmuştur. Sonraki yıllarda da diğer göçmen kökenliler arasında en fazla siyasal katılım gösteren yine Türk kökenliler olmuştur (Fermin vd., 2021). Aynı zamanda hükümet, yerli halk ve göçmenler arasındaki hukuki anlamda farkı azaltmak için vatandaşlık vermiştir (Van Oers vd., 2010).

1980'li yıllarda düşük eğitim düzeyi gerektiren işlere ihtiyacın ciddi anlamda azalmış olması ve sosyal devlet hizmetlerine kısıtlama getirilmesi sebebiyle 1989 yılında Türk ve Fas kökenli erkeklerde işsizlik oranı %40'lara ulaşmıştır. Bu süreç siya-

sette bazı tartışmalara yol açsa da zamanla göçmen kökenlilerin toplumsal katılımı, ekonominin de düzelmesiyle iyiye gitmeye başlamış, işsizlik azalmış, göçmen kökenli çocukların eğitim başarısı da giderek yükselmiştir. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde 11 Eylül saldırıları ve Avrupa'da diğer terör saldırıları, İslam'ı Hollanda kamuoyunda açıktan eleştiren ilk siyasetçilerden biri olan Pim Fortuyn'ın siyasete girmesi, film yapımcısı Theo van Gogh'a yönelik cinayet gibi olaylar göçmen kökenlilerin ve Müslümanların giderek olumsuz bir şekilde gündeme gelmesine yol açmıştır. Çokkültürlülük sorgulanmaya başlanmış, örneğin yazar Paul Scheffer'in çokkültürlülük politikaların başarısız olduğunu belirttiği makalesi Hollanda'da uzun süre gündemi meşgul etmiştir. Söz konusu dönemde entegrasyon politikalarının ekseni sosyoekonomik uyumdan sosyokültürel uyuma kaymıştır. Bu durum göçmen kökenlilere yönelik ana dili eğitimlerinin resmî müfredattan kaldırılması ve azınlıklara söz hakkı tanımak amacıyla oluşturulan istişare kurullarına son verilmesi gibi kararları beraberinde getirmiştir (Entzinger, 2021). Sonraki süreçte göç konusu Hollanda siyasetinde önemli bir gündem olmaya devam etmiştir. Hollanda toplumunda aşırı sağ görüşler, seçimlerde giderek belirleyici bir unsur haline gelmiş, nitekim 2023 yılında yapılan genel seçimlerde seçmenlerin %78'i konut krizinin sığınmacılardan dolayı kaynaklandığını belirtirken %48'i Hollanda kültürünün göçmenler tarafından tehdit altında olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Siyasette ana akım siyasi partilerin de süreç içerisinde değişmesiyle birlikte temsil edilmediğini düşünen göçmen kökenlilerin, DENK, BIJ1 ve yerel düzeyde NIDA partileri gibi siyasi oluşumları kurmaya yöneldikleri, bir nevi Hollanda'da aktif vatandaşlığın yeni bir evresine geçtikleri gözlemlenmiştir. Bununla beraber özellikle ikinci neslin siyasi özgüveni de zamanla artmıştır (Voogd vd., 2024). Bu süreçte Hollanda'da seçim barajının oldukça düşük olması da göçmen toplulukların siyasette temsil imkânını kolaylaştırmıştır (Vossen, 2017).

Hollanda Türk diasporası heterojen topluluklardan oluşmakla birlikte son dönemlerde çeşitli sebeplerle Türkiye'den Hollanda'ya göç edenlerle Hollanda Türk diasporası profili giderek çeşitlenmektedir. Hollanda İstatistik Kurumu (CBS) verilerine göre 2022 yılında 15 bin 96 Türk Hollanda'ya göç etmiştir ve göç akışı 2014'ten itibaren artarak devam etmektedir (CBS, 2023). Bunun yanı sıra CBS verilerine göre Türkiye, Hollanda'ya Hindistan'dan sonra en çok nitelikli göçmen (*Kennismigranten-Bilgi Göçmeni*) gönderen ülkedir (CBS, 2022) ve 2023 yılında Hollanda'ya bin 880 nitelikli Türk kökenli göçmen

"Göçmenlerin kimlik ve aidiyetlerini korumaya yönelik dinî ve kültürel ihtiyaçların ortaya çıkmasıyla beraber devlet, hem bu ihtiyaçlara cevap verebilmek hem bütüncül bir göçmen politikası oluşturmak adına bu süreçte azınlık gruplarına söz hakkı tanınması gerektiği görüşünü savunmuştur."

göç etmiştir (Van Uffelen, 2024). Böylece Türk diasporası özelinde işçi göçüyle gelen ve ilk dalga göç olarak tabir edebileceğimiz göç dalgası yerini nitelikli göçmenlerin göçüne bırakmıştır.

Türkiye'nin Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlara Yönelik Hizmetleri

Hollanda Türk toplumunun diasporalaşma süreci, Türkiye'nin yurt dışında yaşayan vatandaşlara yönelik hizmetlerinden bağımsız görülemez. Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar Türkiye'nin yurt dışındaki vatandaşlarının değişen ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerini dört döneme ayırmak mümkündür: 1923-1960 arasında nüfus mübadelesi ile ülke dışına verilen zorunlu göç dönemi, 1960-1980 arasındaki Avrupa başta olmak üzere iş gücü göçü dönemi, 1980-2002 arası ekonomik liberalleşme ve siyasi iltica kaynaklı göç dönemi, 2000 sonrası diaspora temelli dönem (Sağlam, 2020). Söz konusu göç dönemlerinde Türkiye'nin yurt dışındaki vatandaşları için girişimleri mevcutken 2000 sonrasında diaspora temelli hizmetlerin hayata geçirildiği görülmektedir. Türk devleti için 80'li yıllara kadar yurt dışına gönderilen işçiler, Türkiye'ye döviz girişi, kalkınmanın önemli gelir kalemi olarak görülürken, 2000'li yıllardan sonra diasporanın ekonomik hüviyeti yerini kültürel kimliğe ve aidiyet temelli tartışma ve çalışmalara bırakmıştır (Düzenli, 2022). Son 60 yılda yurt dışında yaşayan vatandaşlara yönelik belirli alanlarda hizmetler farklı kamu kurumları tarafından yürütülmeye çalışılmıştır. Avrupa'ya göçün ilk adımı Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) ile işçilerin Avrupa'ya göçü sağlanmıştır. 1967 yılında işçi göçü sürecini yürüten Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, vatandaşların hak ve menfaatlerini korumak ve ilgili kurumlar nezdinde sorunlarını çözmek amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yurt Dışı Teşkilatı'nı kurmuştur (T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, t.y.). Benzer şekilde Diyanet İşleri Başkanlığı Bakanlık Kurulu Kararı ile 1971 yılından itibaren Ramazan ve Kurban Bayramlarında yurt dışına geçici statüde din görevlisi göndermiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018). Millî Eğitim Bakanlığı ise yurt dışındaki Türk çocuklarına ana dili dersleri verilmesi için ilk kez 1965 yılında Almanya'da öğretmen görevlendirmiştir (Şen, 2020). Zamanla yurt dışında yaşayan vatandaşların yerleşik oldukları görüşünün giderek hakimiyet kazanmasıyla Dışişleri Bakanlığı bünyesinde yürütülen konsolosluk hizmetleri de devlet kurumu nezdindeki hizmetlere eklenmiştir. 2010 yılında ise Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) kurularak yurt dışında yaşayan vatandaşların ihtiyaç ve sorunları ile ilgili çalışmaların yürütülmesi ve bu konuda kurumlar arasında koordinasyonun sağlanması amaçlanmıştır. Böylelikle Türk devleti de yurt dışında yaşayan Türklerin mesken ülkedeki yerleşikliğini kurumsal olarak benimsemiş, onların hem yaşadıkları ülkelerde hem Türkiye'deki ihtiyaç ve sorunlarına yönelik çözümler geliştirilmesi için çalışmalar başlatmıştır.

Sonuç

Türkiye ve Hollanda arasındaki resmî ilişkiler 400 yılı aşkın bir süreyi kapsamakla beraber özellikle son 60 yılda işgücü anlaşması ile iki ülkeyi birbirine bağlayan ve iş birliğini artıran Hollanda Türk toplumunun varlığı olmuştur. Hollanda siyasetinde göçmen kökenlilere yönelik politikalar her dönem farklı bir yaklaşım izlemiş olsa da gelinen son noktada dördüncü nesle kadar ulaşmış yaklaşık yarım milyon Hollanda Türk toplumunun varlığı yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmen kökenliler

ülke nüfusunun %27,9'unu (5.001.194) oluşturan bir orana sahiptir. Bu oran içinde en büyük göçmen grup olan Türk kökenlilerin sayısı ise 457 bin 100'dür (CBS, 2024). Artık Hollanda istatistiklerinde Hollanda kökenli olarak kayıtlara geçen üçüncü ve dördüncü neslin dahil edilmesi halinde, bu sayının daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Dünden bugüne kadar gelinen süreçte Hollanda devleti, Türk toplumunun mesken ülkeye katılımı ve uyumu için politikalar geliştirmiştir. Aynı zamanda Türkiye de zamanla yurt dışında yaşayan vatandaşlara yönelik çalışmalarını daha kurumsal bir seviyeye taşımıştır.

Hollanda Türk toplumunun kurumsallaşmasında diğer ülkelere kıyasla Hollanda devletinin eşitlik ilkesinden hareketle "kapsayıcı tarafsızlık" politikası izlemiş olması önemli bir rol oynamıştır (Pels, 2020). Bu yaklaşım, bireylere ve gruplara dinî özgürlükten hareketle kamusal alan dahil ifade ve yaşama hakkı tanımakta olup devletin tarafsız davranması ve bütün gruplara eşit davranmasını gerektirmektedir. Aynı zamanda Hollanda devletinin, hiyerarşik kurum kültüründen ziyade vatandaşları ile daha yatay ilişkiler kurması (Beugelsdijk, 2019), göçmenlerin yerlileşme sürecinde örneğin getto oluşumunun önüne geçmesi (Entzinger, 1991), Hollanda eğitim sisteminin diğer ülkelere kıyasla dezavantajlı gruplara daha fazla yükselme imkânı sunması (Crul vd., 2009) ve siyasal katılım alanında ise seçim barajını oldukça düşük tutması gibi uygulamalar da Türk diasporasının ülkede sağlıklı bir şekilde yerlileşmesini sağlamıştır. Nitekim günümüzde Hollanda Türk toplumunun %27'sinin nihai eğitim seviyesi yükseköğrenim düzeyindedir (CBS, 2024). 2021 yılında yapılan ankette yükseköğretimde okuyan göçmen kökenlilerin %41'inin meslek okulundan geldiği ortaya konulmuştur (De Winter-Koçak vd., 2021). Ticari ilişkilerde de Türk toplumu belirleyici rol oynamaya başlamıştır. Hollanda'daki Uluslararası Meseleler Hakkında Tavsiye Kurulu (AIV) 2022 yılında Türkiye'nin jeopolitik konumunun önemi hakkında yayınladığı raporda Hollanda Türk toplumunu ticari ilişkilerin "omurgası" olarak nitelendirmiştir (AIV, 2022). Günümüzde Türkiye'de 3 bin 22 Hollanda menşeli şirket faaliyet gösterirken Hollanda'da Türk kökenli iş insanları tarafından 8 milyar avro düzeyinde ciro oluşturan 23 bin civarında şirket bulunmaktadır. 2005-2023 döneminde Hollanda Türkiye'ye tekrar en çok yatırım yapan ülke olup 28 milyar 404 milyon dolar doğrudan yatırım yapmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.). Türk diasporasının varlığı aynı zamanda iki ülke arasında kültürel teması da artırmış, örneğin Hollanda Türk diaspora mutfağının oluşmasına kadar yeni sentezler ortaya çıkarmıştır. Bunun en belirgin örneklerinden biri Hollanda'nın patates kızartması ve Türk döneri ile birleşiminden ortaya çıkan bir döner çeşidi olan "kapsalon" olmuştur. Göçün ilk yıllarında işçi pansiyonlarında adından söz ettirmeye başlayan Türk mutfağı günümüzde iki ülke arasında kültür ve kamu diplomasisi haline gelmiştir (Güngör, 2022). 2024 yılında Hollanda Türk diasporasının 60. yılı kapsamında Rotterdam'da Lahey Büyükelçiliği ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından düzenlenen resepsiyon programında sanatçı Emin Batman'ın lansmanını yaptığı Hollanda'nın Tompouce tatlısı ile Türk baklavasının sentezi olan "Baklouce" da iki ülke mutfağının sentezini gösteren güncel örneklerden biridir (Batman, 2024). Benzer şekilde birçok başarılı Hollandalı Türk, spor, sanat, kültür ve diğer birçok alanda gösterdikleri başarıları ile iki ülke ilişkilerinde elçilik görevini üstlenmeye devam etmektedir.

Kaynakça

Adıgüzel, Y. (2009). "Turkish Organizations in Germany and the European Union". Turks in Europe Culture Identity and Religion içinde. Talip Küçükcan, Veyis Güngör (ed). Turkevi Research Center.

Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV). (2022). "De geopolitieke rol van Turkije: trends en toekomstscenario's". https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/documenten/publicaties/2022/11/08/aiv-advies-de-geopolitieke-rol-van-turkije-trends-en-toekomstscenarios

Aydemir, N. & Mügge, L. (2024). *Political Participation and Representation of Dutch Citizens with Roots in Turkey.* "Routledge Handbook of Turkey's Diasporas". Ayça Arkılıç, Banu Seray (ed).Routledge.

Batman, E. (2024). Baklouce. https://www.baklouce.nl/

Beugelsdijk, S. (2019). *Nederlandse waarden en normen internationaal vergeleken.* Sociaan en Cultureel Planbureau. https://www.scp.nl/binaries/scp/documenten/monitors/2019/06/26/denkend-aan-nederland/SCR_H9.pdf

Bruquetas Callejo, M.M.; Garcés-Mascareñas, B. & Scholten, P. (2007). "Policymaking Related to Immigration and Integration. The DutchCase", IMISCOE Working Paper: Country Report, (Ocak): 1-38. https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/175991/175991.pdf?sequence=1

Budak, B. (2021, June 9). *Waarom stichten jullie niet een eigen school?: religieuze identiteitsontwikkeling van islamitische basisscholen 1988-2013.* Uitgeverij IUA-Publication, Amsterdam. https://hdl.handle.net/1887/3185763

Canatan, K. (2024). *Monarşi, Demokrasi ve Yerinden Yönetim Bir Politik Kültür İncelemesi: Hollanda Örneği.* İstanbul: İZU Yayınları.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2024). Bevolking; hoogst behaald onderwijsniveau en herkomst. https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85453NED/table?ts=1724752393100

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2024). *Bevolking naar gemeente en herkomstland, 2016 en 2024.* https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2024/33/bevolking-naar-gemeente-en-herkomstland-2016-en-2024

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2023, 18 Temmuz). Immi- en emigratie; leeftijd (31 dec.), burg staat, geboorteland; 1995-2022. StatLine - Immi- en emigratie; leeftijd (31 dec.), burg staat, geboorteland; 1995-2022 (cbs.nl)

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2022). *Meer asiel- en kennismigranten van buiten de EU in 2021.* https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/29/meer-asiel-en-kennismigranten-van-buiten-de-eu-in-2021

Crul, M., Pasztor, A., Lelie, F., Mijs, J., & Schnell, P. (2009). De lange route in internationaal vergelijkend perspectief: Tweede generatie Turkse jongeren in het onderwijs in Nederland, België, Duitsland, Frankrijk, Oostenrijk, Zwitserland en Zweden. Instituut voor Migratie en Etnische Studies. http://www.tiesproject.eu/component/option,com_docman/task,doc_download/gid,447/Itemid,1 42/

Diyanet İşleri Başkanlığı. (2018, 16 Nisan). Tanıtım. https://bit.ly/3Bqdq3I

De Vries, R. M. & Wolbers, M. H. J. (2004). Ethnic variation in labour market outcomes among school-leavers in the Netherlands: the role of educational qualifications and social background. *Journal of Youth Studies*, 7(1), 3–18. https://doi.org/10.1080/1367626042000209921

De Winter-Koçak, S., Klooster, E., Reches, L. & Badou, M. (2021). *Hoogopgeleiden met een migratieachtergrond over een gestapelde onderwijsroute en het belang van steun.* Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Dohmen, C.L.M. (2000). In de schaduw van Scheherazade: oosterse vertellingen in achttiende-eeuws Nederland. Uitgeverij Vantilt, Nijmegen. ISBN 90 756997 34 1.

Dolunay, A., Kahraman, M. E. & Nuhoğlu M. (2019). "Lalenin Osmanlı ve Hollanda Sanatındaki Yansımaları". *Kalemişi*, cilt 7, sayı 15 (Kış): 167.

Düzenli, F. (2022). "Diasporalar ve Değişen Kalkınma Politikaları: Türk Diasporası Örneği". *Middle East Journal of Refugee Studies*, 7(1), 27-49.

Engbersen, G., Bovens, M., Bokhorst, M. & Jennissen. R. (2020). *Samenleven in verscheidenheid beleid voor de migratiesamenleving.* Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. 4 Aralık 2020. https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2020/12/14/samenleven-in-verscheidenheid

Entzinger, H. (2021). Van 'Etnische minderheden' naar 'Samenleven in verscheidenheid'. Beleid en Maatschappij (48) 3. doi: 10.5553/BenM/138900692021048003009.

Entzinger, H. B. (1991). Etnische minderheden, stedelijke armoede, gettovorming. https://ugp.rug.nl/sogi/article/download/19929/17402/23897

Fermin, A., Arslan Z. & Zwaga, P. (2021). *Diversiteit in de gemeenteraad Ervaringen van raadsleden met een migratieachtergrond 1986-2018.* Platform Sociale Binding. https://vizieroost.nl/wp-content/uploads/2021/03/Rapport-Raadsleden-met-migratieachtergrond-_-def-2021-2-feb.pdf

Güngör, V. (2022). "Avrupa'da Türk Mutfağının Gelişimi: Hollanda Örneği". Veyis Güngör. 11 Mayıs 2022. http://www.veyisgungor.com/algemeen/avrupada-turk-mutfaginin-gelisimi-hollanda-ornegi/

't Hart, M. (2022). 1569: Turken helpen Nederlanders.

In M. 't Hart, L. Heerma van Voss, N. Bouras, M. Van der Heijden, & L. Lucassen. Nog meer wereldgeschiedenis van Nederland (pp. 155-160). Ambo|Anthos.

Historisch Museum Den Briel. (2023). "Museum in het nieuws TV-uitzending Turkse zender TRT". 19 Ağustos 2023. https://historischmuseumdenbriel.nl/over-het-museum/nieuws/museum-in-het-nieuws/

Kasem, A., de Jong, J. & Büller, N. (2016). Evaluatie Landelijk overleg minderhedenbeleid Onderzoek doelmatigheid en doeltreffendheid van het LOM-beleid. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid- Directie Samenleving en Integratie. https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-797933.pdf

Lhotská. M. (2014). Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky. [Lisans tezi, Masarykova Univerzita]. https://is.muni.cz/th/zuftt/scriptie.pdf

Mehter-Aykın, S. & Kahraman, E. (2018). "Sürdürülebilir Turizme Siyaset Engeli: Türkiye ve Hollanda İlişkileri Örneği." *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 126-140.

Nicolaas, H, Sprange, A., Zorlu, A. & Hartog, J. (2004). Migranten: wie komen, wie gaan terug en wie laten hun gezin overkomen?. https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2004/23/migranten-wie-komen-wie-gaan-terug-en-wie-laten-hun-gezin-overkomen-

Ökten-Sipahioğlu, B. (2020). "Avrupa'da Türk Diasporası: Hollanda Örneği Üzerinden Türkiye'nin Diaspora Politikası". *Turkish Studies-Economics*, Finance, Politics. 15(4): 2429-2441.

Pels, T. (2019). *Wat zijn, gezien de scheiding tussen kerk en staat, de marges voor contact tussen gemeenten en religieuze organisaties?*. Verwey-Jonker Instituut. https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/217022_scheiding_tussen_kerk_en_staat_WEB.pdf

Penninx, R. (1979). *Etnische Minderheden*. Wetenschappelijke Raad Voor Het Regeringsbeleid. https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/1979/05/09/etnische-minderheden

Sağlam, E. (2020). "Diaspora Politikalarına Yönelik Çağdaş Kuramsal Yaklaşımlar ve Türk Diaspora Politikası." *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(27), 744-774. https://doi.org/10.26466/opus.747426

Stichting Bevordering Maatschappelijke Participatie (BMP). (2023). De geschiedenis van de Turkse en Marokkaanse vrouwenbeweging in 40 verhalen. https://www.stichtingbmp.nl/cms/projecten/de-geschiedenis-van-de-turkse-en-marokkaanse-vrouwenbeweging-in-40-verhalen

Şen, Ü. (2020). "Millî Eğitim Bakanlığının yurt dışına Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretmeni görevlendirme politikasının yıllara göre değerlendirilmesi." *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8 (1), 217-236.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2023). *Hollanda'nın Ekonomisi*. https://www.mfa.gov.tr/hollanda-ekonomisi.tr.mfa

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (T.y). *Türkiye-Hollanda İlişkileri*. https://www.mfa.gov.tr/turkiye-hollanda-siyasi-iliskileri.tr.mfa

T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (t.y.). *Tarihçe*. https://www.csgb.gov.tr/digm/contents/genel-mudurluk/tarihce/

Tesser, P., Merens, J.G.F., Van Praag, C. & Iedema, J. (1999). *Rapportage Minderheden 1999. Positie in het Onderwijs en op de Arbeidsmarkt*. Sociaal en Cultureel Planbureau. https://repository.scp.nl/handle/publications/1221

Van Dalen, H. P. & Kène Henkens. (2007). Longing for the Good Life: Understanding Emigration from a High-Income Country. *Population and Development Review*. 33 (1): 37-65.

Van Heelsum, A. & Tillie, J. (1999). Turkse Organisaties in Nederland een netwerkanalyse. Het Spinhuis. https://pure.uva.nl/ws/files/1083922/67176_307581.pdf

Van Oers, R., De Hart, B. & Groenendijk. K. (2010). *Country Report: The Netherlands*. European University Institute. https://cadmus.eui.eu/handle/1814/19629

Van Uffelen, X. (Temmuz 9, 2024). *Trendbreuk bij kenniswerkers: in 2023 kwamen opeens minder expats uit India, Turkije en Zuid-Afrika*. De Volkskrant. https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/trendbreuk-bij-kenniswerkers-in-2023-kwamen-opeens-minder-expats-uit-india-turkije-en-zuid-afrika~b936c5d0/?referrer=https://www.google.com/

Vanneste, T. (Ed.) (2021). *The Dutch in the Levant*. Intra-European Litigation in Eighteenth-Century Izmir. Brill.

Voogd, R., Jacobs, K., Lubbers, M. & Spierings, N. (2024). De verkiezingen van 2023. Van Onderstroom naar Doorbraak: Onvrede en Migratie. Stichting KiezersOnderzoek Nederland (SKON). https://www.dpes.nl/wp-content/uploads/2024/07/NKO2023-Rapportage-De-verkiezingen-van-2023-1.pdf

Vossen, K.P.S.S. (2017). Een paradijs voor partijen. Nederland en zijn kleine partijen. F. Wielenga, C. van Baalen, & M. Wilp (Ed.), *Een versplinterd landschap. Bijdragen over geschiedenis en actualiteit van Nederlandse politieke partijen* (pp. 245-258). Amsterdam University Press. https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/31062/639830.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Söyleşi

HOLLANDA'NIN İLK TÜRK KÖKENLİ BELEDİYE BAŞKANI İLE SÖYLEŞİ: HURİ ŞAHİN'İN İLHAM VEREN HİKÂYESİ

HURİ ŞAHİN
Hollanda'da İlk Türk Kökenli Belediye Başkanı

Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Aileniz, Türkiye'nin neresinden geliyor ve ne zaman Hollanda'ya göç etmeye karar vermiş?

Annem ve babam Adanalı. Babam 1965 yılında bekâr bir genç adam ve misafir işçi olarak Hollanda'da çalışmaya karar vermiş. O zamanlar babası itiraz etmiş, Hollanda'ya gitmesini istememiş, kalıp Türkiye'de çalışmasını istemiş ama o dinlememiş. Bir yıl sonra annemle evlenmiş. Annem onu beş yıl Adana'da beklemiş, çünkü o zaman da şimdi olduğu gibi Hollanda'da ciddi bir konut sorunu varmış. Ayrıca o zamanki işçiler yeterince kazanmadıklarından dolayı kendilerine ait bir ev kiralayamıyorlarmış. Misafir işçiler genelde pansiyonlarda kalıyorlarmış. Erkek işçiler, daha sonra misafir işçiliğin uzun süreceğini anlayınca ailelerini getirmeye karar vermişler. Annem de o şekilde gelmiş. Sevgi dolu bir ailede yetiştim. Okumayı teşvik eden bir ailede büyüdüm. Çocukluğum Deventer şehrinde geçti. Bu şehir işçi şehri olarak bilinir ve tarihi anlamda da önemli bir şehir. Daha sonra Hollanda'nın kuzeyindeki Leeuwarden kentinde yaşadım. Daha sonra iş ve eğitim açısından daha iyi olduğunu düşündüğüm için Lahey'e taşındım.

Evliyim. Eşim Murat, Giresunlu. İki oğlumuz var. Küçük oğlum Kaya 16 yaşında, büyük oğlum Arman 26 yaşında. Çok iyi hatırlıyorum, çocukken kütüphaneyi çok severdim. Hafta sonları zamanımın çoğu kütüphanelerde geçerdi. Arta kalan vakitlerde arkadaşlarımla vakit geçirirdim. Kütüphanede Türk kitapları bölümü vardı. O yıllarda *Kadınca* diye bir dergi vardı, Duygu Asena'nın editörlüğünü yaptığı bir dergiydi. *Kadınca* dergisini çok severek okurdum. Feminizm ve kadın hakları benim çok ilgimi çekerdi, çünkü cinsiyet eşitsizliğini görürdüm. Bunu evde de görürdüm. Hep tüm kadınların daha iyi yerlere gelmesi gerektiğini düşünürdüm.

Hangi okullarda okudunuz?

Lisede VWO derecesinden (Voorberei-

Rijswijk Belediye Başkanı Huri Şahin

dend Wetenschappelijk Onderwijs) sonra Groningen Üniversitesi'nde Hukuk Fakültesi'nde eğitimime başladım ve orada bir yıl okudum. Ama ben çalışmayı çok istediğim için, kurumlarda özel sekreterlik yapmak amacıyla verilen bir senelik bir eğitim programına katıldım. Amacım, hem çalışıp hem okumaktı. Hem kaderim hem de bu seçimim beni çok iyi bir yere getirdi. Hollanda'da Danıştay Başkanı, Kral ya da Kraliçe'dir. Danıştay Başkanlığı'nda özel sekreter olarak çalıştım. Kamu yönetimi ve siyasete ilgim, orada başladı. Hukuk okuyup bir kişiyi savunmak yerine, siyaset içerisinde yer alıp çok daha önemli kararlar alınabileceğini gördüm. Böylelikle aynı zamanda yerel siyasette aktif olmaya karar verdim. O zaman ikamet ettiğim belediye Zoetermeer'di. Bu belediyede 10 yıl boyunca meclis üyeliği yaptım. Sonra Güney Hollanda Eyalet Meclisi'nde vekil olarak yer aldım ve üye olduğum Yeşil Sol Partisi'nde (GroenLinks) grup başkanlığı yaptım. Daha sonra başka bir belediyede belediye encümenliği yaptım ve siyasette devamlı çalışarak, kendimi geliştirerek acaba daha nasıl iyi olabilirim, bir sonraki dönemde başka ne yapabilirim diye düşünmeye başladım. Hiç boş durmadım, yani siyasetin yanı sıra iş kariyerim de her zaman devam etti. O da kamu yönetimi içerisindeydi, çünkü Danıştay'dan sonra bir belediyede çalıştım. Daha sonra, yerel siyaset ve yerel yönetimler nasıl daha iyi kalkındırılır diye Hollanda Belediyeler Birliği'nde çalıştım. Hatta Ankara'da, bir yıllık "Yerel Yönetim Reformu" (Local Administration Reform) başlıklı bir projede uzman olarak görev aldım. Proje kapsamında Türkiye'deki kadın meclis üyelerine, Kent Konseyi üyelerine ve muhtarlara eğitimler verdik. O zaman, Hollanda Belediyeler Birliği'nden uzman olarak Türkiye'ye gidip geliyordum. Aslında anlatmak istediğim, normal siyaset içerisin-

de aktiftim ama aynı zamanda profesyonel hayatımda da kamu yönetimi ve siyasetle iç içeydim.

Hollanda'da çok sevilen ve sayılan bir kurum var: ProDemos. Demokrasi ve Hukuk Devleti Evi olarak biliniyor. Orada da Türkiye'den gelen birçok heyeti ağırladım. ProDemos, vatandaşlara ve özellikle gençlere, demokrasi nasıl işler ve hukuk devleti nedir gibi konularda bilgi verir ve siyaset hakkında kurslar düzenler. Bu kurslardan birini, arkadaşlarımla beraber güncelledim. Şu anda bu kurs, Hollanda'nın 200'ü aşkın belediyesinde verilmektedir. Bu kursa katılan insanlarda siyasette aktif olma isteğini her zaman gözlemlemişimdir. Şu an Belediye Başkanı olduğum belediyeyi de bu kurs aracılığıyla tanıdım. Ben de burada vatandaşlara bu kursu verdim. Belediye Başkanı olmadan önce, Rotterdam'da demokrasi üzerine çalışan bir kurumda müdürlük yaptım. Toplumsal meseleler ile ilgili çalışmalar yürüten çeşitli kurum ve kuruluşlarda da görev aldım. Hollanda'da çocuk haklarını teşvik eden ve denetleyen bir kurumda başkanlık yaptım. Her zaman topluma dokunmaya çalıştım. Halen Hollanda Kamu Yönetimi Konseyi'nin (Raad voor Openbaar Bestuur) üyelerinden biriyim. Bu kurum, devleti ve parlamentoyu kamu yönetimi hakkında bilgilendirmekte ve bakanlıklara danışmanlık yapmaktadır. Bu çalışmaları şu anda belediye başkanlığımın yanında yürütüyorum. Siyaset, profesyonel hayatımda her zaman ilgilendiğim ve çalıştığım bir alan oldu.

✍ Belediye Başkanı olarak atanma sürecinizi anlatır mısınız? Atanmanız nasıl oldu ve öğrendiğinizde neler hissettiniz?

Yeni belediye meclis üyelerini yeni döneme hazırlamak için eğitimler verilir. Rijswijk Belediyesi, benden yeni belediye meclis üyelerine bir eğitim vermemi istedi. Ben de kabul ettim. Eğitim için geldiğimde Rijswijk Belediyesi ilgimi çekti. O zaman yeni bir belediye başkanı aradıklarını fark ettim. Hollanda'da belediye başkanları, Türkiye'den farklı olarak halk tarafından seçilmez; kral tarafından atanır. Meclis, hangi özelliklere sahip bir belediye başkanı aradıklarını belirtir. O dönemde Rijswijk Belediyesi için aranan profile uygun olduğumu düşündüğüm için başvurdum. Başvuru için krala hitaben bir niyet mektubu yazılır ve bu mektup kralın eyaletteki temsilcisi olan valiye (commissaris van de koning) gönderilir. Başvuruların değerlendirilmesi için belediye meclisinde bir komisyon kurulur. Komisyonda, komisyon başkanı ve her partinin birer temsilcisi yer alır. Başvurduğumda komisyon, başvurum hakkında konuşmak için beni görüşmeye çağırdı. Bu görüşmeler çok gizli olur; kimlerin başvurduğunun bilinmesi yasal olarak kesinlikle yasaktır. Görüşmeden sonra komisyon, sizi telefonla bilgilendirir. Benimle yapılan görüşmelerin ardından komisyon başkanı benimle irtibata geçti ve beni listede birinci sıraya koyduklarını belirtti. Tabii bunu duyunca çok sevindim. Altı ila yedi ay süren bir sürecin sonunda "Rijswijk Belediye Meclisi, Huri Şahin'i Belediye Başkanı olarak İçişleri Bakanlığı'na sunuyor" şeklinde haber verdiler. İçişleri Bakanlığı'na sunulduktan sonra güvenlik soruşturması yapılır. Bu tamamlandıktan sonra İçişleri Bakanlığı, başvuruyu Bakanlar Kurulu'na sunar. Bakanlar Kurulu kabul edince kral belgeyi imzalar. Belediye Meclisi'nin organize ettiği yemin töreninin ardından belediye başkanının görevi resmî olarak başlar. Tören 12 Aralık 2022'deydi ve ben de 13 Aralık'ta belediye başkanı olarak göreve başladım. Aslında Yeşil Sol Parti'ye (GroenLinks) üyeliğim var, ancak belediye başkanlığını parti üstü bir görev olarak yürütüyorsunuz. Hollanda'da belediye seçimleri her dört yılda yapılır, ancak belediye başkanının görev süresi altı yıldır. Fakat eğer iyi çalışmazsanız ya da bir güven eksikliği olursa, belediye meclisi belediye başkanından memnun olmadığını

“Seslerini duyuramayan insanların sesi olmak temel motivasyonum.”

belirtebilir, çünkü benim de üstümde halk tarafından seçilen bir belediye meclisi var.

İlk Türk kökenli kadın belediye başkanı oldunuz. Aileniz ve yakın çevrenizin tepkisi ne oldu? Hollanda toplumu ve Türk toplumu tarafından bu atamanız nasıl karşılandı?

Çok gurur duydular. Ailem olsun, Türk toplumu olsun, hepsi çok sevindi ve gurur duydular. Bu durum basına da yansıdı. Örneğin, Anadolu Ajansı’ndan bir muhabir vardı ve ertesi gün hemen haber yaptı. Türkiye’den telefonlar geldi. Onların sevinmesi beni daha da mutlu etti. Ben atanmadan kısa zaman önce vefat eden babamın bazı arkadaşlarının da beni tebrik etmesi, benim için çok değerliydi. Babam 2 Aralık’ta vefat etti ve ben 12 Aralık’ta yemin törenine katıldım, ama babama ben öncesinde, Bakanlar Kurulu onayladıktan sonra, haber vermiştim. Ailem dışındakilerin sevinmeleri benim için büyük bir gurur kaynağıydı. Bu durum bir sorumluluk hissini de beraberinde getiriyor, daha iyi yapmalıyım, örnek olmalıyım diye, ama elbette herkes gibi bir sınırınızın olduğunun da bilincindesiniz. Bazen belediye başkanı veya Türk kökenli olmanın ya da kadın olmanın getirdiği bazı zorluklar olabiliyor. Benim belediye başkanı olma isteğimin özellikle insani sebepleri var. Her zaman vatandaşlara yakın, onların sorunlarıyla ilgilenen, onların bana kolay ulaşabildiği bir başkan olmak istemişimdir. Bu sebeple, “her yere gidiyor, herkesle konuşuyor, insan ayırt etmiyor, sorunları çözmek istiyor” minvalinde hakkımda duyumlar almak beni mutlu ediyor. Bu şekilde kalabilmek tabii ki her zaman kolay değil, çünkü bazen bazı konularda insanların sevmeyeceği kararlar da almamız gerekiyor. Özellikle emniyetin devreye girdiği konularda, örneğin bir evde uyuşturucu bulunduğunda veya bir işveren uygun olmayan bir davranış sergilediği zaman. Böyle zamanlar zor kararlar almak gerekiyor. O kararları da halkın refahı için alıyorsunuz. Belediye başkanı olarak sadece herkesin seveceği şeyler yapmıyorsunuz.

Siyasete ilginiz tam olarak ne zaman ve nasıl başladı?

Siyasete ilgim 2000’li yıllarda Danıştay’da çalıştığımda başladı. Orada sekreter olarak çalıştığımda Amerika Birleşik Devletleri’nde 11 Eylül 2001 saldırıları olmuştu ve inanılmaz değişik bir siyasi atmosfer oluşmuştu. O zamanlar da Hollanda, günümüzdekinden pek farklı sayılmazdı, ama benim için asıl dönüm noktası 11 Eylül olayları oldu. Olumlu açıdan baktığımızda siyasette insanların sorunlarına yönelik çözümler üretebiliyor ve yardım edebiliyorsunuz. Siyasete ilgim bu amaçlarla başladı. Zor durumda kalan insanlara yardım etmek istiyorum. Bu bir çocuk olabilir, bir kadın olabilir veya herhangi bir insan olabilir. Şu an bir belediye başkanı olsam da bir gün hayatta kendimin de zor durumda kalabileceği ihtimalinden yola çıkarak insanlarla empati yapmaya çalışıyorum. Seslerini duyuramayan insanların sesi olmak temel motivasyonum, çünkü bazı insanlar şikayetlerini bir yerlere duyurabiliyorlar, ama bazı insanlar var ki evin içerisinde bile sesini duyuramıyor veya eşinden şiddet görüyor veya korku içerisinde yaşıyor ya da sessizce yoksullukla mücadele ediyor. O insanları devlet olarak duyabilmek bence bir hizmettir. Benim için kamu yöne-

Belediye Başkanı Huri Şahin, kariyerinin ilk yıllarında birlikte çalıştığı ve ilham aldığı eski Danıştay Başkanı Herman Tjeenk Willink ile birlikte bir programda konuşmacı olarak yer alıyor.

timi görevi ve devletin olması gerektiği yer sessiz insanların yanıdır.

Siyasi kariyerinizde ilham aldığınız biri var mıdır?

Birlikte çalışmış olduğum eski Danıştay Başkanı Herman Tjeenk Willink ile geçen günlerde bir etkinliğe birlikte konuşmacı olarak katıldık. Kendisi şu an 83 yaşında. Şu an 49 yaşındayım, ama onun yanında çalıştığımda 25 yaşındaydım ve ondan çok şey öğrendim. Şu an yapabildiğim şeyler ondan görüp öğrendiğim şeyler. Türkiye'den ilham aldığım kişi ise İlber Ortaylı diyebilirim. Onun kitaplarını çok severim. Onun sohbet etme tarzı, hayata bakış açışı, kitap, araştırma, işteki isteklilik ve seyahat konusunda verdiği tavsiyeler benim için çok önemli.

Çokkültürlü kimliğinizin görevinize katkıları oldu mu? Cevabınız evetse nelerdir?

Çok fazla katkısı oldu, çünkü hayata farklı perspektiflerden bakabiliyorsunuz. Bunun avantajlarını sürekli yaşıyorum. Çokkültürlü olmanın olumlu yanları çok önemli benim için. Farklı kökenden insanlarla daha kolay iletişim kurabiliyorum. Örneğin ben Afgan kökenli değilim ama Afgan bir kadın bana yaklaşıp rahatlıkla derdini anlatabiliyor.

Çokkültürlü olmanız, doğrudan işinize nasıl yansıyor? Somut bir örnek verebilme şansınız var mı?

Özel günlerde, çokkültürlü olmanın değerini daha iyi anlıyorsunuz. Rama-

"Benim belediye başkanı olma isteğimin özellikle insani sebepleri var. Her zaman vatandaşlara yakın, onların sorunlarıyla ilgilenen, onların bana kolay ulaşabildiği bir başkan olmak istemişimdir."

zan ayının önemini Müslümanlar için biliyorsunuz ama Hristiyanlar için de Paskalya'nın önemli olduğunu biliyorsunuz. Farklı olmak başka insanlarla daha kolay empati kurabilmenizi sağlıyor. Geçtiğimiz yıl ben çok gururlanmıştım. Hollanda Kralı Willem-Alexander, Ramazan ayında Rijswijk Belediyesi'nde kendi isteğiyle bir iftara katılmak istedi. Benim için inanılmaz güzel bir andı. Belediye başkanı olarak sadece Müslümanlara özel bir davet olarak düşünülmesini istemedim ve iftara farklı dinî grupların temsilcilerini de davet ettim. Bu örnekte olduğu gibi bazen söylediklerime ve yaptıklarıma özellikle dikkat ediyorum. Çünkü ben herkesin belediye başkanıyım, dinî benimle aynı olanın da olmayanın da. Müslüman olmayanların da belediye başkanı olduğumu hissetmelerini istediğim için iftar yemeğine her kesimden insanı davet ettim. Zaten iftarın da anlamı budur.

✍ Peki bir göçmen kökenli ve kadın olarak kariyerinizde ön yargılarla karşılaştığınız oldu mu? Evetse bu durumda nasıl mücadele ettiniz ve nasıl bir yol izlediniz?

Ön yargı her zaman var. Kadın veya Türk olmasanız da ön yargılarla mücadele ediyorsunuz. Hollanda'da kadın belediye başkanı sayısı toplamın yarısı bile değil. Kadınlarda sayı olarak yavaş da olsa bir ilerleme var. Ama bu eşitsizlik beni hiçbir zaman engellemedi. Eşim tarafından veya etrafımdaki insanlar tarafından engellenmedim. 8 Mart'ta Uluslararası Kadınlar Günü kutlanıyor. Bu kapsamda buradaki kadın meclis üyelerimize bu hafta bir mektup göndererek toplantıya davet ettim. Onlarla hem kahvaltı yapmak hem de kadınların siyasete katılımını teşvik etmek ve belediye olarak bunu önemsediğimizi hissettirmek için böyle bir toplantı düzenledim.

✍ Kariyerlerinin başında olan Türk kökenli gençlere ve kadınlara bu konuda tavsiyeleriniz nedir?

Yaptıkları işi severek yapmalarını ve kalpten istedikleri hangi işse ona yönelmelerini tavsiye ederim. Ailelerinin onayından ziyade kendi isteklerinin farkında olmalarını öneririm. Başkaları için değil, kendi yollarını çizmelerini tavsiye ederim. Meraklı olmalarını da tavsiye ederim, çünkü merak ettiğinizde yeni şeyler öğrenirsiniz. Belediye başkanı olarak etkilendiğim insanlar, başkalarına faydası olan insanlardır. Mesela, geçtiğimiz günlerde yürüyemeyen bir adam suya düştüğünde onu kurtaran kişiye belediye olarak ödül verdik. Çevresine faydalı olan insanlar benim için önemlidir.

✍ Belediye başkanı olarak göreve başladığınızda öncelikli hedefleriniz nelerdi? Aslında biraz bahsettiniz ama eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Vatandaşlara yakın olan ve onların sorunlarını ciddiye alan bir belediye başkanı olmak isterim. Bunu sadece kendim için değil, diğer belediye başkanları için de sağlamayı hedefliyorum. Rijswijk Belediyesi çok hızlı büyüyen bir belediye. Nüfus olarak 60 bini aştık ve 10 yıl içerisinde bu sayı 80 bin olacak. Bu süreci de iyi yönetebilmek isterim. Hollanda'da her sekiz günde bir kadın cinayeti oluyor. Özellikle şiddet gören kadınlara yardımcı olmak da öncelikli hedeflerimden biri.

Belediye bölgenizde ikamet eden vatandaşların ve özel de Türk kökenlerin hangi ihtiyaç ve sorunlarını gözlemlediniz şimdiye kadar?

Benim özellikle Türk kökenlilerin sorun ve ihtiyaçlarına dair özel bir çalışmam yok. Ancak burada yaşayan Türk kökenli insanlarımızın öncelikli sorunlarından biri konut sorunu denebilir. Daha sonra iyi okul seçimi ve bakım sorunu da sayılabilir. İnsanlarımız giderek yaşlanıyor. 70 yaş üstündeki insanların sayısı yükseldi. 70 yaş üstü olduğunuzda da bu birçok konuda bakıma ihtiyacınız olduğu anlamına geliyor.

Belediyenizde yaşayan Türk kökenlerin sayısını biliyor musunuz? Türk kökenli vatandaşlar ile ilişkiniz nasıldır?

Doğrudan Türklerin sayısını bilmiyorum ama Rijswijk Belediyesi'ndeki göçmen kökenli oranının %37 olduğunu biliyorum. Hollanda genelinde bu oran %25. Bu da belediye bölgemizde çok farklı kültürden gelen insanların yaşadığı anlamına geliyor.

Türk kökenli vatandaşlarla ilişkiniz nasıldır? Türk kökenli bir belediye başkanının varlığı, sizce onların Hollanda'ya ve belediye yönetimine aidiyetlerini etkiledi mi?

Bunun için araştırma yapmak gerekir ama sevindiklerini ve gurur duyduklarını açıkça belirtiyorlar. Bunu geçtiğimiz sene Türkiye'de 6 Şubat 2023'te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerin mağdurlarına düzenlenen yardım etkinliklerinde de gözlemlemiştim.

Belediyede konut sıkıntısından bahsettiniz. Konut sıkıntısı veya kurumsal ayrımcılık gibi sorunlar için gelecekte neler yapmayı planlıyorsunuz?

Bu konular Hollanda'da belediye başkanının görev alanına girmiyor. Belediyemizde şu kadar sosyal konut yapılsın demek gibi bir yetkim yok. Belediye başkan yardımcılarının siyasi kimlikleri daha fazla öne çıkar. Onlar belediye bünyesinde koalisyon kurar çünkü Hollanda'da tek bir partinin iktidarı söz konusu değildir. Böylelikle koalisyonla konut sıkıntısı ve ayrımcılık gibi konular hakkında kararlar alınabilir. Benim görevim koalisyon toplantılarını yönetmektedir. Ancak ayrımcılık konusunda doğrudan bana bir vatandaş geldiğinde onu dikkate alıp dinlemek benim görevim. Örneğin, bir kişi polis tarafından dışlandığını hissederse ben Emniyet Müdürü ile konuşabiliyorum ve nedenlerini araştırabiliyorum. Bir de ulusal bir olay olduğunda bakanlıklarla da görüşebilirim. Benim belediye başkanı olarak emniyet konusunda yetkim daha çok.

Belediye başkanlığı sürecinde en büyük başarınızı veya gurur duyduğunuz bir anı paylaşabilir misiniz?

Belediye başkanı olarak çok acı bir şekilde üç kadın cinayetine şahit oldum. Bu süreçlerde ailelere destek olmam ve toplumu bilgilendirme şeklim insanlar tarafından takdir edildi. Yine insanların en çok söylediği şeylerden bazıları görünür, ulaşılabilir ve Rijswijk Belediyesi'ni Lahey bölgesinde iyi temsil eden bir belediye başkanı olduğum yönündedir.

Gelecekte Hollanda toplumu ve azınlık grupların yaşam kalitesini artırmak için planladığınız projeler var mıdır?

Benim hedefim bu görev sürecinde işimin hakkını verebilmektir. Topluma faydalı, örnek ve iyi insan olabilmek bence dünyadaki en büyük zenginliktir.

Son 60 yıla baktığınızda Hollanda'daki Türk toplumunun geldiği noktayı nasıl değerlendirirsiniz?

Bu soruyu çok fazla soruyorlar, bence nasıl baktığınıza bağlı. Çok olumlu örnekler

2023 yılının Ramazan ayında Kral Willem-Alexander, Rijswijk Belediye Başkanı Huri Şahin'in ev sahipliğinde düzenlenen iftar programında.

var, örneğin içimizden bir belediye başkanı, sporcular ve sanatçılar çıktı, ama her toplum içerisinde olduğu gibi bizim Türk toplumu içerisinde de sorun yaşayan insanlarımız var. Herkesten de çok yüksek yerlere gelmelerine dair beklentiler olmamalı. Bence Türklerin zor durumlarda dayanışma içinde olmaları en büyük zenginlikleri. Bunu en iyi deprem zamanında gördük. Olumsuz bir örnek olarak ise Türk kökenlilerde Hollanda'ya aidiyet noktasında bazı sorunların olduğunu söyleyebilirim. Seçimlerde oy kullanmak, Hollanda'daki gelişmeleri takip etmek gibi konularda daha görünür olmaları gerektiğini düşünüyorum.

Yurt dışındaki Türk kökenli gençler, günümüzde çokkültürlü ortamda yetişiyorlar. Bunun kazanımları çok olsa da süreç her zaman kolay ilerlemiyor. Bu yollardan geçmiş biri olarak gençlere ne söylemek istersiniz ve ne tür tavsiyeler verirsiniz?

Bunun zenginlik olduğunu görmelerini, Türkçe konuşmaktan çekinmemelerini ve hiçbir zaman kendilerini değersiz hissetmemelerini tavsiye ederim. İki kültür içerisinde büyümek en büyük zenginliklerdendir. Bunun faydalarını hissetmelerini isterim. Daha önce de söylediğim gibi sevdikleri işleri yapmalarını tavsiye ederim. Hollanda, demokrasisi çok güçlü olan bir ülke, inanılmaz imkânlar var ve onları iyi değerlendirmelerini tavsiye ederim.

Söyleşi

LAHEY'DEN TÜRKİYE'YE UZANAN DİPLOMATİK KÖPRÜ: TÜRKİYE CUMHURİYETİ LAHEY BÜYÜKELÇİSİ SELÇUK ÜNAL İLE SÖYLEŞİ

SAYIN SELÇUK ÜNAL
Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçisi

Bu sene Hollanda ile Türkiye arasında Dostluk Antlaşması'nın 100. yılı ve aynı zamanda Türkiye'den Hollanda'ya yapılan işçi göçünün de 60. yılı. Bu özel yılda, Hollanda içerisinde hem dostluğun 100. yılı hem de göçün 60. yılı bağlamında yapılan etkinlikleri değerlendirir misiniz?

2024 yılı, Türkiye-Hollanda ilişkileri bakımından özel bir yıl. Ağustos ayına özellikle dikkat çekmek isterim. Zira, Türkiye Cumhuriyeti ile Hollanda Krallığı arasındaki Dostluk Antlaşması 16 Ağustos 1924 tarihinde; iki ülke arasındaki İşgücü Anlaşması ise 19 Ağustos 1964 tarihinde imzalanmıştır. Lahey Büyükelçiliği olarak, Dışişleri Bakanlığımız, Kültür ve Turizm Bakanlığımız ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı başta olmak üzere, ilgili kurum ve kuruluşlarımızın katkılarıyla ve Hollanda Türk toplumunun destekleriyle bu iki yıl dönümünü hatırlamak üzere çeşitli etkinlikler tasarladık. Bunları tüm yıl boyunca gerçekleşecek şekilde icra etmeye çalışmaktayız.

Düzenlenen ve önümüzdeki aylarda düzenlenecek etkinliklerde, son 100 yılda Türkiye-Hollanda ilişkilerinin geldiği seviyeyi ön plana çıkarmayı ve önümüzdeki dönemde ilişkilerimizin nasıl daha iyi geliştirilebileceğini ele almayı amaçlıyoruz. Keza, Hollanda Türk toplumunun temelini oluşturan işgücü göçünün yıl dönümünü, toplumumuzun son 60 yılda kaydettiği aşama, elde edilen kazanımlar ve bu süreçte karşılaşılan sorunların bir muhasebesini yapmak için bir vesile olarak değerlendirmekteyiz. Aynı zamanda bu yıl dönümünü, gelecek dönemde Hollanda Türk toplumunun hak, hukuk ve menfaatinin korunması ve refahının artırılması için neler yapılabileceğinin istişare edilmesi için bir fırsat olarak görüyoruz. Bu çerçevede, söyleşi, konferans, sergi, konser, topluma katkısı olan vatandaşlarımızı ha-

Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçisi Sayın Selçuk Ünal

"Hollanda Türk toplumu son 60 yılda çok önemli kazanımlar elde etti."

tırlama etkinlikleri ve futbol maçlarına kadar uzanan geniş bir yelpazede faaliyetler planladık. Etkinliklerimizde Hollanda makamlarıyla istişare ve iş birliğine özen gösterdik. Öte yandan, ülkemizden Hollanda'ya gerçekleşen üst düzey ziyaretler de bu özel yıla ilave anlam kattı. Başbakan Rutte ülkemizi ziyaret etti. Dışişleri Bakanımız Sayın Hakan Fidan, iki ülke arasında 2008'den beri düzenlenmekte olan kapsamlı istişare forumu niteliğindeki Türkiye-Hollanda Wittenburg Konferansı'nın 10'uncusu için 18-19 Nisan 2024 tarihlerinde Hollanda'yı ziyaret etti. Sayın Bakanımızın Hollanda'yı ilk ziyareti esnasında iki ülkenin Dışişleri Bakanları, karşılıklı dostluk ilişkilerini daha da pekiştirmeye yönelik önemli görüşmelerde bulundu. Keza, YTB Başkanı Sayın Abdullah Eren'in, işçi göçünün 60. yıl dönümü vesilesiyle "Kuşaktan Kuşağa: Hollanda'da Türk Diasporasının 60. Yılı" temasıyla Rotterdam'da düzenlenen etkinlik için Hollanda'yı ziyareti büyük ilgiyle karşılandı. Hollanda Türk toplumundan bu etkinliğe geniş katılım sağlandı. Bunlara ilaveten çeşitli alan ve düzeylerde karşılıklı düzenlenen ziyaretlerde bu iki önemli yıl dönümü vesilesiyle ilişkilerimizin muhasebesi yapılıyor.

Hollanda Türk toplumu gerek Hollanda'da gerek ülkemizde bu alanda birçok başarılı etkinlik düzenledi. Utrecht'te açılan Göçmenlere Teşekkür Anıtı ise, diğer göçmen toplumlarla birlikte gerçekleştirilen bir projeydi. Yeni külliyesi ile açılan Hollanda

Diyanet Vakfı'na bağlı Almelo Yunus Emre Camii buradaki tüm toplumlara hizmet verecektir. Eski Yunus Emre Camii ise, Hollanda Büyük Müzeler Birliği altında müze statüsü kazanan ilk cami oldu. Hollanda-Türkiye Müzesi'nin de buraya taşınması ve yerleşim işleri bu yıl içinde tamamlandı.

✍ Türkiye'den Hollanda'ya göçü değerlendirebilir misiniz?

İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlanan ekonomik toparlanma ve sanayi üretimine karşın istihdam piyasasının darlığı nedeniyle, diğer Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Hollanda tarafından da yabancı işçi getirilmesi yöntemine başvurulmuştur. Bu çerçevede, ülkemize ilaveten İtalya, Yunanistan, Yugoslavya ve Fas gibi ülkelerden misafir işçiler 1960'lı yıllarda Hollanda'ya gelmeye başlamıştır. Türk işçiler için bu süreç 1964'te imzalanan İşgücü Anlaşması ile başlamıştır. Bu kapsamda 1964'ü izleyen yıllarda sayıları tedricen artan Türk işçileri Hollanda'da istihdam edilmeye başlanmıştır. İşçilerimizin ilk yıllarda ağırlıklı olarak erkeklerden oluştuğunu görmekteyiz. İzleyen yıllarda kadın işçilerimizin sayısının da artmaya başladığı görülmüştür.

Vatandaşlarımız ağırlıklı olarak sanayi, inşaat, gemi inşası ve madencilik gibi emek-yoğun ve kimi zaman tehlikeli işlerde çalışmaya başlamıştır. Diğer Avrupa ülkelerinde de olduğu üzere, vatandaşlarımız daha ziyade bir süre Hollanda'da çalıştıktan ve vasıf kazandıktan sonra Türkiye'ye dönerek ülkemizdeki sanayinin gelişimine katkı yapmayı öngörmüştü. 1970'li yılların ortalarından itibaren, 1973 petrol krizinin de etkisiyle Batı Avrupa ülkelerinin yabancı işçi alımını durdurmaya başladıkları görülmüştür. Ancak işçilerimizin ortaya koydukları çalışma azmi ve uyum sağlama becerileri, Hollandalı işverenlerin tecrübe kazanan işçileri tutma arzusu ve bu amaçla teşvik ettikleri aile birleşimleri nedeniyle, toplumumuz zaman içinde Hollanda'da kalıcı hale gelmiştir. Bu dönemde aile birleşimi yoluyla eşlerini ve çocuklarını yanlarına getirmeye başlamasıyla toplumumuz, üç kuşak boyunca yaklaşık 500 bin kişiye ulaşmıştır. Günümüzde ise artık dördüncü nesil Hollandalı Türklerden ve yeni gelenlerden bahsediyoruz.

✍ Farklı vesilelerle Türk toplumu ile yoğun temas içindesiniz. Bu görüşmelerdeki gözlemlerinizi de göz önünde bulundurduğunuzda son 60 yılda Hollanda'da yaşayan Türk toplumunun gelişimini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hollanda Türk toplumu son 60 yılda çok önemli kazanımlar elde etti. Hollanda'ya gelen işçilerimiz ülkede ciddi istihdam açığı bulunan çeşitli sektörlerde çalışarak Hollanda'nın kalkınmasında büyük rol oynadı. Bu sektörlerden bazıları gemi yapımı ve kimyevi madde imalatı gibi tehlikeli sektörlerdi. Bu işlerde çalışırken vefat edenlere bir kez daha Allah'tan rahmet diliyoruz.

Toplumumuzun en belirgin kazanımı, geçici işçi olarak geldikleri Hollanda'da gündelik yaşamın her alanında etkin mevcudiyet göstermeleridir. Hollanda Türk toplumu, siyasetten ticarete, eğitimden kültüre, sanattan spora kadar çok çeşitli alanlarda yer almaktadır. Bugün artık işveren statüsüne erişmiştir. Bu da Türk toplumunun Hollanda'ya ne denli başarılı bir şekilde uyum sağlayabildiği, bu ülkenin eşit vatandaşları olarak Hollanda'ya somut katkıda bulunduğunu ve örnek bir diaspora teşkil ettiğini ortaya koymaktadır.

✍ Hollanda'daki Türk diasporasının kurumsallaşma sürecini nasıl değerlendi-

"Hollanda Türk toplumunun ana vatana, dillerine, inançlarına, örf ve adetlerine bağlılıklarını güçlü tutmuş olması ve sivil toplum teşkilatlanmasında ortaya koydukları başarıyı özellikle vurgulamak isterim."

riyorsunuz? Söz konusu sivil toplum kuruluşlarının Hollanda Türk toplumundaki yeri nedir?

Sivil toplum yapılanması konusunda Hollanda Türk toplumunun başarılı ve etkin olmasından büyük memnuniyet duyuyoruz. Bu başarı, insanımızın teşkilatlanma gücünden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, toplumumuzun yıllar içinde ekonomi, ticaret, istihdam, kültür-sanat, eğitim, insani yardım alanlarında örgütlendiğini ve hemşehri kuruluşları da dâhil geniş bir yelpazede birçok sivil toplum kuruluşu kurduğunu memnuniyetle görüyoruz. Bu yapılar, ortak menfaatlerin korunmasında ve toplumumuzun birlik ve beraberliğinin tahkim edilmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Bunlardan kimisi, çocuklarımıza ana dilde eğitim gibi hayati önemdeki bir alandaki boşluğu doldurmaktadır. Diğer taraftan, Hollanda'daki Türk iş insanları ve girişimcilerinin kurduğu dernek ve birlikler hem Hollanda'da toplumumuzun iş imkânlarının geliştirilmesine yardımcı olmakta hem de Türkiye ile Hollanda arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Öte yandan Hollandalı Türkler tarafından kurulan ve Hollanda Diyanet Vakfı'na bağlı 140 cami derneği de toplumumuzun birlik, beraberlik ve dayanışma ruhunun güçlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Toplumumuzun geniş kesimlerinin bu yapılanmaları güçlü biçimde sahiplendiğini müşahede etmek bizim için sevindiricidir. Büyükelçilik olarak çok çeşitli alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarımızla yakın diyalog içerisindeyiz.

Sizce Hollanda Türk toplumunu Türkiye'de yaşayan Türklerden ayıran özellikler var mıdır? Varsa nelerdir?

Hollanda Türk toplumunun kökleri, ülkemizin dört bir yanına ulaşmaktadır. Bu bakımdan Hollanda Türk toplumu, Türkiye'nin, Anadolu'nun tüm zenginliğini yansıtmaktadır. Bu itibarla, diasporamızın ülkemiz toplumu ile farklılığından ziyade bizi biz yapan özellikleri yansıtıyor olmasının daha önemli olduğunu düşünüyorum. Bunu toplumumuzun ana vatanla koruduğu güçlü bağlardan, on yıllardır muhafaza ettikleri benliklerinde görebiliyoruz. Öte yandan Hollandalı Türkler, özellikle burada doğan yeni nesiller ile Hollanda'nın yaşam tarzı içinde yer almaktadır.

Hollanda'daki Türk toplumunu diğer ülkelerde yaşayan Türk diaspora topluluklarından ayırt edebildiğiniz özellikler var mıdır? Bu konudaki en ilgi çekici gözleminiz veya deneyiminiz nedir?

Dünya çapında, Türk diasporasının nüfusu 7 milyonu aşmıştır. Diasporamızın kayda değer kısmını, Batı Avrupa ülkelerinde yerleşik vatandaşlarımız oluşturmaktadır. Tabiatıyla dünya çapındaki diasporamız hakkında karşılaştırmalar yapmak ayrı bir

uzmanlık alanının, göç çalışmalarının konusudur. Vatandaşlarımızın Avrupa ülkelerine göç süreçleri, yaşadıkları ülkelerdeki sosyoekonomik koşullar ve karşılaştıkları sorunlar gibi alanlarda benzerlikler gösterse de her ülkenin şartları kendine özgüdür. Bu itibarla, Hollanda Türk toplumuna dair gözlemlerimi paylaşmak isterim. Hollanda Türk toplumunun ana vatana, dillerine, inançlarına, örf ve adetlerine bağlılıklarını güçlü tutmuş olması ve sivil toplum teşkilatlanmasında ortaya koydukları başarıyı özellikle vurgulamak isterim. Bu güçlü bağları, Asrın Depremleri sırasında sergiledikleri alicenaplık, üstün örgütlenme gücü ve süratli çalışmaları ile hep birlikte gördük. Toplumumuz depremden etkilenen bölgelerimize büyük katkılarda bulunmuştur. Bu katkılar her düzeyde halen sürmektedir

Türkiye ve Hollanda arasındaki ikili ilişkilerin ve ekonomik ilişkilerin gelişmesinde Türk diasporasının rolü nedir?

Türk ve Hollanda halkları arasındaki ilişkiler yaklaşık 470 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu yıl, 100. yıl dönümünü kutladığımız Dostluk Antlaşması, Cumhuriyetimizin ilanından sonra Hollanda Krallığı ile imzaladığımız ve halklarımız arasındaki neredeyse beş yüz yıllık tarihi bağlardan güç alan ortak anlayış ve iş birliğini temsil etmektedir. Hollanda, o tarihte ulusal kurtuluş mücadelesi sonunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile dostluk antlaşması imzalayan az sayıdaki ilk ülkelerdendir. Bugün ise Türkiye ve Hollanda, gerek ikili gerek çok taraflı düzlemde karşılıklı çıkarlara dayalı ve gelişmiş ilişkilere sahip olan dost ve NATO müttefiki iki ülkedir. Hollanda Türk toplumunun bu denklemdeki yeri çok kıymetli ve önemlidir. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda, Hollanda'nın ekonomik gelişiminde, kalkınmasında ve günümüzde eriştiği refah toplumuna dönüşmesinde Türk işçilerinin 1964'ten itibaren bu ülkede döktükleri helal alın terinin etkisi yadsınamaz. Hollanda Türk toplumu, bugün yaklaşık 25 bin işveren ile Hollanda'nın ekonomik, sınai ve ticari hayatında kıymetli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Hollanda Türk toplumu, Türkiye-Hollanda ekonomik ilişkilerinin gelişmesinde

de sürekli bir rol oynamaktadır. Bunun ardında, her iki ülkedeki verimli iş ortamının sunduğu potansiyeli kullanma becerisi de yatmaktadır.

Hollanda'daki Türk diasporası kendi içerisinde de oldukça çeşitlidir. Türk toplumunu birleştiren en büyük ortak meseleler nedir? Geçmişten günümüze bu meselelere yönelik tutumları nedir?

Hollanda Türk toplumu, ülkedeki çoğunluğa uyum sağlamada başarılı bir diasporadır. Entegrasyon konusunda gösterdikleri başarı, Hollanda makamlarınca da dile getirilmektedir. Bu bağlamda, başta Hollandacaya hâkimiyet olmak üzere, kendisi de yurt dışına kayda değer sayıda göçmen vermiş olan Hollanda toplumunun sosyokültürel yapısına uyumun, diğer toplumlara göre daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Bununla beraber, diğer Avrupa ülkelerinde de görüldüğü gibi Hollanda'da da 2000'li yılların başından itibaren yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve hoşgörüsüzlüğün yükselişe geçtiğini görmekteyiz. Kutsal kitabımız Kuran-ı Kerim'e yönelik eylemlerin arttığını gözlemlemekteyiz. Bu sınamalarla mücadele etmek amacıyla Hollanda tarafından tesis edilen resmî kurum ve yapıların raporları, yapısal sıkıntıları teyit etmektedir. Avrupa'da aşırı sağcı ve radikal siyasi çevrelerin güç kazanmasıyla, toplumumuz da bu sorunlarla daha sık karşılaşmaktadır. Bu sorunlarla mücadelede gereken bilinç ve farkındalık toplumumuzda esasen mevcuttur. Ancak bu bilinç, yıllar içinde daha da gelişmiştir. Hollandalı Türkler, haklarını AB temelinde ve ulusal hukuki zeminlerde de aramaya başlamıştır.

Özellikle üçüncü kuşak ve sonrasında doğan Türk gençleri hakkındaki gözlemleriniz nelerdir? Gençlerin önceki kuşaklarla ayrıştığı noktalar nedir? Genel olarak öncelikleri ve ilgi alanları nedir?

Hollanda Türk toplumunun üçüncü ve dördüncü nesil mensuplarının, ülkeye ilk gelen büyüklerine kıyasla Hollanda toplumuyla daha fazla kaynaştığını söyleyebiliriz. Bu durum göçmen toplulukların çocukları ve torunları için hemen her yerde geçerlidir. İlk nesil işçilerimiz, yabancı bir ülkede yaşamaya başlamalarından ve dil bilmemelerinden dolayı daha ziyade bir arada veya birbirlerine yakın yerlerde yaşamış ve ilk aşamada sadece Türklerle kaynaşmıştır. Bu da doğal bir yaklaşımdır. Ancak yerel dile hâkimiyetin oluşması, istihdamda edinilen tecrübe ve özellikle gelir düzeyinin artmaya başlaması ve küçük işveren olmalarıyla işçilerimizin sosyal çevresi genişlemiştir. Hollanda'da doğan toplum mensuplarımız buradaki sosyokültürel ortama daha aşinadır. Hollanda'nın kozmopolit ve çok kimlikli yapısı da esasen bu kaynaşmayı kolaylaştırmaktadır.

Hollanda Türk toplumunun kardeş diasporalar ile ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Hangi alanlarda ortak çalışmalar yürütüyorlar?

Hollanda Türk toplumu, kendisi gibi işçi olarak gelmiş diğer göçmen topluluklarla herhangi bir sorun yaşamamıştır. Hep dayanışma içinde olmuştur. Filhakika, özellikle Fas ve Endonezya kökenli Müslüman göçmen topluluklarla toplumumuz arasında daha yoğun temaslar mevcuttur. Keza, Hollandalı Türklerin gönül coğrafyamıza yakın tüm toplumlarla sıkı bir diyalogları olduğunu memnuniyetle görüyoruz. Bu bağlamda Hollanda Türk toplumu, ortak sosyal ve kültürel etkinliklerin yanı sıra dinî, millî ve kültürel bayramlar gibi birleştirici günlerde de bir araya gelmektedir.

Türkiye'nin başta Türk diasporasına, özelde ise Hollanda'daki vatandaşlarına sunduğu sosyal, siyasal ve kültürel destek veya hizmetler nelerdir?

Devletimiz vatandaşlarımızın hak ve hukuklarının korunması noktasında her yerde ve daima Hollanda Türk toplumunun yanındadır. İlgili tüm kurum ve kuruluşlarımızla gerek Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımızın gerek Hollanda Türk toplumunun hak ve hukuku ile şahsi ve ticari çıkarlarının korunması için gayret sarf etmektedir. Bu konuda üç Başkonsolosluğumuz, vatandaşlarımıza sürekli hizmet sunmaktadır. 2023 ve 2024 yıllarında gezici konsolosluk hizmetleri ile bu gibi işlemler vatandaşımızın ayağına kadar götürülmüştür.

Hollanda dâhil her ülkenin yapageldiği üzere, toplumumuzun sosyal güvenlik, eğitim, ahvali şahsiye gibi konulardaki ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra genel olarak dil ve kültür bağlarının güçlü tutulması için Büyükelçiliğimiz ve Başkonsolosluklarımız bünyesindeki Müşavirlikler ve Ataşeliklerimiz çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca Yunus Emre Enstitüsü ve Maarif Vakfı gibi kurumlarımızın Hollanda temsilcilikleri ile de Hollandalı dostlarımıza ve Hollanda Türk toplumuna yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Hollandalı Türklerce kurulmuş bir kurum olan Hollanda Diyanet Vakfı'nın faaliyetleri ise din hizmetleri ve insani yardım alanlarına yöneliktir.

Günümüzde Hollanda toplumunun %25'inden fazlası göçmen kökenlidir. Diğer ülkelerde de görev yapmış bir diplomat olarak kıyasladığınızda, Hollanda devleti çokkültürlülük sürecini nasıl yürütüyor?

Hollanda, sömürgeci bir tarihe sahip bir ülke olarak yüzyıllar boyunca uzak coğrafyalardaki kolonileriyle etkileşim içinde olmuştur. Sömürgecilik ve bunun getirdiği kölelik rejimi, 150 yıl önce sona erdirilmiş olsa da Endonezya, Karayipler ve Surinam gibi eski sömürgelerden Hollanda'ya her zaman nüfus akışı yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından hızla gelişen sanayisini destekleyebilmek amacıyla yabancı iş gücünün de Hollanda'ya gelmeye başlamasıyla, ülkenin bugünkü dışa dönük, kozmopolit ve çokkültürlü demografik ve sosyokültürel yapısı ortaya çıkmıştır.

Hollanda toplumunun geneli, yabancılarla her zaman olumlu etkileşim sergilemektedir. Tabiatıyla her yerde görülebilen aşırı unsurlar Hollanda'da da mevcuttur. Bu bağlamda, resmî düzeyde ve özel sektörde göçmen kökenlilere yönelik ayrımcı uygulamalarla maalesef karşılaşıldığı gözlemlenmektedir. Ayrımcılığın ve ırkçılığın önlenmesi amacıyla Hollanda devletinin mevcut kurum ve mevzuatı bulunsa da, zaman zaman hem münferit hem de kurumsal düzeyde tespit edilen olumsuz durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu vakalarda mağdurların sessiz kalmayarak haklarını hukuki temelde aramada etkin olmaları, memnuniyetle müşahede edilmektedir. Hollanda toplumu ile göçmen topluluklar arasındaki münasebetlerin ise genel anlamda iyi olduğunu söyleyebiliriz.

Gençler bazen kendilerini iki kültür arasında sıkışmış hissedebilmektedir. Araştırmalar dört kuşak sonra göçmen kökenlilerin hayatın çeşitli alanlarında halen ırkçılık ve ayrımcılıkla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu konudaki düşünceleriniz ve gençlere bu duygularla başa çıkabilmeleri için tavsiyeleriniz nedir?

Gençlerimizin iki ülke ve kültür arasında sıkışmaması en büyük dileğimizdir. Tersine,

gençlerimizin her iki ülkenin ve toplumun iyi yanlarını almasını arzuluyoruz. Bu onların kültürel zenginliği olacaktır. Üçüncü ve dördüncü kuşak Türk toplumu mensupları, Hollanda toplumunun geneliyle daha fazla kaynaşabilen, ebeveynlerine kıyasla daha dışa açık bir profile sahiptir. Bunda Hollanda'da doğup büyümüş olmanın ve Hollanda eğitim sisteminden geçmenin etkisi de vardır. Tabiatıyla toplumumuzun, Hollanda toplumundan ayrı bir sosyal ve kültürel arka planı bulunduğundan, işaret ettiğiniz yabancılaşma ve dışlanma durumlarına da rastlanmaktadır. Bu gibi durumların Hollanda Türk toplumu bakımından asgari düzeyde olmasını temenni ediyoruz. Böyle vakalarda genç nesil mensuplarına rehberlik edebilecek, yol gösterebilecek ve karşılaştıkları sorunlara çözümler geliştirebilecek resmî ve sivil toplum uygulamaları bulunmaktadır.

✍ Hem Türk diasporası hem ikili ilişkiler bağlamında Hollanda'da yeni kabine dönemi ile ilgili beklentileriniz nedir?

Hollanda'da 2023 Kasım ayında düzenlenen genel seçimlerin ardından yaklaşık yedi ay süren koalisyon müzakereleri, Temmuz ayı başında yeni hükümetin tesis edilmesiyle sonuçlanmıştır. Seçimlerden Özgürlük Partisi (*Partij voor de Vrijheid-PVV*) birinci çıkmış ve dört partiden oluşan sağ eğilimli bir hükümet kurulmuştur. Aşırı sağ ve radikal unsurların Avrupa genelinde son dönemdeki yükselişinin genel olarak bu ülkelerdeki göçmen ve özellikle de Müslüman topluluklarda kaygılara neden olduğu bir vakıadır. Seçim sonuçları hakkında Hollanda basınında yapılan yorumlarda, bu durumun Hollanda için de geçerli olduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca önümüzdeki dönemde yabancı düşmanlığı, Müslüman karşıtlığı ve ayrımcılığın ilave ivme kazanabileceği öngörüsünde bulunulmaktadır.

Hollanda Türk toplumu, son 60 yılda başarılı entegrasyon deneyimiyle bu ülkenin eşit vatandaşları olarak toplumun geneli içindeki haklı ve saygın yerini almıştır. Dış ticarete bağımlı, bu ve sair sebeplerle ülke dışına göç veregelmiş Hollanda'ya siyasi, ekonomik, ticari, kültürel katkıları ortadadır. Bu gerçeğin görmezden gelinmesi, tartışılması ya da değiştirilmesi mümkün değildir. Bu tür tartışmaların, Hollanda toplumunun temel değerleri arasında yer alan hakkaniyet ve dürüstlük ilkeleriyle de bağdaşacağını sanmıyorum. Toplumumuzun tabii ki sorunları mevcuttur. Ancak bunlar diyalogla aşılabilecek meselelerdir. Arzumuz, bu sorunların asgariye indirilmesi ve toplumumuzun iki ülke arasında dostluk köprüsü işlevi görmeye devam etmesidir.

Hollanda Türk toplumunun dirayetli yapısının, maruz kalınabilecek olumsuzluklar karşısında güçlü durmalarını sağlayacak nitelikte olduğuna inanıyorum. Diğer bir ifadeyle, toplumumuz buradadır ve bir yere gitmemektedir. Biz de buradayız. Büyükelçiliğimiz, toplumumuzu ilgilendiren diğer konularda olduğu gibi ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, İslam karşıtlığı gibi sınamalarla mücadelede Hollanda makamları ve Hollanda Türk toplumu ile diyalog ve iş birliğini her zaman sürdürecektir.

✍ Türk toplumunun Hollanda'daki sosyal ve siyasi katılımını nasıl değerlendiriyorsunuz? Karşılaştıkları en büyük zorluklar ve kolaylıklar nelerdir?

Hollanda Türk toplumu, bugün gündelik hayatın her alanında etkin mevcudiyet gösteren, toplumun geneli içinde sorumluluk sahibi, eşit Hollanda vatandaşlarıdır. Son 60

yıl içinde Hollanda Türk toplumu mensupları büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Bu sadece ekonomi ve ticaret alanında değil, siyaset, eğitim, kültür, sanat ve spor gibi hayatın belli başlı alanlarında da geçerlidir. 150 üyeli mevcut Hollanda Temsilciler Meclisi'nde Türk kökenli 5 milletvekili görev yapmaktadır. Evvelki Senato'da Türk kökenli senatörler mevcuttu. Türk kökenli belediye başkanları, başkan yardımcıları, belediye encümen azaları bulunmaktadır. Hollanda'daki Türk toplumunun eşit Hollanda vatandaşları olarak ülkenin siyasi süreçlerine katılımını temenni etmekteyiz. Bu ülkenin bir parçası olarak karar alma süreçlerinde yer almak, toplumumuzun hakkı ve vatandaşlık görevidir.

✍ Hollanda Türk toplumunun Türkiye seçimlerine ilgisini değerlendirebilir misiniz? Hollanda'daki vatandaşlarımızın seçime ilgisini diğer ülkelerdeki vatandaşlarla kıyaslayabilir misiniz?

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın ülkemize ilgisi hiçbir zaman kaybolmamıştır. Nitekim yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın, ülkemizdeki seçimlerde ilkesel temelde ve sınırlı da olsa oy kullanabilmelerinin geçmişi 1950'lere dayanmaktadır. Bu yöndeki talepler, değişik evre ve süreçlerden geçerek gelişmiştir. Diasporamızın ülkemizdeki seçimler bağlamında bulundukları ülkelerde demokratik seçme hakkının ilk kez sağlandığı 2014'ten bu yana, Türk vatandaşlarının yurt dışında oy kullanma oranlarında tedricen artış kaydedildiği gözlenmektedir. 2014 yılında seçimlere yurt dışı katılım oranı %18,9 düzeyindeydi. Son olarak 2023 Mayıs ayında iki tur şeklinde gerçekleştirilen seçimlere, yurt dışı seçmen kütüğüne kayıtlı vatandaşlarımızın, 73 ülkedeki dış temsilciliğimizce açılan sandıklarda katılım oranının %55,6'ya yükseldiği görülmüştür. Bu tabiatıyla sevindirici bir gelişmedir. Hollanda özelinde ise, 2023 Mayıs seçimlerine katılım oranı bu oranın üzerindedir. Büyükelçiliğimizin eşgüdümünde Amsterdam, Deventer ve Rotterdam Başkonsoloslukları-mız tarafından oluşturulan oy verme merkezlerinde vatandaşlarımızın ülkemizdeki demokratik karar alma sürecine katılımının kolaylaştırılması yolunda yoğun çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda, Rotterdam Başkonsolosluğumuz görev bölgesindeki Eindhoven şehrinde de ilk kez sandık kurulmuş ve bu bölgedeki vatandaşlarımıza ilk kez oy kullanma imkânı sağlanmıştır.

✍ Hollanda'ya göç sürecinde çeşitli göç dalgaları olmuştur. Bildiğiniz üzere yeni bir göç dalgası, yüksek vasıflı göçmen olarak tanımladığımız ama temelde eğitimli Türk gençlerinin Hollanda'ya artan göçlerini kapsayacak şekilde şekillenmektedir. Yüksek vasıflı göçmen olarak yurt dışında bulunan Türkler hakkındaki gözlemleriniz ve görüşleriniz nelerdir?

Yaşlanan nüfus ve azalan doğum oranı gibi demografik gelişmelere bağlı olarak diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Hollanda'da da son dönemde çeşitli sektörlerde kalifiye çalışan açığı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç Hollanda kamuoyunda yoğun bir biçimde işlenmektedir. Hollanda'da göç ve iltica konusunda son yıllarda aşırıcı çevrelerin söylemleriyle de beslenen kamuoyu algısına karşın, ülkedeki iş çevreleri ve girişimci kuruluşlar, eğitimli eleman açığının kapatılması için yabancı iş göçünün elzem olduğu görüşündedir. Bu bağlamda, Hindistan, Çin gibi ülkelerin yanı sıra, Türkiye'den de son dönemde Hollanda'ya çalışmak üzere tedricen artan sayıda beyaz yakalı olarak tabir edebileceğimiz vatandaşlarımızın gelmekte olduğu bir vakıadır. Bu durum daha ziyade eğitimli in-

sanlarımızın uzmanlıklarına olan talepten kaynaklanmaktadır. Bu tabii ki ilk bakışta gurur duyulacak bir husus olarak gözükebilir. Bununla birlikte, kısa süreli çalışma amaçlı geliş ile kalıcı beyin göçü arasındaki dengenin iyi izlenmesi gerekmektedir. Bu hususta, kalifiye vatandaşlarımızın sınırlı süreyle Hollanda'da kaldıktan sonra kendilerini yeni bilgi ve yeteneklerle geliştirmiş olarak ana vatana dönmelerini tabiatıyla temenni ederiz. Büyükelçiliğimiz ve Başkonsolosluklarımız, Hollanda Türk toplumunun tüm kesimleriyle olduğu gibi "Yeni Gelenler" olarak da tanımladığımız bu gruptaki vatandaşlarımızla yakın diyalog içinde olmaya özen göstermektedir.

✍ Günümüzde halen Hollanda'dan Türkiye'ye göç eden ve ana vatana dönüş yapan vatandaşların olduğunu da gözlemliyoruz. Tersine göç ile ilgili değerlendirmeleriniz nedir?

Bildiğiniz gibi, bundan 60 yıl önce Hollanda'ya gelmeye başlayan vatandaşlarımızın ilk düşünceleri belli bir birikim yaptıktan sonra dönüp, memleketlerinde hayatlarına kaldıkları yerden devam etmekti. Tabii çoğunluğu farklı nedenlerle yeni hedefler seçtiler, hayat farklı yönlere aktı ve bugünkü Hollanda Türk toplumu oluştu.

Tersine göçün, bu 60 yıl boyunca düşük oranlar söz konusu olsa da her dönem yaşandığını söyleyebiliriz. Bugün de böyle bir olgu var. Sayılar fazla olmasa da ya belirledikleri hedef ve sorumluluklarını yerine getirdikleri için ya salt vatan hasretine artık dayanamadıkları için ya da yeni bir hayat kurma, ekonomik atılım gerçekleştirme veya emekliliğini ülkemizde geçirme gibi niyetlerle ülkemize göç eden vatandaşlarımız mevcut. Bunu hayatın doğal akışı içerisinde olağan bir yönelim olarak görüyor, vatandaşlarımıza bu süreçte ihtiyaç duyabileceği konularda, özellikle sosyal güvenlik gibi hususlarda desteklerimizi sunmaya çalışıyoruz.

✍ Hollanda'daki göreviniz sürecinde unutamadığınız bir anı oldu mu?

1 Şubat 2023 tarihinde göreve başlamamın hemen ardından 6 Şubat günü ülkemizde deprem felaketleri meydana geldi. Büyükelçiliğimizin eşgüdümünde, Başkonsolosluklarımız ve Hollanda'daki Türk sivil toplum kuruluşlarımızın katılımıyla, Büyükelçiliğimizde tesis ettiğimiz Kriz Merkezi, depremzede vatandaşlarımızın yaralarına bir nebze merhem olabilmek amacıyla çok yoğun tempoda çalışmıştır. O süreçte Hollanda Türk toplumunun, ülkemizde felaket bölgelerine ulaştırılmak üzere topladığı ayni ve maddi yardımlar hususunda sergilediği birlik, beraberlik ve dayanışmayı unutmam mümkün değil. Toplumumuzun Büyükelçiliğimiz ile birlikte "Hollanda'daki bizlerin bugün ölmesi ve durmasının bize yasak olduğu" şuuruyla, kamu düzenini bozmadan süratle teşkilatlanması ve çalışması unutulmayacaktır. Keza, Hollanda devletinin depremlerin hemen ardından ülkemize sevk ettiği, yıkılan binaların altından 12 depremzede vatandaşımızın, bir köpeğin ve bir kuşun kurtarılmasını sağlayan köpekli arama-kurtarma ekibi ile ikinci bir uçakla gönderdiği sağlık ulaşım ekibiyle bilahare Hollanda'da bir araya gelmem de oldukça anlamlı hatıralar olarak zihinlerde kalacaktır.

✍ Bir süredir Hollanda'da yaşıyorsunuz. Sosyal ve kültürel yaşamda, Hollanda'nın en sevdiğiniz tarafı nedir?

Hollanda toplumunun dışa dönük, temasa açık ve iş birliğine önem veren özelliğini bu bağlamda belirtebilirim.

Favori bir Hollanda yemeğiniz var mıdır?

Hollanda'da bulunduğum sürece ülke mutfağının çeşitli örneklerini tatma imkânım oldu. Bu çerçevede, 'bitterballen' (çıtır kroket topları), 'haring' (salamura ringa balığı), 'kibbeling' (kızartılmış balık parçaları) ve 'stroopwafels' (karamel dolgulu gofret) gibi yerel lezzetleri beğendiğimi belirtebilirim.

Hollanda'daki Türk diaspora mutfağı ile ilgili gözlemleriniz nedir?

Hollanda Türk toplumu, ülkemizin dört bir yanından Hollanda'ya çalışmaya gelen işçilerimizin çocukları ve torunları olarak ülkemizin tüm zenginliklerini bünyesinde esasen barındırmaktadır. Bu bağlamda, zengin mutfağımızın her yöresinin en güzel ve tüm örneklerini Hollanda'da bulabilmek hepimizi çok mutlu ediyor. Türk lokantalarının sayısının ve kalitesinin giderek artmasını, ülkemiz gastronomisini ve yemek kültürünü daha yoğun tanıtmalarını, kendi aralarında organize olarak mesleki dayanışmalarını artırmalarını ve Hollandalı dostlarımızın Türk mutfağına daha çok rağbet göstermelerini memnuniyetle karşılıyoruz. Bu noktada, bu yıl geçmiş rekorları da geçerek ülkemizde ağırladığımız 1,2 milyonu aşkın Hollandalı dostlarımızın da ülkemizin mutfağına daha fazla aşina olduğunu izliyoruz.

Son olarak söyleşide okuyucularımıza vermek istediğiniz bir mesaj var mıdır?

İki ülke arasında beş yüz yıla yaklaşan ilişkilerin tarihi, fevkalade kıymetlidir. Cumhuriyet dönemine ait çağdaş Türkiye-Hollanda dostluğu ise 100 yaşını doldurmaktadır. Türkiye-Hollanda ilişkileri ve Hollanda Türk toplumu için 2024 yılının önemi ortadadır. 1924 yılından bu yana her iki ülke de büyük değişim ve dönüşüm geçirdi. İlişkilerimizin kapsamı genişledi. İş birliği alanlarımız çoğaldı. Hollanda ülkemizdeki en büyük yatırımcı oldu. Hollanda da ülkemiz açısından son iki yılda en büyük dış yatırım (*Foreign Direct Investment*) adresi haline geldi. Yurt dışında uzun bir aradan sonra açılan ilk ve bu yılki tek Fahri Başkonsolosluğumuz Amersfoort'ta göreve başladı. Büyükelçiliğimiz Hazine ve Maliye Müşavirliği yeniden açıldı. Bu yıl ayrıca, II. Dünya Savaşı nedeniyle 1940'da mecburen kapatılan ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana buradaki en eski ticari temsilciliğimiz olan Amsterdam Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliğimiz de tekrar açıldı. Ayrıca Yatırım Ofisi'nin temsilciliği Amstelveen'de faaliyete geçti. İstişarelerimiz artarak sürüyor. Bu gidişatın önümüzdeki dönemde de devam etmesi ve Türkiye-Hollanda ilişkilerinin her iki ülke için sunduğu büyük potansiyelden daha etkin biçimde yararlanılması temennimizdir. Bu potansiyelin somut yansımalarını hayata geçirecek vasıtalardan biri de tabiatıyla Hollanda Türk toplumudur. Hollanda'nın ayrılmaz parçası ve dostluk köprüsü olarak Hollanda Türk toplumunun varlığı, iki ülke arasında tarihten gelen bağların daha da güçlenmesine vesile teşkil edecektir.

YTB
KUŞAKTAN
KUŞAĞA:
HOLLANDA'DAKİ
TÜRK
DİASPORASININ
60. YILI

Söyleşi

ANKARA'DAN HOLLANDA'YA UZANAN DİPLOMATİK KÖPRÜ: HOLLANDA KRALLIĞI ANKARA BÜYÜKELÇİSİ JOEP WIJNANDS ANLATIYOR

SAYIN JOEP WIJNANDS
Hollanda Krallığı Ankara Büyükelçisi

Bildiğiniz gibi bu yıl hem Hollanda ile Türkiye arasındaki Dostluk Anlaşması'nın 100. yıl dönümünü hem de Türkiye'den Hollanda'ya iş gücü göçünün 60. yıl dönümünü idrak ediyoruz. Bu önemli yıla ilişkin duygularınızı ve bu çerçevede yürüttüğünüz faaliyetleri paylaşabilir misiniz?

Gerçekten de bu yıl önemli bir dönüm noktasını kutluyoruz. 1924 yılında ülkelerimiz arasındaki dostluk, resmî bir Dostluk Anlaşması ile somutlaştı. 1964 yılında ise Hollanda hükümeti Türk işçileri, Hollanda'nın ekonomik kalkınmasına yardımcı olmaya davet etti. Elbette diplomatik bağlarımız çok daha eskilere, selefim Cornelis Haga'nın bu ülkeye geldiği 1612 yılına kadar uzanıyor. Uzun yıllardır süregelen dostluğumuzu kutlamak amacıyla yıl boyunca, ekonomik iş birliğimizden NATO müttefikliğimize ve kültürel bağlarımıza kadar ikili ilişkilerimizin kapsamını ve gücünü ortaya koyan pek çok etkinlik düzenliyoruz. Hollandalı Türk şarkıcı Karsu'nun Temmuz ayında Ankara'da verdiği ve 20 binden fazla kişinin katıldığı dostluk konseri, bu Dostluk Yılı'nın en önemli etkinliği oldu. İşgücü Anlaşması'nın 60. yıl dönümü münasebetiyle, 60 yıl önce Türkiye'den Hollanda'ya gelen kadınların hikâyesini anlatan gezici bir fotoğraf sergimiz var. Bu sergi genellikle göz ardı edilen bir bakış açısını yansıtıyor. Sergi, 2025 yılının Mayıs ayına kadar Türkiye'nin birçok şehrini dolaşacak.

Hollanda Krallığı Ankara Büyükelçisi Sayın Joep Wijnands ve T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Sayın Mahinur Özdemir Göktaş

Hollanda ile Türkiye arasında giderek artan bir ekonomik iş birliği mevcut. Türkiye'de 3 binin üzerinde Hollanda şirketi bulunuyor. Benzer şekilde Hollanda, Türkiye'nin en çok yatırım yaptığı ülke konumunda. Bu ikili ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ülkelerimiz arasındaki ekonomik ilişkiler çok güçlü ve bu ilişkiler her geçen gün artıyor. Türk istatistiklerine göre Hollanda'nın Türkiye'deki en büyük doğrudan yabancı yatırımcı olması, bu durumu doğruluyor. Rakamların ötesinde, Türkiye ile Hollanda yüzyıllar öncesine dayanan güçlü bir ticaret geleneğini paylaşıyor. Her iki ülke de dışa dönük ve gerçek bir girişimci ruha sahip. Dahası, çok sayıda Türk kökenli Hollandalı girişimci var ve sık sık bu girişimcilerin her iki ülkede de faal olduklarını görüyorum. Bu da ticari bağlarımızı güçlendiriyor.

Türk ve Hollandalı topluluklar arasında köprü kurmak amacıyla Büyükelçiliğiniz tarafından yürütülen projeler hakkında bilgi verebilir misiniz? Özellikle vurgulamak istediğiniz projelerden bahsedebilir misiniz?

Büyükelçiliğimizin temel görevi, ülkelerimiz arasında köprüler kurmak ve iş

"Ülkelerimiz arasındaki ekonomik ilişkiler çok güçlü ve bu ilişkiler her geçen gün artıyor."

birliğini teşvik etmektir. Tüm birimlerimiz bu kapsamda çalışmaktadır. Politika Dairemizin yürüttüğü siyasi istişarelerden, Ekonomi Dairemizin düzenlediği ticari misyonlar ve tarımsal saha ziyaretlerine, Sosyal İşler ve Konsolosluk Dairemizin Türkiye'de ikamet eden Türk-Hollanda vatandaşlarına sağladığı desteğe ve Kültür Dairemizin düzenlediği konser ve sergilere kadar tüm faaliyetlerimizle Hollanda ve Türkiye'deki insanları birbirine daha da yakınlaştırmak istiyoruz. Zira ilişkimizi gerçekten özel kılan, ülkelerimiz arasında her gün gerçekleşen verimli insanlar arası temastır.

Özellikle gençler için iki ülke arasında sıkışıp kalmak zor olabilir. Ayrımcılık ve Irkçılıkla Mücadele Ulusal Koordinatörlüğü'ne (NCDR) göre göçmen kökenli kişiler hâlâ hayatın pek çok alanında ırkçılık ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalıyor. Hollandalı Türk gençlerin her iki ülkede de kendilerini evlerinde hissetmelerine yardımcı olmak için ne önerirsiniz?

Hollanda'da herkes eşit muamele hakkına sahiptir. Bu hak o kadar önemli görülmektedir ki Hollanda Anayasası'nın 1. maddesinde yer almaktadır. Herhangi bir gerekçeyle ayrımcılık yapılması yasaktır. Ne yazık ki Hollanda toplumunda ırkçılık ve ayrımcılık hâlâ görülmektedir. Kendinizi nasıl daha fazla evinizde hissedebileceğinize dair belirli tavsiyelerde bulunmak zor olsa da Hollanda hükümetinin, birçok ulusal ve yerel makamla birlikte ayrımcılık ve ırkçılıkla etkin ve sürekli bir şekilde mücadele ettiğini vurgulamak isterim. Bu çabanın merkezinde Irkçılık ve Ayrımcılıkla Mücadele Ulusal Koordinatörü Rabin Baldewsingh yer almakta olup mahalle merkezlerinden okullara, iş yerlerinden ibadethanelere kadar toplumun her kesiminden paydaşlarla yakın temas halindedir. Bu görüşmeler, Ayrımcılık ve Irkçılıkla Mücadele Ulusal Programı'nın uygulanması için değerli bilgiler sağlamaktadır.

Hollanda'daki Türk diasporasının kayda değer ve bilinen başarı öykülerinden bahsedebilir misiniz?

Türk kökenli Hollandalılar hayatın her alanında faal ve başarılı. Elbette daha önce bahsettiğim müzisyen Karsu Dönmez gibi ünlü kişiler var. Ancak bu buzdağının sadece görünen kısmı. Girişimcilerden bankacılara, öğretmenlerden doktorlara, tasarımcılardan hemşirelere, milletvekillerinden mühendislere kadar Hollandalı Türkler, toplumumuzun ve ekonomimizin her alanına katkıda bulunuyor.

Bir süredir Türkiye'de yaşıyorsunuz. Türkiye'nin farklı bölgelerini görme fırsatınız oldu mu? Türkiye ve Türk halkı hakkındaki gözlemleriniz nelerdir? Buradaki yaşamınız nasıl?

Türkiye'de İstanbul, Ege, Akdeniz ve Karadeniz kıyıları, Bursa, Hatay, Gaziantep ve Yozgat gibi birçok güzel yeri ziyaret etme fırsatı bulduğum için kendimi çok şanslı hissediyorum. Ama hâlâ ziyaret etmek istediğim sayısız yer var. Ankara'ya geldiğim ilk günden itibaren kendimi evimde hissettim. Birçok ülkenin ne kadar misafirperver olduğu söylenir ama ben

gerçekten Türk halkı kadar misafirperver bir halk görmedim. Nereye gidersem gideyim, insanlar o kadar sıcakkanlı ki Hollanda'da söylediğimiz gibi "sıcak bir banyo" gibi hissettiriyor.

✍ Türkiye'de olduğunuz süre zarfında unutamadığınız bir anınız var mı?

Unutamadığım pek çok anım var ama en belirgin anılarımdan biri 2023 yılında Türkiye'yi vuran yıkıcı depremlerle ilgili. Depremlerin ardından Hatay ve Kahramanmaraş'ı birçok kez ziyaret ettim ve oradaki insanların olağanüstü direnci ve dayanışmasını çok güçlü bir şekilde hatırlıyorum. Hayat kurtarmak için gece gündüz çalışan tüm insani yardım çalışanlarının, sağlık çalışanlarının ve vatandaşların kahramanca çabaları bende unutulmaz bir etki bıraktı.

Hollanda halkının da Türkiye ve Suriye'deki depremzedelere destek olmak üzere toplam 128 milyon avro tutarında cömert bir bağışta bulunarak depremzedelerin acılarını paylaştığını söylemekten gurur duyuyorum. Ben de Karsu Vakfı için bağış toplamak amacıyla 2023 yılında Boğaziçi Kıtalararası Yüzme Yarışı'na katılarak küçük bir katkıda bulundum.

✍ Türkiye Hollanda'dan, Hollanda ise Türkiye'den ne öğrenebilir?

Türk halkının inanılmaz misafirperverliğinden daha önce bahsetmiştim. Bence bu Hollanda'nın ilham alabileceği bir özellik. Hollanda bisiklet sporunda dünya şampiyonu ve gururla söylüyorum ki nüfusundan daha fazla bisiklete sahip tek ülkeyiz. Türkiye'de de daha fazla bisikletli görmenin güzel olacağını düşünüyorum

"Girişimcilerden bankacılara, öğretmenlerden doktorlara, tasarımcılardan hemşirelere, milletvekillerinden mühendislere kadar Hollandalı Türkler, toplumumuzun ve ekonomimizin her alanına katkıda bulunuyor."

ve ülke genelinde şehirlerini daha bisiklet dostu hale getirmek için yatırım yapan belediyelerin çabalarını destekliyorum.

Hollanda'da Türk mutfağının ve kültürel etkinliklerinin popülerliği hakkında ne düşünüyorsunuz? En sevdiğiniz Türk yemekleri hangileri?

Ülkelerimiz arasında çok fazla kültürel alışveriş bulunduğunu ve Türk müziği ve sanatının Hollanda'da çok popüler olduğunu söylemekten memnuniyet duyuyorum. Türk yemekleri Hollanda toplumuna yerleşmiş durumda: Döner ve lahmacun günümüzde en az 'drop' adındaki rezene şekerlemesi ve fıstık ezmesi kadar Hollandalı hâle geldi. Ben de Türk yemeklerini çok seviyorum. Tatlıya düşkünüm, bu yüzden özellikle künefe, sütlaç ve çiriş helvası gibi Türk tatlılarını çok seviyorum.

Son olarak, bu röportajı okuyanlara vermek istediğiniz bir mesaj var mı?

Asırlık dostluğumuz için minnettarım ve gelecek asırdaki dostluğumuzu dört gözle bekliyorum. Bu nedenle de gelecek nesillere yatırım yapmanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. Büyükelçilik olarak Hollanda'daki çocuk edebiyatı çevirilerinden çocuk tiyatrosuna ve depremden etkilenen çocuklar için sanat terapisine kadar gençlere yönelik pek çok etkinlik düzenliyoruz. Çocukların, geleceğimiz olduğuna inanıyoruz. Sözlerimi şöyle bitireyim: *Bu güzel dostluğumuz sonsuza kadar sürsün.*

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

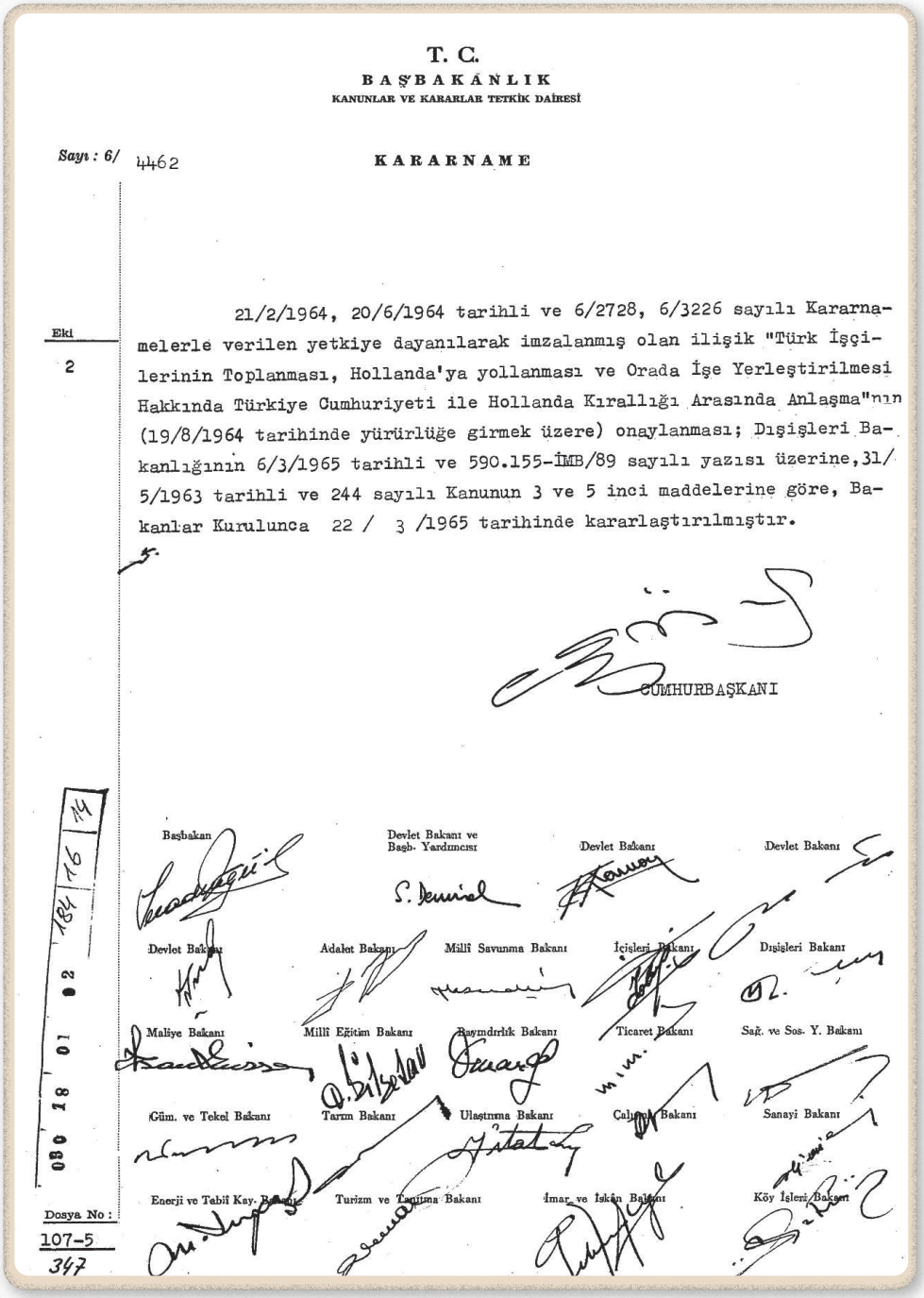

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

Sayı : 6/ 4462

KARARNAME

Eki
2

21/2/1964, 20/6/1964 tarihli ve 6/2728, 6/3226 sayılı Kararnamelerle verilen yetkiye dayanılarak imzalanmış olan ilişik "Türk İşçilerinin Toplanması, Hollanda'ya yollanması ve Orada İşe Yerleştirilmesi Hakkında Türkiye Cumhuriyeti ile Hollanda Kırallığı Arasında Anlaşma"nın (19/8/1964 tarihinde yürürlüğe girmek üzere) onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 6/3/1965 tarihli ve 590.155-İMB/89 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 ve 5 inci maddelerine göre, Bakanlar Kurulunca 22 / 3 /1965 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Başbakan | Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı | Devlet Bakanı | Devlet Bakanı
Devlet Bakanı | Adalet Bakanı | Millî Savunma Bakanı | İçişleri Bakanı | Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı | Millî Eğitim Bakanı | Bayındırlık Bakanı | Ticaret Bakanı | Sağ. ve Sos. Y. Bakanı
Güm. ve Tekel Bakanı | Tarım Bakanı | Ulaştırma Bakanı | Çalışma Bakanı | Sanayi Bakanı
Enerji ve Tabii Kay. Bakanı | Turizm ve Tanıtma Bakanı | İmar ve İskân Bakanı | Köy İşleri Bakanı

050 18 01 • 2 184 16 14

Dosya No :
107-5
347

Hollanda'ya gönderilecek Türk işçilerin tespiti, gönderilmesi ve orada istihdamlarına dair Türkiye ile Hollanda hükümetleri arasında 1964 yılında akdedilen anlaşmanın onayı

Bu belgenin eki sekiz sayfadan oluşmakta olup sonraki iki sayfada yer almaktadır.

Kaynak: *Devlet Arşivleri Başkanlığı*

TÜRK İŞÇİLERİNİN TOPLU OLARAK, HOLLANDA'YA YOLLANMASI
VE ORADA İŞE YERLEŞTİRİLMESİ HAKKINDA TÜRKİYE
CUMHURİYETİ İLE HOLLANDA KRALLIĞI
ARASINDA ANLAŞMA

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile
Hollanda Hükümeti

İki memleket arasındaki dostluk bağlarını ve karşılıklı işgücünün ihtiyaçlarının gözönünde tutarak,

Türk işçilerinin Hollanda'da çalıştırılmalarının sağlanmasının her iki memlekette yararına olduğunu kabul ederek,

Türk işçilerinin toplu olarak, Hollanda'ya yollanması ve orada işe yerleştirilmesi hakkında bir anlaşmaya varmak arzusu ile,

aşağıdaki hususlar üzerinde mutabık kalmışlardır.

GENEL HÜKÜMLER

Madde 1

Türk işçilerinin toplu olarak, Hollanda'ya yollanması ve orada işe yerleştirilmesi konusunda:

Türkiye yönünden, Ankara'da İş ve İşçi Bulma Kurumu (Bundan sonra Kurum olarak geçecektir) yetkilidir.

Hollanda yönünden, Lahey'de Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı İşverme Müdürlüğü (Bundan sonra Direction olarak geçecektir) yetkilidir.

Madde 2

1 - Direction, yetkili Türk makamlarına gerekli tedbirleri zamanında alabilmelerini ve işçi taleplerini karşılayabilmelerini sağlamak üzere, emsaline göre bir Hollanda sanayiinin türk işgücü ihtiyacını, iş ve sanayi kolları ile meslekler belirtilmek suretile, Kuruma bildirir.

2 - Kurum, mevcut işçilerle taleplerine nisbette karşılanabileceğini toplu olarak Direction'a bildirir.

080 18 01 02 184 16 14

Madde 3

1 - Direction, iş ve ücret genel şartları ile yaşama şartları hakkında işçilerin aydınlatılmalarını sağlayabilecek bütün bilgileri Kuruma verir.

2 - Direction, Hollanda sanayiinin çeşitli kesimlerindeki ortalama ücretler ve ortalama çalışma süreleri, vergi, sosyal sigorta primleri ve saire için ücretlerden yapılacak kesinti miktarları ile genel olarak fiatler ve geçim şartları hakkındaki bütün bilgiyi verir.

3 - Bu konuda gerektikçe tamamleyici bilgi verilir.

İŞÇİLERİN TOPLU OLARAK VE İŞE YERLEŞTİRİLMESİ

Madde 4

1 - Direction, 2 nci maddede belirtilen bilgiyi dikkate alarak, Hollanda işverenlerinin iş tekliflerini Kuruma bildirir.

2 - İş teklifleri, işin niteliği, nevi ve müddeti, brüt ve net ücretler, çalışma şartları, işçilerin işe ve ibate imkânları ile diğer lüzumlu ve faideli bilgileri tam olarak kapsamalıdır.

3 - Bir iş teklifi münasip karşılandığı takdirde, Kurum, bu iş teklifinin şartları ile diğer yararlı bilgilerin, ilgili işçilere tezelden duyurulmasını sağlayacak tedbirleri alır.

Madde 5

Türk işçilerinin Hollanda'da çalışabilecekleri yaş hadleri aşağıdaki şekilde tesbit edilmiştir:

Kalifiye olmayan işçiler için, 21 - 35 yaş arası.

Kalifiye ve uzman işçiler için, 23 - 45 yaş arası.

Bu yaş hadleri, ismen işçi istenmesi halinde veya özel hallerde Kurum ile Direction'un anlaşması ile değiştirilebilir.

Madde 6

1 - Hollanda'da bir işe yerleştirilmek üzere aday gösterilen işçilerin sağlık muayeneleri Kurumca sağlanır. Adaylar, meslekî ehliyet ve Direction'un koyduğu diğer özel şartlar bakımından Kurum tarafından yoklamaya tâbi tutulur.

./.

080 18 01 02 184 16 14

2 - Her adayın tâbi tutulacağı bu yoklamanın sonucu, şekli müştereken tesbit olunan formülere işlenir.

3 - Kurum, sâbıkâ sicilleri temiz olmayan ya da sosyal ve ahlâkî bakımlardan kötü tavır ve hareketleri bilinen adayların tekdim edilmemesi hususuna itina eder.

4 - Kabul edilen adayların listesi ve herbiri için doldurulan formülerler Kurumca Direction'a gönderilir.

Madde 7

1 - Direction, Kurum tarafından tekdim edilen adayların kesin seçmesini yapmakla görevli bir hey'eti Türkiye'ye gönderebilir.

2 - Kurum, yukarıda adı geçen hey'etin incelemelerini etkili ve çabuk yapabilmesi için, müştereken tesbit edilecek seçme yerlerinde lüzumlu bina ve vesaiteri hey'et emrine verir.

Madde 8

Direction, kesin olarak kabul edilmiş bulunan adayların bir listesini, mümkün olduğu kadar çabuk, Kuruma gönderir.

Madde 9

1 - Direction, kesin olarak kabul edilen her işçi için, müştereken tesbit edilen bir modele uygun olarak Türk ve Hollanda dilleri ile iki nüsha halinde hazırlanmış ve işveren tarafından imzalanmış bir iş sözleşmesini Kuruma gönderir.

Bu iş sözleşmesi işçi tarafından Türkiye'den hareketinden önce imzalanmış olmalıdır.

2 - İş sözleşmesinin geçerlik süresi bir yıldır. Müştereken kabul edilecek özel hallerde iş sözleşmelerinin süreleri, sekiz aydan fazla olmak kaydiyle, bir yıldan az olabilir.

Madde 10

1 - 9 uncu maddede bahsi geçen iş sözleşmesinin alınmasını müteakip Kurum işçiye pasaport çıkarılmasını sağlar.

2 - İşçi, ayrıca, medenî durumunu, bekâr ile yükümlü olduğu aile fertlerini gösterir belgelerle 5 nci maddenin 3 üncü bendinde zikredilen adlî iyi durum belgesini de hâmil olmalıdır.

080 18 01 02 184 16 14

Madde 11

1 - Kurum, kabul edilmiş olan işçilerin, Direction'la müştereken tesbit edilen tarihlerde ve yerlerde hareketa hazır bulunmalarına itina eder.

2 - İşçilerin hareket yerinden Hollanda'ya nakilleri, Kurum ile danışmadan sonra Direction'ca düzenlenir ve masraflar Direction tarafından doğruca ilgililere ödenir.

3 - Bu maddede sözü geçen nakil masrafları işverenlere aittir. İşverenler bu masrafları Direction'a ödemeyi taahhüt etmekle mükelleftirler.

Madde 12

Türk işçilerinin Türkiye'den Hollanda'ya hava yolu ile nakledilmeleri halinde nakil içinc iki memleketin havayolu müessesleri iştirak edebilir.

Madde 13

Hollanda işverenleri, Direction'un veya hey'etin işçinin meslekî ehliyetine müteallik kararına karşı ancak işçinin işindeki ehliyetsizliği âşikâr şekilde sabit olduğu takdirde Hollanda Çalışma Büroları nezdinde itirazda bulunabilirler. Bu gibi hallerde, Hollanda Çalışma Büroları ilgililere meslekî ehliyetlerine uygun iş teminine çalışırlar.

Madde 14

İsmen yapılan talepler ancak Hollanda'da oturan Türk işçileri ile veya Hollanda'da yerleşmiş işverenlerle ilişkileri olan Türk işçilerine ait olduğu takdirde Direction tarafından Kuruma intikal ettirilir. Bu talepler hakkında yapılacak işlemi Kurum kararlaştırır.

Madde 15

1 - 6 ncı madde gereğince yapılacak ilk seçmeye ait masraflar Türklere aittir. Bu masraflar, işçilerin tıbbî muayene ve meslekî seçme masraflarını, oturdukları yerlerden mülâkat ve seçme mahallerine kadar olan seyahat giderlerini ve seçme yerlerindeki ikametleri süresince işçe ve ibate masraflarını kapsar.

080 18 01 02 184 16 14

2 - Hey'etin yaptıracağı özel tıbbî muayene ve meslekî seçmeye ait masraflar Hollanda'lılara aittir.

3 - Hey'etin çalışma masrafları Hollanda'lılar tarafından karşılanır.

Madde 16

Direction, bu Anlaşma çerçevesi içinde Hollanda'ya varan işçilerin listelerini, işverenlerin adresleri ile işçilerin Hollanda'daki ilk adreslerini belirtmek suretiyle, Lahey'deki Türkiye Büyükelçiliğine gönderir.

GENEL ÇALIŞMA ŞARTLARI

Madde 17

1 - Hollanda'da çalışan Türk işçileri, Hollanda'lı işçiler için uygulanan ücret, (ücretli izin dahil) ve çalışma şartlarından, kanun hükümlerinden, toplu iş sözleşmeleriyle meslekî örf ve mahallî âdetlerden aşağı şekilde faydalanırlar.

2 - Türk işçileri, işçi sağlığı ve iş güvenliği ile lojman konularındaki kanunların uygulanması bakımından Hollanda'lı işçilere sağlanan hak ve himayelerden Hollanda'lı işçilerle eşit şekilde faydalanırlar.

3 - Türk işçileri, Hollanda mevzuatının (aile yardımları dahil) sosyal güvenlik konusunda Hollanda'lı işçilere sağladığı avantajlardan, mevzuattaki şartları yerine getirmeleri kaydiyle, faydalanırlar.

4 - Hollanda makamları, bu hükümlerin uygulanmasına ve özellikle işçinin Hollanda'ya varışı anında işe alınma şartlarının mezkûr hükümlere uygun olmasına itina gösterirler.

5 - Türk işçilerinin, ayrılma, iş anlaşmazlığı halinde, Hollandalılara uygulanan aynı şartlar dahilinde, yetkili idarî veya adlî Hollanda mercilerine müracaat etmeye hakları verdir.

Madde 18

Türk işçileri tasarruflerinin tamamını Hollanda'da yürürlükte olan hükümler dairesinde Türkiye'ye gönderebilirler.

080 18 01 02 184 16 14

Madde 19

1 - Yetkili Hollanda makamları ve Hollandalı işverenler, Türk işçilerine, özellikle istihdamlarının başlangıç devresinde, yeni muhitlerine intibaklarını sağlamak bakımından gerekli her türlü yardımda bulunacaklardır.

2 - Akit tarafların yetkili makamları, Hollanda ve Türk sosyal ve dinî teşekküllerinin, Hollanda'daki Türk işçilerinin intibakını kolaylaştırmak gayesine matuf bütün teşebbüslerini hayırhahlıkla tetkik ve tervic edeceklerdir. Yukarıda zikredilen Türk ve Hollanda teşekkülleri arasında işbirliği yapılması da kolaylaştırılacaktır.

Madde 20

1 - Hollanda makamlarının müsaadesile iş sözleşmesi uzatılmayan veya yeni bir işe girmiyen işçi, iş sözleşmesi süresinin sonunda Türkiye'ye dönmek zorunluğundadır.

2 - İş sözleşmesinin sona ermesi veya bozulması hallerinde memlekete dönüş masrafları Hollanda'lı işverenlerce karşılanır. Bunnanla birlikte, sözleşme işçinin ağır bir kusuru sonucunda bozulmuşsa veya bozma için işçinin ileri sürdüğü sebepler varit değilse, dönüş masrafları işçi tarafından ödenir. Bu konuda karar verme yetkisi işyerinin bulunduğu bölgenin Çalışma Bürosuna aittir.

3 - İlk iş sözleşmesi yenilenen işçi izaini Türkiye'de geçirmek isterse, gidiş-dönüş yol masrafları işveren tarafından karşılanır. Müteakip yenilemelerde işçilere böyle bir kolaylık gösterilmesi zorunluğu yoktur.

SON HÜKÜMLER

Madde 21

Hollanda makamları, bu anlaşma çerçevesi içinde sıdığı işçileri, kamu düzeni ve güvenliği sebepleri ile Türkiye'ye iade edebilirler.

080 18 01 02 184 16 14

Madde 22

1 - Akit taraflardan birinin isteği üzerine, en çok üçer temsilciden müteşekkil bir Karma Komisyon kurulabilir. Taraflar gereği kadar uzman bulundurabilir.

2 - Bu Anlaşmanın uygulanması sırasında çıkacak güçlüklerin çözümlenmesinde Kurumla Direction arasında bir mutabakata varılamadığı takdirde, Karma Komisyon bu güçlüklere çözüm yolu bulmaya çalışır.

Bundan başka Karma Komisyon, Türk işçilerinin toplanması, Hollanda'ya yollanması ve orada işe yerleştirilmesi ile ilgili genel nitelikteki meselelerle de meşgul olabilir.

Gerekirse ele aldığı meselelerle ilgili olarak Akit Taraflara teklifler yapar.

3 - Karma Komisyon iç teşkilâtını ve çalışma tarzını kendisi tesbit eder. Toplantılar sırasıyla Türkiye'de ve Hollanda'da yapılır.

Madde 23

Bu Anlaşma hükümleri, Hollanda bakımından Krallığın sadece Avrupa'daki toprakları için uygulanır.

Madde 24

İşbu Anlaşmanın bir Türkçe tercümesi Türkiye Hükümeti tarafından Hollanda Hükümetine, bir Flemenke tercümesi ise Hollanda Hükümeti tarafından Türk Hükümetine tevdi edilecektir.

Madde 25

1 - Bu Anlaşma imzası tarihinde yürürlüğe girer.

2 - İşbu Anlaşma 31 Aralık 1954 tarihine kadar muteberdir. ve hitamından en az üç ay önce akitlerden biri tarafından diplomatik yolla feshedilmediği takdirde bir yıl daha uzatılmış sayılır.

080 18 01 02 184 16 14

Yukarıdaki hususları doğrulamak için Akit Tarafların yetkili temsilcileri işbu Anlaşmayı imzalamışlardır.

19 Ağustos 1954 günü Lahey'de Fransızca olarak iki nüsha yapılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Adına İmza	Hollanda Krallığı Hükümeti Adına İmza

080 18 01 02 184 16 14

Hollanda İrtibat Bürosu - Ankara

HOLLANDA'YA ÇALIŞMAĞA GİDECEK İŞÇİLERE ÖNEMLİ DUYURU :

1. İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığı ile gönderilmiş olmanıza rağmen Hollanda'da çalışabilmeniz için çalışma müsaadesine ihtiyacınız vardır.
2. Bu çalışma müsaadesi ilk olarak işverence verilecek, Hollanda'ya varışınızı müteakip bulunduğunuz bölgede Hollanda İşçi Bulma Kurumunca yenilenecektir.
3. Verilecek olan çalışma müsaadesi adınıza düzenlenecek ve 12 ay kontratlı olarak çalışabileceğiniz işveren firma için geçerli olacaktır. Bu firmanın adı da verilecek olan çalışma müsaadesinde belirtilecektir. Yani bu çalışma müsaadesi ancak halen çalışmakta olacağınız firma için geçerli olacaktır.
4. Çalışma müsaadesinin bitiminde tekrar uzatılabilmesi, ancak eski işyeri ile işçinin karşılıklı anlaşması ile mümkündür.
5. Hollanda'da uzun süre çalışabilmeniz için bir yıllık kontrat yaptığınız firmada verimli bir çalışma içinde bulunmanız gerekli ve menfaatınız icabıdır. Anlaşmaya vardığınız takdirde kontratınızı yenilemeniz mümkün olabilecektir.
6. Hollanda'da bulunduğunuz süre içinde, yukarıda izah edilen konuları herhangi bir sebeple yerine getiremediğiniz takdirde - kendinizce çözüm bulmadan önce - bulunduğunuz bölge İşçi Bulma Kurumuna müracaat ederek yardımlarını istiyebilirsiniz.
7. Herhangi bir sebeple çalışma müsaadeniz 12 ay süre ile yenilenmediği takdirde Türkiye'ye dönmek durumunda kalacaksınız.
8. Çalışma müsaadeniz olmadan veya yenilenmediği takdirde Hollanda'da çalışmanız imkânsızdır.

Yukarıda izah edilen konular tarafımdan okundu, kabul edildi ve iki nüsha olarak Ankara'da imzalandı.

Tarih: 23/.../19..73

İmza

Doğum tarihi : .....

Adı Soyadı : .....

Doğum yeri : .....

Türkiye'den Hollanda'ya gidecek olan işçilerin çalışma izinleri ile ilgili Ankara'daki Hollanda İrtibat Bürosu'nun 1973 yılında işçilere imzalattığı taahhütname

Kaynak: *Hollanda Krallığı Ankara Büyükelçiliği*

HOLLANDA İRTİBAT BÜROSU

Gazi M. Kemâl Bulv. 54/2, MALTEPE/ANKARA

SAYIN BAYLAR :

1. Yolculuk sırasında diğer yolculara ve uçaktan indikten sonra işveren üzerinde bırakacağınız ilk intiba çok önemlidir. Bu nedenle hava alanına giderken mümkün olduğu kadar temiz ve iyi giyimli olmaya dikkat ediniz.

2. **Sevk sabalı size bildirilen saatte büronun önünde olmak mecburiyetindesiniz. Aksi takdirde kontratınız iptâl edilir.**

3. Bürodan hava alanına, büromuzca temin edilen otobüslerle gidilir. Bu otobüsler sadece işçiler içindir, misafir getirilemez.

4. Hava alanına varıldığı zaman, valizinizi kendiniz taşıyacak, memur arkadaşın gösterdiği yere bırakacak ve gümrük memuru talep ettiği takdirde açacaksınız.

5. Pasaportunuz ilgili arkadaş tarafından hava alanında verilecektir. Nüfus cüzdanınız muhakkak yanınızda bulunmalıdır.

6. Hava alanında sakin bir grup halinde durmak, Hollanda İrtibat Bürosunun memurunun talimatlarını beklemek ve yerine getirmek mecburiyetindesiniz.

7. Gümrük muayeneniz tamamlandıktan sonra pasaport kontrolü polis tarafından yapılacaktır. Bu işlemler bittikten sonra bekleme salonuna inecek ve burada yurt dışında sayıldığınızdan tekrar yukarıya çıkmadan uçağınızın hareket saatini bekleyeceksiniz.

8. Uçağın kalkışı ilgili memur tarafından size bildirildiğinde daha önce size verilecek olan uçağa biniş kartlarını hazırlayacak, sessiz ve sakin bir grup halinde uçağa yürüyerek kati surette koşmadan bineceksiniz. Uçakta hepiniz için yer ayrılmıştır.

9. Yanınıza alacağınız eşyalarınız (Valiziniz) 30 Kg. dan fazla olmamalıdır.

10. **Yanınızda Hollanda'ya yiyecek maddesi götürmek kati surette yasaktır.**

11. Yol boyunca ihtiyacınız olan yiyecek ve içecek uçak şirketi tarafından temin edileceğinden yanınıza yiyecek maddesi almayacaksınız.

12. Uçakta ne kadar rahatsız olursanız olun ayakkabı veya çeketinizi çıkartmamalısınız.

13. **Uçaktaki tuvaletler Avrupa tipindedir. Üstüne çıkmayıp, sandalyede oturur gibi oturmalısınız. Tuvaletin temizliğine azami itina göstermeli, uçakta başka yolcuların da olduğunu unutmamalısınız.**

14. Hava alanı bekleme salonunda yabancı parayla alış veriş yapan dükkânlar vardır. İş ve İşçi Bulma Kurumu kanaliyle dövizsiz çıkış yaptığınızdan, bu dükkânlardan kendiniz için veya bir başkası için alış veriş yapmanız yasaktır, aksi takdirde cezalandırılırsınız.

15. Bütün masraflarınız büromuzca karşılanacağından masrafınız olmayacaktır. Kanunen yurt dışına çıkan vatandaşlar yanlarında 100,— liradan fazla para çıkartamazlar. Sizin yanınızda 40 - 50 liradan fazla olmamalı ve ihtiyacınız olmayan parayı ailenize göndermelisiniz.

16. Yanınıza alacağınız sigara 10 paketi, içki ise bir litreyi geçemez.

17. Çanta ve paket gibi şeyler oturduğunuz koltuğun altına konur. Ancak pardüsü ve palto gibi eşyalarını yukarı rafa koyabilirsiniz. Uçak personelinin vereceği talimatlara uyunuz.

18. Hollanda'ya vardığınızda bir grup halinde, yine sessiz olarak uçaktan ininiz, sizi karşılamaya gelen memurlara elinizden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışınız.

19. Gideceğiniz fabrikanın ilgili memuru tercümaniyle birlikte sizi Hollanda'da karşılamaya gelecektir. Bu konuda endişe etmeyiniz.

20. Merak ettiğiniz bir soru olursa hiç çekinmeden büromuzdaki herhangi bir arkadaşa sorarak öğrenebilirsiniz.

İYİ YOLCULUKLAR VE İŞLERİNİZDE BAŞARILAR DİLERİZ.

HOLLANDA İRTİBAT BÜROSU

Türkiye'den Hollanda'ya çalışmaya gidecek işçilere yönelik Ankara'daki Hollanda İrtibat Bürosu'nun yolculuk ve karşılama ile ilgili belgesi

Kaynak: *Hollanda Krallığı Ankara Büyükelçiliği*

Hollanda'daki bir Türk işçinin pasaportu
Kaynak: *Turks Archief, turkarchief.nl*

1970 yılında Deventer şehrinde trafik dersi alan birinci nesil Türk işçilerin görseli
Kaynak: *Collectie Overijssel / Fotoğrafçı Dirk Willem Nijland*

HOLLANDA 7 BİN TÜRK İŞÇİSİ İSTİYOR

ROTTERDAM, AA

Hollanda resmi makamlarının açıkladığına göre 1970 yılı içinde Hollanda, Türkiye'den yedi bine yakın işçi alacaktır. Hâlen Hollanda'da 18 binin üzerinde olan işçi sayısı gözönüne alınırsa önümüzdeki yıl Hollanda'daki işçi sayısının 25 bine yaklaşacağı sanılmaktadır.

Hollanda'nın 1970 yılı içinde Türkiye'den 7 bine yakın işçi alacağına dair gazete haberi
Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 14-12-1969*

HOLLANDA'YA İLK KEZ KADIN İŞÇİ GÖNDERDİK

LAHEY, KÂMURAN SÜMERCAN bildiriyor

Hollanda Hükûmetinin isteği üzerine, ilk kez Hollanda'ya Türkiye'den kadın işçi gönderilmesine başlanmıştır. İlk grup olarak 40 Türk kadın işçisi Hollanda'ya gelmiş ve Amsterdam şehrinde turistik otellerin temizlik işlerinde çalışmaya başlamışlardır.

Altı aylık bir kontratla gelen Türk kadın işçileri verimli oldukları takdirde, Hollanda bundan böyle kadın işçi ihtiyacını Yugoslavya'nın yanında Türkiye'den de karşılayacaktır.

Hollanda hükümetinin isteği üzerine 1971 yılında Türkiye'den gönderilen ilk kadın işçilere dair gazete haberi
Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 13-04-1971*

P.W.RUSSEL gehoord en gezien

ISMAIL GÖKDEMIR LEEFT VOOR ZIJN UITVINDINGEN

DE DIEF GAAT OP DE FOTO

Türk işçisi İsmail Hakkı Gökdemir'in buluşundan bahseden bir Hollanda gazetesi

Türk işçi, hırsızı yakalatan bir sistem icad etti

Hollanda gazeteleri oto hırsızlarını yıldıran bu buluşa geniş yer verdi...

LAHEY, KÂMURAN SÜMERCAN bildiriyor

36 YAŞINDAKİ Türk işçisi İsmail Hakkı Gökdemir, otomobil hırsızları na karşı sesli ve fotoğraflı bir sistem icat etmiştir. Hollanda gazeteleri Türk işçinin bu icadına büyük yer vermişlerdir. İsmail Hakkı Gökdemir, sekiz hafta önce kapısının önüne bıraktığı otomobilin camı kırılınca hırsızlara karşı bir çare bulmayı düşünmeye başlamıştır. Yeni icadı için bir hafta düşünen Gökdemir, sonunda buluşunu kendi otomobilinde uygulamış ve başarı kazanmıştır.

Gökdemir sistemi izah ediyor...

BULUŞUN ÖZELLİKLERİ

Bir hırsız, otomobili çalmak için kapıyı açınca, otomatik fotoğraf makinesi derhal çalışmaktadır. Fotoğrafının çekildiğinden habersiz olan hırsız, birden acı acı çalmağa başlayan klâksonla da şaşkına dönmektedir. Neye uğradığını bilmeyen hırsız, arabanın uzun farları ile sinyallerinin de yandığını görünce, ya kaçabilmekte, ya da yetişenler tarafından yakalanmaktadır. Bütün bu sistemi bir anda durduracak düğme ise ancak otomobilin sahibi tarafından bilinmekte ve bu düğme de, her arabanın ayrı bir yerine monte edilmektedir.

Buluşun bir başka özelliği de tehlikeli durumlarda uyarma klâk sonu çalmasıdır. Otobanlarda araba âni fren yapınca, arkadan gelen arabaların dikkatini çekmek için klâkson yine acı acı çalmaktadır. Eğer otomobil bir kazâ geçirip denize veya göle düşerse, suya gömülünceye kadar klâkson otomatik olarak çalmağa devam etmektedir.

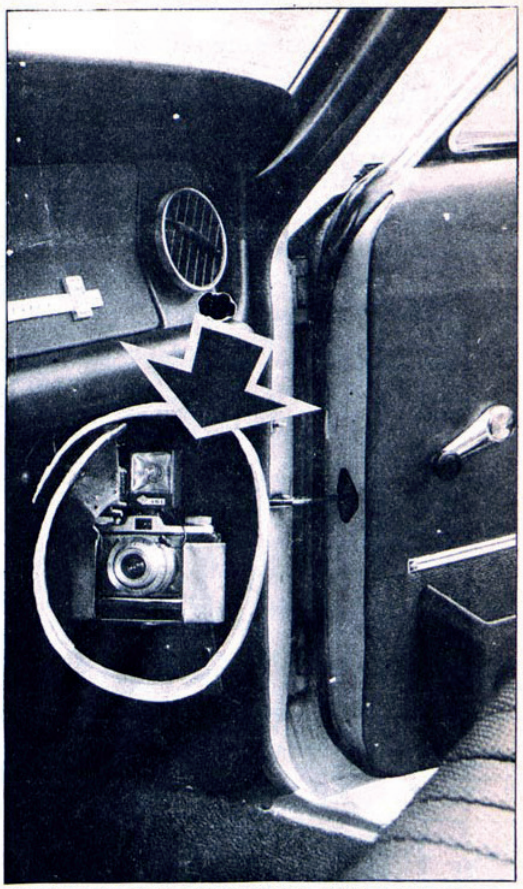

Otomobilin içine yerleştirilen fotoğraf makinesi, hırsızın resmini çekiyor....

ASSUBAYLIKTAN AYRILMIŞ

Asuubaylıktan ayrılan İsmail Hakkı Gökdemir, çocukluğundan beri yeni buluşlar peşinde olduğunu, tahta bisiklet yaparak onunla dolaştığını söylemektedir. Beşiktaş'taki atölyesi istimlâk edilince Avrupa'ya gelen Gökdemir, sekiz yıl Almanya'nın Oberhauzen şehrindeki ziraat makineleri yapan bir fabrikada tamirci olarak çalışmıştır. Gizli bir aşk nedeniyle Almanya'yı terkederek iki buçuk yıl evvel Hollanda'ya gelen Gökdemir, Katwijk şehrindeki Slotboom N. V. fabrikasında yine tamirci olarak çalışmakta, haftada 220 florin almaktadır.

BAŞKA BULUŞLAR İÇİN ÇALIŞIYOR

İsmail Hakkı şu günlerde Hollanda'da günün adamıdır. Bütün günlük gazeteler kendisi ile fotoğraflı röportajlar yapmaktadır.

İsmail Hakkı Gökdemir son zamanlarda çoğalan banka soyguculuğunu önlemek gayesiyle soygun ânında kendiliğinden kapıları dışardan kilitlenecek buluşun çalışmalarına başladığını söylemektedir.

Türk işçilerin Hollanda'da oto hırsızlarının yakalanmasını sağlayan icadı hakkındaki gazete haberi

Kaynak: *Milliyet Gazete, 02-12-1972*

1987 yılında çelik kablo üretimi yapan Verto Fabrikası'nda çalışan Türk işçi Remzi Şen'in Hollandalı iş arkadaşları ile çekilmiş bir fotoğrafı

Kaynak: *Turks Archief, turkarchief.nl*

1975 yılında Middelburg'daki demir döküm Boddaert firmasında çalışan Türk işçiler

Kaynak: *Zeeuws Archief, Fotoarchief Dutch J den Hollander, nr 119*

Dordrecht'te gazete okuyan bir Türk işçi

Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Collectie Turkse Dordtenaren, 669_1327,https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/BE76DB84AC8711E489FB00163E535DC5/showbrowse*

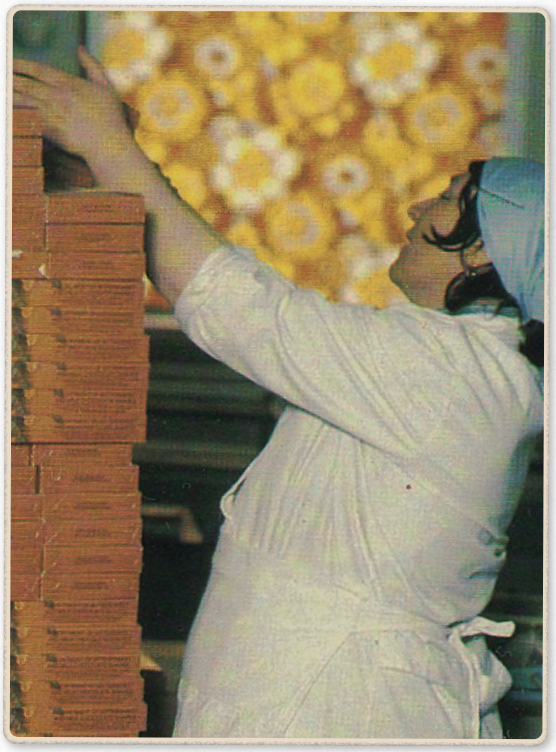

1978 yılında Droste çikolata fabrikasında çalışan Türk bir kadın işçi

Kaynak: *Noord-Hollands Archief / 1100 - Beeldcollectie van de gemeente Haarlem, Productie proces Droste pastilles/chocolade. Foto: Het opstapelen van de verpakte Droste pastilles. Anoniem, 22294, https://hdl.handle.net/21.12102/B57D0219C2484123907B411AADC624CB*

1978 yılında Haarlem şehrindeki Droste çikolata fabrikasında çalışan Türk işçi

Kaynak: *Noord-Hollands Archief / 1100 - Beeldcollectie van de gemeente Haarlem, Productie proces Droste pastilles/chocolade. Foto: De Droste pastilles krijgen vorm, Anoniem, 22291, https://hdl.handle.net/21.12102/ECF7E0142001462FB5B3ECF7B4E5DF62*

Hazırlayan: CANDAN SELEK ATAÖV

bir bilene soralım

Yurt dışındaki işçiler için...

ÇALIŞMA MÜŞAVİR ve ATAŞELERİN GÖREVLERİ

Çalışma Müşavir ve Ataşelerimizin görevleri, yabancı ülkelerde çalışan Türk işçilerinin hak ve menfaatlerinin korunmasında bağlı oldukları misyona yardımcı olmak ve işçilerin işverenle olan münasebetlerini düzenlemek; Birleşmiş Milletler ve buna bağlı ihtisas teşekkülleri ve diğer milletlerarası teşekkülleri, Çalışma Bakanlığının görev alanındaki çalışmalarını izlemek; sanayide ileri gitmiş memleketlerin işgücü, sosyal güvenlik çalışma şartları, işgüvenliği ve meslek eğitimi konularında aldıkları yeni tedbirleri takip ve tesbit edip Çalışma Bakanlığına bildirmek ve bu çerçeve dairesinde bulundukları memleketlerdeki işçi ve işveren kuruluşlara ile bağlantı kurmaktan ibarettir.

GÜVEN TÜRKMAN
Çalışma Bakanlığı
Yurtdışı İşçi Sorunları
Genel Müdürü

ALMANYA
Müşavir Bekâm Bilaloğlu
Türkische Botschaft
Arbeits — Und Sozialabteilung
53 Bonn—Bad Godesberg
Mehlen Utestrasse, 47
Ataşe Yr. Şahabettin Normanlıgil
Türkisches Generalkonsulat
Arbeits — Und Sozialattache
1 Berlin 12
Kantstrasse, 115
Ataşe A. Daniş Doğru
Türkisches Konsulat
Arbeits — Und Sozialattache
43 Essen
Hindenburgstrasse, 7
Ataşe Ceytun Güney
Türkisches Generalkonsulat
Arbeits — Und Sozialattache
6 Frankfurt/a. Main
Fahrgasse, 26
Ataşe Fahri Yücel
Türkisches Generalkonsulat
Arbeits — Und Sozialattache
2 Hamburg 50 (ALTONA)
Schlee Strasse 12
Ataşe Erol Tunçsiper
Türkisches Generalkonsulat
Arbeits — Und Sozialattache
3 Hannover
Jakobistrasse, 23
Ataşe Fuat Aydemir
Türkisches Generalkonsulat
Arbeits — Und Sozialattache
5 Köln 80
Arnsbergerstrasse, 11
Ataşe Erol Acar
Türkisches Generalkonsulat
Arbeits — Und Sozialattache
8 München 19
Menzingerstrasse, 3
Ataşe Yr. Erdoğan İçen
Türkischen Generalkonsulat
Arbeits — Und Sozialattache
85 Nürnberg
Westtorgraben 1, 11 Stock
Ataşe Erciment Elibol
Türkisches Generalkonsulat
Arbeits — Und Sozalattache
7 Stuttgart 1
Hirschtrasse, 29
HOLLANDA
Ataşe Cavit Demir
Turkish Embassy
Office of the Labour Counsellor
Jan Evertstraat, 15
Den Haag
Ataşe M. Ergun Börtücene
Consulate General of Turkey
Office of the Labour Attache
S—Gravendijkwal, 88
Rotterdam
AVUSTURYA
Ataşe Kamuran Canko
Türkische Botschaft
Arbeits — Und Sozialabteilung
1040 Wien
Prinz Eugenstrasse, 40
AVUSTRALYA
Ataşe Doğan Bilginoğlu
Consulate General of Turkey
Office of the Labour Attache
66, Ocean Street Woollahra
N. S. W 2025 Sydney
FRANSA
Müs. yerine Ataşe Erciment Artun
Ambassade de Turquie
Breau du Conseiller du Travail
Boulevard Beaumarchais, 26
75011
Paris
BELÇİKA
Müşavir Turhan Akbulut
Ambassade de Turquie
Bureau du Conseiller du Travail
45, Rue Gabrielle
1180 Bruxelles
DANİMARKA
Ataşe Yr. Nimet Özbay
Turkish Embassy
Office of the Labour Counsellor
Strand Boulevarden 151
TV.
2100 Copenhaque
İSVİÇRE
Ataşe A. Rauf Kutlar
Ambassade de Turquie
Bureau de Conseiller du Travail
Lombachweg, 33
3006 Bern
Ataşe Hüseyin Pekin
Consulat General de Turquie
Bureau de l'attache du travail
Lavater Strasse, 61
8002 Zurich

Yurt dışında çalışan çalışma müşaviri ve ataşelerinin görevlerinin ve isimlerinin yer aldığı bir gazete haberi

Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 29-09-1973*

ziekteverzuim buitenlandse arbeider laag

De buitenlandse werknemer heeft in Nederland het imago van vaker ziek te zijn dan zijn Nederlandse collega.

In de wachtkamer bij de huisarts is de gastarbeider een vertrouwd beeld geworden.

Het blijkt echter dat dit vaker ziek zijn en het daarmee gepaard gaande ziekteverzuim toch niet hoger ligt dan bij de Nederlandse werknemer. Uit een interview dat Cisca Dresselhuys in het dagblad „Trouw" had met twee doktoren van het GAK te Dordrecht, blijkt dat beide geneesheren daar een heel andere mening over hebben. Zij, S. K. Schalema, huisarts en tevens verzekeringsdeskundige van het GAK te Dordrecht, en de arts E. Stapper, geneeskundig adviseur van ditzelfde GAK, menen dat het ziekteverzuim bij de buitenlandse werknemer lager ligt dan bij de Nederlandse arbeider.

Wel stellen zij dat de buitenlandse werknemer vaker ziek is dan de Nederlander, maar meestal duurt dit ziek zijn ook veel korter. Daardoor durven zij ook te stellen dat het totale ziekteverzuim bij de gastarbeiders lager ligt.

De grootste moeilijkheid die de artsen ondervinden is het stellen van een diagnose. Zij kunnen hun patiënt vaak nauwelijks verstaan. Daardoor komt het ook vaak voor, dat een gastarbeider grondiger onderzocht wordt, omdat alleen op deze wijze het stellen van een diagnose mogelijk is.

Maagklachten komen het meest voor. Vooral Turken schijnen hiermee te kampen. Het blijkt nogal eens dat zo iemand een maagzweer heeft.

Bij aankomst hebben gastarbeiders ook nogal eens last van hun luchtwegen. Deze moeilijkheid duurt meestal niet al te lang, zij weten zich vlug aan het klimaat aan te passen.

Buitenlandse arbeiders zijn vaak wel eerder het slachtoffer van bedrijfsongevallen dan de Nederlandse arbeider. De taalbarrière is o.a. een van de oorzaken. Bedrijfsvoorschriften kunnen ze niet lezen. Waarschuwingen van Nederlandse collega's worden vaak niet verstaan. Een andere oorzaak is nog het feit dat het grootste gedeelte van deze buitenlandse arbeiders oorspronkelijk van het platteland afkomstig is. Tot voor hun vertrek naar het buitenland hebben de meesten van hen dan ook nog nooit in een fabriek gewerkt. De AKU-bedrijfsarts uit Arnhem P. G. Vertin, constateerde dat ongeveer 70 pct uit de agrarische sector komt. Hij deelt de mening van de biede Dordtse artsen, dat het verzuimpercentage bij de buitenlandse arbeider beslist lager ligt dan bij zijn Nederlandse collega.

1970 yılında yabancı işçilerin devamsızlık oranının düşük olduğu hakkında bir Hollanda gazetesinin yaptığı haber

Kaynak: *Mediahuis Noord, De Krant van Toen, 21-05-1970, https://dekrantvantoen.nl/vx/article.do?id=FRI-19700521-3005*

Nieuwsblad van het Noorden, 22 maart 1973, blz.31

Twee gastarbeiders in scheepsruim gestort

Twee gastarbeiders zijn dinsdag tijdens werkzaamheden bij de Nederlandse Dok- en Scheepsbouwmaatschappij in Amsterdam van zes meter hoogte in het ruim van een Noors schip gestort en met ernstig inwendig letsel naar het Sint Lucasziekenhuis gebracht. Het ongeval deed zich voor toen een losse verplaatsbare steiger, waarop de twee mannen zich bevonden, werd verreden. De gewonden zijn de 30-jarige Turk H. Cakmak en de 40-jarige Joegoslaaf J. Risojevic.

1973 yılında ağır iş şartları altında çalışan misafir işçi H. Çakmak'ın gemi ambarına düştüğüne dair gazete haberi

Kaynak: *Mediahuis Noord, De Krant van Toen, Nieuwsblad van het Noorden, 22-03-1973, https://dekrantvantoen.nl/vw/article.do?id=NVHN-19730322-AE0031004*

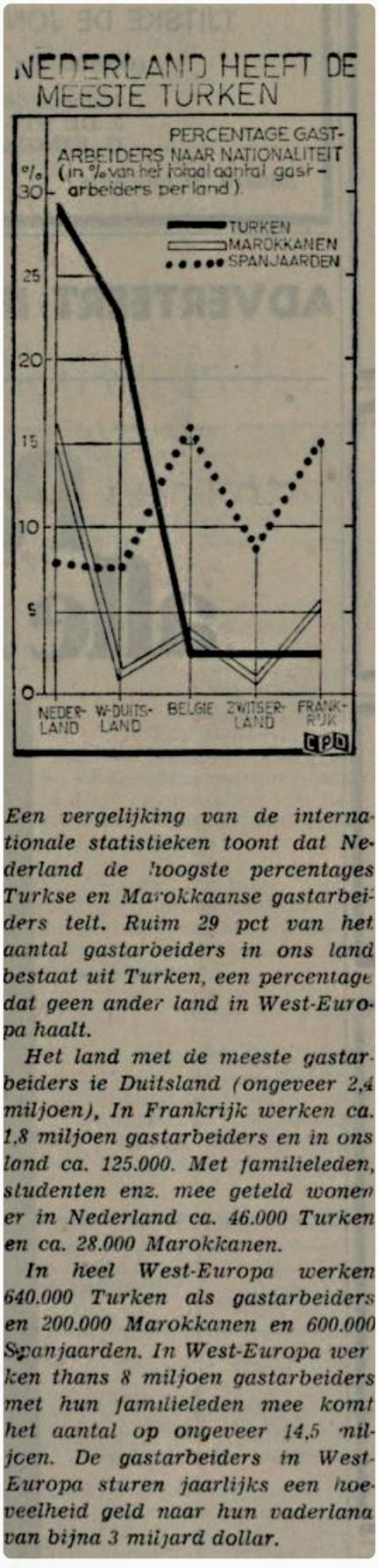

Een vergelijking van de internationale statistieken toont dat Nederland de hoogste percentages Turkse en Marokkaanse gastarbeiders telt. Ruim 29 pct van het aantal gastarbeiders in ons land bestaat uit Turken, een percentage dat geen ander land in West-Europa haalt.

Het land met de meeste gastarbeiders ie Duitsland (ongeveer 2,4 miljoen), In Frankrijk werken ca. 1,8 miljoen gastarbeiders en in ons land ca. 125.000. Met familieleden, studenten enz. mee geteld wonen er in Nederland ca. 46.000 Turken en ca. 28.000 Marokkanen.

In heel West-Europa werken 640.000 Turken als gastarbeiders en 200.000 Marokkanen en 600.000 Spanjaarden. In West-Europa werken thans 8 miljoen gastarbeiders met hun familieleden mee komt het aantal op ongeveer 14,5 miljoen. De gastarbeiders in West-Europa sturen jaarlijks een hoeveelheid geld naar hun vaderland van bijna 3 miljard dollar.

1974 yılında diğer Batı Avrupa ülkeleri arasında Türk misafir işçi oranının %29 ile en yoğun olduğu ülkenin Hollanda olduğu hakkında Hollanda gazetesinde yayınlanan bir haber

Kaynak: *"Nederlands dagblad: gereformeerd gezinsblad / hoofdred. P. Jongeling... [et al.]". Amersfoort, 02-07-1974, s. 7. Delpher'den 21-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010633350:mpeg21:p007*

Turkse minister drie dagen in ons land

SCHIPHOL — Op zijn rondreis door Duitsland, Nederland en Zwitserland is gistermiddag de Turkse minister van arbeid, de heer Seyfi Özturk uit Hamburg op Schiphol aangekomen. Evenals in Duitsland hoopt hij zich in Nederland gedurende een verblijf van 3 dagen zo goed mogelijk op de hoogte te stellen van het wel en wee der Turkse gastarbeiders in ons land.

Nederland begon precies 6 jaar geleden in Turkije met een officiële wervingscampagne voor gastarbeiders.

Een half jaar later bevonden er zich 4000 in ons land. Tegenwoordig zijn het er naar schatting 17.000 tot 18.000, van wie 700 tot 800 vrouwelijke. Ongeveer Ongeveer 1100 van deze gastarbeiders hebben thans van onze regering een permanente werkvergunning gekregen, nadat zij intussen dankzij geregelde verlenging van hun 1-jarige contracten in totaal reeds meer dan 5 jaar in ons land hebben gewerkt.

1970 yılında T.C. Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk'ün Hollanda'daki yaklaşık 18 bin Türk işçinin durum ve ihtiyaçlarını anlamak amacıyla gerçekleştireceği üç günlük çalışma ziyareti hakkında bir Hollanda gazetesinin haberi

Kaynak: *"Trouw", Meppel, 13-08-1970, Delpher'den 21-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010818493:mpeg21:p010*

Deventer şehrinde bir misafirhanede yemek yiyen Türk işçiler

Kaynak: *Collectie Overijssel/Fotoğrafçı Dirk Willem Nijland*

Bruynzeet tahta ve kontraplak Fabrikasında 500'e yakın Türk çalışıyor. Fabrika yöneticileri hepsinden memnun üsteki Fotoğraflarda Fabrika bahçesinde göndere çekilen Bayrağı selamlayan işçilerimiz.

HOLLANDA'DAKİ BİR FABRİKANIN BAHÇESİNE BAYRAĞIMIZ ÇEKİLDİ

HOLLANDA'nın Zaandam şehrinde, 500'e yakın Türk işçisi çalıştıran Bruynzeek tahta ve kontraplak fabrikanın bahçesine her sabah Türk bayrağı çekilmeye başlanır.

Bir görevli tarafından her sabah, fabrikanın bahçeki göndere çekilen bayrağımız işçilerimiz tarafından ile selâmlanmaktadır. Fabrikanın bahçesine bayrazın çekilmesi kararı, hem çok sayıda işçimizin çalış; hem de Cumhuriyetimizin 50'inci yılının idrak nesi dolayısıyla alınmış ve büyük sevinç yaratmıştır.

Bu arada, Türk işçilerinden son derece memnun kalan ika yöneticileri, işçi gazinosunun bir köşesini Atatürk esi haline sokmuşlardır. Köşeyi, Atatürk'ün bir büstü emektedir.

İŞÇİLERİMİZ FABRİKAYI KURTARDILAR

Öte yandan işçilerimiz de, bilinmeyen bir sebeple na tehlikesi geçiren fabrikayı, canla başla çalışarak naktan kurtarmışlardır. İşçilerimiz, fabrikanın kapı ât bölümünde çıkan yangını büyük fedakârlıkla başka ere sıçramadan ve itfaiye gelmeden söndürmüşlerdir.

Fabrika yöneticilerinden Deeker, işçilerimize bu kârane gayretlerinden dolayı teşekkür etmiş ve kendie çeşitli hediyeler dağıtmıştır. Türk işçilerinin yangingösterdikleri gayretler Hollanda gazetelerinde de övüt anlatılmıştır.

Zaandam Şehrindeki Bruynzek Fabaikasının bahçesindeki göndere şanlı Bayrağımız çekiliyor. Bayrağımız her sabah bu gönderde dalgalanmaktadır.

linmeyen bir sebepten, Fabrikanın kapı imalat bölümünde çıkan yangını itfaiye gelmeden büyük fedakarlıklar göstererek söndüren

Zaandam şehrindeki Bruynzek Fabrikası'nda her sabah fabrikada çok sayıda Türk işçinin çalışması ve Cumhuriyet'in 50. yılı anması sebebiyle göndere çekilen Türk bayrağı hakkında gazete haberi

Kaynak: *İlhan Karaçay*

II. BÖLÜM

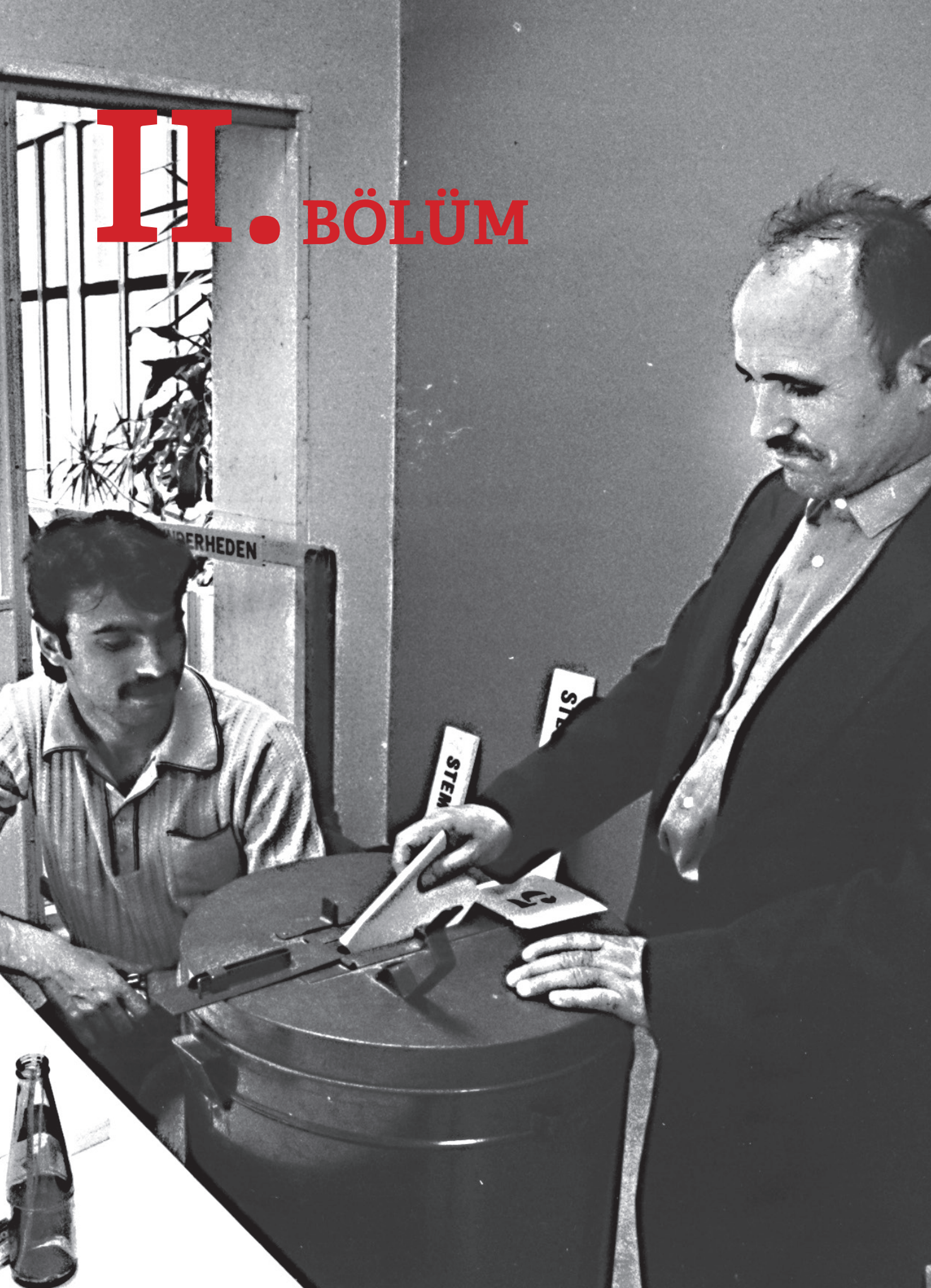

DİASPORANIN SİYASAL TEMSİLİ VE KATILIMI

SİYASAL KATILIMIN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI

Nermin Aydemir

KİMLİK, GÜVENLİK VE LİDERLİK: HOLLANDA'NIN İLK TÜRK EMNİYET MÜDÜRÜ HAMİT KARAKUŞ İLE SÖYLEŞİ

Hamit Karakuş

SİYASAL KATILIMIN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI

NERMİN AYDEMİR[1]

Giriş

Hollanda, nüfusu ve coğrafyası ile nispeten küçük bir ülke olmakla birlikte tıpkı göç ve entegrasyon konularının genelinde olduğu gibi göçmenlerin siyasi katılımları alanındaki tartışmaların da merkezindedir. Hollanda, diğer liberal demokrasilerle kıyaslandığında göçmen kökenli kişilerin siyasi entegrasyonlarında daha başarılı bir profil sergilemektedir. Örneğin, Bloemraad (2013) liberal demokrasileri kıyasladığı bir endeksinde Hollanda ulusal meclisindeki göçmen kökenli milletvekillerinin oranının toplumdaki göçmen nüfusun oranından fazla olduğunu saptayarak bu ülkeyi 'mükemmel temsilin' ötesine geçen bir ülke olarak tanımlamaktadır. Yüzyıllardır farklı kimliklerin bir arada barış içinde var olmalarını sağlayan çokkültürlülük anlayışı (Lijphart, 1975; Andeweg & Irwin, 2005), ülkenin göçmenlere yönelik siyasetini de oldukça olumlu bir şekilde etkilemiştir. Hollanda'nın bu çokkültürlü yapısı, Türk kökenli göçmenlere bu grup temelli ihtiyaçlarını karşılamak için de oldukça elverişli bir zemin oluşturmuştur (Aydemir & Mügge, 2024).

Siyasal Katılımda İlk Örnekler

İşçi göçünün ilk yıllarından bu yana ilk kuşağın ve ardından gelenlerin çok çeşitli şekillerde siyasete dahil olduğu görülmektedir (Vermeulen & Penninx, 2000; Koopmans, 2013). Türkiye'den bu ülkeye yerleşen göçmenler ülkenin pratiklerine yerleşmiş olan çokkültürlülük geleneğinin sağladığı elverişli zeminde güçlü bir katılım sergilemişlerdir. İlk günlerde helal et temin etme, (iş yerlerinde) Cuma namazlarını kılma, tatil günlerini kültürel ve dinî ihtiyaçlarına göre düzenleme ve cenaze ile ilgili dinî ve resmî işlemleri zamanında tamamlama gibi gündelik ihtiyaçlara cevap verme amacıyla dernekler oluşturulmuştur. Daha sonrasında ise bu dernekler yerlerini daha

1-Doç. Dr., Antalya Bilim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, nermin.aydemir@antalya.edu.tr, 0000-0003-4342-2329

kurumsal yapılanmalara bırakmıştır. Göçün ilk yıllarında gündelik ihtiyaçlara cevap verme amacıyla kurulmuş olan bu yapılar daha sonraki dönemlerde kapsamlı bir organizasyon yapısını beraberinde getirmiş ve Türk kökenli kişileri bir arada tutarak güçlü bir sosyal sermaye oluşumunu sağlamıştır (Tillie, 2004; Michon & Vermeulen, 2013). Amsterdam özelinde yürütülen yerel çalışmalar, Türk kökenli göçmenlerin aralarındaki kuvvetli bağlara ve bu bağların ise siyasal katılıma olumlu etkilerine dikkat çekmektedir. Ana vatan olarak Türkiye'deki demokrasi geleneğinin diğer pek çok köken ülkeye kıyasla çok daha zengin olması da yine siyasal katılımı güçlendiren bir diğer önemli itici güçtür (Mügge vd., 2021).

Seçme ve Seçilme

Türk kökenli göçmenler, 1983 yılında Hollanda'da vatandaş olmasalar da oturum sahibi olan kişilere yerel siyasette seçme ve seçilme hakkını tanıyan yasanın ardından bu hakkı oldukça etkin bir şekilde kullanmışlardır (Aydemir & Mügge, 2024). Yerel siyaset üzerinde yapılan araştırmalar, Türk asıllı göçmenlerin gerek oy vermekte gerekse yerel meclislerde siyasal temsil mekanizmalarında görev almakta etnik Hollandalılara yakın katılım oranlarına sahip olduğunu göstermektedir (Van Heelsum vd., 2016; Fermin vd., 2021). Bu yönelim, özellikle 1990'lı yıllarla birlikte karar alma mekanizmalarında da devam etmiştir. Türk kökenli göçmenler, siyasi temsilciler olarak da oldukça etkin bir profil ortaya koymaktadır. Konuya dair araştırmalar, azınlık kökenli yerel temsilcilerin yaklaşık yarısının Türk kökenli olduğunu göstermektedir (Fermin vd., 2021). Özellikle işçi şehri olarak bilinen Rotterdam'da Türk kökenli yerel siyasetçilerin hayli etkin olduğu gözlenmektedir. Türk ve Fas kökenli Hollandalıların partisi olarak bilinen DENK[2] Partisi, bu şehirde göçmen karşıtı, popülist olarak tanımlanan *Leefbaar Rotterdam* (Yaşanabilir Rotterdam) Partisi'nin yanı sıra VVD (*Volkspartij voor Vrijheid en Democratie*, Halkın Özgürlük ve Demokrasi) ve D66 (Demokratlar 66) partileri ile etkin bir koalisyon kurarak şehri yönetmektedir (Coalitieakkoord, 2022).

Genel seçimlere ilişkin etnisite temelli bir katılım oranı bulunmamaktadır ve bu yönde yapılacak yorumlar spekülasyonun ötesine gitmeyecektir. Bununla birlikte, Hollanda Ulusal Parlamentosu'nda da Türk kökenli milletvekillerinin oldukça etkin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 1998-2022 yılları arasında ulusal parlamentodaki azınlık kökenli milletvekillerinin dörtte biri Türk kökenlidir (Aydemir & Mügge, 2024). Bu bağlamda, Nebahat Albayrak gerek parlamentoya giren ilk iki Türk kökenli milletvekilinden biri gerek İşçi Partisi (PvdA, *Partij van de Arbeid*) içindeki başarıları gerekse siyasi yaşamı süresince göçmenlere yönelik desteği ile öne çıkan önemli bir rol model olmuştur. Elbette ki Albayrak ülkedeki Türk kökenli siyasetçilerin tek örneği değildir. Hollanda siyasetinde özellikle kadın milletvekillerinin sol ve/veya ilerici partiler içinde önemli başarılar kazandığı ve son derece prestijli pozisyonlara geldikleri görülmektedir. Bu resim içinde Hollanda Hristiyan Demokrat Partisi'nden (CDA) milletvekili olan Coşkun Çörüz önemli istisnalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çörüz, ana-akım sağ/muhafazakâr parti içinde Türk kökenli göçmenlerin hak ve özgürlüklerini savunması açısından kayda değer bir istisnadır.

Son dönemlerde Türk kökenli siyasilerin

2-Partinin adı Hollanda dilinde "düşün" kelimesine karşılık gelmektedir. Türkçede de denklik, eşitlik kavramlarına işaret etmektedir.

önemli icra makamlarına atanması, ülkede Türk kökenli azınlıkların siyasi katılımı açısından kayda değer bir diğer önemli gelişmedir. İlk olarak 2007 yılında Hollanda İşçi Partisi'nden Nebahat Albayrak Adalet Bakan Yardımcısı olarak atanmış ve bu görevini 2010 yılına kadar sürdürmüştür (PDC, t.y. 1). Daha sonrasında Dilan Yeşilgöz-Zegerius 2021-2022 yılları arasında seçim sonrası geçici hükümette kısa süre Ekonomik İşler ve İklim Politikasından Sorumlu Devlet Bakan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Yeşilgöz-Zegerius 2022 yılında Adalet ve Güvenlik Bakanı olmuştur (PDC, t.y. 2). Aynı kabinede Günay Uslu ise Kültür ve Medyadan Sorumlu Devlet Bakan Yardımcısı olarak görev almıştır (PDC, t.y. 3).

Siyasal Katılımda Şekil ve Esas Tartışmaları

Bütün bunlarla birlikte, Türklerin ve diğer azınlıkların siyasal temsilini göçmen kökenli kişilerin siyasi arenalardaki varlıkları ile sınırlandırmak eksik bir bakış açısı olacaktır. Azınlık kökenli siyasilerin parlamentodaki ve icracı makamlardaki varlıkları başlı başına son derece değerli bir kazanımdır (Mansbridge, 1999). Toplumun içindeki farklı kesimlerin parlamentonun kompozisyonunda yansıtılması önemlidir ve tek başına değerlidir. Ancak bu özdeşlik, her zaman azınlıkların görüşlerinin karar alma süreçlerinde yer aldığı anlamına gelmemektedir.

"Hollanda, diğer liberal demokrasilerle kıyaslandığında göçmen kökenli kişilerin siyasi entegrasyonlarında daha başarılı bir profil sergilemektedir."

Siyasal temsil alanının duayen isimlerinden Pitkin'in (1967) de ifade ettiği üzere, siyasal temsil ancak siyasal aktörlerin temsil ettikleri kesimleri sembolize ettikleri, onlar adına konuştukları ve aksiyonda bulundukları durumlarda mümkündür. Azınlık kökenli siyasilerin parlamentolarda bulunmalarının azınlıkların temsiline gerçek anlamda katkı sağladığını ifade edebilmek için bu aktörlerin etnik ve/veya dinî azınlıklar açısından önem taşıyan konular hakkında olumlu bir duruş sergilemeleri gerekmektedir. Kapsayıcı olma iddiası taşıyan demokrasilerde azınlıkların ihtiyaçlarını ve taleplerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Türk kökenli siyasilerin sayısı her geçen gün artmakta ve yüksek mevkilere erişimleri giderek daha kolaylaşmaktadır. Bununla birlikte bu şeklî iyileşmeler her zaman için esasa dair değişiklikler getirmemektedir. Göçmen kökenli pek çok siyasi gerek kültürel ve dinî haklar ve özgürlükler gerekse göç ve iltica konularında sessiz hatta baskıcı yaklaşımlar izlemektedir. Bizatihi göçmen kökenli siyasiler tarafından savunulan bu dışlayıcı yaklaşım ise siyasi temsil alanındaki başarı hikâyesine gölge düşürmektedir (Aydemir & Vliegenthart, 2016; Murray, 2016; Garret, 2017; Bajpai, 2019).

Yukarıda da bahsedildiği gibi Hollanda'da yüzyıllardır farklılıkların barış içinde bir arada olmasını sağlayan çokkültürlülük geleneği Türk göçmenlerin siyasal katılım-

ları için oldukça elverişli bir zemin sağlamıştır. Bununla birlikte, 2000'li yıllarda medeniyetler çatışması tezinin zemin kazanması ile çokkültürlülük yaklaşımı oldukça sert bir şekilde eleştirilmiştir (Scheffer, 2000). Hollanda, çokkültürlülükten giderek uzaklaşmış ve asimilasyona kayan bir entegrasyon anlayışını benimsemiştir (Entzinger, 2006; Vink, 2007). Bu durum, parti elitlerinin göçmen kökenli milletvekilleri tercihlerini de etkilemiş ancak "kabul edilebilir derecede" farklı siyasilerin şekli varlıklarını onaylayan bir sistemi beraberinde getirmiştir (Durose, vd., 2013; Celis & Erzeel, 2013). Bu bağlamda, DENK'in 2014 yılında bir azınlık partisi olarak siyasi arenaya çıkması, göçmenlerin ve göçmen kökenli Hollandalıların siyasi arenada varlıklarının yanı sıra çokkültürlülük geleneğinin devamı açısından da kayda değer bir başlıktır. Özellikle 2024 yılında ulusal parlamentoya giren DENK milletvekilleri ise bu kimlik temelli hakları sosyal-demokratik değerlerle birleştirerek Hollanda'nın demokratik çoğulculuğuna katkıda bulunmaktadır (Overheid.nl, 2024).

Siyasal Katılımda Dayanışma

Hollanda'da Türklerin ve diğer göçmen kökenli azınlıkların kimlik temelli hak ve özgürlüklerini inceleyen araştırmaların önemli bir bölümü azınlık kökenli siyasilere odaklanmaktadır. Bununla birlikte, konuya dair akademik çalışmalar kimlikten ziyade siyasi arenadaki farklı aktörlerle dayanışmaya işaret etmektedir. Örneğin, TÜBİTAK desteği ile gerçekleştirdiğimiz son projemiz (Aydemir vd., 2024), azınlıkların hak ve özgürlüklerinin desteklenmesinde kimliğin etkin bir rol oynamadığını gösterirken siyasi ideolojinin ve cinsiyetin önemine işaret etmektedir. Hollanda örneğinde sol/liberal parti milletvekilleri, sağ/muhafazakâr milletvekillerine kıyasla çok daha destekleyici bir çerçeve ortaya koymaktadır. Yine kadın milletvekilleri erkek milletvekillerine kıyasla çok daha destekleyici bir siyaset izlemektedir. Bu kapsamda Hollanda Parlamentosu'ndaki cinsiyet eşitliği vurgusunun Türklerin ve diğer göçmen kökenli azınlıkların hak ve özgürlüklerine olumlu etkileri daha fazla çalışılması gereken yeni bir araştırma alanıdır.

Diğer taraftan, Türk kökenli ve diğer göçmen kökenli azınlıkların siyasi temsil mekanizmalarında yer almaları her zaman dinî ve/veya kültürel hak ve özgürlükleri desteklemese de bu ülkelerdeki demokrasilerin kapsayıcılığına kayda değer katkılar sunmaktadır. Siyasi temsile dair geleneksel bakış, her grubun temsilcilerinin kendi grubunu temsil edip etmediğini inceleyen kategorik yaklaşımlara dayanmaktadır. Oysaki azınlık kimliğinden ötürü temsil mekanizmalarında yeni olan göçmen kökenli siyasilerin demokratik süreçlerde benzer tecrübeler yaşayan diğer gruplara karşı bir duygudaşlık oluşturması muhtemeldir. Göçmen kökenli siyasilerin cinsiyet eşitliği ve sosyal adalet konularında yerel milletvekillerine kıyasla çok daha etkin bir siyaset izledikleri görülmektedir (Aydemir vd., 2024). Bu bağlamda, azınlık kökenliler arasından özellikle kadın siyasilerin göç ve iltica ile ilgili tartışmalara kayda değer katkılar sağladığı görülmektedir. Azınlık kökenli kadın milletvekilleri, göç ve iltica gibi oldukça çetrefilli konularda üst sınıf beyaz erkek tarafından şekillenmiş söyleme alternatif bir gerçeklik ortaya koymaktadır. Bu son derece önemli bir katkıdır.

Projemizin ilgili bilgi birikimine sunduğu bir diğer önemli katkı, yerel meclislerde azınlıklar ve diğer göçmenler hakkındaki

"Toplumun içindeki farklı kesimlerin parlamentonun kompozisyonunda yansıtılması önemlidir ve tek başına değerlidir. Ancak bu özdeşlik, her zaman azınlıkların görüşlerinin karar alma süreçlerinde yer aldığı anlamına gelmemektedir."

içeriğe yönelik ayrıntılı açıklamalardır. Tıpkı ulusal parlamentoya dair analizlerde olduğu gibi azınlık kökenli olmanın doğrudan olumlu bir etkisi bulunmamaktadır. Azınlık kökeni ancak sol/progresif parti mensubiyeti ile birleşince olumlu bir etki yaratmaktadır. Bununla birlikte, proje kapsamında incelenen Rotterdam ve Deventer şehirlerinde diğer Amsterdam ve Eindhoven örneklerine kıyasla daha pozitif bir içerik söz konusudur. Bu bağlamda, şehirlerin sosyoekonomik düzeylerinin etkisini göz önünde bulundurmak faydalı olacaktır. Amsterdam ve Eindhoven örnekleri, kültür ve ticaret faaliyetlerinin yoğunluğu ile birlikte daha gelişmiş ve daha yüksek bir sosyoekonomik düzeye sahiptir (Van Breugel, 2020). Bu nedenle Amsterdam ve Eindhoven meclislerinde azınlıklara ve göçmenlere yönelik daha pozitif bir siyasetin olması beklenmektedir. Bununla birlikte sanayi işletmelerine ve dolayısıyla da işçi göçüne ev sahipliği yapan Rotterdam ve Deventer örneklerindeki yerel meclislerde daha pozitif bir çerçeve sunulmaktadır. Bu durum, geniş göçmen gruplarının karar alma mekanizmalarını etkilediklerini göstermek açısından çarpıcı bir örnektir.

Sonuç

Hollanda'da yaşayan Türk kökenli nüfus, 60 yıl içinde etkin bir siyasal katılım sergilemiştir. Misafir işçiliğin erken yıllarından itibaren ilk etnik ve dinî birlikler bir taraftan zamanla daha kurumsal yapılara dönüşmüştür. Türk kökenli göçmenler 1980'li yıllarla birlikte seçimlere yoğun bir şekilde katılmıştır. Türk kökenli siyasetçiler daha sonraki yıllarda gerek yerel gerekse ulusal parlamentolarda siyasi temsil sorumluluğunu üstlenmiştir. 2000'li yıllarda artan göçmen ve Müslüman karşıtlığı diğer pek çok göçmen gruplar gibi Türk kökenli göçmenler için de zorlayıcı süreci beraberinde getirmiştir. Bütün bunlarla birlikte, Türk kökenli göçmenlerin seslerini duyurmak için siyasetin meşru kanallarına her geçen gün daha fazla büyüyen bir azim ve kararlılıkla sahip çıkmaları ise çatışma temelli tezlere çarpıcı bir cevap niteliğindedir. Hollanda, yüzyıllardır farklılıkların bir arada yaşayabileceğini gösteren barışçıl bir siyaset anlayışının merkezidir. Türk kökenli göçmenlerin bu ülkenin siyasetteki başarıları ise bu barışçıl siyasetin en önemli güvencelerinden biridir.

Kaynakça

Andeweg, R. B. & Irwin, G. A. (2005). *Governance and Politics of the Netherlands*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Aydemir, vd. (2024). *Siyasal Temsilde Göçmen Kökenli Milletvekilleri: Hollanda Örneğinde Bir İçerik Analizi*, TUBITAK Sonuç Raporu: Proje No:121K184, Ankara.

Aydemir, N. & Mügge, L. (2024). Political Participation and Representation of Dutch Citizens with Roots in Turkey. A. Arkılıç & B. Şenay (Eds.), *Routledge Handbook of Turkey's Diasporas* içinde. Routledge.

Aydemir, N. & Vliegenthart, R. (2016). Minority Representatives in the Netherlands: Supporting, Silencing or Suppressing? *Parliamentary Affairs*, 69, 73-92.

Bajpai, R. (2019). What do Descriptive Representatives Describe? Minority Representative Claims and the Limits of Shapeshifting. *Ethnicities*, 19(5), 740–762.

Bloemraad, I. (2013). Accessing the corridors of power: Puzzles and pathways to understanding minority representation. *West European Politics*, *36*(3), 652-670.

Celis, K. & Erzeel, S. (2013). Gender and Ethnicity: Intersectionality and the Politics of Group Representation in the Low Countries. *Representation*, 49: 4, 487–499.

Coalitieakkoord. (2022, Haziran). Erişim tarihi: 26 Mart 2024. https://openrotterdam.nl/wp-content/uploads/2022/06/Coalitieakkoord-2022-2026_Een-Stad_Rotterdam.pdf

Durose, C., Richardson, L., Combs, R., Eason, C. & Gains, F. 'Acceptable Difference': Diversity, Representation and Pathways to UK Politics, *Parliamentary Affairs*, Volume 66, Issue 2, April 2013, Pages 246–267, https://doi.org/10.1093/pa/gss085

Entzinger, H. (2006). Changing The Rules While the Game Is On: From Multiculturalism to Assimilation In the Netherlands. Y. M. Bodemann & G. Yurdakul (Eds.), *Migration, Citizenship, Ethnos: Incorporation Regimes in Germany, Western Europe and North America* içinde. (pp. 121–144). Palgrave Macmillan.

Fermin, A., Arslan, Z. & Zwaga, P. (2021). Diversiteit in de Gemeenteraad: Ervaringen van Raadsleden met een Migratieachtergrond 1986-2018. Fermin Onderzoek en Advies.

Garret, A. (2017). An Easy Concession or Meaningful Representation? Minority Women in French Politics. *French Politics*, 15, 166–186.

Koopmans, R. (2013). Multiculturalism and Immigration: A Contested Field in Cross-National Comparison. *Annual Review of Sociology*, 39, 147-169.

Lijphart, A. (1975). *The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*. University of California Press.

Mansbridge, J. (1999). Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent "Yes". *The Journal of politics*, *61*(3), 628-657.

Michon, L. & Vermeulen, F. (2013). Explaining Different Trajectories in Immigrant Political Integration: Moroccans and Turks in Amsterdam. *West European Politics*, 36, 597-614.

Mügge, L., Kranendonk, M., Vermeulen, F. & Aydemir, N. (2021). Migrant Votes 'Here' and 'There': Transnational Electoral Behavior of Turks in the Netherlands. *Migration Studies*, 9(3), 400-422.

Murray, R. (2016). The Political Representation of Ethnic Minority Women in France. *Parliamentary Affairs*, 69(3), 586–602.

Overheid.nl. (2024, 22 Şubat). *Begroting Onderwijs, Cultuur en Wetenschap* 2024. Erişim Tarihi: 26 Mart 2024. https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20232024-29-15.html

PDC (Parlementair Documetatie Centrum). (t.y. 1). *Mr. N. (Nebahat) Albayrak*. Erişim Tarihi: 26 Mart 2024. https://www.parlement.com/id/vg09lljoe6z0/n_nebahat_albayrak

PDC (Parlementair Documetatie Centrum). (t.y. 2). *D. (Dilan) Yeşilgöz-Zegerius*. Erişim Tarihi: 26 Mart 2024. https://www.parlement.com/id/vk93lsytn3mr/d_dilan_yesilgoz_zegerius

PDC (Parlementair Documetatie Centrum). (t.y. 3). *Dr. G. (Gunay) Uslu*. Erişim Tarihi: 26 Mart 2024. https://www.parlement.com/id/vlp9itytw7nk/g_gunay_uslu

Pitkin, H. (1967). *The Concept of Representation*. Berkeley, CA: University of California Press.

Scheffer, P. *Het Multiculturele Drama*, NRC Handelsblad, 29 January 2000.

Tillie, J. (2004). Social Capital of Organizations and Their Members: Explaining the Political Integration of Immigrants in Amsterdam. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30, 529-541.

Van Breugel, I. (2020). Towards a typology of local migration diversity policies. *Comparative Migration Studies*, *8*(1), 1-16.

Van Heelsum, A., Michon, L. & Tillie, J. (2016). New Voters, Different Votes? A Look at the Political Participation of Immigrants in Amsterdam and Rotterdam. A. Bilodeau (Ed.), *Just Ordinary Citizens? Towards a Comparative Portrait of the Political Immigrant* içinde. (pp. 29-45). University of Toronto Press.

Vermeulen, H. & Penninx, R. (2000). *Immigrant Integration: The Dutch Case*. Spinhuis.Vink, M. T. (2007). Dutch Multiculturalism Beyond the Pillarisation Myth. *Political Studies Review*, 5, 337–350.

Söyleşi

KİMLİK, GÜVENLİK VE LİDERLİK: HOLLANDA'NIN İLK TÜRK EMNİYET MÜDÜRÜ HAMİT KARAKUŞ İLE SÖYLEŞİ

HAMİT KARAKUŞ
Türk Kökenli İlk Emniyet Genel Müdürü

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz?

22 Şubat 1965 tarihinde, Kırşehir'in Sıdıklı Küçükoba Köyü'nün Kulpak Mahallesi'nde doğdum. Evliyim. Hülya, Aleyna Feride ve İsmail adlarında üç çocuğum, Şehide adlı bir gelinim ve Hamit Asaf adında bir torunum var.

✍ Ailenizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz, aileniz ne zaman Hollanda'ya göç etmeye karar vermiş?

Babamın adı İsmail, annemin adı Fadime. Kırşehirliyiz. Babam zamanında işçi olarak Hollanda'ya geldi. Biz de babamdan sonra 1972 yılında aile birleşimiyle Hollanda'nın Steenwijk şehrine taşındık.

✍ Hollanda'daki hayatınızı kısaca anlatır mısınız? Hangi şehirlerde yaşadınız, hangi okullarda okudunuz? Şu anki kariyeriniz nasıl şekillendi?

İlköğretimimi Steenwijk şehrinde tamamladım. O dönem eğitim görmek zordu. Ailem mesleki veya teknik eğitim almamı istedi. Türkiye'ye geri dönüş fikirleri olduğu için burada geçici kalmayı düşünüyorlardı. Ben ise eğitimime devam etmek istiyordum. Eğitimime devam ettim ama çok eksiğimin olduğunun farkındaydım. Tamamlamak için boş zamanlarımda ek dersler alıyordum. Aynı zamanda babamın yanında bir halı fabrikasında çalışıyordum. Yalnız mücadele vermem gerekiyordu. Çevremde veya ailemde bana destek olabilecek pek kimse yoktu. Sınavlara girdim ve polis akade-

misini kazandım. Fabrikadan ayrıldım. 1987 yılının Ocak ayında polis akademisine kabul edildim ve eğitimimi başarıyla tamamladım. Polis akademisine kabul aldıktan sonra Rotterdam şehrinde çalışmaya devam ettim. 1988 yılında artık Rotterdam'da yaşamak istediğimize karar verip oraya taşındık. İsmail ve Aleyna Feride Rotterdam'da dünyaya geldi, kızım Hülya ise Steenwijk'te doğdu. Sonrasında Schiedam şehrinde görevimi başkomiser olarak sürdürdüm. Polis Teşkilatında çeşitli pozisyonlarda yer aldım. Toplumsal meseleler ve semtlerdeki sorunların çözümü ile ilgileniyordum.

✍ Senatör ve Emniyet Genel Müdürü olmadan önce hangi görevlerde bulundunuz?

1998 yılında Polis Teşkilatından ayrılmaya karar verdim. 1998-2006 yılları arasında şehirleşme ve semtlere ilişkin sorunları giderebilmek için çeşitli projeler geliştirdim. Bu projeler başarıyla sonuçlandı. Rotterdam'da inşaatçılara, gayrimenkul alanında proje geliştiren kurumsal yatırımcılara, konut derneklerı ve özel sektöre danışmanlık ile rehberlik yapan *Atta Makelaars* adında bir şirkette yönetici olarak çalıştım. Burada çeşitli semt ve konut projeleri geliştirdik. Bu alanda bölgenin en büyük şirketlerindendi. Rotterdam'da başladık ve sonra Hollanda'nın çeşitli şehirlerinde hizmet vermeye devam ettik. 2002-2006 yılları arasında siyasete girdim. İlk etapta İşçi Partisi'nin (*Partij van de Arbeid-PvdA*) il başkan yardımcılığını yaptım. Seçimi kazandık ve 2006-2014 yılları arasında Rotterdam Büyükşehir Belediyesi'nde encümen olarak imar, iskân, şehirleşme ve ekonomi alanlarından sorumlu birimde görev aldım. 2014 yılında Platform31 kurumuna atandım. Platform31, bağımsız bir araştırma kurumudur ve bakanlıklar, belediyeler ve diğer kurumlar için şehirleşmeyle ilgili bilimsel araştırmalar yapar ve geleceğe yön verir. Aynı zamanda

mevcut sorunlara çözümler geliştirir. Bunun haricinde yönetiminde yer aldığım diğer kurumlar da oldu. Son olarak 2021-2024 arasında Hollanda Parlamentosu'nun üst kanadı olan Senato'da senatör olarak yer aldım.

✍ Hollanda'da Düzgün Yıldırım'dan sonra 'Türk asıllı ikinci Senatör' oldunuz. Hollanda'da siyasete ilginiz ne zaman ve nasıl başladı?

İnsanlar arasındaki ekonomik eşitsizliğin arttığını fark ettim. Yoksul ailelerin ve çocukların sayısı giderek artıyordu. Çocukların eşit fırsatlara sahip olmadığını gördüm. Mezun olmadan okulu bırakan çocukların sayısı artmıştı. Bu durum özellikle göçmen kökenlilerde daha fazlaydı. Bu konularda bir şeyler yapmak istedim. Siyasete bu yüzden girdim. Böylelikle ilk olarak 2002 yılında PvdA Partisi'ne üye oldum.

✍ Hollanda Senatosu'nda yer alma motivasyonunuz neydi? Göreviniz boyunca sorumluluk alanlarınız neydi? Hangi çalışmalara imza attınız?

Senatoda görev alanım; Halk Sağlığı ve Spor Bakanlığı, Tarım, Doğa ve Gıda Bakanlığı ve Altyapı ve Su Yönetimi Bakanlığı olmak üzere üç Bakanlığın alanını kapsıyordu. Görev alanım oldukça genişti. Bu görev alanına giren meselelerle ilgili partim adına sözcülük yaptım. Senatörler, Bakanlar tarafından sunulan yasa tasarılarının içeriğini değerlendirmekle sorumludur. Aynı zamanda üye olduğunuz parti adına söz konusu yasa tasarılarına ret veya kabul oyu verebiliyorsunuz. Hollanda'da Senato en yüksek siyasi organdır. Bir yasa tasarısı Temsilciler Meclisi'nde onaylansa dahi Senato'daki çoğunluk tarafından desteklenmiyorsa yasa meclisten geçmez. Yasa tasarıları, önce Temsilciler Meclisi'nden sonra da Senato'dan geçer.

✍ Senato'da görev aldığınız sürede doğrudan göçmen kökenliler ve Türk diasporasını ilgilendiren çalışmalarda da yer aldınız mı? Ne tür katkılar sağlamaya çalıştınız?

Hükümetin meclise sunduğu ve değerlendirdiğimiz kanun teklifleri arasında göçmen kökenlileri etkileyen kanun teklifleri de vardı. Toplumun hak ve özgürlüklerini kısıtlayacak tekliflere ret oyu kullandık. Bunun dışında eğitim alanında, örneğin okul harçlarının yükselmesine karşı da çalışmalar yapmaya çalıştık, çünkü okul harçlarının yükselmesi düşük gelirli insanların dezavantajınadır. Ayrıca, belirli bir gelir düzeyinin altında olup sosyal konutlarda yaşayan vatandaşlara yapılan kira yardımları giderek azaltılıyor. Bu durum, düşük gelirli vatandaşların daha yüksek kira ödemesine yol açıyor. Bu konu hakkında da çalışmalar yürüttük.

✍ Hollanda Parlamentosu'nda Türk kökenlilerin temsilini nasıl değerlendirirsiniz?

Parlamentoda toplumun her kesimi temsil edilmeli. Diğer göçmen topluluklar gibi Türk kökenlilerin de siyasette temsil edilmesi önemlidir, çünkü göçmen kökenlileri ilgilendiren konular parlamentoda görüşülüyor ve onların hayatını etkileyecek kararlar alınıyor.

✍ Türk diasporasının Senato'da temsil edilmesinin önemini değerlendirir misiniz?

Sadece bir grubun değil, herkesin parlamentoda temsil edilmesi her zaman önemlidir. Bir milletvekili veya senatör bütün toplumu temsil eder ama kendine has düşünceleri de vardır. Benim Türk kökenli olmam ve arka planım sayesinde Türk toplumunun siyasete erişimi arttı. Farklı kesimlerin Senato'da temsil edilmesi bu kesimlerin ihtiyaç ve taleplerinin

"Göçmen kökenli olarak her yerde ilk olduğunuz için ön yargıları kırmanız gerekiyor."

daha iyi dile getirilmesini ve gündeme taşınmasını sağlayacaktır.

Rol model olarak Türk toplumunu ve özellikle gençlerin Hollanda'daki siyasal katılımını artırmaya yönelik çalışmalarınız oldu mu?

Yer aldığım her görevde siyaset dahil olmak üzere gençleri çalışmalara dahil etmeye çalıştım. İşçi Partisi'nde aynı zamanda komisyon üyesiydim. Dolayısıyla Türk ve diğer azınlıkların sayısının Parlamento veya Belediye Meclislerinde artırılmasına yönelik çalışmalara öncülük ettim. Bunu polis olarak çalıştığım dönemde de yapmaya çalıştım.

Kısa süre önce Hollanda'daki ilk Türk kökenli Emniyet Müdürü olarak atandınız. Hollanda Polis Teşkilatı'ndaki göreviniz hakkında kısaca bilgi verir misiniz?

Emniyet Müdürü olarak Kuzey-Hollanda eyaletinden sorumluyum. Diğer eyaletlerin Emniyet Müdürleri ile ülkenin Polis Teşkilatı'ndan sorumluyuz. Ekibim, 4 bin personelden oluşuyor.

Göreviniz boyunca hedeflediğiniz öncelikli konular var mıdır?

Öncelikli hedeflerimden biri toplumdaki güvenliği artırmaktır. Diğer bir hedefim Polis Teşkilatı'nın, toplumun bir yansıması olmasını sağlamak. Bunu sağlamak için Polis Teşkilatı daha çok göçmen kökenliyi istihdam etmeli ve çeşitli gruplarla temasını artırmalıdır.

Polis Teşkilatı'nda göçmen ve Türk kökenli polislerin oranı nedir?

Hollanda İstatistik Kurumu'nun (Centraal Bureau voor de Statistiek-*CBS*) Kültürel Çeşitlilik Barometresi'ne göre Polis Teşkilatı'ndaki göçmen kökenli personel sayısı giderek artmaktadır. Randstad Bölgesi'nde göçmen kökenli adayların oranı 2020 yılında %17 iken 2021 yılında %23'e yükseldi. Ulusal düzeyde, göçmen kökenli adayların oranı 2020 yılında %16 iken 2021 yılında %19'a yükseldi. Ancak, bu oran henüz yeterli değil. Teşkilatta çalışmaya başladıktan sonra işi bırakan göçmen kökenli oranı yüksek. Polis Teşkilatı'nda çeşitliliği artırmak için özel çalışmalar ve kampanyalar başlatıldı. Böylece Polis Teşkilatı'nın toplumun çeşitliliğini yansıtan bir kurum haline gelmesi amaçlanmaktadır.

“Kendimi geliştirerek toplumun bir parçası olmayı hedefledim ve benim de her birey gibi toplumda belirli bir konuma gelebileceğime inandım.

✍ Hayatınıza baktığınızda kararlarınızı etkileyen belirli dönüm noktaları oldu mu?

Ailelerimizin Türkiye'ye geri döneceğine hiçbir zaman inanmadım ve her zaman burada kalıcı olduğumuza inanıyordum. Bunun farkına küçük yaşta vardım ve hayatta kendime ona göre planlar yaptım. Kendimi geliştirerek toplumun bir parçası olmayı hedefledim ve benim de her birey gibi toplumda belirli bir konuma gelebileceğime inandım.

✍ Kariyer hayatınızda şahit olduğunuz ve aklınızda kalan önemli olaylar oldu mu?

Çok oldu, çünkü göçmen kökenli olarak her yerde ilk olduğunuz için ön yargıları kırmanız gerekiyor. Bu da kolay olmadı fakat hiç kimseyi suçlamadan, kendi başarımı ön planda tutarak, pes etmeyerek, kendimden emin bir şekilde ilerledim. Bu süreçte bana güven ve fırsat vererek destek olanlar da vardı.

✍ Çokkültürlü kimliğinizin hem siyasetteki hem şu anki görevinize katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?

Katkısı olduğunu düşünüyorum. Örneğin kendim de göçmen kökenli olduğum için göçmen kökenlileri daha iyi anlayabiliyorum. Onların kültürünü ve düşünce yapılarını bildiğinizde onların dilinden daha iyi anlıyorsunuz. Bu sayede insanlar "sen bizden birisin" düşüncesiyle benimle çekinmeden irtibata geçebiliyor.

✍ Son 60 yılı değerlendirdiğinizde Türk kökenlilerin genel olarak Hollanda'ya ve Türkiye'ye katkılarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hollanda'daki Türk kökenlilerin her iki ülkeye birçok alanda katkıları büyük. İki ülke ilişkilerinde ekonomik, kültürel ve beşerî sermaye anlamında köprü vazifesi görüyorlar.

✍ Göçmen kökenlilere yönelik politikalarda son 60 yılda ne tür değişiklikler yaşandı?

Büyük değişiklikler olduğunu söyleyemem. Bu konuda hâlâ mücadele veriliyor. Batılı olmayan ülkelerden gelen göçmen toplulukların burada kabul gördüğü hâlâ tam olarak söylenemez, çünkü hâlen entegrasyondan bahsediliyor. Halbuki üçüncü ve dördüncü kuşak Hollanda'da doğdu. Türk toplumu içinde de hâlâ kendini Hollanda'da geçici olarak görenler var, doğal olarak göçmen politikalarına bunun da yansımaları oluyor.

✍ Hollanda'daki Türk kökenlilerin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Hollandalı Türkler günümüzde üçüncü ve dördüncü kuşağa ulaştı. İlk nesillerden farklı olarak artık her alanda görünür hale geldiler. Yeni nesiller artık daha donanımlı ve eğitimli.

✍ Hollanda'daki Türk kökenli gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Eğitim seviyelerini artırmaya devam etsinler ve mevcut iş potansiyellerini iyi değerlendirsinler. Topluma dahil olsunlar ve toplumda her alanda aktif olsunlar.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

Hollanda'da yerel seçime katılan bir Türk işçisi, Belediye Meclisi üyesi oldu

● Trabzon'un Of ilçesinden Musa Öztürk, "Vatandaşlarının ve yabancı uyrukluların dertlerini Meclise getirip onlara daha fazla yararlı olacağım" dedi...

KAMURAN SÜMERCAN — LAHEY

HOLLANDA'da yapılan belediye meclisi üyeliği seçimini ilk kez bir Türk kazanmıştır.

Hollanda'nın Rotterdam Belediyesi'ne bağlı 6 ayrı bölgede yapılan belediye meclisi üyeliğine bu defa yabancı uyruklular da katılmıştır. Rotterdam Belediyesi Charlois bölgesindeki seçime aday olarak 25 yaşındaki Musa Öztürk adlı bir Türk vatandaşı da katılmıştır.

Öztürk Türkiye'de CHP yanlısı olup bu nedenle Hollanda'daki seçime Sosyalist PUDA (İşçi Partisi) listesiyle girmiştir. Hollanda İşçi Partisi, Rotterdam Belediye Meclisi seçimlerinde başarı sağlayamayarak 9 sandalye kaybederken Öztürk, bölgesindeki seçimi kazanarak İşçi Partisi'ne bir sandalye kazandırmıştır. Rotterdam Belediye Meclisi'nde İşçi Partisi'nin son seçimlerden sonra sandalye sayısı 58'e düşmüş bulunmaktadır.

türk seçimi kazandıktan sonra yaptığı açıklamada, "Rotterdam Belediye Meclisi'ne seçilmekten dolayı çok memnunluk duyuyorum. Bu nedenle vatandaşlarını ve diğer yabancı uyrukluların dertlerini meclise getirip onlara daha fazla yararlı olmaya çalışacağım" demiştir.

1980 yılında Hollanda'da yapılan yerel seçimlerde ilk kez bir Türk kökenlinin belediye meclis üyeliği kazandığına dair gazete haberi

Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 01-06-1980*

İşçi Talip, şimdi "Hıristiyan Demokrat Partisi"nde yönetici

ÊTE D'AFFICHE : TALIP DEMIRHAN

In Turc qui veut être en tête

Hollanda iktidarında bir Türk

Talip Demirhan 20 yıl önce işçi olarak geldiği Hollanda'da, Hıristiyan Demokrat Parti'nin 28 kişilik yönetimine kadar yükseldi. 44 yaşındaki Demirhan için Hollanda basını, "Parlamentoya girer, hatta bakanlığa kadar yükselebilir" diyor

AMSTERDAM, ÖZEL

İRMİ yıl önce Hollanda'nın Rotterdam rıhtımına ilk kez adımını atan **Talip Demir**-n adlı Türk, Hollanda'nın birin-partisi Hıristiyan Demokratlar' önemli yöneticilerinden biri ol-.

Hollanda basını, **Demirhan'ın** cında parlamentoya da girebile-ini, hatta bakan olabileceğini ileri üyor.

Basın, **Talip Demirhan'ın** yirmi önce Rotterdam limanında do-an ufak-tefek bir göçmen olmak-ı kurtulduğunu ve şimdi iktidar sıyla çalıştığını da belirtiyor.

1960'larda anavatandan ayrılan **mirhan**, açık-seçik şöyle konuşu-r:

"Hollanda başbakanı olacağım miyorum, ama neden bunun bir ındaki göreve gelmiyeyim?"

Hollanda basını da bu görüşü tekliyor ve **"Neden parlamento-girmesin?"** diye yazıyor. Yasa-da yapılacak birkaç değişiklikle **yaşındaki** bu girişken yabancı iş-in 1990'lı yıllara bir **fatih** gibi gi-ileceğini öne sürüyor.

IRU BAŞARDI

Aslında **Talip Demirhan** geçen Kasım'da Hollanda politika ha-ının en büyük partisi **Hıristiyan mokratlar'ın** 28 kişilik ulusal yö-im kuruluna seçilerek zor olanı armış durumda. Asıl şaşırtıcı n, bir Müslüman'ın Başbakan **ud Lubbers'in** Hıristiyan De-kratlar'ını temsil etmesi. Bir ga-e bu zıtlığa değinerek, **Demir-'ın "Bir yastığa baş koyan iki din, ortalarında da şeytan"** sö-ü bildiğini, ama bunun kendisi-hiç de rahatsız etmediğini ekli-.

İ HAKLARI KORUYUCUSU

Hollanda Demiryolları'nda işe dikten sonra sendikaya üye olan **mirhan**, bir süre makasçılık yap-, 1973'te sendika yöneticisi ol-ış. Bunu sosyal danışmanlık gö-i izlemiş. Hıristiyan bir sendika-üyesi olması her ne kadar bazı rttaşlarını tedirgin ediyorsa da, dışık 15 bin yabancı kökenli iş-in haklarını bu sendika koruyor.

Bir Türk kökenlinin 1987 yılında Hollanda'nın iktidar partisi Hristiyan Demokrat Partisi'nde (CDA) önemli yöneticilerden biri olarak değerlendirilmesi hakkındaki gazete haberi

Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 12-02-1987*

● Hollanda'da bugün yerel seçimler var

100 bin Türk sandık başında

• Kâmuran SÜMERCAN— AMSTERDAM

HOLLANDA'da yaşayan 100 bin dolayında yurttaşımız, bugün yerel seçimler nedeniyle sandık başına gidecek.

Başbakan **Ruud Lubbers'in** önderliğindeki merkez-sağ iktidarın, **'Yerel yönetimlerle yakın ilişkiler içinde oldukları"** gerekçesiyle, 1983 yılında Hollanda Anayasası'nda yapılan bir değişiklikle, 17 yaşını bitirmiş ve 5 yıldan daha fazla bir süre bu ülkede yaşamış olan tüm yabancılar, yerel seçimlerde oy kullanabildikleri gibi, aday da olabiliyorlar. Söz konusu yasa değişikliğinden, 100 bin dolayında Türk'ün yanı sıra, 90 bin dolayında Faslı ve değişik uluslardan işçiler yararlanabilecek.

Başbakan **Lubbers**, geçtiğimiz ay içinde, televizyonda gerçekleştirilen seçim kampanyası sırasında, başta Türkler olmak üzere, tüm yabancı işçilere seslenerek onlara çeşitli konularda haklar tanınacağını söylemişti. Ancak Türk seçmenlerin, Hollanda yerel seçimlerine sınırlı bir ilgi gösterdikleri, Türk adayların kazanma şansı olmayan yerlerde, seçimi hiç önemsemedikleri gözlemleniyor. Türkler arasında, **"yıllardır ihmal edildik. Şimdi de bizi birer oy makinesi gibi görüyorlar. Bu da canımızı sıkıyor"** kanısı yaygın.

● Önemli bir oy potansiyeline sahip olmaları nedeniyle, Türk seçmenlerine Hollandalı politikacılar büyük ilgi gösterdi

Bu arada, Hollanda yerel seçimlerinde, yedi soydaşımız da aday olarak şansını deniyor. Hepsi de **"umutlu"** olduğunu belirten ancak, listelerde alt sıralarda yer alan Türk adaylar şunlar: **Zafer Akar** (bağımsız), **İsmail Balıkoç** (İşçi Partisi), **Korkmaz Ağacık** (İşçi Partisi), **M.Coşkun Yeğenoğlu** (İşçi Partisi), **Tacettin Yılmaz** (İşçi Partisi), **Sevda Roz** (Serbest Demokratik Parti) ve **Halit Öztürkoğlu** (Serbest Demokratik Parti).

Seçimleri protesto

Bu arada, başkent Amsterdam, seçimlerin protesto edilmesini isteyen afişlerle doldu. **"Savaşan Komünist Hücreler"** adlı yeraltı örgütünün Hollanda kanadı imzalı duvar afişlerinde, seçim günü sandıklara saldırılar düzenleneceği bildirilirken, **"Sandık başlarından uzak durun, hayatınızı kurtarın"** biçiminde ifadeler yer alıyor.

Polis, afişlerle ilgili olarak iki Hollandalı kadının gözaltına alındığını bildirdi.

1986 yılında Hollanda yerel seçimlerinde önemli bir oy potansiyeline sahip Türklerin Hollanda politikasına ilgisine dair gazete haberi

Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 19-03-1986*

Gurbette politika

Kâmuran SÜMERCAN
● LAHEY

HOLLANDA'da yapılan yerel seçimlerde İşçi Partisi'nden aday olan **Mesudiye Bağcı Zengin**, seçilme başarısını göstererek Rotterdam yakınlarındaki **Dordrecht** kenti Belediye Meclisi'ne girdi.

Sosyal Akademi mezunu olan ve 19 yıldır Hollanda'da yaşayan **Zengin**, **Milliyet**'e yaptığı açıklamada, Belediye Meclisi üyesi olarak yapacağı çalışmalar hakkında bilgi verdi. **Zengin**, ilk hedefinin belediyede yabancı uyrukluların çalışmasını sağlayarak Hollandalı işverenlere örnek vermek olduğunu söyledi.

Aynı zamanda "**Güney Hollanda Eyaleti Yabancı Gençlere Destek Kurumu**"nda koordinatörlük görevini yürüten **Zengin**, özellikle orta ve lise öğrenimini yarıda bırakan gençlerin sorunlarına çözüm bulmaya çalışacağını bildirdi.

Mesudiye Bağcı Zengin, Dordrecht belediye seçimlerinde 12 sandalye kazanan İşçi Partisi listesinden 9'uncu sırada meclise girmeyi başarırken, aynı listede 20'nci sırada yer alan **Mustafa Karaşahin** meclise giremedi.

Halen Sosyal Akademi'de Sosyal İşler Uzmanlığı dalında iki yıllık yükseköğrenimini sürdüren 29 yaşındaki **Zengin**'in eşi **Sabri Kenan Bağcı** da Hollanda hükümetinin kurduğu **Yabancı İşçilere Yardım Cemiyeti**'nde memur olarak çalışıyor, aynı zamanda **Hollanda-Türk Futbol Federasyonu**'nun başkanlığını yapıyor.

1990 yılında Dordrecht belediye seçimlerinde başarı elde eden Türkler hakkındaki gazete haberi
Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 27-03-1990*

Hollanda'nın gözü Fadime'de

Fadime Örgü Hollanda Meclisi'ne aday.

Orhan ALPDÜNDAR
ROTTERDAM

HOLLANDA'da mayıs ayında yapılacak genel seçimler için aday listelerini açıklayan siyasi partiler, Türk adayları da "seçilebilme olasılığı bulunan" bölgelerden aday gösterdi.

Liberal Parti, Mayıs 1998'te yapılacak parlamento seçimlerinde Türk vatandaşı Fadime Örgü'yü 35. sıraya yerleştirdi. Listedeki yeriyle bütün dikkatleri üzerine çeken Karaman doğumlu 29 yaşındaki Örgü, küçük yaşta Hollanda'da yaşayan ailesinin yanına yerleşti. Alman ve İngiliz dili eğitimi gören Örgü, lisans eğitimiyle yetinmeyerek İngiltere'de yüksek lisans yaptı.

Televizyonculukla uğraşan Fadime'nin politikaya ilgisi, küçük yaşlarda başladı. Örgü, bu ilgisini on yıldır Avrupa Konseyi'ne bağlı Avrupa Gençlik Komitesi'nde Genel Sekreterlik yaparak sürdürüyor.

Türk kızı Fadime, seçilmesi halinde Hollanda Meclisi'ne giren ilk Türk kadın parlamenter olacak. Politikaya atılmak istemesindeki en büyük gerekçesini, topluma karşı duyduğu sorumluluk olarak özetleyen Örgü, "Liberal Parti de böyle bir sorumluluk içerisinde çalışıyor. Seçilirsem yapacağım ilk iş, Avrupa Parlamentosu'na girmek için çaba harcamak olacak" dedi.

Yapılan son kamuoyu yoklamaları, Meclis'te 31 sandalyesi bulunan Liberal Parti'nin birinci parti konumunda olduğunu ve seçimlerde en az 40 sandalye çıkarabileceğini gösteriyor. Bu tahminler ışığında, Örgü'nün seçilmesine kesin gözüyle bakılıyor.

1998 yılının Mayıs ayında yapılacak Hollanda genel seçimlerinde aday olan Türk kökenli Fadime Örgü hakkındaki gazete haberi

Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 29-10-1997*

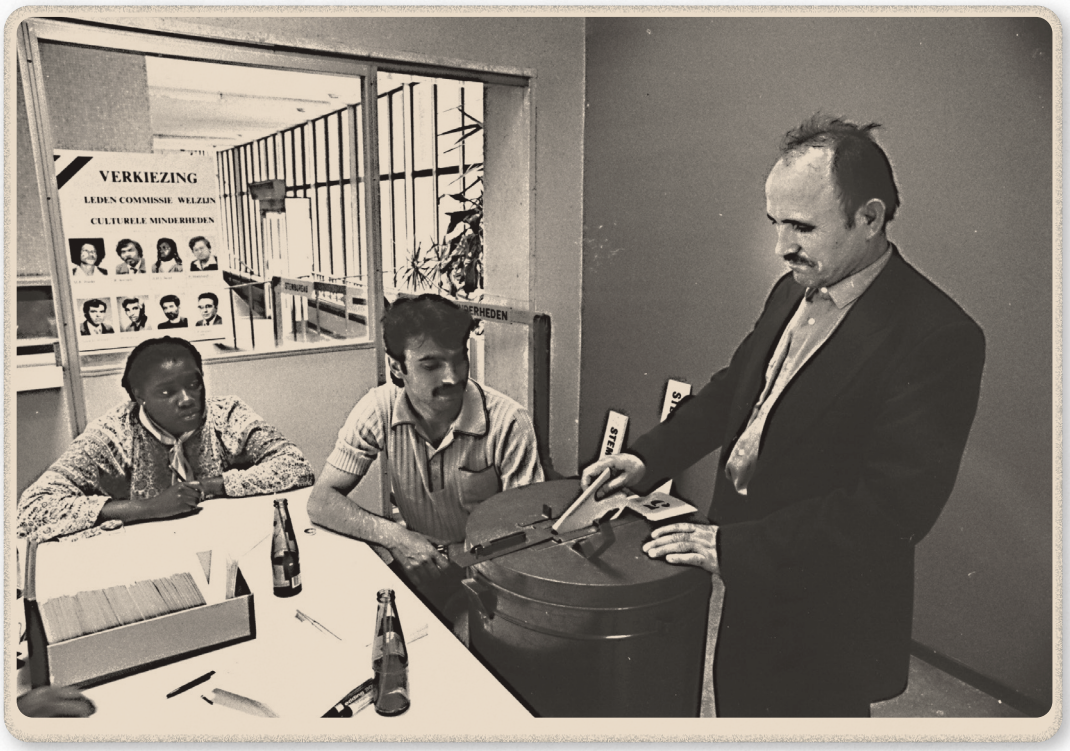

1986 yılında Dordrechtli bir Türk'ün, Hollanda'daki göçmenlere seçme ve seçilme hakkı verilmesiyle ilk kez oy verme merkezinde oy pusulasını sandığa attığı bir görsel
Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, 552_328463, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/0de9fd-324391547c01439ab682d70055/showbrowse*

Hollanda seçimlerinde Türk'ün başarısı

Orhan ALPDÜNDAR /Mehmet E. ALKANLAR - LAHEY

HOLLLANDA'da 2 Mart'ta yapılan yerel seçimlerde iktidar partileri büyük oranda oy kaybederken, yabancı düşmanı partiler de oylarını beklenildiği gibi arttırdılar. Seçimlerde Türk adaylarının elde ettiği büyük başarı ve Türklerin seçimlere katılım oranının yüksek olması, ülkedeki siyasi çevrelerde "büyük başarı" olarak yorumlandı.

Yerel seçimlerde 36 Türk aday çeşitli anakent belediyelerine seçilmeyi başarırken, Amsterdam ve Rotterdam Bölge Belediyelerine de 15'in üzerinde Türk aday Belediye Meclislerine seçildi. Hollanda Hükümetinin 1995 yılında yaptığı bir Anayasa değişikliği ile yabancılara yerel düzeyde seçme ve secilme hakkının verilmesiyle ilk kez 1986 yılında

Mahalli seçimlerde Belediye Meclisine girmeyi başaran 36 Türk yerel yönetimde söz sahibi oldu

sandık başına giden Türkler, 1990 seçimlerinden sonra üçüncü kez önceki gün sandık başına gittiler. Resmi olmayan ilk sonuçlara göre ülkede yaşayan Türklerin yüzde 40'ı seçimlerde oy kullandı. 1986 yılındaki seçimlerde 17, 1990 yılındaki seçimlerde de 21 Türk adayı Belediye Meclislerine girmeyi başarmıştı.

Yabancılar arasında en çok Türk adaylarının meclislere girmeyi başardığı yerel seçimlerde, Türklerin en çok İşçi Partisi (PvdA) ve Yeşil Sol Partilerinden meclislere girdiği öğrenildi.

Hollanda yerel seçimlerinin en büyük sürprizini başkent Amsterdam ve Rotterdam şehirleri yaparken, Türklerin oy kullanma oranı Amsterdam'da yüzde 25.5, Rotterdam'da ise yüzde 59.6 oranında gerçekleşti. Başkentte herkesin büyük oy kaybedeceğine kesin gözüyle baktığı İşçi Partisi, oy oranını bir miktar arttırarak birinci parti olma özelliğini korurken, liman şehri Rotterdam'da yabancı düşmanı ırkçı Merkez Demokrat ve Merkez parti 1986 oy oranlarını büyük ölçüde arttırarak mecliste İşçi Partisinin ardından ikinci güç oldular.

1990 yılında yerel seçimlerde Belediye Meclisi'ne giren 36 Türk'ün siyasal katılım alanındaki başarısı hakkında bir gazete haberi

Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 04-03-1994*

1981 yılında Dordrecht'te PvdA'nın (İşçi Partisi) belediye meclisi üyesi olan Sabri Bahçe'nin Türk bayrağı ile bir fotoğrafı

Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, 552_305096, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/77768C6A05B76F2AF0B770A5315D9314/showbrowse*

Turken willen stemrecht

Een groep van ongeveer twintig Turkse gastarbeiders heeft gisteren in Middelburg een petitie overhandigd aan de commissaris van de Koningin van Zeeland, Boertien. De Turken protesteerden tegen het feit dat zij niet aan de provinciale verkiezingen mochten meedoen.

FOTO ANP

1987 yılında Türk işçilerin eyalet seçimlerinde oy kullanma hakkı elde etmek için Middelburg şehrinde yaptıkları bir protesto hakkında gazete haberi

Kaynak: *Turken willen stemrecht. "Trouw". Meppel, 19-03-1987. Delpher'den 22-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010827088:mpeg21:p009*

Helft Turken ging stemmen

Van onze correspondent

ENSCHEDE – Het percentage buitenlanders dat in maart van dit jaar in Enschede heeft deelgenomen aan de gemeenteraadsverkiezingen verschilt sterk per nationaliteit. Met een opkomstpercentage van ruim 51 deden Turkse Enschedeers nauwelijks onder voor autochtone stadsgenoten van wie 54,7 procent naar de stembus ging. De Marokkaanse stemgerechtigden bleven met een opkomst van 36 procent ver achter. Buitenlanders stemden bovendien veel vaker bij volmacht dan Nederlanders.

Die conclusies trekt onderzoekster Carien Boosten van de afdeling Informatie en Onderzoek van de gemeente Enschede uit een onderzoek naar de opkomst van migranten bij de raadsverkiezingen. Uit het onderzoek, dat zowel door Nederlandse als Turkse en Marokkaanse enqueteurs is uitgevoerd bij vijf geselecteerde stembureaus, blijkt verder dat buitenlanders met een hele andere motivatie gaan stemmen dan Nederlanders.

De ondervraagde Turken en Marokkanen gaven vooral te kennen van het stemrecht gebruik te maken, omdat het hier om een nieuw verworven recht ging. Het vertrouwen dat zij in de gemeentepolitiek hebben is niet bijster groot. Driekwart zei te vermoeden dat gemeenteraadsleden zich maar heel weinig zullen aantrekken van de opvattingen die bij buitenlanders leven.

Volgens onderzoekster Boosten mag het geringe vertrouwen in de gemeentelijke poliek niet worden geprojecteerd op de rest van Nederland. „Ik heb sterk de indruk dat hierbij gebeurtenissen in de lokale politiek een belangrijke rol hebben gespeeld. Enschede heeft in Cecil Arda vier jaar een Turks raadslid gehad, maar die had zich na een reeks van conflicten met de PvdA teruggetrokken van de lijst. Dat is bij sommige Tuken niet goed gevallen".

De opkomst van de Marokkanen bleef in Enschede met 36 procent laag, al was dat toch nog tweemaal zo hoog als in 1986 in Rotterdam. Dat slechts weinig Enschedese Marokkanen de gang naar de stembus maakten, kan naar de mening van Boosten nog steeds niet worden losgezien van de oproep die de Marokkaanse koning Hassan vier jaar geleden deed aan het adres van in Nederland wonende onderdanen om niet te gaan stemmen. Boosten: „De schrik zit er nog steeds in bij de Marokkanen. Ze waren destijds bang dat hun identiteit bekend zou worden als ze gingen stemmen en hun namen zouden worden doorgespeeld naar Marokko, waarna hun paspoort zou worden ingetrokken. Die angst leeft bij een bepaalde groep Marokkanen nog steeds."

1990 yılında belediye meclisi seçimlerinde Enschede şehrindeki Türklerin siyasal katılımının %51 oranında gerçekleştiği ve bu oranın diğer göçmen gruplarla kıyaslandığında oldukça yüksek olduğu yönünde bir gazete haberi

Kaynak: *Helft Turken ging stemmen. "Trouw". Meppel, 23-08-1990. Delpher'den 22-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010825116:mpeg21:p003*

III. BÖLÜM

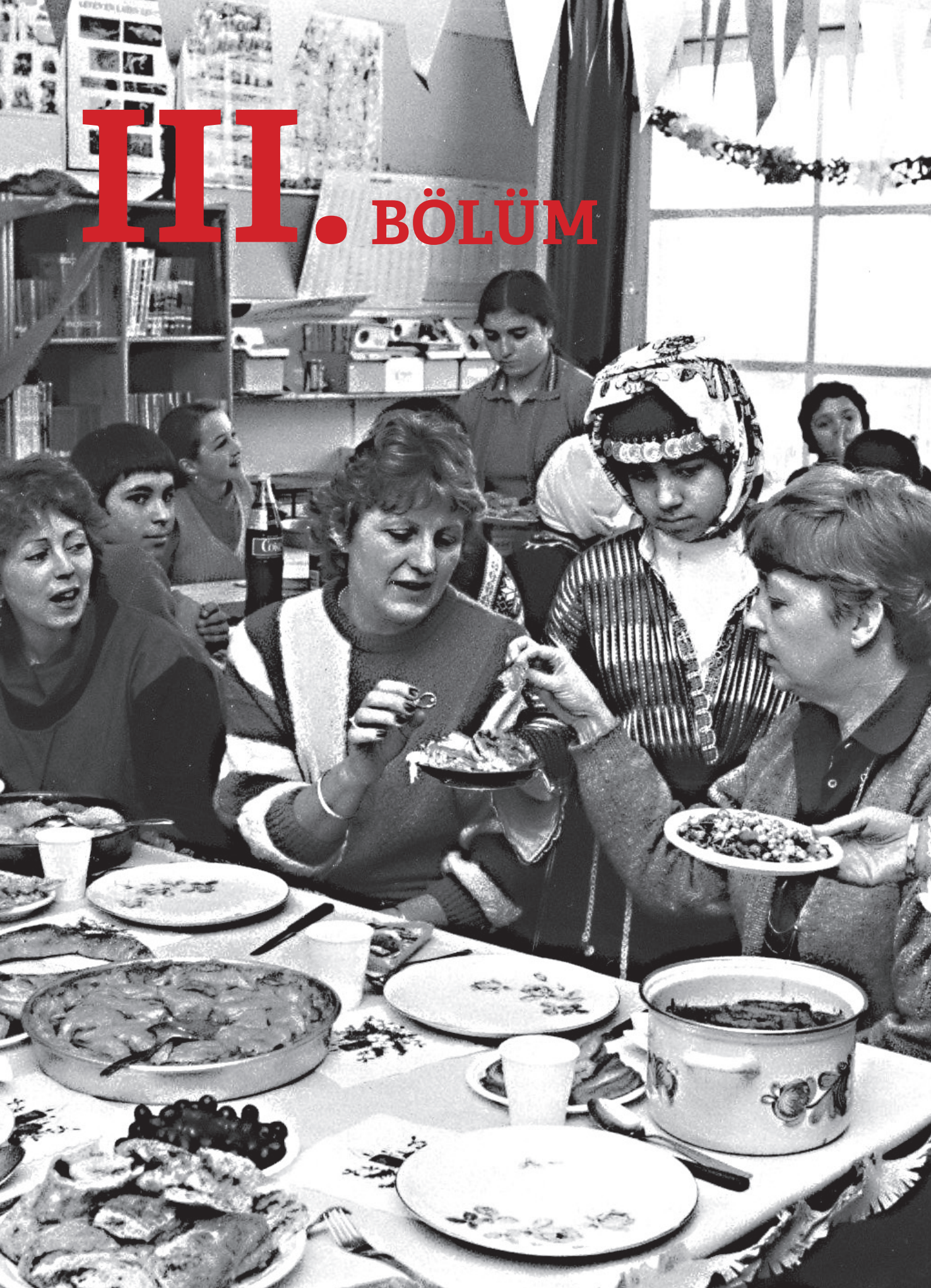

DİASPORA MUTFAĞI

ENTEGRASYON VE KİMLİK: HOLLANDA MUTFAĞINDA DİASPORA MUTFAĞININ YÜKSELİŞİ

Esma Özen

ÇOKKÜLTÜRLÜ DİASPORANIN, ÇOKKÜLTÜRLÜ MUTFAĞI: ALİ TOPAL İLE HOLLANDA TÜRK DİASPORA MUTFAĞI HAKKINDA SÖYLEŞİ

Ali Topal

TÜRK YOĞURDUNUN HOLLANDA'DAKİ YOLCULUĞU: JAN HOOGENBOOM'UN HİKÂYESİ

Jan Hoogenboom

ENTEGRASYON VE KİMLİK: HOLLANDA MUTFAĞINDA DİASPORA MUTFAĞININ YÜKSELİŞİ

ESMA ÖZEN[1]

Giriş

2022 yılında Türk *kapsalon* dönerinin[2] internet üzerinden en çok sipariş edilen yemek ünvanını almasıyla Hollanda'da bir mutfak sürprizi yaşandı (Habertürk, 2023). Bu takdir bir istatistikten çok daha fazlası olup Türk mutfağının, Türk diasporası ve Avrupa genelindeki köklü bağlarını ve kültürel önemini özetler niteliktedir. Türk mutfak geleneklerinin Hollanda'da öne çıkması münferit bir olgu değil, ülkede istikrarlı bir şekilde kendini geliştiren geniş Türk topluluğunun bir yansımasıdır. 1960'larda Türk göçmenlerin gelişiyle oluşmaya başlayan ve günümüzde sayısı 430 binden fazla olan Hollanda Türk toplumu ile Türk kültürünün ve yemeklerinin etkisi gittikçe daha belirgin hâle gelmiştir.

Bu makale, Türk mutfağının Hollanda'ya kültürel entegrasyonunu ve popülaritesini var olan ikincil verileri derleyerek ve ikisi gıda ve restoran sektörüyle bağlantılı dört Türk kökenli ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilerle yazılmıştır. Bu ön araştırma ile sadece *kapsalon* döner gibi yemeklerin popülerliğinin ardındaki nedenlerin ele alınması değil, aynı zamanda Türk diasporasının Hollanda toplumundaki kimliğini yansıtan ve şekillendiren mutfakla ilgili benzer önemli gelişmelerin daha geniş etkilerinin de anlaşılması amaçlanmaktadır.

Türk Diaspora Mutfağının Gelişimi ve Güncel Bakış

Türk mutfağının Hollanda'ya gelişi ilk nesil Türk göçmenlerin ana vatanlarının

1-Dr. asmaozen@gmail.com 0000-0002-3205-5415

2-*Kapsalon* döner Hollanda'nın Rotterdam şehrinde ortaya çıkmış popüler bir fastfood yemektir. Çevrimiçi kaynaklara göre, 2003 yılında Rotterdam'ın Schiedamseweg Caddesi'nde kuaför salonu sahibi olan Nataniël "Tati" Gomes (1976-2023) tarafından tasarlanmıştır. Gomes, Derviş Bengü'nün şavurma (shawarma) restoranı "El Aviva'dan" benzersiz bir öğle yemeği istemiştir. Patates kızartması, şavurma, eritilmiş peynir ve çeşitli soslardan oluşan bir yemek istemiş ve bunu defalarca kez sipariş etmiştir. Yemek kısa sürede popülerlik kazanmış ve Gomes'in mesleğine ithafen Hollandacada "kuaför salonu" anlamına gelen "*kapsalon*" adını almıştır. Yirmi yılı aşkın süre boyunca basit gibi görünen bu yemek kültürel bir olgu hâline gelerek Rotterdam'ın mutfak mirasının ayrılmaz bir parçası olmuş hatta dünya çapında çeşitli ülkelere yayılmıştır (Rijnmond, 2023).

mutfak gelenekleriyle kurdukları güçlü bağa dayanmaktadır. Bu bölüm, Türk mutfağının gelişimini ve Hollanda toplumuna entegrasyonunu inceleyerek Türk mutfağının kültürel önemini ve girişimci etkisini vurgulamaktadır.

İlk aşamada Türk mutfağı Hollanda'da mutfak miraslarını korumaya hevesli ilk nesil göçmenler sayesinde varlık göstermiştir. Bu istek, Türk ürünleri satan küçük dükkanların kurulmasına önayak olarak, Türk diasporasının temel ürünlere ve bilindik gıda maddelerine erişimini kolaylaştırmıştır. Bu dükkânlar sadece Türk toplumunun ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamış aynı zamanda Hollandalıları Türk mutfak kültürüyle tanıştırmıştır. Türk ürünlerine olan talep arttıkça Türk bakkal ve süpermarketlerinin sayısı da önemli ölçüde artmıştır. Bu artış Türk gıdalarının bulunabilirliğinin istikrar kazanmasına yardımcı olmuş ve muhtemelen Türkiye'den doğrudan ithalata olan ihtiyacı azaltmıştır.

Zengin lezzetleri ve çeşitliliğiyle dikkat çeken Türk mutfağı zamanla kültürel muhafaza çabasından güçlü bir girişimcilik akımına dönüşmüştür. Birçok Türk göçmen ve ailesi başlangıçta diğer göçmenlere ulaşmayı hedefleyen ancak zaman geçtikçe Hollandalı yerel nüfusu ve turistleri çeken restoranlar açmaya başlamıştır. Bu işletmeler, Türk mutfağının daha geniş bir ölçekte pazarlanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Hollanda'daki Türk restoranları, kebap ve çorbalardan Türk tatlılarına kadar Türk mutfağının geniş yelpazesini sergileyen çok çeşitli yemekler sunmaktadır. Bu restoranlar sadece yemek servis eden mekânlar değil aynı zamanda Türk kültürünü koruyan ve kutlayan kültürel mekânlar niteliğindedir. Geleneksel Türk tabakları ve fincanları yaygın bir şekilde kullanıldığından yemek deneyiminin özgünlüğü artmakta ve konuklar adeta kültürün içine çekilmektedir.

"Türk mutfağının Hollanda'ya gelişi ilk nesil Türk göçmenlerin ana vatanlarının mutfak gelenekleriyle kurdukları güçlü bağa dayanmaktadır."

Türk mutfağının Hollanda'daki başarısının arkasındaki kritik etmenlerden biri de ülkedeki diğer Müslüman topluluklara hitap etmesidir (Kurth, 2017). Birçok Türk restoranı helal gıda seçenekleri sunarak Müslümanların beslenme kısıtlamalarına hitap etmekte, böylece müşteri kitlesi sadece Türk mutfağı arayanların ötesinde helal gıda seçenekleri arayan Müslümanları da kapsayacak şekilde genişlemektedir. Bu kapsayıcılık Türk mutfağının Hollanda'nın çeşitlilik arz eden mutfak manzarasında kendine bir yer edinmesine yardımcı olmuştur.

Kapsalon Döner: Kültürel Uyum, Etkileşim ve Entegrasyonun Bir Yansıması Olarak Hollanda'da Türk Diaspora Mutfağı

Hollanda'daki Türk diaspora mutfağının hikâyesi kültürel uyum, etkileşim ve entegrasyonun canlı bir örneği olup Türk topluluğu ile Hollanda toplumu arasında bir köprü görevi görmektedir. Türk mutfağı Hollanda'da kültürel etkileşimlerde önemli bir rol oynamış, özgün kimliğini koruyarak entegrasyonun bir sembolü hâline gelmiştir.

Türk restoranları ve gıda satış noktaları sadece yemek yenen yerler olmaktan öte birer kültür elçisi gibi hareket etmektedir. Bir görüşmecinin belirttiği üzere:

"Ülke hakkında hiçbir bir şey bilmeseniz ve restorana ilk kez geliyor olsanız bile, Türklerin bu toplumun parçası olduğunu anlamak için bir tur atmanız yeterli olacaktır... Örneğin, Amsterdam sokaklarındaki Türk dükkânları ve restoranları zengin bir kültür ve zengin bir grup olarak bu ülkedeki varlığımızı ve aynı zamanda bu ülkenin toplumunun ve kültürünün bir parçası olduğumuzu anlatan Türk bayrakları gibidir."

Bu ifade, Türk lokantalarının sadece Türk kültürünü tattırmakla kalmayıp aynı zamanda Türklerin varlığını ve Hollanda'nın kültürel ortamına katkılarını görünür kıldığını vurgulamaktadır. Görüşmeci, Türk mağaza ve restoranları için "Türk bayrakları" metaforunu yaparak bu işletmelerin Türk topluluğunun Hollanda toplumundaki varlığının görünür işaretleri olduğunu göstermektedir (Şenses, 2014). Bu işletmeler sadece ticari girişimden ibaret olmayıp tıpkı bayrak gibi Türk topluluğunun kimliğini temsil etmekte ve varlığını topluma duyurmaktadır. Bu görünürlük, Amsterdam'ın çokkültürlü dokusu içinde Türk toplumunun tanınması ve kabul görmesi için çok önemlidir.

Buna ek olarak, Türk restoranlarının başarısından da anlaşılacağı üzere Türk yemekleri Hollanda'da oldukça tercih edilmektedir. Bu tercih, mutfağın zengin lezzetlerinden ve sunduğu çeşitlilikten kaynaklanmaktadır. Türk restoranlarının sadece Türkler arasında değil, yerel Hollanda nüfusu ve diğer göçmen topluluklar arasında da popüler olması, etnik sınırları aşan geniş bir kabul ve beğeniyi göstermektedir. Türk ve Hollanda mutfak gelenekleri arasındaki kaynaşmanın en iyi örneklerinden biri *kapsalon* dönerin ortaya çıkarılmasıdır. *Kapsalon* döner, kültürel melezliği özetleyen bir yemektir. Patates kızartması, döner eti, kaşar peyniri ve salatanın tek bir tabakta birleştirilmesiyle ortaya çıkan bu yemek, Hollanda'da kısa sürede mutfağın gözdesi hâline gelmiştir. Bu yemek sadece her iki kültürden malzemelerin harmanlanmasını değil aynı zamanda Türk ve Hollanda yemek kültürlerinin derin entegrasyonunu ve birbirleri üzerindeki karşılıklı etkiyi de yansıtmaktadır. *Kapsalon* dönerin başarısı, yemeğin farklı kültürleri bir araya getirmede ve yerel ana akımın bir parçası hâline gelen yeni gelenekler yaratmada nasıl önemli bir rol oynayabileceğini vurgulamaktadır.

Türk diaspora mutfağının Hollanda'daki etkisi gıda tüketiminin ötesine uzanmaktadır. Türk diaspora mutfağı, kültürel alışverişi kolaylaştırıp çeşitliliği teşvik ederken aynı zamanda farklı kültürel gruplar arasındaki topluluk ve aidiyet duygusuna katkı sağlamaktadır. Hollanda'da gelişen Türk yemekleri, Türk topluluğunun Hollanda toplumuna başarılı entegrasyonunun bir kanıtıdır. Yemek sadece yaşamı sürdürme işlevi değil, kültürel kimlik ve birliği canlı bir şekilde yansıtma işlevini de görmektedir. *Kapsalon* döner gibi yemekler ve her yerdeki Türk lokantaları sayesinde Türk mutfağı, Hollanda'nın çokkültürlü dokusunu geliştirmeye devam ederek yemeğin kültürel diyalog ve entegrasyon için gerçekten de güçlü bir araç olduğunu kanıtlamaktadır.

Etnik Kimlik ve Aidiyet İcrası Olarak Türk Diaspora Mutfağı

Hollanda'daki Türk diaspora yemekleri, onlarca yıllık sosyal ve kültürel entegrasyonun güçlü bir yansıması ve sonucu olarak ortaya çıkmış ve potansiyel olarak başarılı

girişimcilik ve iş yatırımlarından biri hâline gelmiş olsa da Türk diasporası için hâlâ özel bir anlam taşımaktadır.

Hollanda'da oldukça ünlü olan ve sokak yemeği olarak ülkenin yemek kültürünün bir parçası hâline gelen Türk mutfağı ve Türk yemeklerinin hazırlanma süreci, Türk ailelerin etnik özelliklerinden biri olarak icra edilmektedir. Araştırma sırasında görüşmecilerden birinin söylediği üzere:

"Çocuklarımın arkadaşlarıyla dışarıda yediği Türk yemekleri gerçek Türk yemekleri değil, gerçek Türk yemeği benim onlar için evde hazırladığım, anneannemin tarifini ve her yaz köyümüzden getirdiğim tarhanayı kullandığım yemekler."

Dışarıda yenen Türk yemekleri ile evde geleneksel tarifler ve köylerinden gelen malzemeler kullanılarak hazırlanan yemekler arasındaki ayrımın altını çizen bu alıntı, aslına uygunluk ve mirasla bağlantının önemini vurgulamaktadır. "Gerçek Türk yemeği" ifadesi, diasporada hazırlanan yemeklerin sadece beslenmeyle ilgili olmadığını, kültürel ve ailevi geleneklerin korunmasıyla da derinden bağlı olduğunu vurgulayan çok önemli bir kavramdır. Yemekleri geleneksel şekilde hazırlayan diaspora, mirası ve ana vatanı ile somut bir bağ kurmakta ve çokkültürlü bir bağlamda etnik kimliğini güçlendirmektedir.

Kültürel yemek kültürünün korunması:

Diasporadaki Türk aileler, özellikle belirli pişirme gereçlerinin muhafazası ve saklanması yoluyla Türk yemek gelenekleriyle ilişkilerini sürdürmektedir. Görüşmeler sırasında Hollanda'daki genç Türk neslinin çoğunluğunun çaydan çok kahve tüketmesine rağmen evlerinde mutlaka bir "çaydanlık" bulundurdukları belirtilmiştir:

"Çaydan çok kahve içiyoruz ama evlendiğimde teyzemin hediye ettiği çok güzel, rengarenk çaydanlık var hâlâ mutfakta. Etkileyici bir şekilde duruyor, kullanmasak bile o 'çaydanlık' çok önemli ve her zaman mutfağımdaki diğer her şeyden daha değerli olacak."

Çaydanlıktan bahsedilmesi, mutfak gereçlerinin nasıl sembolik anlamlar taşıdığını ve kimlik ve süreklilik duygusuna nasıl katkıda bulunduğunu göstermektedir. Genç nesil kahveyi tercih etse de çaydanlığın hanelerdeki varlığı kültürel köklerinin fiziksel bir hatırlatıcısı işlevi görmektedir. Günlük olarak kullanılmasa bile geleneklere duyulan saygıyı temsil etmektedir. Bu durum, Türk diasporasında yemekle ilgili pratiklerin ve mutfak eşyalarının yalnızca işlevsel olmadığını, aynı zamanda kültürel gururun yadigârı ve sembolü olarak el üstünde tutulduğunu göstermektedir.

Kutlamalara eşlik eden Türk yemekleri:

İkincil verileri derleyerek yapılan araştırma ve görüşmelerden günlük yaşamda ve rutinde Türk yemeği tüketmenin diaspora için bir zorunluluk ya da özel bir önem arz etmediği ancak önemli olaylar sırasında farklı bir anlam kazandığı anlaşılmıştır. Dinî günler kutlanırken ve (mezuniyet, nişan, evlilik gibi) önemli olaylarda geleneksel Türk yemeklerinin hazırlanması ve tüketilmesi olmazsa olmaz niteliğindedir. Diaspora için Türk yemekleri, kutlama etkinliklerine güçlü bir şekilde bağlıdır.

"Eğer bir kutlama yapıyorsak ve gerçek Türk yemekleri yoksa bu gerçek bir kutlama değildir. Sadece bir tabak veya sadece baklava değil, en az 6-7 yemek ve Türk çayı, kahvesi ve tabii Türk müziği olmalıdır... İşte gerçek bir kutlama, gerçek bir bayram böyle olur!"

"Türk diaspora mutfağı, kültürel alışverişi kolaylaştırıp çeşitliliği teşvik ederken aynı zamanda farklı kültürel gruplar arasındaki topluluk ve aidiyet duygusuna katkı sağlamaktadır."

Son alıntıda da belirtildiği gibi Türk yemeklerinin önemi kutlamalar sırasında daha da artmaktadır. Dinî günler, mezuniyetler, nişanlar ve evlilikler gibi önemli olaylar ve kutlamalarda birden fazla geleneksel yemeğe ihtiyaç duyulması ve Türk çayı, kahvesi ve müziğinin eşliği, yemeğin törensel yaşamın temel bir unsuru olarak rol oynadığını göstermektedir. Bu sadece yemeğin tüketilmesi ile ilgili değil, paylaşılan mutfak deneyimleri aracılığıyla kültürel ve toplumsal Türk kimliğini icra etmek ve yeniden onaylamakla ilgilidir. Bu etkinlikler, diasporanın kolektif bir aidiyet duygusu yaşamasına ve diasporadaki günlük yaşamda seyrelmiş olabilecek kültürel kimliği onaylamasına olanak tanımaktadır (Ogan, 2001).

Dolayısıyla Hollanda'daki Türk diasporası için yemek ve yemek tarzları sadece beslenmeyle ilgili olmayıp etnik köken ve aidiyet icrasının merkezinde yer almaktadır. Yemek, Türk diasporasının kültürel mirasıyla bağlantısını sürdürmesinde, etnik kimliğini ortaya koymasında ve diaspora içinde topluluk bağlarını güçlendirmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Hem gündelik pratikler hem de özel günler aracılığıyla korunan bu mutfak mirası, yemeğin göçmenler arasında kültürel kimliği ifade etmek ve sürdürmek konusunda nasıl önemli bir araç olarak hizmet ettiğini vurgulamaktadır.

Sonuç

İlk nesil Türk göçmenlerin geleneklerine bağlılıkları ile başlayan Hollanda'daki Türk mutfağı, günümüzde Hollanda toplumunun ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Hollanda'daki Türk mutfağının yolculuğu, bir topluluğun uyumundan çok daha fazlasını içermektedir. Bu yolculuk kültürel kimlik, entegrasyon ve girişimci yaratıcılığına dair derin bir anlatıyı gözler önüne sermektedir. Bu evrim, kültürel mirası sürdürmek ile yeni bir kültürel çevreyle etkileşime girmek arasındaki dinamik etkileşimi vurgulamaktadır.

İlk olarak Türk dükkânlarının ve süpermarketlerinin kurulması, Türk diasporası arasında mutfak geleneklerinin korunmasını kolaylaştırmış, bir yandan ana vatanın tadını yaşatırken diğer yandan da bu lezzetleri Hollanda halkına tanıtmıştır. Bu işletmeler sadece diasporaya hizmet etmekle kalmamış, Hollanda mutfağını zenginleştiren ve Türk kültürünün daha derin bir şekilde anlaşılmasını ve takdir edilmesini sağlayan kültürel köprüler hâline gelmiştir.

Nihayetinde Türk mutfağının Hollanda'daki hikâyesi sınırları ve nesilleri aşan kültürel bir ifade olarak yemeğin gücünün kanıtıdır. Yemek sadece bedeni beslemekle kalmayıp aynı zamanda ruhu da beslemekte, farklı kültürler arasındaki uçurumları

kapatmakta ve ev sahibi ülkenin sosyal dokusunu zenginleştirmektedir. Türk diaspora mutfağı evrimi boyunca yemeğin yalnızca beslenmeyle ilgili olmadığını aynı zamanda kimliğin kutlanması, topluluğun desteklenmesi ve çeşitliliğin kucaklanmasıyla da ilgili olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla, Türk mutfağı Hollanda sokaklarının bir özelliği olduğu kadar kültürel direncin ve toplumsal uyumun da canlı bir simgesidir.

Kaynakça

Kurth, L. & Glasbergen, P. (2017). Serving a heterogeneous Muslim identity? Private governance arrangements of halal food in the Netherlands. *Agriculture and Human Values*, 34, 103-118.

Şenses, A. (2014). *Nationalism and territoriality: the conception of homeland in the communities of Turkish origin in Bulgaria and the Netherlands* [Ph.D. - Doctoral Program]. Middle East Technical University.

Ogan, C. L. (2001). *Communication and identity in the diaspora: Turkish migrants in Amsterdam and their use of media.* Lexington Books.

Habertürk. (2023). Hollanda'da 2022'nin en çok sipariş edilen yemeği türklerin "Kapsalon" döneri oldu. https://www.haberturk.com/hollanda-da-2022-nin-en-cok-siparis-edilen-yemegi-turklerin-kapsalon-doneri-oldu-3571216

Söyleşi

ÇOKKÜLTÜRLÜ DİASPORANIN, ÇOKKÜLTÜRLÜ MUTFAĞI: ALİ TOPAL İLE HOLLANDA TÜRK DİASPORA MUTFAĞI HAKKINDA SÖYLEŞİ

ALİ TOPAL

Laila Restoranının Sahibi ve MÜSİAD Hollanda Başkan Yardımcısı

Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Ailenizin göç hikâyesinden bahseder misiniz? Göç süreciyle ilgili sizi etkileyen anekdotları var mıdır?

Adım Ali Topal. 1987 Amsterdam doğumluyum. İlk olarak dedem gelmiş Hollanda'ya. Dedem 1966'da gelmiş. Apeldoorn şehrinde balık ağı fabrikasında çalışmış. Amcam ve halam hâlen orada ikamet etmekte. Ailemin büyük bölümü de orada yaşıyor. Babam 1974'te gelmiş. Kendisi Hacettepe Üniversitesi'nden mezun. Hollanda'ya geldiğinde Amsterdam Üniversitesi'nde yüksek lisans yapıyor ve sonra Hollanda'daki ilk Türk sosyal hizmet uzmanı olarak göreve başlıyor. Bu nedenle Amsterdam'da ikamet etmeye devam etmiş. Annem de 1980'de Hollanda'ya geldi.

Dört kardeşiz. Kardeşlerimden biri pilot, diğeri ise hukuk bölümünü bitirdi. Ablam İngilizce öğretmeni. Evliyim, iki çocuğum var. Tüm aile üyeleri, eğitiminin bir kısmını Türkiye'de aldı. Babam hep Hollanda'da kaldı. 1994-2003 arasında yaklaşık on sene Türkiye'de yaşadık. Babam sosyal hizmet uzmanı olarak 80'li ve 90'lı yıllarda birçok soruna tanık olduğu için bizleri korumak istedi. Türk kültürü ile yetişmemiz için annemi ve bizleri Konya'ya gönderdi. Kendi Hollanda'da kaldı. Biz yaz aylarında Hollanda'ya geliyorduk, babam da bayramlarda Türkiye'ye geliyordu.

Ali Topal, Laila Restoranının Sahibi

İlkokulu ve ortaokulu Konya'da bitirdim. O zaman ilköğretim sekiz yıldı. 2003'ten beri Hollanda'dayım. 2003 yılında Hollanda'ya döndükten sonra Hollandacayı unutmuştuk. Tekrar dil kursuna gittik. Ortaöğretimde HAVO dereceli eğitimimi tamamladım. Sonrasında meslek yüksekokulunda üç farklı bölümde okudum. Bunlar Bilişim Sistemleri Mühendisliği, Mühendislik ve İş Ekonomisi bölümleriydi, fakat bu eğitimleri tamamlamadım. Göç etmesek ne olurdu, Türkiye'de bir süre kardeşlerim ve annemle yaşamamış olsaydık ne olurdu gibi soruları hep soruyorum. Hayatta hangi seçimleri yapardım diye merak ediyorum. Türkiye'de çok başarılı bir öğrenciydim. Hep özel derece sınıflarındaydım ve denemelerde Türkiye birinciliğim var. Türkiye'de kalmış olsaydım eğitimime devam ederdim diye düşünüyorum.

Türkiye'deki çok disiplinli eğitim sistemi insana rahat vermediği için mecburen herkes okuyor. Hollanda'da öyle değildi. Burada okuduğum bölümlerde devam zorunluluğu yoktu. Derslere çalışmadan dersleri geçebiliyordum. Ama tabii belli bir yerden sonra o rahatlığa alışınca eğitime devam etmedim. Devam etsem acaba nasıl olurdu diye hep merak etmişimdir.

✍ Şu anki meslek hayatınızdan bahseder misiniz? Küçükken hayal ettiğiniz bir meslek var mıydı? Kariyeriniz nasıl şekillendi?

Ben küçükken hep astronot olmak isterdim. Çünkü bilimle çok ilgileniyordum. Türkiye'de zaten sayısalcıydım. Burada da öyle. Hayalim ve çevremin benden beklentisi benim bilimle uğraşmam yönündeydi. Ama meslek hayatım çok farklı ilerledi. 2003'te Hollanda'ya geldim. 2004'te öğrenciyken ek iş olarak bir restoranda bulaşıkçı olarak çalışmaya başladım. O zaman çalıştığım restoranın bir şubesi vardı. Yaklaşık 70 kişilik bir salonu vardı. O zamanlar iş hayatının daha çok ilgimi çektiğini fark ettim. Hollanda ve Türkiye arasında göç edip durmaktan kaynaklı alışamama problemleri yaşıyordum ve kendimi iş hayatında daha güvende hissettiğimi anladım. 2008 yılına kadar bulaşıkçılık, mutfak, garsonluk, ızgara derken kendimi geliştirdim. O dönemki ortağım ile 2008'de yemek dağıtım firması açtık. Ben o zaman 18-19 yaşlarındaydım. Yemek dağıtım firması ile Hollanda'nın saygın yerlerine yemek dağıtmaya başladık. Ciddi bir çevreye ulaştık. 2010 yılında iş büyüdüğü için mutfak kurma arayışına girdik. Bir yer bulduk. O zamanki işverenim ve yatırımcılarla beraber ortak bir yer kurduk. İlk iş kurma deneyimim olan bu iştirakte toplam 10 şubeye ulaştık. Daha sonra ne yazık ki 2017'de ortağımla bir ayrılık yaşadık ve kariyerime tek başıma devam ettim. Ayrılık sebebiyle işlere sıfırdan başladım. Şimdi Hollanda'da üç şubesi olan Laila adında restoranım var. Kasap adında et lokantamız var. Bir de devam eden otel inşaatımız var. Babam da 1994-1998 yılları arasında işinin yanı sıra bir İtalyan restoranını işletiyordu. Biz de gidip geliyorduk. Benim eskiden bu sektörde olma hayalim yoktu ama işimi şu an seviyorum. İşimi severek yaptığım için başarılı olduğumu düşünüyorum.

✍ Restoran işletmeciliği sürecinde karşılaştığınız zorluklar oldu mu?

Tabii ki çok çok fazla oldu. Anlattığım gibi ilk başta çok hızlı büyüdük. Ardından ayrılık yaşadık, tekrar başa döndük, sonra tekrar hızlandık. Çok zorlu bir dönem atlattık. COVID-19 pandemisi döneminde yaklaşık 15 ay kapalı ya da yarı açık şekilde hizmet verdik. O dönemde bunun getirdiği mali yükü kendimiz çektik. Tabii devlet yardımları oldu ama belli bir yere kadar. Maalesef restoranımda yangın da çıktı. Bu tür sıkıntılar yaşadık. Önemli olan neticede ayakta kalabilmekti, kaldık. İşimizi de sevdiğimiz için güzel bir şekilde devam ediyor. Hâlâ enerjimiz var, yeni yerler yapıyoruz, yeni projelerle uğraşıyoruz. Şu an restoran işletmeciliğinden otelciliğe geçişle uğraşıyorum. Bu da benim gelecek hedefim.

✍ Kariyerinizdeki başarılarınızda en büyük motivasyonuz ve ilham kaynağınız ne olmuştur?

Ben şikâyetçi olmayı sevmeyen birisiyim. Bardağın boş kısmı tabii ki insanı üzüyor ama bardağın dolu kısmına bakıp yoluma devam etmeyi tercih ettim. Yani geçmişte yaşadığım problemlerle uğraşmamayı, dış etkenlerden dolayı oluşan olumsuzluklarla fazla uğraşmamayı ve daha olumlu düşünmeyi ve olumlu ilerlemeyi tercih ettim.

✍ Aynı zamanda Hollanda'daki Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği'nde (MÜSİAD Hollanda) aktif rol alıyorsunuz. Buradaki rolünüzden ve çalışmalarınızdan bahseder misiniz?

MÜSİAD, 1990 yılında İstanbul'da ku-

"Hollanda'da Türkiye'den bağımsız olarak bir mutfak oluşmuştur. Bunun en önemli göstergesi Hollanda özelinde 'kapsalon' dönerdir."

rulmuş olan bir iş adamları derneğidir. Şu an 84 ülkede 15 bin üyesi olan ve Hollanda'da yaklaşık 200 üyesi olan bir girişimcilik derneğidir. Hedefi farklı ülkeler arasında ticareti geliştirmektir. MÜSİAD Hollanda'da başkan yardımcısıyım. MÜSİAD'a yeni başkanımız Ali Köklü'nün davetiyle girdim. 2022'den beri yönetimdeyim. Daha önce üyeliğim vardı. Şu an yaptığımız işlerden dolayı çevremiz geniş olduğu için MÜSİAD'a katkıda bulunmaya çalışıyorum. Ayrıca şimdiye kadar girdiğimiz yerlerdeki organizasyon kalitesini MÜSİAD'a yansıtmaya çalışıyorum. Hollanda'nın Scheveningen şehrinde önemli otellerden biri olan Grand Hotel Amrâth Kurhaus'ta her yıl yılbaşı resepsiyonu düzenliyoruz. Özel yerlerde özel insanlarla özel etkinlikler yapıyoruz. Bu da MÜSİAD'a kalite manasında katkı sağlıyor.

MÜSİAD'daki çalışmalarınızda Hollanda ve diğer ülkelerdeki Türk diasporasına girişimcilik alanında ne tür katkılar sağlamayı amaçlıyorsunuz?

Öncelikle girişimcilikte kaliteyi yükseltmeyi amaçlıyorum. Yani bir Türk kalitesi, bir Müslüman kalitesi oluşturmayı hedefliyorum. Hollanda'da daha önce girişimcilik faaliyetleri yapıldı. Türk iş adamı derneklerinin yaptığı organizasyonların dışarıya verdiği görüntü amatör oluyordu. Buna katkı sağlayarak daha vizyoner, daha yenilikçi, daha zamana ayak uydurmuş, Hollanda'daki şartları da dikkate alan, Hollanda ticaretini takip eden, Hollanda'daki diğer göçmen gruplarıyla da iş yapmaya gayret eden bir imaj sergilemeye çalışıyoruz. Bu büyük bir eksikti. Türkler kendi içinde çok örgütlü bir millet ama kendimizi dış dünyaya tanıtma noktasında eksiğiz. Bireysel değil, toplumcu bir milletiz. Avrupa'da, her şey bireysel gelişime odaklanmış durumda ve bu durum "önce kendin, sonra toplum" anlayışını benimsetiyor. İşte bu noktada bazen problemler çıkıyor. Biz içimize kapalı şekilde kendi aramızda örgütleniyoruz, ama ne yazık ki dışarıya dönük değiliz çünkü politika kurumları, siyasetçiler ve başka derneklerle diasporamızın ciddi bir etkileşimi yok. Bazı kişiler kendi şahsında yine iyi yerlere geliyorlar ama toplum olarak da daha iyi bir yere gelmemiz lazım, daha iyi bir duruş sergilememiz lazım. Bu açılardan MÜSİAD olarak Türk toplumuna, Avrupalı Türk toplumuna, Hollanda Türk toplumuna ve Müslüman toplumuna faydalı olmaya çalışıyoruz.

Son 60 yıla baktığımızda Hollanda Türk toplumunun özellikle hizmet sektöründe girişimcilik alanındaki durumunu nasıl değerlendirirsiniz?

Hollanda, Türklerin restoran sektöründe en ileride olduğu ülke. Marka değerine yatırım yapan işletme sayısı çok daha fazla. İçerik veya konsept olarak Türkiye'ye en yakın olan mekânlar yine hep Hollanda'da. En başarılı restoran konseptleri burada. Bunun birkaç sebebi var. Birincisi bizim gibi girişimcilerin sektöre yatırım yapıp işini geliştirmesi. Bazen bir girişimci bir sektörün kaderini değiştirebiliyor. Bizim sektörde birinin

"Restoranlarımıza Türkiye'den getirttiğimiz Türk mimar ve ustalarla çalışıyoruz. Türkiye'ye katkımız olsun istiyoruz."

kendilerini geliştirmesi sektördeki diğer insanların onlarla hareket etmesini sağlıyor. Bir kişinin işi ileriye götürmesi ve kendini yenilemesi; sektördeki diğer girişimcilerin de rekabet etmesini sağlıyor. Diğer girişimciler de kendilerini geliştirmek ve işini daha iyi yapmak durumunda kalıyorlar. Bu da serbest piyasanın verdiği bir avantaj. Almanya'da Türk nüfusu daha yoğun ve daha fazla Türk restoranı olmasına rağmen, Hollanda; hizmet kalitesi, ürün kalitesi, restoranların tasarımı ve konsepti açısından Almanya'dan çok daha ileride ve iyi durumdadır. Ayrıca Benelüks ülkeleri ve Almanya'nın en Batı bölgesi, nüfus yoğunluğu olarak zaten Avrupa'nın, hatta dünyanın en yoğun yerlerinden biridir. Nüfus yoğunluğu ve gelir dağılımı olarak da dünyanın en zengin bölgesidir. Dolayısıyla bu bölgelerdeki insanların para harcama alışkanlığı daha yüksek. Para harcama imkânları daha fazla olduğu için birçok Türk firması da Avrupa'ya ilk Hollanda'dan giriş yapmıştır. Simit Sarayı, Mado, Köşebaşı ve Güllüoğlu bunlardan bazılarıdır. Bunların da bizim sektöre artıları ve eksileri oldu. Bunların gelmesiyle rekabet artmıştır. Rekabetin artmasıyla diğer girişimciler kendilerini yenilemiş ve geliştirmiştir. Olumsuz yönleri ise, iyi piyasa araştırması yapmadan, ülkenin şartlarını öğrenmeden buraya yatırımlar yapmış olmalarıdır. Bu sebeple birçoğu başarısız oldu veya beklentinin altında kaldı.

Yurt dışında Türk mutfağının yaygınlaşmasında diasporamızın büyük rolü vardır. Hollanda'daki Türk diasporasının mutfak kültürünü nasıl tanımlarsınız? Son 60 yılda Hollanda'daki Türk diasporasına özgü bir mutfak kültürü oluşmuş mudur?

Mutfak kültürümüz gayet zengin ve çok renkli. Avrupa'daki mutfak kültürü biraz İstanbul gibi. İstanbul nasıl kozmopolit bir yerse, 81 ilden insanı barındırıyorsa, Avrupa'da da benzer bir durum var. Türk mutfağı Avrupa'da yaygın olsa da gastronomide hedeflerden ziyade müşterilerin talepleri girişimcileri yönlendiriyor. Kâr yapmayı amaçlayan bir girişimci için insanların beklentilerinin karşılanması önemlidir. Bu sebeple Türk mutfağının tam anlamıyla iyi temsil edildiğini düşünmüyorum. Yabancıların da damak tadına uygun yemekler seçmek ve onları ön plana çıkarmak durumunda kalıyoruz. Bazı ürünleri biraz daha hazır yemek (fast food) konseptine çevirmek zorunda kalıyoruz. Tabii ki ustalık problemi de var. Doğru ustalarla çalışılmadığı zaman istenen damak tadını yakalayamayabiliriz. Mesela Avrupa'da kuyruk yağı yok. Ne yaparsak yapalım dönere kuyruk yağıyla yapılmış tadı vermemiz mümkün değil. Bunun için başka formüller geliştirmeye çalışıyoruz, ama buna rağmen Hollanda'nın diğer Avrupa ülkelerine göre çok iyi bir yerde olduğunu düşünüyorum. Menüler giderek zenginleşiyor; farklı yerler, farklı mutfaklar ve yeni mekânlar açılıyor.

Özetle Hollanda'da Türkiye'den bağımsız olarak bir mutfak oluşmuştur. Bunun en önemli göstergesi Hollanda özelinde

"kapsalon" dönerdir. Şu anda kapsalon, dünya genelinde bilinen bir yemek hâline geldi. Onun hikâyesi de çok enteresandır. Bir dönercinin berber salonuna sahip olan bir müşterisi vardır. Berberin kendine özel istediği bir ürün vardır: tabağın altına patates kızartması, üzerine döner, onun üzerine peynir, soslar ve salata hazırlamasını ister. Hollandacada kapsalon, berber demektir. "Kapsalon'a üç tane", "kapsalon'a beş tane" diye sipariş verilirken başkaları da sipariş vermeye başlar ve ürün piyasada patlar. Ürünün de adı bu sebeple kapsalon kalır. Bir diğer popüler olan ürün de dönerdir. Belki şu anda hamburgerden bile daha çok satılan bir üründür. Tabii buradaki döneri Türkiye'yle kıyaslamak mümkün değil. Döner burada biraz daha fastfood konseptini aldı. Burada dönerdeki et kalitesi biraz daha düşüktür ve soslarla tatlandırılmaktadır. Bu konsept hatta Türkiye'de yaygınlaşmaya başlamış ve "Alman döneri" veya "Berlin döneri" adı altında satılmaya başlanmıştır. Bunun haricinde Türk mutfağında çılbır diye bir yemek vardır. Bu Hollanda'da Michelin yıldızlı Hollandalı bir aşçının menüsüne girmiştir. Çılbır, Osmanlı mutfağında geleneksel bir yemektir. Kebaplarımız da çok yaygınlaşmıştır. Peynir, ayran ve yoğurt da Avrupa'da yıllardır kabul gören ürünlerimizdendir. Hollanda'da Türk tatlılarındansa baklava özellikle öne çıkmakta ve rağbet görmektedir.

✍ Hollanda'daki Türk diasporasının Türk ve dünya mutfağına katkılarını değerlendirir misiniz?

Kesinlikle çok katkısı olduğunu düşünüyorum. Yemek ve sofra aslında birbirini sokakta selamlamayan insanların restoranlarda bir arada yemek yemesine imkân tanır. Mutfak, misafir ağırlamak ve insanların kendilerini tanıtmaları için çok iyi bir yöntemdir. Yurt dışından bir müşteriniz geldiğinde o işi sofrada bağlarsınız. Yemek bir ülkeye sempati duyulmasını sağlar. Yemek birçok şeyin unutulmasını mümkün kılar. Yani yemek insanı mutlu eder; ülkenin imajını düzeltir ve yükseltir. İnsanların o yemekleri yerinde yemek için Türkiye'ye gitmesini sağlayabilir. Bu noktada Türkiye açısından tanıtım çok önemlidir. Kendi restoranımızda örneğin bilerek Türkiye'nin turistik yerlerini tanıtan görüntüler paylaşıyoruz. Bu konuda özel destek istedik, fakat zamanında yeterli destek alamadık. Medya üzerinden de örneğin çayı veya baklavayı tanıtıyoruz. Eminim, bu tanıtımlar sayesinde birçok insan Türkiye'ye gitmiştir. Restoranlarımıza Türkiye'den getirttiğimiz Türk mimar ve ustalarla çalışıyoruz. Türkiye'ye katkımız olsun istiyoruz. Aslında yemek ve müzik her insanın ilgi alanıdır. Bu sebeple şu anda Türkiye'nin dünyada çok izlenen Türk dizilerinde de yemek ve müzik daha fazla ön plana çıkarılsa Türkiye'ye karşı sempatinin artmasını sağlayacak. Bu da bizim buradaki işlerimizin önünü açacaktır.

✍ Hollanda toplumunun Türk mutfağına ilgisi var mıdır? Gözlemleriniz nedir? Hollandalı müşteriler Türk yemeklerine nasıl tepki veriyor?

Hollandalıların Türk mutfağına kesinlikle ilgisi vardır. Hollandalıların ne yazık ki kendilerine ait gelişmiş bir mutfak kültürü yok. Bizim yemeklerimiz dünyadaki tüm damak tatlarına uygun. Hollandalılara da çok uygun. Yemeklerimizi çok beğeniyorlar, severek yiyorlar. Şu ana kadar sevmedikleri hiçbir şey görmedim.

Haarlem'de 1983 yılında Türk öğrenciler ile okulda kahvaltı etkinliği

Kaynak: *Velserstraat; Turkse maaltijd op de Noorderschool. Turkse leerlingen bieden hun Nederlandse leerkrachten Turkse hapjes aan, Boer, C. de 1918-1985, Noord-Hollands Archief / 1478 - foto's en negatieven van Fotopersbureau De Boer te Haarlem, Collectie van, 3737, https://hdl.handle.net/21.12102/3F76D4EB58DE93AF65713174B3DFA5B5*

✍ Sosyolojik açıdan baktığınızda yemeğin, topluluklar arasındaki ilişkileri iyileştiren bir işlevi var mıdır? Diaspora mutfağının sosyolojik etkileri nedir?

Dediğim gibi sofra birleştirici bir unsurdur. Biz her yıl Ramazan ayında ve diğer özel zamanlarda insanları bir araya getirmeye çalışıyoruz. İnsanları bir araya toplamak çoğu zaman kolay değildir; fakat güzel bir yemek buzları eritir, soğuklukları giderir, insanların işlerini kolaylaştırır, adeta her kapıyı açar.

✍ Son zamanlarda restoranınızda popüler olan Türk yemekleri hangileridir?

Kebap gibi yemekler dünyanın her yerinde artık bilinen ve tüketilen yemeklerdir. Biz artık Türk mutfağından ve Osmanlı mutfağından daha bilinmedik ürünleri müşterilere sunmayı deniyoruz. Kimisi başarılı oluyor, kimisi olmuyor. Şu an denediğimiz ve çok tutan bir yemek hünkârbeğendidir. Hem hikâyesi güzel hem de birçok damak tadına uygun. Ayrıca çok az alerjen içeren bir üründür.

“Yemek ve sofra aslında birbirini sokakta selamlamayan insanların restoranlarda bir arada yemek yemesine imkân tanır.”

Hollanda’da Türk mutfağının tanıtımı ve Türk mutfağının tanıtımında önemli rol oynayan girişimciler için gelecekteki hedefleriniz nedir?

Karşılıklı olarak bizim Türkiye’ye, Türkiye’nin de bize fayda sağlayacağı, kısaca Türkiye ile dünya arasında bir yapının oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı gibi kurumların bu yapıyı oluşturmada katkı sunabileceğini düşünüyorum, çünkü bizim restoranlarımıza binlerce kişi geliyor ve bu bakımdan çok önemli bir tanıtım kanalı. İnsanlara YouTube’da bir reklamla bir şeyler izletebilmek için inanılmaz paralar harcanıyor ama bizim mekânlarımızda insanlara saatlerce istediğimiz şeyi gösterebiliriz. Türkiye, örneğin, Türk dizileri aracılığıyla Türk kültürü ve mutfağının tanıtımına katkı sağlayabilir; biz de restoranlarımızla Türkiye’nin tanıtımına katkı sağlamış oluruz.

Diasporada restoran işletmeciliği ve girişimcilik alanına yönelmek isteyen Türk gençlerine tavsiyeleriniz nelerdir?

Öncelikle, başarısızlıkla sonuçlanan girişimci tecrübelerinden ders alsınlar. Öncesinde araştırmalarını ve hazırlıklarını iyi yapsınlar. Bir konsept oluşturmaları ve çok çalışmaları gerekiyor. Ayrıca piyasadaki yenilikleri takip etmeleri, hedef kitleyi iyi belirlemeleri gerekiyor. Hangi kitleye hangi ürünü satmak istediklerini iyi bilmeliler. Kârı ve zararı iyi hesaplamaları gerekiyor. Bu nedenle pazar araştırması yapmak çok önemlidir. Ayrıca başka bir işte çalışarak bu sektörde eş zamanlı şekilde çalışmak oldukça zordur. Restoran sektöründe çalışıyorlarsa sadece o sektörde çalışmalılar. Restoran sektörü, çok dinamik ve hareketli bir sektör olmasından dolayı gece gündüz ilgi ve sürekli takip isteyen bir iştir.

Söyleşi

TÜRK YOĞURDUNUN HOLLANDA'DAKİ YOLCULUĞU: JAN HOOGENBOOM'UN HİKÂYESİ

JAN HOOGENBOOM
Hollanda'daki İlk Türk Yoğurdu Üreticisi

Kısaca kendinizden bahseder misiniz?

1957 yılında doğdum ve şu anda 68 yaşındayım. Utrecht eyaletine bağlı Oudewater kasabasında yaşıyorum. Bir çiftlikte büyüdüm ve 16 yaşında orada çalışmaya başladım. O zamanlar yaklaşık 20 ineğimiz vardı. Eşim Miranda ile tanıştığımda işi birlikte büyütmeye karar verdik. Şimdi yaklaşık 300 ineğimiz var. Şu anda ineklerden elde ettiğimiz sütü işleyerek süt ürünlerine dönüştürdüğümüz ve Türk yoğurdu üretiminde uzmanlaştığımız bir süt çiftliğim var. Türk ayranı da üretiyoruz. Çiftlik işinde çalışan yaklaşık 10. kuşağız. Altı çocuğum var ve şimdi işi onlar devraldı. Ayrıca 10 tane de torunum var.

Hollanda'daki Türk toplumuyla ilk tanışmanız nasıl oldu? Hollanda'da Türk yoğurdu üretme fikri nasıl ortaya çıktı? Bu kararda hangi faktörler rol oynadı ve karşılaştığınız zorluklar nelerdi?

Kendi ürettiğimiz sütü 1986 yılında çeşitli süt ve yoğurt ürünlerine dönüştürmeye başladık. Bunlardan biri de geleneksel usulde yapılan kalın süzme yoğurttur. Eskiden, yoğurt Hollanda'da bu şekilde yapılırdı. Bu yoğurt, şimdi yapıldığı gibi büyük bir yoğurt fermantasyon tankında değil, tencerede veya tavada mayalanır ve bekletilirdi. Böylece, bugünlerde neredeyse her yerde satılan sıvı yoğurt yerine koyu kıvamlı bir yoğurt elde edilirdi. Bahsettiğim yoğurdu "Serhat Türk Toptan Satış" şirketinden Murat ve İsmail adında iki Türk

fark etti. "Jan, senin yoğurdun bizim Türkiye'de yediğimiz yoğurt kadar güzel. Yoğurdunu Türk dükkânlarına satabilir miyiz?" dediler. Bunun üzerine yoğurdu "Boeren-yoghurt" adı altında satmaya başladık. İlk başlarda Türk dükkânlarındaki satışlar çok düşüktü, ta ki Murat'ın eşi, Nâsreddin Hoca'yı yoğurtla ilgili ünlü hikâyesiyle birlikte ambalajın üzerine resmetme fikrini ortaya atana kadar. O günden sonra Türk yoğurdumuzun satışları çok arttı.

✍ Hollanda süt ürünleri ile bilinen bir ülkedir. Hollanda yoğurdu ile Türk yoğurdu arasında bir fark var mı? Eğer varsa, bu farkı nasıl tanımlarsınız?

Temel olarak Türk yoğurdu ile Hollanda yoğurdu arasında bir fark yok, sadece Hollanda yoğurdunun üretimi günümüzde daha fabrika bazlı yapılırken Türk yoğurdunun üretimi daha artizan ve geleneksel. Bizim üretimimiz büyük fabrikalara kıyasla daha artizan olduğu için yoğurdumuz klasik Türk yoğurduna benziyor.

✍ Hollanda pazarında Türk yoğurduna olan talep zaman içinde nasıl gelişti?

Türk ve Yunan yoğurduna olan talep son 25 yılda çok arttı. Küreselleşme ve çokkültürlülük nedeniyle Hollanda ve Belçika'da süt kültürü de değişti. Örneğin, o dönemde Hollanda'daki mağaza ve süpermarketlerde küçük çaplı bir anket yaptık. O zaman özellikle yerli Hollandalıların da Türk yoğurduna ilgi duyduğunu gördük. Bunun sebeplerinden biri yeni neslin geleneksel tüketimi azaltması ve diğer kültürlere daha açık olmasından kaynaklanıyor.

✍ Hollandalılar da Türk yoğurdunu seviyor mu?

Hollandalılar zaman içinde çok daha fazla Türk yoğurdu yemeye başladılar. Sanırım tatildeyken Türkiye'de yedikleri

lezzetli yoğurdu arzuluyorlar. Ayrıca yerli Hollandalıların diğer kültürlere ait yiyecekleri daha fazla arzulamaya başladıklarını düşünüyorum.

✍ Türk toplumu ile Hollanda toplumunun tüketim alışkanlıkları arasında ne gibi farklılıklar gözlemlediniz?

Türk toplumu yoğurdu daha çok ye-

"Jan, senin yoğurdun bizim Türkiye'de yediğimiz yoğurt kadar güzel."

meklerde garnitür olarak yerken Hollanda toplumu yoğurdu daha çok kahvaltıda ve yemeğin ardından tatlı olarak tüketiyor. Çilek ya da müsli gibi gıda maddelerini içeren Türk yoğurduna çok sık rastlamamamızın nedeni de bu.

✍ Bir ürün olarak yoğurdun iki ülke arasındaki ticari ilişkilere katkıda bulunduğunu düşünüyor musunuz?

Kesinlikle evet. Türk toptancılara çok sayıda yoğurt ürünü satıyorum ve ödemeler konusunda neredeyse hiç sorun yaşamadım. Türk toplumu arasında bir anlaşma kutsaldır ve verilen söz tutulur. Ayrıca Türkiye'den düzenli olarak ambalaj malzemeleri satın alıyoruz ve Ankara'dan iki kez dolum makinesi satın aldık.

✍ Pazarlama stratejilerinizde Türk ve Hollandalı tüketicilere nasıl yaklaşıyorsunuz? Kültürel farklılıklar nedeniyle bu stratejileri farklı hedef gruplara uyarlıyor musunuz?

İki gruba farklı strateji uygulamıyorum, fakat tüketim kültürlerini dikkate alıyorum. Örneğin, Türk tüketiciler meyveli veya müsli içeren yoğurt ürünlerini satın almıyor.

✍ Türk yoğurdunun kendine özgü lezzetinden ödün vermeden pazardaki konumunu korumasını nasıl sağlıyorsunuz?

Büyük fabrikalarda üretim yapmıyoruz. Bu şekilde ayırt edici tadı korumaya çalışıyoruz. Eğer verimli bir hafta geçirir-

“Hollandalılar zaman içinde çok daha fazla Türk yoğurdu yemeye başladılar.”

sek, haftada yaklaşık 100 bin litre ayran ve yoğurt üretiyoruz. Bu da yılda 5 milyon litreye denk geliyor.

✍ İşinizin büyüme aşamasındaki en büyük başarınız ve karşılaştığınız en büyük zorluk neydi?

En büyük başarımız, standartlaştırdığımız yoğurdumuza ekstra krema ekleyerek onu gerçek Türk süzme yoğurduna daha çok benzetmeye başlamamız oldu. Daha kıvamlı ve daha kremamsı oldu. Karşılaştığımız en büyük zorluk ise son yıllarda Türk usulü yoğurt üretmeye başlayan büyük süpermarketlerle rekabetin artması oldu.

✍ Şirketinizde Türk çalışanlar var mı? Varsa, Türk çalışanların şimdiye kadar fark ettiğiniz kendine özgü çalışma alışkanlıkları ve gelenekleri var mı?

Maalesef şu anda hiç Türk çalışan istihdam etmiyoruz. Çalıştırmak isterdik çünkü böylelikle dil ve kültür farklılığından dolayı ortaya çıkan engelleri daha kolay aşabilirdik. Örneğin, Türkiye’de dolum makineleri almaya gittiğimizde dil konusunda zorlandık.

✍ Türk toplumu ile ilgili bizimle paylaşmak istediğiniz ilginç, dokunaklı veya komik bir deneyiminiz var mı?

Şirketimizin girişinde Nasreddin Hoca’nın bir heykeli var. Bu heykeli Türkiye’deki Akşehir Belediyesi’nden hediye olarak aldık çünkü Nasreddin Hoca’yı, yoğurt ürünlerimiz aracılığıyla Hollanda’da iyi tanıttığımızı düşünmüşlerdi.

✍ Türk toplumunun Hollanda ekonomisine katkısı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Çok olumlu, çünkü Türk toplumu oldukça girişimci bir toplum. Çalışmayı seviyorlar, ilerlemeye ve bir şeyler inşa etmeye gayret ediyorlar.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

Mutfağımıza büyük ilgi

AĞIZ TADI Hilversum kentinde Anadolu Kültür Derneği'nin açmış olduğu Türk mutfağı kursunu ilgiyle takip eden Hollandalılar, her fırsatta mutfağımızdan övgüyle söz ediyorlar.

■ Hilversum Anadolu Kültür Derneği'nin düzenlediği Türk yemekleri kursuna katılan Hollandalılar, "Leziz Türk yemeklerine hayranız" dediler.

Sedat TAPAN / *HİLVERSUM, (Hürriyet)*

HİLVERSUM kentinde sosyal ve kültürel alanlarda faaliyet gösteren Anadolu Kültür Derneği'nin düzenlediği Türk yemekleri kursuna Hollandalılar büyük ilgi gösterdiler.

Yıl boyunca toplam altı kez düzenlenen kurslarda Türk mutfağından çeşitli yemeklerin öğretildiğini ve Hollandalı bayanların ilgisinin her geçen gün arttığını belirten kurs öğretmeni **Nuray Akkaya**, kurs sayısının arttırılması yolunda yoğun talep alındığını ifade ederek şunları söyledi:

"Dokuz yıldır kentteki Hollandalı bayanlar için Türk mutfağı kursları düzenlemekteyiz. Mutfağımızın tanıtıldığı etkinliklerle tatil amacıyla ülkemize giden Hollandalı sayısının artması, kurslara gösterilen ilgide etken oldu. Yıl içinde düzenlenen kurs sayısının artırılması için yoğun talep almaktayız. Bu yıl içinde düzenleyeceğimiz kurslar şimdiden doldu. Önümüzdeki dönemler için kurs sayısını artırmayı planlıyoruz."

1990'lı yıllarda Hilversum şehrinde Anadolu Kültür Derneği'nin açtığı Türk mutfağı kursuna Hollandalıların ilgisi ve katılımına dair gazete haberi

Kaynak: *Sedat Tapan, Hürriyet Gazetesi*

Hollanda'da Müslümanlara helal et imkânı sunmak amacıyla bir Türk tarafından açılmış olan İslami kasabın tabelası önünde çekilmiş bir görsel

Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Collectie Turkse Dordtenaren, 669_1505, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/BE77A70EAC8711E489FB00163E535DC5/showbrowse*

1998 yılında Dordrecht şehrinin Noordendijk sokağındaki bir Türk bakkalının önünde çekilmiş bir görsel

Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, 552_302322, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/F8113D1BE6924A97ADC640F8CF520A84/showbrowse*

TURKS ETEN IS LEKKER

TURKSE THEE IS TE ZWART

Turken bij Halbertsma hebben moeite met cao

Woonoord Atatürk: voorbeeld voor veel andere bedrijven

(Van een redactrice)

De Turkse gastarbeiders van Halbertsma's Fabriek voor Houtbewerking NV te Grouw wonen in een barak. De heer J. Haveman, hoofd van de huisvestingsdienst van het ministerie van sociale zaken en volksgezondheid, speciaal belast met de huisvesting van buitenlandse gastarbeiders zegt daarvan: „Een zeer keurig woonoord. Het is een voorbeeld voor veel bedrijven in Nederland. Ik heb maar één bezwaar. het staat een beetje dicht op het bedrijf, maar zo erg is dat nu ook weer niet".

Woonoord Atatürk, een prefab-produkt van Meinesz NV te Harlingen, staat naast de voormalige zuivelfabriek te Grouw. De eetzaal bliedt een onbelemmerd uitzicht op de Grou. De gastarbeiders hebben er veel ruimte en veel mogelijkheden. Halbertsma heeft ruim 200.000 gulden in barak en inrichting gestoken om het de 48 Turken in hun woonoord zo aangenaam mogelijk te maken. „Halbertsma spaart kosten noch moeite," zegt beheerder J. Bergsma. „Ze wilden een biljart, er kwam een biljart. De frisdrankautomaat is onderweg."

Heimwee naar Grouw

De Turken zelf maken ook geen ongelukkige indruk. Één van hen had last van heimwee. Hij keerde terug naar Konya in centraal Turkije. Volgens de laatste berichten zit hij daar nu heimwee te hebben naar Grouw en Halbertsma.

Twee Turken staan op de stoep voor hun woonoord. „Waar komt u vandaan," vraagt de ene langzaam en duidelijk verstaanbaar. Leeuwarden blijkt het wachtwoord te zijn. We worden onder een stroom heel- en halfverstaanbare woorden binnengehaald. Ze schudden handen, lachen en zeggen vele malen welkom.

Beheerder Bergsma spreekt een mondje Turks. Hij was een keer in Istanboel en enkele jaren geleden was hij beheerder van het Turken-kamp in Joure. Geen Turk houdt hem voor de gek. De gastarbeiders dragen hem op handen. Ze rennen voor hem. Jan Bergsma is voorlopig zijn verlangen naar de zee vergeten. „Dit is heel mooi werk," zegt hij.

Türlü en rijst

We eten türlü, een Turks maal samengesteld uit Nederlandse grondstoffen: rijst met vermicelli in het ene bord, in het andere bord een zeer smakelijke hussel van rundergehakt, doperwten, snijbonen, tuinbonen, spruiten, geschrapte aardappelen, paprika, uien, tomatenpuree en boter. Tot behalt zijn er manderijntjes uit blik. „Als ze yochurt krijgen gieten ze het meestal bij de türlü," zegt de heer Bergsma. Hij ziet er niet raar uit dat hij ook deze gewoonte heeft overgenomen. De stapels brood op de borden worden steeds kleiner. De Turken eten met smaak en dat doen ook de gasten en daar is de Nederlandse verloofde van de lolk bij.

De slaapzalen in de barak zijn ruim. In de ziekenboeg schalt Turkse muziek van radio-Ankara uit een oud toestel. De Turken vonden het oude toestel beter dan het nieuwe. Radio-Ankara komt, zij het enigszins in golven, redelijk door. De keuken is groot, menig hotel zou er jaloers op zijn. Er is een Turkse kok in vaste dienst. Sinds kort is er een tweede kok voor halve dagen. De Turken zijn ingenomen met het eten. Eén slager in Grouw zorgt geregeld voor schapenvlees.

Honing op brood

Ze ontbijten met brood, melk of yochurt. Ze kunnen wel tien soorten broodbeleg krijgen, maar ze eten allemaal zonder uitzondering honing. Dat slaat fantastisch aan. 's Middags krijgen de heren brood met soep. Er is een „soepstaking" geweest. Dat kwam voornamelijk omdat er een gebrek aan communicatie was. Toen de Turken eenmaal begrepen dat ze hun klachten mochten uitspreken, was de zaak gauw geregeld. Ze kunnen nu kiezen uit vier soorten soep. 's Avonds is er het warme maal, zo veel mogelijk op Turkse manier klaargemaakt. Er zijn wel acht verschillende menu's en de koks zijn handig. Klachten zijn er dan ook niet.

Aan de muur in de eetzaal hangt de Turkse vlag, daarboven een portret van de grondlegger van het huidige Turkije, Kemel Atatürk (grote vader der Turken).

Jaarcontract

De 48 gastarbeiders komen allemaal uit Konya, een stad met zo'n 157.000 inwoners. Ze kwamen in november en werden tijdelijk ondergebracht in de Grouwster jeugdherberg. Op 13 december was woonoord Atatürk klaar. De Turken hebben een jaarcontract getekend. Twee van hen zijn vrijgezel, alle anderen zijn getrouwd, de jongste is 22, de oudste een jaar of 35. Iedere dag, ook zondags, komt er een Turkse krant, soms twee. Dat is dankbare leestof. De meeste Turken spreken al heel wat woorden Nederlands, sommigen spreken al hele zinnen. Om de communicatie te vergemakkelijken werkt ook Ilhan Karaçay bij Halbertsma. Hij is van huis uit journalist, maar via de Nederlands-Turkse Vereniging is hij in Grouw terecht gekomen als tolk en contactman. Hij is al twee jaar in Nederland, spreekt onze taal zeer redelijk, heeft een Nederlandse verloofde en laat zich ook geregeld zien in het woonoord.

De Turken houden niet van onze koffie. Ze houden blijkbaar ook niet van Turkse koffie, want ze kunnen het niet maken. Ze drinken thee, op z'n Turks, voor een Nederlander niet zo leuk trouwens, want de thee staat minstens een uur te pruttelen en is dan zo zwart als koffie.

157 gulden bruto

Nu ze één keer weten dat de

De Turken in de eetzaal van woonoord Atatürk aan de türlü met rijst, Turkse pot met Nederlandse ingrediënten.

journalisten belangstelling hebben komen ze aandragen met contracten en loonstrookjes. Het probleem komt op tafel, alle Turken scharen zich rond de tafel en juffrouw journalist moet nu maar eens vertellen wat ze ervan denkt. De Turken zijn aangenomen op jaarcontract. In dat contract staat dat ze per week 157 gulden bruto verdienen (dat is f 3,57 per uur). In datzelfde contract staat ook dat ze dertig gulden per week kostgeld moeten betalen. Dat loon is vastgesteld volgens de vorig jaar gesloten Halbertsma-CAO.

Per 1 januari kregen de Nederlandse werknemers bij Halbertsma 5.9 procent loonsverhoging. Halbertsma besloot ook de gastarbeiders deze procentuele verhoging te geven. Halbertsma week dus, in goede zin voor de Turken, van het contract af. Maar ook in verkeerde zin, vanuit het Turkse standpunt, want per 1 januari ging het kostgeld van dertig naar 35 gulden per week en dat is ruim zesŭen procent. De Turken hielden netto zo'n twee gulden per week meer over na deze „contractherziening."

Dat is niet de enige klacht. De Turkse gastarbeiders zeggen niet zo veel te snappen van de tariefsbetaling waar ze sinds 12 januari ook onder vallen. Het bedrijf heeft getracht de heren uit te leggen dat er vijf procent tariefsvergoeding in hun basissalaris zit en dat deze vijf procent als minimum wordt beschouwd. Nu de Turken ook volgens de tariefschaal werken en soms wel zeven tot acht procent meer kunnen verdienen, willen ze die vijf basisprocenten daar nog eens bovenop hebben. Ze snappen niet helemaal dat dit dubbelop is.

Bovendien maken ze zich een beetje kwaad over een speciale aftrek van vijf procent wegens instructie- en taalmoeilijkheden. „Veel bedrijven die met buitenlanders werken maken van deze regeling gebruik," zegt de personeelschef van Halbertsma. „Heus, de heren worden op precies dezelfde wijze betaald als de Nederlandse werknemers."

De moeilijkheid is dat de Turken het niet zo goed begrijpen. Zij hebben in feite alleen gezien op hun loonstrookje dat ze in plaats van dertig nu ineens 35 gulden kostgeld moeten betalen. „Iedereen bij ons heeft 5.9 procent meer gekregen per 1 januari. Volgens het contract hadden we de Turken dat niet hoeven geven. We hebben het toch gedaan. We mogen dus ook het kostgeld verhogen," aldus de personeelschef. Het uurloon is volgens de strookjes van de Turken na deze verhogingen van f 3,57 op f 3.90 gekomen, afgezien van de extra's die ze via tariefsbetaling kunnen maken. De problemen zijn inmiddels voorgelegd aan de Nederlands-Turkse Vereniging, in de hoop dat de communicatiestoornis na deze interventie opgeheven kan worden.

Tolk Karacay zegt: „Het contact met de Grouwster bevolking is goed. Nergens in Nederland is zo'n vriendelijk dorp." Er zijn wel eens problemen, mohammedanen bijvoorbeeld mogen officieel geen alcohol drinken; de Grouwsters wennen er al aan.

Nog een speciale opmerking voor de heer H. Bosma, Boerenpartijkandidaat voor de staten, uit Wolvega. De heer Bosma verklaarde maandagavond in Drachten tijdens het politiek café dat

12 Mart 1970'te Atatürk Yurdu'ndaki işçilerin yurttaki durumları ve yemek adetlerinden bahseden bir gazete haberi

Kaynak: *Turks Eten Is Lekker Turkse Thee Is Te Zwart Turken bij Halbertsma hebben moeite met cao Woonoord Atatürk: voorbeeld voor veel andere bedrijven. "Leeuwarder courant : hoofdblad van Friesland". Leeuwarden, 12-03-1970, p. 4. Delpher'den 22-01-2025 tarihinde alınmıştır.*

1978 yılında Deventer şehrinde bir Türk dükkânının açılış hazırlıklarına ait bir görsel
Kaynak: *Şükrü Ekici*

1978 yılında Deventer şehrinde bir Türk dükkanının açılışına ait bir görsel
Kaynak: *Şükrü Ekici*

IV. BÖLÜM

Kaynak: *Turks Archief, turkarchief.nl*

DİASPORA
VE ÇOKDİLLİLİK

TÜRK TOPLUMUNDA KİMLİK, DİL VE AİDİYET

İrem Bezcioğlu-Göktolga

TÜRKÇE YENİDEN HOLLANDA'DA "ÇİÇEK" AÇIYOR: TULIP BAŞKANI MELEK YÜCEL'İN PERSPEKTİFİYLE TÜRKÇENİN HOLLANDA'DAKİ YOLCULUĞU

Melek Yücel

TÜRK TOPLUMUNDA KİMLİK, DİL VE AİDİYET

İREM BEZCİOĞLU-GÖKTOLGA[1]

Giriş

Altmış sene önce kısa süreliğine çalışma düşüncesi ile başlayan göç; aile birleşimi, Hollanda'da eğitim hayatına başlayan ve meslek edinen çocuklar ve sonrasında yine onların Hollanda'da doğan çocukları ile birlikte kalıcı hâle gelmiş ve Türk toplumu günümüzde Hollanda'daki en büyük göçmen grubunu oluşturmuştur.

Hollanda'da yaşayan Türk toplumu pek çok açıdan diğer göçmen gruplarından ayrılmaktadır. Nesiller arası dil aktarımına bakıldığında genel olarak üçüncü nesilden itibaren ilk neslin sahip olduğu ana dil beceri ve tercihlerinin kaybolduğu görülmektedir (Fishman, 2013). Ancak bu durum 60 yıldır Hollanda'da varlığını sürdüren ve şu an dördüncü nesle ulaşmış Türk toplumu için geçerli değildir. Türkçenin varlığı hem ev içinde hem de sokakta, mağaza isimlerinde, bankalar, kütüphaneler gibi pek çok kurumda kendini göstermektedir. Akademik çalışmalar da Türk toplumunun ana dillerini nesiller boyu farklı alanlarda muhafaza ettiklerini ortaya koymuştur (Backus, 2013; Eversteijn, 2011; Extra & Yağmur, 2010). Çoğunlukla büyük şehirlerde ve aynı mahallelerde yaşamak, Türkçeyi sosyalleşmek için kullanmayı sürdürmeye olanak tanımaktadır. Türk aileler akrabaları ile yakın yaşamakta ve sık sık sosyalleşmekte, çocuklar okul çağına gelene kadar büyük oranda Türkçe duyup konuşmakta, ev içinde Türkçe televizyon kanalları izlemekte ve Türkçe şarkılar dinlemekte, tatillerini Türkiye'de geçirmeyi tercih etmektedir. Ayrıca evlilikler ya genel olarak Hollanda'da yaşayan Türkler ile gerçekleştirilmekte ya da Türkiye'den eş seçimi yapılmaktadır. Bunun yanında Türkiye'deki kurum ve kuruluşlarca da desteklenen camiler, vakıflar, dernekler ve çeşitli topluluklar sayesinde Türk dili ve kimliğine hâkimiyet devam etmektedir.

Türkçenin korunumu; Hollanda'da Türkçe, Türk kimliği ve aidiyet alanındaki var-

1-Öğr. Üyesi, Tilburg Üniversitesi, Kültür Çalışmaları. i.bezcioglu@tilburguniversity.edu, 0000-0003-4179-9587

lığı sürdürme imkânı sağlamaktadır. Ancak Hollanda'daki dil politikası ve göçmen dillerine yıllar içinde yer verilmemesi, kapsamlı ve yeterli düzeyde Türkçe derslerinin eksikliği gibi sebepler Türkçenin korunumunu zorlaştırmaktadır. Bu makalede Hollanda'da yıllar içinde Türkçe öğretimine ilişkin yapılan düzenlemeler ve Türk toplumunun çeşitli etkinliklerle ana dili ve kültürünü koruma çabaları ele alınacaktır. Ayrıca ana dili ediniminin çokdillilik, çokkültürlülük ve akademik başarıya etkisi sunularak Türkçenin korunmasının Hollanda'da Türkçe konuşan gelecek nesiller için dil, kimlik ve aidiyetlerini korumada en önemli faktörlerden biri olduğu vurgulanacaktır.

Türkçe Öğretimine İlişkin Düzenlemeler

Hollanda'da Türkçe öğretimi sürecini incelediğimizde her dönem değişen dil politikalarıyla karşılaşmaktayız. Göçün ilk yıllarında misafir işçi olarak kabul edilen Türk ailelerinin çocukları için Hollanda okullarında belirli düzenlemeler yapılmış ancak daha sonra bu düzenlemeler durdurulmuş, Türkçe öğretimi etkinlikleri Hollanda'daki Türk dernekleri ve vakıfları gibi sivil toplum kuruluşlarının çabalarıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

İlk olarak 1974 yılında, Hollanda'ya göçün 10. yılında Hollanda'daki ilk ve orta seviyeli okullarda Türkçe, bir azınlık dili olarak öğretilmeye başlanmıştır. Bu girişimin sebebi Hollandaca dil becerilerinin edinilmesini kolaylaştırmanın yanı sıra ülkelerine geri dönecekleri düşünülen azınlıkların ana dili gelişimine katkı sağlamaktır. Bu dil dersleri ilk etapta Kendi Dil ve Kültüründe Eğitim *(Onderwijs in Eigen Taal and Cultuur)* adı altında başlamış, Kendi Dilinde Eğitim *(Onderwijs in Eigen Taal)* olarak değişmiş ve 1998 yılında ise Yaşayan Dış Kökenli Dillerde Eğitim *(Onderwijs in Allochtone Levende Talen)* adını almıştır. 2004 yılında ise bu dersler göçmenlerin Hollanda'ya uyum süreci politikaları ile çakıştığı gerekçesiyle ilkokullarda kaldırılmış (Extra & Yağmur, 2006) ve Türkçe derslerinin seçmeli ders olarak ortaokul düzeyinde devam etmesi uygun görülmüştür.

Türkçe öğretimindeki bu olumsuz gelişmeler, Hollanda gibi çokdillilik ve çokkültürlülüğe sahip bir ülkenin kendi gerçekliğini göz ardı etmesi olarak görülebilir. Ancak belki de bu nedenle Türk toplumu bu gelişmelerden sonra Türkçe öğretimi ile ilgili daha çok inisiyatif almış ve çeşitli çalışmalara başlamıştır. Örneğin "Türkçe İçin El Ele" sloganı altında Hollanda Türkçe Eğitim Vakfı kurulmuştur (Extra & Yağmur, 2006). Ayrıca 2007 yılında Amsterdam'da kurulan Yunus Emre Enstitüsü, Türk dili ve kültürünün yaşatılması için her yaş grubuna uygun etkinlikler düzenlemektedir (Yunus Emre Enstitüsü, 2024). Yine 2021 yılında çalışmalarına başlayan Tulip Enstitüsü ülke genelinde okul yönetimleri, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli vakıflarla iş birliği yapmakta, bu kuruluşlara öğretmen kadrosu ve öğretim materyalleri sağlayarak Türkçe öğretimine destek olmaktadır (Tulip Enstitüsü, 2024). Bunun dışında çeşitli vakıf, cami ve dernekler ilkokul seviyesinde okul dışı saatlerde dil ve kimlik etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Bunun yanı sıra bazı şehirlerdeki uluslararası okullar da ana dili Türkçe olan çocuklar için Türkçe öğretimi imkânları sağlamaktadır. Örneğin Kuzey Brabant Bölgesi Eindhoven şehrinde bulunan Eindhoven Uluslararası Okulu'nda *(International School Eindhoven)* her hafta farklı yaş gruplarına uygun geliştirilmiş

ders programı ile Türkçe dersleri verilmektedir. Çeşitli şehirlerde çocuk ve yetişkinlere özel dil, kültür ve sanat etkinlikleri hem dil becerilerinin gelişmesine hem de benlik ve aidiyet duygularının pekiştirilmesine imkân sağlamaktadır.

Son dönemde Hollanda'ya gelen eğitimli Türk göçmenlerin de etkisiyle okul dışı Türkçe etkinliklerinde de artış görülmekte, gösterilen çabalar Hollanda kurumları ile iş birliği yapılmasına olanak sağlamaktadır. Örneğin Eindhoven ve Utrecht kentleri kütüphanelerinde Türkçe çocuk kitapları bölümünü hizmete açmış, Veldhoven kentinde düzenli olarak Türkçe kitap okuma etkinlikleri başlamıştır (De Bibliotheek Utrecht, 2022; De Bibliotheek Veldhoven, 2024). Hollanda'da 2024 yılının resimli kitabı seçilen "İmdat! Bir Sürpriz!" (*Help! Een verassing!*) adlı kitap dijital kanallarda Türkçenin de içinde bulunduğu 39 farklı dilde seslendirilmiştir (Prentenboeken in alle talen, 2024). Bu etkinlikler hem çocukların Türkçe becerilerini geliştirmekte hem de ana dillerinin Hollanda kurumları içinde de kabul gördüklerini görüp özgüven ve kültürlerini benimseme becerilerine katkı sağlamaktadır.

Çokdillilik ve Türkçe

Hollanda'daki en büyük göçmen grubunu oluşturması sebebiyle Türk çocuklarının dil becerileri pek çok araştırmacının ilgi odağı olmuştur. Çocukların Türkçe ve Hollandaca dil becerileri (Aarts & Verhoeven, 1999; Driessen & Merry, 2011; Scheele vd., 2010), birinci, ikinci ve üçüncü nesillerde ev-içi dil planlaması ve etkinlikleri (Bezcioğlu-Göktolga & Yağmur, 2017; Bezcioğlu-Göktolga & Yağmur, 2022), Türkçenin korunumu, nesiller arası Hollandaca kullanımının artışı ve diller arası geçiş (Backus, 2013; Eversteijn, 2011; Yağmur, 2009) gibi pek çok konuda akademik çalışmalar bulunmaktadır.

"Ana dilinde belirli bir seviyede okuma yazma ve akademik dil becerilerine sahip çocuklar hem ikinci dili daha iyi öğrenmekte hem de okulda kullanılan akademik dile daha çabuk ve etkili bir şekilde hâkim olmaktadırlar."

Bu araştırmaları yakından incelediğimizde, Hollanda'daki Türk ailelerin ana dillerini koruma konusunda özellikle okul çağına kadar pek çok ülkeye kıyasla daha etkin oldukları görülmektedir. Çocuklar, okul öncesi dönemde ev içinde büyük oranda Türkçe iletişim kurmakta ve Hollandaca ile sistematik olarak okul çağında karşılaşmaktadır (Scheele vd., 2010; Statistics Netherlands, 2017). Ancak okul çağı ile birlikte Hollandaca ağırlık kazanmaya başlamaktadır. Aileler, çocuklarının akademik hayatlarını Türkçe etkinlikler ile desteklemediğinde ise ilkokul sonunda Hollandaca çocukların baskın dili hâline gelmektedir (Yağmur, 2010). Eğitim dili Hollandaca olan çocukların Hollandaca akademik becerilerinin Türkçe becerilerine göre daha yüksek olması ilk etapta beklenilen bir durum ola-

rak görülse de beklenilen düzeyde başarı her zaman gerçekleşmemektedir. Zira çokdilli çocukların eğitimsel gelişiminde farklı bir yaklaşımın gerekli olduğu gerçekliği göz ardı edilmektedir. Sağlıklı bir çokdillilik ve eğitim başarısında ana dili gelişiminin sağlıklı ilerlemesi bir ön koşuldur. Bu açıdan ana dildeki eksikleri belirlemek ve bunları tamamlamak için çalışmak da ailelere, araştırmacılara ve ana dili etkinliklerinde aktif rol oynayan kurumlara düşmektedir.

Ev içinde Türkçe becerileri için yapılan etkinliklere bakıldığında ailelerin okul öncesi ve okula yeni başlamış çocukları ile ev içinde mümkün olduğunca sadece Türkçe konuştukları, çocuklarına Türkçe okuma yazma öğrettikleri, Türkçe konuşurken Hollandaca kelimeler kullandıklarında onları düzelttikleri, Türkçe kitap okudukları, Türkçe televizyon programları izledikleri ve çocuklarını okul sonrası Türkçe derslerine gönderdiklerini görmek mümkündür (Bezcioğlu-Göktolga & Yağmur, 2017). Hollanda'daki Türk çocuklarının akademik başarılarını, gelir seviyesini göz önüne alarak değerlendiren çalışmalar sosyoekonomik anlamda yüksek seviyede olan göçmen çocuklarının akademik becerilerinin Hollandalı yaşıtlara çok yakın olduğunu göstermektedir (Akoğlu & Yağmur, 2018). Bu çabaları uzun vadede sürdürmek ve Türk toplumunun çokdillilik becerilerini artırmak için ailelerin sosyoekonomik olarak desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Ana dilini iyi bilen bireyler çokdilliliğin avantajlarından da faydalanmaktadır. 2014 yılında yayınlanan bir araştırma Türkçe-Hollandaca ikidilli çocukların tekdilli yaşıtlarına göre bilişsel fonksiyonları açısından daha ileride olduğunu kanıtlamıştır (Blom vd., 2014). Aynı şekilde ana dili becerilerinin ikinci dil edinimi ve akademik başarıyı desteklediği de çeşitli çalışmalar tarafından ortaya koyulmuştur (Creese & Blackledge, 2015; Cummins, 1979; Verhoeven, 2007). Çokdillilik ve dil eğitimi alanında öncü araştırmacılardan Cummins (1979) uzun yıllardır yürüttüğü çalışmaları ile ana dil ve ikinci dil arasındaki bağlantıyı çarpıcı bir şekilde göstermiştir. Ana dilinde belirli bir seviyede okuma yazma ve akademik dil becerilerine sahip çocuklar hem ikinci dili daha iyi öğrenmekte hem de okulda kullanılan akademik dile daha çabuk ve etkili bir şekilde hâkim olmaktadırlar. Yine aynı şekilde ana dil edinilirken kazanılan bilişsel beceriler ikinci dil öğrenimini kolaylaştırmaktadır. Günümüzde Hollanda'da üçüncü hatta dördüncü nesil Türk ailelerin varlığı, Türkçe öğretimi için yapılan çalışmaların çocukların ikinci dil ve akademik başarılarını geliştirmek için taşıdığı önemi daha da artırmaktadır. Aileler için Hollanda'da doğmuş olsalar dahi Türk kökenli çocukların Türk kimliği ve kültürü aktarımı büyük önem taşımaktadır. Böyle durumlarda Türkçe etkinliklerin artırılması, yalnızca Türkçe konuşulması değil Türkçe kitaplar okunması, zihin ve kavram geliştirici oyunlar oynanması, okul hayatlarında öğrendikleri konuların ev içinde Türkçe olarak da işlenmesi bu avantajların en iyi şekilde kullanılmasını sağlayacaktır.

Günümüzde çokdillilik ile ilgili yaklaşımlara bakıldığında da bu yönde gelişmeler görülmektedir. Hollanda'da doğmuş ve bu ülkede sosyalleşen çocuklar; Türkçe, Hollandaca hatta ülkede çok yaygın konuşulan İngilizce ve çokkültürlülüğün getirisi olarak sokakta çok farklı dilleri duyarak büyümektedir. Bu durum, çocukların dilleri ayrı birimler yerine bütüncül bir repertuvar olarak görmesini ve iletişim odaklı özgün bir dil oluşturmalarını sağlamaktadır. Bu özgünlüğe ana dil açısından bakıldığında genellikle Türkçe konuşurken araya karışan

"Hollanda'da doğmuş ve bu ülkede sosyalleşen çocuklar; Türkçe, Hollandaca hatta ülkede çok yaygın konuşulan İngilizce ve çokkültürlülüğün getirisi olarak sokakta çok farklı dilleri duyarak büyümektedir."

Hollandaca ya da başka dillerdeki sözcükler ilk etapta olumsuz bir tavırla karşılanabilir. Ancak toplumsal gerçekler düşünüldüğünde bu durum son derece normaldir. Bazı kelimelerin diğer dillerde karşılığı olmayabilir ya da farklı bağlamlarda kullanılabilir. Örneğin eğitim dili Hollandaca olan çocuklar aynı kavramları ev içinde Türkçe olarak duymadıklarında doğal olarak Hollandaca tercih edeceklerdir. Bu nedenle nesillerdir Türk kimliğine ve kültürüne bağlı kalan Türk toplumunun dil repertuvarı eleştirilmemeli, bu durum Türkçenin devamlılığını sağlayan ve ana dil etkinliklerinin sürdürebilmesine imkân veren bir olanak olarak görülmelidir. Anne babaların, öğretmenlerin ve Türkçe öğretim veren kurum ve kuruluşların bunun farkında olup çocukların akademik dil becerilerini Türkçe olarak da desteklemeleri gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

60 yıldır Hollanda'da Türk dili, kimliği ve kültürünü koruyan Türk toplumu ve gelecek nesiller için ana dili etkinlikleri sürdürülmesi son derece önemlidir. Öncelikle ana dilini iyi öğrenen çocukların hem ikinci bir dili daha iyi öğreneceklerinin hem de akademik anlamda daha başarılı olacaklarının farkında olunmalı ve bu konuda hem aileler hem de öğretmenler bilinçlendirilmelidir. Sorumluluk sadece ailelere yüklenmemeli, Türkiye'deki Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı gibi diaspora ile ilgili çalışmalar yapan kamu kurumları ve Hollanda'daki dernek, sivil toplum örgütleri ve bireysel olarak faaliyet gösteren uzman veya akademisyenlerle birlikte çalışılmalı, ana dil ediniminde ve Türkçe öğretimindeki eksiklikler bulunarak bu eksiklikler giderilmelidir.

Bunun da ötesinde Türkçe etkinliklere yatırım yapmanın aslında kimlik ve aidiyet bilincine yatırım yapmak olduğunun farkında olunmalıdır. Hollanda'da yaşayan Türk çocukların ana dillerinin desteklenmesi onların hem çokdilliliklerine katkı sağlayacak hem de daha güçlü bir kimlik ve aidiyet bilinci oluşturacaktır. Bu bilinçle yetişen nesiller hem Türkiye hem de Hollanda için büyük değer taşımaktadır.

Kaynakça

Aarts, R. & Verhoeven, L. (1999). Literacy attainment in a second language submersion context. *Applied Psycholinguistics* 20 (3): 377-393.

Akoğlu, G. & Yağmur, K. (2018). First-language skills of bilingual Turkish immigrant children growing up in a Dutch submersion context. *21st Century Pre-school Bilingual Education* içinde, yazan Mila Schwartz ve Åsa Palviainen, 104-119. Routledge.

Backus, A. (2013). Turkish as an immigrant language in Europe. *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism* içinde, yazan Tej K. Bhatia ve C. Ritchie William, 770-70. Blackwell Handbooks in Linguistics.

Bezcioğlu-Göktolga, İ. & Yağmur, K. (2017). Home language policy of second-generation Turkish families in the Netherlands. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 39 (1): 44-59.

Bezcioğlu-Göktolga, İ. & Yağmur, K. (2022). Intergenerational differences in family language policy of Turkish families in the Netherlands. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 43 (9): 891-906.

Blom, E., Küntay, A. C., Messer, M., Verhagen, J. & Leseman, P. (2014). The benefits of being bilingual: Working memory in bilingual Turkish-Dutch children. *Journal of Experimental Child Psychology* 128: 105-119.

Creese, A. & Blackledge, A. (2015). Translanguaging and Identity in Educational Settings. *Annual Review of Applied Linguistics* 35: 20-35.

Cummins, J. (1979). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Review of Educational Research* 49 (2): 222-251.

De Bibliotheek Utrecht. (2022). Voorlezen in de taal van je hart. 9 December. Erişim Tarihi: Şubat 12, 2024. https://www.bibliotheekutrecht.nl/nieuws/Voorlezen-in-de-taal-van-je-hart.html.

De Bibliotheek Veldhoven. (2024). Turkish Storytelling. 3 February. Erişim Tarihi: Şubat 12, 2024. https://www.bibliotheekveldhoven.nl/actueel/agenda/turkish-storytelling.html#:~:text=Turkish%20storytelling%20is%20bedoeld%20voor,wel%20graag%20vooraf%20even%20aanmelden.

Driessen, G. & Merry, M. (2011). The effects of integration and generation of immigrants on language and numeracy achievement. *Educational Sciences* 37 (5): 581-592.

Eversteijn, N. (2011). *"All at once": Language choice and codeswitching by Turkish-Dutch teenagers.* Tilburg: Tilburg University.

Extra, G. & Yağmur, K. (2006). Immigrant minority languages at home and at school. A case study of the Netherlands. *European Education* 38 (2): 50-63.

Extra, G. & Yağmur, K. (2010). Language proficiency and sociocultural orientation of Turkish and Moroccan youngsters in the Netherlands. *Language and Education* 24 (2): 117-132.

Fishman, J. A. (2013). Language maintenance, language shift, and reversing language shift. *Handbook of bilingualism and multilingualism* içinde, yazan Tej K Bhatia ve William C Ritchie, 466-494. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Prentenboeken in alle talen. (2024). *Help! Een verrassing!* Prentenboeken in alle talen. Erişim Tarihi: Şubat 12, 2024. https://prentenboekeninalletalen.nl/boeken/help-een-verrassing/.

Scheele, A.F., Leseman P. P. M. & Mayo, A. Y. (2010). The home language environment of monolingual and bilingual children and their language proficiency. *Applied Psycholinguistics* 31 (1): 117-140.

Statistics Netherlands. (2017). *Bevolking: kerncijfers.* Erişim Tarihi: Şubat 12, 2024. https://opendata.cbs.nl/statline#/CBS/nl/.

Tulip Enstitüsü. (2024). Türkçe Ana Dili Dersleri. *Tulip Institute.* Erişim Tarihi: Şubat 12, 2024. https://tulipinstitute.org/neler-yapiyoruz/.

Verhoeven, L. (2007). Early bilingualism, language transfer, and phonological awareness. *Applied Psycholinguistics* 28 (3): 425-439.

Yağmur, K. (2010). Batı Avrupa'da uygulanan dil politikaları kapsamında Türkçe öğretiminin desteklenmesi. *bilig* 55: 221-242.

Yağmur, K. (2009). Language use and ethnolinguistic vitality of Turkish compared with the Dutch in the Netherlands. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 30 (3): 219-303.

Yunus Emre Enstitüsü. (2024). *Yunus Emre Enstitüsü.* Erişim Tarihi: Şubat 12, 2024. https://amsterdam.yee.org.tr/nl.

Söyleşi

TÜRKÇE YENİDEN HOLLANDA'DA "ÇİÇEK" AÇIYOR: TULIP BAŞKANI MELEK YÜCEL'İN PERSPEKTİFİYLE TÜRKÇENİN HOLLANDA'DAKİ YOLCULUĞU

MELEK YÜCEL

Tulip Türk Dili ve Kültürü Enstitüsü Başkanı

Kısaca kendinizden ve Tulip Enstitüsü'nden bahseder misiniz?

Adım Melek Yücel, Hollanda'da doğup büyüdüm, yüksek öğrenimimi Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladım. Üniversiteden sonra 5 yıl, Hollanda hükümetinin Türkiye'de açmış olduğu Hollanda Yüksek Öğretim Enstitüsü'nde (NIHA) çalıştım.

Tulip Enstitüsü'nü ise 2021 yılında Sevda Kool ile birlikte kurduk. Şu an enstitünün başkanı olmamın yanı sıra Hollanda genelinde yürüttüğümüz Türkçe projesinin de idari koordinatörüyüm.

Bu enstitünün kurulmasındaki temel amaç neydi? Kurulduğu tarihte ne gibi nedenlerle bir ihtiyaç olduğu düşünülmüştü?

Türkçe ana dili dersleri, Türk kökenlilerin Hollanda'daki uyum sürecini olumsuz etkilediği ve ekonomik nedenler öne sürülerek, 2004 yılında, Hollanda hükümeti tarafından okullardaki eğitim müfredatından çıkarıldı. Sonrasında Türkçe dersleri, Türk sivil toplum kuruluşlarının çabalarıyla, bu kurumların bünyelerinde bir süre daha devam ettirildi. Son 10 yılda ise Hollanda'daki toplumumuz çocuklara yönelik Türkçe derslerinin sağlanması konusunda örgütlü bir yapıdan mahrum kaldı. Tulip Enstitüsü'nü kurmamızdaki en büyük motivasyon kaynağı da bu oldu. Amacımız, enstitü ile ülke genelinde Türkçe eğitimleri konusunda bir standardizasyon sağlamak, bu alanda profesyonelleşmek ve çokdilli çocuklarımızın dil ve kimlik gelişimi alanındaki ihtiyaçlarını daha iyi an-

Tulip Enstitüsü Başkanı Melek Yücel

layarak paydaş kurumlarla birlikte buna yönelik çözümler geliştirmektir.

Kuruluş sürecinde herhangi bir güçlükle karşılaştınız mı?

Yüzde yüz Türkçe idealiyle çıktığımız bu yolda elbette zorluklar ve güçlükler her zaman var ve olmaya da devam edecek. İlk aşamada enstitümüzün hedef kitlemize yönelik tanıtımı için emek harcadık. Hollanda'daki sivil toplum kuruluşlarımızın bizleri ve kurduğumuz sistemi bilmemeleri ilk yıl yaşadığımız en büyük zorluktu. Ancak yaptığımız çalışmaların somut çıktılarının görülmesi, basında ve sosyal medyada adımızdan söz edilmesi ve en önemlisi Türkçe dersi alan çocuklarımızın dil gelişimindeki olumlu ilerlemeler bizlere olan güveni artırdı. Bugün Tulip Enstitüsü birçok alanda gönüllüler tarafından desteklenmektedir. Ayrıca dört elle sarıldığımız bu süreçte, en büyük destekçimiz olan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı sayesinde finansman problemimizi çözdük. Sahada ise sivil toplum kuruluşlarımızın desteği ve her yıl genişleyen öğretmen kadromuzun yoğun çabası sayesinde bu güçlükleri aşabiliyoruz.

Enstitü, kurulduğu günden bu yana ne gibi değişimler geçirdi?

Enstitüyü kurduğumuz yıl sadece Türkçe dersleri veriyorduk, fakat bugün Türkçe ve Türk kültürüne katkı sağlayan akade-

Tulip Enstitüsü'nün 2024 yılında Amsterdam'daki OBA Banne kütüphanesinde açmış olduğu Türkçe çocuk kitaplığı

mik çalışmaları destekliyor, Hollanda kütüphanelerinde Türkçe kitaplıklar açıyor, millî gün ve bayramlarımızın Hollanda genelinde coşkuyla kutlanmasına aracılık ediyoruz. Daha kurumsal, profesyonel ve emin adımlarla yolumuza devam ediyoruz. Yakın zamanda Hollanda'da resmî belediye kütüphaneleri ile iş birliği halinde dördüncü kitaplığımızı açacağız. Hollanda'daki kütüphanelerde uzun bir süre çocuklar için Türkçe okuma kitaplarının sayısı oldukça azdı, olan kitaplar ise ihtiyacı karşılamıyordu. Artık çocuklara iyi kalitede Türkçe ve iki dilli okuma kitapları sunabiliyoruz. Kitap bağışı kampanyaları ile vatandaşlarımız tarafından bağışlanan bu kitapların kaliteli, yeni ve temiz olmasına dikkat ediyoruz. Böylelikle çocukların zihninde, kimliklerinin bir parçası olan Türkçenin değerli ve önemli olduğunun yer edinmesini istiyoruz. Kitaplık açılışlarımıza, Belediye Encümeni, Kütüphane Müdürü, Türk Başkonsolosları katıldılar. Türkçeye verilen bu desteklerin, Hollanda Türk toplumu için anlamı büyüktür.

Enstitü bugün ne yapıyor ve bu çalışmalar neden önemli?

Tulip Enstitüsü Hollanda'da yaşayan ve ana dili Türkçe olan 4-6 yaş ve 7-12 yaş arasındaki çocuklara Türkçe dersleri verilmesine ve Türk toplumunun ana dili

"Enstitüyü kurduğumuz yıl sadece Türkçe dersleri veriyorduk, fakat bugün Türkçe ve Türk kültürüne katkı sağlayan akademik çalışmaları destekliyor, Hollanda kütüphanelerinde Türkçe kitaplıklar açıyor, millî gün ve bayramlarımızın Hollanda genelinde coşkuyla kutlanmasına aracılık ediyoruz."

eğitimi konusundaki ihtiyaçlarına aracılık etmektedir. Çalışmalarımızda çocukların gelişimini ön planda tutuyoruz. Çocukların kişisel ve dilsel gelişimlerinin iyi ilerleyebilmesi için erken yaşlarda ana dili eğitimi sürecinin de sağlıklı ilerlemesi gerekmektedir. Aynı zamanda dil, kültürel mirasımızın taşıyıcısı olduğu gibi bireyin düşünce dünyasını şekillendiren önemli bir araçtır. Bu nedenle Tulip Enstitüsü, çocukların dil becerilerini ve kültürel bağlarını güçlendirmek için önemli bir rol üstleniyor.

✍ Tulip Enstitüsü'nün öğrenci, öğretmen ve başarı oranları konusundaki istatistikler nelerdir?

Dil öğrenimi ne kadar erken yaşta başlarsa, dil gelişimi o denli olumlu etkilenmektedir. Bu nedenle bizim ilk grubumuz 4-6 yaş aralığını kapsamaktadır, çünkü 4-6 yaş aralığı dil öğrenme yeteneğinin yüksek olduğu bir dönemdir. Bu yaş aralığındaki çocuklarımıza Türkçe derslerinin "oyun temelli" verilmesini sağlıyoruz. İkinci grubumuz ise 7-12 yaş aralığını kapsamaktadır.

Hollanda genelinde 64 farklı konumda ana dili eğitimi sağlıyoruz. 40 farklı şehirde öğrencilerimize ulaşıyoruz. 110 sınıfta dilimizi çocuklarla buluşturuyoruz. Her dönem ortalama binden fazla öğrenciye Türkçe dersi veriyoruz. Çocuklarımızın bir dönemdeki dil gelişim oranı %20 ve 38 nitelikli öğretmenle çalışıyoruz. Dönem boyunca bir öğrenciye 60 saat ders sağlıyoruz. Memnuniyet oranları ise %93 veli memnuniyeti, %97 öğretmen memnuniyeti, %96 kurum memnuniyeti şeklinde.

✍ Enstitü'nün Türkçe eğitimi dışında Türk kültürünü korumak için yaptığı çalışmalar var mıdır? Varsa nedir?

Türkçe eğitimlerinin didaktik açıdan belirli bir müfredat kapsamında öğretmenler tarafından verilmesinin önemli olduğu kadar Türkçeyle karşılaşacakları ortamların artması da dil eğitiminde çocuklar için bir o kadar önemlidir. Bu sürecin en sağlıklı şekilde ilerlemesi için paydaş kurumlarla iş birliği yapmaya gayret ediyoruz. Örneğin, geçtiğimiz yıllarda Hollanda'da bir ilk olarak nitelendirebileceğimiz kütüphanelerde Türkçe kitaplık çalışmaları yaptık. Utrecht belediye kütüphaneleri ile görüştük ve kendileriyle iş birliği yaparak Overvecht, Kanaleneiland ve Leidsche Rijn şubelerinde "Tulip Türkçe Kitapları Koleksiyonunu" iki dilli yetişen çocuklarımızın kullanımına sunduk. Şu an bu çalışmalarımız diğer şehirlerdeki kütüphaneler ile devam ediyor. Çocuklarımızın kütüphaneye girdiklerinde kimliklerinin bir parçası olan Türkçe dilinde kitaplara da yer verildiğini görmeleri, onların kütüphaneye ve yaşadıkları şehre de aidiyetlerini artıracaktır. Bu açıdan bu çalışma bizim için

“Türkçeye verilen bu desteklerin, Hollanda Türk toplumu için anlamı büyüktür.”

çok kıymetli. Kitaplıkların etkin şekilde kullanılması için ayrıca bu kütüphanelerde düzenli olarak Türkçe okuma günleri düzenlenmektedir. Örneğin 24 Ocak - 03 Şubat 2024 haftası Hollanda’da “Ulusal Kitap Okuma Günleri” etkinliği kapsamında, 10 farklı şehirde ve 17 kütüphanede Türkçe çocuk kitaplarını okuyarak etkin bir şekilde yer aldık.

Bunun haricinde yurt dışında yaşayan çokdilli Türk çocuklarına yönelik dil eğitimleri alanında akademik çalışmaların artırılmasına da ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz. Bu sebeple Hollanda ve Türkiye’de bu alanda çalışan akademisyenler ile irtibata geçip iş birliği yapmaya çalışıyoruz. 2023 yılında farklı ülkelerden katılan akademisyenler, sahada yer alan profesyoneller, ilgili kurum yetkilileri ve ebeveynler eşliğinde “Uluslararası Avrupalı Türkler ve İki Dillilik Kongresi” gerçekleştirdik. Birkaç sene önce projemizdeki çocukları, sanal bir toplantı üzerinden Gent Üniversitesi’nde 30’dan fazla dil bilen Profesör Johan Vandewalle ile buluşturduk. Öğretmenlerimize yönelik düzenlediğimiz hizmet içi eğitim programlarında da akademisyenlerin önemli bir yeri var. Öğretmenlerimiz birçok konuda bu akademisyenlere danışabiliyor ve derslerin verimliliğini artırmak için fikir alışverişinde bulunabiliyor.

Bunun dışında yaptığımız çalışmalardan biri ise bu sene Hollanda’ya işçi göçünün 60. yılı olması sebebiyle enstitü olarak çocuklarımızın vizyonundan göç süreci-

nin anlatıldığı kısa bir belgesel çalışmasıdır. Bu yıl yayınlamayı planlıyoruz.

✍ Ana dili eğitimi veren başka göçmen topluluklar da var mı? Enstitünüzü bu kuruluşlar arasında nerede görüyorsunuz?

2019 yılında Hollanda Merkezi İstatistik Kurumu (CBS) 7 bin 652 kişiye yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırma kapsamında Hollanda'da yaşayan kişilerin beyanlarına göre 149 farklı dil ve diyalekt olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Hollanda toplumunun %25'inden fazlasının günümüzde göçmen kökenli olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, yaklaşık 5 milyon vatandaş evde Hollandacadan farklı bir dil konuşuyor diyebiliriz. Surinam, Fas, Arap, Çinli, İtalyan ve birçok göçmen topluluğu farklı şekillerde çocuklara ana dili eğitimleri sağlamaya çalışmaktadır. Sivil toplum kuruluşları bünyesinde verilen eğitimler genelde Hollanda'da hafta sonu okulları olarak nitelendirilmektedir. Bu şekilde ana dili eğitimi imkânı sağlayan örneğin Sırp, Rus ve Suriyelilere ait hafta sonu okulları olduğu da bilinmektedir. Enstitü olarak kendimizi bahsi geçen kuruluşlar arasında en yaygın olanlarından biri olarak görüyorum, çünkü Türk toplumu Hollanda'daki en büyük göçmen kökenli gruptur. Ayrıca araştırmalara göre Türk toplumu Türkçenin konuşulmasını ve Türk kültürünün nesiller boyu aktarımını diğer göçmen gruplarına kıyasla daha çok önemsemektedir. Bu talebin varlığı da bizi ana dili eğitimi alanında daha etkin kılmaktadır. Bu sene Utrecht Kütüphanesi'nin bir sunum esnasında enstitümüzü örnek olarak göstermesi veya Amsterdam Kütüphanesi'nin Utrecht'teki çalışmalarımızı görüp bizimle iş birliği yapmak istemesi de bizim göçmen kökenli çocuklara ana dili eğitimi konusunda örnek başarı gösterdiğimizi kanıtlar nitelikte. Umarım çalışmalarımız çokdillilik alanında çalışan diğer kurumlar ve çocuklara ana dili eğitimi sağlamaya çalışan diğer göçmen gruplar için de ilham kaynağı olur, çünkü bence çokdilli çocuklara ana dili eğitimi alanında birçok ortak ihtiyaç ve taleplerimiz var. Birlikte çalışarak daha etkin çözümler üretebiliriz.

✍ Kuruluştan bu yana deneyimleriniz ışığında düşünürseniz ana dili eğitimi neden ve kimin için önemlidir?

Ana dili eğitimi, bireyin dil becerilerini geliştirmesine ve kültürel bağlarını güçlendirmesine fayda sağlamaktadır. Ana dili eğitimi, çocukların düşünce yapısını şekillendirdiği gibi iletişim becerilerine de katkı sağlamaktadır ve böylece çocukların toplumsal bağlarını derinleştirmektedir. Öğrenmenin daha hızlı ve kalıcı olarak gerçekleştiği küçük yaşlarda ana dilinin öğrenilmesi, çocuklarımızın kimlik arayışını ve aidiyet duygularını beslemektedir. Bu nedenle ana dili olarak Türkçenin iyi öğrenilmesini önemsiyoruz.

✍ Çocukların iki dilli yetişmesinin önemi nedir? Diasporada çift dilli olarak yetişmek farklı bakış açıları kazanmada etkili mi?

İki veya daha fazla dil bilgisi ile yetişen çocuklarda birçok alanda gelişim sağlandığı gözlemlenmektedir. Farklı dilleri bilmek bilişsel gelişimi, yani çocukların beyin hücreleri arasında güçlü bağlar kurmasına fayda sağlamakta ve sorun çözme becerilerinde gelişim göstermesine olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, farklı kültürler ve düşünce yapılarını anlama açısından geniş bir algı geliştiren çocukların kültürel zenginliği artmaktadır. İki dilli yetişen çocukların iletişim becerileri de kendiliğinden gelişim göstermektedir. En az iki dil bilmek, istihdam alanında, farklı

ülkelerde küresel olarak daha fazla iş imkânını doğurmaktadır. Kısacası; başarılı, toplumla barışık, eğitimli ve uluslararası olarak her yerde yaşayabilecek niteliklere sahip bireylerin oluşmasına olanak sağlamaktadır.

✍ Kuruluşunuzdan bu yana düşünürsek, farklı nesillerin Türkçeyle ilgisini nasıl değerlendirirsiniz? Yeni nesillerin Türkçe ile ilişkisi nedir?

1964 yılında imzalanan Hollanda-Türkiye İşgücü Anlaşması ile gelen ailelerin, evlerinde daha çok Türkçe konuştukları bilinmektedir. İkinci nesille birlikte okulda öğrenilen Hollandacanın, Türkçe cümleler arasına katılarak salt Türkçe konuşulması değişim göstermiştir. 2004 yılında Hollanda'da ilkokullarda kaldırılan ana dili derslerinden sonra ise iki tür veli yaklaşımıyla karşılaşılmıştır. Evde Türkçe konuşmayı devam ettiren veliler ile evde Hollandaca konuşmaya başlayan veli tutumları gözlemlenmiştir. Bunda okuldaki öğretmenlerin, ebeveynlerin çocuklarıyla evde Hollandaca konuşmalarına yönelik telkinleri de rol oynamıştır. Kendi öğrenci profillerimizde, her iki profili de sıkça gözlemliyoruz. İlk işçi göçünden bu yana Türk toplumunda dördüncü nesil yetişmektedir. Üçüncü nesilde kendini gösteren Türkçe konuşma geriliği dördüncü nesilde Türkçeden ve kültürel bağlardan kopuş sürecini başlatmıştır. Yazın Türkiye'ye tatile giden üçüncü nesil vatandaşlarımızın çocuklarında bu durumu kolaylıkla gözlemleyebilirsiniz. Bu çocukların ana dili olarak Hollandacayı benimsedikleri ve kendilerini Hollandaca dilinde daha iyi ifade ettikleri görülmektedir. Çocuklarımızın aile içinde, okulda ve sosyal yaşantılarında kullandıkları dil, o dile yatkınlığı da beraberinde getirmektedir.

✍ Türkçe öğrenme sürecinde ebeveynlerin görevi nedir?

Ebeveynlerin Türkçe öğrenme sürecinde doğrudan katkıları çok kıymetlidir. Ebeveynler ana dilin önemini idrak ederek çocuklarına Türkçenin önemini ve dil sayesinde kültürel bağların güçlendirildiği bilincini aktarmalıdır. Evde çocuklarla aktif olarak Türkçe konuşulması, günlük konuşmaların teşvik edilmesi önemlidir. Bilimsel araştırmalar, ebeveynlerin ço-

cuklarıyla kendi ana dillerinde, yani en iyi hâkim oldukları dilde konuşmalarının, çocuklarının birinci dil edinimi için belirleyici olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Türkçe kitap okunmasının desteklenmesi gerekmektedir. Türkçe çizgi filmler, çocuk programları ya da müzikler ile çocuğun ana diline maruz bırakılması önemlidir. İmkânları dahilinde çocukların profesyonellerden ana dili eğitimi alması ve sistemli bir şekilde öğrenim sürecine katılmaları için veli desteğinin verilmesi önemlidir. Tulip Enstitüsü olarak velilerin sürece katılımının ne kadar kıymetli olduğunu bildiğimiz için ders verdiğimiz kurumlarda sıkça "veli bilgilendirme toplantıları" gerçekleştirmekteyiz.

Hollanda'da çocuklar iki dili ve iki kültürü deneyimleyerek büyüyor. Bu iki dil ve kültürün çocukların kimlik oluşumundaki etkisi nedir? Zorluklar ve kolaylıklar ekseninde değerlendirir misiniz?

Birden fazla dil öğrenmek, çocuklarda dil bilgisi kuralları arasında zorluk çekmesine neden olabilmektedir. Kimi zaman Türkçe kurulan cümlelerin aslında birebir Hollandaca şeklinde çevrilmeye çalışıldığını duyabiliyoruz. Bu tarz çeviriler ya da cümleler arasında diğer dilden kelimelerin serpiştirilmesi çocuklar için kolaylıkla başvurdukları bir yöntem olarak görülse de dil gelişimleri için olumlu bir yöntem değildir.

Çocuğun kelime hazinesi yeterli değilse cümleyi Türkçe başlatıp Hollandaca bitirebilmektedir. Ya da Hollandaca başlayıp araya birkaç kelime Türkçe serpiştirebilmektedir. Bu durumda yarım dilli çocuklardan bahsedilmektedir. Böylece kelime ve/veya dil yapılarının karışması muhtemeldir. Hollandaca ile Türkçe alfabesinin yazılış ve okunuşunun farklı olması çocuklarda okurken ya da konuşurken sorun oluşturabilmektedir. Bir dilde öğrenilen

bir konuyu diğer dilde ifade ederken aktarım zorluğu yaşanabilir. Çocuklar, hangi dilde baskın ise daha çok o dili tercih etmekle birlikte diğer dilin kullanımını göz ardı edebilmektedir. Böylece iki dil arasında dengeyi koruma noktasında zorluklar yaşayabilmektedir. En çok gözlemlediğimiz olumsuz hususlardan biri ise çocukların kendilerini iyi ifade edemeyeceklerini düşündükleri için çekingen davranmaları ve ana dilde özgüvenin gelişmemesidir. Bu durum bilhassa Türkiye'ye tatile gittikleri zamanlarda daha belirgin hâle gelmektedir.

Olumlu yönleri olarak; dil ve kültürel farklılıkların zorluklarından ziyade çocuklarda dil becerilerini geliştiren, esnek düşünmeyi sağlayan bir beyin yapısı oluşmaktadır. Çokkültürlülük anlayışı, diğer kültürleri takdir etme ve kabul etme noktasında daha açık fikirli olmala-

rını sağlamaktadır. Farklı bakış açılarına maruz kalan çocuklar hayatta problem çözme becerilerini daha iyi geliştirmektedir. En güzel tarafı ise kültürel zenginliğe sahip olmalarıdır. Her kültürün kendine has yemek kültürü, gelenekleri, müzikleri, tarihi vardır. Çocuk ne kadar çok kültür ile tanışma fırsatı bulursa o derecede düşünce ve beceri gelişimi kimliğini zenginleştirecektir.

✍ Hollanda'daki okullarda Türkçe dersleri mümkün müdür? Hollanda'da çokdillilik alanında politikalar var mıdır? Varsa nedir?

2004 yılına kadar Hollanda'da ilköğretim düzeyinde ders saatleri içerisinde Türkçe dersleri verilmekteydi. Uyum sürecini olumsuz yönde etkilediği düşüncesi ile bu ana dili eğitimi olanağı okullar bünyesinde müfredattan kaldırıldı. Tulip Enstitüsü olarak, açıkçası haftada iki saat de olsa bu derslerin verilmesinin çocukların ana dili gelişimi açısından ne kadar kıymetli olduğunu yakından gözlemlemekteyiz. Son yıllarda yapılan araştırmalar da göstermiştir ki, ana dilini iyi bilen bir birey ikinci dili ana dilinin üzerine daha kolay ve sağlıklı şekilde inşa edebilmektedir. Hollanda'da yaşayan Türk toplumu içerisinde son yıllarda ana diline yönelik önemin arttığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle arz-talep düzeyinde ana dili derslerinin tekrar müfredat içerisine alınması gerektiği kanaatindeyiz. Ana dilini iyi bilen bir çocuk Hollandacayı da daha kolay öğrenecektir, okulda daha iyi performans gösterecektir. Böylece mezun olup daha iyi bir diploma ile iyi bir meslek sahibi olacaktır. Sonuç olarak, ana dili eğitimi sağlanarak toplumla uyum içinde yaşayan bireylerin yetiştirilmesi, her iki dilin konuşulduğu ülkeler için büyük bir gerekliliktir.

Ortaöğretim düzeyinde Türkçe, seçmeli yabancı dil olarak tercih edilebilmekte ve hatta bu ders, resmî olarak Lise Bitirme Sınavı'na (eindexamen) dahil edilebilmektedir. Alınan not, diploma üzerinde de yer almaktadır. Ancak, bu dersin okulda sunulup sunulmayacağına okul yönetimi karar vermektedir. Hollanda'da bu dersin verildiği okul sayısı oldukça az olup, genellikle diğer yabancı diller daha fazla tercih edilmektedir.

Son yıllarda Hollanda'da göçmen kökenli çocukların ana dilinin, eğitim sürecine dahil edilmesi gerektiği gibi görüşler giderek yaygınlaşmaktadır. Bu sürecin nasıl yönetilmesi gerektiğine dair öğretmenlere el rehberleri hazırlanmaya başlanmıştır. Bu bence olumlu bir gelişmedir. Ancak aynı zamanda halen Türkçeye gerekli değerin verilmediği kanaatindeyim. Örneğin erken çocukluk dönemini kapsayan çocuk bakım kurumlarında (kinderopvang) günlük bakım süresinin %50'sine kadar İngilizce, Almanca veya Fransızca kullanılabilirken göçmen kökenli çocukların dillerinin kullanımına imkân yoktur.

✍ Türkçe eğitimine yönelik çalışmalar yapan Hollanda'daki diğer kurumlarla ne tür iş birlikleri yapıyorsunuz?

Türkçe derslerimizin verilmesine olanak sağlayan bütün kurumlarla iş birliği içerisindeyiz. Bu minvalde ilkokullar, Halk Evleri, Hollanda'daki belediye kütüphaneleri, Amsterdam Yunus Emre Enstitüsü sayılabilir.

✍ Türk dili ve kültürü ile ilgili Hollanda'da Türk devletinin yaptığı çalışmalar nedir?

Birçok Türk devlet kurumunun destekleri vardır. Bilhassa Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı olmak üzere, Lahey Büyükelçiliği ve Başkonsolosluklar, Millî Eğitim Bakanlığı, Yunus Emre Enstitüsü ile Türkçe dersleri desteklenmektedir.

✍ Türk dili ve kültürü ile ilgili Hollanda'da yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

Birçok Türk sivil toplum kuruluşu kendi üyeleri düzeyinde Türk dili ve kültürü ile ilgili çalışmalar yapmakla birlikte, yapılan çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Öncelikle, birçok kurum kendi programını, kendi yöntemini uygulamaktadır. Oysaki iş birliği içerisinde bu kıymetli amaç için hareket edilirse o derece olumlu çıktıları olacağı kanaatindeyim.

✍ Kimlik ve aidiyeti korumak ile ilgili kişisel hikâyenizi paylaşarak diğer iki dilli Türk çocuklarına nasıl ilham verebilirsiniz?

Ben Hollanda'da doğdum ve benim ilkokul zamanımda ana dil dersleri verilmekteydi. Türkçe dersleri haftada bir gün birkaç saatten oluşuyordu. Küçükken elbette idrak etmesi kolay değildi ama şu an diyebilirim ki ilk Türkçe çocuk şarkısını, cümle yapılarını, doğru biçimde ifade şeklini bu derslerden öğrendim ve aslında kendimi ifade ederken bana faydası olan bu Türkçe derslerini ne kadar sevdiğimi zaman içerisinde fark ettim. Ana dili bilgimden dolayı özgüvenliydim. Ayrıca 23 Nisan gibi çocuk bayramlarını topluca coşkulu bir şekilde kutluyorduk. Bu örnekleri hatırlayınca, iki dilli yetişen çocukların zenginliğini elde ettiğimi fark ettim.

✍ Gelecek nesillere Türk kültürü ve dilini nasıl aktarmayı düşünüyorsunuz?

Öncelikli hedefimiz, Türk dilinin sürdürülebilir bir şekilde korunmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda, aile içindeki Türkçe iletişimin teşvik edilmesi en önemli önceliklerimizdendir. Bir diğer değerli husus ise geleneksel değerlerin ve öykülerin paylaşılmasıyla kültürün yaşatılmasına katkı

Tulip Enstitüsü'nün Utrecht Overvecht Kütüphanesi'ndeki bir etkinliğinden

sunmaktır. Çocuklarımız için anlam taşıyan 23 Nisan, 18 Mart, 19 Mayıs gibi millî bayramlar ile dinî günlerin kutlanmasını ve bu günlerin anlamlarının idrak edilmesini sağlayarak, genç nesillerin kültürel kimliklerini güçlendirebiliriz. Günümüzde Türk dili ve edebiyatına ait çocuk kitapları, hem görsellikleri hem de yazım dilleri açısından oldukça etkileyici eserlerden oluşmaktadır. Yetişkinler dahi bu kitapları okumaya heves ettiklerini belirtmektedir. Bu güzel kitapları çocuklarımızla buluşturmak bir köprü işlevi görmelidir ki dil, canlı bir varlık olarak nesilden nesile aktarılabilsin. Çocuklarımızın aradığı her türlü bilgiye yazılı, görsel ve işitsel olarak Türkçe kaynaklarla ulaşmalarını sağlamalıyız. Küçük yaşlardan itibaren bilgiyi ana dillerinde almaları, onların iki dilli bireyler olarak iyi yetişmelerine ve yaşamlarını bu şekilde sürdürmelerine olanak tanıyacaktır.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

Tablo 1: 1997 Ekim'de Hollanda Genelinde İlkokullarda Ana Dili Dersi (OETC) Alan Öğrenciler

Öğrencilerin geldiği ülkeler	Öğrenci sayısı	Ana dili eğitimi (OETC) alan öğrenci sayısı ve oranı	
		Sayı	Oran
Aruba	1.529	0	%0
Moluku Adaları	3.286	1.494	%45
Hollanda Antilleri	8.983	0	%0
Yunanistan	1.043	247	%24
İtalya	2.343	201	%8
Yugoslavya	6.994	314	%4
Yeşil Burun Adaları	2.518	603	%24
Fas	44.681	29.595	%66
Portekiz	1.771	810	%46
İspanya	2.498	662	%26
Surinam	37.146	0	%0
Tunus	952	187	%20
Türkiye	50.723	36.269	%71
Diğer ülkeler	29.889	0	%0
Mülteciler	210.835	0	%0
Toplam		70.382	%33

Kaynak: Hollanda Eğitim Bakanlığı

Tablo 2: 1984–1996 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Yılına Göre Ana Dili Eğitimleri İçin Merkezden ve Mahallinden Sağlanan Öğretmenler[1-2]

1984 / 1985	350
1986 / 1987	485
1988 / 1989	630
1990 / 1991	670
1992 / 1993	710
1994 / 1995	725
1996 / 1997	715

1. Burada Hollanda'da ilgili belediye ve Türkiye'den gönderilen öğretmenler bir arada verilmiştir.
2. Tablolardaki verilerin tamamı Mayıs 2024 ve Haziran 2024 arasında M. Mustafa İyi'nin T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nde gerekli yasal izinler çerçevesinde yaptığı arşiv çalışması sonucunda hazırlanmıştır. Verilerin tamamı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 1980-2006 arasında yayınladığı yıllık raporlara dayanmaktadır.

Ayla Ekiz, aynı zamanda hükümete Türkler'le ilgili çıkarılacak yasalarda tavsiyeler de bulunuyor.En büyük arzusu ise"Türkiye'de çalışmak".

Avrupa'da ilk yargıcımız

Orhan ALPDÜNDAR
ROTTERDAM

BATI Avrupa'da yaşayan ikinci kuşak Türkler gurur kaynağımız olmaya devam ediyor. Yaklaşık 35 yıl önce Avrupa'nın çeşitli ülkelere giderek her türlü çalışma koşullarına zorlanan Türklerin çocukları da en gözde meslekleri seçiyor. **İşte,** Hollanda'nın Rotterdam kentinde yaşayan 28 yaşındaki Kırşehirli **Ayla Ekiz** de bu gençlerden biri. 1973 yılında 5 yaşındayken aile birleşimi çerçevesinde Hollanda'ya gelen **Ekiz,** ilk ve orta öğretimini tamamladıktan sonra, Erasmus Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden avukat olarak çıkıyor. Ama **Ayla** avukatlıkla yetinmiyor. Aynı okulda yüksek lisans da yapıyor. Hollanda Adalet Bakanlığı'nın açtığı ve 680 kişinin katıldığı zorlu sınavdan geçerek "Avrupa'da yargıç olan ilk Türk kızı" unvanını kazanıyor.

Hollanda'ya aile birleşimi ile giden Ayla Ekiz'in, Avrupa'da ilk Türk yargıç olduğuna dair gazete haberi
Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 09-08-1995.*

Nederland wil tien leerkrachten uit Turkije toelaten

Van onze onderwijsredactie

DEN HAAG — De Nederlandse regering heeft er geen bezwaar tegen wanneer Turkije tien leerkrachten naar Nederland stuurt voor het onderwijs in de Turkse taal en cultuur aan kinderen van gastarbeiders. Dit antwoordt minister Kemenade op vragen van Kamerleden van uit de drie grote confessionele fracties.

Er is een gesprek geweest tussen ambtenaren van het ministerie van onderwijs en de Turkse ambassade in Den Haag. Daarbij is van Nederlandse zijde duidelijk gemaakt dat de Turkse regering zich verder het beste rechtstreeks kan wenden tot de gemeentebesturen in die plaatsen waar veel Turkse gastarbeiders wonen. Het onderwijs aan kinderen van gastarbeiders valt namelijk (althans op de openbare scholen) onder het bevoegd gezag van de gemeenten.

1974 yılında Hollanda hükümetinin, Türkiye'nin Hollanda'daki Türk işçi çocuklarına, Türkçe ve Türk kültürü eğitimi için öğretmen göndermesine izin verecceğine dair gazete haberi

Kaynak: *Nederland wil tien leerkrachten uit Turkije toelaten. "Trouw". Meppel, 05-07-1974. Delpher'den 17-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDD:010823247:mpeg21:p002*

Turken willen meer lesuren voor eigen cultuur

Van onze onderwijsredactie

ROTTERDAM – Het aantal lesuren 'eigen taal en cultuur' voor Turkse en Marokkaanse kinderen moet worden uitgebreid. In de huidige tweeënhalf uur per week kan alleen taalles gegeven worden, terwijl migrantenkinderen ook andere vakken, die met hun eigen land te maken hebben, zouden moeten krijgen in de basisschool.

De Turks-islamitische culturele federatie en de Democratische sociale verenigingen federatie leggen deze mening vandaag in Rotterdam voor aan de leerkrachten, die nu de lessen in 'eigen taal en cultuur' verzorgen.

Onder Turkse en Marokkaanse leerkrachten heerst al enige tijd discussie over de invulling van de speciale lessen voor buitenlandse kinderen en over het benodigde aantal uren. Wettelijk is er nu een maximum van tweeënhalf uur voor deze lessen, die basisschoolleerlingen onder schooltijd krijgen. Buiten schooltijd mag ook een dergelijk aantal uren gegeven worden, maar dat komt er niet overal van. Onder andere door een gebrek aan Marokkaanse leerkrachten.

Ook de Algemene bond van onderwijs personeel, waarbij veel van deze leerkrachten zijn aangesloten, vindt tweeënhalf uur te weinig.

Deze FNV-vakbond wil dat er geen maximum in de wet genoemd wordt, zodat meer scholen zelf kunnen bepalen hoeveel lesuren zij hieraan besteden. De organisatoren van het congres in Rotterdam willen zeker drie uur voor de jongste kinderen en vijf uur voor de leerlingen van de bovenbouw. En zij willen dat de lessen ook in het voortgezet onderwijs op het rooster komen te staan.

De speciale lessen gaan nu voor een groot deel op aan les in het Arabisch, zeggen de migrantenorganisaties. Een moeilijke taal, zeker voor Marokkaanse kinderen, omdat die van huisuit veelal een Berbertaal spreken. Mooi zou natuurlijk zijn om al deze kinderen daarin les te geven, maar dat stuit op praktische bezwaren. En de kinderen moeten toch Arabisch leren, want dat gebeurt in het Marokkaanse onderwijs ook en is volstrekt onmisbaar om voeling te kunnen houden met de eigen cultuur.

De organisatoren van de Rotterdamse onderwijsdag vinden ook, dat godsdienst voor Turken en Marokkanen zo onlosmakelijk verbonden is met de cultuur dat er ook tijd moet zijn voor de islam.

Onomstreden zijn de lessen niet. De Turkse politicoloog Saim Sinsek bijvoorbeeld vindt, dat buitenlandse kinderen meer gediend zijn bij een goede beheersing van het Nederlands. In de tijd die Turkse en Marokkaanse leerlingen 'eigen taal en cultuur' hebben missen zij de lessen die Nederlandse kinderen dan volgen. Op die manier wordt de achterstand van de buitenlandertjes nog groter, meent Sinsek.

De organisatoren: „Wij zijn er op tegen dat de achterstand van buitenlandse kinderen wordt toegeschreven aan het onderwijs in eigen taal en cultuur. De oorzaken daarvan moeten elders gezocht worden."

Hollanda'daki Türklerin kendi kültürlerinde eğitim için daha fazla ders saati talep ettiğine dair gazete haberi
Kaynak: *Turken willen meer lesuren voor eigen cultuur. "Trouw". Meppel, 11-04-1987. Delpher'den 17-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010827108:mpeg21:p009*

1985–86 yılında Leiden'de Marnix İlkokulu'nda bir ana dili eğitimi sınıfı
Kaynak: *Turks Archief, turkarchief.nl*

HOLLANDA'DA TÜRK ÇOCUKLAR İÇİN OKUL AÇILDI

LAHEY, KÂMURAN SÜMERCAN bildiriyor

Hollanda'nın Amsterdam şehrinde ilkokula devam eden Türk çocuklarına, haftada bir gün Türk öğretmenler tarafından Türkiye hakkında bilgiler ve din dersleri verilecektir.

Yabancı İşçilere Yardım Cemiyeti'nin Türk görevlilerinden Belma Togo ile Erkan Tapan'ın gayretleri sonunda uygulanacak olan Türkçe derslerine, ilk olarak Zacherias Janssen İlkokulunda başlanacaktır.

Bu konuda bayan Belma Togo özetle şunları söylemiştir:

«Amsterdam'ın bir semtinde tekerlekli kamta oturan ve bir Hollanda ilkokulunda okuyan 30 kadar Türk çocuğu için aynı okulda bir sınıf kurulacaktır. Bu görevi, Türkiye'de yıllarca öğretmenlik yapan Cemile Koç ücretsiz olarak yapmayı kabul etmiştir.»

1971 yılında Hollanda'nın Amsterdam şehrinde Türk çocukları için haftada bir gün Türkiye ve İslam dini hakkında derslerin verileceğine dair gazete haberi
Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 30-10-1971*

Hollanda'da Türk çocukları için ilkokul açıldı

LAHEY, KÂMURAN SÜMERCAN bildiriyor

Hollanda yetkilileri Türk işçilerinin çocuklarının Türkçe eğitim görebilmeleri için Utrecht şehrinde bir ilkokul açmışlardır. Haftada iki gün (Çarşamba ve Cumartesi) Türkçe derslerin yanı sıra, Türk çocuklarına bir din görevlisi tarafından din dersleri de verilmektedir. Modern eğitim imkânlarına sahip olan okulda, Türk öğrencilerine dersler teyp ile verilmekte ve Hollanda lisanı böylece daha kolay öğretilmektedir.

1971 yılında Hollanda'nın Utrecht şehrinde Türk çocuklarına Türkçe eğitimi için ilkokul açıldığına dair gazete haberi
Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 25-12-1971*

Çözüm bekleyen sorunlar gündemde

Olumlu adım

Huizen kentindeki yurttaşlarımız çözümsüz bırakılan sorun karşısında tek vücut, tek ses olarak biraraya geldiler.

Huizen'de Türk Okul Aile Birliği kuruldu

● Kentte bir yıldır çekilen öğretmen sıkıntısını çözümlemek için biraraya gelen yurttaşlarımız belediye yetkilileriyle görüştüler.

Sedat **TAPAN**/HUİZEN, (Hürriyet)

HİLVERSUM yakınlarında bulunan **Huizen** kentindeki yurttaşlarımız yetkililerin ilgisiz kaldığı ortak sorunu çözümlemek için biraraya geldiler.

Kentteki ilk okullarda 65 Türk çocuğunun eğitim görmesine rağmen bir yıldır boş olan Türk öğretmen kadrosunun doldurulmaması üzerine harekete geçerek Türk Okul Aile Birliği'ni kuran yurttaşlarımız, seçtikleri temsilciler kanalıyla çözüm bekleyen sorunu gündeme getirdiler. Kentte kurulan Türk Okul Ailebirliği'nin Başkanlığına yapılan toplantıda **Mehmet Elgün** getirilirken, **Ali Rıza Yavuz, Adem Uğur, İsmail Ünal** ve **Recep Okur** adlı yurttaşlarımız da yönetim kurulunda görev üstlendiler.

Belediye yetkilileriyle yapılan toplantıda sorunun gündeme getirildiğini belirten **Huizen** Türk Okul Aile Birliği yöneticileri, **"Kentimizdeki çocuklarımızın kendi anadil ve kültürlerinde almış oldukları dersler, öğretmen kadrosunun doldurulmaması nedeniyle bir yıldır boş geçiyordu. Yetkililerin bu sorunu çözümlemek için girişimde bulunmamaları üzerine toplum olarak harekete geçip Türk Okul Aile Birliği'ni kurarak ilk adımı attık. Belediye yetkilileriyle yaptığımız ilk görüşme olumlu geçti. Bundan sonra çocuklarımızın yarınlara sorunsuz bir şekilde hazırlanmaları için yoğun çaba sarfedeceğiz"** dediler.

1990'lı yıllarda Türkçe ana dili ve kültürü derslerinde öğretmen kadrolarının boş kalması sorunu üzerine Huizen'de Türk okul aile birliği kurulduğuna dair gazete haberi

Kaynak: *Sedat Tapan, Hürriyet Gazetesi*

V. BÖLÜM

DİASPORADA KİMLİK

HOLLANDA TÜRK TOPLUMUNDA HİBRİT KİMLİK İNŞA SÜRECİ: ARTILAR VE EKSİLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRME

Halil İbrahim Karaaslan

DİASPORADAN "HEYKELİ DİKİLECEK" DEĞİL "HEYKELİ DİKİLMİŞ" ADAM: ALİHAN UZUN İLE DİASPORADA KİMLİK HAKKINDA SÖYLEŞİ

Alihan Uzun

HOLLANDA TÜRK TOPLUMUNDA HİBRİT KİMLİK İNŞA SÜRECİ: ARTILAR VE EKSİLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRME

HALİL İBRAHİM KARAASLAN[1]

Giriş

Hollanda'daki Türk gençlerinin kimlik arayışı, göçmenlik olgusunun getirdiği sosyokültürel dinamikler ve Hollanda'nın çokkültürlü yapısının etkisiyle şekillenmektedir. Göçmen ailelerin çocukları olarak büyüyen bu gençler, bir yandan Türk kökenli aile kültürünü koruma çabası içinde, diğer yandan ise Hollanda toplumuna dahil olma sürecindedirler. Bu iki aidiyet arasında denge kurma gayreti, kimlik gelişimlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Kimlik meselesi, sadece bireysel bir arayış değil, aynı zamanda toplumsal ve politik bir boyuta da sahiptir. Zira, Hollanda'da artan göç karşıtı söylemler ve devlet nezdinde uygulanan politikalar Türk gençlerinin toplumdaki yerini ve algısını da etkilemektedir. Bu durum, gençlerin kendilerini nasıl tanımladıklarını ve geleceğe dair beklentilerini de biçimlendirmektedir. Bu makalede, Hollanda'daki Türk gençlerinin kimlik inşasına dair mevcut durumun yanı sıra, hibrit kimliklerinin geleceğe yönelik ne tür fırsatlar sunacağı ele alınacaktır.

Kalıcılaşmanın Getirdiği Hibrit Kimlik Dengesi

Türk işçi göçmenlerinin Hollanda'ya resmî olarak göçü 1964 yılı itibariyle başlamıştır. 1964'te, vasıfsız iş gücüne artan talebi karşılamak amacıyla Hollanda hükümeti ile Türkiye arasında bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma, çoğunluğu erkek olan Türk işçilerin Hollanda'ya göç etmesinin önünü açtı. O dönem, bu işçiler Hollanda'da "misafir işçi" olarak görülüyor ve bir süre sonra memleketlerine geri dönecekleri düşünülüyordu. Türkiye'de ise yurt dışına giden bu vatandaşlar "gurbetçi" olarak adlandırılıyordu. Her iki terim de geçiciliği vurguluyordu. Hollanda açısından Türk işçiler işlerini tamamladıktan sonra ülkeleri-

1-Rotterdam Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, h.i.karaaslan@hr.nl, 0009-0007-4429-8434

ne döneceklerdi, Türkiye açısından da göç eden vatandaşlar belli bir süre sonra geri geleceklerdi. Ancak, her iki tarafın da öngörüleri süreç içinde karşılık bulmamış ve Türk işçileri Hollanda ve Avrupa'nın farklı bölgelerine yerleşerek kalıcı hâle gelmişlerdir (Dagevos vd., 2022).

Geriye dönüp bakıldığında, 1960'lı yıllar sadece birçok Türk için ekonomik açıdan bir dönüm noktası değil, aynı zamanda kolektif kimlik algılarının da değişmeye başladığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. "Hollanda'daki Türkler"den, "Hollandalı Türkler"e doğru bir kimlik dönüşümü yaşanmış ve bu yeni kimlik algısı, hem Türkler için iki ülke arasında zorlayıcı ikilemleri beraberinde getirmiş hem de Hollanda ve Türkiye hükümetleri için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Dagevos vd., 2022). Bu süreçte Hollanda, Türklerin kendi kültürüne entegrasyonuna yoğunlaşırken (SCP, 2020) Türkiye, vatandaşlarının ana vatanla olan bağlarını korumaya çalışarak bu bağlamda dil, kültür ve dinî değerlerin devamlılığını ön planda tutmuştur (Akgündüz, 2008).

1970'ler ve 1980'lerdeki aile birleşimi süreciyle birlikte, Türkler Hollanda'nın çeşitli şehirlerinde topluluklar kurarak kültürlerini, dillerini ve dinlerini yaşadıkları şehirlerin sosyal yaşamına dahil etmeye başlamıştır. Yabancı bir ülkeye kalıcı olarak yerleşmek, kişinin geldiği ülkenin kültürel ve dinî gelenekleri ile Hollanda toplumunun norm ve değerleri arasında denge kurmayı gerektiriyordu. Aile birleşimi ile başlayan bu ikilem eğitim, çocuk yetiştirme ve kimlik konularında yeni soruları gündeme getirmiştir. Buna karşın Türk kökenli Hollandalılar, bu iki kültürden ögeleri bir araya getirerek hibrit bir kimlik geliştirmişlerdir. Day ve diğerlerinin (2020) araştırması göçmen kökenli gençlerin, Türk kökenli Hollandalılar da dâhil olmak üzere, hibrit kimlik deneyimlerine sahip olduğunu göstermektedir. Birçok Türk genci için bu durum; Türk kültürel arka planı, dinî inançlar ve Hollanda ile olan bağlar gibi farklı kimlik ögeleri arasında denge bulmayı gerektirmiştir.

Gençler genellikle hem Türk kökenlerine hem de Hollanda toplumuna bağlı olduklarını ifade ederken dil, söz konusu hibrit kimlik oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Çoğu Türk genci hem Türkçeyi hem de Hollandacayı günlük yaşamında kullanmakta, bu da her iki dünya arasındaki bağı güçlendirmektedir. Hibrit kimlik oluşumunda bir diğer etken dindir. Dinî inancı güçlü olan gençler, inançlarının kimliklerinin önemli bir parçası olduğunu ve Hollanda'da inançlarını yaşamada zaman zaman zorlandıklarını ifade etmiştir. Göç kökenli gençler genel olarak hibrit kimlikleriyle başa çıkabilseler de yaklaşık %30'u bu kimlikler arasında denge kurma konusunda zorluk yaşadıklarını ifade etmiştir (Day vd., 2020). Bu karmaşık gerçeklik, özellikle gençlerin Türkiye'de kendilerini Hollandalı, Hollanda'da ise Türk olarak hissetmelerine sebep olmaktadır (SCP, 2020). Kimlik konusundaki tartışmaların, asimilasyona kayan Hollanda göçmen politikaları ile birlikte gelecekte de devam etmesi muhtemel gözükmektedir.

Hibrit Kimlik Gelişimini Etkileyen Faktörler

Türk kökenli Hollandalıların hibrit kimlikleri, nesiller arasında büyük farklılıklar gösteren dinamik bir süreçtir. İlk nesil genellikle kendilerini daha güçlü bir şekilde Türkiye ile özdeşleştirirken, genç nesillerde daha karışık bir kimlik yapısı gözlemlen-

mektedir. Sosyal ve Kültürel Planlama Bürosu'nun (SCP) çalışmasına göre gençlerin hem Türkiye hem de Hollanda ile bağ kurdukları tespit edilmiştir (SCP, 2020). Genç nesiller için bu hem Türk kökenleriyle hem de Hollanda toplumu ile özdeşleşmeleri anlamına gelmekte ve bu da çoklu bir kimliğin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Hibrit kimlik çeşitli etkiler altında şekillenmektedir. Bu etkenlerden biri olan eğitim, genç nesillerin Hollandacayı akıcı bir şekilde konuşmalarına ve sosyal hayatlarında ağırlıklı olarak bu dili kullanmalarını destekleyerek Hollanda'ya daha güçlü bir aidiyet hissi oluşturmaktadır. Diğer yandan, bu gençlerin kimlik oluşumu, ayrımcılık deneyimleri ve toplumdaki olumsuz imajlardan da etkilenmektedir. Bu durum, gençlerin Türk kültürü içinde kendilerini daha kabul edilmiş ve güvende hissetmeleri ile sonuçlanabilmektedir (Kunuroglu vd., 2017).

Bunun yanı sıra Türk kökenli Hollandalılar arasında kendi kültürleri ve mesken ülke kültürü arasındaki ikilem her iki kültüre olan aidiyeti de olumsuz etkileyebil-

"Türk gençlerin hibrit kimliği, her iki ülkenin beklentilerini karşılama sorumluluğu ile kültürler arasında köprüler kurmalarına ve iki dünyayı en iyi şekilde birleştirmelerine olanak tanımaktadır."

mektedir. Türkiye'de, yerel halk tarafından sıklıkla "Hollandalı" veya "yabancı" olarak görülmeleri, Türk kökenli Hollandalıların kendilerini farklı hissetmelerine sebep olmaktadır. Bu farklılık; davranış biçimleri, dil kullanımı (genellikle aksanlı veya ana dili Türkçe olanlara göre daha az akıcı bir Türkçe konuşmaları), giyim tarzları ve yıllar içinde Hollanda/Batı kültürünün etkisiyle şekillenen yaşam tarzlarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Türk kökenli Hollandalılar bazen "gerçek" Türk olarak kabul edilmemekte ve bu durum, onların Türk toplumuna tam anlamıyla uyum sağlayamadıkları hissine kapılmalarına neden olmaktadır (SCP, 2020).

Diğer yandan, Hollanda'da Türk kökenli bireyler, etnik kökenleri, dinî inançları ya da dilleri nedeniyle ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri yaşayabilmektedir. Birçok genç Hollanda ile güçlü bir bağ hissetse de ırkçılık, İslam düşmanlığı ve toplumsal dışlanma gibi olgular, özellikle iş gücü piyasasında karşılaştıkları engeller, onların aidiyet hissini zayıflatabilmekte ve hibrit kimliklerini baskı altına alabilmektedir (Day vd., 2020). Türk kökenli gençler, her iki kültür arasında sürekli bir denge kurmak zorunda kalmakta, bu durum hem hibrit bir kimliğin gelişmesine yol açmakta hem de her iki ülkeye olan bağlılıklarının zayıfladığı hissini yaratabilmektedir.

Türk Kökenli Hollandalıların Hollanda Toplumuna Katılımı

Türk topluluğunun Hollanda'daki yapısı değişmekte ve bu durum onların kimlik algılarını da etkilemektedir. Giderek daha fazla sayıda çocuğun ebeveyni Hollan-

da'da doğmuş kişilerden oluşmaktadır, bu da özellikle eğitim ve kariyer beklentileri etrafında yeni sosyal ve kültürel talepler doğurmaktadır. Crul ve Schneider (2008), bu değişimin hem erkekler hem de kadınlar için eğitime daha açık bir tutuma ve daha iyi okul başarılarına yol açtığını göstermektedir. Sosyal ve Kültürel Planlama Bürosu'nun 2024 yılına ait raporu da Türk ve Fas kökenli Hollandalıların giderek daha iyi bir şekilde Hollanda toplumuna katıldığını ve daha yüksek pozisyonlarda yer aldıklarını belirtmektedir (Vermeij & Thijssen, 2024).

Ancak, Türk kökenli bireylerin Hollanda toplumuna katılımı, diğer göçmen gruplarıyla kıyaslandığında daha sınırlı kalmaktadır. Surinamlı ve Karayip kökenli bireyler daha karma sosyal pozisyonlara sahipken, Türk kökenli bireyler genellikle kendi topluluklarıyla güçlü bağlarını sürdürmekte ve Türk kültürü ile daha yoğun bir özdeşleşme göstermektedir. Bu sosyokültürel ayrışma, onların hibrit kimlik algılarını şekillendirmekte, hem Türk hem de Hollandalı kimlikleri arasında bir denge kurmalarını zorlaştırmaktadır. Genç nesiller iki dilli yetişmelerine rağmen evde genellikle Türkçe veya Türkçe-Hollandaca karışımı bir dil konuşmakta, bu da Türk kültürü ile olan bağlarını güçlendirmektedir. Ancak bu durumun, kimliklerini korumalarına yardımcı olurken Hollanda toplumuna tam anlamıyla katılım sağlamalarını engelleyebildiği kanısı da mevcuttur (Day vd., 2020).

Yeni nesillerin Türk ve Hollandalı kimlikleri arasındaki denge arayışı, nesiller arası farkın da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu fark, özellikle ebeveynler ve çocuklar arasındaki farklılıklar şeklinde kendini göstermekte ve ebeveynler, çocuklarının dünyasını anlamakta zorluk çekebilmektedir. Bu durum, gençlerin kendi kimliklerini bulma sürecinde çatışmalara ve zorluklara yol açabilmektedir (Crul & Vermeulen, 2003). Aynı zamanda, ikinci ve üçüncü nesil Türk kökenli Hollandalılar, ilk nesle kıyasla daha iyi bir sosyoekonomik pozisyona sahiptir ve bu durum kimlik gelişimlerini de etkilemektedir. İlk nesil genellikle düşük bir sosyoekonomik statüde bulunmakta ve bu da onları, kaynakları ve fırsatları kısıtlı olan mahallelere yerleşmeye zorlamaktaydı. Bu durum ilk neslin sadece ekonomik entegrasyonunu değil, aynı zamanda Türk toplumu içindeki kimlik gelişimlerini de etkilemiştir (Crul & Schneider, 2008).

1960'lardan günümüze kadar Türk işçilerin yerleştiği şehirlerdeki dinamikler büyük ölçüde değişmiştir. İlk dönemlerde Türkiye'den gelen göçmenler, şehirlerdeki azınlık konumlarından dolayı uyum sağlamak zorundayken günümüzde büyük Hollanda şehirlerinde durum farklılaşmıştır. Son yıllarda Hollanda şehirlerinin demografik yapısı önemli ölçüde değişmiş, birçok büyük şehirde azınlık grupları çoğunluğu oluşturur hale gelmiştir. Rotterdam ve Amsterdam gibi şehirlerde, göçmen kökenli olmayan insanlar sayısal olarak azınlık hâline gelmiştir. Bu, Türk kökenli Hollandalıların da içinde bulunduğu hibrit kimliklerin, şehirle olan bağlarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Politik olarak, özellikle sağ kesim tarafından, bu şehirsel gerçeklik hâlâ tam anlamıyla kabul edilmemekte; buna rağmen bu gençler kimliklerini yaşadıkları şehir ile tanımlamakta ve bu şehir ile güçlü bir bağ kurmaktadır (KIS, 2022).

Türk gençleri için bu durum hem Türk hem de Hollanda geçmişlerinin unsurlarını bir araya getiren hibrit kimliklerinin, şehrin "süper çeşitlilik" içeren bağlamında kendine bir yer bulması anlamına gelmektedir. Şehirler, gençlerin hem kendi topluluklarına hem de daha geniş kentsel çevreye bağ-

Dordrecht şehrinde yeşillik alanda oturan ve aralarında Türk kökenli çocukların da bulunduğu bir ilkokul sınıfı görseli

lılık hissetmeleri için bir alan sunmaktadır. Bu, kapsayıcılık duygusunu artırsa da kültürel özgünlük ile daha geniş topluma katılım arasındaki gerilimler konusunda zorlukları da beraberinde getirmektedir (Crul & Lelie, 2023).

Hollandalı Türk Gençlerin Geleceği

Türk kökenli gençlerin Hollanda'daki kimlik oluşumlarını gelecekte etkileyebilecek birçok mesele bulunmaktadır. Bu meselelerin en önemlilerinden biri, kurumsal ırkçılık gibi olumsuz dış faktörlerdir. Müslüman kuruluşların aşırılık yanlısı düşünceleri yaydığı ve radikalleşmeye katkıda bulunduğu yönünde Hollanda makamları tarafından yürütülen gizli araştırmalar, Müslüman toplum içinde güvensizlik ve dışlanmışlık hislerini artırmaktadır (Felten & Vlug, 2023; Abaaziz, 2019). Bu tür bir damgalanma, yaptıkları her şeyin mercek altına alındığı hissini pekiştirerek, Hollanda toplumundan yabancılaşma duygusuna yol açmaktadır. Dışlanmışlık hissi, sadece devlet kurumlarının ayrımcı uygulamalarından değil, aynı zamanda toplumun göçmenlere yönelik yaklaşımından da kaynaklanmaktadır. Irkçı söylemler ve aşırı sağ faaliyetler önemli bir sorun teşkil etmekte ve bu durum, azınlık grupları arasında, özellikle Müslüman kökenli, dışlanma ve tehdit duygularına katkıda bulunmaktadır (European Union Agency for Fundamental Rights, 2024). Ayrımcılık deneyimi, doğrudan olduğu gibi propaganda ve siyasi hareketlerle dolaylı olarak Türk kökenli Hollandalıların kimliklerini nasıl şekillendirdikleri ve toplumda nasıl yer aldıkları üzerinde olumsuz

Kaynak: Regionaal Archief Dordrecht, Collectie Turkse Dordtenaren, 669_1355, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/BE773F-D7AC8711E489FB00163E535DC5/showbrowse

bir etki yaratmaktadır. Bu deneyimler, aşırı sağın toplumsal tartışmalarda normalleşmesiyle daha da güçlenmekte ve bu durum hem dijital alanda hem de günlük yaşamda ırkçı söylemlerin ve davranışların artmasına yol açmaktadır. Açık ve Belirgin Irkçılık (*Openlijk en onomwonden racisme*) (Felten vd., 2021) başlıklı son araştırma, açık ırkçılığın, mağdurların refahı ve aidiyet duygusu üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu desteklemektedir. Bu olumsuzluklar, staj ve iş fırsatlarına erişim konusunda da kendini göstermektedir. Kros ve diğerlerinin (2024) araştırmasına göre, Türk kökenli Hollandalılar da dahil olmak üzere göçmen kökenli gençlerin Hollanda'da bir iş başvurusu yaparken, Hollanda kökenli bir isme sahip olmadıkları için staj veya iş görüşmesine kabul edilme olasılığı oldukça düşüktür. Uygulamada, bu gençler, göçmen kökenli olmayan akranlarına kıyasla, bir staj veya iş pozisyonu elde edebilmek için ortalama dört kat daha fazla başvuru yapmak zorunda kalmaktadırlar.

Hollanda toplumuna dahil olmada diğer zorluk ise Türk dilinin korunmasıyla ilgilidir. Yeni nesil Türk kökenli Hollandalılar için Türk dilini muhafaza etmek giderek daha büyük bir zorluk hâline gelmektedir. Araştırmalar, gençlerin birinci nesle kıyasla daha iyi Hollandaca konuştuğunu, ancak aynı zamanda Türkçeyi gittikçe daha az iyi bildiklerini göstermektedir. Bu durum, okul hayatlarında, işlerinde ve sosyal yaşamlarında Hollandacanın baskın bir rol oynamasıyla ilişkilidir (Crul & Schneider, 2008). Türkçe genellikle evde konuşulmakta ve çoğu zaman Hollandaca ile birlikte kullanılmaktadır. Bu da Türkçe dil bilgisinin zayıf-

lamasına veya daha az akıcı konuşulmasına yol açmaktadır. Bu durum, Türk kökenli gençlerin kendi kültürleriyle olan bağlarını ve kültürel kimliklerini etkilemektedir. Zira dil, kültürel değerlerin ve geleneklerin yeni nesillere aktarılmasında önemli bir araçtır. Literatürde, gelecek nesillerin Türkçe dil bilgisinin zamanla azalma riski vurgulanmaktadır. Söz konusu ihtimali göz önünde bulundurarak çocuklarını iki dilli yetiştirmeleri için ebeveynlere yönelik pedagojik programlar gibi iki dilliliği teşvik eden politikaların uygulanması Türkçe dil becerisinin güçlendirilmesine katkıda bulunabilir (Day vd., 2020).

Benzer örnekler, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İtalyan Amerikalılar gibi diğer göçmen topluluklarında da görülebilmektedir. Bu toplulukta, birkaç nesil sonra İtalyancanın daha az konuşulduğu ve evde İtalyanca yerine daha fazla İngilizcenin koşulduğu görülmüştür (Kopf, 2022). Orijinal dil çoğu zaman kaybolsa da kültürel unsurlar, örneğin yemekler, aile bağları, dinî gelenekler ve hatta belirli değerler ve normlar korunmakta ve topluluk oluşumu ile kimlik gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Türk kökenli Hollandalılarda olduğu gibi, baskın topluma entegrasyon ile kültürel geleneklerin korunması arasındaki denge karmaşık, fakat aynı zamanda zenginleştirici bir süreç olabilir.

Sonuç

Türk gençlerinin kimlik arayışında karşılaştıkları ayrımcılık ve dışlanma zorluklar oluştursa da aynı zamanda fırsatlar ve olumlu gelişmeler de bulunmaktadır. Hollanda'daki Türk gençlerinin hibrit kimliği, onlara iki dünyanın en iyisini bir arada deneyimleme imkânı sunmaktadır. Türk gençlerinin iki dilliliği, iş piyasasında giderek daha fazla önem kazanan kültürlerarası beceriler bağlamında fırsatlar sunmaktadır. Hem Türkçe hem de Hollandaca ve kültürü bilgisi, uluslararası ticaretle uğraşan veya çeşitli müşteri kitlelerine hizmet veren şirketler için onları değerli kılmaktadır. Türk kökenli Hollandalıların iki kültür arasında bir köprü işlevi görmesi, organizasyonlar içinde anlayış, iş birliği ve yenilikçiliğe katkı sağlayabilir. Buna bir örnek olarak Ahmed Emin Batman'ın *House of All* adlı eseri (Stichting Barmhartigheid, 2024) gösterilebilir; bu çalışmasında Batman, cami, kilise ve sinagog unsurlarını bir araya getirerek Türk gençlerine kimliklerini Hollanda kültürü bağlamında keşfetme fırsatı sunmaktadır. Sanatı, kültürel çeşitliliğin önemini vurgularken, farklı kültürler arasında diyalog ve kendini ifade etme alanı yaratmaktadır. Batman gibi sanatçılar, Türk gençlerinin kimlik arayışında ilham ve umut kaynağı olabilir.

Türk kökenli Hollandalıların kimlik gelişimine baktığımızda, zorlukların yanı sıra birçok fırsatın da var olduğunu görmekteyiz. Türk gençlerin hibrit kimliği, her iki ülkenin beklentilerini karşılama sorumluluğu ile kültürler arasında köprüler kurmalarına ve iki dünyayı en iyi şekilde birleştirmelerine olanak tanımaktadır. Onların dirençliliği, kültürlerarası becerileri ve farklı kültürel bağlamlar arasında gezinme yetenekleri, Hollanda'daki gelecekleri için benzersiz bir temel oluşturur. Kültürel geleneklerin korunması, Hollanda toplumuna entegrasyon ve bu unsurlar arasında bir denge bulma süreci, kimlik gelişimlerini heyecan verici bir yolculuğa dönüştürmektedir ve bu süreç önümüzdeki yıllarda dikkatle takip edilmeye değerdir.

Kaynakça

Abaaziz, I. (2019). Alledaagse Islamofobie in Nederland een Verkennend Onderzoek. *Meld Islamofobie*. https://www.meldislamofobie.org/app/uploads/2019/09/Rapport-Meld-Islamofobie_Alledaagse-Islamofobie-in-Nederland_-def_27092019.pdf

Akgündüz, A. (2008). *Labour Migration from Turkey to Western Europe, 1960-1974: A multidisciplinary analysis*. Ashgate Publishing.

Crul, M. & Vermeulen, H. (2003). *Onderwijs en integratie: de positie van Turkse en Marokkaanse jongeren in verschillende landen van de Europese Unie*. Amsterdam University Press.

Crul, M. & Lelie, F. (2023). *Superdiversity: A New Vision on Integration*. Routledge.

Crul, M. & Schneider, J. (2008). *Kinderen van Turkse immigranten in Duitsland en Nederland: de invloed van de verschillende routes in beroepsonderwijs en academisch onderwijs*. Migrantenstudies.

Dagevos, J., De Voogd-Hamelink, M., & Damen, R. (2022). *Gevestigd, maar niet thuis*. Sociaal Cultureel Planbureau (SCP).

Day, M., Badou, M. & Van Breda, B. (2020). *Geboren en getogen 2.0: Onderzoek naar de meervoudige identiteit van jongeren met een migratieachtergrond van de tweede en derde generatie*. Kennisplatform Inclusief Samenleven.

European Union Agency for Fundamental Rights. (2024). *Being Muslim in the EU: Experiences of Muslims*. Publications Office of the European Union. https://fra.europa.eu

Felten, H., van Wonderen, R., Cadat-Lampe, M. & van de Kamp, J. (2021). *Openlijk en onomwonden racisme: Een literatuurstudie naar motieven, oorzaken, gevolgen en mogelijke aanpakken*.

Felten, H. & Vlug, J. (2023). Moslimdiscriminatie en islamkritiek: wat betekent dat en wat zijn de verschillen?. Kennisplatform inclusief samenleven. https://www.kis.nl/sites/default/files/2023-08/Verschil-tussen-islamkritiek-en-antimoslimracisme.pdf

KIS. (2022). *Geboren en getogen: Onderzoek naar identiteitsontwikkeling en sociale positie van de derde generatie migranten in Nederland*. Kennisplatform Integratie & Samenleving. Beschikbaar op https://www.kis.nl/sites/default/files/2022-06/geboren-en-getogen.pdf

Kopf, D. (2022, 21 Temmuz). Italian is the fastest dying language in the US. *Quartz*. https://qz.com/1476819/italian-is-the-fastest-dying-language-in-the-us

Kros, K., van de Gevel, M., de Winter-Koçak, S., Broekroelofs, R., Harnacke, C. & Felten, H. (2024). *Studenten beschermen tegen gevolgen van stagediscriminatie: Literatuuronderzoek en kwalitatief onderzoek*.

Kunuroglu, F., Yagmur, K., Van de Vijver, F. J. R. & Kroon, S. (2017). Motives for Turkish return Migration from Western Europe: home, sense of belonging, discrimination and transnationalism. *Turkish Studies*, *19*(3), 422–450. https://doi.org/10.1080/14683849.2017.1387479

Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). (2020). *Turkse Nederlanders en hun binding met Nederland*. SCP.

Sözeri, S. & Koşar-Altınyelken, H. (2019). What are children being taught in the mosque? Turkish mosque education in the Netherlands. *Learning, Culture and Social Interaction*. 22, https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2019.100326.

Stichting Barmhartigheid. (2024). *Compassieprijs 2024: Genomineerd project House of All*. https://www.barmhartigheid.nl/compassieprijs-2024-genomineerd-project-house-of-all/

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2023). Antwoord op vragen van de leden Dekker-Abdulaziz, Van Baarle, Koekkoek, Den Haan en Mutluer over de illegale undercover onderzoeken bij moskeeën. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2023Z15630&did=2023D39168

Vermeij, L. & Thijssen, L. (2024). *Integratie en participatie van Turkse en Marokkaanse Nederlanders*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Söyleşi

DİASPORADAN "HEYKELİ DİKİLECEK" DEĞİL "HEYKELİ DİKİLMİŞ" ADAM: ALİHAN UZUN İLE DİASPORADA KİMLİK HAKKINDA SÖYLEŞİ

ALİHAN UZUN

Öğrenci ve Müslüman Öğrenci Dernekleri Çatı Kuruluşu Olan Moslimstudenten Associatie Nederland (MSA) Sözcüsü

✍ **Kendinizden bahseder misiniz? Hollanda'da heykeli dikilen ilk Türk gencisiniz. Ödül alan projenizden bahseder misiniz?**

24 yaşındayım, Hendrik-Ido-Ambacht kasabasında doğup büyüyen ve yaşayan bir Hollandalı Türküm. Hollandalı Türk bir Müslüman olarak, göçmen kökenli insanların az olduğu bir mahallede büyümenin getirdiği farklı tecrübeler olduğu. Kimliğimi korumak, kimliğim hakkında düşünmek, kendimi ifade edebilmek benim için her zaman önemliydi, çünkü sosyal biriyim. Küçüklükten beri hedefim, Hollandalı ve Türk kimliğimi bir arada uyumlu bir şekilde korumak ve bu perspektif ile topluma katkı sağlamaktı. Benim bu ülkedeki tutumum "Beni kabul edin" değil de "Ben bu ülkeye nasıl katkı sağlayabilirim?" şeklindedir. Bu şekilde ister istemez Hollanda'yı benimsiyorsunuz ve ülke de sizi benimsiyor.

Millî Eğitim Bakanlığı, fırsat eşitliğini desteklemek için Gençlik Konseyi'ni kurmuştu. Konseyin ilanını görünce ben de katıldım. Hollanda'da ortaöğretim seviyelere ayrılmaktadır. Sosyoekonomik pozisyonu düşük olan çocukların ilkokuldan sonra daha düşük seviyeli okullara gönderildiği gözlemlenmektedir. Örneğin, çocuğun anne veya babası bir temizlikçi ise çocuğun daha düşük seviyeli bir okula gönderilme olasılığı daha yüksek oluyor; ancak okulda bir çocuk haylaz ol-

masına rağmen, babası avukat diye daha yüksek seviyeli bir okula gönderilebiliyor. Bu durumla nasıl mücadele edebiliriz diye fikir yürütmeye başladım. 10 sene sonra, 20 sene sonra olmak istediğim yerleri hayal ettim. Bunu düşünürken, "Hayalimdeki CV" projesini oluşturdum. Projemi atölye çalışması hâlinde sundum. Proje ile gençlerin kariyerlerinde nasıl ilerlemek istediklerini hayal etmelerini istedim ve onlara tavsiyeler verdim. Fikrim beğenildi ve uygulandı. Projem oldukça ses getirdi diyebilirim ve ödül için aday gösterildim. ABN AMRO Bankası, fırsat eşitliğini destekleyen projelere finansal destek sağlayan bir kurum olarak, ödül için aday gösterilen gençlerin heykelinin de dikilmesini istedi. Heykelimin dikileceğini duyunca çok onurlandım. Aslında Hollanda Türk toplumu adına gurur duydum ve heykelimin sadece bir örnek teşkil ettiğini düşündüm.

Hollanda'da bir üniversite öğrencisi olarak Müslüman öğrencilerin eğitim hayatına katkı sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yürütüyorsunuz. Örneğin, üniversiteli Müslüman öğrenci derneklerinin çatı kuruluşu olan Muslim Students Association (MSA) içinde aktif çalışmalar yürütmektesiniz ve sözcüsünüz. Peki, sizin MSA'ya katılmanızdaki en önemli kişisel sebep neydi?

Aslında süreç çok doğal bir şekilde gelişti. Ben Delft Üniversitesi'nde öğrenciyim ve okuduğum ilk yıllarda orada bir

mescit problemi vardı. Bu problem hâlâ çözülmedi. Kampüste meditasyon odası var, ama çok uzak bir mesafede. Meditasyon odası, spor fakültesinde spor yapılan alanın içinde ve oraya gitmek, birçok Müslüman öğrenci için oldukça zorlayıcı oluyor. Yürüyerek yaklaşık 30 dakika sürüyor. Ayrıca abdesthane yok ve odada seccade bırakılması yasak. Ben de Delft Teknik Üniversitesi'nde bulunan Müslüman öğrenci derneği ile kampüsteki mescit sorunu hakkında üniversiteyle görüşmeye başladım. Bu sorun, üniversitedeki dernek ile çözülemeyince, 2017 yılında kurulan çatı kuruluşu MSA ile görüştüm. Bu süreçte, MSA'da iletişime geçtiğim kişi, toplumdaki aktif tutumum nedeniyle bana MSA'ya katılma teklifinde bulundu. Böylelikle MSA'da görev almaya başladım. Bu arada, Müslüman öğrenciler için mescit problemi sadece Delft Teknik Üniversitesi'nde değil, birçok üniversitede mevcut.

MSA hakkında ayrıntılı sorulara girmeden önce Hollanda'da Müslüman ve göçmen kökenli öğrenciler tarafından kurulan derneklerin tarihçesinden bahseder misiniz? İlk Müslüman öğrenci derneği hangi yılda kurulmuştur? Hangi ihtiyaçtan yola çıkılarak kurulmuştur?

Hollanda'daki bütün Müslüman öğrenci derneklerini ilk defa tek çatı altında örgütleyen çatı kuruluşu MSA (Muslim Students Association) 2017'de kuruldu. Ondan önce sadece üniversitelerde yerel öğrenci dernekleri vardı. Örneğin, Rotterdam'daki İkra Müslüman Öğrenci Derneği, 1996 yılında Erasmus Üniversitesi'nde kurul-

"Kimliğimi korumak, kimliğim hakkında düşünmek, kendimi ifade edebilmek benim için her zaman önemliydi."

du. Erasmus Üniversitesi'ndeki Mozaik Öğrenci Derneği ve Amsterdam Üniversitesi'ndeki (VU) Anatolia Öğrenci Derneği gibi Türk kökenli üniversiteli öğrencilere yönelik dernekler de mevcut. İlk kurulan öğrenci dernekleri doğal olarak daha çok aynı kültürü ve değer yargılarını paylaşan öğrencilerin bir araya gelme ihtiyacına binaen kurulmuştur. O yıllarda, üniversite okuyan göçmen kökenli öğrencilerin az olması da bu ihtiyacın daha yoğun hissedilmesine yol açmıştır. Sonraki süreçlerde kurulan öğrenci derneklerinde, Müslüman öğrencilerin hak ve menfaatlerini daha iyi bir seviyeye taşımak amacıyla yapılan lobi çalışmalarının giderek daha fazla önem kazandığı görülmektedir.

Dedelerimiz ve babaannelerimiz, zamanında kısıtlı imkânlarla buraya gelmişler ve torunlarının geleceği için çalışmışlar. Geldikleri ülkenin dilini bilmeden ve herhangi bir sosyal ağa sahip olmadan birçok cami, dernek ve vakıf kurmuşlar. Bu sebeple ilk nesle saygım sonsuz. Bizim de sonraki nesiller olarak elimizdeki imkânlar doğrultusunda onlar kadar özveride bulunmamız ve hem yaşadığımız ülkeye hem Müslüman toplumuna katkıda bulunmamız gerektiğini düşünüyorum. Bir topluluğun toplumsal eşitlik kazanması, eğitim seviyesinin yükselmesiyle başlar. İlk nesiller ilkokul mezunuydu, fakat torunları artık üniversiteden mezun oluyor. Eğitim seviyesinin artması, Türk toplumunun geleceği için umut vaat ediyor.

Biz Müslüman öğrenci derneklerinin yapısını incelerken, diğer ülkelerde Müslümanlara ait çeşitli oluşumları da inceledik. Örneğin, ABD'de Müslümanlar daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip. ABD'ye Müslümanlar çok daha önceden, 1940'larda göç etmişler. Aynı zamanda öğrenci olarak da göç eden çok Müslüman bulunmaktadır. Oradaki Müslümanlar, kurumsallaşma anlamında daha ilerideler ve etkinler. Örneğin, Amerika İslami İlişkiler Konseyi (CAIR) gibi organizasyonlar, oldukça profesyonel ve etkili örgütlenebilmişlerdir. Biz Müslüman öğrenciler olarak, Hollanda'da bu şekilde daha kapsayıcı ve ulusal düzeyde faaliyet gösteren dernekleşme sürecine yeni başlıyoruz. Şu an MSA olarak yedinci yılımız. Geçtiğimiz haftalarda, Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı tarafından, çalışmalarımızın meslek okullarına (MBO) giden öğrencileri de kapsayıp kapsamadığı soruldu. Henüz yeni kurulduğumuzu ve ilk etapta üniversiteler düzeyinde çalışmalara başladığımızı belirttik. Şimdilerde, yavaş yavaş yüksek meslek okulları düzeyinde de çalışmalar yapmaya çalışıyoruz. Sonrasında, meslek okullarındaki Müslüman öğrencilere de ulaşmayı hedefliyoruz, fakat henüz çok yeniyiz.

✍ Mevcut durumda Müslüman öğrencilerin okullardaki ihtiyaçları nedir?

MSA olarak büyük bir anket yaptık, bin 400 öğrenciden cevap topladık. Belirlenen en büyük sorunlardan biri, üniversite kampüslerinde mescitlerin eksik olması

"Biz burada yaşayan, burada büyüyen insanlarız. Sadece kendi haklarımızı savunuyoruz."

veya mevcut mescitlerin ulaşımının zor olması ve abdesthanelerin bulunmamasıdır. Bir mescit olsa bile, öğrencinin abdesti tuvalette almak zorunda kalması, ibadet etme şartlarını zorlaştırmaktadır. Anket sonuçlarına göre, sorunlardan bir diğeri de bazı öğrenci derneklerinin, yurt dışından konuşmacı davet ettiklerinde üniversitenin bunu engellemesidir. Üniversite, davet edilen konuşmacının üniversitenin değer yargılarıyla uyumlu olmadığını söylüyor. Ancak, Müslüman öğrenci dernekleri bu noktada itiraz ediyor, çünkü üniversite yönetiminin söz konusu değerlerle neyi kastettiği, bu değer yargılarının hangi kriterlere ve kime göre belirlendiği konusunda yeterince şeffaf olmadığını ve tarafsız davranmadığını düşünüyorlar.

Bunun dışında, Hollanda'da 2015 yılından itibaren devletin öğrencilere sağladığı eğitim bursunun faizli kredi olarak verilmesi de sorun olarak belirtilmiştir. Araştırmamıza göre, öğrencilerin büyük bir bölümü, bu uygulama nedeniyle eğitim hayatına devam etmekte zorlanacaklarından endişe ediyorlar. 10 yıl önce, eğitim kredisi borçlarına uygulanan faiz oranları yok denecek kadar düşüktü. Şu anda ise, Avrupa'da faiz oranlarının yükselmesiyle birlikte devletin sağladığı eğitim kredilerinin faiz oranları da artıyor. Faiz oranlarının yükselmesi, özellikle dinî sebeplerden dolayı Müslüman öğrenciler için sorun teşkil ediyor ve ihtiyaçları olan krediye başvurmamalarına yol açıyor. Özellikle düşük gelirli ailelerden gelen ve finansal açıdan desteğe ihtiyacı olan Müslüman öğrenciler için bu durum büyük bir engel teşkil ediyor. Bazı öğrenciler eğitimlerini sonlandırıyor, bazıları ise faizli kredi almamak için eğitim hayatlarının yanında ek işte çalışarak gelir elde etmeye çalışıyor. Bu durum, öğrencilerin eğitimlerine yeterince zaman ayıramamalarına yol açıyor. Bu da Müslüman öğrencilerin eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanamamalarına neden

oluyor. Müslümanların eşit düzeyde eğitim hayatına katılamaması, uzun vadede toplumda hak ettikleri şekilde yer almamalarına yol açabilir.

MSA hakkında bilgi verebilir misiniz? Ne zaman ve hangi amaçla kuruldu? Bünyesinde kaç tane dernek ve hangi tür öğrenci derneklerini barındırıyor?

Hollanda'da ilk başta üniversitelerde birbirinden bağımsız yerel Müslüman öğrenci dernekleri vardı. Bu dernekleri örgütlemek ve derneklerin Müslüman öğrencilere yönelik hizmetlerini daha üst bir seviyeye taşımak amacıyla ulusal çapta bir dernek kuruldu. Kuruluş aşamasında, MSA'da yerel öğrenci derneklerinden birer temsilcinin yer alması sağlandı.

MSA'nın üç amacı vardır. Bunlar; öğrencileri ülke çapında bir araya getirmek, temsil etmek ve güçlendirmek. Yerel dernekler de bu amaçlara yönelik çalışmalar yapıyor ama MSA, bunu ulusal düzeyde yapmaya çalışıyor. MSA, öğrencilerin ulusal düzeyde ağ oluşturmalarını, sosyal sermayelerine katkı sağlamalarını, birbirlerine karşı aidiyet duygularını artırmalarını ve belirli meselelerde fikir alışverişinde bulunmalarını sağlamaya çalışıyor. MSA olarak, Müslüman öğrencileri Bakanlıklar, siyaset, şirketler ve üniversitelerde temsil etmeye gayret ediyoruz.

MSA bünyesinde, öğrencilerin becerilerini ve kapasitelerini güçlendirmek amacıyla medya eğitimi ve kariyer eğitimi gibi programlar sunuluyor. Bu eğitimler için büyük şirketler, kurumlar ve bakanlıklarla iş birlikleri yapıyoruz. Bu vesileyle, söz konusu kurumları öğrencilerimize tanıtıyor ve onlarla irtibat kurmalarını sağlıyoruz.

Şu anda, MSA bünyesinde 16 dernek bulunmaktadır. MSA, sadece kendini Müslüman öğrenci derneği olarak tanımlayan dernekleri bünyesine dahil etmektedir. MSA'ya yeni dahil olan Türk dernekleri de bulunmaktadır.

Bulundukları şehir ve üniversitelere göre temsil ettiğiniz dernekler arasında ne tür farklılıklar gözlemliyorsunuz?

Bu durum, üniversitenin kimliğine göre değişiklik gösterir. Örneğin, Amsterdam'da iki devlet üniversitesi bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Vrije Universiteit Amsterdam (VU), temelde Protestan bir üniversitedir. Hristiyan bir üniversite olarak kurulmuş olması, dinî özgürlüklere karşı açık olmasını sağlar. Bu sayede, VU'ya bağlı Müslüman öğrenci derneği, faaliyetlerini uygulama noktasında çok az engelle karşılaşmaktadır. Örneğin, kapsamlı dinî sohbet etkinlikleri düzenlenmekte ve kampüste yer alan mescit, Hollanda genelinde en iyi şartlara sahip mescitlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Buna karşılık, çok uzak olmayan Universiteit van Amsterdam (UvA) ise daha seküler bir kimliğe sahiptir. UvA'daki Müslüman öğrencileri temsil eden dernek, okul yönetimiyle iletişimde birçok zorluk yaşamaktadır. Örneğin, mescidin iyileştirilmesi konusunda uzun yıl-

lardır sıkıntılar yaşanmaktadır. Üniversite yönetimi, din ve devletin ayrılığına vurgu yaparak, seküler bir üniversite olduklarını belirtmekte ve dolaylı yoldan Müslüman öğrenciler için özel bir ibadet alanı tahsis etmek istemediklerini ifade etmektedir. Ancak aynı zamanda Noel Bayramı'nda kampüste Noel ağacı süslemeleri yapılması, bu durumu tezat hâle getiriyor ve dinî gruplar arasında ayrım yapıldığı algısını oluşturuyor.

Erasmus Üniversitesi'nde ise mescit konusunda olumlu adımlar atıldı. Birkaç Müslüman öğrenci, üniversitenin öğrenci konseyinde yer alıyor ve son olarak Filistinli öğrencilerin sorunlarını gündeme getirdiler. İsrail'de askerlik yaptıktan sonra Hollanda'ya dönen öğrencilerin, Filistinli öğrenciler için güvensiz bir kampüs ortamı oluşturduğu ifade edildi. Üniversite, Ukrayna savaşında Ukrayna'nın yanında yer aldığını belirtirken, İsrail'in Filistin'de uyguladığı soykırıma karşı sessiz kalmıştı. Konseyde yer alan öğrenciler, üniversitenin İsrail ile olan ilişkilerini sorgulamasını talep etti. Bu talep olumlu sonuçlandı ve üniversite, eylül ayında İsrail ile ilişkilerini gözden geçireceğini açıkladı.

Leiden Üniversitesi'nde de bazı sıkıntılar yaşanıyor. Geçtiğimiz haftalarda, İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği soykırıma karşı düzenlenen bir protesto sırasında, üniversite yönetimi protestocuları kampüsten uzaklaştırdı.

Özetle, taleplerimize yaklaşımlar üniversitelere göre değişebiliyor. Delft Teknik Üniversitesi, teknik bir üniversite olduğu için meselelere daha pragmatik yaklaşıyor. Öğrenciler tarafından talep olduğunda, mescit ayarlamak için çaba gösteriyorlar. Örneğin, Hollanda'nın doğusunda, Katolik bir üniversite olarak kurulan Radboud Üniversitesi, kampüsünde bir öğrenci kilisesine sahip. Bu kilise içinde, Müslüman öğrenciler için bir mescit ve abdesthane de bulunuyor. Üniversitedeki Müslüman öğrenci derneği ile kilise yönetimi arasında uzun yıllara dayanan iyi ilişkiler mevcut ve kilise içindeki ortak alan, Müslüman öğrencilerin çeşitli etkinliklerinde kullanılabiliyor.

MSA ne tür etkinlikler düzenler ve öğrencilere hangi fırsatları sunar? Öncelikli alanlarınız nedir?

Önceliğimiz temsil konusu diyebiliriz. Mesela İçişleri Bakanlığı'na bağlı Ayrımcılık ve Irkçılığa Karşı Ulusal Koordinatörlük *(Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme)* için bir sunum yaptık. Bunun gibi birçok kamu kurumu ile daha sık bir araya gelmemiz ve onların bizi tanıması çok verimli oldu. Bu sayede, devletin iletişim ağına girerek sesimizi duyurmayı başardık. Bu kurumlar tarafından birçok etkinliğe davet ediliyoruz.

Bunun yanı sıra, MSA'nın her yıl Ramazan ayında düzenlediği ulusal iftar programı var. İftar programında; kamu personelleri, bakanlıklardan yetkililer, iş insanları, siyasetçiler ve birçok kişi davet ediliyor ve öğrencilerimizle bir araya getiriliyor. Keyifli bir etkinlik aracılığıyla, öğrencilerimizin iletişim ağının genişlemesine, beklentilerini söz konusu kişilere doğrudan aktarmalarına yardımcı oluyoruz.

Ayrıca, her yıl MSA olarak bütün Müslüman öğrenci derneklerini bir araya getirdiğimiz Birlik Günü Etkinliği (Unity Day) düzenliyoruz. Bu etkinliğe konuşmacılar davet edilir, ödüller verilir, medya veya lobi gibi alanlarda eğitimler düzenlenir ve ikramlar yapılır. Birlik Günü'nde öğrenci-

"MSA olarak üniversiteli Müslüman öğrencilerin eğitim hayatındaki dinî özgürlüklerini, entelektüel gelişimlerini ve kariyerlerini desteklemeye çalışıyoruz."

lerimizle odak grup toplantıları da yapıyoruz. Örneğin, Hollanda'nın telekomünikasyon şirketi olan KPN (Koninklijke KPN N.V.) gibi büyük şirketler ve bakanlıklar, odak grup toplantılarında eğitimler veriyor. Bu kurum ve şirketler, sponsor olarak öğrencilerimize kendi kurumlarını tanıtıyor, kısa eğitimler veriyor ve öğrencileri kurumlarına iş başvurusunda bulunmaya teşvik ediyorlar.

Aynı zamanda MSA olarak Filistin meselesinde de sorumluluk aldık ve bakanlardan randevu talep ettik. Konu ile ilgili Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı ile doğrudan görüştük. Filistin-İsrail meselesinin kampüse nasıl yansıdığını konuştuk ve kendi düşüncelerimizi aktardık. Bu görüşme sırasında, söz konusu krizin dinî bir kriz olmadığını, jeopolitik ve hukuki bir mesele olduğunu ve devletin bizim bakış açımızı da dikkate alması gerektiğini dile getirdik.

Sosyal İşler ve İstihdam Bakanlığı ile de görüştük. Görüşmede, dinî özgürlükler, Hollanda devletinin camilere yönelik casusluk suçlamaları ve Müslümanların Hollanda devletine karşı güven kaybı ele alındı. Devlet ve Müslümanlar arasındaki bağın nasıl güçlendirilebileceğini tartıştık. Müslümanlara karşı sadece güvenlik ve entegrasyon odaklı bir yaklaşım sergilenmemesi gerektiğini belirttik. Sadece olumsuz

durumlarda değil, olumlu gelişmelerde de davet edilmek istediğimizi söyledik.

MSA sadece Müslüman öğrencilere yönelik faaliyetler mi düzenlemektedir?

Evet, çünkü Hollanda'da genel olarak öğrenci STK'larının sayısı oldukça fazladır. Ülkede 600'den fazla öğrenci derneği olduğu tahmin edilmektedir. Biz, spesifik olarak henüz yeterince temsil edilmediklerini düşündüğümüz Müslüman öğrencileri temsil etmek istiyoruz. MSA olarak üniversiteli Müslüman öğrencilerin eğitim hayatındaki dinî özgürlüklerini, entelektüel gelişimlerini ve kariyerlerini desteklemeye çalışıyoruz.

Müslüman öğrencileri iyi temsil etmek için, öğrencilere ülkede ne tür sorunlar tecrübe ettiklerine dair bir anket yaptık. Anketten çıkan sonuçlar neticesinde derlediğimiz görüşleri, birçok medya kanalı aracılığıyla ifade ediyoruz. Örneğin, aşırı sağcı Özgürlük Partisi'nin (PVV) kazandığı son genel seçimlerden sonra duygularımızı ifade ettiğimiz bir köşe yazısı yazmıştım. Hollanda'nın ulusal gazetelerinden biri olan Trouw Gazetesi'nde yazdığım köşe yazısında, aşırı sağcı seçmenlere seslenerek, gerçek Hollanda milliyetçiliğinin İslam karşıtı olmak anlamına gelmediğini, gerçek milliyetçiliğin anayasadaki din özgürlüğüne sahip çıkmak anlamına geldiğini söyledim.

MSA'nın başarı elde ettiği konular nelerdir?

Ciddi anlamda bazı büyük başarılar elde ettiğimizi düşünüyorum. Geçtiğimiz yıl MSA Başkanı, Bakan'la yaptığı görüşmenin ardından Hollanda Kralı tarafından yeni yıl resepsiyonuna davet edildi. Doğrudan Devlet Başkanı tarafından davet edilecek düzeye gelmiş olmamızı büyük bir başarı olarak görüyoruz. Bunun yanı sıra, MSA, Hollanda'da birçok habere konu ve konuk oldu. Yaptığımız anketin, Bakanlık tarafından da ciddiye alınması ve ilgi gösterilmesini de büyük bir başarı olarak görüyoruz. Aynı zamanda Müslüman olmayan, ülkenin en büyük öğrenci dernekleriyle beraber üniversite kampüslerinde mescit talebimiz hakkında bir manifesto hazırladık. Ardından Temsilciler Meclisi'ne gittik ve bunu milletvekillerine arz ettik. Bunu da büyük bir başarı olarak görüyoruz. Ayrıca, büyük şirketlerden sponsorluk alıyoruz ve artık Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanı tarafından ulusal düzeyde tanınan bir öğrenci derneğiyiz. Bunun sonucunda derneğimize bir miktar finansal destek de sağlandı.

Hollanda'da farklı dine mensup öğrenci dernekleri var mı? Varsa iletişim hâlinde misiniz? Ortak etkinlikler yapıyor musunuz?

Hristiyan öğrenci dernekleri var. Dinî özgürlükler konusunda çoğu yerel dinî dernekler iş birliği yapıyor. Örneğin, Hristiyan bir siyasi partinin gençlik kollarıyla her sene panel tartışması düzenliyoruz. İki sene önce onlarla bir de manifesto hazırladık. Manifestoda, polis memurlarında ve hâkimlerde başörtüsü yasağının kaldırılması için onların da imzasını ve desteğini aldık. Buna benzer meselelerde ilgili yerel derneklerden destek alıyoruz, ama ana partinin kendisi bize bu kadar samimi yaklaşmıyor.

İş dünyası, devlet kurumları ve siyasetçilerle temas hâlinde olduğunuzu belirttiniz. Temaslarınız, iş birlikleriniz ve gelecek iş birliği planlarınız tam olarak nedir?

Öncelikle, temaslarımızı ve iş birliklerimizi sürdürmeyi, bunları daha profesyonel

hâle getirmeyi amaçlıyoruz. Ancak, bizim için şu anki en büyük zorluk, MSA büyüdükçe ilginin de artmasıdır. Bu durum, bizi sevmeyenler tarafından daha çabuk fark edilmemize ve olumsuz yaklaşımların sergilenmesine neden oluyor. Örneğin, siyasette ırkçı veya İslam karşıtı insanların yer alması nedeniyle büyüdüğümüzde siyasi bir saldırıya uğrama olasılığımız var. Bu yüzden büyük şirketlerin ve devlet kurumlarının arkamızda olması önemlidir. Bakanlıkların ve büyük şirketlerin logoları bizim logomuzun yanında yer alıyor. Bu durum, aynı zamanda söz konusu kurumların bizi resmî olarak tanıdığını ve bir güven sorunu teşkil etmediğimizi açıkça göstermektedir.

Hollanda'da Müslüman öğrenciler farklı etnik gruplardan oluşmaktadır. Bunların içinde en büyük gruplardan biri de Türk kökenli öğrencilerdir. Türk kökenli öğrencilerin de yer aldığı öğrenci dernekleri, sizce Türk diasporası için ne anlama gelir?

Öğrenci dernekleri, Türk öğrencilerinin hak ve menfaatlerini de büyük ölçüde savunuyor. Ayrıca MSA gibi dernekler, genel olarak bütün öğrencilerin toplumla iletişimini geliştirmeyi ve eğitim başarılarını artırmayı amaçlıyor. MSA, farklı etnik gruplardan gelen öğrencilere Hollandalı Müslüman şeklinde bir üst kimlik sunuyor. Bu sebeple, derneklerin Türk diasporasının topluma katılımında etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Hollanda'da genel olarak öğrenci derneklerinin kurumsallaşması ve kendini geliştirmesi için devletin ve üniversitelerin teşvikleri var mıdır? Müslüman veya Türk üniversite derneklerine yönelik destekler var mıdır? Üniversitelerin kendi çeşitlilik politikaları kapsamında Müslüman ve Türk öğrenci derneklerine bakışı nasıldır?

Yerel dernekler, üniversite tarafından tanındığında, üniversite onlara burs veriyor. MSA da ulusal öğrenci derneği olarak tanındığı için fon alabiliyor. Ancak Müslüman öğrencilerin bir araya gelmeleri ve dernek kurmaları için ulusal düzeyde veya enstitülerden özel bir teşvik yok. Derneklere bakış, üniversitelere göre değişebili-

yor. Genelde neredeyse her üniversitenin bir çeşitlilik politikası vardır. Son zamanlarda üniversitelerde Çeşitlilik Departmanı adında birimler de oluşmaya başladı. Çoğu zaman onlarla aramız iyi, ama yönetim farklılaşınca bu değişebiliyor. Ayrıca öğrencilerin isteklerine göre de üniversitenin yaklaşımı değişiyor.

İslam düşmanlığı öğrencilerin hayatını nasıl etkiliyor?

Yaptığımız anket, İslamofobik tutum tecrübe eden Müslüman öğrencilerin kampüste 'kendini evinde gibi hissetmek' şeklinde ifade edilebilecek aidiyet duygusunun azaldığını gösteriyor. Bu durum, üniversiteye karşı aidiyet hissinin oluşmamasına sebep oluyor. Yükseköğrenimden mezun olan öğrenciler, meslek okulundan mezun olan öğrencilere kıyasla kariyerlerinde İslam düşmanlığından daha az etkileniyor. Bunun sebebi de büyük şirketlerin çeşitlilik politikalarının olmasıdır. Meslek eğitimi alan öğrencilerde bu durum daha çok sorun olabiliyor. İspanya ve Hollanda'daki bir araştırmaya göre, başörtülü olup olmamanın kariyer sürecine de etkisi var.

Şu ana kadar öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik devlet kurumları ile iş birliği içinde ne tür adımlar atıldı? Medya ve görünürlük hakkında ne tür etkinlikler oldu?

Üç kurumla sıkı iş birliği hâlindeyiz:

1. Sosyal İşler ve İstihdam Bakanlığı'nda bir temsil grubu oluşturuldu. Gençlerden oluşan bu grup, Bakanlıkla birçok konu hakkında istişareler yapıyor.
2. Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı ile sık sık görüşmelerimiz olacak. İlk görüşme, geçtiğimiz aylarda gerçekleşti. Bizim için en önemli Bakanlık Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı'dır. Onlarla sürekli irtibat hâlinde olmamız çok önemli. Geçen Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı ile görüştüğümüzde "Bizi iyi günlerde de davet edin," dedik. Bakan da bunu söylediğime sevindi ve talebimi kabul etti. Sonrasında yeni davetler aldık ve şu an Bakanlık bünyesinde bize uygun bir departman ile düzenli olarak istişare etmemiz gündemde.
3. İçişleri Bakanlığı'na bağlı Ayrımcılık ve Irkçılığa Karşı Ulusal Koordinatörlük ile iş birliklerimiz var. Koordinatörlük, Haziran ayında Ayrımcılık ve Irkçılığa Karşı Mücadele İçin Ulusal Kongre düzenledi. Kongrede, MSA olarak ayrımcılıkla ilgili yapılan odak grup toplantısını koordine etmemiz teklif edildi. MSA olarak panel, sunum ve moderasyonu organize ettik.

MSA'nın gelecekteki hedefleri ve projeleri nelerdir? Hollanda'daki öğrenci topluluğunu nasıl daha iyi temsil etmeyi planlıyorlar?

Bizim planımız öncelikle üniversitelerdeki Müslüman öğrencileri bir araya getirmek ve onların temsilini daha iyi bir seviyeye taşımaktadır. Aynı zamanda bahsettiğim anket sonuçlarını paylaşmak istiyoruz, çünkü biz büyük bir anket yaptık ve buna binaen her üniversite için bir 'İslam sempati skoru' veya 'İslam tolerans skoru' yapmak istiyoruz. Her üniversitenin skorunu sıralayarak listelemek istiyoruz. Bu sayede liseden mezun olan ve üniversite tercihi yapacak olan öğrenciler, bu listeye bakarak karar verebilirler.

Son olarak sizin sorulara dair eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Müslüman öğrenciler olarak, diğer bütün öğrenciler gibi hayatta aynı zevklerimiz

ve dertlerimiz var. Hepimiz kalacak bir evimizin olmasını veya sınavlarımızı geçmeyi istiyoruz. Biz de herkes gibi birer öğrenciyiz. Bizim tek farkımız kimliğimizi okula taşımamızdır. Eğer bir ülkede din özgürlüğü varsa, dinî kimliğimizi evde bırakıp dışarıda seküler bir kimliğe bürünmek zorunda kalmayız. Din özgürlüğü bu anlama gelir.

Biz burada yaşayan, burada büyüyen insanlarız. Sadece kendi haklarımızı savunuyoruz. Aşırı sağ, Hollanda kimliğini, göçmenlere ve Müslümanlara karşı savunduğunu iddia etmekte, fakat köşe yazımda da belirttiğim üzere, 'Hollanda kimliğini benimsemek, İslam karşıtı olmak demek değildir'. Hollanda kimliğini benimsemek, Hollanda Anayasası'na inanmaktan geçer. Biz Hollanda Anayasası'nın arkasında duruyoruz. Anayasanın 6. maddesinde din özgürlüğü vardır. Yani bizim entegre olmamıza gerek yok. Biz Hollanda'da üçüncü nesiliz, burada doğup büyüdük. Biz sadece 6. maddedeki dinî haklarımızı savunuyoruz. Onun dışında 1. madde ayrımcılık yasağıdır ve herkesin eşit olduğu ilkesine saygı duyuyoruz. Herhangi bir dine mensup olmayan veya inanmayan insanlara da saygı duyuyoruz. Bu düşünceden hareketle biz dinimizi yaşamak istiyoruz. Bir topluluk, toplumda kendisine özgürlük ve eşit fırsatlar sağlandığında ilerler. Özgürlük ise eğitimle başlar. Eğitim iyi olduğu zaman, eğitim kurumlarındaki çeşitliliğe alan tanındığı zaman, kendilerine alan tanınanlar toplumda iyi yerlere gelebilecektir.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

Ontsporingen nemen hand over hand toe

(Van een medewerker)

UTRECHT - Tussen de wal en het schip. Dat is de beste omschrijving voor de positie waarin de kinderen van buitenlandse werknemers zich hier in Nederland bevinden. Thuis zijn ze Turks of Marokkaans met hun ouders; op school en in de straat, samen met hun speelkameraadjes, zijn het eigenlijk Nederlandertjes die de taal niet spreken. De kinderen zitten in een niemandsland, ze zijn eigenlijk nergens thuis.

In feite worden ze in twee werelden grootgebracht: in het gezin worden de tradities van het thuisland gehandhaafd, op school gaat de opvoeding volgens de Nederlandse normen. En de kinderen zijn er de dupe van; al heel snel weten ze niet meer waar ze aan toe zijn. Nederlander-zijn met hun vriendjes is gemakkelijk en aanlokkelijk. De vrijheid is hier veel groter, het zakgeld is ruimer en welvaart is gemakkelijk. Ook „nee" zeggen, of een grote mond opzetten tegen je ouders is leuk, en welk kind heeft daar niet af en toe behoefte aan?

In het eigen gezin ligt het allemaal wat anders: vader is de baas en „nee" zeggen wordt met harde hand bestraft. Welvaart is er niet, want vader en moeder hebben de grootste moeite het hoofd boven water te houden, dus zakgeld is er niet of nauwelijks bij. In een Turks of Marokkaans gezin hebben de kinderen ook veel meer verantwoordelijkheden. Oudere kinderen passen op hun jongere broertjes en zusjes, meisjes van een jaar of twaalf hebben zware taken in het huishouden.

Maar hoewel thuis alle mogelijke moeite wordt gedaan de eigen tradities in stand te houden en volgens die tradities te leven, vernederlanden de kinderen meer en meer: ze raken in een vacuüm. Niemand weet er eigenlijk raad mee: de kinderen niet, hun ouders niet en ook de deskundigen niet, die wel urenlange vergaderingen besteden aan de problemen van de „tweede generatie", maar niet veel verder komen dan de constatering dat er een probleem is.

De Utrechtse kinderpolitie wordt inmiddels geconfronteerd met het groeiende probleem van de tweede generatie. Daar steeg het aantal gevallen waarin men met kinderen van buitenlanders te maken had binnen twee jaar van drie (1976) naar bijna twintig procent (1978).

De problemen met de tweede generatie bestaan nog niet zo lang. In het begin van de jaren '60 had de westerse economie behoefte aan arbeidskrachten. Mensen uit landen waar door het lagere ontwikkelingspeil grote werkloosheid heerste, waren dus van harte welkom. En met tienduizenden kwamen ze binnen, de Turken, Marokkanen, Joegoslaven, Spanjaarden en Italianen. Ze knapten hier het „vuile" werk op en werden ondergebracht in pensions. Ondergebracht is eigenlijk het woord niet; opgeborgen kun je het beter noemen: met zijn zessen in een klein kamertje van drie bij drie. Slapen om beurtbeurt was geen uitzondering. Het kon, zo meenden vele pensionhouders, want het waren toch maar mannen, nietwaar?

Barrières

Het waren inderdaad alleen de mannen die in de jaren '60 hier naartoe kwamen. De vrouw bleef met de kinderen achter in het thuisland. De bedoeling van de mannen was, hier snel rijk te worden en dan met het gespaarde geld terug te gaan naar hun geboorteland om daar een bedrijfje op te zetten.

Het viel bitter tegen: hoewel er verhoudingsgewijs goed werd verdiend, bleef er toch maar weinig geld over en de terugkeer werd steeds uitgesteld. En hoe langer de buitenlanders hier bleven, hoe meer zij behoefte kregen aan een normaal gezinsleven.

Aanvankelijk wierpen de Westerse landen huizenhoge barrières op tegen het verlangen van al die Turken, Marokkanen, Spanjaarden, enz. om hun gezin te laten overkomen. In het begin van de jaren '70 veranderde die houding echter: ook buitenlanders zijn mensen, al knappen ze dan het vuile werk op. Dus de gezinnen kwamen hier naar toe. En daarmee begonnen de problemen.

„De landen waar de buitenlanders te „gast" waren, zijn er altijd van uitgegaan dat het verblijf hier tijdelijk was. Structurele maatregelen om de opvang hier te regelen en te zorgen dat de buitenlanders hier raken ingeburgerd, bleven uit of kwamen achterwege. Huisvesting was er niet of nauwelijks, de enorme taalbarrière plaatste de buitenlanders in een sterk geïsoleerde positie. Hulpverlening bestond alleen maar mondjesmaat: er werden door het hele land stichtingen in het leven geroepen die zich gingen bezighouden met de problematiek van de buitenlandse werknemers.

Aanvankelijk zonder particulier initiatief die stichtingen, later nam de overheid het over. Maar al die stichtingen, hoe goedwillend ook, konden de noden niet lenigen. Ze konden niet veel meer dan oplossingen bieden voor materiële problemen; psychische en sociale moeilijkheden bleven bestaan. Er waren geen mogelijkheden die op te lossen: het Nederlandse maatschappelijk werk was er niet op ingericht, de taal- en de cultuurbarrière was te groot en er is een schrijnend gebrek aan maatschappelijk werkers van dezelfde nationaliteit als de hulpvragende buitenlanders. Het geld is er niet voor, wordt er vaak gezegd. Maar ook staat vast dat de overheid de problemen niet tijdig heeft onderkend.

De minister van CRM, Gardeniers, zei in een interview met het weekblad Haagse Post, dat je met aanpakken eigenlijk altijd te laat bent. „Daar begin je pas mee op het moment dat het probleem zich aandient. Maar dan is het probleem er veelal al een tijdje".

Ze is het ook met de problemen waarmee kinderen van gastarbeiders worden geconfronteerd. Die bestaan eigenlijk al vanaf het moment, in het begin van de jaren '70, dat de eerste kinderen naar Nederland kwamen. Maar pas het laatste halfjaar is het „actueel". Nu worden verschillende instanties in toenemende mate geconfronteerd met steeds groter wordende aantallen kinderen van buitenlandse werknemers die ontsporen.

Één van die instanties is de Utrechtse kinderpolitie. Samen met een aantal andere organisaties, zoals het algemeen maatschappelijk werk, de Raad voor de Kinderbescherming en de Stichting voor Buitenlandse werknemers trok zij eind vorig jaar aan de bel. Het zit goed fout met de hulpverlening aan buitenlanders, en met name hun kinderen dreigen daar de dupe van te worden.

Vacuüm

Louis Jaspers (34) is brigadier bij de Utrechtse kinderpolitie. Hij houdt zich voornamelijk bezig met buitenlandse kinderen. De problemen met buitenlandertjes nemen toe en voor Jaspers is de reden daarvan duidelijk. Voor hem is het glashelder dat de oorzaak van deze enorme toename ligt in het vacuüm waarin de kinderen van buitenlandse werknemers verkeren. De geïnstitueerde en het onderkenen van aangepast onderwijs zijn volgens Jaspers de voornaamste probleemveroorzakers.

De gezinnen zijn hier naar toe gekomen en kwamen terecht in een enorm beroerde huisvestingssituatie. Zelfs in vergelijking met Nederlandse gezinnen op dezelfde trap van de maatschappelijke ladder is de huisvesting van buitenlanders uitzonderlijk slecht te noemen. De buitenlander zelf probeert dat te ondervangen door een huis te kopen, maar dan beginnen de problemen pas goed. Want financieel is dat nauwelijks haalbaar. Je hebt gezinnen met vier, vijf kinderen, waarvan de oudste twaalf is, waar zowel vader als moeder twee banen hebben. Die werken allebei van negen tot vijf, komen dan thuis om snel een hapje te eten en verdwijnen dan weer voor een avondklaas bij een of ander schoonmaakbedrijf. Wat komt er in zo'n geval van de kinderen terecht?"

„Je kunt dat natuurlijk veroordelen maar het is vaak pure noodzaak. En waar moeten de kinderen dan heen als ze problemen hebben? In het thuisland, Turkije of Marokko, maakten ze deel uit van een groep en werden de problemen door de groep opgepakt, maar hier zijn het individuen, die zo jong als ze zijn, het maar zelf moeten zien te klaren".

Dat kinderen in een dergelijke situatie gemakkelijk hun heil op straat zoeken, is duidelijk. Een andere oorzaak van de problemen is het onderwijs. Louis Jaspers: „Kijk, een kind dat in een slechte huiselijke situatie zit, krijgt natuurlijk ook moeilijkheden op school. En zelfs al zit het kind in de meest ideale situatie, dan nog is het moeilijk om zich op school aan te passen. En dan al die kinderen die niet naar school gaan".

„Hier in Utrecht staat een tachtigtal leerplichtige kinderen op de wachtlijst en nog een veertigtal partieel leerplichtigen. Die kunnen nergens terecht. Het is so wie so al moeilijk buitenlandse kinderen op scholen onder te brengen. Dat hoor ik vaak van ouders. Zij willen hun kinderen wel ergens plaatsen, maar bijna overal stuit je dan op moeilijkheden. De concentratiescholen zitten vol en de andere scholen gooien hun poorten niet zo gemakkelijk voor buitenlanders open. Ik heb de indruk dat ze bang zijn dat er dan vandaag twee buitenlandse kinderen op hun school zitten en morgen twintig. En het is nu eenmaal zo dat de scholen pas extra leerkrachten krijgen als de problemen hen echt boven het hoofd groeien".

Behalve de moeilijkheden die er zijn om leerplichtige kinderen op de scholen te plaatsen, zijn er door de gezinshereniging ook grote aantallen kinderen naar ons land gekomen die te oud zijn voor het basisonderwijs en te jong om te werken.

Jaspers: „Het is volstrekt onmogelijk deze kinderen in het vervolgonderwijs te plaatsen, waar ze eigenlijk thuis horen. Alleen de taalbarrière al. En dan heb je ook nog de iets oudere jeugd, die er eigenlijk aan toe is om te gaan werken. Maar de jeugdwerkloosheid is enorm en Turkse en Marokkaanse jongeren vallen dan nog eerder uit de boot dan hun Nederlandse leeftijdgenoten. En die hebben het al moeilijk om aan werk te komen".

Nee, roosKleurig is de situatie van de buitenlandse kinderen zeker niet. En is het de gezinssituatie niet die de kinderen op straat drijft, of de school, dan is het wel de frontale botsing van de Nederlandse cultuur met die van het thuisland.

De buitenlandse ouders willen, vanuit de gedachte dat het gezin in de toekomst teruggaat naar het moederland, die eigen cultuur, met name op het gebied van de opvoeding, stevig vasthouden, en dat lukt vaak niet meer. De kinderen krijgen Nederlandse contacten, op de school, openen de volwassenen hun de ogen, zij gaan dan individueel denken en dat is volstrekt in strijd met de cultuur van het thuisland. Jaspers: „Ik heb het natuurlijk vooral over Turkse en Marokkaanse kinderen, die hebben ook de meeste problemen. De Spaanse, Italiaanse en Joegoslavische kinderen hebben toch meer van huis uit onze westerse cultuur".

Macht

De ouders proberen de eigen cultuur krampachtig vast te houden en die ook de kinderen op te leggen. Louis Jaspers: „Het opvoedingspatroon in de mediterrane streken is volgens onze normen vrij streng. Ik heb gemerkt dat Turkse en Marokkaanse vaders over het algemeen erg weinig gezag hebben, maar daarentegen zeer veel macht. Als die vaders dan merken dat hun kinderen individueel gaan denken, dan gaan ze extra streng optreden. Zo maakt hij zijn kinderen echter aan het zwerven. Ze gaan hun heil niet meer thuis zoeken, maar op straat, bij vriendjes die in dezelfde situatie verkeren. Ja, en als die kinderen thuis ook uit de boot vallen dan is de stap naar de misdaadlagen, bedrijfshgheid en kleine vernielingen uiterst klein. Die kinderen zoeken heel snel aansluiting bij hun landgenootjes en dan ontstaan er groepjes met een heel speciaal cultuurtje".

Jaspers wijst er nadrukkelijk op dat het beslist niet zo is dat kinderen van buitenlanders crimineler zijn dan hun Nederlandse leeftijdgenootjes. „Als een buitenlands kind aan het stelen slaat, is dat meestal een noodkreet van „help mij". Kijk, wij bij de kinderpolitie werken wat anders dan de andere politiedfelingen. Bij ons wordt er toch erg veel gezocht naar de oorzaak van het gedrag van een kind. We proberen dan ook voortdurend er wat aan te doen. Maar hoe vaak je niet met je kop tegen de muur loopt? Je zit toch wel met een enorm scala van onmogelijkheden. In alle sectoren van de hulpverlening merk je dat men niet is ingesteld op de behandeling van de problemen van buitenlanders, en dat leidt vaak tot schrijnende situaties".

Jaspers wordt in zijn werk regelmatig geconfronteerd met buitenlandse gezinnen waar de relatie tussen ouders en kinderen zo totaal vastgelopen is dat er vrijwel geen redden meer aan is. Het zijn vooral de kinderen die daar de dupe van worden; de kinderen komen totaal alleen te staan. Als politieman kun je dan alleen maar proberen er het beste van te maken en dat is vanwege de enorme culturele verschillen een bijna onmogelijke opgave.

Jaspers: „Als je merkt dat een gezinssituatie volkomen vast zit, dan moet je er eigenlijk deskundige hulp bij halen. Maar waar vind je die? Het algemeen maatschappelijk werk heeft geen mogelijkheden. Ten eerste kunnen zij vanwege de taalbarrière niet praten met de ouders. Bovendien gaat het maatschappelijk werk bij hulpverlening uit van de motivatie van de hulpvrager. Maar die motivatie kan niet eens worden gepeild".

„En wat voor oplossingen moet je bieden? Een kind uit het huis plaatsen, al is het maar tijdelijk, is voor veel buitenlanders een vrijwel onoverkomelijke zaak. Ik heb eens van een Marokkaanse onderwijzer gehoord dat als een kind van huis wordt weggehaald, dat dat dan ook definitief is. De ouders schamen zich, zij hebben het gevoel dat zij hebben gefaald en verbreken dan de relatie met hun kind".

Soms gaat een uit-huis-plaatsing met goedvinden van zowel de vader als de kinderen. Zoals dat dertien-jarige Turkse jongetje, dat laatst slapend in een pakhuis werd aangetroffen. Hij bleek al vijf weken aan het zwerven te zijn. Thuis was het ook niet alles. Zijn moeder was met twee dochters en een oudere broer teruggegaan naar Turkije. De jongen woonde met zijn twaalf-jarige broertje thuis bij zijn vader, die met de kinderen ook geen raad wist. De jongen kwam zelf met het idee naar een tehuis te gaan: hij had van een vriendje gehoord dat het daar zo leuk was. De vader was het er helemaal mee eens en beide kinderen zitten nu in een tehuis. Maar dit soort gevallen zijn uitzondering.

Jaspers: „Als je met ouders gaat praten als politieman, moet je ook veel onbegrip opgenomen. De ouders verwachten dat de politie hun kinderen eens flink aanpakt. Eerst moeten ze maar een flinke tijd worden vastgehouden en dan moeten ze ook niet al te vriendelijk worden behandeld. Als het niet volgens dat verwachtingspatroon gaat, moet je de ouders onintiefend gaan duidelijk maken dat je hen, met je vriendelijkheid, niet bedondert".

„Ook proberen we met ouders weleens te praten over het slaan van hun kinderen. Kijk, je moet toch gewoon accepteren dat dat in hun opvoedingspatroon vrij normaal is. Als je dan zegt dat met slaan de kinderen alleen angst wordt ingeboezemd en zo'n vader zegt dan „O, dan sla ik ze nooit meer", dan ben je natuurlijk niet helemaal goed bezig. Dat is tensloste niet de bedoeling, daar neem je de basis van het zelfvertrouwen van die man mee weg. Ik probeer de ouders altijd duidelijk te maken dat ze de knoet op een redelijk aanvaardbare manier moeten hanteren en dat ze, als ze slaan, dat niet zo hard moeten doen dat hun kinderen er blijvend letsel van ondervinden".

Haatgevoelens

Jaspers is van mening dat als er niets verandert, er in de naaste toekomst erge dingen te gebeuren staan. De tijd dat de meisjes massaal in opstand gaan komen, moet nog komen, maar de kleine criminaliteit onder jongens stijgt, terwijl de leeftijd waarop die wordt gepleegd, daalt.

Jaspers: „Er zullen snel maatregelen moeten worden genomen. Je beleid zal er toch op gericht moeten zijn de buitenlander in onze samenleving te integreren. Je moet oplossingen vinden voor de relatieproblemen, de aanpassingsproblemen, de abominabele huisvesting, de onderwijssituatie. En dat geldt zowel voor de kinderen als voor de ouders".

Louis Jaspers wordt in zijn werk vaak geconfronteerd met de enorme haatgevoelens van de kinderen ten opzichte van hun ouders. Kinderen die hem letterlijk smeken geen contact op te nemen met hun ouders. Jaspers probeert in dergelijke gevallen vaak andere wegen te vinden, door bijvoorbeeld contact met de school op te nemen en zo een oplossing te vinden.

Maar: „Nu zijn het nog haatgevoelens van de kinderen ten opzichte van hun ouders. Als er niet snel maatregelen worden genomen, zal ook de kleinere criminaliteit van de jeugd toenemen. En als het aantal te groot wordt, dan is het voor de politie niet meer mogelijk oplossingen te zoeken. Dan moeten de kinderen worden doorgestuurd naar de justitie, iets wat we nu zoveel mogelijk willen vermijden. En als de kinderen met de justitie in aanraking komen, dan groeit natuurlijk hun haat tegen de Nederlandse maatschappij. Want al die kruimelmisdrijven zijn tenslotte gepleegd omdat we haat tegen de samenleving toe kan leiden, laat zich raden".

Tweede generatie gastarbeiders valt tussen de wal en het schip

Ayhan is een Turkse jongen van dertien jaar. Zijn dagen slijt hij voor een gunstig deel door het Utrechtse Hoog Catharijne en rond het station. Hij verveelt zich. Om toch wat te beleven wordt hij samen met wat Nederlandse en Turkse vriendjes baldadig. Een onverwachte sneeuwbal in de nek van, bij voorkeur een oudere, voorbijganger, doet hem gieren van de pret. Een illegaal bij V en D „verkregen" pak koeken laat hij zich goed smaken. Drop en een gejat blikje sinas zijn de dagelijkse hoogtepunten. Naar school gaat hij niet. „Ik ga niet met al die kleinere kinderen in de klas zitten, ik ben niet gek".

Ayhan's Nederlands is duidelijk, met een charmant Turks-Utrechts accent. In werkelijkheid heet hij geen Ayhan, maar zelfs zijn echte voornaam mag niet in de krant. Hij is nog voor verrenning. Zijn vader is zijn vader er achter komt... „Oh ja, ik krijg wel eens een pak slaag. Dat is eigenlijk wel normaal hoor, maar mijn vriendje Tom (een Nederlander) krijgt nooit slaag. Die zegt dat ik gewoon moet terugslaan. Dat doe ik misschien ook wel eens". Of Ayhan dat ooit zal doen, is de vraag. Als Turks jongetje leer je eerbied voor je ouders te hebben. Dat is er bij Ayhan al wel af. Zijn vader is „een ouwe zak". Ayhan lacht toch wat nerveus als hij dat zegt, hij vindt zichzelf erg groot door dat te durven zegen. En er zijn te midden van Nederlanders tensloste geen repressailles te verwachten.

Ayhan zegt het „wel leuk" te vinden, dat gehang in de stad. Toch klinkt er onzekerheid door in zijn stem, eigenlijk is het niet zo leuk, maar je wilt je als dertienjarige groot houden, niet waar? Hij is nu vijf jaar in Nederland en vindt het alweer „wel leuk". Het is allemaal erg mat, de wooorden moeten eruit worden getrokken, want het is allemaal zo vervelend. En in de toekomst? Hij is nog niet met de politie in aanraking geweest. Een paar keer was het een ontsnapping op het nippertje, maar Ayhan zag kans te ontkomen. Over een paar jaar wil hij gaan werken, zelf geld verdienen. Hij wil gaan werken in een fabriek, dat lijkt hem „wel leuk". En een Nederlands vriendinnetje krijgen, ook dat is „wel leuk".

1979 yılında bir Hollanda gazetesinin Türk misafir işçilerin çocuklarının kimlik arayışını konu aldığı bir haber

Kaynak: *Ontsporingen nemen hand over hand toe Tweede generatie gastarbeiders valt tussen de wal en het schip. "Leeuwarder courant : hoofdblad van Friesland". Leeuwarden, 21-03-1979, s. 29. Delpher'den 22-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010621054:mpeg21:p027*

REPORTAGE

D dinsdag 4 april 1978 - pagina 9

'Ik blijf hier tot ik oud ben'

Gesprek met tweede generatie Turken

door HIEKE JIPPES

ROTTERDAM — „Wat een brutale kerel!" zegt Celal Karaulu, luid genoeg om gehoord te worden. Het zelfverzekerde vertegenwoordigerstype aan het belendende tafeltje wordt op slag wat minder zeker, kijkt aarzelend of hij het wel goed gehoord heeft naar „die gastarbeider" naast zich, wil wat zeggen, maar acht het dan toch raadzaam zijn mond te houden. Vanaf dat moment staakt hij zijn avances.

Turkse bezoekers zijn een zeldzaamheid in de wat prolierige Rotterdamse bodega waar dit incident zich afspeelt, eenvoudigweg omdat ze meestal niet worden toegelaten. „Tja, als je die buitenlanders hier binnenlaat, heb je de zaak zo vol zitten," legt de ober desgevraagd uit. En onze reactie bespeurend voegt hij er geroutineerd aan toe: „De baas wil het zo, dat kan het personeel natuurlijk niet helpen." Maar wakker ligt hij er duidelijk niet van.

Celal Karaulu (17) en Resat Urban (18) kennen elkaar nog van vroeger, toen ze in de Turkse stad Konya in dezelfde straat woonden. Hun vaders gingen al in het buitenland werken toen zij nog klein waren en kwamen maar zelden voor een week of wat naar huis. Drie jaar geleden was 't zo ver; de vaders hadden genoeg verdiend om ook hun gezin naar Nederland te laten komen. Eerst ging Celal, met zijn moeder en zijn drie grote broers, een half jaar later Resat. Met hun vriend Erol Oytan (18), die later aan het gesprek zal deelnemen, zijn ze door de Stichting Buitenlandse Werknemers (SBW) in Rotterdam naar voren geschoven als vertegenwoordigers van wat heet „de tweede generatie". De kinderen van de gastarbeiders die bij langdurig verblijf in het gastland vervreemden van het land van herkomst, van de eigen cultuur en van de ouders. Die niet meer terugwillen, maar — zo heeft recent onderzoek naar Marokkaanse gezinnen nog eens bevestigd — die ook geen aansluiting vinden bij de Nederlandse werkelijkheid. De tussen-wal-en-schipluinelaars, de ontheemden en — wie durft het hardop te zeggen — de desperado's van de toekomst.

Veel desperaats is er bij deze ontmoeting aan deze twee niet te zien. Resat, heel jong nog, verlegen, spreekt aanvankelijk minder Nederlands dan de levendige Celal, die van tijd tot tijd als tolk bijspringt. Beide jongens zaten in Turkije op de technische school, allebei wilden ze dolgraag „naar het buitenland" toen de gelegenheid zich voordeed. Eenmaal in Nederland vond Resat na drie maanden werk: een jaar lang knipte hij stoffen in een fabriek, tot er ontslagen vielen wegens een teveel aan personeel.

Bij een drukkerij hield hij het zes maanden uit: hij nam zelf ontslag. Waarom? „Allemaal Turkse vrouwen, spreken geen Nederlands." Resat moest voortdurend vertalen. Via lopende band-werk bij een plastic fabriek is hij tenslotte schoonmaker van machines bij een petro-chemische industrie in het Botlekgebied geworden. Zijn ouders zijn inmiddels teruggekeerd naar Turkije, de vader voor 80% invalide.

Resat woont bij een oudere broer, die in Nederland met een Turks meisje getrouwd is, en geniet — grote uitzondering voor een Turkse jongen — normale vrijheid.

Hij is dan ook niet ontevreden, wil een jaar of vijf nog blijven, geld sparen, in Turkije zijn dienstplicht vervullen en dan trouwen. Met het gespaarde geld wil hij dan in Turkije een of andere handel beginnen.

Oud

Celal heeft andere plannen, is ondernemend, wil wat zien en is voorlopig niet van plan naar Turkije terug te gaan. „Ik moet in dienst, zestien maanden, dat doe ik wel. Maar ik blijf hier tot ik oud ben."

Hij is inmiddels administrateur geworden bij een transportbedrijf, werk dat hem goed bevalt, beter dan het schoolgaan in Nederland. „Ik ben nog zes maanden op de technische school geweest in Nederland, dat vond ik helemaal niet leuk. Het was te lang: drie internationale klassen voor gastarbeiders, een beetje moeilijk om Nederlands te leren, want het waren allemaal Turkse jongens. Ik wilde werken."

Hij weet dat hij eigenlijk nog leerplichtig is: „Ik krijg briefjes van zo'n gebouw, maar ik scheur ze maar weg en nu komen er geen briefjes meer. Als ik naar school ga word ik niet betaald, dan zit ik in moeilijkheden."

„. . . werken en een klein stukje leven"

Vader

Celal herinnert zich nog goed dat zijn vader wegging, voor de eerste keer, om illegaal in Frankrijk te werken. Hij was toen negen jaar. Na twee jaar kwam zijn vader voor het eerst met vakantie naar Turkije. „Dan was het gezellig." Nu werkt hij al weer jaren, met vergunning in Nederland. In zijn afwezigheid, zegt Celal, was zijn moeder de baas thuis.

„Mijn oudste broer, hij zorgde voor het huis en zo. Maar in Turkije, als je moeder op jou scheldt, dat geeft je niets. Een klap ook niet. Je leeft als een vrijgezel: je komt laat thuis, wel om twaalf uur. Maar als je hierheen komt, naar je vader, dan geeft dat moeilijkheden. Dan moet je op tijd thuiskomen. Dan moet je met je vader ergens heen gaan en je wilt niet. Dan ben je tegen je vader, dan kan je er niet meer tegen. Ik denk dat iedere jongen dat krijgt. Ik heb ook moeilijkheden gehad met mijn vader, Resat niet omdat zijn vader al is teruggegaan. Ik wil niet zeggen wat die moeilijkheden zijn, ik wil dat niet in de krant, ik wil verstandig zijn tegenover mijn vader."

De terughoudendheid van Celal was te verwachten. Hij heeft een drastische stap gedaan die in de Turkse familie hard aangekomen moet zijn: bij is het in Turkije onaantastbaar geachte vaderlijk gezag ontvlucht en heeft — met hulp van de Rotterdamse SBW — een eigen onderkomen gezocht, waar hij kan leven zoals hij wil.

Weltzijnswerker Uyur van de stichting wordt zegt hij, steeds meer met dit soort conflicten geconfronteerd. En hij vindt dat hij de kinderen moet helpen in hun verlangen naar zelfstandigheid, al probeert hij ook aan de achtergebleven familie uit te leggen waarom hij ze niet terugdwingt. Celal woont nu met Erol samen op een zolderkamertje, in afwachting van een ruimere behuizing.

Bij de deur van het horecabedrijf speelt zich inmiddels een kleine schermutseling af. Celal springt op en spreekt een forse neger met een kapitelnaspet, die de gemengde functie portier-uitsmijter vervult, toe. Dan komt Erol binnen: zeven jaar in Nederland, nog steeds niet gewend aan de specifieke bejegening die hem als Turk zo vaak ten deel valt en derhalve bleek weggetrokken mond onder kwetsbare ogen. De portier heeft hem met de mededeling „members only" trachten buiten te houden.

Hij maakt een buiginkje, geeft een hand, doet moeite zich te beheersen, „Ja," zegt hij als ik vraag of hij erg boos is. „Dit gebeurt overal. Dus moet ik of een grote mull weggeven of weggaan. Ik kan daar niet tegen."

Erol is driftig van aard, zegt hij. Hij heeft ook rustie met zijn vader gehad, een tijd geleden. Daarbij is het op een vechtpartij uitgelopen, waarna hij via de kinderpolitie eerst in een kosthuis is terechtgekomen en daarna in het pension waar hij nu met Celal woont. Zijn vader zegt hij, heeft veel geld en veel huizen in Turkje bij elkaar gespaard. Dat hij nu verstoten is, kan hem niet schelen. „Geld maakt niet geluk." Zijn vader was veel te

Conflicten met ouders vaak groot probleem

streng. Hij mocht geen hoge hakken onder zijn schoenen, „mijn haar moest ongeveer kaal" en al het geld dat hij verdiende, moest hij thuis afdragen.

Erol zegt: „Ik woon in Holland, ik moet leven als Hollandse jongens. Maar naar de film mocht ik niet, naar buiten mocht ik niet. Toen heb ik ruzie gehad."

Nu gaat hij wel naar de film of — in het weekend — naar de discobar. Ze zijn alle drie blits gekleed: Erol in een nauw gesneden jasje over een t-shirt en op schoenen mét hoge hakken, Celal en Resat in coltruien met kortje jekjes.

Erol is de eerste die straks in dienst moet in Turkije. Hij ziet daar ook niet tegenop, maar wil wel terugkomen naar Nederland.

„Maar dan moet of mijn baas daarvoor zorgen of ik moet trouwen met een Hollands meisje." De eerste moeilijkheid heeft hij nog niet goed onderzocht — hij werkt bijna een jaar als elektromonteur — de tweede komt niet meer in aanmerking. „Dat doe ik niet meer." Hij bliikt verloofd geweest te zijn met een Hollands meisje, „maar de ouders wilden niet." Volgens Celal waren de ouders vooral bang dat hun dochter opeens naar Turkije zou verdwijnen. „maar ze hebben niet eens gevraagd of hij terug wou naar Turkije."

Erol klaagt: „Als je een meisje om verkering wil vragen, zeggen zij tegen mij: donder op. Of: ga weg. Ik vind dat geen leuke woorden. Dat kunnen ze toch ook beleefd zeggen."

Zouden ze, als ze toch van plan zijn hier hun hele werkende leven en misschien daarna ook hier te blijven, Nederlander willen worden?

Celal stelt een tegenvraag, heel beleefd: „Mag ik u iets vragen? Als u naar Turkije ging, zou u uw nationaliteit veranderen?" En Erol: „Als u over ons schrijft, wilt u dan zeggen dat wij Rotterdamse Turken zijn. Want wij zijn Turken, maar wij wonen in Rotterdam. Dus wij zijn ook een beetje Rotterdams."

Desondanks beperkt hun contact zich veelal tot dat met landgenoten. Celal — „ik kwam zondagavond, om twaalf uur in Rotterdam aan en maandagmorgen stond ik al naar buiten naar de jongens op straat te kijken" — heeft nog de meeste omgang met Nederlandse jongens. Over het woord „discriminatie" danst hij wat luchtig heen, maar hij zegt wel: „Er zijn wel eens rare mensen hoor. Als zij mij uitschelden zeg ik: schreeuw tegen mij niet. Ik blijf rustig.

En je merkt wel eens bij Nederlandse mensen: wij zijn niet belangrijk voor hen. Bijvoorbeeld: ik praat met een jongen en er komt iemand bij zitten die die jongen kent, dan zal hij mij niet voorstellen. Hij vindt het niet belangrijk dat je hem kent."

Het gesprek verloopt wat. Bij de suggestie dat ze misschien wel eens een Turks meisje mee zouden kunnen nemen naar de discotheek, krijgen Celal en Resat vrijwel de slappe lacht: of ik niet weet dat Turkse meisjes heiemaal nooit alleen uit mogen. „Gelukkig heb ik geen zusje, anders ga ik nog voor haar ruzie maken met mijn vader," zegt Celal. „Turkse meisjes mogen alleen naar buiten met anderen erbij. Of ze moeten scheiden en meisiikheden maken, hè." Waarop hij een meisje „ook een gewoon mens" verklaart, maar eraan toevoegt dat hij waarschijnlijk vrijgezel blijft.

De toekomstplannen zijn ambitieus, vooral die van Celal. Andere landen zien, met z'n drieën, liever dan een vakantie in Turkije opnemen, dat willen ze allemaal wel. En op de lange duur? „Eigenlijk ben ik van m'n vak kleermaker," vertrouwt Celal me toe. „Ik kan zelf een broek knippen en ik kan hem ook naaien. Maar ik wil zanger worden. Of naar de toneelschool. Als dat kan hoor. Mag ik u vragen: kent u niet iemand bij de televisie? Dat wij een filmpje kunnen maken over buitenlandse werknemers in Nederland of zo?"

En Erol, wat wil die?

„Ik ook. Ik wil ook acteur worden. In een griezelfilm bijvoorbeeld." En als de anderen beginnen te lachten, driftig: „Ja, in James Bondfilms bijvoorbeeld hoor, dat wil ik!"

Dat is zelfs Celal te gortig. „Dat denk je maar! Dat komt nooit!" Maar nu wordt Erol echt kwaad. Hij draait zich om naar zijn vriend en zegt woedend: „Dat komt wel, hoor! dat komt wel! Als je maar geld hebt. Geld doet alles!" En beantwoordt en passant nog even de vraag naar het waarom van het blijven in Nederland, die door de anderen met een gegeneerd schouderophalen is afgedaan: „Ik wil werken en een klein stukje leven. Daarom!"

1978 yılında bir Hollanda gazetesinde ikinci kuşak Türk gençlerinin kimlik arayışı ve gelecek planları hakkında yayınlanan bir haber

Kaynak: *"Het Parool". Amsterdam, 04-04-1978. Delpher'den 22-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010839424:mpeg21:p009*

VI. BÖLÜM

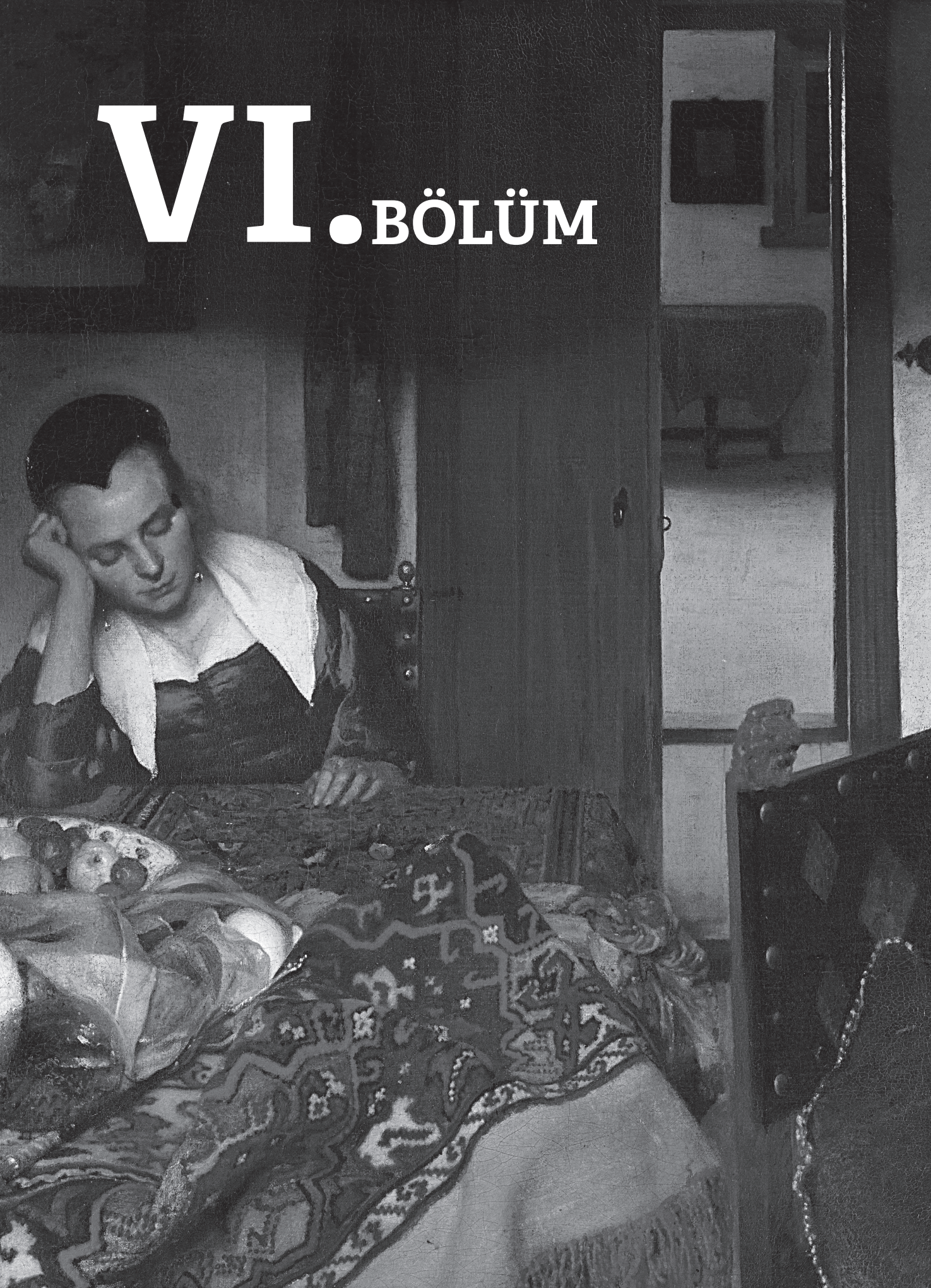

DİASPORADA SANAT

MOTİFLERDE BULUŞMAK:
17. YÜZYILDAN 20. YÜZYILA
TÜRK-HOLLANDA SANATSAL ETKİLEŞİMİ

Gülgün Yılmaz

FOTOĞRAFLARLA ANLATILAN DİASPORA HİKÂYELERİ:
SANATÇI EBRU AYDIN İLE SÖYLEŞİ

Ebru Aydın

DİASPORA EDEBİYATI ÜZERİNE:
YAZAR SADIK YEMNİ ANLATIYOR

Sadık Yemni

MOTİFLERDE BULUŞMAK: 17. YÜZYILDAN 20. YÜZYILA TÜRK-HOLLANDA SANATSAL ETKİLEŞİMİ[1]

GÜLGÜN YILMAZ[1]

Giriş

16 Ağustos 1964 tarihli Türkiye-Hollanda İşgücü Anlaşması ile resmiyet kazanan çağdaş Türk-Hollanda ilişkileri çok köklü tarihî temellere dayanmaktadır. 1612'de Osmanlı İmparatorluğu ile Hollanda arasında diplomatik ilişkilerin kurulması, iki ülkenin tarihsel bağlarını şekillendiren önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ancak bu ilişkiler yalnızca ticaret ve diplomasi ile sınırlı kalmamış, kültür ve sanat alanında da önemli etkileşimlere sahne olmuştur. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki modernleşme çabalarına Hollanda da dahil olmuş, özellikle mimari ve güzel sanatlar alanında karşılıklı bir ilgi gelişmiştir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren ise bu ilişki, Türkiye'den Hollanda'ya göç eden işçilerle yeni bir boyut kazanmıştır. Göç, sadece ekonomik ve sosyal alanlarda değil, kültürel ve sanatsal arenada da iki ülke arasındaki bağların güçlenmesini sağlamıştır. Bu makalede Osmanlı İmparatorluğu ve Hollanda arasında başlayan ticari ve diplomatik ilişkilerin sanatsal ve kültürel etkileşimler aracılığıyla nasıl derinleştiği incelenecektir.

Sanatla Derinleşen Osmanlı-Hollanda İlişkileri

Hollanda topraklarından, Hollanda Cumhuriyeti kurulmadan önce, daha Habsburg Hanedanı döneminde elçi olarak İstanbul'a gönderildiği bilinen ilk kişi, V. Karl'ın (Şarlken) 1544 yılında görevlendirdiği Ravestejinli Gerrit van Veldwijk'tır (Çelikkol vd., 2000; Umunç, 2009). 1555 yılında Amasya Sarayı'nda Kanuni Sultan Süleyman'ın huzuruna çıkan Flaman asıllı Avusturya elçisi Ogier Ghislain de Busbecq, Avrupa'ya dönerken beraberinde götürdüğü lale so-

1-Bu makalenin bir bölümü XXI. Uluslararası Orta Çağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuş ve bildiri kitabında yayınlanmıştır. Burada yeniden düzenlenmiş hâliyle yer verilen bildiri metni için bkz. Gülgün Yılmaz, "Doğu'dan Batı'ya bir Öykünme Örneği: Smyrna Halıları", Uluslararası XXI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (25-27 Ekim 2017), Akdeniz Üniversitesi, Antalya 2019, s. 425-434.

2-Prof. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, gulgunyilmaz@trakya.edu.tr, 0000-0002-8577-1837

ğanlarını Leiden Üniversitesi Botanik profesörü dostu Carolus Clusius'a vermiş ve Türklerle Hollandalılar arasındaki ilk ilişkinin kıvılcımını yakmıştır (İrepoğlu, 2012).

16. yüzyıl ortalarında diplomatik ilişkiler giderek yoğunlaşmıştır. V. Karl (1500-1558), 1557'de İmparatorluk ünvanını kardeşi Ferdinand'a bırakırken, Hollanda topraklarını da İspanya toprakları ile birlikte oğlu II. Philipp'e vermiştir (Öztuna, 1996; Uzunçarşılı, 1999). Katolik İspanyollardan soykırım düzeyinde eziyet gören Protestan Hollandalılar, Orange Dukası Willem önderliğinde ayaklanmıştır. Willem, 1566'da Sultan II. Selim'e elçiler göndererek İspanyollara karşı yardım talep etmiştir. Preveze, Tunus ve İnebahtı Savaşları Hollanda ve Osmanlı'nın ortak düşmanı olan İspanyollara karşı yapılmıştır. Hollandalı denizcilerin şapkalarını süsleyen hilal formlu madalyonların her iki yüzünde de yer alan "LIVER TURCX DAN PAUS / EN DESPIT DE LA MES" (Ayine rağmen Türkleri Papa'ya tercih ederim) sloganı, Osmanlı Padişahı'nın, İspanya'nın Katolik Kralı'na tercih edileceğini ifade eden politik bir söylem olarak ortaya çıkmıştır (Van Den Bent, 2011) (Görsel 1).

Hollanda ve İspanya arasındaki Seksen Yıl Savaşları'nın ardından 1648 yılında Münster Barış Antlaşması'nın ardından, Hollanda bağımsız bir cumhuriyet hâline gelmiştir (Öztuna, 1996). Hollanda, bu tarihten itibaren ticaretle ve sömürgelerden elde edilen kaynaklarla kalkınmaya başlamıştır. Fakat ne yazık ki bu kalkınmanın perde arkasında yapısal ve ticari başarıların haricinde; mevzubahis çağın en büyük insanlık dramlarından biri olan köle ticareti gibi gerçekler de gizliydi. Güneydoğu Asya ile deniz ticaretini düzenlemek

Görsel 1: Hollanda darbı hilal formlu gümüş madalyon.
Kaynak: Amsterdam Rijksmuseum.

"İki ulusun, iki farklı kültürün lale ile başlayan, hilal ile pekişen, halı ve çini motifleriyle süren dostluğu, günümüzde de geçmişe dayanan izlerin gücüyle yaşamaya devam etmektedir."

amacıyla 1602 yılında kurulan Hint Şirketi (VOC Verenigde Oost-Indische Compagnie) sayesinde Hollanda giderek zenginleşmiştir. Deniz yoluyla Asya'dan Avrupa'ya getirilen baharat, porselen, değerli kumaşlar ve diğer egzotik ürünler Hollanda'ya akmaya, böylece Doğu zevki kısa sürede yerli üretime yansımaya başlamıştır. Delft'te kurulan ve mavi-beyaz Çin porselenlerinin benzerlerini üreten seramik atölyeleri, Doğu ticaretinden ve sömürgecilikten beslenen yerli üretime önemli bir örnek oluşturmaktadır.

VOC'nin kurulması ve deniz ticaretindeki üstünlüğün İspanya ve Portekiz'den sonra Hollanda'ya geçmesi, Osmanlı Devleti'yle de ticari anlaşmaların yapılması gereğini doğurmuştur. 1612'den itibaren kapitülasyonlar ile Türk hâkimiyetindeki Akdeniz'de Hollanda'nın ticari ağı sıkılaşmıştır. Osmanlı-Hollanda ticareti başlangıçta Fransa'nın ve İngiltere'nin denetimi altında sürmüşse de 1601 ve 1612 yıllarında iki ülke arasında serbest ticari anlaşmalar gerçekleştirilmiştir.

1612 yılında, 1544 yılından itibaren sadece ticari ahidnameleri yenilemek amacıyla geçici olarak gidip gelen elçilerin ardından, ilk kez daimî bir Hollanda elçisi İstanbul'a atanmıştır (Uzunçarşılı, 1999). Cornelis Haga, İstanbul'da 1612 ile 1639 yılları arasındaki uzun süren ikameti boyunca ülkesinin ekonomik nüfuzunu artırmanın yanı sıra kültürel ilişkilerin gelişimine de katkıda bulunmuştur. Günümüzde konsolosluk binası olarak kullanılan İstanbul İstiklal Caddesi'ndeki Hollanda Sarayı, Cornelis Haga'nın 1612 yılında oturduğu evin bulunduğu yere 1858'de inşa edilmiştir (Hoenkamp-Mazgon, 2002). Hollanda ile doğu ülkeleri arasında ilişkilerin yoğunlaştığı 17. yüzyılda Hollanda'daki üniversitelerde ticaret ilişkilerinin geliştirilmesi, Doğu tıbbı ve matematik bilimlerinin etüt edilmesi amacıyla Arapça ve Türkçe derslerin verildiği Şarkiyat bölümleri kurulmuştur. Ön Asya ülkelerinde bulunmuş ve bu ülkelerin dillerini öğrenmiş olan Thomas Erpenius (1584-1624) ve Jacobus Golius (1596-1667), Leiden Üniversitesi'nde dersler vermiştir. Ön Asya gezileri sırasında Halep Konsolosu Cornelis Pauw ve İstanbul Konsolosu Haga tarafından da konuk edilen Golius, gezdiği yerlerden topladığı el yazma eserleri dönüşünde Leiden Üniversitesi'ne bağışlayarak buradaki doğu el yazması eserler koleksiyonunun temelini atmıştır. Golius'un öğrencisi olan ve 1654 yılında elçi olarak İstanbul'a gelen Levinus Warner (1619-1665), bu kentte topladığı Türkçe, Arapça ve Farsça değerli kitapları sonradan Leiden Üniversitesi'ne bağışlamıştır. Üniversite günümüzde doğu bilimleri konusunda en yetkin eğitim kurumlarından biri olup, "Legatum Warnerianum" adıyla bilinen bağışsa dünyanın en ünlü el yazmaları koleksiyonlarından biridir (Kampman, 1959).

Hollanda Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasında, özellikle Fazlı ve Haydar paşaların Yemen Valiliği yaptıkları 1620-1625 yıllarında, pek çok ahidname düzenlenmiştir. 25 Haziran 1625 tarihinde Hollanda'nın Akdeniz'le ticaretini organize edecek olan resmî bir kurum oluşturulmuştur. 17. yüzyılda Osmanlı

Devleti, sıkı ticari ilişkiler içinde olduğu Venedik, İngiltere ve Hollanda'ya en çok yün, tiftik ve pamuk gibi tekstil hammaddesi ile ipek satmıştır (Uzunçarşılı, 1999). Tekstil hammaddelerinin yanı sıra işlenmiş ürünler, özellikle halılar, ihraç mallarının en değerlilerinden biri olmuştur. Hollandalı tüccarlar, diğer önemli limanlardaki Venedik, Fransa ve İngiltere'nin baskılarından dolayı 1650'lerden itibaren İzmir limanını kullanarak, ticaret ağlarını İzmir çevresinde yoğunlaştırmıştır. Hollandalı tüccarların çıkarlarını korumak için 1660'larda İzmir'e bir konsolos tayin edilerek, bu kente yerleşen Hollandalılarla ilgili resmî düzenlemeler yapılması sağlanmıştır.

Yasal tüccarlardan başka, Akdeniz limanlarında kaçak ticaret yaparak para kazanan yasa dışı Hollandalı denizci ve tüccarlar da mevcuttur. Gemi sahibi Hollandalılar, Osmanlılarla Venedikliler arasında çıkan deniz savaşlarında, gemilerini taraflara kiralayarak gelir de elde etmişlerdir. Hollandalı tüccarlar 18. yüzyılda Ankara'ya yerleşmiş, 1807 yılından sonra ise Karadeniz limanlarında Hollanda ticareti başlamıştır (Çelikkol vd., 2000).

Halı Motiflerinde Buluşmak I: Ressamlar

1660-1670 dönemi, Batı Anadolu halılarının Hollanda resimlerinde en çok yer aldığı yıllardır. Bu da İzmir limanı ve çevresindeki ticaretin bir sonucudur. Ticari ilişkilerin yoğunluğu sonucunda, özellikle tekstil ithalatının önemli bir merkezi olan Leiden'de pek çok Hollandalı tüccar servet sahibi olmuştur. İstanbul ile yapılan ticaretin önemli isimlerinden Leidenli tüccar Bartholomeus van Panhuysen'in, 1673 yılında yaptırdığı evin cephe alınlığına yerleştirilen kavuklu Türk büstü ve "IN DEN VERGULDEN TURK" (altın yaldızlı Türk) yazısı bir minnet ifadesi olmalıdır. Alınlık, heykeltıraş Pieter Xavery'nin (1647-1674) eseridir. Türk büstünün iki yanında yer alan deniz tanrısı Poseidon ile tüccarların koruyucusu Hermes deniz ticaretini, Hermes'in ayakları arasındaki tiftik keçisi ise tekstil hammaddesi olan angora yününü temsil etmektedir (Görsel 2).

17. yüzyıl ortalarından itibaren kuzey ülkelerine yönelik ticarete konu olan İran, Türkiye ve Hindistan menşeli tüm egzotik ürünler, Hollandalı sanatçıların fantezi dünyalarındaki yeni esin kaynakları olmuştur. İncil'den konuları işleyen resimlerdeki Doğu atmosferini yaratmak için başvurulan dekorasyon detayları ve kostümler yoğun ticaretin sonuçlarından biridir. Diğer bir sonuç ise, Doğu ticaretinin yarattığı zenginliktir. Hollanda tarihinde 1609-1713 yılları arasındaki, dış ticarete ve sömürgeciliğe bağlı hammadde bolluğundan kaynağını alan zengin dönem "Altın Çağ" olarak adlandırılmaktadır. Özellikle 1648 yılında cumhuriyetin tanınmasıyla birlikte gelişen dönemde zengin bir tüccar sınıfı oluşmuştur.

17. yüzyıl ortalarında aşırı derecede zenginleşen tüccar ve burjuva sınıfı, soylu sınıfa özenerek, evini tablolarla süsleme hevesine kapılmış ve ressamların müşterileri arasında yer almıştır. Tablolara karşı yoğun talebin yaşandığı uygun ekonomik ortamda resim sanatı gelişmiş ve çok sayıda ressam yetişmiştir. 17. yüzyıl Hollanda'sında resim sanatı da altın çağını yaşamış, sanat koruyuculuğu saray ve kilisenin egemenliğinden çıkarak burjuva sınıfına geçmiştir. Protestanlığın tanıdığı özgür düşünce ortamında deniz konulu manzara resimleri, kır ve orman betimlemeleri; vazoları süsleyen çiçek demetleri, lüks yiyecekler ve değerli sofra eşyalarıyla donatılmış görkemli natürmortlar sanatçılardan en çok istenen resimler hâline gelmiştir.

Orta sınıfın hayatına dair janr resimlerinin bu çağda büyük rağbet görmesi, sanatı talep eden kitlenin zevk anlayışını yansıtmaktadır. Sakin aile yaşamını betimleyen sahneler en çok istenen konulardandır. Gemiciliğin geliştiği, uzun deniz seyahatlerinin yapıldığı bu dönemde, evde kadın ve çocukların tasvir edildiği resimler yaygınlaşmıştır. Hekim ziyareti, mektup yazma veya okuma, genelev sahneleri, müzik dersi, kalabalık aile yemekleri ve kutlamaları gibi konuları işleyen resimler büyük talep görmüştür. Askerlerin yaşamı, iskambil veya tavla oynayan asker betimlemeleri de janr resimlerinin sevilen konuları arasındadır. İran, Hindistan ve Anadolu halılarının bu dönemde hemen her eve girdiği ve masa örtüsü olarak kullanıldığı janr resimlerinde en açık şekilde yansıtılmıştır. Günlük hayatı içtenlikle işleyen ve belge niteliği taşıyan janr resimlerinin en önemli ustaları Adriaen Brouwer (1605-1685), Adriaen Van Ostade (1610-1685), David Teniers (1610-1690) ve Jan Steen'dir (1626-1679). Jan Van Vermeer (1632-1675), Pieter De Hooch (1629-1683), Gerrit Terborch (1617-1681) ve Gabriel Metsu (1629-1667) daha sakin janr kompozisyonlarıyla ünlenmiştir ve daha nice Barok dönem Hollandalı ressam gibi eserlerinde İzmir limanından sevk edilen Batı Anadolu halılarına yer vermiştir (Yılmaz, 2009a) (Görsel 3).

Hollanda tarihinin ekonomik ve dolayısıyla sanatsal anlamdaki altın çağında janr resminden başka portrecilik de büyük bir uzmanlaşma sahası hâline gelmiştir. Çok sayıdaki tek ve grup portreler burjuva insanının soylular gibi portrelerini yaptırarak geleceğe kalmak hevesine kapıldığının göstergesidir. Grup portrelerde lonca teşkilatlarının topluca poz verdiği örnekler mevcuttur. Frans Hals (1580-1666) portre alanında uzmanlaşan ressamların başında gelmektedir. Tüccar veya burjuva sınıfından bir kişiyi ya da bir lonca grubunu betimleyen tek ve grup portrelerde halılar masalara serilmiş vaziyette karşımıza çıkmaktadır. Değerli Doğu halıları, burjuva evlerinde masalara örtülürken, saraylarda yere serili olarak resmedilmiştir. Halılara, sadece kraliyet mensuplarının, ya da dinî kişiliklerin ayakları altına serilecek kadar büyük bir değer atfedilmiş olması dikkat çekicidir.

Hollanda resminde dinsel konular ile mitolojik ve alegorik anlatımlara ayrılan yer janr, manzara, portre ve natürmortlara oranla daha azdır. Protestanlığın sağladığı nispeten özgür ortamın, aniden zenginleşmenin yarattığı arayışlarla birleşmesi nedeniyle, fani dünyayla ilgili konuların daha çok ilgi çektiği anlaşılmaktadır (Özgenç-Erdoğdu, 2018). Resim sanatında dinsel referans taşıyan örnekler olan tarihi alegorilerde, İncil ile ilgili sahnelerde ve mitolojik hikâyelerde Doğu atmosferini ve dekorunu tamamlayıcı bir unsur olan halılar masa örtüsü olarak çokça tasvir edilmiştir. Sanatçıların resimlerinde kullanmak amacıyla atölyelerinde sakladıkları, heykelcikler ve müzik aletleri gibi objeler arasında halıların da bulunduğu, atölyeleri gösteren otoportrelerde açıkça görülmektedir (Görsel 4-5).

Halı Motiflerinde Buluşmak II: "İzmir Halıları"

17. yüzyıldan 20. yüzyıla uzanan bir gelenekle Batı Anadolu halılarının taklitleri Hollanda'nın Deventer şehrinde kurulan halı fabrikalarında dokunmuştur. İlk taban halısı fabrikaları Amersfoort'ta ve kraliyete bağlı olarak Deventer'da 1797 yılında kurulmuştur. Buradaki üretimde 17. yüzyıldan beri süregelen halı ticaretiyle özdeşleşmiş İzmir Limanı'nın ismi yaşamaya devam etmektedir (Bennett, 2000). Koninklijke Vere-

Görsel 2: Leiden'deki Van Panhuysen evinin alınlığında Türk figürü.

enigde Tapijtfabriek (KVT) Deventer'deki "Smyrnastraat" yani "İzmir Caddesi"nde kurulmuş ve el tezgâhlarında dokunan Anadolu motifleriyle bezeli halılara "Smyrna tapijten", yani "İzmir halıları" adı verilmiştir. Kullanılan desenlerde Anadolu halılarına özgü geometrik ve stilize motiflerin etkisi açık olmakla beraber Türk halılarına özgü simetrik düğümün kullanıldığı görülmektedir (Scholten, 1997).

Anadolu halıları, 17. yüzyılda hemen her eve masa örtüsü olarak girdiği için geleneksel Hollanda dekorasyonunun doğal bir parçası sayılır. Dolayısıyla Hollanda üretimi Smyrna halıları, bir Delft çinisi gibi, 19. yüzyıldaki neoklasik dekorasyon anlayışının da ayrılmaz bir unsurudur. Günümüzde Türk halı desenleri popüler hediyelik eşyalarda yaşamaya devam etmektedir.

Smyrna/İzmir halısı olarak adlandırılan Hollanda dokumaları özellikle Doğu halılarına düşkünlüğü ile tanınan Kral III. Willem'in (1817-90) sarayında pek çok mekânı süslemektedir (Kiers & Schoemaker, 1995). Hollanda Deventer'da İzmir Caddesi'ndeki İzmir Halı Fabrikası, kurulduğu 1797 yılından, araya iki dünya savaşı girmesine rağmen, 1978 yılına kadar üretime devam etmiştir (Görsel 6).

Çini Motiflerinde Buluşmak I: Hollanda Çinilerinde Türkler

Hollanda ve kuzey Avrupa'da 17. yüzyıldan 18. yüzyıl sonlarına kadar rakipsiz bir dekorasyon unsuru olan duvar çinileri; başta Delft olmak üzere Amsterdam, Dordrecht, Gouda, Haarlem, Harlingen, Hoorn, Leeuwarden, Leiden, Makkum, Middelburg, Rotterdam ve Utrecht gibi pek çok merkez-

Görsel 3: Jan Van Vermeer (1632-1675). Uyuyan genç kadın. 1656 (87.6-76.5 cm), tuval üzerine yağlıboya.
Kaynak: Metropolitan Museum of Art / New York.

de üretilmiştir. Hollanda duvar çinilerinin desen repertuvarı son derece geniştir. Bitkisel, geometrik ve kompozit motifler, hayvanlar, böcekler, manzaralar, gemi resimleri ve figürlü sahnelerin yanında Osmanlı karakterleri, ticaretin yoğunlaştığı 17. yüzyıldan, yani Sultan I. Ahmed döneminden itibaren Hollanda duvar çinilerinde betimlenmiştir (Yılmaz, 2007).

Sultan ve Osmanlı atlıları 1600'lerin başından 1900'lere dek uzanan bir süreçte Hollanda duvar çinilerinin sevilen konuları arasında yer almıştır (Görsel 7-8). 1880-1900 yılları arasında Utrecht'teki Ravesteijn çini fabrikasında Osmanlı erkek ve kadın tiplerini tasvir eden çiniler üretilmiş ve İngiltere'ye ihraç edilmiştir. Çinileri süsleyen Osmanlı coğrafyasından çeşitli kadın ve erkek tiplerine ait resimler Nicolas de Nicolay'ın 1568'de Lyon'da yayınlanan *Les Quatre Premiers Livres des navigations pérégrinations orientales* adlı eserinden alınmıştır. Eser 1576 yılında Anvers'te Willem Silvius tarafından *De Schipvaert ende Reysen gedaen int Landt van Turckyen deur N. de Nicolay* adıyla Hollandacaya çevrilmiştir. Kitaptan aynen alınarak çinilere uygulanan figürler madalyon içinde olup, figürün arka fonuna basit bir manzaranın yerleştirildiği görülmektedir (Yılmaz, 2007). Nicolay'ın 16. yüz-

yılda belgelediği Osmanlı coğrafyasından çeşitli etnik gruplara mensup karakterleri ahşap baskı gravürlerle betimleyen eseri, 19. yüzyılda Hollanda atölyelerinde çinilere işlenerek Hollanda evlerinin duvarlarını süslemiştir.

Çini Motiflerinde Buluşmak II: Hollanda Çini ve Seramiklerinde İznik Desenleri

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında İznik çini desenlerinin kopya edilmesiyle yeni bir dönem başlamıştır. Ticari talebe cevap veren Hollandalı çini ustalarının bu yoğun faaliyetleri, Osmanlı figür ve desenlerinin Avrupa'da uzun yıllar moda olduğunun kanıtıdır. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında İngiltere pazarı, Doğu motifleriyle bezeli Hollanda seramiklerine büyük ilgi göstermiştir. Seramik ithalatçısı Thomas Elsley'in sipariş kataloglarında, hatayi ve karanfillerden oluşan Delft duvar karosu çizimi yer almaktadır (Myers, 1988; Van Lemmen, 1997).

İznik tabakları De Porceleyne Fles Fabrikası'nın tasarım sorumlusu Leonardus Johannes Senf ve ekibi tarafından aynen kopya edilmiştir. Senf'in başında bulunduğu Delft Kraliyet Porselen Fabrikası'nın (De Porceleyne Fles) 1910'larda Türk ve İran çini desenlerini kullanan serisi 'Nieuw Delft' (Yeni Delft) olarak adlandırılmaktadır (Görsel 9-10). Senf ile yaklaşık aynı dönemde, 1892-1940 yılları arasındaki De Porceleyne Fles ürünlerinde imzasını gördüğümüz Jurrien Adrianus Burghoorn da İznik seramiklerinin desenlerinden yararlanmıştır (Yılmaz, 2010).

Görsel 4: Michiel Van Musscher (1645-1705). Ressamın atölyesinde Türk halıları. 1679 (57 x 46.5 cm), tuval üzerine yağlıboya.

Kaynak: Historisch Museum het Schielandshuis / Rotterdam.

Görsel 5: Frans Van Mieris (1635-1681). Ressamın atölyesinde Türk halıları, yakl. 1659 (59.5 x 47 cm), tuval üzerine yağlıboya.

Kaynak: Gemäldegalerie alte Meister / Dresden.

Görsel 6: Amsterdam'daki Van Brienen müze-evinden "Madalyonlu Uşak Tipi"nde 16. yüzyıl Osmanlı halılarının replikası olan "Smyrna Tapijt" (İzmir Halısı) örneği.

İznik seramiklerinin taklitleri, Delft'in yanı sıra Lahey'deki 'Haagsche Plateelbakkerij Rozenburg' fabrikasında da üretilmiştir. Ressam Hendrik Willem Mesdag tarafından 1885'te kurulan fabrika, Theodoor Christiaan Adriaan Colenbrander'in (1841-1930) yönetiminde Doğu esinli eserler üretmiştir (Leighton, 1999). Mimar, keramik ve halı tasarımcısı Colenbrander'in adını duyurduğu ilk çalışma, 1867 Paris sergisinde yapımında yer aldığı Hollanda pavyon binasıdır.

Çini Motiflerinde Buluşmak III: Topkapı Sarayı'nda Hollanda Çinileri

Osmanlı Devleti 1750'lerden itibaren Hollanda çinilerinin alıcıları arasına katılmıştır. Topkapı Sarayı Haremi, 18. yüzyılda değişen zevk anlayışına paralel değişimlere uğramış, eski odaların iç donanımları onarımdan geçerek barok anlayışa uygun şekilde yeniden dekore edilmiştir. Kütahya atölyeleri bu dönemde aktif olmasına karşın yeterli gelememiş ve Osmanlı Devleti, Tunus, İtalya, İspanya, Hollanda ve Çin'den duvar çinisi ithal etmiştir. Hollanda çinileri Topkapı Sarayı Haremi'nde III. Osman (1754-7), III. Mustafa (1757-74), I. Abdülhamid (1774-89), III. Selim (1789-1807) dönemlerinde kullanılmıştır. Hollanda çinilerinin tercih edilmesindeki etkenler: Yerel üretim çinilerin tükenmesi ya da kalitesinin azalması, ithalatı sağlayan aracıların bulunması, Hollanda çinilerinin kolay uygulanabilir, standart ölçülerde, ince, hafif ve desenlerinin değişen zevke hitap ediyor olmasıdır (Görsel 11). Kaplamada Hollanda çinilerinin yeterli gelmediği durumlarda, Kütahya atölyelerinden benzer çinilerin ısmarlandığı örnekler de görülmektedir (Yılmaz, 2009b).

Görsel 7: Sultan I. Ahmed'in gravür portresi, 1610.
Kaynak: Rijksmuseum / Amsterdam.

Görsel 8: Sultan tasvirli Hollanda çinisi, 17. yüzyıl.

Çini Motiflerinde Buluşmak IV: Kütahya Çinilerinde Hollanda Desenleri

18. yüzyılda Kütahyalı çini ustaları farklı arayışlara yönelmiştir. Hollanda fabrika ve atölyelerin kataloglarında görülen bazı desenler ya da benzerleri 18. yüzyılda üretim yapan Kütahya atölyelerinde uygulanmaya başlamıştır. Bunlar özgün üretimlerdeki kompozisyonlardan belirgin şekilde ayrışan ve açıkça Avrupalılaşan desenlerdir. Topkapı Sarayı'nda kullanılmış çeşitli 18. yüzyıl Hollanda çinileri ile çağdaşı Kütahya çinileri arasındaki karşılaştırmalar etkileşimi ortaya koyan çarpıcı benzerlikler sergilemektedir (Görsel 12-13).

Söz konusu taklit çiniler Topkapı Sarayı'nın yenilenen mekanlarında, 1733 yılında onarım gören Galata Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi'nde (Theunissen & Tişkaya, 2005), 1763 tarihli Konya Çelik Mehmed Paşa Camisi'nde ve Antalya Müsellim Camisi'nde (1796) yer almaktadır. Kütahyalı Ermeni ustaların gönderdiği çinilerle donatılan 1719 tarihli Kudüs Surp Hagop Katedrali'nde de aynı desenlere rastlanmaktadır.

İzmir Protestan Kilisesi'nin arşivlerinde, Hollandalı tüccar ailelerine ait 19. yüzyıla değin izlenebilen vaftiz, evlenme ve cenaze kayıtları nesiller boyu süren bir yerleşimin belgeleridir. Öyle ki, 19. yüzyılın sonlarına doğru İzmir'deki Hollandalı tüccar ailelerinin vatanlarıyla yeniden bağ kurmaları amacıyla Slaars, De Hochepied, Van der Zee, De Jongh, Keun, Dutilh ve Van Lennep gibi köklü ailelerin mensuplarına Hollandaca dersler verilmiştir (Çelikkol vd., 2000). İstanbul'daki konsolosun yanı sıra, ticari ilişkileri düzenlemek üzere İzmir'de de bir konsolos görevlendirilmiştir. İzmir'de yerleşen Hollandalı ailelerin mahalleleri, kiliseleri, okulları, hatta hastaneleri olduğu bilinmektedir.

Sonuç

Osmanlı döneminde, günümüzün aksine Türkiye'de bir Hollanda diasporasından söz etmek mümkündür. İki ulusun, iki farklı kültürün lale ile başlayan, hilal ile pekişen, halı ve çini motifleriyle süren dostluğu, günümüzde de geçmişe dayanan izlerin gücüyle yaşamaya devam etmektedir. Günümüzde Hollanda'da halkın, Türk

Görsel 9-10: İznik seramiklerinden esinler taşıyan "Nieuw Delft" grubu tabaklara örnekler.

Görsel 11: Topkapı Sarayı Haremi Hünkâr Sofasında Hollanda çinileri.

desenlerine göre dokunmuş masa örtüsü boyutundaki küçük el halılarını, kökenini önemsemeksizin geçmişlerinin bir parçası ve geleneksel bir obje olarak benimsedikleri görülür. İznik desenleri Kraliyet porselen fabrikasının bir dönemine damgasını vurmuş, Türk figürleri çinilerde, Türk halıları tablolarda hemen her eve girmiş, müze koleksiyonlarında yerlerini almıştır. İzmir ismi hem fabrikanın kurulduğu caddede hem de fabrikanın üretimi olan Anadolu kökenli motiflerle süslü halılarda, Türk sanatının dünyaya bıraktığı izlerden biri olarak, yaşamaya devam etmektedir.

Görsel 12: Hollanda çinisi tasarım çizimi, 18. yüzyıl.

Görsel 13: Hollanda taklidi Kütahya çinisi, 18. yüzyıl.

Kaynakça

Bennett, I. (2000). *Rugs and Carpets of the World.* Londra: Grange Books Ltd.

Çelikkol, Z., De Groot, A. & Slot, B. J. (2000). *Lale ile Başladı: Türkiye ve Hollanda Arasındaki 400 Yıllık İlişkilerin Resimli Tarihçesi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Hoenkamp-Mazgon, M. (2002). *İstanbul'da Hollanda Sarayı: 1612'den Beri Elçilik Binası ve Sakinleri.* İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayınları.

İrepoğlu, G. (2012). *Lale: Doğada, Tarihte, Sanatta.* İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayınları.

Kampman, A. A. (1959). XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda Hollandalılar. *Belleten* XXIII/89-92, 513-523.

Kiers, J. & Schoemaker, T. (1995). *Showpieces of Dutch Decorative Art. 1835-1895: 'The Age of Ugliness'.* Amsterdam: Rijksmuseum.

Leighton, J. (1999). *Mesdag en de sierkunstenaar Theodoor Colenbrander.* Amsterdam: Museum Mesdag.

Myers, R. (1988). Murray Marks en Thomas Elsley-importeurs van Nederlandse tegels. *TEGEL* 16, Foundation of Friends of the Dutch Tile Museum Otterlo, 34-35.

Özgenç-Erdoğdu, N. (2018). 17. Yüzyıl Hollanda Resim Sanatında Vanitas İmgeleri. *ULAKBİLGE* 6/21, 143-159.

Öztuna, Y. (1996). *Devletler ve Hanedanlar: Avrupa Devletleri IV.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Scholten, J. E. (1997). Tapijtontwerpen in de Collectie van het Goois Museum. *Eigen Perk* 2, 18-31.

Theunissen, H. & Tişkaya, Z. (2005). The Dutch Tiles of Surp Krikor Lusavoriç Church in İstanbul. *EJOS* VIII/11, 1-41.

Umunç, H. (2009). Turkiye'de Hollandalı Bir Seyyah: Cornelis de Bruyn ve Gozlemleri.*Belleten*, Cilt 73 - Sayı 266 (Nisan 2009), 145-164.

Uzunçarşılı, İ. H. (1999). *Osmanlı Tarihi IV.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Van den Bent, J. (2011). Liever Turks dan Paaps' ('Rather Turkish than Papist'). *ZemZem. Tijdschrift over het Midden-Oosten, Noord-Afrika en islam* 3, 40-46.

Van Lemmen, H. (1997). Six-inch Ravesteijn tiles depicting animals and Turkish men and women. *TEGEL* 25, Foundation of Friends of the Dutch Tile Museum Otterlo, 34-39.

Yılmaz, G. (2007). Hollanda Duvar Çinilerinde Osmanlı Figürleri. *EÜ Sanat Tarihi Dergisi XVI*/1, 181-192.

Yılmaz, G. (2009a), *Tezgahtan Tuvale: 17. Yüzyıl Hollanda ve Flaman Resminde Osmanlı Halıları.* İstanbul, Bağlam Yayınları.

Yılmaz, G. (2009b). Hollanda Duvar Çinilerinin Topkapı Sarayındaki Kullanımı. *13th International Congress of Turkish Art* (3-8 Eylül 2007, Budapest), 729-746.

Yılmaz, G. (2010). 19.-20. Yüzyıl Hollanda Çini ve Seramiklerinde Osmanlı Etkileri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12/2, 291-305.

Jozef Israëlsplein'deki oyun alanında çocuklarıyla birlikte Türk kökenli anneler
Kaynak: Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, 552_331022, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/FA7908E49B97E54DF18EF2278693CF0A/showbrowse

Söyleşi

FOTOĞRAFLARLA ANLATILAN DİASPORA HİKÂYELERİ: SANATÇI EBRU AYDIN İLE SÖYLEŞİ

EBRU AYDIN
Fotoğraf Sanatçısı

✍ Kısaca kendinizden bahsedebilir misiniz?

Ben Ebru Aydın, 34 yaşındayım, Utrecht'te doğdum ve hâlâ bu şehirde yaşıyorum. Sosyoloji okudum ve sosyal bilimler öğretmenliği okudum. Şu anda *Hogeschool van Amsterdam* eğitim kurumunda proje lideri olarak çalışıyorum ve aynı zamanda kendi şirketim var. Şirketimde fotoğrafçı olarak başta toplumsal meseleler olmak üzere çeşitli konularda çalışmalar yapıyor, aynı zamanda sivil toplum kuruluşları ile projelerde yer alıyorum.

✍ Fotoğrafçılığa olan ilginizi nasıl keşfettiniz? Profesyonel olarak fotoğraf çekmeye ne zaman başladınız?

Aslında ailenin fotoğrafçısı olarak biliniyordum. Hep böyle elimde küçük bir kamera vardı ve sürekli fotoğraf çekerdim. Bir zaman sonra kamerayı düşürdüm, kırdım. Sonra almışken biraz profesyonel bir kamera almak istedim. Sosyoloji okuyordum. Okul bitti ve o dönem ekonomik kriz vardı. İnsanlar da "Sen güzel çekiyorsun", "Benim yaş günüm var, çeker misin?", "Benim nişanım var, gelebilir misin?" diye soruyorlardı. Fotoğrafçılık eğitimi almadım. Kendi kendime geliştirmeye başladım. Benden altı yaş küçük kız kardeşim var. Onun da fotoğrafçılığa ilgisi vardı, bu sebeple beraber başladık diyebilirim. Kendisi daha çok kişisel fotoğraf çekimine yöneldi. Ben 2015'ten sonra belediyeler, bakanlıklar, STK'lar gibi sosyal kuruluşlarla çalışmaya başladım. Düğün sektörü ile alakalı fotoğrafçılık işlerine kardeşim yöneldi. 2020'den sonra da kendi sergilerimi açmaya başladım. Fotoğraflar, kendi hikâyemizi anlatabilmek için çok keyifli bir yöntem.

✍ Sizi fotoğraf çekmeye iten tam olarak neydi?

Aslında yaratıcılık, çünkü bir fotoğraf bin kelimeye bedel olabiliyor. Yaratıcı tarafımı fotoğraflarımla göstermek istedim, ama hiçbir zaman tam zamanlı fotoğrafçılık yapma gibi bir düşüncem olmadı. Fotoğraflarımla daha çok toplumsal bir etki yaratmak istiyorum. Salt fotoğrafçılık benim için tatmin edici değil. Sosyal sorumluluk bilincimi ve fotoğrafçılık becerilerimi birbirine uyumlu hâle getirmeye çalışıyorum.

✍ Fotoğraf çekerken neye odaklanıyorsunuz? Motivasyonunuz nedir?

Aslında fotoğraflarımın odağı, çoğu zaman insanlar. Fotoğrafla insanların kendilerinde fark edemedikleri güçlü ve güzel yanlarını ortaya çıkarmaya çalışıyorum. Çektiğim fotoğraflarda insanların kendileri ile ilgili güzel yanları görüp tasdiklemeleri beni sevindiriyor.

✍ Sanatın sizin için anlamı nedir?

Sanat, insana ulaşmanın, ruhuna dokunmanın ve onda iz bırakmanın en derin yoludur.

✍ Yaptığınız projelerden kısaca bahsedebilir misiniz? Şimdiye kadar yaptığınız projelerin konuları neydi?

İlk fotoğraf sergim Utrecht'teki *Black Lives Matter* protestoları ile ilgiliydi. Amerika'da başlayan kurumsal ırkçılık tartışmaları, Hollanda toplumunda da tepkiye yol açmıştı. Protestolara kameram ile seyirci olarak gittim. Çektiğim fotoğrafları sonra sanal ortamda paylaştım. Fotoğraf-

larım fark edilince bazı kurumlar tarafından sergilenmek istendi ve böylece fotoğraf maceram başlamış oldu.

İlk projem olan *Başörtüsü Hikâyeleri*'ne COVID-19 pandemisi döneminde başladım. Proje kapsamında Hollanda'da 21 kadınla röportaj yaptım ve fotoğraflarını çektim. Bu projem ile Hollanda'da uzun yıllar olumsuz bir şekilde gündeme gelen başörtülü Müslüman kadınların hikâyesini anlatarak, onların kamuoyunda çok görünür olmayan taraflarını göstermek ve birbirinden farklı taktıkları başörtülerinin birer hikâyesi, anısı ve anlamı olduğunu göstermek istedim. Projemin, çeşitli uyrukları ve yaş gruplarını kapsamasına dikkat ettim. Kadınlara "Senin başörtülerin arasında hangisi daha özel?" veya "Özel hikâyesi olan bir başörtün var mı?" sorularını sordum. Cevaplar "Bunu balayında eşim almıştı" veya "Bunu kızımla beraber düğünde taktık," ya da "Bu bana özgüven veriyor", "Böyle kendimi güvende hissediyorum" şeklindeydi. Ayrıca "Evinizde başörtülerinize nasıl bir yer veriyorsunuz?" diye sordum. Fotoğrafları *Instagram* hesabım üzerinden paylaştım. Sonra bayağı güzel dönüşler aldım. İlgi görünce fotoğraf serimi ve röportajları sergilemek için bir organizasyona götürdüm. Projeye katılanlarla beraber sergi ve çevrimiçi bir program düzenledik. Sonra Amsterdam ve Utrecht şehirlerinde sergilendi ve kitap hâline getirildi. Projem, medyadan da ilgi gördü. Bu çalışmam açıkçası diğer projelerime önayak oldu.

Sonraki projem göç hikâyeleri hakkındaydı. Dokuz aileden anneanne, babaanne veya dede ve torunlarıyla röportaj yaptım. Bu iki farklı neslin Hollanda'ya ve Utrecht'e bakış açılarını merak ettim ve araştırdım. Bu projeyi Hollanda'ya göç etmiş olan yaş-

"Üçüncü nesil göç kökenli sanatçılar, sanat dünyasına yeni bir perspektif sunuyor."

lılarla çalışan bir sivil toplum kuruluşuyla birlikte yaptım. Onlar yaşlılarla röportajlar gerçekleştirdi, ben de röportaj yapılan yaşlıların fotoğraflarını çektim. Projede nesillerin göçe yaklaşımını araştırdık ve en çok hangi ülkeden Hollanda'ya göç gerçekleştiyse o ülkelerden gelen yaşlılara odaklandık. Bunlar arasında Türkiye, Fas, İtalya, İspanya, Yunanistan, Endonezya ve Surinam gibi ülkeler vardı. Bu projeyi de Utrecht'in toplum merkezleri ve belediye binasında sergiledik. O sergide insanların göç hikâyeleri ve isimlerinin anlamlarının ele alındığı programlar yaptık.

İki projeden sonra kendimi fotoğrafçılıkta geliştirmek için bir fona başvurdum. Aldığım fonla son projemi gerçekleştirdim. Bu projemin adı "Gewoon zijn" (Just be/ Sıradan olmak) şeklindeydi. Kendi işimde de çeşitlilik ve toplumsal katılım temasıyla meşgulüm. Proje teması bana aidiyet duygusuna dair bir çalışma yapmam için ilham kaynağı oldu. Hollanda'da bazen ötekileştirilme duygusuyla baş etmek zorunda kalabiliyorsunuz. Bu nedenle de 20-30 yaş arasındaki farklı uyruklu 12 Müslüman kadının aidiyet duygularına odaklandım ve röportaj yaptım. Aidiyet hakkında sorduğum soruları ve aldığım ilginç cevapları *podcast* olarak yayınladım. Kadınlar genellikle dikkat çekmek istemediklerini belirttiler. Eğer toplumda kendilerine ötekileştirici bir tepki gelmişse, Hollanda'ya ait olmadıkları hissine kapıldıklarını belirttiler. Proje kapsamında kadınların portresini ve onlara ait olan objeleri birleştirip fotoğraflarını çektim; arkadaşım da fotoğrafların kenarlarını tezhiple süsledi. Bu proje için de bir organizasyon düzenledik. Projeye katılan kadınlar, ilk defa kendilerinin bu şekilde temsil edildiğini belirtti. Çektiğim portreler Rotterdam ve Utrecht'te açık havada sergilendi ve hiçbir olumsuz tepkiyle karşılaşmadım. Genel olarak çalışmalarımı kamusal ve sosyal alanlarda sergiliyorum. Sosyal alanda daha fazla erişilebilir olacağımı ve daha fazla insanı etkileyebileceğimi düşünüyorum.

✍ Peki bu sergiye ilgi duyanlar daha çok hangi etnik kökenden veya cinsiyetten oluşuyor? Çalışmalarınızda hitap ettiğiniz kitle kimdir?

Genellikle çalışmalarıma kadınlar daha çok katılım sağlıyor. Benim hitap ettiğim kitle de genellikle ya kadınlar ya da göç geçmişi olanlar. Kadınlar kendi çevrelerini de beraberinde getiriyorlar. İlgisi olan her kesimden insan geliyor aslında.

✍ Bu projelerinizdeki motivasyonunuz neydi ve projelerle toplumsal farkındalık oluşturabildiğinizi düşünüyor musunuz?

Müslüman olarak genellikle medyada doğru bir şekilde yansıtılmıyoruz ve hakkımızda sıklıkla olumsuz bir şekilde bahsediliyor. Bu da toplumda Müslümanlara karşı ön yargı oluşturuyor ve ayrımcılık yaşıyoruz. Kendi çevremde örnek alınabilecek insanlar var ve bu insanların hikâyelerini fotoğraflar aracılığıyla topluma anlatmak beni motive ediyor. Bizim hikâyemize sürekli dışarıdan bir göz ile bakılıyor. Ben, grubun kendi üyesi olarak kendi perspektifimden çektiğim fotoğraf sergilerimle hikâyelerimizi topluma

HIJABVERHALEN
EBRU AYDIN
MARIAN ENGEL
BEER
NU OP HET
NACHTKASTJE
VAN
MAARTJE WORTEL
MEER OP
INSTAGRAM
ATHENAEUMBOEKH
HIJABVERHALEN
EBRU AYDIN
HIJABVERHALEN
EBRU AYDIN
HIJABVERHALEN
EBRU AYDIN
RIGHTS
ESTHERS
DESN'T MEAN
ESN'T

"Bizim hikâyemize sürekli dışarıdan bir gözle ile bakılıyor. Ben, grubun kendi üyesi olarak kendi perspektifimden çektiğim fotoğraf sergilerimle hikâyelerimizi topluma anlatmak istiyorum."

anlatmak istiyorum. Bu konuda farkındalık yaratıp yaratmadığım sorusuna, aldığım olumlu dönüşlerden yola çıkarak, evet cevabını verebilirim; çünkü bazı Hollandalılar Müslümanların yaşadıkları olayları ciddiye almıyor ve mağduru oynadığımızı düşünüyor. Sergilerde aldığım tepkilerle bu önyargıları yıktığımızı fark ediyorum.

Genel olarak çalışmalarınızın sonuçları ne oldu?

Çalışmalarım fiziksel olarak bir sergi, kitap, dergi ve *podcast* şeklinde sonuçlandı. Projelerim arasında benim için *Başörtüsü Hikâyeleri*'nin farklı bir anlamı var, çünkü bu çalışmama herhangi bir fon almadan kendi bütçemle başladım ve bu kadar ses getireceğini hiç düşünmemiştim. Bu tecrübe bana, kendime inanıp bir yerden başlamam gerektiğini öğretti.

Projelerinizdeki konuları nasıl fotoğraflarla anlatabiliyorsunuz?

Açıkçası konuları anlatırken fotoğraflara ek olarak kelimeleri ve *podcast*'ı da kullanıyorum. Bence çok az fotoğrafçı anlatmak istediğini sadece tek fotoğrafla anlatabilir. Ben henüz o mertebede değilim. Bu nedenle hikâye aktarımlarında, hikâyeyi güçlendirmek için arayış içindeyim. Bu sebeple kelime ve *podcast* yöntemlerini de kullanıyorum. Moderatörlük de yaptığım için insanlara sorular sormayı çok seviyorum. Çalışmalarımın en keyifli yanı da insanlarla konuşmak oluyor.

Peki çalışmalarınız esnasında unutamadığınız bir anınız var mı?

Yeni insanlarla tanışmaktan ve onlara hikâyeleri hakkında sorular sormaktan çok keyif alıyorum. Proje esnasında kişisel gelişimim için danışmanım vardı ve danışmanım siyasetle ilgilenen biriydi. Kendisi projemin kendisine çok şey kattığını belirtti. Bu kadar farklı hikâyeler beklemediğini belirtti. Örneğin Müslüman kadınların başörtülerine evlerinde nasıl bir yer ayırdıkları sorusunu ilginç bulduğunu ifade etmişti. Böylece danışmanımın hayatına yeni hikâyeler katmış olduğumu fark ettim. Son projede de tanıdığım bir kız vardı. Kapanmak istiyormuş ama tereddüt içindeymiş. Serginin açılışına geldi. Sonrasında bana sergiden etkilendiğini ve kapanmaya karar verdiğini yazan bir mesaj atmıştı.

Kendinizi nasıl tanımlarsınız?

İdeal bir dünyada farklı faktörlerden etkilenmiş bir kimlikteki Ebru olarak tanımlarım. Kimliğimin bir kısmı dinle alakalı. Müslümanım, etnik olarak Türküm ama burada doğup büyüdüğüm için Hollandalı kimliğim de var. Mesleki kimliğim de sosyoloji ve fotoğrafçılıktan oluşuyor. Bence her insanın kimliği kişisel ve özel.

Göç kökenli bir fotoğrafçı olmanın artıları ve eksileri nelerdir?

Aslında fotoğrafçılık üzerine bir bölüm okumadığım için kopuk hissediyorum. Bu nedenle sanat dünyasına tam anlamıyla ait hissetmiyorum. Ayrıca sanata ilginin art-

masına rağmen çok fazla Müslüman sanatçının olmaması da beni alanda yalnız hissettiriyor. İlk neslin meslek seçimi ekonomik refah odaklı olmuş. Üçüncü nesilde sanata yönelenlerin arttığını görebiliyorum. Üçüncü nesil göç kökenli sanatçılar, sanat dünyasına yeni bir perspektif sunuyor.

Diasporada bir sanatçı olmak, dünyaya bakışınızı nasıl etkiledi?

Hollanda'da sanatçı olmanın ufkumu genişlettiğini düşünüyorum. Yaptığım projelerde de farklı etnik kökenden insanlara yer vermeye özen gösteriyorum. Bunun da sebebi, diasporada yetişmiş bir sanatçı olmamdır. Umreye gittiğimde, farklı ülkelerden ve etnik gruplardan gelen Müslümanlarla aynı Allah'a ibadet ediyor olmak, birlik duygusuna olan hassasiyetimi artırdı. Ben bu birliği Kâbe dışında da hissetmek istiyorum. Etnik kimliğin ötesinde bir birliğe önem veriyorum. Ayrıca bu birlik bilinci ile ikamet ettiğim ülkeye ve topluma katkı sağlamak istiyorum.

Alanda karşılaştığınız zorluklar veya fırsatlar nelerdi?

Fotoğrafçılık ile ilgili bir bölüm okumadığım için biraz kendi başıma ve kendi kurallarıma göre takılıyorum. Projelerimi, kendi sosyal bakış açımla yapıyorum. Bu bir fırsat, ama bazen de zor olabiliyor. Her projede hangi insanlarla veya kurumlarla iş birliği yapabilirim diye yeniden düşünüyor ve kendime bir yol haritası çizmeye çalışıyorum.

Göçmenlerin sinema, sanat ve müzik konusunda Hollanda'ya katkılarını nasıl değerlendirirsiniz? Diasporayı ilgilendiren meselelere sanatta ne kadar yer veriliyor?

İlk neslin ekonomik sektöre yöneldiğini, sonraki nesillerde ise sanata ilginin arttığını düşünüyorum. Mesela Hollanda'da bir Türk kökenli fotoğrafçı olan Ahmet Polat'ın, Foam Müzesi'nde Türkiye ile iş birliği içinde yürüttüğü bir sergisi oldu ve Ara Güler'in sergisi Amsterdam'da gösterildi. Türkiye'yi Ara Güler'in fotoğraf sergisi aracılığıyla ve Ara Güler'in gözüyle Amsterdam'da görmek çok keyifliydi. Beni en çok etkileyen sergilerden biri de Çiğdem Yüksel'in *'Bir Bilsen/ Je moest eens weten'* adlı sergisidir. Bu sergi; eski ve yeni fotoğraflardan oluşan ilk nesil Türk kadınların göç hikâyeleri hakkında.

✍ Sizin dışınızda tanıdığınız bir profesyonel Hollandalı Türk fotoğrafçı var mı? Söz konusu sanatçılarla ortak proje planınız var mı? Varsa nedir?

Çiğdem Yüksel var. Kendisi tesettürlü kadınların Hollanda medyasındaki yansımasını araştırdı. Aynı zamanda birinci nesil Türk kadınların hikâyeleri hakkında bir proje yaptı. Bununla ilgili bir kitap çıkardı ve sergi düzenledi. Bunun dışında Sebiha Öztaş var. Kendisinin de kadınlar hakkında Hollanda Fotoğraf Müzesi'nde sergisi var. Bir de Ahmet Polat var. Türkiye ve Hollanda arasında projeler yapıyor. Ben daha çok kadınları takip ediyorum çünkü bir kadın olarak beni de temsil ettiklerini düşünüyorum. Saydığım kişilerle ortak bir proje planımız yok ama ileride belki olabilir.

✍ Bu alana yeni girmiş veya girmek isteyen göçmen kökenli kadınlara veya gençlere neler önerirsiniz?

Aslında kendi öğrendiğim şeyi söylemek isterim. Bir yerden başlamalarını, beklememelerini tavsiye ederim. Bir fikriniz varsa başlayın, zaten süreç içinde yaparak öğreneceksiniz. Her tecrübe insanı bir adım öne götürüyor. Bazen insan yapıp yapamayacağından emin olamıyor ve korkabiliyor ama bir şeye başlamadan da öğrenemezsin.

✍ Gelecek projeleriniz ve hedefleriniz nelerdir? Kendinizi nerede görmek istiyorsunuz?

Ben bugünde yaşayan bir insanım. Uzun süreli planlar yapmıyorum. Yeni bir proje fikrim şu anda yok. Hedefim diaspora veya Müslümanlar hakkında görünmeyen hikâyeleri fotoğraflarla ortaya çıkarmak. Fotoğraf bunun için sadece bir araç. Şimdilik Türkiye'ye yönelik bir projem veya sergim yok ama eğer Türkiye'den böyle bir teklif gelirse memnuniyetle yapabilirim.

Söyleşi

DİASPORA EDEBİYATI ÜZERİNE: YAZAR SADIK YEMNİ ANLATIYOR

SADIK YEMNİ
Yazar

Kendinizden bahseder misiniz? Göç geçmişinizi ve hayatınızı kısaca anlatabilir misiniz?

1951 yılında İstanbul'da doğdum. Çocukluğum ve ilk gençliğim İzmir'de geçti. 1975-2013 yılları arasında kesintisiz Amsterdam'da yaşadım. Roman, öykü, deneme yazarı ve çevirmenim. Bilimkurgu, polisiye, fantastik ve gizem tarzında yazıyorum. Türk edebiyatının ilk Sufi bilimkurgu yazarıyım. Hollanda'da basılmış sekiz kitabım var. Türkiye'de ise, 22'si roman olmak üzere toplam 31 kitabım yayımlandı. Romancılığın yanı sıra tutkulu bir öykücüyüm. Basılı öykü kitaplarımın yanı sıra, 2009-2016 yılları arasında yalnızca *Gölge* e-Dergi'de 70 kadar öyküm yayınlandı. Öykülerimin toplam sayısı 100'ü geçmiş durumda. Yeni sözcükler üretmeyi seviyorum. Yirmi yıldır, ürettiğim yeni sözcükleri Sadık Yemni Sözlüğü'nde topluyor ve her yıl güncelliyorum. Aynı zamanda çeşitli dergilere yazmayı sürdürüyorum. Üç yıl önce ise Instagram yayıncılığını da yaptığım işler arasına ekledim. Genellikle yakın geleceği konu alan makale, deneme ve yayınlarımda hassasiyetle 'Metaversel Kafes'e değiniyorum.

5 Kasım 1975'te Amsterdam'a ayak basarak Avrupa'da göçmenlik denen serüvene dahil oldum. Yirmi dört yaşında, kıdemli bir üniversite öğrencisiydim. Şehir merkezindeki eski bir binada, dayıma ait konfeksiyon atölyesinde çalışmaya başladım. O sıralarda, çok faal olan Türk Kültür Merkezi'nde aralıksız politik tartışmalar yapılmaktaydı. Türk kahveleri, kumarhaneleri, börekçileri, futbol takımları, mescitleri, restoranları, siyasi dernekler ve bazı mafyöz oluşumlar daha o zaman bile mevcuttu. Ardından temiz-

likçilik, mobilya taşımacılığı, pazarlarda döner satma, börekçilik, demiryollarında makasçılık, istasyon hademeliği ve şehrin dışında yer alan demiryolu hatlarında köprücülük yaptım. Köprücülük, yazın iki ayı hariç, geriye çok boş vaktin kaldığı bir işti. İlk altı yılın hummalı koşuşturmasından sonra, çok özlemiş olduğum yoğun okumalara geri dönebildim. Bunun yanı sıra, dergicilik, televizyonculuk, düşünce kuruluşu moderatörlüğü gibi çok çeşitli alanlarda da çalıştım. Böylelikle hem işçilik hayatını tanıma hem de Türkiye'den gelen göçmenlerin yaşamlarına daha geniş bir perspektiften bakabilme imkânı buldum. 1975 ile 2013 yılları arasında Amsterdam'da yaşadım. 2013'ten beri İzmir'de yaşıyorum. Neredeyse her yıl yolum Amsterdam'a düşüyor. Şu anda roman, öykü, deneme, makale yazmanın yanı sıra, Instagram'da filmler ve tarihsel olaylar üzerinden yakın gelecek analizleri yaptığım canlı yayın programları da düzenliyorum.

✍ Edebî kariyerinizin başlangıcını ve edebiyata ilginizin nasıl başladığını anlatır mısınız?

Her zaman çok tutkulu bir okurdum. Çocukken mahallemizde namı olan bir anlatıcıydım. Bunu çoğu kadın olan meddahların gölgesinde yetişmeme borçluyum. Hayal gücüm çoşkuluydu. Doğaçlamayla görmediğim, aslında mevcut olmayan filmleri anlatırdım. Televizyonun bile olmadığı zamanlardı. Namım alıp başını yürümüştü. Uydurduğumu bildikleri hâlde tutkulu dinleyicilerim vardı. Yeni film yok mu diye sorarlardı. Kimya tutkunuydum. Lisedeyken roketlerimle ünlüydüm. Evimde küçük bir kimya laboratuvarım vardı. Bu patlayıcı bir karışımdı. Sonradan bir sürü

maceranın ardından köprücülük yaparken yeniden yoğun okuyabildiğim anlara döndüğümde içimde yazarlık filizi belirmişti ve serpilmek için fırsat bulacağı ana da yakındım. 1987 yılında ilk öykü kitabım yayınlanınca göçmen edebiyatı yaftalı da olsa yazarlık denen rütbeyi elde ettim.

✍ Edebiyatınızda kültürel kimliğinizin ve kökeninizin önemi nedir? Bu konuda okurlarınızla nasıl bir etkileşim içindesiniz?

Anne tarafından Girit, baba tarafından Tunus göçmeni bir aileyiz. Babaannem Arnavut, dedelerimden biri de Boşnak. Altı yüz yıllık imparatorluk geçmişinin doğal portresi. Kendi zamanımda eğitimle ve çevreden aldığım Batılılaşma formasyonu da kültürel barkodumun ana çizgisiydi. Birkaç istisna dışında Türkçe yazmam kültürel kimliğimde çok belirleyici olmuştur. Türkçe okuyan kesimle direkt irtibat kurarken diğer dilden olanlara ancak çeviri yoluyla ulaşabildim.

✍ Hollanda'da diaspora edebiyatı çalışmalarında ne tür faaliyetlerde bulundunuz?

1984 yılında Hollanda'da basılan *Haber Gazetesi*'ne yazı yazarak ilk dokunuşu yaptım. Sonrasında Türkçe basılan dergilerde çeşitli fonksiyonlarda çalıştım. Türk göçmen televizyonunda, haber okuyuculuğu yaptım. Çeyrek yüzyıl boyunca Türk göçmenlere yönelik yapılan bütün öykü yarışmalarında jüri başkanı ya da jüri üyesiydim. 2005'te Avrupalı Türk Demokratlar Birliği (UETD) çerçevesinde, Hollanda Türk Yazarlar Birliği Başkanı seçildim. Türkevi Araştırmalar Merkezi bu yıl 60. kitabını yayımlayarak 60. göç yılına anlamlı bir anı bıraktı. Bu kitapların bazıları benim elimden geçmiştir. Dijital dergi çıkartmanın yanı sıra Türkçenin yazarlarını ilk kez bir araya getirdim. Kütüphanelerde göçmen gençlerimizi yazmaya özendiren kurslar verdim ve konuşmalar yaptım. Arızalı metinleri düzelterek dergide yayımlatarak acemi yazarlara moral ve şevk vermeye çabaladım.

✍ Hollanda'daki Türk diasporasının edebî ve kültürel mirası hakkında genel bir bakış açısı sunabilir misiniz?

Türk diasporasında 1980'li yıllardan bu yana her on yılın kendine has ortamının içinde edebi çalışmalar filizlendi. Bazıları kalıcı olmayı başardı. Tercih edilen yazı dili özellikle son yirmi yılda çok belirleyici oldu. Türkçe yazanlar Türkiye'deki okura yöneldiler. Bunların içinde belli bir başarı düzeyini yakalayanlar oldu. Hollandaca yazanlar da kendi serüvenlerini yaşıyor. Son kırk yılda yayın dili Hollandaca olan gazete ve dergilerde kitap veya yazar tanıtımı için yazılan yazıları, televizyonlardaki benzer programları, ülkenin her yerine yayılmış durumdaki kütüphanelerdeki faaliyetleri ve on binlerce evin kütüphanesinin bir köşesinde duran kitapları düşünün. Hollanda'daki iki kuşağı bazı hâllerde direkt olarak etkilemiş Türk diasporası yapıtları ve yazarlarından söz ediyoruz. Buna Türkçe ve Hollandaca dilindeki kaynaklardan beslenen bizim insanımızı, diğer göçmen kökenlileri de katın. Edebî ve kültürel miras sadece kütüphanelerdeki kitaplar, sosyal medya yardımıyla ulaşılan eski kayıtlar değil, zihinlerde şu anda mevcut olan izdüşüm ve intibadır da aynı zamanda. Böyle devam edecek.

"Türkiye'nin, diaspora edebiyatına olan ilgisi daha üst bir seviyeye yükseltilmelidir."

✍ Hollandalı Türkler ilk olarak ne zaman eserler vermeye başladı?

Hollanda'da yazarlarımızın çıkışı sek-1980'li yılların başlarıdır. Yabancıların misafir işçilikten kalıcı göçmenliğe geçişinin idrak edilmeye başlandığı yıllardır. Yabancıların kendilerini nasıl ifade ettikleri ve yerliler hakkında ne düşündükleri merak edilen bir konuydu. Yayınevleri harekete geçerek içlerinde Türklerin de bulunduğu yabancı yazarların eserlerini yayımlamaya başladı.

Hollandalı Türklerin bu edebiyata dahil oluşu 1984'te Halil Gür'ün, "Deli Mustafa ve Diğer Öyküler" (*Gekke Mustafa en de Andere Verhalen)* adlı kitabıyladır. Halil Gür 80'li yılların yıldızıydı. Diğer yazarlara da örnek oldu çünkü ortaya çıkan eserlerin edebî değeri azdı, daha çok mağdurluk hissiyatını ele alıyorlardı. 1987 yılında göçmen yazarlar kervanına Evert van den Broek'un çevirisiyle De Balie yayınlarından çıkan "Demirden Gaga" *(De Ijzeren Snavel)* adlı öykü kitabıyla ben de katıldım. Demiryolu işçilerinin hayatlarından kesitleri anlatıyordum. Mesleğim demiryollarında köprücülük olduğu için bayağı ilgi gördü. Eserin kalitesi değil, göçmen hissiyatını anlatmak ödüllendirilmekteydi. Bu kervana o yıllarda Fehmi Özgök, Hürrem Efe, Fehmi Eruçar ve sonradan İsmail Polat da dahil oldu. Göçmen edebiyatı 80'li yıllara ait bir alt dal olarak kaldı. Pek azı Hollandacaya çevrildi ve bu çeviriler özellikle 90'lı yıllardan itibaren kayda değer bir ilgi görmedi. Yayınevlerinin bazıları kapaklarında çocuk kitaplarına has renk cümbüşlü motifler kullanarak ciddi okura hitap etmiyordu zaten.

✍ Hollandalı Türkler hangi edebî eser türüne daha çok yoğunlaşmıştır?

İlk yazılanların konuları oturumu olmayan kaçak işçiler, gurbetin acısı, yalnızlık, yerliler tarafından aşağılanma gibi tanıdık temalardı. Genellikle kısa öykülerdi. Bu eserlerde Hollandalıların rolleri azdır. Genellikle basma kalıp ifadelerdir. Hollandalıların iç dünyası ve yerin ruhunu çözümlemeleri zayıftır. Göçmenler kendi dünyalarında kapalı yaşarlar. Dışarısı kalın şeffaf bir camın arkasından izledikleri başka bir hayatı barındırmaktadır. 90'lı yıllarda Türk yazarlara ait göçmen edebiyatı etiket olarak varlığını sürdürüyordu ama yaşadığı toplumu tanıyan, yerlilerle bire bir iletişimi olan yazarların eserleri belirmeye başladı. Öykülerin yanı sıra romanlar arzı endam etmeye başlamıştı.

Hollanda'da 80'li yıllarda ve 90'ların sonlarına kadar Türkçe tiyatrolar, kabareler canlılıklarını sürdürdüler. Benim Türkçe yazdığım iki oyunum yönetmen Nahit Güvendi ve Şaban Ol tarafından sahnelendi ve biri Hollanda'da turneye de çıktı. Daha sonra bu alanlarda at koşturanların bazıları daha fazla seyirci ve imkânın bulunduğu Hollandaca kulvarına geçtiler. Ortam kabareci Nilgün Yerli gelince zenginleşecekti.

Şiir, öyküyle başat yürüyordu. Başta Yavuz Nufel olmak üzere, Mehmet Çetin, Fehmi Özgök, Nerkiz Şahin, Kerim Ece, İb-

rahim Eroğlu, Haydar Eroğlu, Kazım Cumert, Tuncay Çinibulak ve daha birçok şair Avrupa Şiir Platformu organizeleri, derneklerin, vakıfların düzenlediği şiir geceleriyle Türkçe icra edilen şiirini okura sunma fırsatını buluyordu.

İlk kitabımda gösterilen pozitif ayrımcılığın bana yararı çok büyük oldu. Bu itme sayesinde eğlenceli ama vasat öykülerle kazandığım yazarlık etiketini ciddiye alarak çabalarımı artırdım ve zihnimi yazarlık okyanusunun derin sularına sürükledim.

✍ Hollanda'daki Türk edebiyatı geçmişten günümüze hangi dönemlerden geçti ve bu süreçte nasıl bir evrim gösterdi?

1980'li yıllardan parlayan göçmen edebiyatı 1990'larda söndü. Bu kulvardan devam edenlerin çoğunun ismi duyulmaz oldu. Devam edebilen pek azı ise alt düzey edebiyat kulvarında hapis kaldı. Ülkedeki hayatı okuyabilen, daha kapasiteli yazarlar 1990'lı yıllarda ve 2000'lerin başında art arda eser vermeye başladı. Bu arada iyice etkinleşmiş olan Türkçe medya, dergiler ve sonradan dijital ortamlar bu yazını körükledi. Bu arada Türkiye'nin gözde yazarlarının eserlerinin Hollandacaya çevrilmesi, Hollandalı yazarların eserlerinin Türkçeye çevrilip Türkiye'de basılması furyası yaşandı. Türkçe-Hollandaca sözlük çalışmaları ilk ürünlerini verdi.

1980 ve 1990'larda tanımış Türk yazarlarının eserleri art arda Hollandacaya çevrilmeye başlanmıştı. Orhan Pamuk, Nazım Hikmet, Yaşar Kemal, Nedim Gürsel, Aziz Nesin, Elif Şafak'ın kitapları Hollandacaya kazandırıldı. En baştan beri önde gelen bütün çevirmenleri tanıdım. Bazıları benim kitaplarımı da Hollandacaya çevirdi. Hollanda Edebiyat Fonu'nun 2008 Çeviri Ödülü; Orhan Pamuk, Ahmet Altan, Elif Şafak, Sadık Yemni, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay'ın yapıtlarını Hollandacaya kazandıran Margreet Dorleijn ve Hanneke van der Heijden'a verildi. Bu arada tanınmış Hollandalı yazarların kitapları da Türkçeye çevrildi. Bunların sayısının şu anda 100'ü geçtiğini tahmin ediyorum.

Türk şiirinin çevirisi denince akla gelen ilk isim Leiden Üniversitesi'nin Türkoloji bölümünden kısa bir süre önce kaybettiğimiz Mehmet Emin Yıldırım'dır. Onun ve başta Sytske Sötemann olmak üzere akademisyen arkadaşların sayesinde 2010'da Yirminci Yüzyıl Türk Şiiri Kanonu derlemesine son nokta konabildi. Aynı zamanda Hollanda'nın ünlü şairlerinin şiirleri de Türkçeye çevrildi. Bunların yanı sıra Yıldırım'ın Gerjan van Schaalk ile birlikte 2012 yılında Leiden Üniversitesi tarafından basılan Hollandaca-Türkçe sözlük çalışması vardır. Mehmet Kiriş'in 1990'lı yılların sonlarında bastığı ve aradan geçen zamanda daha da olgunlaştırdığı Hollandaca-Türkçe sözlük şu anda esas revaçta olan çalışmadır.

Yarışmalar diaspora edebiyatını teşvik eden faaliyetlerdi. 1987 yılında Mehmet Emin Alkanlar'ın editörü olduğu *İlke* dergisi bir öykü yarışması düzenledi. Bayağı yüksek derecede bir katılım oldu. Bu öykü ve şiir yarışmaları için bir işaret fişeği oldu. Esas zirve 2000'li yılların ilk on yılında yaşanacaktı. 2000'li yılların hemen başında Türkler için hizmet veren çeşitli dernek ve vakıflar bir araya geldi ve 2002 ile 2004 yılları arasında üç yıl boyunca şiir ve öykü yarışması düzenlediler. Ben bu yarışmalarda hem jüri üyesiydim hem de Meddah adlı bir edebiyat vakfını temsil ediyordum. Katılım bayağı iyi oldu.

Hemen hepsi çok genç olan Mesut Balık, Nazan Bilen, Ezgi Gürçay, Cengiz Darıdere gibi yeni yazarları tanıdık. Birincilik ödülü alanlar için Hollanda Edebiyat Vakfı tanıtım kitapçıkları hazırladı ve bunlar Hollandalı yayımcılara sunuldu.

2005'te UETD çerçevesinde ilk kez kurulan Hollanda Türk Yazarlar Birliği Başkanı seçilmiştim. 3 Mayıs 2009 tarihinde Amsterdam'da Platform Dergisi'nin katkısıyla Hollanda'da Türkçe eser veren yazarların tümünü bir araya getirdim. 30 küsur yazar birlikte yemek yedik. İlk eserleri verenleri, vefa borcumuzu ödemek için sahneye özel olarak davet ettik. Bol bol alkışladık. Bu bir ilkti ve bir daha bir araya getirilemeyecek kimseler nedeniyle de tekti. *Platform* dergisi şu anda hâlâ yayın hayatına devam ediyor. Hollanda tarihindeki en uzun soluklu Türkçe dergidir.

✍ Hollandalı Türklerin edebî eserleri genellikle hangi temaları işler? Bu temaların Türk diasporası içindeki yerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

1980'li yıllarda başlayan ve kısa ömürlü olan göçmen edebiyatı, oturumu olmayan kaçak işçilerin hayatı, ortama hissedilen yabancılığı, ayırımcılığı ve yabancılara has vakaları anlatıyordu. Örneğin, ben demiryolu işçilerinin hayatından kesitleri anlatmıştım öykülerimde. Bu edebiyatı şikâyet veya gurbetin acısı türü olarak etiketlendirmenin yanı sıra ne anlatıldığından bağımsız olarak anlatım kalitesi ve üslup yönünden değerlendirildiğinde edebiyat kalitesi düşüktü. Yoksa o konular derinliğine işlenerek hem kapalı dünyaların kapılarını aralar hem üst düzeyde edebiyat lezzeti, üslup burgacı sunabilirdi. 'Blues' da yakınma müziğidir ama dünyaca popülerdir. Birçok ünlü roman, değişimlerin insan yaşamını zorladığı, tehdit ettiği ve geri döndürülemez şekilde değiştirdiği anları anlatmaz mı? Yalnız bir diğer nokta da önemlidir. Bu eserler o devirden kalma kayıt ve erken göçmen devrinin hissiyat arşividir. En azından bu alanda değerleri bilinmelidir.

1990'lardan itibaren konular daha çeşitlendi. Tilburg Üniversitesi'nden E.M. Nap-Kolhoff 2002 yılında 'Hollanda'daki Türk Yazarlar - Henüz Bilinmeyen Bölgenin Keşfi' (*Turkse auteurs in Nederland - Verkenning van een onontgonnen gebied*) adlı bir kitap yayınladı. Bu üniversite yayınında Hollanda'daki Türk yazarlar inceleniyordu. Halil Gür'ün Gökyüzü Gri Görünüyor (*Hemel blijkt grauw*), Sevtap Baycılı'nın Yabancının Kâbusu (*De nachtmerrie van de allochtoon*) ve benim Dördüncü Yıldız (*De vierde ster*) adlı kitaplar da özel olarak ele alınıyordu. Araştırmaya göre göçmen literatürü deyimi mevcut eserleri yeterince ifade etmekten acizdi. Bazı diaspora yazarları 1990'lı yıllarda bu çerçevenin dışına taşmıştı.

Bir kısım yazar ilgi çekebilmek için klişe ve dogmalaşmış konuları da kullanmaktadır. Bunlar genellikle Hollandaca yazan, topluma çok iyi uyum sağlamış basma kalıp bir profile sahip olan genç kadınlardır. Konu 80'lerden beri aynıdır. Genç kız tutucu ailesine, dinî gelenek, görenek ve tabulara karşı mücadele vererek özgür bireyliğini ilan eder. Moderniteye yeterince uyum sağlamamış kesimi eleştirir. 1980'lerde ve 1990'larda evden kaçan kız, Hollandalı iyiliksever adamın kollarına ve kadın evlerine sığınırdı. 2000'lerden sonra Türkiye'ye, İstanbul'a kaçışlar da başladı. Kısacası bu konu kırk yıldır çok popüler. Edebiyat değeri az da olsa

bu konulara ilgi gösterilmeye devam ediliyor. Buna ek olarak Türkiye'deki siyasi meseleler de bazı yazarlar için çeşitli sebeplerden dolayı ilgi odağı olmaya devam ediyor.

Ana dilde, yani Türkçe yazanlar 1990'larda Hollanda dışına taşarak Türk okuruna yöneldi. Türkiye'de 22'si roman olan, basılmış 31 adet kitabım olduğu düşünülürse herhâlde şampiyon benim. 2013'te basılan *Alsancak Börekçisi* adlı anı kitabımda 1977 yılında Amsterdam'ın göbeğinde yer alan börekçi dükkânına gelen gidenler üzerinden o yılların nabzını tutmayı denedim. Şu anda mekân olarak Amsterdam'ı kullandığım bir kitabımın çalışmaları da sürüyor. Diasporadan kopmam söz konusu değil yani.

Türkiye'de başta *Mahpeyker Kösem Sultan* olmak üzere birçok kitap yayımlayan Şeyda Koç Asyalı, 2018'de *Kunduz Şinasi & Sık Dişini Helası Cinayeti* romanını yayımladı. Amsterdam'da yaşamış eski bir kumarbaz olan Hamdi Erişici 1970'li ve 1980'li yıllardaki Türk yeraltı dünyasına ait anılarını 2015 yılında yayınladığı *Amsterdam Bıçkınları* adlı kitabında anlattı. 2019 yılında Veyis Güngör'ün *Anız Yolunda* adlı otobiyografik kitabı benim çalışmamla Türkçe olarak basıldı. Güngör'ün UETD Başkanı olarak Hollanda'daki faaliyetlerinin yanı sıra Türkevi Araştırmalar Merkezi tarafından Türkçe basılan kitaplar, fikir kulübü yayınları, öykü yarışmaları gibi Türkçeyi direkt ilgilendiren birçok faaliyeti anlatılıyordu. Veyis Güngör bugün de Hollanda'da diasporanın vakanüvisi olarak çalışmalarına devam etmektedir. 2000'li yılların başlarında tarafımdan yazarlığa özendirilen Baro Cengiz 2020'de *Türkiye'de Sonsuz Tefrika* adlı romanını yayımladı. Roman, İstanbul'un arka sokaklarında geçen bir suç hikayesini anlatmaktadır. Romanın başkahramanı olan Cengiz, bir avukattır ve bir cinayet davasını çözmeye çalışmaktadır. 2024 yılında tiyatro yönetmeni, aktör, şair Şaban Ol'un Türkçe yazdığı Erhan Gürer'in Hollandacaya çevirdiği *Son Oyun* (*De laatste voorstelling*) adlı romanı kitapçılardaki yerini aldı. Yazar yakında Türkiye'de de yayımlanacak romanında Hollanda'daki tiyatro deneyiminden hareketle bulunmak istemeyen bir oyuncunun peşine düşüyor. 2024 sonbaharında diasporanın en tanınmış kimselerinden biri olan İbrahim Görmez'in bir anı kitabının çıkması beklenmektedir. Kendisi Hollanda Diyanet Vakfı'nın ve Hollanda İslam Radyo ve Televizyonu kurucularının en önde gelenidir. Kitapta 60 yaşındaki diasporamıza, göçmen geçmişimize dair çok kapsamlı ve kıymetli bilgiler yer alacaktır.

Yukarıda bahsettiğim örneklerin ışığında diaspora yazarlarımızın yarıya yakın kısmının Türk okura yöneldiğini ve çok çeşitli konularda eser verdiğini söyleyebiliriz. Ele alınan konularda eksik ve yetersiz bulduğum alanlardan biri zamanımızda Batı medeniyetinin geçirdiği ağır zafiyet ve bu gerilemenin yakın gelecekte neden olabileceği vahim sonuçlardır. Yakın gelecekte bu konuların diaspora yazarları tarafından da derinliğine işleneceğini umuyorum.

✍ Türk diasporasının Hollanda'da edebiyat ve kültür alanında karşılaştığı zorluklar nelerdir? Bu zorluklar edebî üretimi nasıl etkiliyor?

21 Ocak 2005 tarihinde *Trouw* gazetesi 'Türk yazarları nerede?' başlığıyla haber yayınlamıştı. Faslı yazarların başarısı gerçekten de kayda değerdi. Türk yazarların o sıralarda bu düzeyi yakala-

"Hollanda çok ilginçtir, Türkçe olarak yapılan edebiyat ve yayın alanında, özellikle 1985-2010 yıllarında muhtemelen Avrupa'nın en faal ülkesiydi, üstelik Türk nüfusun çok daha fazla olduğu Almanya'ya rağmen."

yamamalarındaki sosyoloji, jeopolitik etkileşim, kültürel hissiyat ve donanım meseleleri araştırılmaya değer bir konudur.

1999'da *Dördüncü Yıldız* adlı romanım yayımlandı ama dağıtıma çıkmadan ikinci el dükkânları boyladı. Moderniteye süper uyum sağlamış olan bir göçmenin o sıralarda şimdiki kadar görünür olmayan sistem arızalarına hafif bir dokunuşuydu. Kitapçıların raflarında artık bu tarz esere yer yoktu. Yerli yazarlar için de bu kısmen geçerliydi. 2001 yılında Amerika'da İkiz Kuleleri patlatan malum ekol, Avrupa Birliği'nde de etkin olacak yeni bir akım başlatarak bu gidişatı hızlandıracaktı. 2005 yılında kaleme aldığım *Muhabbet Evi* adlı romanım ilk okumaları yapan eleştirmenlerin olumlu raporlarına rağmen basılmadı. 2006'da Türkiye'de basılan roman kurgulama olması ve yer yer fantastik öğelere pencere açmasıyla Hollanda'da çokkültürlülük blöfü ve dozunu artıran İslamofobi karşısında göçmen kökenlilerin durumlarını anlatan ilk kitap olma özelliğine sahiptir.

Görüşümü makalelerimde ve söyleşilerde defalarca dile getirdim. Özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren göçmen kökenli yazarların, özellikle yumuşak tonlu, kurgu olarak sarmalayıcı da olsa sistem eleştirisi temalı eserlerine yer yok gibiydi artık. Diğer yandan yerliler, göçmen kökenlileri kolayca asimile edememelerindeki asıl nedeni anlamak istemiyor gibiydi. Batı medeniyeti, insani değerler konusunda iddiasını kaybetmişti. Batıdaki idarecilerin özellikle Filistin meselesinde gösterdikleri duruş bunu tek başına ispata yeterlidir.

Diaspora yazarlarından daha ziyade modern hayatın nimetleri ve buna uyumsuzluk gösteren kesimi portrelendirmeleri bekleniyordu sanki. 2000'li yılların ikinci on yılında özellikle bu çerçeveyi pek aşmayan, Hollandaca yazan, Türkiye'nin politik duruşuna muhalif tavır sergileyen gençler, özellikle kadın yazarlar daha revaçtaydı. Şimdilerde elektronik bir köy hâline gelen, büyük değişimin arifesi gibi görünen çalkantıları yaşayan dünyamızda Batı Avrupa ahalisi ve Türk diasporası bu yeni ritme belli ölçülerde ayak uydurmaya çabalıyor. Ortaya çıkan edebiyat eserleri de kaçınılmaz olarak bu ritimle şekillenecek.

✍ Türkiye'nin diaspora edebiyatına ilgisi nasıldır? İlginin artırılması için ne tür çalışmalar yapılabilir?

Türkiye'nin, diaspora edebiyatına olan ilgisi daha üst bir seviyeye yükseltilmelidir. Türkiye'nin yurt dışında etkin olan vakıfları, örneğin Yunus Emre Vakfı, bu alanda çalışmalar yapabilir. Bu yıl 60. kitabını yayımlamış olan Türkevi Araştırmalar Merkezi ciddi bir potansiyele sahiptir. Desteklenmelidir. Türkiye'de kitap yayınlayan diaspora yazarları bir araya getirilerek çeşitli şehirlerde okuma günleri düzenlenebilir. Zoom vasıtasıyla birkaç diaspora yazarıyla düzenli olarak

sohbet yayınları düzenlenebilir. Bu meseleye odaklı dijital bir dergi de etkili olabilir. Avrupa'ya işçi göçü konulu öykü ve romanların ön plana çıkartılması da Türkiye'nin bu edebiyata ilgisinin artmasına neden olabilir. İçlerinde bayağı ünlüler var. Bekir Yıldız, Fakir Baykurt, Füruzan, Adalet Ağaoğlu, Emine Sevgi Özdamar, Yüksel Pazarkaya ilk aklıma gelenler.

✍ Türk diasporasının Türkiye'deki edebî eserlere ilgisi ve ulaşımı ne durumdadır?

1980'lerin ortalarıyla 2000'lerin ilk on yılında Türkiye'den davet edilen yazar ve şairler, Hollanda'da okurlarıyla buluştu. Birçok kimseye Aziz Nesin, Orhan Pamuk, Pınar Kür, Füruzan, Fakir Baykurt ve daha birçok yazarla Amsterdam'da tanışmak nasip oldu. Daha sonraki yıllarda değişen dünya, sosyal medyanın her alandaki etkisiyle bu tür faaliyetler giderek seyrekleşti.

Benim ömrüm Türkiye'den yüklediğim, zaman içeresinde sayısı bini geçen kitabı yirmişer otuzar Amsterdam'a getirmekle geçti. Postayla yollananlar da bir başka kalemdi. Yeni zamanlarda kitaplar Taşınabilir Belge Formatı'na (PDF) da çevrilebildi. Ayrıca internet satışıyla bir kitaba ulaşmak çok kolay ve zahmetsiz.

✍ Diasporada Türkçe edebiyatın, Türkçenin canlılığını koruması işlevi konusunda ne düşünüyorsunuz?

2005'te okullarda ek ders olarak verilen Türkçe dersleri kaldırılınca 'Türkçe İçin El Ele' kampanyası başlatıldı. Bu kampanya için Hollanda'daki bazı Türk akademisyen arkadaşlar çok çabaladılar ama Türkçe yeniden okullara ek ders olarak giremedi. Ben de hasbelkader bu alanda biraz uğraş vermiştim. Ortaokul öğrencilerine bir semt evinde Türkçe dersleri verirken dersleri cazip kılmak için öğrencilerimin matematik ödevlerine de yardım ediyor ve bu arada matematik terimlerini de zihinlere raptetmeye çabalıyordum. Bir ara rağbet edilen hocaydım. Bu alanda çaba gösterenler, Hollanda'nın en ücra köşelerinde Türkçe dergi çıkaranlar oluyordu. Dijital ortam kullanımıyla bu girişimler daha da yaygınlaştı. Dergilerde ilk kez yazanların öykülerini düzenliyor ve yayınlayarak gençlerin heveslerini diri tutmaya çabalıyorduk.

✍ Türk diasporasının edebî eserleri Hollanda toplumuyla nasıl etkileşime giriyor? Bu etkileşim sürecindeki deneyimleriniz nelerdir?

Bir defasında metroda *Muska* (The Amulet) adlı romanımı okuyan bir yolcu gördüğümü hatırladım şimdi. 1995 güzüydü. Hollanda kütüphaneleri ve kitap kulüpleri sistematik olarak diaspora yazarlarını davet ederek Hollandalı okurlara tanıttı. Ben şahsen bu davetlerden en az kırk kadarına katıldım diyebilirim. Hollandalı kitap severlerin diaspora yazarlarına yönelttiği sorular çok ufuk açıcı oluyordu. Ünlü Hollandalı yazarlarla tanışmak ayrıca bir şanstı. Bir ara Hollanda Yazarlar Kulübü'nün üyesiydim. Televizyonda yapılan söyleşiler, gazeteler ve dergilerde yayımlanan kitap tanıtımları çok etkili oluyordu.

✍ Hollanda'da Türk edebiyatını tanıtmak ve desteklemek için hangi kurumlar veya inisiyatifler mevcut? Bu alanlarda nasıl bir iş birliği sağlanabilir?

Hollanda çok ilginçtir, Türkçe olarak yapılan edebiyat ve yayın alanında, özellikle 1985-2010 yıllarında muhtemelen

Avrupa'nın en faal ülkesiydi, üstelik Türk nüfusun çok daha fazla olduğu Almanya'ya rağmen. Hollanda'nın sözü edilen periyotta az nüfusuna oranla Avrupa'da Türkçenin en etkin kullanıldığı Avrupa ülkesi olması, araştırma konusu olmaya layık bir olgudur.

2005-2013 yılları arasında benim başkanlığını yaptığım sırada Hollanda Türk Yazarlar Birliği, vakıf ve derneklerle iş birliği yapıyor, öykü yarışmaları, şiir festivalleri ve kültür temalı konuşmalar organize ediyordu. Buna dijital ve basılı dergiler de eklendiğinde canlı ve bereketli bir edebiyat ortamı oluşuyordu. Bu model yeni zamanların yeni şartlarına uygun olarak, sosyal medyanın etkin kullanımıyla canlandırılabilir diye düşünüyorum.

✍ Hollanda'daki Türk diasporasının edebiyat ve kültür alanında geleceğini nasıl görüyorsunuz? Hangi yönde ilerleyeceğini öngörüyorsunuz?

11 Eylül 2001 dünyada birçok alanda yeni bir milat oluştururken bu kaçınılmaz olarak edebiyat alanına da yansıdı. Global ölçekte İslamofobi salgını başladı. Özellikle o sıralarda karalanan Müslümanlar buna edebiyatla da karşılık verdiler. Avrupa'da yaşayan yazarlarımızın eserlerinde bu konu önemli bir yer tutacak. Avrupa'da özellikle COVID-19 salgını sonrası ekonomik krizin yarattığı hoşnutsuzluk, yavaşça geri çekilen özgürlük denizi, otoriter söylemlerin daha sık duyulur hâle gelmesi, kendini kısmakta olan sosyal devletlerin yarattığı huzursuzluk giderek belirginleşiyor. Yazarların bu konularla ilgili eleştirisel eserlerini hâkim medyada duyurmaları belki biraz müşkülatlı olabilir ama dijital ortamın da yardımıyla kardelen çiçeği gibi boyunlarını uzatmayı başarabileceklerini tahmin etmekteyim. Şu anda dördüncü kuşağın Hollandaca vasıtasıyla Hollanda'da yazarlık arenasına çıktığı görülüyor. Yurt dışındaki Türklerin içeresinden çıkacak olan yetenekler, diğer göçmen kökenliler ve Hollandalı yazarlar kaçınılmaz olarak Batı dünyasındaki sosyal ve siyasi gelişmelerin de öyküsünü yazacak. Nabzı içeriden tutacaklar. Zaman onların zamanı.

✍ Hollanda'da yaşayan Türk diasporası gençlerine edebiyat ve kültür alanında ilham vermek ve katılımlarını teşvik etmek için ne tür stratejiler önerirsiniz?

Diaspora gençleri Avrupa'nın göbeğinden dünyaya bakmanın avantajını ve mevcut kütüphanelerdeki eşsiz imkânları kullanabilme lüksünün öneminin bilincinde olmalıdır. Bunun yanı sıra farklı bir kültüre mensup olmanın aralayacağı farklı ilham kapıları da ciddi bir potansiyeldir. Türkiye'nin global ölçekte yeni zamanlarda üstlenmeye gayret ettiği rolün ufuk genişletici etkisi de yabana atılmamalı. Türk diasporasının gençleri bu yüzden de şanslı. Bu üç etken gençlere layıkıyla anlatılsa, onların zihinlerinde senteze giden yoldaki yürüyüş hızlandırılsa çok yararlı olurdu. Enlem ve boylamdan bağımsız öğüdüm de şöyledir: Birincisi bir ideolojiniz varsa onu çöpe atın. İdeoloji ile roman yazılmaz, at gözlüğü ile ufkunuz daralır. Yazarken hangi türde yazmak istiyorsanız o türün en başta gelen eserlerini okumanız ve analiz etmeniz gerekir. Ne kadar çok kitap okuduğunuz değil, o kitabı ne kadar iyi okuduğunuz önemli. İnsanın yazarlığa geçtiği an kaliteli okur olduğu andır. Okurluğunuzdaki en üst kalite, yazarlıktaki kaliteye geçiş yüksekliğinizdir. "Ne ka okur o ka yazar" diyorum yani.

VII. BÖLÜM

DİASPORADA
SİVİL HAKLAR

HOLLANDA'DAKİ TÜRK GENÇLERİNİN YAŞADIĞI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE TÜRK SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ

Buse Işıkhan

BİRİNCİ NESLİN SİVİL TOPLUM ÖNCÜLERİNDEN İBRAHİM GÖRMEZ İLE SİVİL VE SİYASİ HAKLAR ÜZERİNE SÖYLEŞİ

İbrahim Görmez

HOLLANDA TÜRKİYE AKDENİZ ALEVİLER DERNEĞİ BAŞKANI NAZIM EŞKİLİ İLE DİASPORANIN DERNEKLEŞME SÜREÇLERİ HAKKINDA SÖYLEŞİ

Nazım Eşkili

HOLLANDA'DA TÜRK SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ÜZERİNE FİGEN ARSLAN İLE SÖYLEŞİ

Figen Arslan

HOLLANDA'DAKİ TÜRK GENÇLERİNİN YAŞADIĞI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE TÜRK SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ[1]

BUSE IŞIKHAN[1]

Giriş

1960'lı yıllarda başlayan geçici süreliğine ve ekonomik amaçlı iş gücü göçü, Türkler için zamanla ev sahibi ülkede bir hayat kurmaya karar vermeleri sonucu kalıcı bir boyut kazanmıştır. Özellikle birinci nesil Türklerin Hollanda'da doğup büyüyen çocukları ve torunları Avrupa'daki Türk toplumunun sosyal yapısının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu gençler göç etmemiş ancak atalarının göç etmesi sebebiyle göçmenlik geçmişi olan bir nesildir. Bununla birlikte göç etmiş atalarından farklı olarak ev sahibi ülkenin dilini ve toplumsal yapısını sonradan öğrenmek zorunda kalmamışlardır. Dolayısıyla yeni nesil Türk gençlerinin birinci nesil Türklerin ev sahibi ülkede yaşadığı ve karşılaştığı zorluklardan farklı boyutlarda ve konularda yaşadıkları zorluklar bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türk gençlerinin Hollanda toplumunda yaşadıkları sorunların çözümünde özellikle sivil toplum kuruluşunun (STK) oynadığı rolü ortaya koymaktır. Türklerin kendi sosyal ağlarını kurmaları, bir araya gelip dernekleşmeleri, sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerine katılmaları ve STK açma girişimleri Hollanda toplumunda daha net ve kurumsal bir kimlik üzerinden varlık göstermeleri açısından önem taşımaktadır. Ayrıca Türk kültürünün sürdürülmesi, kurumsallaşması ve sonraki nesillere aktarılması bakımından işlevsel bir rol oynamaktadır.

1-Bu çalışma "Hollanda'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Türk Gençlerinin Kültürel Aktarım ve Entegrasyon Süreçlerindeki Rolü (Türkevi, Hollanda Türk Federasyonu, Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı Örneği)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

2-Dr., Bağımsız Araştırmacı, buseisikhan83@gmail.com, 0000- 0001- 9766- 9509

Araştırma Yöntemi

Araştırma için Türkevi Derneği, Hollanda Türk Federasyonu ve Kuzey Hollanda Millî Görüş Federasyonu ele alınmıştır. Gözlem ve araştırma sonucu sosyal medyada, kamusal alanda ve Hollanda siyasi hayatında aktif olmaları, diğer yandan kuruldukları tarihten (1990-2000) beri süreklilik gösteren aktif bir yapı hâlinde olmaları, bahsi geçen STK'ların belirlenmesinde etkili olmuştur. Buna ek olarak bu çalışmada, araştırma bulgularına dayalı olarak yapılan genellemeler, bu üç STK'yı içermektedir. Adı geçen STK'ların merkez binalarının Amsterdam'da olması sebebiyle araştırma, Hollanda'nın Amsterdam şehrinde yürütülmüştür. Araştırmaya dair yerinde bilgi toplanması, literatür taraması ve saha çalışması kısmının yürütülmesi için 2018 yılında Hollanda'nın Amsterdam şehrine gidilmiştir. Araştırmanın konusuna yönelik derinlemesine ve çok miktarda veriye ulaşılması hedeflenmiştir. Bu bağlam, katılımcı sayısının büyüklüğünü etkilemektedir. Yıldırım ve Şimşek (2005) örneklem büyüklüğünün, ulaşılmak istenen verinin miktarı ve yoğunluğuyla ters orantılı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Yıldırım ve Şimşek, Glaser ve Strauss'un 1967 yılındaki çalışmasından yararlanarak örneklem büyüklüğüne yönelik "doyum noktası" teriminin altını çizmiştir. Bu bağlamda "doyum noktası" sahadan elde edilen verilerde kavram ve süreçlerin kendini tekrar ettiği noktayı anlatmak için kullanılmaktadır.

STK'lara benzer görüş ve ortak amaçlar için gençlerin bir araya gelmesi derinlemesine ve tekrar eden verilerin elde edilmesini kolaylaştırmaktadır. Her STK'da yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin tekrar seviyesini yakalaması ve benzer cevapları içeren doyum noktasına ulaşılması sebebiyle araştırmanın katılımcı sayısı yeterli görülmüştür. Diğer yandan araştırma sahasında çok sayıda katılımcıya ulaşmaktan ziyade tekrar seviyesinin yakalanmasıyla birlikte katılımcılardan derinlemesine ve çok miktarda bilgi alınması amaçlanmıştır. Bununla birlikte katılımcıların belirlenmesi sürecinde oluşturulan yaş kriteri tamamıyla amaçsal bir işlev taşımaktadır. Katılımcılar için belirlenen yaş aralığı, üniversiteye kadar olan eğitim kademelerini Hollanda eğitim sisteminde tamamlamış ve Hollanda çalışma hayatına katılmış kişileri referans almaktadır. Dolayısıyla günlük hayatta eğitim ve iş hayatında karşılaşılan sorunları daha net tanımlayabilecek ve görece deneyimlemiş genç kişilerin bulunduğu bir yaş aralığının seçilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple her STK'dan 10 katılımcı olmak üzere toplam 25-30 yaş aralığında 30 katılımcıyla ve STK başkanlarıyla yapılan görüşmeleri kapsayan saha araştırmasının, saha gözlemlerinin ve notlarının değerlendirilmesi, ayrıca elde edilen saha verilerinin analizleri ve raporlaştırılması, 2021 yılında biten bir süreci kapsamaktadır.

Çalışmada nitel veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Saha araştırmasında yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizleri Maxquda12 nitel veri analiz programında gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan gençler çalışmada göçmenlik geçmişi olan nesil olarak ifade edilmiştir. Bu nesil göçle gelen birinci nesilden farklı olarak Hollanda'da doğmuş ve ev sahibi ülkenin eğitim sisteminde yetişmiş, doğal süreçte ev sahibi ülkenin dilini öğrenerek büyümüş, Hollanda toplumunun bir parçası olarak kendi hayatını inşa etmiş ve anılarını oluşturmuştur. Diğer yandan Hollanda'da doğmuş Türk gençlerinin kendi köken ülkesiyle olan bağları, köken kültürünü sürdürmesi ve Hollanda kültürüyle olan temasları kimlik ve aidiyetlerini etkileyen önemli faktörlerdir.

"Türklerin kendi sosyal ağlarını kurmaları, bir araya gelip dernekleşmeleri, sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerine katılmaları ve STK açma girişimleri Hollanda toplumunda daha net ve kurumsal bir kimlik üzerinden varlık göstermeleri açısından önem taşımaktadır."

Ancak göçmenlik geçmişi olan Türk gençlerinin Hollanda toplumunda karşılaştıkları sorunlar da Hollanda toplumuyla bütünleşmeyi, aidiyeti, köken kültürle olan ilişkileri etkileyen önemli bir faktördür.

Hollanda'da Sivil Toplumun Gelişmesi: Türkevi Derneği, Hollanda Türk Federasyonu ve Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı

Hollanda'da sivil toplumun gelişim sürecinde sendikaların, vakıfların, derneklerin, kiliselerin, medya ve spor kuruluşlarının büyük katkısı bulunmaktadır (De Hart, 1999, akt. Canatan vd., 2015). Küçükcan ve Güngör (2006) 1985'ten itibaren Avrupa'da ikamet eden Türklerin sivil bilinçlenmesinin belirgin bir şekilde arttığını ve özellikle yeni nesilde sivil toplum bilincinin geliştiğini belirtmektedir. Akbaş (2016) sivil toplumun oluşması sürecinde dayanışmanın bağlayıcı bir faktör olduğundan bahsetmektedir. Ev sahibi ülkede, göçmene yönelik sosyal hizmet rollerinin, sivil toplumun sorumluluk alanına bırakılmasıyla birlikte göçmenlerin kendi sosyal yardım sistemlerini kurmaya yöneldiklerini belirtmiştir.

Diğer yandan sosyal kurumları, eğitim kurumlarını, kâr amacı gütmeyen firmaları kapsayan STK'lar (Werker & Ahmed, 2008) belli bir amaç doğrultusunda, gönüllülük esasıyla hareket eden, kamuoyuna bilgi vermek ve yönlendirmek için kurulmuş (Arslan, 2001) özel kuruluşlardır. STK'ların günümüz göç sürecinde etkili bir sosyal ağ ve sosyal sermaye olarak işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Ev sahibi ülkede kurulan sivil toplum kuruluşlarının, göçmenlerin ve göçmen kökenli bireylerin sivil bilinçlenmesinde önemli bir rol oynadığı literatürde öne çıkan sonuçlardan biridir. Güngör (1992) 1960'lı yıllarda Hollanda'ya gelen Türklerin o dönemlerde hiçbir sivil toplum örgütlenmesine yönelik faaliyetlerinin ve STK açma girişimlerinin olmayışından bahsetmektedir. Bunun en temel sebebini Türklerin o dönemlerde köken ülkelerine geri dönme fikrini taşımaları olduğunu ifade etmektedir.

Türkevi Derneği, Hollanda'da yaşayan Türklerin sivil toplum örgütlenme sürecini 1970-1980 yılları, 1980-1990 yılları, 1990 ve sonrası olmak üzere üç dönemde ele almıştır. İlk on yıllık dönemin (1970-1980) karakteristiğini yansıtan işçi hareketi kaynaklı kuruluşlar, ikinci on yıllık dönemde (1980-1990) işlevini yitirmeye başlamıştır. Bunun yerini kültür, gençlik, spor, göçmen hakları gibi farklı amaçlarda faaliyetleri kapsayan kuruluşlar almaya başlamıştır (Hatunoğlu, 2003; Güngör, 1992). Bu üç dönemi değerlen-

dirdiğimizde ilk iki dönemin kendi içinde farklılıkları olmasına rağmen ortak özellik olarak o dönem Türkiye'sinin, sosyal yapısını yansıtan etkiler gösterdiği görülmektedir.

Farklı olarak, 1980-1990 yıllarını içeren ikinci on yıllık dönemde Türklerin Hollanda'da yaşarken karşılaştıkları sorunların çözümünü amaçlayan kuruluşlar faaliyet göstermeye başlamıştır. 1990 ve sonrası dönemde, Hollanda'daki Türklerin yaşam koşullarının ve ihtiyaçlarının ön plana çıkarıldığı bir yapılanma biçimine gidilmiştir. Ayrıca ev sahibi ülkede temelli yaşama fikrini benimsemiş Türklerin sosyal, siyasi, hukuk gibi alanlarda haklar kazanmaya ve kullanmaya başladığı bir dönemdir (Hatunoğlu, 2003; Güngör, 1992).

Türkevi Derneği

Türkevi Derneği, 1992 yılında Amsterdam-Westerpark'da, Veyis Güngör'ün öncülüğünde kurulmuştur (Türkevi, 2023a). Ancak derneğin kuruluş temellerinin ve Güngör'ün bu alandaki çalışmalarının daha eski yıllara uzandığı görülmektedir. Sivil toplum çalışmaları kapsamında 1987 yılında "1. Hollanda Mevlâna Sempozyumu" adıyla ilk sivil toplum etkinliği (Güngör, 2015) düzenlenmiştir. Türkevi Derneği'nin Hollanda'da kültürel, sosyal ve siyasi alanlar olmak üzere birçok alanda aktif olarak faaliyetler yürüttüğü görülmektedir. Hollanda'da düzenlenen yağlı güreş şampiyonaları, Avrupa'da Türkçe süreli yayınlar sempozyumları, Türkçe kursları, Ramazan faaliyetleri, Sufizm, göç ve siyasi katılım, uluslararası kalkınma iş birliği gibi alanlarda faaliyetler bunlardan bir kısmını oluşturmaktadır. Bununla birlikte Türkevi Derneği'nin yürüttüğü diğer faaliyetleri arasında, Avrupa'da yaşayan Türk toplumu, Türkiye - AB ilişkileri, Türk kültürü gibi konularda uluslararası sempozyumlar, konferanslar ve yayınlar düzenlediği görülmektedir (Türkevi, 2023b).

Türkevi Derneği'nin yürüttüğü araştırma faaliyetleri kapsamında 2004 yılında Türkevi Derneği'ne bağlı olarak Türkevi Araştırmalar Merkezi kurulmuştur. Bu kuruluşun amaçları arasında bilimsel çalışmalar yapmanın yanında Avrupa'da yaşayan Türklerin ev sahibi ülkede karşılaştıkları sorunlara kalıcı çözümler üretmek yer almaktadır (Türkevi, 2023c). Diğer yandan Türkevi Araştırmalar Merkezi'nin birçok yayını bulunmaktadır (Güngör, 2015).

Hollanda Türk Federasyonu

Hollanda'da bulunan Türk Federasyonu'na bağlı bütün teşkilatların genel merkezi olan Hollanda Türk Federasyon binası Amsterdam'da yer almaktadır. Federasyon'un tüzükteki adı "Hollanda Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu"dur. Bu merkeze bağlı teşkilatlar örneğin "Türk Federasyon Nijmegen Şubesi" gibi şube ya da alt birim olarak isimlendirilmek yerine farklı isimlerle tüzükte yer almaktadır. Örneğin Nijmegen Türk Kültür Merkezi olarak ya da diğer teşkilatlar "Türk İslam Kültür Vakfı", "Gök Sancak Derneği", "Hoca Ahmet Yesevi Derneği" ya da "Alsancak Derneği" olarak isimlendirilmiştir (Gedik, 2018). Katılımlı gözlemler neticesinde bunun sebebinin merkeze bağlı olan her bir teşkilata verilen önem ve saygı olduğunu söylemek mümkündür. *Platform* dergisi (2014) Hollanda Türk Federasyonu'nun amaçları ve faaliyetlerine yer verirken, adı geçen STK'nın Hollanda'daki yöneticilerle, halkla ve orada yaşayan Türklerin birbiriyle sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerinde bir köprü işlevine sahip olduğuna vurgu yapmaktadır.

Kuzey Hollanda Millî Görüş Federasyonu

Yapılanması merkez, bölge ve şubeler-

den oluşan Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı STK statüsünde bir dinî kuruluş olarak tüzükle kurulmuştur. Genel merkezi Almanya'da bulunan Millî Görüş Teşkilatı 1980'li yıllarda Hollanda'da tek bölge olarak faaliyet göstermiştir. Ancak 1997 yılında kuzey bölgesi Amsterdam'da, güney bölgesi Rotterdam'da olmak üzere iki bölgeye ayrılmıştır. Hiyerarşik yapıda şube bölgeye, bölge de genel merkeze bağlı bir sistem işlemektedir. Bu bakımdan Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı kendine bağlı şubeler ile kendisinin bağlı olduğu genel merkez arasında bir köprü konumundadır (Dalmaz, 2018). Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı, İslam Toplumu Millî Görüş (IGMG)'e bağlı bir kuruluştur. Kamu kurum ve kuruluşlarla irtibat hâlinde olan IGMG, gençlere yönelik faaliyetleri de yoğun bir şekilde yürütmektedir (İslam Toplumu Millî Görüş Tanıtım Kataloğu, 2014).

Araştırmanın Bulguları

Tablo 3'te görüleceği üzere sahadan elde edilen veriler analiz edildiğinde öncelikle "gençlerin Hollanda'da yaşadığı sorunların çözümünde STK'ların rolü" üst teması oluşturulmuştur. Bu üst temayı açıklamaya yönelik dört temel alt tema düzenlenmiştir. Burada; 10 katılımcının görüşleriyle oluşturulan "Hollandalılar bizim kültürel farklılıklarımızla yaşamaya alıştı" teması, 19 katılımcının görüşleriyle oluşturulan "STK'ya üye olmak işe girmeye engel oluşturmaz, asıl sorun başka" teması, dokuz katılımcının görüşleriyle oluşturulan "sorun yaşamadım ama yaşarsam STK'nın yardım edeceğini biliyorum" teması, son olarak 28 katılımcının görüşleriyle oluşturulan "gençlerin Hollanda'da yaşadığı sorunların çözümünde STK etkilidir" teması yer almaktadır.

"1990 ve sonrası dönemde, Hollanda'daki Türklerin yaşam koşullarının ve ihtiyaçlarının ön plana çıkarıldığı bir yapılanma biçimine gidilmiştir."

Gençlerin Hollanda'da yaşadığı sorunların daha net belirlenebilmesi için iki başlık altında sorular oluşturulmuştur. Bu bağlamda bulgular kısmı, Türk gençlerinin ev sahibi ülkede kültürel farklılıklardan kaynaklı günlük hayatta karşılaştıkları sorunlar ve kurumsal hayatta karşılaştıkları sorunlar çerçevesinde ele alınmıştır. Gençlerin, kültürel farklılıklara bağlı sorunları daha çok dinî inançtaki farklılık ekseninde ele aldıkları gözlemlenmiştir. Katılımcılar iş yerinde namaz kılınabilmesi gibi örneklerden yola çıkarak, Hollandalıların bu duruma alıştıklarını, hoşgörü ile yaklaştıklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan saha gözlemleri, yeme alışkanlığındaki farklılıkların (alkol kullanımı, domuz eti tercihi) çoğunlukla dinî bir faktörden ziyade vegan ya da vejetaryen beslenme tercihleriyle ilişkilendirildiğini göstermektedir. Katılımcılardan elde edilen veriler de bu gözlemi doğrular niteliktedir. Örneğin, bir katılımcı iş yerine hazırlanan öğle yemeği için kendisine helal et getirildiğini, bunun normal

karşılandığını belirtmiştir. Elde edilen bulgular, gençlerin odaklandığı kültürel farklılıklardan doğabilecek sorunların uzlaşmayla çözümlenmiş olduğunu göstermektedir. Diğer yandan bu çalışmada gençlerin kurumsal hayatta karşılaştıkları sorunların, özellikle staj ve iş başvurusu alanında öne çıktığını görmek mümkündür. Katılımcı gençler, Türk ya da Müslüman kimliklerinin ve Hollanda kökenli olmayan bireylerin yüksek pozisyonlara seçilmesinde yaşanan zorlukların, maruz kaldıkları kurumsal ayrımcılığın en somut göstergesi olduğunu ifade etmişlerdir.

Kurumsal hayatta karşılaşılan sorunlar kısmında öne çıkan bir diğer konu STK'ya üye olma ve işe girme ilişkisidir. Katılımcılara "STK'ya üye olmanın ya da faaliyetlerine katılmanın istihdam edilmenize engel olacağını düşünüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Sahadan veri toplama esnasında herhangi bir yönlendirme olmaksızın katılımcıların istihdam edilme ve bir STK'ya dâhil olma bağlantısını kurdukları gözlemlenmiştir. Bu durum bu sorunun oluşturulmasında ve ön plana çıkmasında en önemli etken olmuştur. Zaman zaman sosyal medyada ve basında çıkan göçmenlere yönelik ve onların sivil toplum örgütlenmelerini hedef alan olumsuz haberlerin, gençleri bu bağlantıyı kurmaya sevk ettiğini de söylemek mümkündür. Toplamda 19 katılımcı genç STK'ların varlığına yönelik yaptıkları değerlendirmede, Hollanda'da işe girme sürecinde STK'ların olumsuz bir rolünün olmadığını, aksine farklı sebeplerle istihdam sürecinde sorunlarla karşılaştıklarını belirtmiştir. "Ancak akla şu soru gelmektedir: Hollanda'da yaşamını sürdüren Türklerin, Türk bir STK'ya gitmesi onlar için toplumsal bir zorluk mudur yoksa toplumla bütünleşme bağlamında bir aracı rolünde midir?" Katılımcılar, özellikle Hollanda'da birçok kişinin boş zamanlarında spor, kültür etkinliği gibi farklı amaçlarla kurulmuş bir STK'ya gittiğini ve bunun normal olduğunu belirtmiştir. Bu bakımdan STK'ya üye olmanın kimseyi hedef hâline getirmediği ve dışlanmaya sebep olmadığı katılımcı ifadelerinde tekrar eden bir veri dizisi oluşturmuştur.

Kurumsal hayatta karşılaştıkları sorunları vurgulayan "STK'ya üye olmak işe girmeye engel oluşturmaz asıl sorun başka" temasına yönelik katılımcı görüşleri doğrultusunda beş alt tema oluşturulmuştur. Bunlar "Hollandalılar ilk başta ön yargılı olabiliyor, tanıdıkça düşünceleri değişiyor" (beş katılımcı), "Hollanda'da birçok insan STK'lara gidiyor, STK işe girmede belirleyici bir faktör değildir" (yedi katılımcı), "Türk ismi, Türk olmak, Müslüman olmak ayrımcılık sebebi" (altı katılımcı), "Hollanda asıllı olmayan iş hayatında yüksek mevkiye getirilmiyor" (beş katılımcı), "Hollanda'da sorun Türk olmak değil Müslüman olmak" (beş katılımcı) başlıklarıdır. STK'ların Hollanda toplumu ve kuruluşlarıyla kurmuş oldukları olumlu ilişkilerin, Türk toplumunu ve kültürünü tanıtmaya yönelik düzenledikleri herkese açık faaliyetlerin, basın ve yayın organları aracılığıyla sürdürdükleri çalışmaların ön yargıları, olumsuz düşünceleri dolayısıyla söz konusu beş alt temayı değiştirme noktasında etkilidir.

Özellikle Hollanda'da sorunların Türk olmakla ilgili olmadığı, Müslüman olmakla ilişkili olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Bulgular, ibadet şekli ya da dinî inanç kaynaklı yemek kültürünün, günlük hayatta kültürel farklılıklar noktasında çok ciddi sorunlar ortaya çıkarmadığını gösterirken Müslüman olmanın iş yaşamında ve özellikle istihdam edilirken, kurumsal ayrımcılık olarak karşılarına çıktığını göstermektedir. Katılımcılar özellikle staj yeri bulmada ya

da niteliklerine uygun bir işe girmede sıkıntı çektiklerini belirtmiştir. Ancak Türk STK'ların bu noktada kendileri için önemli bir sosyal sermaye kaynağı olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle STK'ların Hollanda toplumuyla, kurum ve kuruluşlarıyla geliştirmiş oldukları ilişkilerin ve iletişimin gençler için güçlü bir sosyal ağ ve sermaye oluşturduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların staj ya da istihdam konusunda bu sosyal ağlardan faydalandıklarını, STK'ların Hollanda toplumunu da kapsayan ortak faaliyetlerinde kendi sosyal çevrelerinin geliştiğini ifade etmeleri tekrar eden başka bir veri dizisini oluşturmuştur.

Ev sahibi toplumda göçmenlik durumuyla ilgili bir sorunla karşılaştıkları zaman Türk gençlerinin Türk STK'ları etkili bir yardım merkezi olarak gördüklerini söylemek mümkündür. Görüşme yapılan toplam

Tablo 3: Gençlerin Yaşadığı Sorunların Çözümünde STK'ların Rolü

Gençlerin yaşadığı sorunların çözümünde STK'ların rolü (30)

STK'ya Üye Olmak İşe Girmeye Engel Oluşturmaz Asıl Sorun Başka (19)

- Hollandalılar ilk Başta Ön Yargılı Olabiliyor Tanıdıkça Düşünceleri Değişiyor (5)
- Birçok Kişi STK'ya Gidiyor. STK İşe Girmede Belirleyici Bir Faktör Değil (7)
- Türk İsmi, Türk Olmak, Müslümün Olmak Ayrımcılık Sebebi (6)
- Hollanda Asıllı Olmayan İş Hayatında Yüksek Mevkiye Getirilmiyor (5)
- Hollanda'da Türk Olmak Değil Müslüman Olmak (5)

Hollandalılar Bizim Kültürel Farklılıklarımıza Yaşamaya Alıştı (10)

Sorun Yaşamadım Ama Yaşarsam STK'nın Yardım Edeceğini Biliyorum (9)

Gençlerin Hollanda'da Yaşadığı Sorunların Çözümünde STK Etkilidir (28)

- Gençlerin Sorununu En İyi Anlayabilecek Yer STK'lar (3)
- Projelerde Olmak İş Çevresi Sağlıyor, CV'yi Olumlu Etkiliyor (3)
- STK'da Olmak Hollanda Kurumları, Derneklerle İş Birliği Sağlıyor (3)
- Kültürel Farklılıkları Kişisel Algılamamayı Sağlıyor (6)
- İş Bulmada Destek Oluyor (6)
- Hollanda Toplumunda Ayrımcılığa Karşı Özgüvenli Olmayı Sağlıyor (9)
- Genel Konuları Paylaşıp Büyüklerden Fikir Alma Ortamı Sağlıyor (10)

"Diğer yandan STK'lar Hollanda'da yaşayan Türklerin ortak paydada bir araya gelmelerine, birbiriyle etkileşimde olmalarına ve olumlu ilişkiler kurmalarına fırsat veren, gençlerin kendilerini rahat hissettikleri bir buluşma ortamı sunmaktadır."

30 katılımcıdan 28'i STK'ların yaşanan sorunlarda olumlu etkisinden farklı şekillerde bahsetmişlerdir. Bu bağlamda "Gençlerin Hollanda'da yaşadığı sorunların çözümünde STK etkilidir" teması oluşturulmuştur. "Nasıl bir etkide bulunmaktadır?" sorusunun cevabını veren bu temaya bağlı yedi alt tema oluşturulmuştur. Bunlar; "gençlerin sorununu en iyi anlayabilecek yer STK'lardır" (üç katılımcı), "projelerde olmak iş çevresi sağlıyor, CV'yi olumlu etkiliyor" (üç katılımcı), "STK'da olmak Hollanda kurumlarıyla ve derneklerle iş birliği sağlıyor" (üç katılımcı), "kültürel farklılıkları kişisel algılamamayı sağlıyor" (altı katılımcı), "iş bulmada destek oluyor" (altı katılımcı), "Hollanda toplumunda ayrımcılığa karşı özgüvenli olmayı sağlıyor" (dokuz katılımcı) ve son olarak "genel konuları paylaşıp büyüklerden fikir alma ortamı sağlıyor" (10 katılımcı) alt temalarıdır. "Gençlerin Hollanda'da yaşadığı sorunların çözümünde STK etkilidir" teması, STK'ların iki açıdan işlevini göstermektedir. İlk olarak, köken kültürlerini temsil eden ve sürdürmeye çalışan bir kuruluş olarak STK'lar gençlerin Hollanda toplumuyla olan ilişkilerini düzenlemeye yönelik olumlu etkiler ya da fikir ortamı sunmaktadır. Diğer yandan STK'lar Hollanda'da yaşayan Türklerin ortak paydada bir araya gelmelerine, birbiriyle etkileşimde olmalarına ve olumlu ilişkiler kurmalarına fırsat veren, gençlerin kendilerini rahat hissettikleri mekânsal bir buluşma ortamı sunmaktadır. Ayrıca gençler yaşadıkları sorunları birbirleriyle paylaşma ve birlikte çözüm geliştirme fırsatını bulmaktadır. Böylece gençlerin yalnız olmadığını hissettikleri bir sosyal destek sistemi sağlanmaktadır. Bu durum gençlerin Hollanda'da yaşadıkları sorunlar karşısında daha özgüvenli durmalarına katkı sağlamaktadır. Katılımcıların Hollanda'da neyi problem olarak tanımladıkları ve neyle ilişkilendirdiklerinin de anlaşılması hedeflenmiştir. Elde edilen bulgular katılımcıların, özgüvenli olmayı ayrımcılıkla ilişkilendirdiklerini göstermektedir. Bu noktada katılımcılar, yaşadıkları ya da hissettikleri bir dışlanma davranışına karşı özgüvenli olma noktasında STK'nın dayanak noktalarından birisi olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle STK başkanlarının ve oradaki deneyim sahibi büyüklerin olayları kişisel algılamama noktasında verdikleri telkin desteğinden, basın ve sosyal medyada olumsuz haberlere yönelik ön yargıları gidermek için yaptıkları çalışmalardan ve etkinliklerden bahsetmişlerdir. Buradan yola çıkarak, STK'ların ayrımcılığa ya da ön yargıya yönelik önleyici çalışmalarının Hollanda toplumunda belli bir noktada da olsa amacına ulaştığını, en azından gençler için olumlu geri dönüşleri olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç

Ev sahibi topluma katılımın güçlenmesi aynı zamanda gençlerin yaşadığı sorunların çözülmesiyle de alakalı bir süreçtir. Bu durum gençlerin, Hollanda'daki toplum hayatına ve iş yaşamına katılımına katkı sağlamaktadır. Gençlerin iş hayatında, iş bulma sürecinde ya da toplumsal katılıma engel teşkil eden diğer noktalarda yaşadığı sorunlar ne kadar çok çözüme kavuşursa daha sağlıklı bir toplumsal katılımdan bahsetmek mümkündür. Bununla bağlantılı olarak ele alınan STK'ların; Hollanda toplumuyla, Hollanda kurum ve kuruluşlarıyla kurmuş oldukları ilişkilerin ve geliştirdikleri sosyal ağların gençlerin Hollanda toplumuyla bütünleşmelerine katkı sağladığı araştırmanın önemli sonuçlarından birisidir. Diğer yandan STK'ların Hollanda'da kurmuş olduğu sosyal ağlar sayesinde staj yeri ya da iş bulma konularında gençlere yardımcı olduğu görülmektedir. Bu noktada STK'ların sosyal sermaye aktörleri olduğu söylenebilir. STK'ların bu etki ve işlevlerini değerlendirdiğimizde zaman zaman dolaylı yoldan, zaman zaman ise direkt olarak Türk gençlerin Hollanda toplumunda yaşadığı sorunların çözülmesinde STK'ların işlevsel bir rol oynadığı sonucu çıkmaktadır.

Kaynakça

Akbaş, E. (2016). Göçmenler arasındaki dayanışma ağların dönüşümü: Göçmen sivil toplum örgütlerinin yeni misyonu. S. Gülfer Ihlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme çağında göç, kavramlar, tartışmalar* içinde (ss. 335-351). İstanbul: İletişim Yayınları.

Arslan, O. (2001). *Kuramsal ve tarihsel aşamalarıyla sivil toplum ve Türkiye gerçeği.*

İstanbul: Bayrak Yayınları.

Canatan, K., Yükleyen, A., Serbest, F. & Okumuş, F. (2015). *2014 Yılı Hollanda insan hakları raporu, İslamofobi ve entegrasyon arasında azınlıklar.* İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Dalmaz, O. (2018). Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı başkanı Oktay Dalmaz ile Amsterdam'da 18.09.2018 tarihinde yapılan görüşme. *Hollanda'daki Türk sivil toplum kuruluşlarının Türk gençlerinin kültürel aktarım ve entegrasyon süreçlerindeki rolü (Türkevi, Hollanda Türk Federasyonu, Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı Örneği)* içinde. Doktora Tezi, Buse Işıkhan, (2021).

Gedik, M. (2018). Türk Federasyon başkanı Murat Gedik ile Amsterdam'da 18.09.2018 tarihinde yapılan görüşme. *Hollanda'daki Türk sivil toplum kuruluşlarının Türk gençlerinin kültürel aktarım ve entegrasyon süreçlerindeki rolü (Türkevi, Hollanda Türk Federasyonu, Kuzey Hollanda Millî Görüş Teşkilatı Örneği)* içinde. Doktora Tezi, Buse Işıkhan, (2021).

Güngör, V. (1992). Hollanda'daki Türk toplumu. V. Güngör (Ed.), *Batı Avrupa Türkleri*

göçmenlikten yerleşik hayata geçiş, göçün 30. yılına armağan içinde (56-64.ss.). Den Haag: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları: 3.

Güngör. V. (2015). *Hollanda'da Mevlâna ve Konya öğretisi.* Amsterdam: Türkevi Yayınları/ Rumi Yayınları.

Hatunoğlu, Y. (2003). *Hollanda Türk sivil örgütleri ve Türkevi.* Amsterdam: Türkevi Yayınları.

İslam Toplumu Millî Görüş Tanıtım Kataloğu, (2014). IGMG – Islamische Gemeinschaft Millî Görüş. (2014). *İslam Toplumu Tanıtım Kataloğu* (1. Baskı). Ağustos, Köln. (21.09.2020) tarihinde (https://www.igmg.org/tr/) adresinden erişilmiştir.

Küçükcan., T. & Güngör, V. (2006). Toplumsal sermaye kuramı açısından Avrupa'daki Türk sivil kuruluşlar ve Türkiye-AB ilişkileri. *Türk Yurdu*, 95(224). *Türk Yurdu Dergisi Web Sitesi:*(https://www.turkyurdu.com.tr/yazaryazi.php?id=3987) Son Erişim Tarihi: 08.06.2021.

Platform Dergisi: Platform. (2014). Yıl:17, NR: 162, 15 Şubat- 15 Mart.(28 Aralık2023) tarihinde (www.platformdergisi.com) adresinden erişilmiştir.

Türkevi, (2023a). http://www.turkevi.nl/hakkimizda/ (Son Erişim Tarihi: 28.12.2023).

Türkevi, (2023b). http://www.turkevi.nl/hakkimizda/ (Son Erişim Tarihi: 28.12.2023).

Türkevi, (2023c). http://www.turkevi.org/ (Son Erişim Tarihi: 28.12.2023) Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (5. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Werker, E. & Ahmed, F. Z. (2008). What do nongovernmental organizations do? Journal of Economic Perspectives, 22(2), 73–92.

Söyleşi

BİRİNCİ NESLİN SİVİL TOPLUM ÖNCÜLERİNDEN İBRAHİM GÖRMEZ İLE SİVİL VE SİYASİ HAKLAR ÜZERİNE SÖYLEŞİ

İBRAHİM GÖRMEZ
Birinci Neslin Sivil Toplum Öncülerinden

Kendinizden ve göç hikâyenizden kısaca bahseder misiniz?

Daha evvel de çeşitli söyleşilerimde belirttiğim gibi, gözleri görmeyen bir babanın yedi evladından üçüncüsü olarak, 1939 yılında İzmir'de dünyaya geldim. Rahmetli annem okuma yazma bilmeyen, kısıtlı imkânlarla kendini çocuklarını yetiştirmeye adamış bir kadındı. Bizlere doğruluğu, insanlara ve hayvanlara yardım etmeyi, yalan söylememeyi, namaz kılmayı, oruç tutmayı, Allah'ın emirlerini yerine getirmeyi, velhasıl; bir insanda olması gereken tüm faydalı hasletleri gerek yumuşak tarzda gerekse otoriter biçimde aktardı. Rabbim ondan razı olsun, mekânı cennet olsun. Ben yoksulluktan dolayı ilkokuldan sonra okuyamadım. Bir ağabeyim Ankara'da astsubay okulunda, diğer ağabeyim İzmir kestane pazarındaki camide hafızlık eğitimi alırken babam beni bir arkadaşının dükkânına meslek öğrenmem için çırak olarak verdi. Hollanda'ya geldiğim 1964 yılına kadar orada çalıştım. Hollanda'ya ailemin onayı ve sözü üzerine üç seneliğine geldim. Hollandacada *"de mens wikt, maar God beschikt"* diye bir söz vardır, yani insan bir şeye niyet eder, lakin nihayetinde Tanrı karar verir. Ben de üç seneliğine niyet ettiğim Hollanda'da Rabbimin kararı ile altmış birinci seneme giriyorum ve burada yani Amsterdam'daki Müslüman mezarlığında yerimi de satın aldım. Rabbim hayırlı ömürler, hayırlı ölümler nasip etsin. Tabii, buraya turist olarak gelmedim. Ülkemdeki seçilmiş hükûmetin devrilip askeri bir rejime geçmesi sebebiyle Türkiye müthiş bir işsizliğe düşmüş, bu işsizlik sebebiyle vatandaşlar istikballerini yabancı ülkelerde aramıştır. Ben de bundan dolayı istikbalimi, geçici bir müddet için de olsa 15 Mart 1964 tarihinde yurt dışında aramaya karar verdim.

✍ 1964 yılında, Türkiye ve Hollanda arasında İşgücü Anlaşması imzalanırken orada bulunarak Hollanda Türk toplumunun temellerinin ilk atıldığı anlara tanıklık ettiniz. Bize o anı anlatır mısınız? Orada bulunma sebebiniz neydi? İmzalanan anlaşmayla ilgili beklentileriniz ve düşünceleriniz tam olarak neydi?

Karakter olarak okumaya ve öğrenmeye çok meraklı biriydim. Çocukluğumda, yerlerde gazete parçalarını bulup okurdum. Bu derece öğrenme merakım vardı. Çevremdeki yetişkinler çocukken sorularımdan yorulurlar ve bana "Yeter artık!" derlerdi. Hatta bununla ilgili bir anekdot aktarmak isterim. Hollanda'ya geldiğim ilk yıl tanıştığım rahmetli eşim Antona Reyhan Görmez, oğlumuza hamileyken Hollandacayı öğrenmek için çok soru sormamdan dolayı bir gün bana *"Ben doğacak olan çocuğumuzun adını 'wat is dat?' koyacağım!"* demişti. Bu öğrenme merakım hâlâ devam ediyor.

Hollanda ve Türkiye arasındaki iş gücü anlaşması, Amsterdam'ın doğusu ve kuzeyi arasında yer alan IJdijk'te, Ford araba fabrikasında çalışan Türk işçilere tahsis edilmiş *Woonoord Tussenhaven* adındaki yurdun bulunduğu mekânda imzalandı. Burası Türk işçilerinin toplu olarak kaldıkları tek yerdi. Daha evvel de belirttiğim gibi öğrenme merakımdan dolayı öğrendiğim bilgilerle gerek Türk işçilerin çalıştığı fabrikada gerekse kaldığımız yurtta arkadaşlarıma da yardımcı oluyordum. Türkiye Cumhuriyeti Çalışma Bakanı rahmetli Bülent Ecevit, anlaşmayı imzalamak üzere Hollanda'ya geldiğinde Hollandalı mevkidaşları kendisine bir sürpriz yaparak anlaşmanın bizlerin kaldığı yerde imzalanmasına karar vermişler. Aynı zamanda, Türk işçilerin yaşantısı hakkında bilgi alması maksadıyla anlaşmayı bu yurtta imzalamayı uygun görmüşler. Kaldığımız yurdun müdürü, benim durumumu bildi-

ğinden bana misafirleri ağırlama görevi vermişti. Böylelikle birkaç arkadaşım ile birlikte bu anlaşmanın organizasyonuna dâhil olduk. Ford araba fabrikasında çalışan yaklaşık diğer 80 arkadaşımız da seyirci olarak katıldı. O gün yemekler yendi, konuşmalar yapıldı, sembolik olarak imzalar atıldı ve şampanyalar patlatıldı. Daha sonra Hollandalı misafirlerimize bazı türküler söyledik ve bazı skeçler yaptık.

Bendeniz de âcizane başına eşarp takıp elinde şemsiye ile *Kâtibim* şarkısını tiyatral olarak takdim etmiştim. O gün anlaşmanın ne manaya geldiğini Sayın Bülent Ecevit bizlere açıkladı. Kendisi yaptığı açıklamada; çok fazla sayıda vatandaşımızın yasal olmayan yollardan Avrupa'ya geldiğini ve herhangi bir güvenceleri olmadan en ağır şartlarda bilhassa maden ocaklarında çok az bir ücret ile çalıştıklarını, bu anlaşma ile vatandaşlarımızın daha güvenceli bir şekilde çalışmalarının sağlanacağını belirtti. Gayet memnun kaldığımız bir gün geçirdiğimizi hatırlıyorum.

✍ Hollanda Türk toplumunun sivil haklardan eşit şekilde faydalanması için yapılan girişimlerin öncülerindensiniz. Yeni bir ülkede ilk ve öncü olmanın size hissettirdiklerini nasıl tanımlarsınız?

Ailemden almış olduğum terbiye dolayısıyla, insanlara hizmet etmenin ne kadar erdemli bir davranış olduğunu anladım. Rabbimin bahşetmiş olduğu Hollandaca dilini çok çabuk öğrenmemin bir karşılığı olarak yapmış olduğum çalışmalar, maddi ve manevi anlamda vatandaşlarıma anamın ak sütü gibi helal olsun. Bunun hissettirdiklerini tarif etmem imkânsızdır. Tekrar dünyaya gelsem, yine aynı şeyleri yapmaktan zerre kadar tereddüt etmem.

✍ İlk olarak hangi sivil haklar için mücadele verdiniz? O yıllarda bu hakların kazanımı için nasıl bir yol izlediniz ve hangi adımları attınız? Talepleriniz ve mücadeleleriniz ile ilgili o yıllarda Hollanda toplumunun ve resmî kurumların tepkileri ne oldu?

"60 yıl bir ömür için uzun bir zaman dilimi gibi gözükse de haddi zatında çok kısa bir zaman dilimi. Bu kısa zaman dilimi içinde inanılmayacak çok başarılı bir süreci geride bıraktık."

Başarısız bir Türkiye'ye dönüş maceramdan sonra geri geldiğim ve artık burada kalıcı olduğumuza inandığım bu ülkede dinimizi, dilimizi ve kültürümüzü nasıl idame ettirebiliriz düşüncesiyle arayışa girdim. İlk başlarda arkadaşlarımın hemen hemen hepsi benim Hollanda'ya kültürel ve dinî anlamda uyum sağlayamamamın kendilerinin de uyum sağlayamayacağı anlamına gelmediğini defalarca söylediler; fakat ben burada kaldığımız müddetçe bazı hayati ihtiyaçlarımızın olduğunu ve buna yönelik girişimlerde bulunmamız gerektiğini belirttim. Örneğin bir araya gelebilmemiz, birlikte Cuma namazlarını kılabilmemiz ve Ramazan ayında ibadetlerimizi yerine getirebilmemizin önemli ihtiyaçlar olduğunu izah ettim. Sağ olsunlar arkadaşlarımın bana gösterdikleri itimat ve anlayışla bazı girişimlerde bulundum. Eşimin Hollandalı olması ve öğrenme merakımdan dolayı Hollandacayı tercümanlık yapacak seviyede öğrenmiş olmam, bu süreçte benim en büyük hazinem oldu. Bu vesileyle belediye ve dinî bir kuruluş olan Kiliseler Birliği ile temasa geçerek ihtiyaçlarımızı dile getirmeye başladım. Karşılaştığımız en önemli zorluk resmî kuruluşların bizlere; Hollanda'nın seküler bir anayasaya sahip olduğunu, yani devletin dinî kuruluş ve inançlara karışmadığını, bu kuruluşların serbestçe dinlerini icra edebileceklerini, lakin devlet tarafından herhangi bir maddi yardımın söz konusu olmadığını söylemeleri oldu. O yıllarda onların bu tutumlarına cevaben; Hollanda'nın bu sistemine karşı saygı duyduğumuzu, ülkemiz Türkiye'nin de laik bir ülke olduğunu, fakat Türkiye'de Yahudilerin 400 yıl, Katolik ve Protestanların ise daha uzun yıllar her türlü alt yapıya sahip olduklarını, herhangi maddi bir yardıma ihtiyaçları olmadığını, ayrıca dinî inançlarını yerine getirebilmelerinin anayasa ile güvence altına alındığını argüman olarak belirttim. Buna karşın Hollanda'da 15 senedir bulunan ve tamamı işçi olduğu için maddi hiçbir imkânı olmayan Müslümanların bu ihtiyaçlarını yerine getirebilmeleri için gerekli yerlerin tahsis edilmemesinin, en azından insan hakları açısından bir eksiklik olduğunu tüm parti yetkililerine gerek yazışma ile gerekse yüz yüze görüşerek izah ettik. Kiliseler Birliği'nin bizim tarafımızı tutması neticesinde hükümet, bu durumun araştırılması için bir komisyon kurulmasına karar verdi ve başına sonradan Adalet Bakanı olacak olan Profesör Hirsch Ballin'i getirdi. Bu komisyon ile yaptığımız görüşmeler neticesinde hükümete verilen bir rapor ile Müslüman topluluğunun maddi imkânsızlıklar yüzünden dinî vecibelerini yerine getiremediği, bunun için geçici olarak maddi destek sağlanmasına ihtiyaç duydukları belirtildi. Bunun üzerine Kiliseler Birliği, bize Amsterdam'da Rokin semtinde Kraliyet Sarayı ve Dam Meydanı'na 800 metrelik mesafede yer alan

"En büyük motivasyonumuz, Hollanda'nın varlığımızı kabullenmesi ve anayasanın tanımış olduğu haklardan yararlanabilmemizdi."

Nieuwezijds Kapel adında Protestanlara ait kullanılmayan bir kiliseyi kiralayabileceğimizi bildirdi. Kirası yıllık 70 bin gulden olan bu binanın 35 bin guldenlik kısmının Hollanda Kültür Bakanlığı, kalan 35 bin guldenlik kısmının ise Amsterdam Belediyesi tarafından verilmesi kararlaştırıldı. Protestanların bir sözü vardır: *"Buraya Papa geleceğine Türklerin gelmesini yeğleriz,"* diye. Kilisenin bizden tek isteği, ön tarafta ana caddede yer alan Rokin kapısının kullanılmamasıydı. Sebebini merak etmemiz üzerine, bize Protestanların kilisesinde Müslümanların namaz kıldıklarını diğer insanların görmelerini istemediklerini söylediler. Yan sokaktaki Wijde Kapelsteeg adındaki sokak kapısını kullanmamızı istediler. Biz de onların bu isteklerine saygı gösterdik ve yan sokaktaki kapıyı kullandık.

Sürecin başından beri tanık olan biri olarak bu tepkilerde veya Hollanda'daki kurumların ve toplumun sivil ve siyasi hak taleplerine zamanla pozitif veya negatif yönde bir değişiklik gözlemlediniz mi?

Evet, ilk başlarda hiçbir negatif tepki olmadığı gibi bilhassa her kesim ve kuruluşun elinden geldiği kadar yardımcı olmasına rağmen, zamanla maalesef Müslüman zannettikleri kişilerin yapmış oldukları yanlışlıklar, tüm Müslüman toplumuna mâl edildiği için bu günlere, yani Müslüman karşıtlığının ortaya çıktığı günlere geldik.

Aynı zamanda Hollanda Türk toplumunda ilk dernekleşme süreçlerinde de yer aldınız. İlk dernekleşmelerde en büyük motivasyon neydi? İlk derneklerin kurulduğu yıllarda nasıl bir atmosfer vardı?

En büyük motivasyonumuz, Hollanda'nın varlığımızı kabullenmesi ve anayasanın tanımış olduğu haklardan ya-

1964 yılında Türkiye Cumhuriyeti ve Hollanda Krallığı arasında İşgücü Anlaşması, Türk işçilere tahsis edilmiş Woonoord Tussenhaven adındaki yurdun bulunduğu mekânda sembolik olarak imzalanırken çekilmiş bir fotoğraf

"Gelecek nesillerimizin bizleri değil; dinlerini, dillerini, kültürlerini, atalarının nereden geldiklerini unutmamalarını diler ve dua ederim."

rarlanabilmemizdi. Bunu da ancak birlik içinde sağlayabiliriz düşüncesiyle dernekleri kurduk. Daha sonra bu dernekleri bir çatı altında birleştirip federasyonlar kurduk. Varlığımızı bu şekilde kanıtladık. Toplumumuza mâl ettiğimiz anayasal haklar çoğaldıkça bu motivasyonumuz en üst seviyelere ulaştı.

Hollanda'ya göçün gerçekleştiği ilk yıldan bugüne tanıklık etmiş birinci nesil olarak, Hollanda Türk toplumunun son 60 yıllık sürecini kısaca nasıl değerlendirirsiniz?

60 yıl bir ömür için uzun bir zaman dilimi gibi gözükse de haddi zatında çok kısa bir zaman dilimi. Bu kısa zaman dilimi içinde inanılmayacak çok başarılı bir süreci geride bıraktık. Dilini, dinini, hatta iklimini bile bilmediğimiz gerek dinleri, gerek dilleri, gerek kültürleriyle hiçbir bağlantısı olmayan bizler 60 yıl sonra binlerce iş insanı, politikacıları, siyasi partileri, akademisyenleri ile dolu bir topluma dönüştük. Kendi mabetlerimiz, mezarlıklarımız, iş yerlerimiz ve fabrikalarımızla gurur duyulacak bir seviyeye geldik. İlk zamanlarda devletin nerede olduğunu bilmezken şimdi devletin tüm yetkilileri, başta elçilerimiz, konsoloslarımız, müşavirlerimiz, ataşelerimiz olmak üzere, bizlerle devamlı iç içe. Hayalini dahi kuramadığımız bir evreye geldik, Rabbimize ne kadar şükretsek azdır.

Sonraki nesillerin siz birinci nesil öncülerle ilgili en çok neyi unutmamalarını istersiniz?

Gelecek nesillerimizin bizleri değil; dinlerini, dillerini, kültürlerini, atalarının nereden geldiklerini unutmamalarını diler ve dua ederim.

Söyleşi

HOLLANDA TÜRKİYE AKDENİZ ALEVİLERİ DERNEĞİ BAŞKANI NAZIM EŞKİLİ İLE DİASPORANIN DERNEKLEŞME SÜREÇLERİ HAKKINDA SÖYLEŞİ

NAZIM EŞKİLİ
Türkiye Akdeniz Aleviler Birliği Başkanı

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz, aileniz ne zaman Hollanda'ya göç etmeye karar vermiş?

İsmim Nazım Eşkili. 1959 İskenderun doğumluyum. Devlet Demir Yolları emeklisi babam, ev hanımı annem, dördü kız ve dördü erkek olmak üzere, sekiz çocuklu ve nine-dedeli sıcacık bir yuva... Ailenin geçimini sağlamak için çok çalışan bir baba, ekilen bir bahçe, pazara satışa çıkarılan incirler ve okuyup çalışan çocuklar... 1975-1976 İskenderun Endüstri Meslek Lisesi Makine Ressamı Bölümü mezunuyum. 1976-1980 yıllarında İskenderun Demir Çelik Fabrikaları Karabük Şantiyesi'nde teknik ressam olarak çalıştım. 13 Eylül 1980 yılında vermiş olduğum sendikal mücadeleden dolayı gözaltına alınıp iki ay sürgüne gönderildim. Aralık ayının sonlarına doğru serbest bırakıldım. 5 Ocak 1981 tarihinde tekrar gözaltına alınarak 1983 yılının Mayıs ayına kadar bir askerî cezaevinde tutuklu kaldım ve sonrasında 20 ay sürecek vatani görevimi yapmak üzere İstanbul/Samandıra'ya götürüldüm. 1985 başlarında ailemin yanına dönerek, bakkal dükkânı açtım. Kısa bir süre sonra, 1989 yılının sonlarına kadar bir ekmek fabrikasında bakkallara ekmek dağıtmaya başladım. Bu arada 1985 yazında bir düğünde gördüğüm ve delicesine âşık olduğum Meryem Akkaya Hanım ile altı ay süren bir mücadeleden sonra nişanlanıp, 1987 Ağustos'unda evlendik. 1990 yılının Ocak ayında Hollanda'ya gelerek iltica ettik ve birkaç ay içinde oturumumuzu aldık. Hollandaca dersleri alarak kendimizi yetiştir-

mek ve yükseköğrenim görmek için çok müracaatlarımız oldu. Ne yazık ki meslek okulları dışında okuma fırsatımız olmadı. 1990-1992 yılları arasında İkinci Dil Olarak Hollandaca (*NT2*) diploması, Kolektif Küçük Bağımsız Girişimciler diploması (*Middenstandsdiploma*) -halk arasında dükkân açma diploması olarak bilinir- ve meyve ve sebze yetiştirme diploması aldım. Bu arada hayat arkadaşım Meryem; lisan kursları, dikiş-nakış kursları, yemek pişirme kursları almıştı. Fabrikalarda çalışarak aile bütçemize katkı sağlamıştı. Farklı vakıf ve derneklerde hâlen gönüllü olarak hizmet vermektedir. Enschede, Hengelo belediyeleri ve bir meslek okulu olan MBO College'nin birlikte yürüttükleri Karavan Saray projesine de katılmıştık. Bu proje, birkaç Hollandalı ve çoğunluğu yabancı ülkelerden gelen öğrencilerin oluşturduğu birkaç sınıflık iki yıllık bir eğitimdi. Bu eğitim sırasında hem okuyor hem staj görüyorduk. Bu proje kapsamında bir meyve sebze dükkânı açmak istemiştim, fakat kiraların çok yüksek olmasından dolayı ne yazık ki açamadım. 1996 yılında kendi işyerimi kurarak, bir pazar yerinde duvardan duvara halı, muşamba satmaya ve döşemeye başladım. Bu arada bu mesleğin de iki yıl süren bir eğitim ve stajından sonra diplomasını alarak mesleğimi daha profesyonel yaptım. Bu dönemde iki gün açık olan pazarda satış yapıyor, okula gidiyor, staj görüyor ve satışını yaptığım halı ve muşambaların döşemesini yapıyordum. Ayrıca Türk Kültür Derneği Hengelo'nun (Turkse Democratische Vereniging Hengelo-TDVH) muhasebe ve kantininde çalışıyordum. Tabiri caizse gece gündüz çalışıyordum. 1996, 1998 ve 2000 doğumlu üç oğlumuz dünyaya geldi. Şu anda iki oğlumuz evli ve üç torunumuz vardır.

Derneğinizden kısaca bahseder misiniz? Ne zaman ve hangi amaçla kuruldu?

1994 yılında Türkiye Akdeniz Aleviler Birliği Sosyal, Kültür ve Dayanışma Derneği'nin (TAAB) kurma çalışmalarına davet edildim. 12 arkadaşımızla yedi aylık bir çalışma sonucunda oluşumumuzun ismini, amblemini ve tüzüğünü hazırlayıp, 1995 Ocak ayında ilk genel kurulumuzu yaparak yönetim, denetim ve danışma kurullarımızı seçerek çalışmalara başladık. İsminden de anlaşılacağı gibi Birliğimiz, Akdeniz Bölgesi'nden (Hatay, Adana ve Mersin) gelen, Arapça konuşan ve aynı zamanda Arap Alevileri olarak da adlandırılan topluluğun, sosyal ve kültürel dayanışmasını sağlamak amacıyla Overijssel bölgesinde kurulmuştur. Merkezimiz Hollanda'nın Hengelo şehrindedir. TAAB vakfımıza ait, hiçbir borcu olmayan 4 bin 200 m² arazimizin üzerinde mütevazı, ihtiyaçlarımızı karşılamaya yeterli büyüklükte bir binamız vardır.

Ne tür faaliyetler yürütüyorsunuz?

Tüzüğümüz, siyasi çalışmaları menettiğinden sadece sosyal ve kültürel çalışmalar ve bilgilendirme toplantıları yapmaktayız. Derneğimizden bağımsız, Hollanda siyasi arenasında yer alan arkadaşlarımız da vardır.

Dernek faaliyetleriniz Hollanda'da yaşayan her yöreden gelen Alevilere yönelik faaliyetler mi yoksa kendi yörenize yönelik faaliyetler yapmayı mı tercih ediyorsunuz?

Dernek, özellikle Akdeniz Alevlerinin oluşturmuş olduğu bir dernek, fakat faaliyetlere herkes katılabiliyor. Alevi olan veya olmayan herkese derneğimiz açık.

Derneğinizin önemini hem diasporamız hem Hollanda ve Türkiye açısından nasıl açıklarsınız?

Bundan 60 sene önce Türkiye'mizden yurt dışına çıkan vatandaşlarımız birkaç ay

"Sivil toplum kuruluşlarının gençleri çalışmalara dâhil etmesi gerekiyor."

çalışıp ya da birkaç sene çalışıp traktör, ev, arsa vesaire alıp geri döneceklerini zannediyorlardı. Ancak durum hiç de öyle olmadı. Vatandaşlarımız Hollanda'da kaldılar. Artık Türkiye'ye sandık içerisinde uçakla cenazelerimiz gidiyor. Ancak artık dikkatimizi çeken, birçok insanın artık vefat ettikten sonra cenazelerinin Türkiye'ye gitmediğidir, çünkü insanların torunları ve ailelerinin Hollanda'da olmasından dolayı artık Hollanda'da defnedilmek istiyorlar. Türkiye'de de yaş ilerliyor, kardeşleri vefat etmiş olabiliyor. Türkiye'de ziyaret edecek akrabalar kalmayabiliyor. Bu yüzden Hollanda'da defnedilmeyi talep ediyorlar. Göçte geldiğimiz nokta itibarıyla, yani Hollanda'da yerleşik hâle geldiğimizden dolayı, ihtiyaçlarımızı karşılayabilecek; çocuklarımızın bir araya gelebileceği, hem Hollanda hem de Türkiye ile ilişkilerimizi canlı tutabilecek bir sosyal ortam talep edildi. Derneğimiz de bunun için kuruldu. Kurduğumuz günden bugüne kadar, 1995 yılından beri en iyi şekilde toplumumuzu temsil etmeye, onların seslerini duyurmaya çalışıyoruz. Biz ve bizim gibi derneklerin buradaki vatandaşlarımızın seslerini duyurmasında önemli bir göreve sahip olduğunu düşünüyorum.

Hollanda Türk toplumunda farklı dernekleşme süreçleri olmuş. Alevi Türk toplumuna ait ilk sivil toplum oluşumları ne zaman başladı ve hangi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruldu?

1990'ların başlarında Hollanda'da birkaç Alevi Bektaşi Derneği kurulmuştur. 1997-1998 yıllarında Hak-Der Federasyonu'nun bizimle birlikte 27 üye derneği vardı. Artık üyeliğimiz yok. Şu an kaç üye dernekleri olduğunu bilmiyoruz. Derneklerimizin kuruluş amaçlarından en önemlisi toplumumuzun ve buna bağlı olarak gençlerimizin asimile olmalarına mâni olmaktır. Hollandalı ve diğer toplumlarla kültür alışverişinde bulunmak, birlikte sosyal çalışmalar yapmak ve yardımlaşmak, bayanlara dikiş nakış yemek kursları vermek, yaşlılarla ilgilenmek, gençleri Birliğimizin çalışmalarına dahil etmek, resmî dairelerle ilişkiyi sağlamak ve yüzyıllardır süre gelen ön yargıları yıkmak için kendimizi tanıtmak diğer kuruluş amaçlarımızı oluşturmaktadır.

Hollanda'da toplamda kaç Alevi sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır?

Lahey şehrinde ve Almanya'da 20-30 km mesafede aynı amaçla kurulmuş derneklerimiz vardır. Bu derneklerimizle ortak çalışmalar yapmaktayız. Bulunduğumuz şehir Hengelo'da 10 Türk derneği -bunlar Atatürkçü Düşünce Derneği Hengelo, Ayasofya Camisi, Auni Toernooi, Barbaros Spor Kulübü, Egeliler Vakfı, Türkiye Akdeniz Aleviler Birliği, TAAB Vakfı, Yaşlılar Vakfı ve Yozgatlılar Vakfı'dır- ve farklı kuruluşlarda çalışan gönüllülerimizin bir araya gelmesiyle kurduğumuz Turks Platform Hengelo adı altında ortak çalışmalar yapmaktayız. Ortak çalışmalarımız arasında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, iftar programları, resim sergileri, fotoğraf sergileri, konser, bağış kampanyaları, deprem yardımları vb. yer almaktadır.

Hollanda'da yaşayan Türk diasporasının örgütlenme ve dernekler aracılığıyla sivil haklarını savunma konusunda nasıl bir deneyimleri var? Bu derneklerin rolü nedir ve nasıl güçlendirilebilir?

Bizim halkımızın örgütlenme konusunda çok iyi bir seviyede olduğunu söyleyemeyiz. Bizim dernekte de bizden önce yaşlılarımız bir araya gelmişler, bir dernek kurmaya çalışmışlar, para toplamışlar; yok, bakkal açalım yok, şunu yapalım derken başarılı olamamışlar ve iki sene sürmeden dağılmışlar. Bu noktada pek tecrübeli değiliz. Sivil toplum kuruluşlarının gençleri çalışmalara dâhil etmesi gerekiyor. Gençleri dâhil etmeyen hiçbir kuruluş ilerleyemez. Gençlerin bu işleri ele alması gerekiyor. Benim yaşım 64-65 oldu, yani bu senenin sonuna doğru genel kurul düzenleyip bırakmayı düşünüyorum. Umarım bu işi yürütebilecek yeni arkadaşlar piyasaya çıkar. Birlikte çalıştığımız gençlerimiz var ancak gençlerin çalışmalara katılımı az. Gençler kendi mesaileri ile meşgul. Bu tür etkinliklere fazla zaman ayırmak istemiyorlar. Gençleri çekebilmek için onların suyundan gitmek lazım. Nelerden hoşlandıklarını tespit edip ona göre çalışmalar yapmak lazım. Bu yüzden biz de yönetim kurulumuza özellikle genç arkadaşları alıp örgütlenme ve derneği yürütme noktasında eğitmek istiyoruz. Gerçi belki de onlar bizi eğitiyor aslında. İlk etapta böyle bir çalışmamız oldu birkaç sene önce. Güzel bir tecrübe oldu. Ancak daha sonra bazı arkadaşlar daha çok kendi işlerine ağırlık verdiler. Belki kendi yaşamlarını sabitleştirdikten sonra tekrar bu işlere el atarlar diye düşünüyoruz yönetim kurulu olarak.

Diasporamızın Hollanda'daki sosyal ve kültürel yaşamda oynadığı rol nedir? Toplum içindeki yerleri ve etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?

TAAB olarak yaşadığımız şehirde,

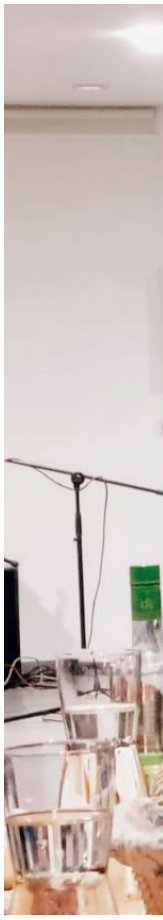

Hengelo'da, diğer derneklerle birlikte faaliyetler yürütüyoruz. Farklı derneklerle iş birliği yapmak pek alışık olunmayan bir durum. Mesela Hengelo'daki camimiz, Atatürkçü Düşünce Derneği ve Yozgatlılar Derneği gibi en sağından en soluna kadar bütün Türk dernekleri bir arada senede en az 2-3 kere ortak faaliyetler yapıyoruz. Mesela 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, iftar programları, resim sergileri, fotoğraf sergileri gibi programları birlikte yapıyoruz. Güzel bir iş birliği oluyor. Hollanda toplumunda, yaptığımız etkinliklerle kesinlikle etki oluşturduğumuzu düşünüyoruz. Çünkü düzenlediğimiz 500-600 kişilik iftar programlarına Hollandalıları

da davet ediyoruz. İlgi çok. Tabii her yaptığımız etkinlikte yeni tecrübeler ve dersler çıkarıyoruz. Bir dahaki sefere aynı hataları yapmamaya çalışıyoruz. Genelde ilişkide olduğumuz insanlar yani komşularımız, arkadaşlarımız, belediyedeki memurlar ve meclis üyeleri etkinliklerimize katılım sağlıyor.

Diasporamızın Hollanda'daki siyasi katılımı ne durumdadır? Her düzeyde siyasi temsile yeterince eğilim gösteriyorlar mı ve siyasi temsil konusunda ne gibi zorluklar yaşıyorlar? Bu zorlukların üstesinden nasıl gelinebilir?

Mesela yurt dışında eğer seçme ve seçilme hakkımız olmamış olsaydı onun için mücadele etmemiz gerekecekti. Ancak Hollanda'da böyle bir hakkımız olmasına rağmen birçok insanın seçimlere katılmadığını görüyoruz. Çok insan sandıklara gitmiyor, bu konuda eksiğimiz var. Tabii biz özellikle dernek yöneticileri olarak üyelerimize ve halkımıza oy kullanmaları gerektiğini duyurmaya çalışıyoruz. Oy kullanmanın bir vatandaşlık görevi olduğunu hatırlatmaya çalışıyoruz. Onlara bilgilendirmede bulunup seçim tarihlerini ve sandıkların bulunduğu mekânların bilgilerini vererek süreci kolaylaştırmaya çalışıyoruz.

Hollanda'da faaliyet gösteren sizin gibi sivil toplum kuruluşlarının ve diasporamızın Hollanda'daki temsilinin güçlendirilmesi için neler yapılabilir ve bu sü-

reçte derneklerin rolü nedir? Türkiye'nin yapabileceği neler vardır?

Bu; komşularla, belediyelerle ve devlet kurumlarıyla ilişkinin artırılmasıyla doğru orantılıdır. Bir de bu konuda dernekler, kendi üyelerini ve toplumu bilinçlendirmeleri gerekmektedir. Geçtiğimiz günlerde Dışişleri Bakanımız Sayın Hakan Fidan Hollanda'ya gelmişti. O zaman bir sorunumuzu dile getirmiştik, ricada bulunmuştuk. İmamlarımız camilerimize 5 yıllığına Türkiye'den görevli olarak geliyorlar. Bu haklardan biz de Akdeniz Alevileri olarak yararlanmak istiyoruz. Eğer mümkünse bizim namazımızı kıldırabilecek dedeler istiyoruz. O konuda ricamız oldu. Dilekçemizi yazdık, cevap bekliyoruz.

Hollanda'nın, göçmen kökenlilere sağladığı sivil ve siyasi haklar ile ilgili Türk diasporasındaki algı nedir? Bu haklar Hollanda'da ne ölçüde güvence altında ve ne tür zorluklarla karşılaşılmaktadır? Sivil haklar konusunda bilinçlendirme ve güçlendirme faaliyetleri için nasıl bir strateji izlenmelidir?

Bundan 15-20 sene öncesiyle bugünün arasında çok büyük farklar var. Hollanda'da koalisyon hükümeti kuruldu. İlk duyurdukları konu yabancılar, göçmen politikası ve bu politikaların tekrardan gözden geçirileceği oldu. Birçok politikanın aleyhimize olacağı noktasında haberleri izliyoruz. Bütün dünyada olduğu gibi burada da kendi halkından başka kimseyi sevmeyen Hollanda vatandaşları var. Biz dernek olarak da kişisel olarak da çalıştığımız iş yerlerinde bu tür olaylarla karşı karşıya gelebiliyoruz. Ancak mantık çerçevesinde bunları çözmeye çalışıyoruz.

Hollanda'da özellikle temas ettiğiniz insanlarda gözlemlediğiniz kadarıyla, diasporamızın iş yaşamındaki durumu ve çalışma hakları hakkında ne söyleyebilirsiniz? İş yerlerinde ayrımcılık veya eşitsizlikle karşılaşıyorlar mı?

Çalışan insanlar, iş yapanlar güzel bir şekilde yaşamaya çalışıyor. Hollanda'da iş bulma kurumu (uitzendbureau) hakkında bir açıklama yapmak istiyorum. Bu kurumlar, işverenden neredeyse işçi kadar ücret tahsil ediyor. Ayrıca, işçiyi işe aldıktan sonra bunu gerekli yerlere altı ay boyunca bildirmiyorlar. Yani bu işçiler için emeklilik primleri ödenmiyor. Bunun yanı sıra, işçileri belli bir süre sonra işten çıkarıyorlar. Eğer çıkarmazlarsa, işçileri kadrolu olarak işe almaları gerekiyor. Bu durumu engellemek için işten çıkarıyorlar. Tekrar işe aldıklarında ise yine altı ay boyunca prim ödenmiyor ve bu döngü böyle devam ediyor. Hollanda gibi sosyal bir devletin ol-

duğu ülkelerde işçilerin bu tür sorunlarla karşılaşmasını doğru bulmuyorum; dernek yönetimi olarak da bunu uygun görmüyoruz. İrtibatta olduğumuz kuruluşlara bu durumu bildiriyoruz.

Aslında en iyisi, insanların sendikalı olmaları ve sendikalar çerçevesinde bu sorunun çözümü için çaba göstermeleridir. İş yerlerinde ayrımcılık veya eşitsizlik gibi problemlerle karşılaşanlar oluyor. Hollanda'da koalisyon hükümeti tamamen sağ eğilimli oldu. Bugün göçmen kökenlilerin, özellikle biz Türklerin yaşadığı durumlar ve derneklere yapılan yardımlar, 15-20 yıl öncesine göre çok farklı. Mesela bir komşum, 'Nazım, kusura bakma sen öyle değilsin ama diğerleri böyle' diyebiliyor. Beni tanıyor, ama diğerlerini tanımıyor aslında. Mesele bu. Bizi tanıdıkları zaman, olayın aslında böyle olmadığını görüyorlar.

Hollanda'daki diasporamızın eğitim, istihdam ve kültürel kimliklerini koruma konularındaki ihtiyaçları nelerdir ve derneğiniz bu ihtiyaçları karşılamak için ne gibi çalışmalar yapıyor?

Daha önce Hollanda'da Türkçe dersleri okullarda veriliyordu. Biz bunun tekrar okullarda verilmesi için elimizden geldiğince çaba sarf ediyoruz. Özellikle bahsettiğim Turks Platform Hengelo vakfımızla bunun için çabalıyoruz. Kültürümüzü yaşatmaya devam etmek, çocuklarımıza bunu aktarabilmek için çalışmalar yapıyoruz.

Derneğinizin öncelikleri veya hedefleri nelerdir?

Derneğimizin önceliği barış, kardeşlik, sevgi içerisinde toplumumuzun Hollanda'da yaşayan diğer insanlarla birlikte yaşamasını sağlamak. Bunun için çaba sarf ediyoruz. Bir de kendi kültürümüzü devam ettirmek için sosyal, kültürel faaliyetler yapıyoruz.

Gençlere vermek istediğiniz mesajlar var mıdır?

Genç nesillerin derneklerimize ilgisi zayıf. Onlara önerim kültürlerine sahip çıkmaları. Tabii ki işlerine de sahip çıkıp çalışacaklar, okuyacaklar. Daha sonra en azından birkaç saatlerini sosyal ve kültürel çalışmalara ayırmalarını onlardan rica ediyoruz.

Söyleşi

HOLLANDA'DA TÜRK SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ÜZERİNE FİGEN ARSLAN İLE SÖYLEŞİ

FİGEN ARSLAN
Akademisyen ve Uluslararası Demokratlar Birliği
(Union of International Democrats -UID)
Ar&Ge ve Eğitim Başkanı

Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Akademisyenlik sürecinizi başından anlatır mısınız? İşinizin yanında sivil toplum kuruluşlarında yer almanızın sebebi nedir?

Adım Figen Arslan. Atatürk Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji bölümünden mezun oldum. Aynı dönemde Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde dört yıl süren pedagojik formasyon dersleri aldım. Yüksek lisansımı Eskişehir Teknik Üniversitesi'nde, kimya alanında tamamladım. Sonrasında Hollanda'da Leiden Üniversitesi'nde biyokimya eğitimi aldım. 2013 yılından bu yana Leiden Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde (LUMC) Biyokimya Laboratuvarı Ar-Ge bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım. Hastalıkları erken safhada teşhis edebilecek testler geliştiriyoruz. Kromatografi tekniği ile kütle spektrometre cihazlarını kullanıyoruz. Birçok projede yer aldım. Şu an akut böbrek yetmezliğini teşhis edebilecek bir panel üzerine çalışıyorum. Hollanda'da biyokimya üzerine eğitim alırken staj yapma zorunluluğu vardı. Stajımı LUMC Hastanesi'nde gerçekleştirdim. Bana bir tez konusu verdiler ve projem çok başarılı sonuçlandı. Bölüm Başkanı, istersem burada çalışabileceğim konusunda teklifte bulununca, ben de kabul ettim.

Dri-Block DB-3
asecos

Şu an işimden geriye kalan zamanda UID'de yer alıyorum. Herkes zekâtını farklı şekilde öder. Ben zekâtımı bilgiyle ödemeyi tercih ettim. Sivil toplum kuruluşlarında görev alma sebebimi bu şekilde açıklayabilirim. Ekibimle birlikte Hollanda'da yaşayan Türk toplumunun refahını artıracak projeler geliştirmeye çalışıyorum. Ben idealist ve aktivist biriyim. İnsanlar genellikle sistemden şikâyet eder fakat sadece konuşurlar, icraat göremezsiniz. Cicero, "Karanlığa küfretmek yerine, bir mum da sen yak," der. Ben de bir mum yakmak için harekete geçmeyi tercih ediyorum. Sistemdeki yanlışlar ve eksiklikler nasıl düzeltilebilir, nasıl daha iyi hâle getirilebilir diye mücadele ediyorum. "Koca sistemi sen mi düzelteceksin?" diyenler olabilir. Başarılı olurum ya da olmam. Ancak, Hz. İbrahim'in ateşine su atan karınca misali çaba gösteririm. Herkes biraz çaba gösterirse, iyileşmeler olacağına inancım var.

UID Hollanda'nın Ar&Ge ve Eğitim Başkanı olarak göreviniz nedir?

Görevimde kurumsal çalışmalar yapmak, raporlamak, eğitim programları düzenlemek, kaynak geliştirmek, araştırma ve geliştirme projeleri yapmak ve akademik iş birlikleri sağlamaktan sorumluyum. UID Hollanda'da görev alanım oldukça geniş diyebilirim. Yönetim kurulumuz 15 birimden oluşmaktadır. Tüm birimlerle iş birliği içinde çalışıyor, birimlerde ve kurumsal işleyişte gördüğüm eksiklikleri birim başkanlarıyla istişare ederek giderme yoluyla kuruluşun daha iyi bir seviyeye taşınması için çaba gösteriyorum. Ar-Ge çalışmalarımızda Hollanda'da yaşayan Türk toplumunun ihtiyaçlarını tespit ederek bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini projelendiriyoruz.

UID Hollanda'nın kuruluş sürecinden bahseder misiniz?

UID Hollanda, ilk olarak 2004 yılında Avrupalı Türk Demokratlar birliği (UETD-Union of European Turkish Democrats) ismi altında Almanya Köln'de kuruldu. Sonrasında faaliyet alanını genişleterek, tüm dünyadan gelen taleplere cevap verebilmek için 20 Mayıs 2018 yılında 6. kongresinde Uluslararası Demokratlar Birliği (*UID- Union of International Democrats*) ismi altında gönüllülük esasına dayanan bir sivil toplum kuruluşu olarak devam etmeyi kararlaştırdı. UID Hollanda, 2006 yılında Amsterdam'da kurulan UID Genel Merkezi'ne bağlı bir bölge olup, Hollanda'da yaşayan Türk ve kardeş topluluklar için çalışmalar yürüten bir STK'dır. 2023 yılı itibarıyla, 32 farklı ülkede faaliyet gösteren global bir teşkilatız. UID, farklı kültür ve medeniyetlerin aynı zaman ve mekânda, barış ve huzur içinde yaşayabileceğine inanmakta ve faaliyetlerinde çokkültürlülüğü gözetmektedir. UID teşkilatı, yurt dışında yaşayan Türklerin, bulundukları ülkelerde bir araya gelerek lobicilik faaliyetleri düzenleme amacını benimser.

UID Hollanda'nın üye profili nedir? Yaş ve cinsiyet bağlamında değerlendirir misiniz?

UID Hollanda üyelerimizin %55'i kadın, %45'i erkektir. Üyelerimizin %20'si 18-30 yaş aralığında gençlerden oluşmaktadır. Büyük bölümü ise %70'lik bir oran ile 31-60 yaş aralığındadır. 61 yaş ve üstünde olan üyelerimizin oranı ise %10'dur.

Genç üyelerin profili nasıldır? Hollanda'da temel sorunları ya da ihtiyaçları nelerdir?

Genç Türk diasporası kuruluşumuza ilgi duyuyor, fakat endişeliler. Aktif şekilde haklarını aradıkları için Hollanda makamları ta-

"Birlik olursak başaramayacağımız iş yok."

rafından fişlenmeye maruz kalacaklarından endişe duyuyorlar. Kuruluşumuzda genç kızlarımızın sayısı, genç erkeklerimizden biraz daha fazla. Gençlerle gerçekleştirdiğimiz toplantılarda gençlerin akranları ile ilgili sorunları çok iyi tespit ettiklerini ve bu sorunları güzel bir şekilde ifade ettiklerini görüyorum. Çözüm önerileri de geliştiriyorlar; fakat bunları hayata geçirme noktasında zorlandıklarını fark ediyorum. Sivil toplum kuruluşlarındaki çalışmalar için çok fazla emek ve zaman ayırmaları gerekiyor; fakat birçoğu öğrenci ve öğrenci oldukları okulları gerçekten yoğun. Ayrıca birçok genç, harçlığını çıkarmak için yarı zamanlı işlerde çalışıyor. Arda kalan zamanlarında ise dinlenmek veya hobilerini uygulamak istiyorlar. Derneklerdeki faaliyetler için vakitleri neredeyse kalmıyor. Görev alanlar da başka şeylerden fedakârlık yaparak katılıyorlar.

Hollanda'daki gençlerin en büyük sorunlarından biri çeşitli alanlarda ayrımcılığa maruz kalmalarıdır. Bunu özellikle gençlerin eğitim ve iş kariyerlerinde gözlemliyoruz. Araştırma raporları ile de bu durum tasdikleniyor. Okullarda yeterli mentörlük hizmeti alamayan, staj yeri bulamayıp okulu bırakan gençlerimiz var. Staj yeri bulabilen, fakat stajı başarıyla tamamlayamadığı için eğitim yılını bitiremeyenler de mevcut. İş bulma konusunda zorluk çekiyorlar, iş bulanlar ise Hollandalılarla aynı seviyede maaş alamıyorlar. Gençlerimiz ayrıca çalıştıkları yerlerde uzun yıllar aynı pozisyonda kalıyor ve yükselme imkânına daha az sahipler.

Gençlerin ikinci büyük sorunu, iki kültür arasında kalmalarıdır. Türk kimliğine sarılmaları hâlinde Hollandalılar tarafından dışlanmakta, Hollanda kimliğine yönelmeleri hâlinde ise Türk toplumu tarafından dışlanmaktadırlar. Örneğin, Hollanda'da Noel Bayramı vardır. Okullarda Noel Bayramı'nda yemekli program yapılır. Kimi anneler çocuklarını bu etkinliklere göndermemekte, kimileri ise göndermektedir. Çocuklar sürekli ikilemde kalmaktadır. Biz bunun gibi toplumsal konuları, sosyal medya hesaplarımız ve bültenimizde ele almaya çalışıyoruz. Bu platformlarda yazdığımız yazılarda, birlikte yaşa-

dığımız insanların bayramını kutlamanın inançlara saygı duyulması anlamında önemli olduğunu dile getiriyoruz.

Gençlerimizin benim gözlemime göre en büyük sorunu, Türkçeyi yeterince iyi bilmemeleridir. Ben üzülerek, onların çocuklarının hiç Türkçe konuşamayacaklarından endişe ediyorum. Dilini kaybeden, kimliğini kaybetmiş olur. Bu konuda büyük sorumluluklar biz büyüklere düşüyor.

✍ UID Hollanda'nın Hollanda Türk toplumunun talepleri ve hakları konusunda Hollanda devleti nezdinde yaptığı çalışmalar var mıdır? Hollanda devleti ve Türk toplumu arasında bir aracılık işlevi görüyor mu?

UID şimdilik bir aracılık işlevi görmüyor. İleriki planlarımızda bu konuda çeşitli çalışmalar yapmayı düşünüyoruz. Ancak, vatandaşın sesini Hollanda devletine duyurmaya çalışıyoruz. Örneğin, Hollanda devleti Ankara Antlaşması'nı yok sayarak çok ses getiren, üzücü bir karara imza attı. 1 Ekim 2022 tarihinden itibaren yürürlüğe giren "Yeni Uyum Yasası" ile Ankara Antlaşması'na aykırı olarak Türk vatandaşlarına verilen haklar maalesef geri alındı. Bu karara karşı UID Hollanda, Türk sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile çözüm yolları aradı. Bu süreçte Göç Yasası Uzmanı Avukat İsmet Özkara'nın başlattığı imza kampanyasına destek verdik. Bu alınan karar hakkında topluma Ankara Antlaşması ve Yeni Uyum Yasası hakkında bilgilendirmeler yaptık. Avukat Bahattin Aydın da mahkemeye başvurarak Hollanda hükümetinin bu kararı hakkında dava açmıştır. Yeni Uyum Yasası ve aynı zamanda diğer bazı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Hollanda'da da gerçekleştirilen Kur'an-ı Kerim'i yakma veya yırtma eylemleri ile ilgili AGİT'e dilekçe gönderildi. Kur'an-ı Kerim'i yırtma eylemleri ile ilgili meclis görüşmelerindeki oturumlara katıldık, meclisteki siyasiler ile görüşmeler yaptık, basın bildirileri hazırladık, imza kampanyalarına destek verdik ve kınama yazılarını başta siyasiler olmak üzere çeşitli kişilerle paylaştık.

Bunun haricinde Hollanda'daki seçimlerde bazı siyasi partiler birçok şehirde Türk kökenli aday çıkarmakta zorlandı, çünkü siyasete ilgi duyan Türk kökenli genç sayısı hâlen çok yüksek değil. Bu sebeple planladığımız Siyaset Okulu projesi ile siyasete ilgi duyan gençlere hem teorik hem sahada uygulamalı eğitimler vermek istiyor ve önümüzdeki seçimlerde donanımlı bir şekilde vekil adayı olmalarını teşvik etmek istiyoruz. Türk kökenlilerin Hollanda siyasetinde yer almaları, hak ve menfaatlerimizin Hollanda demokrasisinde temsil edilmesi açısından oldukça önemlidir.

Başka çalışmalara da niyetlendik, fakat geçtiğimiz senelerde zor süreçlerden geçtik. Öncelikle Türkiye'de deprem olması odağımızın deprem bölgesine yönelik yardım kampanyalarına kaymasına yol açtı. Doğrudan deprem bölgesine gidenler de oldu. Çadır kurulumlarına ve konteyner kentlerin yerleştirilmesine yardımcı oldular. Sonrasında Türkiye seçimlerinde, Hollanda'daki Türk vatandaşlarının oy kullanma haklarını kullanmaları yönünde teşvikte bulunduk ve lojistik kolaylıklar sağladık. Aynı teşviki az önce de Siyaset Okulu projesinde belirttiğim gibi Hollanda'daki seçimlerde de yapıyoruz. Genel olarak birçok alanda vatandaş ve devlet arasındaki iletişimi farklı şekillerde sağlamaya gayret ediyoruz.

✍ UID Hollanda'nın, faaliyet gösteren diğer sivil toplum kuruluşları ile iş birlikleri var mı? Evetse ne tür iş birlikleri yapıyorsunuz?

Hollanda'daki Türk çocuklarına yönelik

ana dili eğitimlerini önemsediğimiz için Tulip Enstitüsü ile görüştük ve Türkçe dersleri için şubelerimize öğretmen gönderilmesini talep ettik. Çocuklarımızın Türkçeyi unutmamalarını, sağlıklı bir kimlik gelişimine sahip olmaları için istiyoruz.

Bunun yanında Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) ile birlikte gençlere ticaret ve girişimcilik alanlarında seminerler düzenliyoruz. Bu seminerlerde Ticaret Ataşemiz ve MÜSİAD'da görevli olan iş insanları, ticarete atılmak isteyen gençlere tecrübelerini ve bilgilerini aktarıyorlar. İş insanları ile yaptığımız diğer projeler arasında şu an devam eden Staj Bankası projemiz de var. Bu proje ile staj yeri bulmakta zorluk yaşayan gençlerimizi, dijital bir platform üzerinden iş insanları ile buluşturmayı amaçlıyoruz. Böylelikle staj yeri bulamayan gençlere eğitim hayatlarında yardım etmeye çalışırken Hollanda Türk toplumundaki iş insanlarını da sosyal sorumluluk almaya yönlendiriyoruz.

Bunun haricinde yardım kuruluşları ile de projelerimiz oluyor. Deprem felaketi sonrasında Türk Hava Yolları (THY) ile gerçekleştirdiğimiz iş birliği çerçevesinde, vatandaşlarımızdan ve firmalardan topladığımız ihtiyaç malzemelerini, THY Kargo aracılığıyla deprem bölgesine ulaştırdık. Libya'daki sel, Fas'taki deprem ve Filistinlilere yönelik bazı derneklerle ortaklaşa programlar düzenledik. Bayram dönemlerinde, Kutup Yıldızı Derneği ile gerçekleştirdiğimiz iş birliği sonucunda ihtiyaç sahibi ailelere yönelik bayram paketleri dağıttık. Türkiye'de yardıma muhtaç vatandaşlara diğer yardım kampanyalarımız devam ediyor.

Kültürel çalışmalar kapsamında, Türklerin Hollanda'ya göçünün 60. yılında Dalaman'da Cumhuriyet Meydanı'nda yapılan kutlamalarda lale tohumları dikilmesi için sağladığımız desteği örnek verebiliriz.

✍ UID Hollanda'nın, Türk kökenlilerin ana vatan olarak Türkiye'den talepleri ve beklentileri konusunda Türk devleti nezdinde yaptığı çalışmalar var mıdır?

Hollanda'daki Türklerin bir bölümü çifte vatandaş. Türkiye ile bağlarının devam etmesinden kaynaklı vatandaşlık işlemleri konusunda bazen sorunlarla karşılaşabiliyor veya Türk devletinden belirli talepleri olabiliyor. Bu sorunların çözümü için vatandaşların meselelerini Türkiye'deki yetkililere aktarmaya çalışıyoruz. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti'nin Hollanda'daki temsilciliklerinin, Hollanda'ya gelen bakanların, milletvekillerinin veya belediye başkanlarının, Hollanda Türk toplumu ile bir araya gelmeleri için programlar düzenliyoruz. Vatandaşlar bu halk buluşmalarında sorularını yetkililere bire bir sorabilme imkânına sahip oluyorlar. Vatandaşların sorun ve ihtiyaçlarıyla ilgili yetkililere ulaştırdığımız raporlar da hazırlıyoruz. Bu raporları hazırlarken Hollanda'nın farklı şehirlerindeki vatandaşlarımız ile bir araya geliyoruz. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları ile ilgili Türkiye'de alınan kararlarda, diasporanın büyük bölümünün Almanya'da yaşaması nedeniyle genelde çözümler Almanya şartlarına göre üretilmektedir. UID Hollanda olarak raporlarımızda diasporanın meselelerinin ve özelde çözüm yollarının ülkelere göre farklılaşabileceğini belirterek Hollanda özelinde öneriler sunmaktayız. Şimdiye kadar gündeme gelen meseleler arasında; Türkiye'de kullanılacak telefon ve araç sürelerinin uzatılması, askerliğin 2 bin avro olarak sabitlenmesi, araçlarını Türkiye'de bırakanların birinci derece yakınlarının da aracı kullanabilme hakkına sahip olması gibi talepler olmuştur.

✍ Hollanda'daki Türk diasporasının ihtiyacı olan hangi konularda katkılarda bulundunuz? Bu konudaki planlarınız nedir?

Hollanda'nın kuzeyinde yer alan Groningen bölgesine gezici konsolosluk hizmeti talebinde bulunduk. Bu bölgede ikamet eden vatandaşlar, uzak bir mesafede bulunan Deventer Başkonsolosluğu'na gitmek durumunda kalıyordu. Bu da çoğu vatandaşın işlemlerini ertelemesine veya yapmamasına yol açıyordu. Bu durum nedeniyle 20 yaşına gelmiş olmalarına rağmen hâla fotoğrafsız kimlik kartı kullanan vatandaşlar var. Bu talebimiz karşılandı.

Türkiye genel seçimlerinde Eindhoven şehrinde seçim bölgesi olması için talepte bulunduk. Böylelikle mesafe sebebiyle Lahey'e gidemeyenler, Eindhoven'da sandık kurulunca oy kullanma imkânına kavuştular.

Bunun haricinde Türk İslam Tarihi Eğitimleri ile yurt dışında yaşayan gençlerimize ecdadımızı tanıtarak kültürel mirasımızı korumayı ve gençler arasında tarih bilincini artırmayı amaçlıyoruz. Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı (IDEF) ve Teknofest gibi teknolojik gelişmelerin sergilendiği fuarlara da gençlerimizi götürüyoruz. Bu sayede hem Türkiye'de diğer gençlerle ilişki ağı kurma imkânına sahip oluyorlar hem de Türkiye'nin sanayi potansiyelini yakından görüyorlar. Bu tür etkinlikler Hollanda'daki projeleri için ilham kaynağı oluyor. Aynı zamanda gençlerimiz, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın destekleriyle Evliya Çelebi Kültür Gezilerine katıldılar. Bu program ile gençlerimizin şanlı Türk tarihimizin yazıldığı topraklara giderek köklerini yerinden tanımalarını ve ana vatan ile bağlarını güçlendirmelerini amaçladık. Geçmişini bilmeyen, geleceğine emin adımlarla yürüyemez.

✍ Türk toplumunun Hollanda'daki hakları özelinde bilinçlenmesine yönelik çalışmalar yapıyor musunuz?

Vatandaşların siyasal hakları bağlamında UID Hollanda Siyasi İşler Başkanımız, Hollanda seçimleri öncesinde şehir şehir gezerek seçimlerle ilgili bilgilendirme programları düzenledi. Sandığa gitmenin, oy kullanmanın göçmen kökenliler için ne kadar önemli olduğuna dair sunumlar yaptı. Ayrıca Hollanda seçimleri öncesinde milletvekili adaylarını davet ettik. Kendilerini tanıttılar ve oy kullanmanın önemine vurgu yaptılar. Siyasetçinin sermayesinin oy olduğunu, göçmenlerde oy kullanma oranı düşük olduğu için siyasetçilerin göçmenlerin sorunlarına yeterince eğilemediğini belirterek, bu sorunların çözülebilmesi için mutlaka sandığa gidilip oy kullanılması gerektiği üzerine bir dizi program düzenledik. Afişler bastırıp dağıttık.

Hayatın her alanında vatandaşların sahip olduğu haklar konusunda bilgilendirmeler yapmaya çalışıyoruz. Sağlık alanında düzenlediğimiz seminerlerde Hollanda Sağlık Sistemi ile ilgili vatandaşların hakları hakkında bilgiler veriyor, belediyelerin yardımları ve hizmetleri hakkında bilgilendirici paylaşımlar yapıyor; boşanma, miras, velayet gibi hukuki konularda ise danışmanlık hizmeti veriyoruz.

✍ Ar&Ge ve Eğitim Başkanı olarak sizin özellikle uygulamak istediğiniz projeler var mı?

Bütçe, projelerimizi gerçekleştirebilmemiz için önemli bir konu. UID, 32 ülkede görev yapan çok büyük bir teşkilat. UID Hollanda olarak Avrupa Birliği'nden fon alabilmek için dört kez proje yazdık. Erasmus+ ve ESC fonlarına müracaat ettik. Eğer alabilirsek UID teşkilatı içinde Avrupa Birliği'nden fon alan ilk bölge olacağız. İlk olmak her

zaman güzeldir. Türk toplumunun önünü açar, yol gösterir. Önemsediğimiz bir diğer konu da hukuk öğrencisi bir genç kızımızın bilimsel bir projesinde, UID Hollanda'nın ilk defa tez konusu olarak ele alınmasıdır. Bu bizim için çok heyecan verici. Üçüncü olarak, Hollanda'da bulunan Uluslararası Adalet Divanı'nda Türkiye'den ve çeşitli UID bölgelerinden gelecek olan avukatlar ile bir seminerler dizisi düzenlemek istiyoruz. Bunun haricinde Hollanda Türk toplumu üzerine araştırmalar yapan Amsterdam Üniversitesi'nden Doçent Floris Vermeulen ile görüşmeler yaptık. Onunla da 2024'un ikinci çeyreğinde bazı ortak çalışmalar yürütmeyi planlıyoruz. Akademik alanda yürütmek istediğimiz bir diğer projeyse, Antalya Bilim Üniversitesi'nden Doçent Nermin Aydemir iledir. Kendisiyle Türkiye'de, yurt dışında yaşayan Türklere karşı artan olumsuz tutumun sebeplerinin araştırılması için bir çalışma başlatmak istiyoruz.

✍ Sivil toplum kuruluşlarında gençlere alan sunuluyor mu? Sizce gençlere alan açma konusunda neler yapılabilir?

Bazı STK'ların gençlik kolları birimi var, fakat gençlere yeterine alan sunulduğunu düşünmüyorum. Açıkçası gençlerin de böyle bir talebi olduğunu düşünmüyorum. STK'ların gençlerin ilgisini çekecek projeler geliştirmesi gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca bazı kişilerin yıllarca bir dernekte yönetici pozisyonunda kalmasını eleştiriyorum. Gençlere alan açmaları gerektiğini düşünüyorum. Dernekten tamamen ayrılmaları gerektiğini düşünmüyorum. Gençlerin enerjisi ile yetişkinlerin tecrübesi bir araya gelerek güzel bir sinerji yakalanabilir. Gençlerin, STK'larda aktif rol almalarını teşvik edecek bazı planlarımız var. Bunlardan biri INAN (Innovation Academy of the Netherlands). Bu akademide geleceğin liderlerini yetiştirmek istiyoruz.

✍ Türk kökenli gençler Türk sivil toplum kuruluşları dışındaki kuruluşlarda da rol alıyor mu?

Maalesef gençlerimizin genel olarak gönüllü projelere katılımı düşük. Bunun birkaç sebebi var. Gençler genellikle diğer Türk kökenli gençlerle vakit geçiriyor ve projeler yapmak istiyor, Hollandalı arkadaşları daha az. Bunda kültür farklılıkları da rol oynuyor. Gençlerimiz örneğin alkol tüketilen ortamlarda bulunmak istemiyor. Ayrıca gençlerin çok yoğun olduğunu, gönüllülük projeleri için fazla vakit ayıramadıklarını gözlemliyorum. Gönüllü çalışma kültürü, Türk kökenliler arasında Hollandalılara kıyasla maalesef henüz pek yaygın değil.

✍ Hollanda'da göçmen kökenliler için sunulan siyasi ve sivil hakları değerlendirir misiniz? Türk kökenlilerin yoğun olarak yaşadığı diğer Avrupa ülkeleriyle kıyasladığınızda Hollanda'yı farklı kılan unsurlar var mıdır?

Hollanda, göçmen kökenlilere genel olarak çeşitli siyasi ve sivil haklar sunan bir ülkedir. Ancak, bu hakların yeterli olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Bu haklar arasında eğitim, sağlık hizmetleri, çalışma izinleri, seyahat özgürlüğü, oturma izni, dil kurslarına erişim, örgütlenme, mülkiyet gibi birçok alanı kapsayan haklar bulunmaktadır. Ayrıca Hollanda'nın çokkültürlü yapısına uygun olarak çeşitli entegrasyon destekleri ve sosyal hizmetler de sunulmaktadır. Hollanda hükümeti kendi vatandaşlarına tanıdığı tüm sosyal yardımları göçmenlere de vermektedir. Hollanda, özellikle Türk nüfusun yoğun olduğu diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, entegrasyon politikaları ve çokkültürlü yaklaşımıyla öne çıkmaktadır. Ancak, son zamanlarda Hollanda'da aşırı sağ partiler yükselişte dir. Bu da göçmen kökenlilerin durumunu olumsuz etkileyecektir.

Hollanda'da göçmen kökenlilerin haklarını iyileştirmek ve toplum içinde daha adil bir denge sağlamak için ve eşit istihdam fırsatları sunulması için çeşitli sektörlerde ayrımcılıkla mücadele politikaları geliştirilebilir. Toplumda göçmen kökenlilere yönelik ayrımcılığı azaltmak ve toplumun çeşitliliğe duyarlı olmasını sağlamak için eğitim programları ve farkındalık kampanyaları düzenlenebilir. Bunlara ilave olarak ekonomik zorluk içinde olan göçmen kökenlilere yönelik mevcut sosyal yardım programları güçlendirilerek daha etkili hale getirilebilir. Ayrımcılıkla mücadele etmek ve göçmen kökenlilerin iş piyasasına daha iyi entegre olmalarını sağlamak için daha fazla çaba harcanabilir. Göçmen kökenlilere yeterli desteklerin ve fırsat eşitliği sağlanmaması, gençlerin eğitim ve iş kariyerlerini olumsuz etkilemekte ve bu durum suç oranlarının da artmasına neden olabilir. Bir diğer konu, uzun süre Hollanda'da yaşayan ve süresiz oturum iznine sahip olan göçmen vatandaşların, vergilerini düzenli ödeyip çalıştıkları hâlde maalesef milletvekili seçimlerinde oy kullanma hakkına sahip olmamalarıdır. Bir diğer mesele, 2022 yılında Yeni Uyum Yasası sebebiyle din görevlileri gönderilmesinin ve aile birleşimin zorlaşmasıdır. 2025 yılında Geri Dönüş Yasası da yürürlükten kaldırılarak göçmen kökenlilerin 55 yaşından sonra köken ülkelerine geri dönmeleri için destek sağlanmayacaktır. Ayrıca çifte vatandaşlık konusunda da bazı kısıtlamalar getirilmek isteniyor.

✍ Sivil haklar açısından değerlendirdiğinizde, Hollanda devletinin göçmen kökenliler ve Müslümanlar tarafından kurulan STK'lara yönelik tutumunda hangi değişikleri gözlemlediniz?

Hollanda'da son zamanlarda aşırı sağın yükselmesiyle göçmen kökenlilere ve Müslümanlara yönelik olumsuz tutum artış göstermektedir. Örneğin, Müslümanlar tarafından kurulan derneklere yönelik gizli şekilde mali denetimler artırılmıştır. Bu durum dinî özgürlükleri ve sivil hakları baskılamaktadır. Ayrıca sadece camilere yönelik yapılması ve sinagog veya kilise gibi diğer ibadet yerlerine benzer bir incelemenin yapılmaması, ayrımcılık ve çifte standart olarak yorumlanabilir.

Yayınlanan bazı raporlarda UID ile ilgili olumsuz değerlendirmeler de bulunmaktadır. Bizimle hiçbir söyleşi gerçekleştirilmeden ve görüşülmeden hazırlanan bu raporların doğruluğunu açıkçası sorguluyoruz. Bazı faaliyetlerimizi, özellikle siyasal katılım noktasında, cımbızla seçip hakkımızda olumsuz yorumlar ve eleştiriler yapıyorlar. Örneğin eğitim veya kültür alanlarında yaptığımız faaliyetler görmezden geliniyor. Bu da bize karşı taraflı ve ön yargılı davranıldığını düşündürüyor.

✍ UID Hollanda'nın gelecekteki projeleri ve hedefleri nelerdir?

Hollanda Hükümeti'nin, Müslümanları ve göçmen kökenlileri ilgilendiren konularda karar alırken bizimle iletişime geçmesini ve görüşlerimizi almasını istiyoruz. Hem bu ülkeyi hem de Türk toplumunu tanıdığımız için en doğru çözümlerin üretilmesine yardımcı olabiliriz. Gençleri; siyasi partilerde, mecliste ve kanun yapıcı birimlerde görev alabilmeleri için çeşitli eğitim programları ile yetiştirmek istiyoruz. Hollanda'daki resmî Türk kurumlarında görev alan yetkililerin Hollanda'da yaşayan Türk kökenliler arasından seçilmesi için gereken adımları atacağız. Türkiye'den gelen yetkililer genellikle 2-3 yıl süreyle burada görev yapmaktadır. İlk yılı, burayı ve sistemi tanımakla geçmektedir. Ancak bu yetkililer genellikle Hollandacayı bilmemekte, bu nedenle Hollandalılar ile gerekli düzeyde etkili iletişim kuramamaktadır. Olması gereken, Hollan-

da'da yetişen gençlerin bu pozisyonlarda görev almasıdır. Bu sistemi daha işlevsel hale getirir. Sorunların çözümünde daha iyi ve daha hızlı çözüm önerilerinde bulunabilirler. Bunun haricinde "koruyucu aile" üzerine çalışmalar yürütmek isteriz. Müslüman çocukların, koruyucu ailelere verilirken dinî ve kültürel hassasiyetlerine dikkat edilmesini istiyoruz. Şu an 500 bin Türk kökenlinin yaşadığı Hollanda'da sadece 10 tane Türk kökenli koruyucu aile bulunmaktadır. Bu sayının yükseltilmesi için çalışmalar yürütmeyi planlıyoruz. Aynı zamanda Müslümanlar için huzur evleri de üzerine eğilmek istediğimiz konulardan biridir.

Özetle, biz Hollanda'da Türk lobisi oluşturmak istiyoruz. Hollanda'da 500 bine yakın Türk kökenli yaşamaktadır. Bir araya gelirsek, hükümetin bizi ilgilendiren konularda aldığı kararlar ile ilgili daha etkili bir duruş sergileyebiliriz. Yanlış kararlar alındığında birlik olarak itiraz etmek, devletin geri adım atmasını veya orta yolu bulmasını sağlayabilir. Birlikte hareket edersek sorunları çözmek adına daha etkili olabiliriz. Birlik olursak başaramayacağımız iş yok.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

Gastarbeiders gaan landelijk samenwerken

Zeventig organisaties van buitenlandse werknemers in Nederland hebben zondag na een driedaags congres in Helvoirt de Landelijke Samenwerking van Organisaties van Buitenlandse Arbeiders (LSOBA) opgericht.

Tot deze krachtenbundeling werd besloten om een eind te maken aan de zwakke juridische, economische en maatschappelijke positie van de verschillende organisaties van buitenlandse werknemers.

Doel van de landelijke samenwerking is belangenbehartiging op alle gebieden die voor buitenlandse arbeiders en hun gezinnen belangrijk zijn zoals huisvesting, onderwijs, sociaal-culturele voorzieningen, gezondheidszorg, vorming en scholing en rechtspositie.

Op het driedaagse congres waren zeven nationaliteiten vertegenwoordigd. Turkse, Marokkaanse, Griekse, Spaanse, Joegoslavische, Italiaanse en Kaap-Verdiaanse organisaties gaven de landelijke samenwerkingsorganisatie direct na de oprichting opdracht om er naar te streven dat organisaties van buitenlandse arbeiders voortaan rechtstreeks gesubsidieerd zullen worden door het ministerie van CRM. Die subsidiëring loopt nu nog via de achttien regionale stichtingen buitenlandse werknemers.

1980 yılında yabancı işçilerin hukuki, ekonomik ve toplumsal haklarını savunmak ve yerleşimden eğitime çeşitli alanlarda iyileştirmeler yapmak amacıyla yedi farklı uyruktan temsilcinin katılımıyla oluşturulmuş ve devlet sübvansiyonuyla desteklenen bir yapılanma olan Yabancı İşçiler Kuruluşları Ulusal İş Birliği'ni (LSOBA) konu alan gazete haberi

Kaynak: *Gastarbeiders gaan landelijk samenwerken. "Het Parool". Amsterdam, 09-06-1980. Delpher'den 22-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010846774:mpeg21:p007*

1992 tarihinde Zeeburgerdijk sokağında Türklerin cami olarak kullandıkları binanın yıkılması planına karşı yapılan protestodan bir kare

Kaynak: *Stadsarchief Amsterdam, Collectie Amsterdams Stadsblad: foto's, Busselman, Frans (1927-1993), B00000004411, https://archief.amsterdam/beeldbank/detail/2af09e81-baa4-3169-1aea-a9ce28b3204b*

Türk İşçileri Vakfı, ortak mücadele için çağrıda bulundu

Irkçılığa dikkat!

Türk İşçileri Vakfı yöneticileri

Kentte artan ırkçılıktan huzursuzluk duyulduğunu belirten Almere Türk İşçileri Vakfı yöneticileri, "İki toplum arasındaki dostluk bağları pekiştirilmeli" dediler.

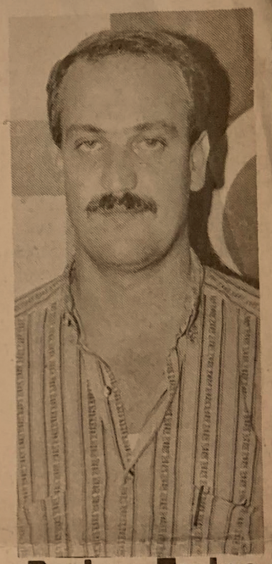

Başkan Taşkın

Almere Türk İşçileri Vakfı Başkanı Ersan Taşkın, "Tehlikeli yaygınlaşma tedirginlik yaratıyor" şeklinde konuştu.

Sedat TAPAN
ALMERE, (hha)

HOLLANDA'nın Almere Kenti'nde faaliyet gösteren Türk İşçileri Vakfı'nın yöneticileri, "İki toplum arasındaki dostluk bağlarını daha da güçlendirerek, ırkçıların çabalarını boşa çıkaracağız" dediler.

● İki toplum arasındaki dostluk bağlarının düzenlenecek etkinliklerle güçlendirileceğini belirten vakıf yöneticileri, "Hollandalı dostlarımıza kültürümüzü en iyi şekilde tanıtacağız" dediler.

HERKESE BÜYÜK GÖREV DÜŞÜYOR"

Hollanda'da yabancı düşmanlığının yoğun bir şekilde hissedildiği Almere'de tüm kurum ve kuruluslara ırkçılıkla mücadele konusunda büyük görevler düştüğünü belirterek, tehlikeli tırmanışa ancak dostluk bağlarının pekiştirilerek "Dur" denebileceğini ifade eden Almere Türk İşçileri Vakfı'nın Yönetim Kurulu Üyeleri **Ersan Taşkın, Yusuf Selvi, Ahmet Gül, Fuat Öner, Hüseyin Uçar** ve **Celal Karaman**, "Vakıf olarak ırkçılıkla kentimizde etkin bir mücadele sürdürülmesini istiyoruz. Hollanda'da yabancı düşmanlığının en yoğun bir şekilde hissedildiği kentimizde topluma hizmet veren tüm kurum ve kuruluşlara da bu konuda büyük görev düşüyor. Ortak bir mücadele yürütülmeli ve ırkçıların iki toplum arasındaki dostluk bağlarını zedelemeyi hedefleyen çabaları boşa çıkarılmalı.

Türk İşçileri Vakfı, her iki toplumun dostluk ve kaynaşma bağlarını daha da güçlendirilmesini sağlamak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenleyecek. Bu etkinlikler sırasında Hollandalı dostlarımıza hem kültürümüzü, hem de ülkemizi ve insanımızı en iyi şekilde tanıtmaya çalışacağız" şeklinde konuştular.

1990'lı yıllarda Almere şehrinde faaliyetlerini yürüten Türk İşçi Vakfı'nın ırkçılıktan rahatsızlıklarını konu alan bir gazete haberi

Kaynak: *Sedat Tapan, Hürriyet Gazetesi*

ELİMİZ KOLUMUZ BAĞLI

Weesp Belediyesi'nden daha fazla maddi destek yapılmasını bekleyen Türk Komitesi yöneticileri, "Elimiz, kolumuz bağlı. Hiç bir dalda faaliyet gösteremiyor ve her gün bunun üzüntüsünü yaşıyoruz" dediler.

Belediyeden yardım bekliyorlar

■ Weesp Türk Komitesi yöneticileri, "Belediye bir yıl için 5 bin gulden maddi yardım yapıyor. Lokalimizin bir yıllık kirası ise 3900 gulden. Geri kalan para ile yurttaşlarımıza hangi dalda faaliyet göstereceğiz" dediler.

Sedat TAPAN / *WEESP, (Hürriyet)*

HOLLANDA'nın Weesp kentindeki Türk Komitesi, belediyenin sosyal ve kültürel alanlardaki faaliyetlere yeterli oranda maddi yardım yapmamasından yakınıyor.

Weesp Belediyesi'nin Türk Komitesi'ne yıllık harcamaları için 5 bin gulden verdiğini, ancak lokal kirasının 3900 gulden olduğunu ve geri kalan 1100 guldenin sosyal ve kültürel alanlardaki faaliyetlere yetmediğini belirten Weesp Türk Komitesi yöneticileri **Mursel Soner, Şükrü Ayar, Ahmet Sönmez, Timoçin Elmas, Cenzi Elmas ve İlyas Dardoğan,** şunları söylediler:

"Maddi sıkıntı nedeniyle kentteki yurttaşlarımıza sosyal ve kültürel alanlarda faaliyet gösteremiyoruz. Bu sorunumuzu defalarca yerel yöneticilere iletmemize rağmen yine de durum değişmedi. Bir yıllık harcamalarımız için 5 bin gulden belediyeden yardım veriliyor. Oysa lokalimizin yıllık kirası 3900 guldeni buluyor. Geri kalan 1100 gulden ile hangi dalda kurs düzenleyebiliriz, Hangi etkinliği organize edebiliriz. Komite olarak diğer kentlerdeki dernekler gibi yurttaşlarımıza hizmette bulunmak, kurslar düzenlemek istiyoruz. Yerel yöneticilerden daha fazla maddi destek bekliyoruz."

1990'lı yıllarda Weesp şehrindeki Türk Komitesi'nin belediyenin sosyal ve kültürel alandaki faaliyetleri için finansal desteğe ihtiyacı olduğunu konu alan gazete haberi
Kaynak: *Sedat Tapan, Hürriyet Gazetesi*

2002 yılında Dordrecht'te yaşayan Türklerle bir semt evinde yapılan toplantıda entegrasyon teması ile ilgili çıkan bir tartışmaya ait bir görsel

Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, 552_330890, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/B22B139B9CFA8AEB2DFABE9E78CD105D/showbrowse*

1978 yılında Amsterdam şehrindeki NDSM tersanesinde grev yapan Türk işçiler

Kaynak: *Nationaal Archief, CC0 / Anefo, Bert Verhoeff / Anefo*

1965 yılında Zaanstad şehrindeki Zaanstad inşaat şirketi N.V. Indeco Coignet'te çalışan Türk işçilerin maaş artışı talebiyle gerçekleştirdikleri grevden bir kare
Kaynak: *Nationaal Archief, CC0 / Elsevier Binnenland, Eric Koch / Anefo*

1990'lı yıllarda Dordrecht şehrinde Türk kadın ve erkeklerin bir araya geldiği toplantıdan bir kare
Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, 552_-331021, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/FA77C020E9833C9740ED4C069C377DFB/showbrowse*

TAKDİR EDİLİYORLAR Huizen Türk Kadınlar Komitesi'nin düzenlediği sosyal ve kültürel alandaki faaliyetlere büyük ilgi gösteren kentteki kadınlarımız, "Bizlere yönelik faaliyetlerini takdirle karşıladığımız Türk Kadınlar Komitesi'ne daha geniş olanakların yaratılmasını istiyoruz" dediler.

Kadınlar komitesi 13 yaşında

■ Hollanda'nın Huizen kentinde sosyal ve kültürel alanlarda başarıyla faaliyet gösteren Türk Kadınlar Komitesi, 13'üncü kuruluş yıldönümünü kutlayacak.

Sedat TAPAN / *HUİZEN, (Hürriyet)*

HOLLANDA'nın Huizen kentinde sosyal ve kültürel alanlardaki başarılı faaliyetleriyle haklı takdir toplayan Türk Kadınlar Komitesi, kuruluşunun 13'üncü yıldönümünü coşkulu bir şekilde kutlamaya hazırlanıyor.

Kentteki Türk kadınlarının boş za-

bilmelerinde destek olduk, hem de iki toplum arasındaki bağların daha da güçlenmesi için çaba sarfettik. Kısıtlı olanaklar içinde olmamıza rağmen, geriye baktığımızda kadınlarımız için birçok şeyi gerçekleştirebildiğimizi görüyoruz. 13 yılın birikimiyle yarınlara daha da azimli bakıyoruz. Türk kadınlarının sorunlarının çözüme kavuşturulması yolunda vermiş olduğumuz mücadeleyi daha da hızlandırma en başta gelen hedeflerimizdendir. Tek amacımız, faaliyetlerimizle yararlı olmak ve kadın-

1993 yılında Hollanda'da bir Türk gazetesinin Huizen kentinde sosyal ve kültürel faaliyetler yürüten Türk Kadınlar Komitesi'nin 13. yıl dönümü hakkında yayınladığı haber

Kaynak: *Sedat Tapan, Hürriyet Gazetesi*

VIII. BÖLÜM

Turkse televisiezender nu officieel in gebruik

HUIZEN — Wethouder drs. J.H. Frijlink heeft maandagavond het officiële startsein gegeven voor uitzendingen van de Turkse zender TRT via de Huizer kabel. De plechtigheid, die voor de Turkse gemeenschap in Huizen als een belangrijke mijlpaal wordt gezien, vond plaats ten huize van de familie Topan op de Haardstedelaan. Na een korte inleiding stelde de wethouder het televisietoestel van de Turkse familie op het juiste kanaal in om vervolgens de eerste beelden van TRT via het Huizer kabelnet te aanschouwen. De televisiezender komt op het kabelnet in de plaats voor het Franstalige RBTF en is te vinden op kanaal 28 of frequentie 52900. In de toekomst zal de Italiaanse zender Rai Uno plaats moeten maken voor TRT.

DİASPORA
VE MEDYA

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE HOLLANDA'DA TÜRKÇE MEDYA

Ersoy Soydan

MEDYA VE ÇEŞİTLİLİK HAKKINDA FİLM YAPIMCISI FATOŞ ÇERGEL İLE SÖYLEŞİ

Fatoş Çergel

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE HOLLANDA'DA TÜRKÇE MEDYA

ERSOY SOYDAN[1]

Giriş

2024 yılı, Türkiye ile Hollanda arasında imzalanan İşgücü Anlaşması'nın üzerinden tam 60 yıl geçmiş olması nedeniyle önemli bir dönüm noktasıdır. Türk işçilerin ilk yıllarında kalıcı olacakları düşünülmüyordu ve Hollandalılar tarafından misafir işçi anlamına gelen "Gastarbeider" olarak adlandırılıyorlardı (Bakırcı, 2005:75). Günümüzde Türklerin büyük bölümü Hollanda vatandaşlığına geçmiş, misafir işçilerin çocukları artık işveren olmuş, hatta Türkler Hollandalılardan sonra ülkenin ikinci büyük etnik grubu durumuna gelmiştir (CBS, 2024).

Batı Avrupa'ya İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan iş gücü akını etkisini 1960 başlarında Türkiye'de de göstermiştir. İlk olarak 31 Ekim 1961 tarihinde Federal Almanya ile yapılan işgücü anlaşmasıyla Avrupa ülkelerine düzenli işçi gönderimi başlamıştır. Bu anlaşmayı Hollanda, Belçika, Avusturya, Fransa ve İsveç ile imzalanan işgücü anlaşmaları izlemiş, 1979 yılının sonuna gelindiğinde yaklaşık bir milyon Türk işçisi Avrupa'daki yabancı iş gücü pazarına eklenmiştir (Gitmez, 2019:11-15). Türk işçilerinin Avrupa'ya gelişiyle birlikte ilk olarak Türkiye'den yapılan dış yayınlarla yurt dışında yaşayan Türklere ulaşılmaya çalışılmıştır. Türkiye'den Avrupa'daki Türk işçilerine yönelik ilk yayınlar Kısa Dalga Ankara Radyosu'ndaki "Yurdun Sesi" programıyla yapılmış, 1963 yılının Ocak ayından itibaren bu yayınlar "Türkiye'nin Sesi Radyosu" olarak anılmaya başlamıştır (Akarcalı, 2003:79-97). Bu dönemde Avrupa'da çalışan Türk işçilerin ana vatanlarıyla tek iletişim aracı olan bu yayınların büyük ilgi gördüğü de bilinmektedir.

Hollanda, Avrupa'da Türk işçilere yönelik ilk radyo yayının yapıldığı ülke olmuştur. 1963 yılında Hollanda'da VARA tarafından ha-

1-Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İletişim Fakültesi, Dekan Yardımcısı- Radyo Televizyon Sinema Bölüm Başkanı,
ersoy.soydan@gmail.com 0000-0002-9951-0611

zırlanan "Madrid, Kazablanka, Ankara Hattı" adında bir müzik programıyla yayın hayatına başlamıştır (Cankaya vd., 2008: 90). Daha sonra Federal Almanya'da WDR (*Westdeutscher Rundfunk*-Batı Alman Radyo ve Televizyon Kurumu), 1 Kasım 1964'te 45 dakikalık Türkçe radyo yayınlarına başlamıştır. Merkezi Köln'de bulunan WDR'nin Türkçe yayınları "Köln Radyosu" olarak anılmaktadır (Köksal, 2016). Köln Radyosu'nu diğer ülkelerin kamu yayın kurumlarından yapılan Türkçe radyo yayınları izlemiştir.

Türkiye'den yapılan dış yayınlar 1964 yılında TRT'nin kurulmasıyla birlikte daha da artmıştır. TRT, Türkiye'nin Sesi Radyosu'ndan günlük 11,5 saate varan yayınlarıyla ve Köln Radyosu'nun Türkçe yayınlarına katkı vererek yurt dışındaki Türklere ulaşmaya çalışmış ve ana vatanla bağlarını sürdürmelerini sağlamıştır (Tuna vd, 1966:55). TRT; Hollanda'da NOS, Almanya'da WDR ve HR, Belçika'da BRT, İsviçre'de SSR ve Fransa'nın ORTF gibi Avrupa'daki kamu yayın kurumlarının radyolarında yayınlanmak üzere müzik programları hazırlayıp göndermiştir (Akarcalı, 2003:113). 1965 yılında Almanya'da Türk işçilere yönelik ilk Türkçe televizyon yayını WDR tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra başta Hollanda olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinin kamu yayın kurumlarında Türk işçilerine yönelik televizyon programları yapılmaya başlanmıştır (Soydan, 2019:12).

Türk ulusal gazetelerinin 1967 yılında Almanya'da basılmaya başlamasına değin, Hollanda'daki Türk işçilerine yalnızca Türkçe radyo yayınlarıyla ulaşılmıştır. 1967'den sonra Hollanda'da yaşayan Türkler, Türk gazetelerine erişme olanağı bulmuştur. 1980'li yılların ortalarına kadar Hollandalılar Türklere misafir işçi gözüyle bakmış ve Türkçe yayınlar, yabancıların bilgi alma hakkını karşılamak için Hollanda hükümetinin sağladığı mali olanaklarla yapılmıştır. Türklerin artık Hollanda'da kalıcı olduğu anlaşılınca hükümet Türkçe yayınlara yönelik mali desteğini çekmeye başlamıştır. Hollanda'da yaşayan Türkler ilk olarak 1983 yılında haftalık *Haber Gazetesi*'yle ilk bağımsız yayınlarını gerçekleştirmiştir (Bakırcı, 2005:78-81). 1990'larda uydu ve kablo TV yayınları aracılığıyla Türk ulusal televizyonları seyredilmeye başlayınca Almanya'da basılan Türk gazetelerine ilgi azalmış, ancak bu durum Hollanda merkezli Türkçe basılı yayınların gelişmesini sağlamış ve çok sayıda Türkçe gazete ve dergi yayınlanmıştır.

Hollanda'da kamu yayın kurumu NOS bünyesinde ve belediyelerce Türkçe radyo ve televizyon yayınları yapılmıştır. 1970'li yılların sonlarında başlayan korsan yayınlarla Avrupa'da radyo ve televizyon alanındaki devlet tekelleri yıkılmıştır. Hollanda, ilk korsan Türkçe radyo yayınlarının yapıldığı ve yine dünyanın internet üzerinden yayın yapan Türkçe internet radyosu olan Radyo Deniz'in kurulduğu ülke olmuştur (Soydan, 2018a: 97-100).

Kültürün taşıyıcısı dildir. Dil; kültürün yaratılmasını, korunmasını, gelişmesini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlar. Türk kültürünün ana vatanın dışında varlığını sürdürebilmesi için Türkçe eğitim ve medya büyük önem taşımaktadır. Avrupa'ya 1960'larda başlayan işçi göçüyle birlikte Hollanda'da Türkçe yayın faaliyetleri de başlamıştır. Hollanda, Avrupa'da Türkçe radyo ve televizyon yayınlarında ilklerin yaşandığı bir ülke olmuştur. Türkçe yayın yapan medya kuruluşları Hollanda Türk toplumunun sesini duyurmasını, dayanışma içinde olmasını, ana dillerinin yaşatılmasını ve Türk kültürlerini korunmasını sağlayan araçlar olmuştur. Hollanda'da,

62 yıl içinde Türkçe medya açısından oldukça zengin deneyimler yaşanmıştır. Bu çalışmada Hollanda'da radyo, televizyon ve yazılı basındaki geçmişten günümüze Türkçe medya deneyimleri incelenmiştir.

Hollanda'da Türkçe Radyo Yayınları

Hollanda'da Türkçe medya deneyimlerinin ilki 1963 yılında gerçekleşen radyo yayını olmuştur. Bu aynı zamanda o dönem yeni gelen Türk işçilerine yönelik Avrupa merkezli yapılan ilk programdır. 1963 yılında radyoda VARA tarafından hazırlanan "Madrid, Kazablanka, Ankara Hattı" adında bir müzik programına başlanmıştır (Cankaya vd., 2008: 90). Türkçe radyo yayınları, ilk gelen Türklerin işçi olmasından dolayı bir vakıf bünyesinde yayıncılık yapan ve işçi kesiminin sesi olarak nitelendirilen VARA tarafından başlatılmıştır (Cankaya vd., 2006: 20).

Hollanda kamu yayıncılığı sistemi, Yayın Kurumu hakkı elde etmiş, VARA gibi kuruluşlara, üye sayıları oranında radyo ve televizyon yayınlarına katılım hakkı tanımıştır. Hollanda'da radyo yayınlarının başlangıcından itibaren kamu yayıncılığında çoğulculuğu esas alan bir model uygulanmaktadır. Bu modelin yasal çerçevesi 1967 Yayıncılık Yasası ile belirlenmiştir. Kamu yayın sisteminde, program yapma hakkı kazanmış yedisi büyük, 30 civarında dernek ya da vakıf yer almaktadır. Farklı toplumsal ya da dinî gruplar böylece kamu yayın kurumuna katılım sağlayarak, kendilerine ayrılan süre zarfında seslerini duyurabilmektedir. Sistemde var olan tüm yayın kuruluşları 1969 yılında kurulan Hollanda Kamu Yayın Kurumu NOS (*Nederlandse Omroep Stichting*- Hollanda Yayın Vakfı) bünyesinde toplanmıştır (Cankaya vd., 2008: 86-88).

1966 yılında yine VARA tarafından radyoda aylık 30 dakikalık Türkçe müzik programı yapılmaya başlanmıştır. Bu süreçte Hollanda'da yaşayan Türklerin Türkiye'nin Sesi Radyosu'nu yaygın olarak dinledikleri bilinmektedir, zira ana dillerinde tek haber kaynakları bu yayınlar olmuştur (Bakırcı, 2005:75-76). Türkiye'nin Sesi Radyosu'nun 1960'lı yıllarda Avrupa ülkelerindeki Türk işçilerine yönelik yaptığı yayınlarına ilgiyi Hollanda'da yaşayan birinci kuşak Türk göçmenlerden biri şöyle anlatmaktadır: *"Türkiye'nin Sesi Radyosu, gözümüz kulağımızdı. Net bir şekilde dinleyebilmek için ne zahmetler çekerdik. Hele bir de istekte bulunmuşsak ki, çok sık yapardık bunu, haftalarca radyonun başında beklerdik"* (Nufel, 2005:302-311). Türkçe radyo yayınları 1969 yılından itibaren NOS tarafından gerçekleştirilmiştir. 1995 yılından sonra ise NOS'tan kültür, sanat, gençlik ve azınlık programlarını yayınlama görevini devralan diğer kamu yayın kurumu NPS (Hollanda Program Vakfı - *Nederlandse Programma Stichting*) tarafından yürütülmüştür (Can-Engin & Can, 2003:58).

Kamu yayın sisteminde yapılan Türkçe radyo yayınların içeriğinin 1970'li yıllarda ailelerin gelmesiyle birlikte zenginleştiği, program formatının müzikten haber programına doğru evrildiği anlaşılmaktadır (Güney & Köksalan, 2008: 487). Türkçe radyo yayınları 1970 yılında haftalık 30 dakika, 1983 yılında da günde beş dakika olarak yapılmaya başlanmıştır. Türkçe hazırlanan, haber ağırlıklı radyo yayınları kademeli olarak artarak 2000'li yılların başına kadar haftada beş gün üzerinden günlük 45 dakika olarak devam etmiştir. Bu döneme kadar haberlerin içeriği Hollandalı çalışanlarca hazırlanırken, bu süreçte kendi içinde tamamen bağımsız olmuş ve haberlerin içeriği Türk çalışanlarca belirlenmiştir. 2004 yılında Türkçe radyo yayınları Türklerin artık Hollandacayı öğrendikleri gerekçesiyle haftada bir güne ve 40 dakika-

"Hollanda, dünyada Türkçe internet radyolarının ilk doğduğu ve geliştiği ülke olmuştur."

ya düşürülmüştür (Bakırcı, 2005:76-77). 2008 yılında da kamu yayın kurumundaki Türkçe yayınlar tamamen kaldırılmıştır (Bink & Sterk, 2009).

Avrupa'da kendine özgü bir kamu yayıncılığı anlayışına sahip olan Hollanda, yayıncılık yapmak üzere bir araya gelen toplumsal gruplara yayın hakkı vermektedir. Bunlar arasında farklı Hristiyan mezheplerine, Müslümanlara, Yahudilere, Hindulara ve Budistlere ait yayın kuruluşları da bulunmaktadır. 1986 yılında Hollanda hükümeti tarafından Müslümanlar adına Türk toplumuna İslam Yayın Kurumu (*Islamitische Omroep Stichting*- IOS) adlı bir yayın kurumu kurma hakkı verilmiştir. Bu kurumun başkanlığına Türk İslam ve Kültür Dernekleri Federasyonu adına İbrahim Görmez, Radyo-Televizyon Daire Başkanlığı'na da gazeteci Şadi Tatlı getirilmiştir. Beş yıl boyunca haftada bir saat Türkçe radyo ve televizyon yayınları gerçekleştiren bu kurum daha sonra gelişen olaylar sonucu kapanmış ve yayın hakkını kaybetmiştir (Karaçay, 2020).

Hollanda'da IOS'un yayınları sona erdikten sonra Müslümanlar adına yayın yapma hakkı 1993 yılında Hollanda Müslüman Yayın Kurumu'na (NMO-*Nederlandse Moslim Omroep*) verilmiştir. NMO, Türkçe yayınlar gerçekleştiren bir başka yayın kurumu olmuş, haftada birer saatlik Türkçe, Hollandaca ve Arapça radyo yayınları yapmıştır (Cankaya vd., 2006: 25). NMO bünyesindeki Türkçe yayınlar, 2004 yılında Hollandaca olarak yapılmaya başlanmıştır (Güney & Köksalan, 2008: 487).

Hollanda'da kamu yayın kurumlarındaki bu deneyimlerin yanı sıra belediyeler ya da özel girişimlere ait yerel kablolu yayınlarda Türkçe radyo yayınları yapılmış, ancak bu yayınlar da uzun soluklu olmamış ve sona ermiştir (Cankaya vd., 2006: 19).

Hollanda'da FM frekansından yapılan Türkçe radyo yayını deneyimleri ise sınırlı sayıda olmuştur. Radyo Vatan, Hollanda'nın Almanya sınırındaki Venlo kentinde FM 96.9 frekansı üzerinden haftada bir saat yayın yapmıştır. Radyo Vatan, Venlo Belediyesi'ne ait yerel radyoda gönüllü programcılarca yapılmıştır (Cankaya vd., 2006: 26). Bu dönemde Radyo Vatan gibi birçok yerel radyoda haftada bir saatlik Türkçe programlar yapılmıştır. Bunlardan biri de Rotterdam Radyo Mozaik idi. Radio Urbania ve Radio Zafer Hollanda'daki diğer Türkçe radyo deneyimleri arasında yerini almıştır (Karaçay, 2012: 358). 1980'li yıllarda Hollanda'da korsan olarak Türkçe yayın yapan radyolar kurulmaya başlanmıştır. Polis baskınlarına rağmen Türklerin yoğun olarak yaşadığı kentlerde müzik ve yarışma ağırlıklı yayınlar gerçekleştirilmiştir (Bakırcı, 2005:79).

Amatör radyo vericileriyle yapılan korsan yayınlarını, 1997 yılında Özcan Özbay tarafından Rotterdam'da kurulan Radyo Deniz izlemiştir. Radyo Deniz 1999 yılında internet üzerinden radyo yayınlarına başlayarak yalnızca Hollanda'nın değil, dünyanın ilk Türkçe yayın yapan internet radyosu olmuştur (Cankaya vd., 2006: 28). Radyo Deniz ve Deniz TV faaliyetlerini 2025 yılında da sürdürmektedir. Bazı programlar TV için, bazıları ise radyo için hazırlanmakta, Arapça ve Hollandaca yayınlar da yapılmaktadır (Soydan, 2018a: 101).

Hollanda, dünyada Türkçe internet radyolarının ilk doğduğu ve geliştiği ülke olmuştur. Özcan Özbay Radyo Deniz'in internet radyoları için bir okul olduğunu ve burada bir süre

program yapan birçok kişinin daha sonra kendi radyosunu kurduğunu belirtmektedir (Soydan, 2018b: 195). Hollanda'da Radyo Deniz dışında günümüzde yayınlarına son vermiş başka internet radyoları da vardı. Bunlardan ilki Son FM olarak Rotterdam'da kurulan ve daha sonra beş radyoyu bünyesinde barındıran bir dijital portala dönüşmüştür. Bu adresten müzik yayını yapan Son FM, İntizar, Hit Radio, Radio İstanblue ve Radio BLK adlarında beş internet radyosu dinlenilmekteydi. Kapanan bir başka internet radyosu ise 2012 yılında Eindhoven'de kurulan Taksim FM idi (Soydan, 2018a: 100-101).

Hollanda'da Türkçe Televizyon Yayınları

Avrupa'da Türkçe televizyon yayınlarının başladığı ilk ülke Almanya olmuştur. Almanya'da WDR'ın 1965 yılında yabancı işçilere yönelik Sizin Vatanınız Bizim Vatanımız (*Ihre Heimat Unsere Heimat*) adlı, aralarında Türkçenin de bulunduğu dillerde programla başlattığı Türkçe televizyon yayınlarını, Hollanda ve diğer Avrupa ülkelerinin kamu yayın kurumlarında başlayan Türkçe programlar izlemiştir (Soydan, 2019:8-12).

Avrupa'da Türkçe televizyon yayınlarının başladığı ikinci ülke ise Hollanda olmuştur. Hollanda'da Türkçe televizyon yayınları İlhan Karaçay'ın 1975 yılında NOS'ta yaptığı *Paspoort* adlı 5 dakikalık programla başlamıştır. *Paspoort* programı daha sonra 10 ve son olarak 30 dakikaya çıkarılmış ve 1980'li yılların ikinci yarısında da kaldırılmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde yalnızca Hollanda'da değil diğer Avrupa ülkelerinin kamu yayın kurumlarındaki Türkçe televizyon programları kaldırılmıştır. Kaldırılma nedeni olarak mali gerekçeler öne sürülse de gerçek neden göçmenlerin ana dillerinde yapılan yayınların entegrasyonu geciktirdiği varsayımıdır (Soydan, 2019:15-21).

"Ana vatan özlemi çeken Avrupa'daki Türkler için Türkçe televizyon yayınları son derece önem taşımaktaydı."

Avrupa'da yaşayan Türklerin uydu yayınları başlayıncaya kadar haber kaynakları, Almanya'da basılan Türkçe gazeteler ve yaşadıkları ülkelerin kamu radyo ve televizyonlarıyla, topluluk radyolarında kendilerine ayrılan pay oranında yapılan Türkçe yayınlar olmuştur. Ana vatan özlemi çeken Avrupa'daki Türkler için Türkçe televizyon yayınları son derece önem taşımaktaydı. 1990 yılından Eutelsat uydusundan başlatılan TRT International (TRT-INT) yayınlarıyla bu özlem sonaerdirilmiştir (Soydan, 2019:11-19). Almanya, Hollanda ve Belçika'dan çanak antenler aracılığıyla, daha sonra aralarında Hollanda'nın da bulunduğu Avrupa ülkelerinin çoğunda kablo TV yayın şebekelerinden TRT-INT yayınları izlenmeye başlanmıştır (Akarcalı, 2003: 202-205).

Hollanda'nın ilk özel Türk televizyonu olan TTA (Amsterdam Türk Televizyonu-*Turkse Televisie Amsterdam*) 1992 yılında yayına başlamış ve 2008 yılında da mali nedenlerle kapanmıştır (Soydan, 2019:15). Mehmet Akif Çelik tarafından kurulan TTA adlı kanalda kablodan haftada bir saat Türkçe televizyon yayınları yapılmıştır. Amsterdam'da Türklerin kurduğu ve 1990'lı yılların

başından 2000'li yılların başına kadar haftada bir saat kablodan yayın yapan bir diğer televizyon ise TOS TV idi. Aynı dönemde Rotterdam'da X TV adlı kablodan yaklaşık 10 yıl boyunca haftada bir saat Türkçe yayın yapan bir televizyon kanalı da kurulmuştur. 2001 yılında Lahey'de Ali Rıza Başaran tarafından kurulan Demet TV de Türkçe ve Hollandaca kablolu yayın sisteminden yayın yapmaktaydı (Soydan, 2019:15). Demet TV'nin haftalık bir saatlik Türkçe yayınları yakın zamanda sona ermiştir. Türkçe televizyon yayınlarının büyük bölümü devlet tarafından desteklenen ve kiralanan frekanslar üzerinden yapılan haftada bir saatlik yayınlardı (Bakırcı, 2005: 88).

Amsterdam, Rotterdam, Lahey ve Utrecht kentlerinde Hollanda hükümetinin desteğiyle haftada 30 dakikalık Türkçe televizyon programları yapılmıştır. Dört farklı dildeki yayınlar önce Göçmenler Televizyonu (MTV-*Migranten Televisie*) adı altında yapılmış, 2001 yılında da adı Çokkültürlü Hollanda Televizyonu (MTNL-*Multiculturele Televisie Nederland*) olarak değiştirilmiştir. 2005 yılında Hollanda Hükümeti'nin izlediği politika doğrultusunda MTNL'deki tüm yayınlar Hollandaca yapılmaya başlanmıştır. (Bakırcı, 2005: 88). Yayınların Türkçe altyazılı olarak bir süre daha sürdüğü ve daha sonra durdurulduğu da bilinmektedir.

Artık Hollanda'da karasal yayın üzerinden izlenebilen Türk televizyonu kalmamıştır. Yayınlarını 26 yıldır sürdüren Deniz TV ise dünyanın ilk Türkçe internet radyosu olduğu gibi, aynı zamanda ilk Türkçe internet televizyonudur (Nufel, 2005: 307). Deniz TV'nin yayınlarında canlı programlar da yapılmaktadır (Soydan, 2019:15).

Günümüzde de Avrupa'da uydu üzerinden yayınlarını sürdüren tek Türk televizyonu Kanal Avrupa'dır. Ali Paşa Akbaş tarafından kurulan Kanal Avrupa, 1 Aralık 2004'te Almanya Duisburg merkezli olarak Alman yayın lisansıyla yayınlarına başlamıştır. Türksat uydusu üzerinden izlenebilen Kanal Avrupa'da farklı programlarla Avrupalı Türkleri ilgilendiren tüm konular ekrana taşınmaktadır (Soydan, 2019:14). "Avrupalı Türklerin Televizyonu" sloganıyla yayınlarını sürdüren Kanal Avrupa, Hollanda Türklerinin de sesini duyurmaya çalışmaktadır.

Hollanda'da Türkçe Yazılı Basın

İşgücü anlaşmasının yapıldığı ilk yıllarda Hollanda'da Türkçe yazılı basın yoktu. 1967 yılında Türk ulusal gazetelerinden *Tercüman* gazetesi Almanya'da basılmaya başlayınca Hollanda'da yaşayan Türklerden İlhan Karaçay ve Şadi Tatlı bu gazetenin muhabirliğini yapmaya başlamıştır. 1969 yılında da *Hürriyet* gazetesi Almanya'da basılmaya başlamış, İlhan Karaçay Hürriyet'in Benelüks temsilcisi olmuştur. *Tercüman*, *Hürriyet* ve ardından *Milliyet*, *Günaydın*, *Sabah*, *Tan*, *Star* ve *Fanatik* gazeteleri Almanya'da basılıp, tüm Avrupa'ya dağıtılmaya başlayınca Hollanda'da yaşayan Türkler ulusal gazetelere erişebilmiştir. 1980'li yıllara kadar *Tercüman* ve *Hürriyet* gazeteleri bölgesel haberlerin yer aldığı Benelüks ekleriyle tirajlarını artırmıştır. 1990'lı yıllarda uydu ve kablo TV yayınları sayesinde ilk olarak TRT-INT ve daha sonra özel Türk kanalları Avrupa'daki Türklerce seyredilmeye başlayınca gazetelerin tirajları düşmeye başlamış ve Türk gazetelerin büyük bölümü Avrupa baskılarını durdurmuştur (Karaçay, 2012: 358-359).

1970'li yıllarda Hollanda'daki yabancılar hizmet merkezleri, bünyelerinde aylık dergiler çıkarmaya başlamıştır. 1973 yılında Utrecht kentindeki Hollanda Yabancılar Merkezi (NCB) bünyesinde *Boğaziçi Gazetesi* adlı aylık bir dergi yayınlamaya başlanmıştır. İki yıl sonra *İlke* adını alan dergi 1986 yılına kadar

yayın hayatına devam etmiştir. Bu dergi kurumlar yoluyla ve abonelik sistemiyle dağıtılıyordu. Bu süreçte Hollanda Yabancılar Merkezi bünyesinde *Çocuk* adlı ülke çapında dağıtılan ve hedef kitlesi aile birleşimiyle gelen Türk çocukları olan aylık bir dergi de yayınlanmıştır. *Çocuk* dergisinin yayını 1986 yılında *İlke* dergisi gibi durdurulmuştur. Aynı dönemde Amsterdam, Rotterdam, Eindhoven ve Arnhem gibi Türklerin yoğun olarak yaşadığı kentlerde bölgesel yabancılar merkezleri tarafından dergi kapsamında Türkçe yayınlar da hazırlanmıştır. Türkçe yayınlar, 1980'li yılların ortalarına kadar Hollanda hükümetinin mali desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Türklerin kalıcı olduğunun anlaşılması üzere hükümetin Türkçe yayınlara verdiği destek kesilmeye başlanmış, ancak Amsterdam, Utrecht, Lahey ve Rotterdam gibi büyük belediyeler birinci kuşak Türk göçmenlere ulaşmak amacıyla Türkçe dergiler çıkarmayı sürdürmüştür. Türk toplumunu bilgilendirmeyi amaçlayan bu dergilerde yerel seçimlerde nasıl oy kullanılacağından, ev çöplerinin nasıl toplanılacağına kadar farklı konular işleniyordu. 1983 yılında yayınlanmaya başlayan ve gazetecilik geçmişi olan bir ekip tarafından hazırlanan haftalık *Haber Gazetesi* ilk bağımsız deneyim olmuş, ancak iki yıl sonra da kapanmıştır (Bakırcı, 2005:77-81).

1990'lı yıllarda Türk televizyonlarının Avrupa'da çanak ve kablo yoluyla izlenebilmesinden sonra Türkiye merkezli ulusal gazeteler işlevini yitirirken, yerlerini Hollanda merkezli gazete ve dergiler almıştır. Hollanda merkezli basılı yayın kuruluşlarda ulusal gazete ve televizyonlarda yer almayan Hollanda merkezli haberler yaparak, okur sayılarını artırmışlardır. Bu süreçte Türkiye'de günlük olarak yayınlanan *Dünya* gazetesi de Hollanda'dan sosyal ve kültürel haberlere de yer verdiği sayfalarıyla Benelüks'te haftalık olarak yayınlanmış ve Karaçay'a göre büyük ilgi görmüştür (Karaçay, 2012: 358).

Hollanda Türk toplumunun haber alma ihtiyacını karşılamak için yayın hayatına başlayan Türk iş yerlerinden reklam alarak ve abonelik sistemiyle finanse edilen dergi ve gazetelerin büyük bölümü bir süre sonra mali nedenlerle kapanmıştır. Bu süreçte çıkan dergi ve gazeteler arasında aylık olarak yayınlanan *Platform* dergisi, *Kadın* dergisi, *Manşet* gazetesi ve *Doğuş* gazetesi yayınlarını 2025 yılında da sürdürmektedir. Bu yayın organları başta Türk konsoloslukları olmak üzere Türk derneklerine, spor kulüplerine, iş yerlerine ve camilere ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.

Ekin dergisi ve *Haber Gazetesi* uzun yıllar boyunca yayınlarını aylık olarak sürdürdükten sonra kapanmıştır. 2000 yılında kurulan *Ufuk* gazetesi de uzun yıllar boyunca basılı olarak yayınlarını sürdürdükten sonra geçtiğimiz yıllarda kapanmıştır. Bu gazete günümüzde yayınlarına 2005 yılında başladığı dijital mecrada devam etmektedir (Yücel, 2015:261). Yayınlarını aylık olarak bir süre sürdürdükten sonra kapanan yayın kuruluşları arasında *Merhaba* dergisi, *Magazin* dergisi, *Kuzey Yıldızı* dergisi, *Değirmen* dergisi, *Damla* gazetesi, iki dilli *Genç Trend* dergisi, *Piyasa* dergisi, *İzin Rehberi* dergisi, *Kral*, *Euro Huzur* ve üç aylık *Sözhakkı* dergisi de yer almaktadır (Karaçay, 2012: 358).

Günümüzde Hollanda'da Türkçe Medya

Türk işçilerin göç etmeye başladığı 1960'lardan 1980'li yılların ortalarına kadar Hollanda'daki Türkçe medya deneyimleri Hollanda hükümetinin ya da yerel yönetimlerin sağladığı mali olanaklarla gerçekleştirilmiştir (Bakırcı, 2005:80). 1960'ların sonra-

"Hollanda'nın ilk özel Türk televizyonu olan TTA (Amsterdam Türk Televizyonu-Turkse Televisie Amsterdam) 1992 yılında yayına başlamıştır."

larında Almanya'da Türk ulusal gazetelerinin basılmaya başlamasından sonra Hollanda'da yaşayan Türkler de yazılı basına ulaşmaya başlamıştır. Türk gazeteleri, Hollanda'ya özgü ek ve sayfalarla okuyucu sayısını artırmayı başarmıştır. 1990'lı yıllarda uydu yayıncılığının gelişmesiyle birlikte Türk televizyonları Hollanda'da izlenmeye başlamış ve ulusal gazetelerin tirajları düşmeye başlamıştır. Bu yeni durum Hollanda'da yerel Türk medyasının güçlenmesini de sağlamış ve çok sayıda Türkçe gazete ve dergi yayınlanmıştır (Karaçay, 2012: 358). Ancak bu deneyimler uzun soluklu olmamış, Hollanda'da yayın hayatına başlayan Türkçe gazete ve dergilerin büyük bölümü ya kapanmış ya da dijital mecrada yayın hayatına devam etmiştir. Temel ve Önürmen'in yaptığı bir araştırmada da Avrupa'daki Türk basılı medyanın çok azaldığı, büyük bölümünün kapandığı ve sınırlı sayıda gazetenin de dijital alana taşındığı kaydedilmiştir. Yayın kuruluşlarının abonelik ve reklam geliriyle ayakta kaldıkları anlaşılmaktadır (Temel & Önürmen, 2021: 322-323). Bu durum günümüzde de sürmektedir. Basılı yayınlarına devam eden kuruluşlardan *Platform* dergisi ve *Kadın* dergisi genel yayın yönetmeni Ebubekir Turgut da bu mesleği kâr amacı gütmeden ve para kazanmadan gönüllü ekiplerle sürdürdüklerini belirtmektedir (Özyol, t.y.).

Hollanda'da mesleğe devam eden Türk gazeteciler için koşulların oldukça ağır olduğu anlaşılmaktadır. Karaçay'a göre Türkiye'deki ulusal yayın organlarının Hollanda temsilciliğini yapan gazeteciler ya az bir ücretle ya da hiç ücret almadan çalışmış, Hollanda merkezli Türkçe yayıncılık yapmaya çalışan gazeteciler reklam ve sponsor sıkıntısı nedeniyle zorlanmış ve Türkçe yayın yapan kuruluşların çoğu mali güçlükler nedeniyle kapanmıştır (Karaçay, 2016).

2025 yılı başında Hollanda'da Türkçe radyo ve televizyon olarak yalnızca 1999 yılından bu yana internet üzerinden yayınlarını sürdüren Radyo Deniz-Deniz TV kalmış, başta kamu yayın kurumları olmak üzere Hollanda'da yapılan Türkçe radyo ve televizyon yayınları yıllar önce sona ermiştir. Radyo Deniz aynı zamanda haber sitesi olarak da faaliyet yürütmektedir.

Yazılı basında ise *Doğuş* gazetesi, *Platform* dergisi, *Kadın* dergisi ve *Manşet* gazetesi 2025 yılı başında da aylık basılı olarak yayınlarını sürdürmektedir. Bu yayın organları dijital ortamda da habercilik yapmaya devam etmektedir. Ayrıca Gazeteci İlhan Karaçay'ın kişisel web sitesinde de Hollandalı Türklerle ilgili haberlere ve gelişmelere yer verilmektedir.

Geçmişte yazılı olarak yayın yapan *Güncel Haber* ve *Ufuk* gazetesi dijital olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. 1996 yılında kurulan ve Hollanda'nın ilk Türkçe internet haber sitesi olan *Türkinfo*'nun yanı sıra; *Sonhaber*, *N'Haber*, *Hollanda Postası*, *Haber* gazetesi ve *Gazeteci* haber siteleri de internet üzerinden yayınlarını sürdürmektedir.

Hollanda Türklerine ait YouTube'da içerik üreten Life24 TV, Hollanda Medya ve NFL Media Hollanda'ya ait yüksek sayıda takipçisi olan kanallar da bulunmaktadır. Bu kanallar, Hollanda Türkleriyle ilgili haber ve bilgilere yer vererek büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

"Yaşamın her alanında varlık gösteren, yaşadıkları ülkenin ayrılmaz bir parçası olan, çoğu Hollanda'da doğup büyüyen üçüncü kuşak Türklerin Avrupa'nın her ülkesinde olduğu gibi Hollanda'da Türkçeyi ve Türk kültürünü yaşatabilmeleri için Türkçe medyanın varlığı büyük önem taşımaktadır."

Sonuç

Hollanda'da, zengin Türkçe medya deneyimleri yaşanmıştır. Bu çalışmada Hollanda'daki Türkçe medya faaliyetleri başlangıcından itibaren aktarılmaya çalışılmıştır. Avrupa'da Türk işçilerine yönelik ilk radyo programı 1963 yılında Hollanda'da yapılmış, kamu yayın sistemlerinde uzun yıllar boyunca Türkçe radyo ve televizyon yayınları gerçekleştirilmiştir. Hollanda, ilk korsan Türkçe radyo yayınlarının yapıldığı ve yine dünyanın internet üzerinden yayın yapan Türkçe internet radyosu olan Radyo Deniz'in kurulduğu ülke olmuştur.

Hollanda'da Türkçe radyo ve televizyon yayınları göçün ilk yıllarında çokkültürcü bir anlayışla kamu hizmeti yayıncılığı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Hollanda'da kamu yayın kurumu NOS ve belediyelerce Türkçe radyo ve televizyon yayınları da yapılmıştır. 1980'li yıllarda aile birleşimleri sonrasında Türklerin kalıcı olduğu anlaşılmaya başlayınca Hollanda hükümeti Türkçe yayınlara desteğini kesmeye başlamış ve bir süre sonra da kamu yayın kurumlarındaki Türkçe yayınlar sona erdirilmiştir. 1990'larda Hollanda merkezli Türkçe basılı yayınların sayısı artmış ve çok sayıda Türkçe gazete ve dergi yayınlanmıştır. İnternetin yaygınlaşmasından sonra Hollanda'daki Türkçe gazete ve dergilerin büyük bölümü kapanmış, Türkçe medya faaliyetleri daha çok internet mecrasına kaymıştır. Hollanda'daki Türkçe medya, dijitalleşme sayesinde yerel anlamda Türk kültürünün korunmasına katkıda bulunduğu gibi gerek ana vatan gerekse de diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin birbirleriyle ve ana vatanla iletişiminin artmasını da sağlamıştır.

Günümüzde Hollanda'da yayın hayatını basılı olarak sürdüren Türklere ait dört yayın kuruluşu ve bir internet radyo-televizyonu bulunmaktadır. Ayrıca internet üzerinde faaliyet gösteren haber siteleri de bulunmaktadır. Ancak Hollandalılardan sonra ülkedeki ikinci büyük etnik grubu oluşturan ve misafir işçilikten vatandaşlığa geçen Türklerin daha güçlü medyaya sahip olmaları gerekmektedir. Hollanda Türklerinin karasal yayın yapan radyo ve televizyonlarının bulunmayışı büyük bir eksikliktir. Hollanda Türklerince YouTube mecrasında hazırlanan içerikler bu eksiği bir miktar giderse de yeterli değildir. Yaşamın her alanında varlık gösteren, yaşadıkları ülkenin ayrılmaz bir parçası olan, çoğu Hollanda'da doğup büyüyen üçüncü kuşak Türklerin Avrupa'nın her ülkesinde olduğu gibi Hollanda'da Türkçeyi ve Türk kültürünü yaşatabilmeleri için Türkçe medyanın varlığı büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

Akarcalı, S. (2003). *Radyo ve Televizyonda Türk Dış Yayınları*. Ankara: İmaj.

Bakırcı, Y. (2005). Hollanda'daki Türk Medyası. Yurt Dışındaki Türk Medyası Sempozyumu -Bildiriler içinde (s. 71-91). Ankara: Başbakanlık BYEGM, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, İletişimliler Vakfı Ortak Yayını.

Bink, S. & Sterk, G. (2009). *Jaaroverzicht Media en Culturele Diversiteit 2008*. https://www.media-diversity.org/additional-files/documents/b-studies-reports/Media%20and%20cultural%20diversity;%20annual%20review%202008%20%5BDU%5D.pdf

Can-Engin, H. & Can, M. (2003). *Siyah Lale. Göçün 40. Yılında Hollanda'da Türkler,* Rijen: Dizayn Basımevi.

Cankaya, P. D. Ö., Güney, A. G. H. S., & Köksalan A. G. M. E. (2006). Hollanda'da Türkçe Yerel Radyolar: Topluluk İletişimi mi, Etnik Pazar mı?. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*(5), 9-46.

Cankaya, Ö., Güney, S. & Köksalan, E. (2008). Turkish Radio Broadcasts in the Netherlands: Community Communication or Ethnic Market, Westminster Papers in Communication and Culture, C: 5, 86-106.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2024). Hoeveel inwoners hebben een herkomst buiten Nederland. https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-inwoners-hebben-een-herkomst-buiten-nederland

Gitmez, A. S. (2019). *Türkiye'nin Dış Göç Öyküsü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Güney, S. & Köksalan E. (2008). Avrupa Kamu Yayın Sistemlerinde Türkçe Radyo Yayınları: Kamu Radyolarında Kültürel Çeşitlilik ve Entegrasyon Yaklaşımı. I. Uluslararası Eğitim ve Kültür Bağlamında Avrupalı Türkler Kongresi -Bildiriler içinde (s. 477-495). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Karaçay, İ. (2012). *Türkiye-Hollanda Arasında 400 Yıllık Resmi İlişkiler ve Hollanda'ya Türk Göçünün 50'nci Yılı*, İstanbul: Stichting Dunya.

Karaçay, İ. (2016). Hollanda'da Türk Gazeteciler. https://www.haber.nl/hollandada-turk-gazeteciler/

Karaçay, İ. (2020). TV'de İslam Yayın Hakkı Konusundaki Beceriksizlikler. https://www.ilhankaracay.com/tvde-islam-yayin-hakki-konusundaki-beceriksizlikler/

Köksal, G. (2016). Avrupa'daki Türkçe Medya. http://www.egazete.de/avrupadaki-turkce-medya-2/ Erişim Tarihi: 18.12.2024

Nufel, Y. (2005). *40 Yıl 40 İnsan 40 Öykü*. Amsterdam: Türkevi.

Özyol, Ö. (t.y.). *Kadın* dergisi. Ebubekir Turgut; Hollanda'daki Yerel Türk Medyası ile Bir Söyleşi. https://www.kadindergisi.nl/yazi/roportaj/542/ebubekir-turgut-hollandadaki-yerel-tuerk-medyasi-ile-bir-buetuen-icinde-farkli-bir-platforma-sahibiz

Soydan, E. (2018a). Yurtdışında Türkçe İnternet Radyoculuğun Yirminci Yılı. *Dijital Çağda İletişim Okumaları-I* içinde (s. 93-115). İstanbul: Hiperlink.

Soydan, E. (2018b). İnternet Radyolarının Yurtdışında Yaşayan Türkler Açısından Önemi ve İşlevi. *Dönüşen Dünyada İletişimin Rolü Uluslararası Sempozyum Bildiriler Kitabı*. Lefkoşa: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi & İLAD, s.193-202.

Soydan, E. (2019), Avrupa Ülkelerinde Yapılan Türkçe Televizyon Yayınlarının Dünü ve Bugünü Üzerine Bir İnceleme, *TRT Akademi*, 4, 7, s.6-25.

Temel, F. & Önürmen, O. (2021). *Avrupa'da Türk Medyası: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri Göçün 60. Yılında Avrupa'da Türk Toplumu*. Nobel Yayınevi.

Tuna, O. & Ekin, N. (1966). Türkiye'den F.Almanya'ya İşgücü Akımı ve Meseleleri II. Rapor. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını.

Yücel, A. (2015). Batı Avrupa'da Türkçe Medya: Almanya, Fransa ve Hollanda. *Selçuk İletişim, 8* (4): 244-265.

Söyleşi

MEDYA VE ÇEŞİTLİLİK HAKKINDA FİLM YAPIMCISI FATOŞ ÇERGEL İLE SÖYLEŞİ

FATOŞ ÇERGEL
Fatusch Productions Müdürü

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz?

Adım Fatoş Çergel. 1980 yılında Hollanda'da doğdum. Ailemizden Hollanda'ya ilk yerleşen dedem oldu. Daha sonra ailesini de getirerek Utrecht şehrine yerleşmişler. Ben de birkaç büyük şehirde yaşadıktan sonra Utrecht civarında bir kasabaya taşındım. On üç yaşında bir oğlum var.

✍ Medya sektörüne nasıl girdiniz? Hikâyesi nedir? İlham aldığınız birileri oldu mu veya şu an var mı?

Annem medya sektöründe yönetmenlik yapıyordu. 1986 yılında "Fatusch Productions" şirketini kurdu. Esasında medya sektörüne girmek gibi bir hedefim yoktu. Öğrencilik zamanımda hem biraz para kazanmak niyetiyle hem de Hollanda'nın yazılı ve görsel medyasında farklı kültürlere yeterince yer verilmediğini düşündüğüm için bu açığı kapatmak adına kurulmuş olan Mira Medya'da işe başladım. Yapmış olduğum başarılı projeler sonucunda annem ve babam kendi şirketimiz varken neden başka yerde çalışıyorsun diyerek sitem ettikleri için, o tarihten itibaren "Fatusch Produtions" bünyesine katıldım. Başlarda bir medya kuruluşunda çalışma gibi bir hazırlığım ve hedefim olmadığı için açıkçası bir ilham kaynağım yoktu, ama annem her zaman benim için iyi bir örnek olmuştur.

✍ Şirketinizin hikâyesi nedir? Nasıl kuruldu ve hangi amaçlarla kuruldu? Kimlerle başladınız ve şu an ekibiniz kaç kişiden oluşuyor?

"Fatusch Productions" o dönem Hollanda Kamu Yayıncılığı (*Nederlandse Pub-*

lieke Omroep) için dış yapımcı olarak proje ve belgeseller yapıyordu, ama kısa zaman içinde annem insan hakları projelerinde yer almaya başladı. Böylece şirketimizin yelpazesi genişledi ve ekibimizde sadece medya çalışanları değil antropolog, tarihçi, eğitimci ve hukukçular yer aldı. Şirketimiz 2010 yılındaki Avrupa Borç Krizi'ne kadar esneklik göstererek proje bazlı çalışmalarına devam etti, uzman ekiplerle iş birliği yaparak medya ve insan hakları faaliyetlerini ise hâlen sürdürmektedir. 2023 yılında şirketi devraldım, ben dâhil şu an beş kişi görev alıyor. Projelere göre bu sayı değişebiliyor.

✍ Şirketinizin odaklandığı uzmanlık alanı nedir? Ne tür projelerde çalışıyorsunuz? Hangi konuları ele alıyorsunuz?

Şirketimizin uzmanlık alanları medya, insan hakları, eğitim ve bilgilendirme üzerine. 38 senelik süre zarfı içerisinde 100'den fazla belgeselimiz, Hollanda Kamu Yayıncılığı kapsamında hizmet veren televizyon kanallarında yayınlanmıştır. Ayrıca şirketimiz çok farklı projelere imza attı. Örnek verecek olursak, Türkiye'de hâlihazırda RTÜK tarafından kullanılan televizyon yayınlarının içeriği ile ilgili bilgilendirici bir sınıflandırma sistemi olan akıllı işaretler bizim tarafımızdan Türkiye'ye getirildi.

✍ Hollanda'da medya sektöründeki rekabet ortamında nasıl ayakta kalıyorsunuz? Geldiğiniz noktada kariyer sürecinizde başarılı olmanızda en büyük etken ne olmuştur?

Hollanda'daki medya sektöründe ayakta kalmanın zorluklarını biz de yaşıyoruz. Özellikle insan hakları projeleri üzerinde

çalışmamız, büyümemiz açısından bazı zorluklar doğurabiliyor. Ayrıca kadın olmak, göçmen kökenli olmak ve tesettürlü olmak bu durumu daha da güçleştiriyor. Ancak işimize odaklanarak ve kaliteli projelerle bu zorlukların üstesinden geliyoruz.

✍ Göç konusu ve göçmen kökenliler ile ilgili yürüttüğünüz çalışmalar arasında en önemli bulduğunuz çalışma hangileri olmuştur? Birkaçından bahseder misiniz?

Çok var aslında ama bu konuyu örneklendirecek olursak, Türkiye'den Hollanda'ya gelen birinci nesil Türklerle ilgili portre çalışmaları yaptık. Birinci nesil yavaş yavaş yaprak misali dökülmeye başladı, hikâyeler kaybolup gidiyor. Bu hikâyeleri sahiplenmemiz gerekiyor. Onları kayıt altına alarak bir sonraki nesillere aktaracak projeler yapılması gerektiğini düşünüyorum. Farklı kültürlerden gelen göçmen kökenlilerin göç hikâyesini ve yaşadıkları zorlukları anlatan belgesellerimiz de var. Geçen sene yaptığım belgeselde, Hollanda'da yaşayan Sinti ve Romanların durumunu da ele aldık. Çok fazla kişi bilmez belki ama Hollanda devleti, Sinti ve Romanlara uygulamış olduğu politikalardan dolayı iki defa insan hakları mahkemesince uyarılmıştır.

✍ Yaptığınız çalışmalarda temel motivasyonunuz nedir?

Herkes özgür değilse, kimse özgür değildir. Birbirimizin hakkını savunmadıkça insan haklarını savunmuş olmuyoruz. İnsan hakları çalışmalarını, insanları ötekileştirmeden yürütmemiz gerek. Yaptığımız çalışmalarda suçlu aramıyoruz, durum tespiti yaparak çözüm odaklı çalışmalar yapıyoruz. Çalışmalarımızda ele aldığımız olumsuz durumların bir an önce düzeltilmesini amaçlıyoruz.

✍ Web sitenizde farklı kültürleri bir araya getirerek toplumları daha iyi bir seviyeye taşımak istediğinizi belirtiyorsunuz. Hollanda toplumunda farklı grupların birbirine karşı ön yargılarını azaltmak için çalışmalarınızda hangi yöntemleri kullanıyorsunuz ve izleyicilere nasıl bir perspektif sunmaya çalışıyorsunuz?

İnsanları ötekileştirmeden, ön yargısız bir yaklaşımla çalışmaya çalışıyoruz. İnsanlar, her zaman kendini haklı çıkaracak bir bakış açısı buluyor ve o doğrultuda ilerliyorlar. Bu durum, karşı tarafla iletişime geçmedikleri, karşı tarafın perspektifini anlamadıkları için ortaya çıkıyor. Biz bu çalışma şeklinden uzak durmaya çalışıyoruz. Kimseyi küçümsemeden ve kendimizi dev aynasında görmeyerek iş yapıyoruz.

✍ Özellikle göç meselesinin olumsuz bir şekilde gündeme geldiği bir dönemde, göç olgusunu ve duygularını seyircilere medya üzerinden nasıl anlatmaya çalışıyorsunuz?

Göç olgusu ve göçmenlere karşı olumsuz algıyı değiştirmek sadece belgesellerle mümkün değil. Günlük hayatta ön yargıları kırmak için herkese görev düşüyor. İş hayatının çeşitli sektörlerinde yetkililer, farklı kimliklere sahip insanlara yer vererek olumsuz ön yargıları yıkabilir. Göç meselesini ele aldığımız projelerimizde, duygusal ve insan odaklı bir yaklaşım benimseyerek izleyicilere göçmenlerin deneyimlerini ve duygularını derinlemesine anlatmaya çalışıyoruz.

✍ Hollanda medya sektörünü değerlendirdiğinizde göçmen kökenlilerin ve azınlıkların yeterli düzeyde temsil edildiğini düşünüyor musunuz? Hollanda devletinin, özellikle kamu yayınlarında bu konuda politikaları var mıdır? Yeterince uygulanmakta mıdır?

Göçmen kökenlilerin ve azınlıkların yeterince temsil edildiğini düşünmüyorum.

"Göç meselesini ele aldığımız projelerimizde, duygusal ve insan odaklı bir yaklaşım benimseyerek izleyicilere göçmenlerin deneyimlerini ve duygularını derinlemesine anlatmaya çalışıyoruz."

Hollanda'da bu konuda politikalar var ama hayata yeterince geçirilmiyor. Aslında tüm bakanlıklar ve bazı devlet kurumları, kurumlarındaki çeşitliliğin artırılması için Çeşitlilik Sözleşmesi'ni imzaladı. Çeşitlilik Sözleşmesi'ni imzalayan bir işveren, kurumunda etkili bir çeşitlilik politikasını teşvik etmeyi taahhüt eder, fakat nedense Hollanda'da bu konuda fazla yol kat edemediler. Sıkıntı tek taraflı da olmuyor. Bilhassa Türk kökenliler arasında maalesef medya alanında eğitim almış olan uzman kişi sayısı çok az.

✍ Göçmen kökenliler ve Türk kökenliler söz konusu belgesellerde nasıl ele alınıyor? Belgesel ve film çekimlerinde göçmen kökenliler ve Müslümanlar hakkındaki algı nedir?

Genelde göçmenlere dair konular, göç ile ilgili yıl dönümlerinde akla geliyor. Sonrasında da unutuluyor. Hollanda medya sektöründe göçmen kökenlilerin ve azınlıkların yeterli düzeyde temsil edilmediğini düşünüyorum. Özellikle kamu yayınlarında daha fazla çeşitliliğe ve temsile ihtiyaç duyulduğunu düşünüyorum.

✍ Hollanda medya sektörüne göçmen kökenli medya mensuplarının hangi katkıları olabilir? Göçmen kökenli medya mensuplarının güçlü tarafları var mıdır? Varsa sizce nelerdir?

Göçmen kökenli medya mensuplarının farklı bakış açıları ve deneyimleri, Hollanda'da medyadaki çeşitliliği artırmak için önemli bir katkı sağlıyor. Bu katkıların daha fazla değer görmesi gerektiğine inanıyorum. Olaylara farklı çerçevelerden daha geniş bakabiliyoruz. Belgeseller için bu beceriler gerçekten önemli ve çalışmaların kalitesini artırıyor. Ayrıca temsiliyet noktasında daha görünür olmamız gerekir. Medya sektöründe kaliteli insanlara önayak olunması gerekir.

✍ Avrupa ve Hollanda'daki Türk yerel basın organlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türk yerel basın kuruluşların kendilerini güncelleyemediğini ve yeni nesillere ulaşamadıklarını düşünüyorum.

✍ Medyanın, Hollanda'da çeşitli arka plana sahip göçmen ve azınlık toplulukların birbirine karşı yaklaşımlarını etkilediğini düşünüyor musunuz?

Evet, düşünüyorum. Azınlık dediğimiz zaman bazen tüm etnik kökenleri tek bir tanım altında topluyoruz. Oysaki hepimizin farklılıkları var. Sonuçta farklı kültürlerden gelen insanlarız. Örneğin, en son kasım ayında yapmış olduğum röportajlar esnasında, Türk kökenli gençlerin diğer bazı göçmen gruplarına karşı olumsuz bakış açısına sahip olduğunu fark ettim. Hollanda'daki konut sorunu bazı siyasetçiler tarafından mültecilerden kaynaklanıyormuş gibi lanse ediliyor. Hâlbuki böyle olmadığı aşikâr. Buna rağmen birçok gencimiz, medyada yayınlanan haberlerden etkilenerek mültecilere yönelik olumsuz bir tutum sergiliyor.

"Göçmen kökenli medya mensuplarının farklı bakış açıları ve deneyimleri, Hollanda'da medyadaki çeşitliliği artırmak için önemli bir katkı sağlıyor."

Bu örnek, medyanın, azınlık topluluklarının birbirine karşı yaklaşımı üzerinde ne denli etkili olduğunu gösteriyor.

✍ Özellikle günümüzde aşırı sağın arttığı bir dönemde sizce medya mensuplarına hangi sorumluluklar düşmektedir?

Artık günümüzde eski medya kültürü ve etik kurallarının uygulandığını düşünmüyorum, çünkü sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle beraber medya kültürü farklı bir boyuta taşındı. Sosyal medya aracılığıyla maalesef herkes medyacı gömleğini giyinebiliyor. Hâl böyle olunca profesyonel medyacılar bu hıza yetişmek için etik kurallar ve sorumluluklarından taviz veriyor. Medyacıların da insan olduğu ve kendilerine ait fikirleri ve ön yargıları olduğu unutulmamalıdır. Toplumdaki çoğunluğa göre hareket etmek, tarafsızlık olarak görülüyor. Bunu örneğin siyasetçi Dilan Yeşilgöz-Zegerius'un sivil güvenlik memurları ve polis memurlarında başörtüsünü yasaklamak istemesinde görüyoruz. Hâlbuki tarafsız olmak, tüm toplumu temsil etmekten geçer, sadece çoğunluğu değil. Bu durum medya sektörü için de geçerli. Medya mensuplarının bu hususları dikkate alarak çalışmalarını yapmaları ve ekiplerini kurmaları gerekir. Tabii ki burada izleyicilere de düşen sorumluluklar var, medya okur yazarlığımızı geliştirmemiz gerekiyor.

✍ Hollanda'da medya sektöründeki göçmen kökenlilere ilham vermek ve desteklemek için ne tür inisiyatiflerde bulunuyorsunuz?

Hep farklı farklı çalışmalarda yer almaya çalışıyorum. Stajyer kabul ediyorum. Stajyerlere de epey bir emek harcıyorum. İlişki ağımı genişletmeye çalışıyorum. Ancak bunları yaparken liyakati ön şart olarak koyuyorum. Liyakatliyse dezavantajlı konumdakilerin önünü açmaya gayret ediyorum. Hollanda'da göçmen kökenli gençler zor staj yeri bulduğu için bu dezavantajlarını bir nebze giderebilmek adına gerekli yönlendirmeler yapıyorum. Tabii ki bunu yaparken kişilerin potansiyelini göz önünde bulunduruyorum. Liyakat sahibi olması benim için kişinin konumundan veya etnik kökeninden önce geliyor.

✍ Medya prodüksiyonunda teknolojik gelişmelerin şirketinize etkisi nedir? Yeni medya türleri sizi nasıl etkilemektedir? Yeni medyanın çıkışı göçmenlerin görünürlüğünü nasıl etkiledi?

Teknolojinin hızlı gelişmesiyle bizim de sürekli kendimizi eğitmemiz ve yenilememiz gerekiyor. Tabii bu da bazen sıkıntı olabiliyor. Biz belgesellerde hikâyeye bir giriş, gelişme ve sonuç kısmı veriyoruz. Ancak sosyal medyada, hikâyenin içine düşüp ortasından başlıyoruz. Bu bizim için zor bir şey, çünkü işi kalitesiz yapıyormuşuz gibi hissettiriyor. Ancak günümüzde gençler, iki dakikada konuyu anlamak istiyor; talepleri bu yönde. Biz de hoşumuza gitmemesine rağmen bunu artık dikkate alarak kısa anlatımlarla belgeseller hazırlamaya çalışıyoruz. Bunun yanı sıra dünyada yaşanan olumlu veya olumsuz her olayın

artık farklı mecralarda daha görünür hâle gelmiş olması, gelişmekte olan medyanın olumlu bir yanı diye düşünüyorum. Örneğin, medya sansürünün uygulandığı ülkelerde bu imkân ile söz konusu sansürler delip geçiliyor ve gelişmeler kitlelere ulaşıyor.

✍ Medya dediğimizde klasik medya dışında hangi medya alanlarında Avrupa'da göçmen kökenliler giderek aktifleşmektedir? Hollanda için Türk kökenlilerin yoğunlaşabileceği hangi sektörler var?

Avrupa'da göçmen kökenliler gazetecilik, yönetmenlik ve redaksiyon gibi bölümlere yoğunlaşmaktadır. Aslında kendilerinden taviz vermeden ve kimliklerini koruyarak her sektörde bulunabileceklerini düşünüyorum. Açıkçası buralarda olmaları da gerekir, çünkü artık dördüncü nesilden bahsediyoruz. Bu neslin, kabiliyetlerine göre sektör gözetmeksizin her medya alanında yer alması gerekir.

✍ Sizce gençler arasında eğitim ve iş kariyeri açısından medyaya ilgi var mıdır? Yeni kuşaklar medyayı yakından takip ediyor mu? Sizin gençlere tavsiyeleriniz nedir?

Gençlerin medya sektörüne fazlasıyla ilgi ve alakaları var, ama bunun eğitimini alma konusunda kolaya kaçtıklarını düşünüyorum. Gerekli eğitimleri alsınlar, medyanın etkisinde kalarak ahlaki ve etik olmayan düşüncelerin parçası olmasınlar ve kendilerini kullandırmasınlar. Her nesil kendi zamanını yaşıyor ve her neslin kendine ait bir düşünce yapısı var. O yüzden gençlere doğrudan bir tavsiyem yok. Günümüzde gençler o kadar çok bilgiye maruz kalıyorlar ki bu anlamda onlara akıl veremem. Verebileceğim tek tavsiye prensip sahibi olmaları ve karakterlerinden ödün vermemeleridir.

✍ Gelecekte proje hedefleriniz var mıdır? Varsa bu projeler hakkında bilgi verebilir misiniz?

Ben artık öyle bir noktaya geldim ki sadece hoşuma giden ve inandığım konularda projeler yapıyorum. Dolayısıyla muhtemelen yine insan hakları ile alakalı projelerde çalışırım, ama bazen insan hakları konuları ağır geldiğinde kültür ve sanat konularına yöneliyorum. Bir süredir yurt dışında çalışmalara gidememiştim. Çocuğum da büyüdüğü için artık yavaş yavaş yurt dışı projelerine ağırlık vereceğim. Gönlümde Filistin'deki insan hakları projelerinde yer almak yatıyor.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

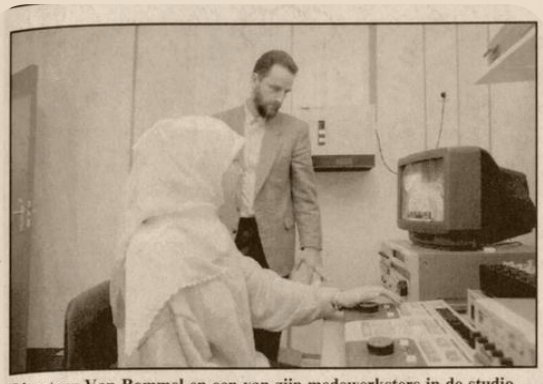

Directeur Van Bommel en een van zijn medewerksters in de studio.
Foto GPD

Omroep helpt moslims bij integratie

HILVERSUM (GPD) - Programma's maken die de integratie van moslims in Nederland bevorderen. Dat is de belangrijkste taak die de Nederlandse Moslim Omroep (NMO) zich heeft gesteld. De NMO, die sinds een half jaar uitzendingen verzorgt op radio en televisie, is de opvolger van de Islamitische Omroep Stichting (IOS) die voor die tijd namens de Islamitische Raad Nederland programma's maakte.

Het einde van de IOS werd veroorzaakt door een hoog opgelopen bloedgroepenstrijd binnen het bestuur, waarin vertegenwoordigers van een Turkse, een Surinaamse en een Marrokkaanse moslimorganisatie zitting hadden. De drie organisaties lagen echter vanwege culturele verschillen al vanaf de start van de IOS in 1987 met elkaar overhoop. Na diverse mislukte pogingen tot bemiddeling besloot het Commissariaat voor de Media de zendtijd van de IOS in te trekken. Die zendtijd - een half uur per week televisie- en twee uur per week radiozendtijd - werd overgeheveld naar de tweede 'moslimzuil' in ons land, de Nederlandse Moslim Raad, waarin 11 islamitische organisaties zijn verenigd. Deze richtte vervolgens de Nederlandse Moslim Omroep (NMO) op.

De moslimomroep is sindsdien in rustiger vaarwater terechtgekomen. Met de in totaal 18 medewerkers probeert de omroep weer op koers te komen. De islamitische Nederlander A. van Bommel, directeur van de NMO, moet echter omzichtig te werk gaan om de problemen die zich in het verleden voordeden, te omzeilen. Een van die problemen was de grote invloed van politieke organisaties op de programmering van de IOS. Van Bommel: „De Islamistische Raad Nederland, uit wiens naam de IOS-uitzendingen werden verzorgd, bestaat uit organisaties die een sterke band hebben met de overheid van het land van herkomst. Wij zijn onafhankelijk en nemen besluiten op basis van democratische regels. Er worden ons geen zaken opgedrongen door een cultureel attaché van een of andere ambassade, zoals in het verleden vaker gebeurde."

„Bovendien zijn we een zeer pluriforme organisatie. Bij de Nederlandse Moslim Raad zijn naast vrouwen- en jongerengroeperingen bijvoorbeeld ook Indonesische en Eritrese moslimorganisaties aangesloten. In de programmering willen we die brede maatschappelijke betrokkenheid terug laten zien."

1994 yılında Hollanda Müslüman yayın kuruluşunun (NMO) yaptığı yayınlar vasıtasıyla Müslümanların entegrasyonuna yardımcı olacaklarını konu alan gazete haberi

Kaynak: *Omroep helpt moslims bij integratie. "Leeuwarder courant: hoofdblad van Friesland". Leeuwarden, 25-03-1994, s. 11. Delpher'den 25-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010623196:mpeg21:p011*

Turkse televisiezender nu officieel in gebruik

HUIZEN — Wethouder drs. J.H. Frijlink heeft maandagavond het officiële startsein gegeven voor uitzendingen van de Turkse zender TRT via de Huizer kabel. De plechtigheid, die voor de Turkse gemeenschap in Huizen als een belangrijke mijlpaal wordt gezien, vond plaats ten huize van de familie Topan op de Haardstedelaan. Na een korte inleiding stelde de wethouder het televisietoestel van de Turkse familie op het juiste kanaal in om vervolgens de eerste beelden van TRT via het Huizer kabelnet te aanschouwen. De televisiezender komt op het kabelnet in de plaats voor het Franstalige RBTF en is te vinden op kanaal 28 of frequentie 52900. In de toekomst zal de Italiaanse zender Rai Uno plaats moeten maken voor TRT.

1990 yılında Huizen Meclis Üyesi J. H. Frijlink'in Türk devlet kanalı TRT'nin Huizer kablosu ile yayın yapmasına resmî olarak izin verdiğine dair gazete haberi

Kaynak: *Sedat Tapan, Nieuwsblad voor Huizen*

IX. BÖLÜM

DİASPORADA
SPOR

SPORUN HOLLANDA TÜRK DİASPORASINDAKİ YERİ

Nuri Kurnaz

ENGELSİZ DİASPORA, ENGELSİZ SPOR: MİLLÎ SPORCU RESUL KARABULUT İLE SÖYLEŞİ

Resul Karabulut

HOLLANDA TÜRK TOPLUMUNUN FUTBOLLA OLAN İLİŞKİSİ ÜZERİNE AMSTERDAM GENÇLER BİRLİĞİ BAŞKANI MEHMET CILIZOĞLU İLE SÖYLEŞİ

Mehmet Cılızoğlu

SPORUN HOLLANDA TÜRK DİASPORASINDAKİ YERİ

NURİ KURNAZ[1]

Giriş

Türk diasporasının spordaki varlığı, hem Türkiye'nin kültürel etkisinin yayılmasına katkı sağlamakta hem de diasporanın kendi içindeki kimlik ve dayanışma duygusunun güçlenmesine olanak tanımaktadır. Spor, bu süreçte hem birleştirici bir unsur olarak işlev görüyor hem Hollanda Türk toplumunun dış dünya ile bağını yükseltmesine katkı sağlıyor. Türk diasporasının spor alanındaki varlığı, futboldan basketbola, güreşten halter ve atletizme kadar geniş bir yelpazede kendini gösteriyor. Bu durum, Türk kökenli sporcuların uluslararası arenada başarılarıyla da teyit ediliyor. Türk diasporasının spordaki varlığı kültürel zenginlik olmakla birlikte uluslararası alanda hem Hollanda'nın hem Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlayan önemli bir unsurdur. Bu bağlamda makalede, Hollanda Türk diasporasının spordaki yeri ve spor aracılığıyla farklı alanlardaki etkisi incelenmektedir.

Diaspora İçin Sporun Anlamı

Sporun, toplumsal hayatta, insanların davranışlarında ve ilişkilerindeki etkisi spor sosyolojisi altında incelenmektedir. Diaspora toplulukları, yeni bir ülkede yuva hissini özleyebilir ve günlük yaşantılarını, özellikle sporu, bu duyguyla 'yuvalarına' benzetmek isteyebilirler (Brah, 1996). Dünya genelinde kentsel, bölgesel ve ulusal insan hareketlilikleri, sporu kendi kimliklerini sürdürmek ve geliştirmek amacıyla kullanmaktadır. Benzer şekilde Avrupa Komisyonu da sporun Avrupa'da yaşayan azınlıkların entegrasyonu açısından katkısına dikkat çekmiştir (European Commission Directorate-General for education and culture, 2007). Bunun yanı sıra spor; siyasi, dinî ve kültürel farklılıkları görünmez kılarak toplumsal birliği de artırabilmektedir.

Genel olarak spor katılımının sosyal ilişkilere, topluluk uyumuna katkıda bulunabileceği ve azınlık topluluklarının kendilerini daha güvenli ve güçlü hissetmelerini sağlayabileceği, araştırmalar

1-Doktora Öğrencisi, Amsterdam Üniversitesi, nuri.kurnaz@hotmail.com, 0009-0001-9949-3356.

tarafından kanıtlanmıştır. Ayrıca, sporun fiziksel ve zihinsel sağlık sorunlarını önleyen veya azaltan bir etken olarak görülerek genç erkeklerde sosyal anlamda olumsuz davranışları azalttığına dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır. Bu bakımdan spor, diaspora topluluklarının refahını artıran önemli bir faktördür (Taylor vd., 2015).

Hollanda'da Göçmen Toplumlar İçin Sporun Anlamı

Hollanda, farklı spor kulvarlarında dikkate değer başarılar elde etmiş bir ülkedir. Olimpiyat madalyaları, Hollanda nüfusuna oranla oldukça yüksektir (Olympedia, 2024). Geleneksel sporlar arasında buz pateni, yüzme ve bisiklet sürme gibi sporlar Hollanda halkının geneli tarafından sevilir ve onların günlük yaşamlarının bir parçasını oluşturur. Hatta bisiklet sürme, sadece spor olarak değil, aynı zamanda günlük ulaşım aracı olarak da kullanılmaktadır. World Economic Forum için Ipsos tarafından yapılan bir araştırmaya göre Hollanda, fiziksel anlamda en aktif ülke olarak öne çıkmaktadır. Haftada ortalama 13 saate yakın fiziksel egzersiz veya takım sporu yapan Hollandalılar, küresel ortalamayı ikiye katlamaktadır (Clemence, 2021).

Haftalık spor faaliyetlerine katılım oranları, Hollanda toplumunda yüksek seviyededir ve bu konuda yapılan araştırmalar, farklı etnik gruplar arasında spora katılımı inceleyerek Hollanda Sağlık Bakanlığı direktiflerine uygun olarak takip edilmektedir. Türklerin de dâhil olduğu göçmen gruplarının spora katılım oranı, Hollanda toplumuna göre genel olarak daha düşük olsa da dünya genelinde ve menşe ülkelerine göre oldukça yüksektir. Dolayısıyla Hollanda'ya göç eden grupların spora katılımı genel olarak olumlu bir tablo sergilemektedir. Hatta göçmen grupları arasında spor salonuna üyelik oranının Hollanda toplumuna göre daha yüksek olduğu dahi tespit edilmiştir. Spor salonlarına üyeliğin yanı sıra futbol ve dövüş sanatları da göçmen çocukları arasında nispeten daha popüler sporlardır. Göçmen kökenli yetişkin çocukların, spora katılım oranları ebeveynlerinden ziyade göç geçmişi olmayanlara daha çok benzemektedir. Katılım oranının daha fazla olması ise göçmen kökenlilerin Hollanda toplumuna entegrasyonlarını ve spora olan ilgilerini güçlü bir şekilde göstermektedir (Van Den Dool & Elling, 2023).

Hollanda devleti, göçmen kökenlilerin spora katılımını teşvik etmek amacıyla özel spor yetkilileri atamış ve bu konuda çaba sarf etmiştir. Özellikle Rotterdam'da, göçmenlere yönelik futbol, masa tenisi, voleybol ve yüzme kursları gibi spor etkinlikleri göçün en erken dönemlerinden itibaren düzenlenmiştir. Özellikle Türk kadınlarına yönelik yüzme kursları kültürel hassasiyetlere dikkat edilerek düzenlenmiş ve bu, Hollanda basınında bir başarı hikâyesi olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca, göçmen grupları kendi spor derneklerini kurarak bu alandaki etkinliklerini artırmışlardır (Algemeen Dagblad, 1982).

Hollanda'daki Türk diasporası da sporu etnik kimliklerini koruma, entegre olma ve sağlıklı bir yaşam sürme açısından önemli bir araç olarak görmüştür. Göç hikâyelerinin başlangıcından itibaren Türk diasporası, spor faaliyetlerine ve derneklerine aktif olarak katılmış ve kendi spor kulüplerini kurarak girişimci bir ruh sergilemiştir. Bu süreç, Türk diasporasının dayanışma ve birlik duygusunu güçlendirmiş, toplumlar arasında köprüler kurarak daha kapsayıcı bir ortamın oluşmasına katkı sağlamıştır. Böylece sporun birleştiriciliğinden faydalanılmıştır.

Hollanda'daki Türklerin Kurmuş Olduğu Öncü Spor Kulüpleri

Göç tarihiyle iç içe geçen Hollanda'daki Türk diasporasının spor alanındaki tarihi varlığına dair en erken ve önemli örnek, 19 Ağustos 1964 tarihinde imzalanan işgücü anlaşması sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Hollanda'da göçmen işçilere spor tesislerinin sağlanması, özellikle yabancı işçi çalıştıran şirketlerin desteğiyle gerçekleşmiştir. Bu destekle birlikte, 1 Haziran 1965 tarihinde Deventer'de kurulan Türk Gücü *(SV Turkse Kracht)* spor kulübü, Türk işçilerinin boş vakitlerini değerlendirme ihtiyacı doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

Deventer'de faaliyet gösteren Thomassen & Drijver-Verblifa (TDV) şirketi, gıda ve kimya endüstrilerine yönelik ambalaj üreten bir şirket olarak personel sıkıntısı yaşıyordu. Bu şirketin personel işleri müdürü Piet Kempes, Türkiye ile Hollanda arasındaki göç anlaşmasını kullanarak Türk işçileriyle bu iş gücü açığını kapatma kararı almıştır. TDV şirketinin yanı sıra, Noury & Van der Lande, Condens/ Coberco, Auping ve Daim gibi fabrikalar da benzer bir yaklaşımla bölgeye Türk işçilerini getirmiştir. Göçmen işçilerinin yoğunlukla Deventer şehrine yerleşmesiyle birlikte büyük bir göç grubu oluşmuş ve bu grup, boş vakitlerini geçirmek ve kültürlerine olan özlemlerini gidermek amacıyla bir araya gelmiştir. İşte bu bağlamda, Türk işçilerin sporu önemsemeleri ve boş vakitlerini değerlendirmek adına bir adım atmaları düşüncesi, işçi Mehmet Sar'ın liderliğinde bir grup fabrika müdürü tarafından ortaya atılmıştır. Bu grup, SV Turkse Kracht'ın kuruluşunda önemli rol oynamıştır. İşçiler, kendilerini geçici olarak gördükleri mesken ülkede sporu yaşamın bir parçası hâline getirerek, Hollanda'daki Türk diasporasının sporla iç içe bir yaşam sürmesine katkı sağlamışlardır (SV Turkse Kracht, 2015).

Hollanda'daki Türk diasporası, özellikle futbol ve dövüş sporları olmak üzere birçok spor dalına ilgi göstermiştir. Bu ilgi, diaspora topluluğunun sportif faaliyetlerde aktif rol alması ve kendi spor kulüplerini kurmasıyla taçlanmıştır. Bu bakımdan SV Turkse Kracht gibi erken dönemde kurulan kulüpler, Hollanda'daki Türkler arasında hâlâ popülerliğini korumaktadır.

Spor kulüpleri, özellikle işçi göçünün yoğun olduğu şehir ve tarihlerde ortaya çıkmıştır. Sivil toplum kuruluşları, kendi spor tesislerine sahip olmadan önce genellikle mevcut derneklerde yer bulmaya çalışmışlardır. 1960'lı yıllarda, Yabancı İşçileri Yardımlaşma Vakfı *(Stichting Bijstand Buitenlandse Werknemers)*, yabancı işçilerin spor ve eğlence faaliyetlerine katılımını desteklemiş ve farklı sporlara ilgi gösteren Türk sporcuları için destek ve finansman sağlamıştır. Vakıf başkanı özellikle Türklerin dünyanın en iyi güreşçileri arasında yer aldığını ve güreşin Türkiye'de çok popüler bir spor olduğunu 1965'te vurgulamıştır. Bunun üzerine Utrecht şehrinde kalan ve güreş yapan Türk sporcuları için Halter (*De Halter*) spor kulübü bir spor sahası oluşturmuştur (Algemeen Dagblad, 1982).

Böylelikle göçün ilk yıllarından beri Hollanda'nın Utrecht şehrinde, tıpkı Deventer ve Rotterdam şehirlerinde olduğu gibi, bir spor merkezi oluşmuştur. Bu dönemde, yabancı işçiler için özel bir amatör lig turnuvası düzenlenmiştir. Lig turnuvası Türk Gücü, Yaşamspor, Ardahanspor gibi takımların katılımıyla 1968 ve 1976 arasında Utrecht şehrinde gerçekleştirilmiştir (50jaargastarbeidersutrecht, 2023). Çok sayıda seyirci maçları izlemeye gelmiştir. Yabancılar için kurulan ligin dernek başkanlığını yürüten

"Spor, diaspora toplulukları için, ulusal ve uluslararası düzeyde kendine has etkileşim alanları ve kuralları sayesinde diasporik bir kimlik bilincinin ve dayanışmanın pekişmesine fırsat sunarken bazen her iki ülkeye spor alanında başarılar kazandırmakta, bazen de etnik ötesi özelliği sayesinde topluluklar ve ülkeler arasında birleştirici bir güç oluşturmaktadır."

Jo Pastoor, Türklerin bu lig kapsamında bir araya gelip futbol takımları kurmasını, kendi yönetimlerini ve kendi derneklerini kurmaya giden bir adım olarak değerlendirmiştir (De Tijd: Dagblad Voor Nederland, 1973). Türkler özellikle Yabancılar Ligi'nde edindikleri takım kurma tecrübeleriyle, kendi futbol kulüplerini kurmaya yönelmişlerdir. Göçmenlerin spora katılımı ve kendi spor derneklerini kurma süreci, zaman içinde Türklerin kendi futbol takımlarını ve kulüplerini kurmalarına evrilmiştir. Hollanda Futbol Federasyonu statüsüne uygun kulüpler kurulmuş ve bu kulüpler sadece sportif faaliyetlerle kalmayıp, topluma faydalı birer merkez hâline gelmişlerdir.

Örneklerden bir diğeri, Hollanda'nın doğusundaki Hengelo şehrinde 1979'da kurulan Barbaros Spor Kulübü'dür. Kulüp, sadece spor alanında değil, aynı zamanda toplumsal etkinliklere de odaklanarak kulüp kantinini bir buluşma ve sosyal alana dönüştürmüş, iftar yemekleri düzenlemiş ve ihtiyaç duyanlar için bir mescit açmıştır. Barbaros, ayrıca kadın futbol departmanı açarak Hollanda Türk toplumuna kadınların spora katılımını teşvik noktasında öncülük etmiş bir kulüptür. Barbaros'un özel konumu yerel basın tarafından da fark edilmiş ve dört serilik bir belgesele konu olmuştur (RTV Oost, 2022).

Başkent Amsterdam'da ise Türklerin ilk spor kulüpleri, camilerin çatısı altında kurulmuştur. Amsterdam'daki birçok camide olduğu gibi Selimiye Camii'nde, başlatılan uzak doğu sporlarını içeren spor dersleri, bir spor federasyonu ve çatı kuruluşlarının oluşmasına da katkı sağlamıştır (Van Heelsum, 2001). Tekvando hocası Burhan Yıldırım, 1986 yılında Selimiye Camii'nde başlattığı tekvando dersleriyle Amsterdam'da Türkler tarafından tanınan bir isimdir. Selimiye Cami, o dönem eski bir okul binasında faaliyet gösterdiği için bir jimnastik salonuna sahipti. Burhan Yıldırım, bu jimnastik salonunu kullanarak haftalık olarak farklı yaş kategorilerine yönelik yüzlerce gence tekvando ve karate dersleri vermeye devam etmişti. Amsterdam'da tekvando ve karate salonu bulmak konusunda zorluk yaşayan Yıldırım, kendi sporunu bir caminin çatısı altında sevdirmeyi amaçlayarak Hak Spor Karate ve Tekvando Okulu'nu kurmuş, böylece Amsterdam'daki gençlere sporu sevdirmeyi başarmıştır. 1987'de yine bir camide kurulan futbol kulübü Amsterdam Çağlayan Spor, daha sonra Türkiyemspor olarak adını değiştirmiş ve amatör seviyede önemli başarılar elde etmiştir (Het Amsterdamsche Voetbal, 2019).

1990'lı yıllara doğru Hollandalı Türkler tarafından kurulan spor kulüpleri sadece Hollandalı Türk gençlerin katılımı ile sınırlı kalmayıp, diğer etnik azınlıklar ve Hollandalılar da dâhil olmak üzere geniş bir katılımcı kitlesine hitap eden sportif faaliyetler düzenlemiştir. 1997'de ise Kültürel Dernek Türkevi tarafından Amsterdam'da ilk defa düzenlenen yağlı güreş turnuvası, kültürel etkinlikler aracılığıyla geleneksel Türk sporlarına tekrar vurgu yapmış ve diaspora topluluğunu bir araya getirmiştir (Dibbits vd., 2005).

Amatör ve Profesyonel Türk Sporcuların Ulusal ve Uluslararası Düzeydeki Başarıları

Günümüzde, Hollandalı Türkler, özellikle futbol alanında ulusal ve uluslararası düzeyde birçok başarı elde etmektedir. Hollanda'nın güçlü altyapı eğitimini alan futbolcular, Eredivisie ve Süper Lig gibi önemli liglerde oynayarak Türk ve Hollanda futboluna katkı sağlamışlardır. Amsterdam'da kurulan Türkiyemsporlu Hurşit Meriç gibi futbolcular, kariyerlerine Eredivisie ve Süper Lig'de başarılar ekleyerek dikkat çekmişlerdir.

Rotterdam doğumlu Halil Dervişoğlu, Haarlem doğumlu Orkun Kökçü, Enschede doğumlu Deniz Türüç ve Zaandam doğumlu Oğuzhan Özyakup gibi isimler de Türkiye A Millî Futbol Takımı'nda başarıyla yer almışlardır. Türkiye Kadın Millî Takımı'nda oynayan Sara Temel de başarılı Hollandalı Türk isimlerden biridir. Eski futbolcu Uğur Yıldırım ise bugüne kadar Hollanda Erkek Millî Takımında millî olmuş tek Türk asıllı futbolcudur (van Der Horst 2021). Yeşil sahalarda sadece futbolcular değil, hakemler arasında da önemli bir isim olarak Serdar Gözübüyük öne çıkmıştır. Gözübüyük, FIFA ve UEFA'nın dünya kupası elemeleri gibi büyük organizasyonlarda ve Hollanda Kupası finalinde maçlar yönetmiştir.

Dövüş sanatları alanında da Hollandalı Türkler uluslararası arenada başarılar elde etmişlerdir. Eski boksör Orhan Delibaş, 1992 Yaz Olimpiyatları'nda Hollanda için gümüş madalya kazanarak bu alanda büyük bir başarı elde etmiştir. "Türk Lokumu" *(Turkish Delight)* lakaplı Delibaş, Hollandalı Türkleri gururlandırmış ve kickboks ve UFC gibi karma dövüş branşlarında başarılar elde eden sporcular için ilham kaynağı olmuştur. Gökhan Saki ve Tayfun Özcan da bu alanda önemli başarılar elde eden sporculardandır.

Kadın sporcular da uluslararası alanda önemli başarılara imza atmışlardır. Tilburg şehrinde 2008 yılında yılın sporcusu seçilen Canan Yorulmaz, aynı yıl karate sporunda Avrupa Turnuvası'nda birincilik elde etmiştir. Daha sonra dünya çapında kazandığı turnuvalarla spordaki başarısını pekiştirmiş ve Türk asıllı Hollandalı sporcular arasında önemli bir isim hâline gelmiştir.

Hollanda'da yaşayan Türk diasporası, çeşitli spor dallarında önemli başarılar elde etmiştir. Engelli turnuvalarında da Türk sporcularımız gurur kaynağı olmuştur. Hollanda'nın millî tekerlekli sandalye basketbol takımının kaptanlığını Türk asıllı Hollandalı Mustafa Korkmaz yapmaktadır (Basketball Experince NL, t.y.). Engelli eskrim sporunda gençler kategorisinde dünya birincisi olan Elke van Achterberg, 2016'da Hollanda ile Avrupa Turnuvası'na katılmak istediğinde, çeşitli sebeplerle Hollanda adına turnuvaya katılamamıştır. Ancak Türk dedesinden kalan çifte vatandaşlığından dolayı Türkiye Millî Takımı'nı seçerek Avrupa Şampiyonluğu'na Türkiye Millî Takımı'yla gitmiş ve ilk 10'a girerek başarı elde etmiştir (ParaWachter.nl, 2020). Benzer şekilde Amsterdam Terminatörler

Tekerlekli Sandalye Ragbi Takımı'nın oyuncularından olup aynı zamanda Hollanda Millî Takımı'nda olan Resul Karabulut da başarılı sporculardan biridir. Söz konusu isimler dışında, daha fazla Türk asıllı engelli sporcu da farklı spor dallarıyla hem amatör hem de profesyonel seviyede başarı elde etmiştir.

Hollanda Türk Diasporasının En Popüler Spor Dalı

Futbol ve dövüş sporları Hollanda'daki Türk diasporası için göçün ilk yıllarından itibaren en popüler spor dallarıdır. Akademik literatürde, özellikle Türklerin dövüş ve kuvvet sporlarında sıkça aktif oldukları tespit edilmiş ve bunun nedenleri arasında bu sporların Türkiye'deki popülerliği ve sosyoekonomik faktörler sunulmuştur. Janssens ve Elling, Bourdieu ve Hargreaves'e atıfta bulunarak literatürde bu durumun, işçi kültürü ve belirli spor dallarına olan ilgi arasındaki bağ ile açıklandığını, özellikle düşük sosyal sınıfların örneğin boks sporuna daha çok ilgisi olduğunu belirtmiştir. Fiziksel kuvvet gerektiren işlerde çalışanların daha maskülen spor dallarına meyilli olduğu, bazen bunun dayanıklılık ve kendini savunma refleksleri ile de ilgili olabileceği belirtilmiştir (Janssens & Elling, 2005).

Futbolun açık ara en popüler spor dalı olması, kimseyi şaşırtmayan bir gerçektir. Zira futbol oynamak ve futbol izlemek, Türk diasporasının güçlü bir şekilde bağlandığını ve toplumsal bir birlik hissi oluşturduğunu gösteren önemli bir aktivite ve paylaşılan bir kültürel deneyimdir. Türklerin futbola olan ilgisi Hollanda genelinde tanınmış durumdadır. Hollanda'daki Türk diasporası, taraftarlık ve zaferlerle özdeşleşen toplu sevinçleriyle hafızalarda yer etmiştir (Bruinewoud, 2024).

Özellikle Türkler, Hollanda'daki diğer etnik azınlıklara göre sokaklarda ve futbol kulüplerinde daha fazla futbol oynamaktadır (Janssens & Elling, 2005). Erkekler için futbol en popüler spor dalı iken kadınlar arasında fitness ve aerobik gibi bireysel sporlar daha fazla ilgi görmektedir. 15 ve 79 yaş aralığındaki Hollandalı Türkler arasında resmî rakamlara göre en popüler yedi spor dalı tabloda sıralanmıştır (Vogels, 2014).

Spor alanı, dezavantajlı gruplar veya göçmen kökenliler için her zaman sorunsuz bir alan olmamıştır. Spor kulüpleri, sporun gerçekleştiği alanlarda ayrımcılığın yapılmaması konusunda hukuken sorumludur. Ancak buna rağmen spor kulüplerinde ve mekânlarında ayrımcılık ciddi bir sorun olarak karşımıza

Tablo 4: Hollandalı Türklerin En Çok Katılım Sağladığı Spor Dalları

Spor dalı	Hollandalı Türkler tarafından katılım oranı
Fitness/aerobics	%43
Futbol	%34
Yüzme	%13
Yürüyüş	%11
Koşu	%9
Dövüş sporları	%5
Basketbol	%3

Kaynak: Vogels, 2014.

çıkabilmektedir. Mulier Enstitüsü'nün araştırmasına göre Hollanda'da göçmen kökenli on sporcudan dördü hayatında etnik kökeni, ten rengi veya dininden dolayı ayrımcı ifadelere maruz kaldığını ifade etmiştir. Öte yandan farklı etnik kökenden insanın bir araya geldiği spor kulüpleri, ekip çalışması mecburiyeti ve karşılıklı olumlu iletişim tecrübesi sayesinde ayrımcılığın azalacağı mekânlar olarak görülmektedir (Elling & Cremers, 2021).

Sonuç

Günümüzde gelinen son noktada Hollanda Türk diasporası, özellikle futbol ve dövüş sporları gibi belirli alanlarda önemli başarılar elde etmiş ve etmeye devam etmektedir. Türk sporcular, uluslararası platformlarda başarılı performanslar sergilemektedir; ancak, kadın sporcuların spor alanındaki temsili ve katılım oranları yeterince gelişmemiş olup, bu alanda daha fazla ilerlemeye ihtiyaç duyulmaktadır (Vogels, 2014). Hollanda Türk toplumunun birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşağı, 1960'lı yıllardan itibaren önemli başarılar elde ederek gelecekteki potansiyellerini göstermişlerdir. Her nesil, spor konusundaki ilgisini, katılımını ve başarısını giderek artırmaktadır. Şu anda Hollanda'nın en önemli futbol kulüplerinin altyapısında Türk asıllı yetenekli futbolcular vardır. Dövüş sporlarında da genç yetenekler kendilerinden söz ettirmektedir. Bu başarıların devam etmesi ve gençlerin kariyer, sporcu bilinci ve toplumdaki konumlarına dair farkındalıklarını geliştirmeleri için çok yönlü destek gerekmektedir. Bu bakımdan genç yeteneklerin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Öte yandan Hollandalı Türkler, sporun fiziksel, sosyal, kültürel, duygusal ve birçok diğer alandaki faydalarının farkında olup bu düşünceden hareketle spor tesislerinin geliştirilmesi, kulüplerde üye sayısının artırılması ve genç yeteneklerin keşfedilmesi için çaba harcamaktadır.

Aynı zamanda spor, diaspora toplulukları için, ulusal ve uluslararası düzeyde kendine has etkileşim alanları ve kuralları sayesinde diasporik bir kimlik bilincinin ve dayanışmanın pekişmesine fırsat sunarken bazen her iki ülkeye spor alanında başarılar kazandırmakta, bazen de etnik ötesi özelliği sayesinde topluluklar ve ülkeler arasında birleştirici bir güç oluşturmaktadır. Benzer şekilde spor, dezavantajlı grupların toplumsal katılımını ve başarısını artırmalarına alternatif fırsatlar sunmakta, belirli bir spor dalında yeteneği olan göçmen kökenli gençler için adeta bir çıkış yolu olarak da değerlendirilebilmektedir (Aktaş, 2023). Bu durum, sporun diasporada sahip olduğu etki alanının çok daha geniş olduğunu göstermektedir.

Diasporanın, futbol ve dövüş sporları gibi hem Türkiye'de hem Hollanda'da popüler olan spor dallarındaki başarısı geniş kitlelerce bilinmektedir. Gelecekte, Hollanda'da popüler olan ve olimpiyatlarda başarıların sergilendiği jokeylik, yüzme ve hokey gibi geleneksel spor dallarında da giderek Hollanda'nın asli bir unsuru hâline gelen Hollandalı Türklerin de başarılar elde etmesi kaçınılmaz olacaktır. Hollanda'nın güçlü alt yapıları, toplumdaki cinsiyet eşitliği, spor kültürü ve geleneği ile Hollandalı Türklerin girişimciliği ve spor sevgisinin birleşmesi uluslararası alanda başarıların elde edinilmesi için yeni fırsatlar oluşturacaktır.

Kaynakça

Aktaş, F. (2023). Sports Sociology, Socialization and Social Integration.: Türkmen, M. & Uluç, E. A. (eds.), *Research on Sport Sciences* içinde. Özgür Publications. https://doi.org/10.58830/ozgur.pub62.c288

Algemeen Dagblad. (1982, 20 Kasım). *Uit De Gesloten Doos*, Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024. https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=zwem-diploma+turk&coll=ddd&identifier=KBPERS01:003000018:mpeg21:a00192&resultsidentifier=KBPERS01:003000018:mpeg21:a00192&rowid=6.

Basketball Experince. (t.y.). Helden van Stichting BEN klaar voor kwalificatie op EK na succesvol WK. Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2024. https://basketballexperience.nl/helden-van-stichting-ben-klaar-voor-kwalificatie-op-ek-na-succesvol-wk/

Brah, A. (1996). *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. Birinci baskı, Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203974919.

Bruinewoud, C. (2024). Feest op straat na winst Turkse voetbalelftal, ook in ons land: waarom toeteren Nederlandse Turken?. Erişim Tarihi 21 Mayıs 2024. https://www.ad.nl/binnenland/feest-op-straat-na-winst-turkse-voetbalelftal-ook-in-ons-land-waarom-toeteren-nederlandse-turken~a9d23682/?cb=3463c098-32eb-4ec9-a349-e37fced0a520&auth_rd=1

Clemence, M. (2021). Global Views on Sports: 58% Globally Would Like to Practice More. Ipsos. 3 Ağustos 2021. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024. https://www.ipsos.com/en/global-views-to-sports-2021.

De Tijd: Dagblad Voor Nederland. (1973). Via Voetbal Naar Algemene Organisatie Van Gastarbeiders., 19 Mayıs 1973. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024. https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=Nederlands+Centrum+Buitenlanders+landelijke+voetbalcompetitie&coll=ddd&identifier=ddd:011236139:mpeg21:p019&resultsidentifier=ddd:011236139:mpeg21:a0273&rowid=1

Dibbits, H., Hoving, I. & Schrover, M. (2005). *Veranderingen Van Het Alledaagse: 1950-2000*. Sdu Uitgevers.

European Commission Directorate-General for education and culture. (2007). White Paper on Sport. Press release. https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/white-paper-on-sport.html.

Elling, A. & Cremers, R. (2021). Sportgedrag en ervaren racisme etnische minderheden. https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=10585&m=1639146543&action=file.download

Het Amsterdamsche Voetbal. (2019). Het rijke voetbalverleden: het verdwijnen van Türkiyemspor. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2024. https://www.hetamsterdamschevoetbal.nl/het-rijke-voetbalverleden-het-verdwijnen-van-turkiyemspor/

Janssens, J. & Elling, A. (2005). Sterk. Nieuwe Sporten, Nieuwe Helden En De Populariteit Van De Panna. *Veranderingen Van Het Alledaagse 1950-2000* içinde. Isabel Hoving, Catherine Dibbits Hester, and Schrover Marlou (Ed.), 131–64. SDU-uitgevers. https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/sterk-nieuwe-sporten-nieuwe-helden-en-de-populariteit-van-de-pann.

Olympedia. (t.y.). Netherlands (NED) Overview. Erişim Tarihi: 18 Mart 2024. https://www.olympedia.org/countries/NED

ParaWachter.nl. (2020). Dankzij Turkije kan ik mijn sport professioneler beoefenen. Erişim Tarihi 20 Mayıs 2024. https://parawatcher.nl/rolstoelschermen/dankzij-turkije-kan-ik-mijn-sport-professioneler-beoefenen/

RTV Oost. (2022, 5 Kasım). Barbaros, Meer Dan Alleen Voetbal!. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024.https://www.rtvoost.nl/tv/aflevering/barbaros-meer-dan-alleen-voetbal/1521004_20221105171100.

SV Turkse Kracht. (2015, Ekim). Clubinformatie. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024.https://svturksekracht.nl/clubinformatie/

Taylor, P., Davies, L.E., Wells, P., Gilbertson, J. & Tayleur, W. (2015). *A Review of the Social Impacts of Culture and Sport*. Sport Industry Research Centre. https://shura.shu.ac.uk/9596/1/review%2Dsocial%2Dimpacts%2Dculture%2Dsport.pdf.

Van Den Dool, R. & Elling, A. (2023). Sport- En Beweeggedrag Naar Migratieachtergrond – Mulier Instituut. Data set. Mulier Instituut. https://www.mulierinstituut.nl/publicaties/27429/sport-en-beweeggedrag-naar-migratieachtergrond/.

Van Der Horst, O. (2021, 7 Eylül). *Yildirim, Oranje En Turkije: 'Keuze Veel Moeilijker En Gevoeliger Dan Mensen Denken*. NOS. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024. https://nos.nl/artikel/2396888-yildirim-oranje-en-turkije-keuze-veel-moeilijker-en-gevoeliger-dan-mensen-denken.

Van Heelsum, A. (2001). *Turkse Organisaties in Amsterdam: Een Netwerkanalyse*. Het Spinhuis. https://pure.uva.nl/ws/files/3758251/18444_99207.pdf.

Vogels, R. (2014). Sportdeelname van niet-westerse migranten. *A. Tiessen-Raaphorst* (Ed.) içinde. *Uitstappers En Doorzetters. De Persoonlijke En Sociale Context van Sportdeelname En Tijdsbesteding Aan Sport*, 67–88.

50jaargastarbeidersutrecht. (2023). Kunstwerk Gastarbeiders in Majellapark. 50 Jaar Gastarbeiders in Utrecht. 2023. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024. https://50jaargastarbeidersutrecht.nl/50-jaar-gastarbeiders/Vrije-tijd/Sport

Söyleşi

ENGELSİZ DİASPORA, ENGELSİZ SPOR: MİLLÎ SPORCU RESUL KARABULUT İLE SÖYLEŞİ

RESUL KARABULUT

Amsterdam Terminatörler Tekerlekli Sandalye Ragbi Takımı Oyuncusu

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Göç geçmişinizi ve hayatınızı kısaca anlatır mısınız?

Adım Resul Karabulut. 1992 doğumluyum. Balıkesir'in Edremit ilçesinde doğdum. Ailemin göç hikâyesi oldukça ilginç. Dedem zamanında Hollanda'ya işçi olarak gitmiş ve oradayken annem dünyaya gelmiş. Annem Hollanda'da büyümüş. Daha sonra dedem, ailesiyle birlikte Türkiye'ye dönmüş. Türkiye'de annem babamla tanışmış ve evlenmişler. Türkiye'de yaşamaya karar vermişler. Ancak benim sağlık sorunlarım nedeniyle ve o dönemde Türkiye'de sağlık alanında gerekli imkânlar maalesef yeterli olmadığı için ailem Hollanda'ya dönmeye karar vermiş. Hollanda'ya ben iki yaşındayken taşınmışız.

✍ Siz ragbi sporuna nasıl başladınız ve ragbiyi seçerken sizi en çok etkileyen veya motive eden unsurlar neler oldu?

Ragbi sporuna başlamam oldukça tesadüfi bir şekilde gerçekleşti. Önceden tekerlekli sandalye basketbolu oynuyordum, fakat geçirdiğim ameliyatlar nedeniyle bu spora ara vermek zorunda kaldım. Birkaç yıl sonra tekrar spor yapmaya karar verdim ve bir spor etkinliğinde tanıştığım biri beni ragbiyi denememem için davet etti. Başta bu davete pek sıcak bakmıyordum çünkü sandalye basketbolunu seviyordum ve ragbiyi çok tanınan bir spor olarak görmüyordum. Ancak, denediğimde fikrim tamamen değişti. Ragbiyi seçmemdeki en büyük etken, sandalyeye oturduğumda kendi gücümü hissetmemdi. Örneğin, tüm hızımla birine çarpıp onu devirmek bana büyük bir heyecan veriyordu. Bu sporun dinamik ve

heyecan verici yapısını fark etmem de beni motive etti ve farklı bir deneyim yaşama isteğimi artırdı. Sonuç olarak, ragbiye olan geçişim beklenmedik bir serüvene dönüştü ve hayatıma yeni bir heyecan kattı.

✍ Ragbi alanında Hollanda Millî Takımı'na seçilen ilk Türk kökenli oyuncu musunuz? Bu durum Hollanda toplumu tarafından nasıl karşılandı? Diğer göçmen kökenli sporcular açısından durum nedir?

Ragbi takımına ilk seçilen Türk oyuncu değilim, benden önce başka bir Türk oyuncu daha vardı. Hollanda, birçok kültürün bir araya geldiği bir ülke olduğu için bu durum oldukça normal karşılandı. Bu nedenle, takımımızda birkaç göçmen kökenli sporcu var.

✍ Hollanda Millî Takımı'na seçilmek için hangi süreçlerden geçtiniz ve bu süreçteki deneyimlerinizden bahseder misiniz?

Hollanda'da birçok yetenekli oyuncunun bir araya geldiği bir takım oluşturuldu. Bu takım, zamanla güçlendi. Seçmeler ve antrenmanlar bu sürecin önemli birer parçasıydı. Oluşturulan takımla birlikte çeşitli turnuvalara katılarak kendimizi geliştirdik ve millî takım olarak devam ettik.

✍ Hem Türk hem de Hollandalı kimliğinizle spor dünyasında var olmanın size hissettirdiği duygular nelerdir?

Türk ve Hollandalı kimliğimle spor dünyasında var olmanın bana gurur verdiğini söyleyebilirim.

"Spor, farklı kültürlerden gelen insanları ortak bir amaç etrafında bir araya getiriyor."

✍ Spor yaparken veya rekabet hâlindeyken engelli olmanın sizde yarattığı durumu nasıl güç ve motivasyona dönüştürüyorsunuz?

Aslında, engelim beni güçsüz hissettirmiyor, aksine daha güçlü hissettiriyor. Spor yaparken veya rekabet halindeyken, engelim beni sınırlamıyor, aksine daha fazla motivasyon ve kararlılıkla hareket etmemi sağlıyor. Engelim, birçok insan için sadece fiziksel bir kısıtlama gibi görülebilir ancak ben bunu bir güç kaynağına dönüştürdüm. Bu, sadece spor alanında değil, hayatın her alanında karşılaştığım zorluklarla başa çıkmamı sağlayan bir bakış açısını benimsememi sağladı.

✍ Siz engelleri aşmış birisiniz. Peki, sporculuk kariyerinizde karşılaştığınız en büyük engeller neler oldu ve bu engelleri nasıl aştınız?

Aslında genel olarak hayatımda karşılaştığım en büyük engellerden biri, başkalarının benim yeteneklerim ve potansiyelim hakkında ön yargılara sahip olmasıydı. Ancak bu olumsuz düşünceleri motive edici bir güce dönüştürdüm. Bu engeli aşmak için disiplinli bir şekilde çalıştım ve yeteneklerimi kanıtlamak için her zaman elimden gelenin en iyisini yaptım.

✍ Hollandalı Türklerin spora olan ilgisi nasıldır? Özellikle hangi spor faaliyetlerini takip ederler?

Hollandalı Türklerin spora olan ilgisi oldukça yüksektir, özellikle futbol çok tanınan ve büyük ilgi gören bir spor dalıdır.

✍ Göçmen kökenli sporcuların görünürlüğüne en çok futboldan aşinayız. Siz bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Futbolun dünya çapında yaygın olarak

“Türk ve Hollandalı kimliğimle spor dünyasında var olmanın bana gurur verdiğini söyleyebilirim.”

tanınması ve izlenmesiyle alakalı olduğunu düşünüyorum. Ben de çocukluğumda bir dönem özel (engelli) bir futbol takımında oynadım.

Ragbi sporunda Türk toplumunun ve Türk diasporasının desteği size nasıl etki ediyor?

Ragbi, genel olarak çok tanınan bir spor olmadığı için sporun tanınırlığı Hollanda Türk toplumunda henüz az. Ragbiye olan ilgiyi yaygınlaştırmak için tanınırlığını artırmak gerekiyor.

Spor dışında hobileriniz veya ilgi alanlarınız nelerdir?

Spor dışında, yaratıcı bir kişiliğe sahibim. Takı tasarımı üzerine eğitim aldım ve boş zamanlarımda takılar yapmak gibi çeşitli el işi projeleriyle uğraşıyorum.

Sizce sporun insanlar arasında birleştirici gücü nedir? Türk asıllı Hollanda Millî Takımı sporcusu olarak sporun toplumları birleştirici gücünü gözlemleyebildiniz mi?

Sporun kesinlikle birleştirici bir gücü var. Spor, farklı kültürlerden gelen insanları ortak bir amaç etrafında bir araya getiriyor. Bu, sporun sağladığı güzel bir imkân.

Genç sporculara ve engelli sporculara tavsiyeleriniz neler?

Asla pes etmeyin, istediğiniz hedefe her zaman ulaşabilirsiniz. Kendinize inanın, çalışmaktan ve öğrenmekten asla vazgeçmeyin. Karşılaştığınız her engel, sizi daha güçlü kılacak bir öğrenme fırsatıdır. Kendinize güvenin, sabırlı olun ve hayal ettiğiniz başarıya giden yolda adım adım ilerleyin.

Söyleşi

HOLLANDA TÜRK TOPLUMUNUN FUTBOLLA OLAN İLİŞKİSİ ÜZERİNE AMSTERDAM GENÇLER BİRLİĞİ BAŞKANI MEHMET CILIZOĞLU İLE SÖYLEŞİ

MEHMET CILIZOĞLU
Amsterdam Gençler Birliği Başkanı

Kısaca kendinizden ve ailenizden bahseder misiniz? Göç geçmişinizi ve hayatınızı anlatabilir misiniz?

1984 yılında Yozgat'ın Kozan köyünde doğdum. İlköğrenimimi İzmir'de tamamladım. 1998 yılında Hollanda'ya taşındım. Hollanda'da diğer eğitimlerimi tamamlayarak Finans bölümünden mezun oldum. 2008 yılında hayatımı Gül Cılızoğlu ile birleştirdim ve şu an 13, 9 ve 3 yaşlarında üç çocuğum var. Benimle aynı ismi taşıyan rahmetli dedem, 70'li yıllarda ilk olarak Almanya'ya göç etmiş. Babam ile orada yaşadığı esnada bir izin dönemi Türkiye yolunda kaza geçirip vefat etmiş. Ardından babam bir süre Türkiye'de yaşayıp daha sonrasında Hollanda'ya göç etmiş. Kendisinin göç etmesinden sekiz sene sonra da bizleri yanına getirmiş.

Şu an Amsterdam Gençler Birliği'nin (AGB) Başkanısınız. AGB'nin kuruluş hikâyesini ve kulübün misyonunu bize anlatır mısınız?

1982 tarihinde ağabeylerimiz tarafından Amsterdam'da kurulan kulübümüz, ilk yıllarda Hollanda Türk Ligi adı altında faaliyet göstermiştir. Daha sonra, 1986 yılında resmî olarak tüzel kişilik kazanmış ve Hollanda Futbol Federasyonu (KNVB) tarafından tanınarak Hollanda liglerinde oynamaya hak kazanmıştır. AGB kurulurken, Türk işçilerin boş zamanlarında futbol ile bir araya gelmeleri ve ortak paydada buluşmaları amaçlanmıştır. 2016 yılından itibaren yönetime Hollanda'da yetişmiş üçüncü ve dördüncü nesil arkadaşlarımız girmeye başlamış ve kulübün viz-

yonu, Hollanda Türk toplumunun güncel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yenilenmiştir. Kulübümüz çalışmalarını gençler üzerinde yoğunlaştırmıştır. Gelecek nesillere güzel işler bırakmak istiyoruz.

Kulübünüzün Türk diasporası içindeki rolü ve topluma katkıları hakkında neler söyleyebilirsiniz? Bu konu hakkında vermek istediğiniz herhangi bir örnek var mıdır?

Kulüp üyelerimizin yarıdan fazlası Türk kökenli vatandaşlarımızdan oluşmaktadır. Kendini herhangi bir nedenden dolayı dışlanmış hisseden kişilerin rahat ve huzurlu hissettiği bir kulüp olduğumuzu söyleyebilirim. Kulübümüzün, katılımcıların toplumla katılımı ve uyumu konusunda da önemli katkılar sunduğunu düşünüyorum. Örneğin, üç sene önce Türkiye'den Hollanda'ya taşınmış olan iki kardeş, birkaç kulübün kapısını çalmış fakat kulüpler, yer olmadığı gerekçesiyle geri çevirmişler. Bizim kapımızı çaldıklarında, bu iki gencimizi kendilerine uygun bir takıma yerleştirdik. Geçen hafta futbolcularımızla yaptığımız periyodik görüşmelerimiz sırasında, Hollandacayı artık daha akıcı konuşabildiklerine şahit oldum. Bu gençlerimizin Hollanda'ya uyum sağlama sürecine kulübümüzün de katkı sağladığını görmek, bizim için çok kıymetli. AGB gibi kulüpler, Türk kökenli gençlerin öz güveni ve kişisel gelişimi için de oldukça önemlidir. Sporun sağlık üzerindeki faydasının yanı sıra burada eğlenceli vakit geçirebiliyorlar. Gençler burada kendi kimliklerini, değerlerini ve hislerini samimiyetle ifade edebiliyorlar. AGB'deki antrenörler, gençleri hem sporda hem de hayatın diğer alanlarında motive etmeye çalışıyor.

AGB'nin başkanı olarak kulübü yönetmek ve geliştirmek için hangi stratejileri benimsiyorsunuz?

2023 yılının Ocak ayında başkan olarak seçildikten sonra yeni yönetim kuruluyla göreve başladık. Öncesinde de 2016'dan bu yana kulüp yönetiminde bulunmaktaydım. Çocuk ve gençlerimizi yaş kategorilerine ve yeteneklerine göre ayırıp, kendi seviyelerine uygun takımlara yerleştiriyoruz. Çalışmalarımızı iki yönlü yapıyoruz. Takımlarımızı performans ve rekreasyon amaçlı olmak üzere ikiye ayırıyoruz. Performans odaklı takımlarda, belirli hedefleri olan yetenekli futbolcular yer alıyor ve üst düzey oynuyorlar. Bu takımları özellikle eğitmeye çalışıyoruz. Bunun haricinde bir de rekreasyon odaklı takımlarımız var. Bu takımlardaki futbolcular, performans odaklı takımlarımızdaki futbolcular kadar yetenekli değil, fakat her gencimizin spor yapma hakkını göz önünde bulundurarak spordan ve futboldan zevk almaları için kendi seviyelerindeki takımlarda oynamalarını sağlıyoruz. Böylece sporun güzelliğini onlara da yansıtmaya çalışıyoruz. Antrenörlerimizin hepsi Hollanda Futbol Federasyonu (KNVB) tarafından sertifikalıdır. Dolayısıyla, gençlerimizin aldığı antrenmanlar KNVB düzeyindedir. İyi bir antrenman programı hazırlanmakta ve teknolojinin de imkânları kullanılarak futbolcularımızın gelişimi takip edilmektedir. Bu sistemin meyvelerini toplamaya başlamış olmaktan da gururla bahsetmek isterim. Geçtiğimiz sezonlarda gelişimleri takip edilen oyuncularımızdan ikisi FC Utrecht, biri Feyenoord, dördü ise

"AGB kurulurken, Türk işçilerin boş zamanlarında futbol ile bir araya gelmeleri ve ortak paydada buluşmaları amaçlanmıştır."

FC Almere ile sözleşme imzalamıştır. Saydığım bu kulüpler, Hollanda süper liginde mücadele eden kulüplerdir. Bu örneklerle, kulübümüzün Hollanda futboluna da önemli katkılar sağlamakta olduğunu söyleyebiliriz.

✍ Takımın, Hollanda futbol sahnesindeki konumu hakkında neler söyleyebilirsiniz? Gelecek hedefleriniz nelerdir?

A takımımız bu sene şampiyon olduğu takdirde Hollanda 4. ligine yükselecektir. Hedefimiz öncelikle 4. ligde kalıcı hâle gelmektir. Sonraki hedefimiz 3. lige yükselmektir. Aynı zamanda A takımımız şu anda bölgesel liglerde 1. klasman seviyesinde oynamaktadır. Bu sene şampiyon olup Avrupa amatör liglerinde en üst seviyede mücadele eden Türk kulübü olmak hedeflerimiz arasındadır.

✍ Şu an için toplamda kaç genç futbolcunuz bulunmaktadır? Hafta sonu kursları ve altyapı çalışmalarınız nelerdir?

Kulübümüz bünyesinde 435 faal genç futbolcumuz vardır. Sekiz yaşından başlayan çeşitli kademelerde 23 adet genç takımımız bulunmaktadır. Bu gruplarımız haftada iki defa antrenman yapıp hafta sonu Hollanda'nın Futbol Federasyonu'nun (KNVB) bünyesinde kendi yaş kategorilerindeki liglerde maçlara katılmaktadır. Ayrıca, 5-7 yaşları arasında olan 45 çocuğumuz da AGB'de yer almaktadır.

✍ Kulübünüzün sürdürülebilirlik ve uzun vadeli başarı için izlediği stratejiler nelerdir?

Kulübümüzün en büyük özelliği, sadece futbolcu yetiştirmemesidir. Kulübümüzde futbolcular haricinde antrenörler, hakemler ve futbol alanında diğer insan kaynağı da yetiştiriyoruz. AGB'nin devamı için bizden sonra gelecek nesiller içinden kulübümüzde başkan, yönetici, antrenör ve hakem olarak görev yapacak kişilerin çıkmasını istiyoruz.

✍ Futbolun, gençler ve topluluklar arasındaki birleştirici gücü hakkında ne düşünüyorsunuz?

Futbolun birleştirici gücünün oldukça yüksek olduğuna inananlardanım. Amsterdam'da dünyanın birçok ülkesinden gel-

"AGB gibi kulüpler, Türk kökenli gençlerin öz güveni ve kişisel gelişimi için de oldukça önemlidir."

miş olan insanlar yaşamaktadır. Bu kadar farklı insanı bir araya getirebilen alanların başında futbol sahaları gelmektedir. Kulübümüz bünyesinde Türk kökenli futbolcular haricinde örneğin Hollanda, Fas, Afrika, Surinam, Portekiz ve Brezilya kökenli futbolcularımız da bulunmaktadır. Bu kadar güzel bir mozaiği oluşturan güç, futboldur.

✍ Hollandalı genç futbolcuların da AGB'ye ilgisi var mıdır?

Bünyemizde Hollandalı futbolcularımız da bulunmaktadır. Başta Türk kulübü olarak anıldığımız için Hollandalılar belirli bir ön yargı ile yaklaşsalar da kulüp bünyemize dâhil olduktan sonra geniş ailemizin içine girmekten son derece mutlu olduklarını söyleyebilirim. Futbolcu olarak bünyemize girip daha sonraları genç takımlarımızda antrenör olan birçok Hollandalı arkadaşımız bulunmaktadır.

✍ Hollanda Türk toplumunun futbol ve sporla ilişkisi hakkında düşüncelerinizi paylaşır mısınız?

Hollanda Türk toplumunda, ebeveynlerin çocuklarını eskiye kıyasla daha çok futbola ve spora yönlendirdiklerini görmekteyiz. Eskiden ebeveynler, çocuklarını yalnızca yetenekli oldukları için kulüplere yazdırmayı tercih ederken; günümüzde çocuklarının spor yapması ve sosyalleşmesi ön planda tutulmaktadır. Bu değişimi olumlu bir gelişme olarak değerlendiriyoruz.

✍ AGB'nin Türk kökenli vatandaşların kurduğu bir futbol kulübü olarak yaşadığı herhangi bir dezavantaj veya avantaj var mıdır?

Tabii ki var. Rakip kulüpler, bizleri tanımadıkları için veya sadece uzaktan gördükleri için ön yargı ile yaklaşıyorlar, fakat kulübümüze gelip olumlu atmosferi yaşadıklarında ve kültürümüzün en önemli parçası olan misafirperverliğimizi gördüklerinde, fikirlerinin değiştiğini görüyoruz.

✍ Son olarak kulüp tarihinizde anlatmak istediğiniz ilgi çekici veya komik bir anınız var mıdır?

Birçok ilgi çekici olay yaşanmıştır. Geçenlerde kulübümüzün kuruluşundan beri üye olan bir ağabeyimiz, genç takımlarımızdan birinin yaptığı antrenmanı izlerken bir anısını anlattı. Antrenörlerin

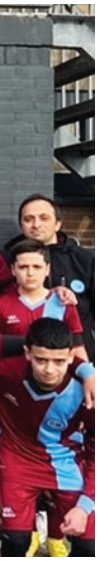

kullandığı teknolojik aletleri ve genç takımımıza ait futbol toplarını göstererek kulübün ilk kurulduğu zamanlarda sadece dört tane top bulabildiklerini, fakat dubalarının olmadığını söyledi. Bir gün maça giderken polislerin kendilerini yolda rutin kontrol için durdurduğunu, bu esnada yerde polise ait dubaları gördüklerini, polislere dubalarla işleri bittikten sonra ne yaptıklarını ve yeni bir futbol kulübü kurduklarından dolayı dubaları ödünç alıp alamayacaklarını sorduklarını anlattı. Polisler, normalde işleri bitince dubaları toplayıp geri götürdüklerini, fakat yardımcı olmak için amirlerine danışacaklarını söylemişler. Dört saat sonra polis memurları, ağabeyimiz ve arkadaşlarına 15 adet duba ayarlamışlar. Kulübün ilk dubalarını böyle almışız. Şimdi çok daha fazla imkâna sahibiz. Örneğin her futbolcu ayrı bir topla antrenman yapıyor. Büyüklerimizin anıları sayesinde eski zamanları hatırlayarak sonradan elde ettiğimiz imkânların kıymetini daha iyi anlıyoruz. Belirtmek istediğimiz bir diğer kıymetli anı ise eski Amsterdam Başkonsolosumuz Sayın Engin Arıkan'ın da bizim faal futbolcularımız arasında yer almasıydı. Kendisi kulübümüzün, yaşça büyük ve deneyimli eski futbolcuların yer aldığı 'emektar' takımımızın değerli bir üyesiydi.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

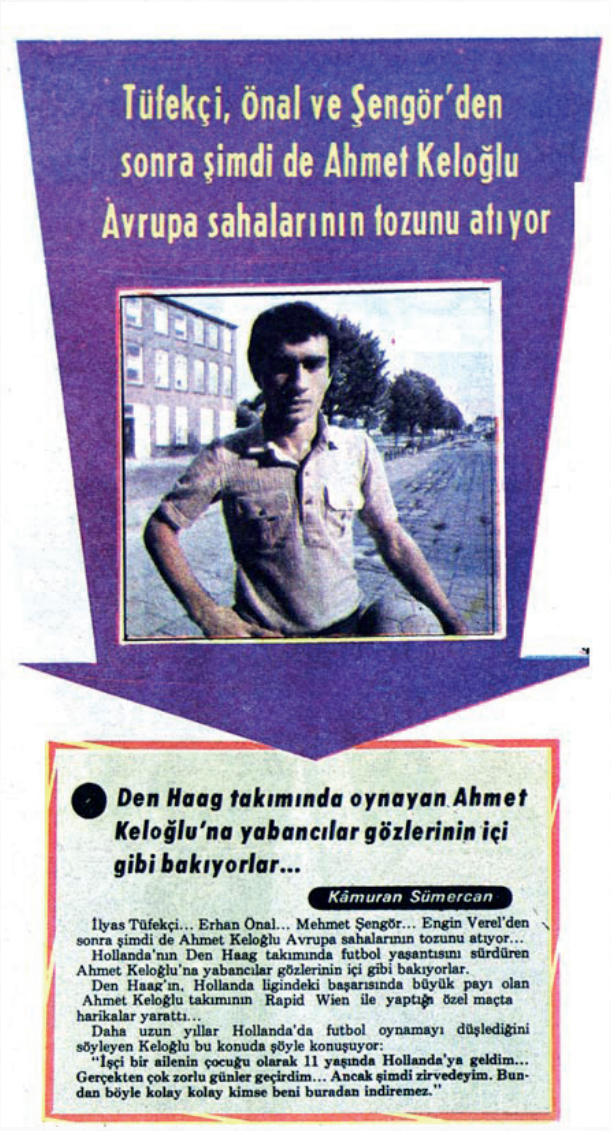

Tüfekçi, Önal ve Şengör'den sonra şimdi de Ahmet Keloğlu Avrupa sahalarının tozunu atıyor

Den Haag takımında oynayan Ahmet Keloğlu'na yabancılar gözlerinin içi gibi bakıyorlar...

Kâmuran Sümercan

İlyas Tüfekçi... Erhan Önal... Mehmet Şengör... Engin Verel'den sonra şimdi de Ahmet Keloğlu Avrupa sahalarının tozunu atıyor...

Hollanda'nın Den Haag takımında futbol yaşantısını sürdüren Ahmet Keloğlu'na yabancılar gözlerinin içi gibi bakıyorlar.

Den Haag'ın, Hollanda ligindeki başarısında büyük payı olan Ahmet Keloğlu takımının Rapid Wien ile yaptığı özel maçta harikalar yarattı...

Daha uzun yıllar Hollanda'da futbol oynamayı düşlediğini söyleyen Keloğlu bu konuda şöyle konuşuyor:

"İşçi bir ailenin çocuğu olarak 11 yaşında Hollanda'ya geldim... Gerçekten çok zorlu günler geçirdim... Ancak şimdi zirvedeyim. Bundan böyle kolay kolay kimse beni buradan indiremez."

1981 yılında Lahey'de Türk futbolcu Ahmet Keloğlu'nun başarısı hakkındaki gazete haberi
Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 04-02-1981*

Hollanda'daki Türk takımlarının şampiyonasında Leiden Türk Gücü birinci oldu

KAMURAN SÜMERCAN AMSTERDAM'dan bildiriyor

Hollanda'nın Sliedrecht kentinde final maçında Lieden Türkgücü, rakibi Rosendal Asyaspor'u 3-1 yenerek şampiyon olmuştur. Üçüncülük maçını ise Den Haag Karadeniz Gençliği 2-1 mağlup eden Roterdam Anadolu Gençlik kazanmıştır.

Bu müsabakaları Türkiye'den davet edilen Futbol Federasyonu Başkanı İbrahim İskeçe de izlemiş ve birinci olan takıma şampiyonluk kupasını vermiştir. Maçlara Türk kolonisinin ve Hollanda'da çalışan Türklerin ilgisi büyük olmuştur. İstiklâl Marşı ve folklor gösterileri ile başlayan müsabakalardan sonra Hollanda Büyükelçimiz Özdemir Benler de şampiyon Leiden Türkgücü takımına bir kupa vermiştir.

Hollanda'da Türk takımların düzenlediği futbol turnuvası hakkında bir gazete haberi
Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 20-05-1980*

1990'lı yıllarda Hak Spor Karate ve Tekvando Okulu kurucularından Halis Yıldırım'ın savunma hareketlerini gösteren bir fotoğraf
Kaynak: *Halis Yıldırım*

1971 yılında Utrecht şehrinin Galgenwaard Stadyumu'nda Türk Gücü Futbol Kulübü'nün maçından bir fotoğraf
Kaynak: *Utrecht 50jaargastarbeidersutrecht*

X. BÖLÜM

DİASPORA
VE MUHİT

AMSTERDAM'DA TÜRK İŞÇİLERİN İLK MESKENİ OLAN ATATÜRK YURDU: YATAKHANE Mİ, EV Mİ?

Ahmed Emin Batman & Ole Lechner

OĞUZHAN AKDEMİR İLE HOLLANDA TÜRK TOPLUMUNDA CAMİNİN MEKÂNSAL ÖNEMİNE DAİR: SADECE BİR İBADETHANE Mİ?

Oğuzhan Akdemir

AMSTERDAM'DA TÜRK İŞÇİLERİN İLK MESKENİ OLAN ATATÜRK YURDU: YATAKHANE Mİ, EV Mİ?

AHMED EMİN BATMAN[1] & OLE LECHNER[2]

Giriş

Woonoord Atatürk ya da Atatürk Yurdu, Kuzey Amsterdam'da Klaprozenweg üzerinde, konut ve gemi yapımında çalışan Türk göçmen işçiler için kurulmuş bir baraka yurduydu. Aynı zamanda Türklerin Hollanda'da yerleştiği ilk yerlerden biriydi. Genellikle "Turkenkamp" (*Türk Yurdu*) olarak anılan yurt 1965 ile 1978 yılları arasında varlığını sürdürmüştür (Baartman, 1993). Kendilerine yabancı olan bu ortamda yaşayan Türkler için kendilerini evlerinde hissetmek her zaman kolay olmamıştır. Hollandalı yurt yöneticileri ve işverenler tarafından her zaman en iyi şekilde muamele görmemiş ve sık sık daha iyi yaşam ve çalışma koşulları için gösteri yapmak zorunda kalmışlardır. Buna rağmen Atatürk Yurdu sakinleri birleşerek ve kültürlerini Hollanda'ya ithal ederek kendilerini evlerinde hissetmeyi başarmıştır. Bu makalede, Atatürk Yurdu sakinlerinin yaşam ve çalışma koşullarını kendi istekleri doğrultusunda şekillendirmeye çalışırken yurdun Türk diasporasının kimliklerini koruma, dernek ve örgütleşme süreçlerindeki önemi ve mesken ülkedeki sosyal ve kültürel mekanların başlangıcı olma işlevleri ele alınacaktır.

Türkiye'den Hollanda'ya Göç Süreci

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Hollanda, eşi benzeri görülmemiş bir ekonomik ve endüstriyel büyüme yaşamıştır. Bu durum, ilkokuldan sonra ortaöğretim ve yükseköğrenime devam eden Hollandalıların sayısındaki artışla birleşince, pratik ve vasıfsız işlerde iş gücü açığı ortaya çıkmıştır. Diğer sektörlerin yanı sıra inşaat ve ağır sanayide de şirketler yerel nüfus arasında yeterli sayıda işçi bulmakta zorlanmıştır. Bu eksiklikleri gidermek için işverenler yurt dışından işçi almaya başlamıştır. Başlangıçta işe alımlar ağırlıklı olarak İtalya, İspanya, Portekiz ve Yugoslavya'da yapılmıştır. 1960'ların başından itibaren şirketler Fas ve Türkiye'den de işçi almaya başlamıştır (Jennissen vd., 2011; Tuşkan & Vogel, 2004). 19 Ağustos 1964'te Hollanda ve Türk hükümetleri arasında Türk işçilerin işe alımını

1- TU Delft, info@eminbatman.nl 0009-0001-9827-8822

2- Amsterdam Üniversitesi, olelechner@gmail.com

ve istihdamını resmîleştirmek için bir anlaşma imzalanmıştır.

'Misafir işçilerin' göçünün başlangıçta geçici bir nitelikte olacağı düşünülmüş, hem işverenler hem de Hollanda hükümeti, sözleşmenin bitiminden sonra geri döneceklerini varsaymışlardır. Yabancı işçilerin kendileri de genel olarak aynı niyette olup Türkiye'deki ailelerine göndermek için veya daha sonra memleketlerinde kendi işlerine yatırım yapabilmek için Hollanda'da para kazanmak istemişlerdir. Ancak gelen işçiler genellikle daha uzun süre veya kalıcı olarak Hollanda'da kalmıştır, çünkü kalış süresinin uzunluğunun hem işçiler hem de işverenler tarafından daha avantajlı olduğu düşünülmüştür (Tuşkan & Vogel 2004).

Atatürk Yurdu'nun Açılış Süreci

Hüseyin Kayaturan, Türkiye'den Hollanda'ya sanayide çalışmak için gelen çok sayıda göçmenden biriydi. Türkiye'de çelik ve metal üreten bir Amerikan şirketinde ustabaşı olarak çalıştı. Hollanda Rıhtım ve Gemi İnşa Şirketi'nin (*Nederlandsche Dok en Scheepsbouw Maatschappij* - NDSM)'nin müdürü, tercümanıyla birlikte Türkiye'de zanaatkâr arayışına çıktığında Hüseyin, metal işçisi (brülör) olarak yeteneği ve sağlığı konusunda teste tabi tutuldu. Bu testleri başarıyla geçtikten sonra Hüseyin'in onlarla birlikte Hollanda'ya uçmasına izin verildi. Bavulunda pijama, gömlek, iç çamaşırı, tıraş takımı ve havlu vardı. Atatürk Yurdu'na 7 Ağustos 1970'te geldi ve ertesi gün, 8 Ağustos'ta NDSM'de işe başlamasına izin verildi (Kayaturan, 2023). Çoğu Atatürk Yurdu sakini Hüseyin gibi NDSM'de çalışsa da yurt, başlangıçta "Intervam ve Indeco-Coignet" inşaat şirketlerinin işçileri için inşa edilmişti (Ernst, 2000). Yurdun inşaat süreci 4 Mayıs 1965'te ilk çivisi çakılarak başlamış ve sadece birkaç ay sonra, 24 Kasım'da, ilk sakinler alana yerleşmiştir. 11 Aralık'ta, yurdun resmî açılışı dönemin Türk Büyükelçisi Reşat Erhan tarafından Türk bayrağının göndere çekilmesiyle yapılmıştır. Yurda, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Atatürk'ün adı verilmiş ve büyük salona Atatürk'ün portresi asılmıştır (SoZaVoX, 1966). Yurdun Türkçe olarak yazılmış tabelasında "Yurdu" kelimesi yurt veya yatakhane anlamına gelmekle birlikte 'Yurdum' kelimesini de çağrıştırmakta ve bu da 'memleketim' anlamına gelmektedir. Bu anlamın kasıtlı olup olmadığı belirsizdir.

Atatürk Yurdu'nda Yaşam ve Türk Diasporası için Önemi

Atatürk Yurdu, içinde 34 yaşam birimi bulunan beyaz ahşap barakalardan oluşuyordu. Her bir konutun ünitesinde sekiz kişi kalıyordu. Küçük bir ortak alan, bir masa, bir tuvalet, yıkanabilecekleri bir oda ve bir depo alanı paylaşıyorlardı. Her bir konut 60 metrekareydi. İç mekân oldukça sadeydi. Ayrıca bir yönetim binası ve yönetim binasında bir yönetici dairesi, ofisler, küçük bir hastane odası ve depo alanı bulunuyordu. Mutfak binasında ise mutfağın yanı sıra iki personel dairesi bulunuyordu. Aynı zamanda, kantin olarak kullanılan fakat bir sahneyle de donatılmış eğlence binası vardı. Son olarak, küçük bir ibadet yeri ve bir garaj mevcuttu (Stadsarchief Amsterdam, 1965; SoZaVoX, 1966). Atatürk Yurdu'nun işletmesi, kısmen Hollanda hükümetinin ve kısmen Amsterdam Belediyesi'nin sorumluluğu altındaydı ancak işleyişte bazı aksilikler yaşanabiliyordu. Yurttaki tüm yataklar doldurulamadığı için yüksek işletme maliyetleri oluşmuş ve bu, yurdun varlığı boyunca devam eden bir sorun olarak kalmıştır (Ernst, 2000).

Maddi sıkıntılara rağmen boş zamanlarda eğlenceli etkinlikler için para bulunabili-

yordu. Başlangıçta kütüphane sadece birkaç kitap ve dergi ile sınırlıyken yurt sakinlerinden İsmail Polat ve diğerlerinin çabaları sayesinde, koleksiyona özellikle Türk edebiyatı ve dergileri de eklenmiştir (Polat, 2023). Ayrıca dans geceleri ve film gösterimleri düzenlenmiştir. Başlangıçta sadece İngiliz ve Amerikan filmleri mevcutken sakinlerin talebi üzerine daha sonra Türk filmleri de ithal edilmiştir. Ayrıca spor faaliyetleri için de zaman ayrılıyordu. Yurt sakinlerinin, şirket takımları ve diğer yurtların takımlarıyla maçlar yaptıkları "Ataspor" adlı bir futbol kulüpleri vardı (Ernst, 2000). Bunların yanı sıra sahne ve diğer yurtlarda, sakinlerin vardiya aralarında prova ettikleri tiyatro gösterileri düzenli olarak sahnelenmiştir. Yurt yönetimi de zaman zaman etkinlikler düzenlese de bunlardan bazıları yurt sakinlerinin beklentileri ile örtüşmemiştir. Örneğin, Ramazan'ın bitişi vesilesiyle akordeon ikilisi, akrobatlar, bir illüzyon ikilisi ve bir palyaçonun yer aldığı varyete gecesi düzenlenmiştir. Ancak bu etkinlik sakinlerin beklentilerini tam olarak karşılayamamıştır (Stadsarchief Amsterdam, 1970).

Atatürk Yurdu'nda yurt sakinleri ve personel arasındaki ilişkiler de her zaman sorunsuz olmamıştır. Yurt sakini İsmail Polat "yurtta Türklere yeterince saygı duyulmadığını" belirtmiştir. En büyük sorunlardan biri yemek olmuştur. Polat'a göre yemekler yenecek gibi değildi. Örneğin, dişlerinin arasında kalan ete hayret ediyordu (Polat, 2023). Sakinlerin iştah açıcı olmadığını söylediği ekmekler hakkında da çok yumuşak ve bazen küflü olduğu yönünde şikâyetler vardı. Malzemeler de genellikle yetersizdi. Örneğin dört kişi için ince peynir dilimleri, bir yumurta ve bir teneke asma yaprağı dolması veriliyordu. Yemeklerden duyulan memnuniyetsizliğin en önemli nedenlerinden biri, Hollandalı aşçılara duyulan

1966 yılında Atatürk Yurdu'ndaki Türk işçilerin para biriktirdiklerini yansıtan bir kare

Kaynak: Nationaal Archief, CC0 / Anefo, Ron Kroon / Anefo

"Artık Türk toplumu olmadan Hollanda toplumunu hayal etmek imkânsızdır."

güvensizlikti. Özellikle de domuz etinin kendi yedikleri tavalarda hazırlandığından şüpheleniliyordu. Bir seferinde, yurdun tek Türk aşçısı görevi başında değilken ve yurt sakinleri yemeği onun yaptığını zannettiklerinden tüm yemekler yenmişti. Böylece Hollandalı aşçıların yerine Türk aşçıları getirmenin daha iyi olabileceği düşünülmeye başlanmıştır (Stadsarchief Amsterdam, 1971).

Yurttaki gerginlik, Aralık 1972'de mutfakta çıkan bir yangınla daha da artmıştır. Türk aşçının yangının çıktığı sırada tek başına hizmette olması ve ocağın yüksek bir derecede yanması sebebiyle yangının müsebbibi, Türk aşçısı gösterilmiştir. Yangın sebebiyle ocak, davlumbaz ve çatı onarılmak zorunda kalmıştır (Stadsarchief Amsterdam, 1972). Hollandalılar uzun süredir Türk aşçının okuma yazma bilmediği, yiyecekleri tencere kullanmadan doğrudan ocak üstünde pişirdiği ve ocağın sıcaklığını ocak tabanının eğilmesine neden olacak kadar yükselttiği iddialarından hareketle Türk aşçı ile sorun yaşıyordu. Yangın, bardağı taşıran son damla olmuş ve aşçı işten çıkarılmıştı. İşten çıkarma olayı sakinler arasında, "kendilerine ait" tek aşçılarından mahrum kalmaları ve daha fazla "çekilmez" yemek ve aynı tavada domuz eti pişirilip pişirilmediği noktasında kontrol kaybı anlamına geldiği için hoş karşılanmamıştı. Tepki olarak Türkler, neredeyse üç hafta süren bir açlık grevine girmişlerdir. Grev, haftalık olarak 10 bin Hollanda guldeni[3] değerinde yiyeceğin çöpe atılmasına neden olmuştur, çünkü belediye protestocuların fikirlerini değiştirip yemek yapılmasını istemeleri ihtimaline karşı yemeğin pişirilmesine devam edilmesini istemiştir (Het Parool, 1973a).

Yurt yöneticisi Bay Jansen, bazı yurt sakinlerinin açlık grevini kışkırtarak diğerlerini de yurt yönetimine karşı olumsuz etkilediğini iddia etmiştir. Hatta onları yurttan atmayı bile önermiştir. Sendika bu suçlamaları reddetmiş ve bütün yurt sakinlerinin yurtta kalmaya devam etmesi için mücadele etmiştir. Netice itibarıyla yurttan kimse gönderilmemiştir. Bunun yerine Bay Jansen emekli olmuş ve Bay Visser, yurdun yeni yöneticisi olmuştur. Yaşanan yönetici değişikliği sonrasında odada yemek yapmaya izin verilmiş ve kebap hazırlamak için yeni bir Türk aşçı getirilmiştir. Böylece grev başarıyla sonuçlanmıştır. Sendikanın yardımıyla, Türk sakinleri için cumartesi günleri düzenlenen Türk filmi gecesinin sürdürülmesi ve aile hekimine erişimin kolaylaştırılması gibi diğer konular da ele alınmıştır (Het Parool, 1973b; Stadsarchief Amsterdam, 1973; Ernst, 2000).

Yaşanan olumlu gelişmelerin yanı sıra tüm protesto eylemleri aynı derecede başarılı olmamıştır. Ağır sanayideki işlerin azalması ve Atatürk Yurdu sakinlerinin çalıştığı şirketlerin kapanmasının önüne geçilememiştir. Konut inşaat sektörü ve tersaneler 1970'lerde zor zamanlar geçirmiş, 1973 Petrol Krizi ve özellikle Japonya'da olmak üzere Asya'daki hızla artan rekabet nedeniyle işçiye talep ciddi şekilde

3-Gulden, Hollanda'nın 2002 yılına kadar kullandığı para birimidir.

1965 yılında göçmen işçiler için Amsterdam şehrinin Klaprozenweg sokağında bulunan yatakhanenin incelenmesinden bir kare

Kaynak: Nationaal Archief, CC0 / Anefo, Joop van Bilsen / Anefo

azalmıştır. Sonuç olarak, 1978'de NDSM'nin kapatılması tehlikesi baş göstermiş ve ünlü politikacıların desteklediği büyük bir grev yapılmıştır. Grevlere siyasi destek ve devletin mali desteğine rağmen NDSM küçülmeye devam etmiştir. 1980'lerin başına gelindiğinde ise Amsterdam'daki tersaneler kapılarını tamamen kapatmak zorunda kalmıştır (Keulen & Kroeze, 2021).

Amsterdam ve çevresindeki ağır sanayinin gerilemesi, birçok işçinin işten çıkarılması ve dolayısıyla yurtlardan ayrılmaları anlamına geliyordu. 1970'lerde yurt sakinlerinin sayısı bu nedenle büyük ölçüde azalmış ve yurdun finansmanını sağlamak giderek zorlaşmıştır. Birçok yurt sakininin ayrılmasının bir diğer nedeni de aileleriyle birlikte yurtta yaşamalarına izin verilmemesiydi. 1970'lerde aile birleşimi başladığında bu bir sorun hâline gelmiş ve birçok yurt sakini Amsterdam şehir merkezine taşınmıştır. 1978'de yurdun maliyeti karşılanamaz hale geldiğinden kesin kapanış gündeme getirilmiştir (Stadsarchief Amsterdam, 1978).

İşletme borçları artık yaklaşık 2 milyon Hollanda guldenine ulaşmış, aynı zamanda "misafir işçilerin" de yavaş yavaş Hollanda'ya kalıcı olarak yerleştiklerinin farkına varılmaya başlanmıştır. Böylece işçileri uzak bir yurtta tutmak yerine topluma entegre etmenin daha mantıklı olacağı düşünülmüştür (De Volkskrant, 1977). Ancak Atatürk Yurdu sakinleri bu süre zarfında birbirine sıkı sıkıya bağlı bir topluluk oluşturmuş ve kapanma ihtimaline karşı tepkilerini ortaya koymuştur (Stadsarchief Amsterdam, 1976).

Türkler kendilerinin -bir nevi- hafif alınmalarına izin vermemişlerdir. Yurt sakinleri ve Belediye Meclis Üyesi Louis Kuijpers arasında yapılan bir toplantıda, Türk

"Her ne kadar artık yurt olmasa da anıt, 'Atatürk' Caddesi ve aynı adı taşıyan otobüs durağı hâlâ buradaki Türk varlığını hatırlatmaktadır."

yurt sakinleri komitesi, konut merkezinin kapatılması durumunda, yurt sakini başına 5 bin guldenlik bir taşınma ve döşeme masrafı ödeneği de dâhil olmak üzere 10 maddelik talepte bulunmuştur. Kuijpers, bu talebin bir sorun teşkil edeceğini düşünmemiştir. Üstelik taşınma işleminin bir sosyal hizmet görevlisi ve gerekirse bir tercüman tarafından denetlenmesi gerekiyordu. Bu konuda da Kuijpers elinden geleni yapacağına söz vermiş ve özellikle yurt sakinlerine şehir merkezinde yeni konutlar bulunmuştur (Stadsarchief Amsterdam, 1977).

Yurt sakinleri komitesinin bir diğer talebi de Atatürk Yurdu'nun Hollanda'daki Türk toplumu için taşıdığı duygusal önemin bir işareti olarak bir anıt dikilmesiydi. Bu talep de yerine getirilerek Ağustos 1978'de yurdun yıkımına başlanmıştır. Aynı ay, M. Türkmen ve Y. Mimar tarafından tasarlanan anıt, belediye meclisi üyesi Kuijpers, NDSM yönetimi ve Türkiye'nin Hollanda Büyükelçisi'nin katılımıyla açılmıştır (Stadsarchief Amsterdam, 1976).

Bu yerleşim yerinin ayakta kaldığı 13 yıl boyunca, bölge sakinleri zorluklara rağmen burayı ellerinden geldiğince kendi evleri hâline getirmiştir. Kendi kültürlerini yanlarında getirmiş, kötü muamele gördüklerinde isyan etmiş ve sonunda birbirlerine sıkı sıkıya bağlı bir topluluk oluşturmuşlardır. Her ne kadar artık yurt olmasa da anıt, "Atatürk" Caddesi ve aynı adı taşıyan otobüs durağı hâlâ buradaki Türk varlığını hatırlatmaktadır. Yurdun yıkılmasının ardından birçok eski yurt sakini aileleriyle birlikte kalıcı olarak Hollanda'ya yerleşmeyi tercih etmiştir. Artık Türk toplumu olmadan Hollanda toplumunu hayal etmek imkânsızdır.

Sonuç

Atatürk Yurdu, içinde yaşayan misafir işçiler için Türk kimliğinin korunmasında kritik bir rol oynamıştır. Türk işçilerin karşılaştıkları zorlu koşullar göz önüne alındığında yurt, kültürlerini yaşatabilecekleri ve topluluk duygusunu güçlendirebilecekleri bir sığınak işlevi görmüştür. Yurt sadece barınma imkânı sağlamakla kalmamış; aynı zamanda Türk edebiyatı, filmleri ve tiyatro gösterileri gibi kültürel etkinliklerin deneyimlenebileceği bir kültürel liman olmuştur. Bu etkinlikler, işçilerin fiziksel mesafeye rağmen ana vatanlarıyla bağlarını korumalarında da yardımcı olmuştur. Bu kültürel koruma, özellikle sık sık ayrımcılık ve kültürel yabancılaşmayla karşılaştıkları bir ortamda yurt sakinlerinin zihinsel sağlığı ve kendilerine olan saygı ve gururlarını korumaları için hayati önem taşıyordu.

Günümüzde Hollanda'daki Türk toplumu için kimliğin korunması ve kültürel miras, hâlâ önemli olmakla birlikte bunun yansımasını, diasporadaki Türk kültürü ve geleneklerine verilen önem ile görmek mümkündür. Nitekim kimliklerini güçlendirmek ve geleneklerini gelecek nesillere aktarmak için önemli bir işleve sahip olan Türk dernekleri ve kültür merkezleri kurulmuştur. Kötü yaşam ve çalışma koşulları gibi ortak zorluklara maruz kalan yurt sakinleri örgütlenerek bir dayanışma ve kolektif güç

"Yurttaki ortak deneyimleri sayesinde sakinler, iş birliği ve kolektif eylemin değerini öğrenmiş, bu da onların haklarını daha etkili bir şekilde savunmalarını ve Hollanda toplumuna daha iyi entegre olmalarını sağlamıştır."

1978 yılında Amsterdam şehrinin Klaprozenweg sokağındaki Atatürk Yurdu'nun kapanması sonrasında dikilen Atatürk Anıtı'nın açılışından bir kare

Kaynak: Nationaal Archief, CC0 / Anefo , Rob C. Croes / Anefo

duygusu bulmuştur. Bu örgütlenme süreci, Hollanda'da kurulacak olan Türk derneklerinin de temellerini atmıştır. Yurttaki ortak deneyimleri sayesinde sakinler, iş birliği ve kolektif eylemin değerini öğrenmiş, bu da onların haklarını daha etkili bir şekilde savunmalarını ve Hollanda toplumuna daha iyi entegre olmalarını sağlamıştır.

Atatürk Yurdu artık olmasa da yurdun tarihi ve anısı Hollanda'daki Türk toplumunda yaşamaya devam ediyor. Yurt hem ekonomik hem toplumsal nedenlerle 1978'de kapatıldıktan sonra eski sakinler Amsterdam ve Hollanda'nın diğer bölgelerine dağıldılar. Birçoğu, çoğunlukla aile birleşimiyle Hollanda'ya kalıcı olarak yerleşti, bu da Türk topluluğunun sağlam temeller üzerine kurulu bir şekilde genişlemesini sağladı. Yurdun yıkılması, Türk göçmenlerin tarihinde önemli bir dönemin sonu anlamına gelirken aynı zamanda bu yıkım, göçmenlerin Hollanda toplumuna entegrasyonuna kapı araladı. Günümüzde caddenin adı olan "Atatürk" ve yurt alanında bulunan anıt, yurdun tarihini ve Türklerin Hollanda toplumuna katkısını hatırlatmaya devam ediyor. Bu semboller, Türk topluluğunun karşılaştığı zorluklar ve elde ettiği başarıların görünür olmasına hizmet ederken değişen bir toplumda kültürel kimliğin korunmasının önemini de vurguluyor.

Kaynakça

Baartman, N. (1993, 20 Şubat). *Ambulant Turkenkamp*, De Volkskrant.

De Volkskrant. (1977, 5 Mayıs). Woonoorden moeten dicht: Integratie gastarbeider uitgangspunt beleid.

Ernst, M. (2000, 1 Şubat). *Woonoord Atatürk in Noord*, Ons Amsterdam.

Het Parool. (1973a, 4 Ocak). Turken weigeren voedsel uit keuken van 'Atatürk'.

Het Parool. (1973b, 10 Ocak). *Gemeente komt terug op besluit: Geen Turken uit woonoord 'Atatürk,'*.

Jennissen, R. (Ed.). (2011, 3 Ocak). *De Nederlandse migratiekaart: Achtergronden en ontwikkelingen van verschillende internationale migratietypen*. Onderzoek en Beleid.

Kayaturan, H. (2023). *Emin Batman tarafından yapılan röportaj*. Het Scheepvaartmuseum Amsterdam.

Keulen, S. & Ronald, K. (2021). De Europese Commissie als motor van verandering: Staatssteun, neoliberalisme en de sluiting van de Amsterdamse scheepswerven, 1976-1986, *TSEG* 18 (1), 79-108.

Kroon, R. (1966). Turken sparen in Amsterdam-Noord in woonoord Atatürk. De Spaarbank van de Stad Amsterdam kwam elke twee weken langs op het woonoord. 919-4455, Nationaal Archief.

Polat, İ. (2023). *Emin Batman tarafından yapılan röportaj*. Het Scheepvaartmuseum Amsterdam.

SoZaVoX 3. (1966, Ocak). Turkse bouwvakkers in nieuw woonoord.

Stadsarchief Amsterdam. (1965). "10378-10379 Klaprozenweg 64, 1965-1982," 10151 Archief van de Dienst Bouw- en Woningtoezicht: bouwtekeningen gesloopte percelen. https://archief.amsterdam/inventarissen/file/c0d06cbb-8215-3e18-7913-b6e3bd04a755

Stadarchief Amsterdam. (1970). "241 Correspondentie over de sociaal-culturele begeleiding van de bewoners van het woonoord Atatürk, 1970-1972," 5194 Archief van de Dienst Gemeentelijke Personeelsvoorziening.

Stadarchief Amsterdam. (1971). "177 Stukken betreffende de sociaal-culturele verzorging van Turkse arbeiders in woonoord Klaprozenweg, 1965-1971;" "181 Vergaderverslagen van ondernemingsraad aangaande het woonoord Atatürk, 1972," 5194 Archief van de Dienst Gemeentelijke Personeelsvoorziening. https://archief.amsterdam/inventarissen/file/715dd7a4-ef18-1f50-3015-c76fc8718f27

Stadsarchief Amsterdam. (1972). "238 Rapport betreffende de brand in de keuken van het woonoord Atatürk op 20 december 1972, 1972," 5194 Archief van de Dienst Gemeentelijke Personeelsvoorziening. https://archief.amsterdam/inventarissen/file/102859e1-4652-ae66-b354-f8d-040b6c848

Stadsarchief Amsterdam. (1973). "246 Onderzoeksrapport, correspondentie en krantenknipsels inzake de problemen van de bewoners van het woonoord Atatürk met de kantine en de geboden maaltijden, 1972-1973," 5194 Archief van de Dienst Gemeentelijke Personeelsvoorziening. https://archief.amsterdam/inventarissen/file/418e6d03-6cf7-74be-3441-de9b50cc2c25

Stadsarchief Amsterdam. (1976). "610 Stukken betreffende de herhuisvesting van bewoners van de woonoorden Tussenhaven en Atatürk na opheffing van de Stichting Huisvesting Migranten, 1976-1981," 5470 Archief van de Gemeentelijke Dienst Herhuisvesting. https://archief.amsterdam/inventarissen/details/5470/path/2.2.4.5.5.9

Stadsarchief Amsterdam. (1977). "Toezeggingen van Kuijpers aan bewoners van Turks woonoord: Kans op behoud Atatürk," Het Parool, 20 oktober 1977; "610 Stukken betreffende de herhuisvesting van bewoners van de woonoorden Tussenhaven en Atatürk na opheffing van de Stichting Huisvesting Migranten, 1976-1981," 5470 Archief van de Gemeentelijke Dienst Herhuisvesting. https://archief.amsterdam/inventarissen/details/5470/path/2.2.4.5.5.9

Stadsarchief Amsterdam. (1978). "610 Stukken betreffende de herhuisvesting van bewoners van de woonoorden Tussenhaven en Atatürk na opheffing van de Stichting Huisvesting Migranten, 1976-1981," 5470 Archief van de Gemeentelijke Dienst Herhuisvesting. https://archief.amsterdam/inventarissen/file/89b97e74-2b2d-1633-7781-b3113353b956.

Tuşkan, E. & Jaap, V. (2004). *Lied uit den vreemde: Brieven en foto's van Turkse migranten 1964-1975*. Aksant.

Van Bilsen, J. (1965). Woonoord voor buitenlandse werkkrachten aan de Klaprozenweg te Amsterdam; een slaapzaal. 918-5353, Nationaal Archief.

Söyleşi

OĞUZHAN AKDEMİR İLE HOLLANDA TÜRK TOPLUMUNDA CAMİNİN MEKÂNSAL ÖNEMİNE DAİR: SADECE BİR İBADETHANE Mİ?

OĞUZHAN AKDEMİR
Hollanda Diyanet Vakfı'na Bağlı
Deventer Merkez Cami Yönetim Kurulu Sekreteri

✍ Kısaca kendinizden ve göç geçmişinizden bahseder misiniz?

Adım Oğuzhan Akdemir, Hollanda'nın Deventer şehrinde doğup büyüdüm. Aslen Ardahanlıyım. Eğitimimi İşletme Bilimi alanında yüksek lisans düzeyinde tamamladım. Topluma katkıda bulunmayı her zaman önemli buldum. Bu bağlamda, ikamet ettiğim Deventer şehrinde, toplumun çeşitli kesimlerinin sesini duyurabilmek ve yerel düzeyde insanlara fayda sağlayacak olumlu değişiklikler yapabilmek amacıyla belediyede meclis üyesi olarak aktif rol alıyorum. Bu süreçte toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya ve onlara hizmet etmeye yönelik çeşitli çalışmalar yapmayı hedefliyorum.

✍ Hollanda'da cami deyince ne düşünmeliyiz? Hollanda'da doğup büyümüş bir genç olarak camiler sizin için kişisel olarak ne ifade etmektedir?

Hollanda'da camiler, sadece namaz kılınan dinî mekânlar olmanın ötesinde, çok daha geniş bir anlam taşımaktadır. Camilerimiz, bizi bir araya getiren, birliktelik hissimizi güçlendiren ve toplumsal dayanışmayı teşvik eden sosyal merkezlerdir. Hollanda'da doğup büyümüş bir genç olarak camiler, kültürümü ve inancımı yaşatma noktasında benim açımdan vazgeçilmez bir sığınaktır. Aynı zamanda camilerimiz, farklı kültürlerden insanları bir araya getirerek, toplumsal uyum ve anlayışın gelişimine katkıda bulunmaktadır.

DHL

✍ Bir camide günler nasıl geçer? Örneğin camide ortalama bir hafta sonunu anlatır mısınız? Çocuğundan yaşlısına kadar, Hollanda'daki bir camide nasıl vakit geçirilir?

Bir camide hafta sonları, vakit namazlarının yanı sıra çeşitli konferanslar ve etkinlikler düzenlenir. Örneğin, kadınlar için kahvaltı sabahları, her yaştan insan için Kur'an dersleri ve Ramazan'da iftar akşamları gibi çeşitli etkinlikler düzenlenir. Bu aktiviteler, toplumun bir araya gelmesini, öğrenmesini ve sosyalleşmesini sağlar. Dolayısıyla Hollanda'da camiler, sadece ibadet edilen yerler olmanın ötesinde, toplumun buluşma noktasıdır. Ayrıca, masa futbolu ve bilardo gibi sosyal aktiviteler de caminin sunduğu etkinlikler arasındadır.

✍ Camiler Hollanda'da genelde vakıf veya dernek statüsündedir. Bir caminin açılma veya kurulma sürecinde genelde hangi resmî prosedürler izlenmesi gerekir? Örneğin, minareli bir caminin inşa edilmek istenmesi durumda, belediyenin şehir planlaması kapsamında camiler, mimari olarak şartlara tabi tutulur mu?

Hollanda'da din özgürlüğü, Hollanda Anayasası'nın 6. maddesinde garanti altına alınmıştır. Bu durum, herkesin istediği dinî ibadethaneyi kurma hakkına sahip olduğu anlamına gelir. Müslüman topluluk tarafından bir cami inşa etmek istendiğinde, özellikle minare gibi özgün mimari özellikler taşıyan yapılar için yerel yönetimlerin (belediyelerin) şehir planlama kuralları ve yönetmelikleri çerçevesinde izin alınması gerekmektedir. Yeni yürürlüğe giren Çevre Yasası (*Omgevingswet*) gibi yasalar, bu tür projelerin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynar. Bu yasa, inşaat projelerinin çevresel, estetik ve toplumsal etkilerinin dikkate alınmasını sağlar.

✍ Göç çalışmaları literatüründe, göç koşullarında hizmet veren camilerin, ana vatandakilerden daha farklı işlevleri olduğundan bahsedilir. Siz bu konuda ne dersiniz?

Kesinlikle Türkiye ve Hollanda'daki camiler arasında fark var. Hollanda'daki camiler çok fonksiyonlu topluluk merkezleri olarak işlev görür.

✍ Camilerin; Hollanda Türk toplumu, Müslüman toplum ve genel anlamda Hollanda toplumu içindeki rolü ve etkisi nedir?

Türk toplumu için camiler, hem dinî ibadetlerin yerine getirildiği kutsal mekânlar, hem de kültürel ve sosyal etkinliklerin merkezi olarak önemli bir rol oynar. Türk camileri, Türk toplumunun dinî ve kültürel kimliğini korumasına yardımcı olur. Aynı zamanda yurt dışında yaşayan Türkler arasında birlik ve dayanışmayı teşvik eder.

Hollanda'da yaşayan geniş Müslüman topluluğu açısından camiler, sadece Türk-

"Yeşil Cami Projesi'nde yer alan Deventer Merkez Cami olarak söz konusu dinî öğretileri günlük yaşamımıza uyarlayarak, doğaya karşı sorumluluklarımızı yerine getirmeye çalışıyoruz."

lerle sınırlı olmayıp, farklı etnik kökenlerden gelen Müslümanların buluştuğu bir platform işlevi görür. Bu camiler, dinî öğretileri ve değerleri nesilden nesile aktarmanın yanı sıra Müslüman topluluğunun sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan merkezler haline gelmiştir. Camiler, özellikle ilk nesil göçmenlerin entegrasyon sürecine önemli katkılarda bulunmuş, kültürel değerlerin korunması ve yeni bir toplumda yer edinme sürecinde kilit bir role sahip olmuştur.

Camiler, genel olarak Hollanda toplumu için de çeşitliliği, çokkültürlülüğü ve dinî özgürlüğü temsil eder. Camiler, farklı kültürel arka planlardan gelen insanların bir araya gelip etkileşime geçebileceği, birbirlerini daha iyi anlayabileceği platformlardır. Camilerin varlığı, Hollanda'da yaşayan çeşitli topluluklar arasında diyalog ve karşılıklı anlayışın geliştirilmesine katkıda bulunur. Ayrıca, camilerin sosyal ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapması, Hollanda toplumu içinde Müslüman topluluğunun daha görünür ve etkileşim içinde olmasını sağlar, bu da toplumsal uyum ve entegrasyona olumlu yönde katkıda bulunur. Her yıl herkesin davetli olduğu iftar programları, bunun gibi güzel bir örneğidir.

Sonuç olarak, camiler; Türk toplumu, Hollanda'daki Müslüman topluluk ve genel anlamda Hollanda toplumu için çeşitli ve önemli roller üstlenmektedir. Bu roller, dinî ibadetin ötesinde kültürel ve sosyal dayanışmayı teşvik ederek topluluklar arası karşılıklı uyumu ve anlayışı artırmaktadır.

✍ Camilerdeki çalışmalar ve etkinliklerde kadınların rolü nedir?

Camilerde kadınlar, birçok çalışma ve etkinliklerde önemli roller üstlenirler ve cami topluluğuna katkıda bulunurlar. Kadınların katkıları vazgeçilmez bir değer taşır. Örneğin, çeşitli etkinliklerin organizasyonundan sorumlu olurlar, Ramazan iftarlarını düzenlerler, evde yaptıkları ürünleri camide satarak cami bütçesine katkı sağlarlar. Bu tür faaliyetler, cami topluluğunun sosyal ve kültürel yaşamını zenginleştirir ve kadınların topluluk içindeki etkinliklerine olanak tanır.

✍ Hollanda toplumunun camilere karşı bakışını nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu anlamda camilerin karşılaştığı zorluklar var mıdır? Varsa buna yönelik çözümler nelerdir?

Hollanda toplumu içinde camilere yönelik algılar zaman içinde değişmiştir ve genel olarak, toplumun büyük bir kesimi tarafından saygı ile karşılanmaktadır. Camiler, çokkültürlü Hollanda toplumunun bir parçası olarak kabul edilir ve dinî özgürlükler çerçevesinde faaliyet gösterirler. Ancak ülkede artan aşırı sağ ve kutuplaşma eğilimleri, bu olumlu algıyı zaman zaman zorlayabiliyor. Bu durum, bazı topluluklarda camilere ve Müslümanlara yönelik ön yargıların ve yanlış anlamaların artmasına neden olabilmektedir.

"Dolayısıyla Hollanda'da camiler, sadece ibadet edilen yerler olmanın ötesinde, toplumun buluşma noktasıdır."

Hollanda makamları ile camilerin iletişimi var mıdır? Varsa bu iletişim nasıldır? Camilere maddi veya manevi destekleri var mıdır?

Camimiz ve yerel makamlar arasındaki ilişkilerin iyi olduğunu söyleyebilirim. Sağlıklı bir iletişim kanalı var.

Aşırı sağın arttığı bir dönemde İslam ve yabancı düşmanlığı camileri de etkiliyor mu? Etkiliyorsa, bu durum camilere ve cemaate nasıl yansıyor? Önlemler alınıyor mu? Yerel makamlar bu konuda destek sunuyor mı?

Aşırı sağın yükselişi ve İslam ile yabancı düşmanlığının arttığı bir dönemde, bu tür eğilimlerin, camiler ve onların cemaatleri üzerinde etkileri olabilmektedir. Bu durum, cami cemaatlerinde zaman zaman endişe ve güvensizlik duygularını tetikleyebiliyor. Aynı zamanda toplumsal uyum ve entegrasyon sürecini olumsuz yönde etkileyebiliyor. Ancak Deventer şehrinde bu pek söz konusu değil. Deventer'de, cami cemaati ile diğer topluluklar arasında güçlü bir diyalog ve etkin iletişim kanalları olduğunu söyleyebilirim. Bu durumun, Deventer toplumunda sosyal bütünleşmeye önemli ölçüde katkıda bulunduğunu düşünüyorum.

Türk camilerin farklı toplumların ibadethanelerinden farkı nedir?

Farklılıklardan en belirgin olanı, mezhep farklılığı ve organizasyon yapısındaki farklılıklardır. Örneğin Türk camilerindeki cemaatin çoğu Hanefi mezhebine göre dinini yaşarken, Faslı Müslümanlar daha çok Maliki mezhebine göre hareket ederler. Organizasyon konusunda ise Türk camileri ve onları yöneten kuruluşların, merkezî ve iyi organize edilmiş yapılara sahip olma özelliği taşıdığını söyleyebilirim.

Hollanda'da 'Yeşil Cami' giderek daha fazla gündeme gelmektedir. 'Yeşil Cami' nedir? Hollanda'da bu camilerin sayısı nedir?

"Camiler, genel olarak Hollanda toplumu için de çeşitliliği, çokkültürlülüğü ve dinî özgürlüğü temsil eder."

Yeşil Cami Projesi, sürdürülebilir ibadethanelerin yaygınlaştırılması amacıyla 2016 yılında Hollanda Diyanet Vakfı'nın Hollanda Protestan Kilisesi ile başlatmış olduğu iş birliği sonucunda faaliyete geçirilmiştir. Proje, daha önce kiliselere yönelik başlatılan ve hâlâ devam eden Yeşil Kiliseler Projesi'nin camilere uyarlanmış halidir. Şu an Hollanda'da toplamda 22 cami, Yeşil Cami Projesi'ne dâhil olmuştur. Bu sayı giderek artmaktadır. Bu camilerden biri Deventer Merkez Cami'dir ve camimiz Deventer şehrinde Yeşil Cami Projesi'ne ilk katılan camidir.

Hollanda'da 'Yeşil Cami' *(Groene Moskee)*, çevresel sürdürülebilirlik ve ekolojik duyarlılık ilkelerine bağlı kalarak olabildiğince sürdürülebilir bir şekilde faaliyet göstermeyi taahhüt eden camidir. Yeşil Camiler; güneş panelleri kurarak yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi veya doğal gaz gibi fosil yakıtların alternatiflerini kullanarak ve enerji verimliliğini artırıcı diğer uygulamalara başvurarak gerçekleştirilebilir. Kullanılabilecek yöntemler ile ilgili bir kılavuz vardır. Tavsiye edilen diğer bazı uygulamalar arasında; cemaate yönelik bilgilendirme programları, çocuklara yönelik etkinlikler, afişlerin hazırlanması, cami bahçesinin bilinçli bakımı, çevre temizliği ile ilgili etkinlikler, yerel ürünlerin tanıtımı, bisiklet kullanımının teşvik edilmesi, doğaya zarar veren temizlik malzemelerinin satın alınmaması, geri dönüştürülmüş kâğıt kullanılması ve iftar etkinliklerinde plastik kullanımının azaltılması da yer almaktadır.

İslam'ın, gezegenimize zarar vermememiz ve onu korumamız gerektiği yönünde güçlü bir mesajı vardır. Dinimiz, dünyanın bize Allah tarafından emanet edilen bir hediye olduğunu ve dünyayı korumamız gerektiğini söyler. Yeşil Cami Projesi'nde yer alan Deventer Merkez Cami olarak söz konusu dinî öğretileri günlük yaşamımıza uyarlayarak doğaya karşı sorumluluklarımızı yerine getirmeye çalışıyoruz. Aynı zamanda topluma bu konuda örnek olmaya çalışıyor ve farkındalık oluşturmak istiyoruz.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

Lahey Büyükelçisi Selçuk Ünal ve YTB Başkanı Abdullah Eren'in Hollanda'ya göçün 60. yılı kapsamında 5 Mayıs 2024 tarihinde Rotterdam'da eski NDSM tersanesinde çalışmış olan birinci nesil Türk işçilerine gerçekleştirdikleri ziyaretten bir fotoğraf
Kaynak: *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı*

1983 yılında Dordrecht şehrinin Matena sokağındaki Türk mahalle komitesine ait bir görsel (Solda Zeykir Yaman, sağda Hüseyin Gündoğdu).
Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, 552_300977, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/92F41EC997F8D7333828B4AF-9CE7E792/showbrowse*

1965 yılında Hollanda'nın Klaprozenweg sokağında ADM ve NDSM gemi inşasında çalışan yabancı işçilerin ikametgâhı olan "Atatürk Yurdu"ndan bir kare

Kaynak: *Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening en rechtsvoorganger: foto's, http://archief.amsterdam/archief/10009, Dosya numarası:010009013122, https://archief.amsterdam/beeldbank/detail/2fae33cf-08b3-acac-aa7f-66a2840b98d4*

1965 yılında Amsterdam şehrindeki Klaprozenweg sokağında yabancı işçilere ayrılmış büyük salondan bir kare
Kaynak: *Nationaal Archief, CC0 / Anefo, Joop van Bilsen / Anefo*

Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Collectie Turkse Dordtenaren, 669_1525, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/BE77E825AC8711E489FB00163E535DC5/showbrowse*

1968 yılında çekilmiş Türk misafir işçilerin kalması için geçici olarak kullanılan Atatürk Yurdu'n-dan bir kare

Kaynak: *Stadsarchief Amsterdam, Collectie Stadsarchief Amsterdam: foto's eigen fotodienst, Arsath Ro'is, J.M., http://archief.amsterdam/archief/10122, Dosya numarası: 010122044981, https://archief.amsterdam/beeldbank/detail/782ea3bf-1830-4140-0a91-1b9a29f4dbb0*

1987 yılında Dordrecht şehrindeki bir Türk manavının fotoğrafı
Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, Buunk, J.G., 552_327037,https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/9EC43DB5A4CA0E3A75E3E1BFCB73EE3E/showbrowse*

1989 yılında Dordrecht şehrindeki bir Türk dükkânının iç mekânından çekilmiş satıcılar ve müşterilerin de yer aldığı bir fotoğraf
Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, Molendijk, Ad, 552_328827, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/0de9fd324391547c0143c3a-64b9701f9/showbrowse*

1980 yılında Dordrecht şehrinde kurulan haftalık pazarda Türk vatandaşlarının olduğu bir fotoğraf
Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, Molendijk, Ad, 552_302651, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/88B5F-215B08F485B1D944B21F60E1597/showbrowse*

1995 yılında Dordrecht şehrinde bulunan Merwestein Parkı'nda oturan bir Türk göçmenin fotoğrafı
Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke Prentverzameling, 552_302805, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/D5705989F0A0583DF3F526CD3ED4223F/showbrowse*

Dordrecht şehrinde yaşayan ve kapı eşiğinde oturan bir Türk ailesi
Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Collectie Turkse Dordtenaren, 669_1349, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/BE772D14AC8711E489FB00163E535DC5/showbrowse*

Dordrecht'in bir sokağında evlerinin önünde Anadolu'nun geleneksel kıyafetleriyle poz veren kadınlar ve çocuklar
Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Collectie Turkse Dordtenaren, 669_1328, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/BE76DE9EAC8711E489FB00163E535DC5/showbrowse*

1980 yılında Utrecht'in Lombok semtindeki (muhtemelen Javastraat veya çevresi) bir evin Türk sakinlerinin görüntüsü
Kaynak: *Het Utrechts Archief, Fotoğrafçı J. Lankveld, 01-01-1980, 400874*

XI. BÖLÜM

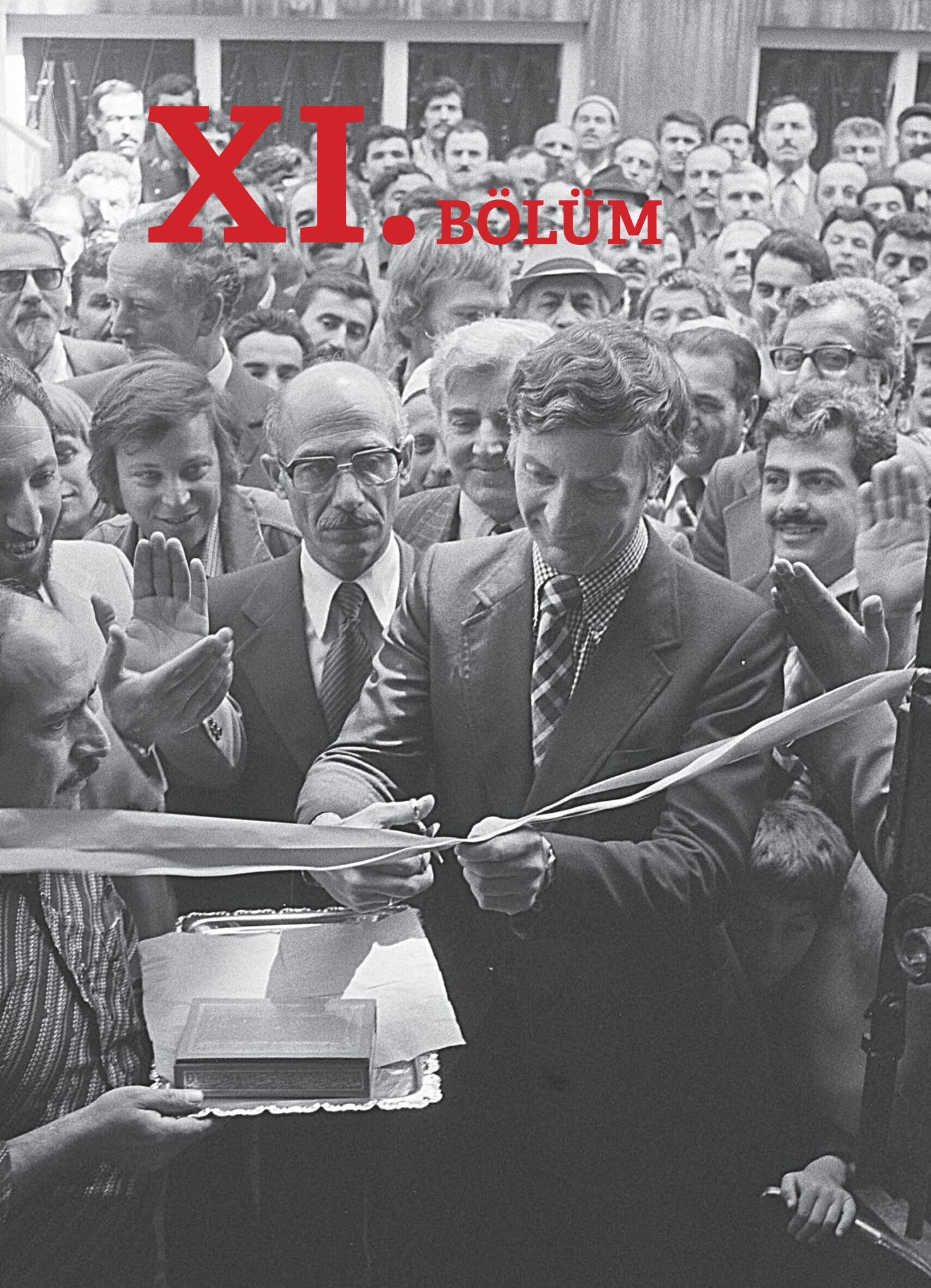

DİASPORA
VE DİN

HOLLANDA'DAKİ TÜRK DİASPORASI İÇİN MÜSLÜMANLAR VE DEVLET ARASI İLETİŞİM ORGANI'NIN ÖNEMİ

Muhsin Köktaş & Ebubekir Öztüre

EĞİTİMDE ÇEŞİTLİLİK: İSLAM OKULLARI ÜZERİNE YUSUF ALTUNTAŞ İLE SÖYLEŞİ

Yusuf Altuntaş

GEÇİCİ İŞÇİLİKTEN EBEDÎ İSTİRAHATE DÖNEN YOLCULUKLAR: İSLAMİ MEZARLIKLAR VAKFI BAŞKANI HAMED AMRINO İLE SÖYLEŞİ

Hamed Amrino

HOLLANDA'DAKİ TÜRK DİASPORASI İÇİN MÜSLÜMANLAR VE DEVLET ARASI İLETİŞİM ORGANI'NIN ÖNEMİ

MUHSİN KÖKTAŞ[1] & EBUBEKİR ÖZTÜRE[2]

Giriş

Müslümanlar ve Devlet Arası İletişim Organı (*Contactorgaan Moslims en Overheid*-CMO) 2004'ten bu yana Hollanda devleti tarafından resmî olarak tanınan bir çözüm ortağı olarak Müslümanların hükümet ve siyasetteki çıkarlarını temsil eden ve 382 caminin dolaylı[3] olarak bağlı olduğu bir kuruluştur. CMO, Müslümanları ilgilendiren her konuda devlet kurumlarına ve bakanlıklara danışmanlık yaparak Müslümanlar adına fikir beyan etmektedir. CMO'nun fikir beyan ederek faaliyet gösterdiği alanlar çok geniş olmakla birlikte bunlar arasında helal kesim, Müslüman mezarlığı, okul içi ve okul dışı din eğitimi, İslam düşmanlığı, ayrımcılık ile mücadele yer almaktadır. Ayrıca CMO, Hollanda'daki Müslümanların kolektif eylem kapasitesini teşvik etmekte ve birleştirmekte, tabanını ilgilendiren gelişmeleri yakından izlemekte ve bu konularda bakanlıklar, siyasi aktörler ve medyayla iletişimi devam ettirmektedir. Bu makalede CMO'nun, Hollanda'daki Müslümanlar için önemi hakkında bilgi verilmektedir.

CMO'nun Kuruluş Süreci

Batı Avrupada laiklik ilkesi, uygulamada ülkelere göre farklılaşabilmektedir. Hollanda'da bu ilke, örneğin laikliğin katı ve dışlayıcı bir şekilde uygulandığı Fransa gibi ülkelere karşın "kapsayıcı tarafsızlık ilkesi" çerçevesinde uygulanmaktadır. Buna göre devlet, dinler veya inançlar arasında ayrım yapmamakla ve eşit davranmakla yükümlüdür. Ayrıca bu ilke, dinî kuruluşların desteklenmesi veya devletin bu kuruluşlarla diyalog hâlinde olmasına engel teşkil etmemektedir. Somut olarak Hollanda'da laiklik ilkesi 1983 yılından itibaren Anayasa'nın

1-Müslümanlar ve Devlet Arası İletişim Organı (CMO) Başkanı.
2-Eski CMO Genel Koordinatörü.
3-CMO'nun muhatabı camilerin çatı kuruluşlarıdır. Camiler çatı kuruluşları aracılığıyla CMO'da temsil edilmektedir.

birinci maddesi (eşitlik ilkesi) ve altıncı maddesi (din özgürlüğü) doğrultusunda şekillenmektedir (Pels, 2019). Hollanda ayrıca çoğulcu dinî hayatın temel bir karakteri olarak görülen tarihi "sütunlaşma" tecrübesi ile de çeşitliliğe yabancı olmayan bir ülkedir. Özellikle 20. yüzyılda Reformcu Protestanlar, Katolikler, Liberaller ve Sosyalistler gibi gruplar bu anlamda birer sütunu temsil etmekte ve kendilerine ait okullar kurarak ve alanlar inşa ederek bir çeşit kurumsallaşma sürecine girmişlerdir (İmga, 2011). Uzun süredir Anglo-Sakson çokkültürlülük modelini takip eden Hollanda devleti, din ile ilişkisinde de istişare kurullarını önemsemiş ve azınlıkların ihtiyaçlarını istişare edebilmek için dinî azınlıkların örgütlenmesini teşvik etmiştir.

Kurumsal düzeyde istişare toplantıları için girişimler ilk olarak 70'li yıllarda başlanmıştır. İlerleyen yıllarda Ulusal İslam Komitesi (*Islamitisch Landelijk Comité*), Hollanda İslam Konseyi (*Islamitische Raad Nederland*) ve Hollanda Müslüman Konseyi (*Nederlandse Moslimraad*) gibi oluşumlar kurularak bazı teşebbüsler olmuş, fakat çeşitli sebeplerle bu girişimler sürdürülebilir olmamıştır (Debeer vd., 2011).

23 Mayıs 2001'de dönemin Büyük Şehirler ve Entegrasyon Politikası Bakanı ile ulusal İslami kuruluşların delegasyonları arasında yapılan istişareler ile Hollanda'daki İslami kuruluşları temsil eden bir irtibat kurumunun gerekliliği ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır (Debeer vd., 2011). Buna cevaben, dönemin Büyük Şehirler ve Entegrasyon Politikası Bakanı, 11 Eylül 2001'de "Müslümanları ilgilendiren konularda ulusal düzeyde İslami (Sünni) kuruluşlar ile istişareyi kolaylaştırmak adına bir irtibat organının kurulması için inisiyatif aldıkları" açıklamasında bulunmuştur (Trouw, 2001). Bu inisiyatife, Müslümanlar ve Devlet Arası İletişim Organı (*Contactorgaan Moslims en Overheid* - CMO) adı verilmiştir.

Bir irtibat organının kurulmasının önemi çoğunluk tarafından onaylanarak bir hazırlık komitesi kurulmasına karar verilmiştir. Hazırlık komitesini oluşturan CMO çalışma grubu, mevcut İslami kuruluşlarca Müslümanlar ve hükümet arasında böyle bir irtibat organının nasıl kurulması gerektiğini gösteren bir plan hazırlamakla görevlendirilmiştir. Hollanda'daki ulusal şemsiye kuruluşların yönetim kurullarının, CMO çalışma grubuna ikişer temsilci göndermesi konusunda anlaşmaya varılmıştır.

CMO çalışma grubu, 11 Kasım 2001, 13 Ocak 2002, 10 Mart 2002, 21 Nisan 2002, 19 Mayıs 2002 ve 6 Temmuz 2002 tarihlerinde toplanmış ve tüm taraflar CMO'yu gerçekleştirmenin büyük önem taşıdığı konusunda mutabık kalmıştır. Bu toplantılar sırasında, diğer konuların yanı sıra kurallar ve çerçevenin belirlenmesi amacıyla bir Tartışma Belgesi, İrtibat Organları için Kabul Kriterleri Envanteri ve CMO çalışma grubunun çeşitli üyelerinin kabul kriterlerine ilişkin görüşlerinin alındığı bir envanter oluşturulmuştur. Hatta bunun için özel bir Kriterler Komitesi oluşturulmuştur. Benzer amaçla daha önce kurulmuş olan ve 26 kiliseyi ve iki Yahudi topluluğunu temsil eden Hükümet İşleri Kiliseler Arası İrtibat Kurumu (CIO), dokuz Yahudi topluluğunu temsil eden Merkezi Yahudiler İstişare Kurumu (CJO) ve Hindular için kurulmuş Hindu Konseyi, devlet tarafından söz konusu tanınma kriterlerini yerine getiren temsil kurumlarındandır.

CMO'ya katılacak üye dernekler için kriterler henüz belirlenmeden önce ilk aşamada CMO çalışma grubunun, yalnızca 11 Eylül 2001 tarihli toplantıya davet edilen ulusal

çatı kuruluşlarının temsilcilerinden oluşmasına karar verilmiştir. CMO'nun muhtemel üyelerinden oluşan bir delegasyon, Hükümet İşleri Kiliseler Arası İrtibat Kuruluşu'nun modülatörleriyle de tanıştırılmıştır. CMO çalışma grubu ayrıca Hollanda hükümetine, sosyal uyumun önemini vurgulayan ve CMO'nun bu bağlamda devletin bir istişare ortağı olarak hareket etmeye istekli olduğunu bildiren bir mektup göndermiştir.

CMO, Hollanda'da Müslümanların haklarını devlet nezdinde savunmak amacıyla, 2004 yılında resmî olarak, Türk, Faslı ve Surinamlı topluluklara ait ulusal çatı cami kuruluşları tarafından kurulmuş, 2006 yılında ise Hollanda devleti tarafından Müslümanların devlet nezdinde resmî temsilcisi olarak tanınmıştır. Hollanda'da devletin tanıdığı sekiz dinî kurum ve felsefi/yaşam tarzı kurumu vardır. Bu kurumlar yılda bir veya iki kez Diyanet olarak ifade edebileceğimiz[4] Dinî İşlerden Sorumlu Bakan ile dinî ve felsefi konularla ilgili gelişmeleri görüşmektedir.

CMO'nun İlkeleri

Hollanda Anayasası'nda kilise ve devlet ayrılığı ilkesi esastır. Bu ilke devletin tebaasının dinî işlerine karışmaması anlamına gelir. Örneğin hükümet dinî konulara ve din adamlarının atanmasına müdahale edemez, bu dinî toplulukların kendilerini ilgilendiren bir konudur. Ancak çeşitli alanlarda hükümetin dinî örgüt ve mezheplerin temsilcilerine danışması ve toplumsal öneme sahip konularda anlaşmalar yapabilmesi önemlidir. Bu, dinler arası diyalog ve Hollanda toplumuna katılım gibi sosyal ve politik temalarla ilgili konuları içerir. Bu tür iletişim organlarına örnek olarak Hükümet İşleri Kiliseler Arası İrtibat Kurumu, Merkezi Yahudi Danışma Kurulu (CJO) ve Hindu Konseyi verilebilir.

Bu çerçevede, göçmen kökenlilerin entegrasyonundan sorumlu olan Hollanda Sosyal İşler ve Çalışma Bakanlığı hem kendi talebi hem de CMO'nun talebi üzerine etnik azınlıklara yönelik entegrasyon politikasının koordinasyonu ile ilgili konularda CMO ile istişarelerde bulunabilir. Buna ek olarak, Adalet ve Güvenlik Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı, ceza infaz kurumlarında ve silahlı kuvvetlerde İslami manevi rehberlerin seçimi ve atanması için CMO'ya başvurabilir. Adalet Bakanlığı, Güney Hollanda bölgesinde İslami manevi danışmanların atanmasına ilişkin olarak Rijnmond Bölgesi'nde İslami Kuruluşlar Platformu Vakfı'nın (*Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond*- SPIOR) İslami Manevi Rehberliği bölümüyle bir anlaşma yapmıştır. CMO'nun bu konuda ulusal bir düzenleme oluşturması önemli bir girişim olarak değerlendirilebilir.

CMO çalışma grubuna katılan ulusal çatı kuruluşlar CMO'nun bir parçası olmuştur. CMO'nun, bu kuruluşların tabanı göz önüne alındığında, Hollanda'daki Müslümanları temsil ettiği kabul edilebilir. CMO, başlangıçta çatı kuruluşları ile kurulmuş olsa da, süreç içerisinde başka İslami kuruluşlar da başvuruda bulunabilmektedir. Şeffaflığın ve demokratik yapının sağlanması gerektiği düşüncesinden hareketle CMO, yapılan tüm üyelik başvurularını işleme almak ve cevap vermekle yükümlüdür.

CMO'nun Amacı

1. Çözüm Ortağı ve Muhatap Kurum Olarak Rolü

CMO, özellikli Müslümanların Hollan-

4-Eski adı Diyanet Bakanlığı'dır (Ministerie van Erediensten). Şimdilerde bu görev Adalet ve Güvenlik Bakanlığına (Ministerie van Justitie en Veiligheid) verilmiştir. Bu bakanlıkta diyanet işlerini koordine eden bir memur (beleidsmedewerker erediensten) bulunmaktadır.

"CMO, Hollanda devletinin manevi rehber ve İslam din dersi öğretmenlerinin ihtiyaç olan bölgelere ve kurumlara atanması konusunda Müslümanlara sorumluluklar verirken aynı zamanda helal kesim gibi Müslümanları ilgilendiren diğer önemli konularda da devletin resmî muhatabıdır."

da'ya entegrasyonuyla ilgili konularda hükümetin çözüm ortağı olarak hareket etmektir. CMO hem hükümetin talebi üzerine hem de kendi inisiyatifiyle yapısal konular ve güncel sorunlardan kaynaklanan arızi konular hakkında tavsiyelerde ve istişarelerde bulunur. CMO, hükümetle yapılan istişarelerde ortak bir noktaya varmak veya çözüm bulmak için çaba gösterir.

Hükümetle istişarede bulunulabilecek ilgili politika alanları şunları içerir: içişleri, adalet, savunma, sosyal işler ve istihdam, eğitim, kültür ve bilim, halk sağlığı, refah, yaşlı politikası ve toplumsal eşitlik. Ayrıca, CMO kendine bağlı üye kuruluşların medya faaliyetlerinin (bilgilendirme ve halkla ilişkiler, basın bağlantılarının kurulması ve sürdürülmesi vb.) profesyonelleştirilmesinden de sorumludur.

2. *Atama Kurumu Yetkilisi Olarak Rolü*

CMO, belirli kurum ve kuruluşlar için Atama Kurumu olarak hareket etmektedir. CMO, Atama Kurumu (*Zendende Instantie*) olarak Silahlı Kuvvetler ve Ceza İnfaz Kurumları'ndaki manevi rehberlerin atanması ve görevden alınması prosedürlerinde ilgili bakanlara önerme yetkisi verir. Böylelikle devlet ile cami kuruluşlarının temsilcileri arasında teması sağlar ve görev alacak manevi rehberler için belirli şartlar belirler. CMO veya CMO tarafından görevlendirilen bir komite, manevi rehberleri akredite edebilir ve onları, bakanlıklara ve devletin diğer kurumlarına atanmaları için önerir.

CMO'nun Görevleri

CMO'nun belirlenen hedeflerinden yola çıkarak aşağıdaki görevlerini saymak mümkündür:

- Hükümetle yapısal, olağan ve olağanüstü istişareleri yürütmek,
- Hollanda Adalet ve Güvenlik Bakanlığı, Hollanda Savunma Bakanlığı ve sair devlet kurumlarına veya ev ortamında vatandaşların yasal bir hakkı olan İslami manevi rehberlik atama sürecinin koordinasyonunu sağlamak,
- Hollanda Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim seviyesindeki okullarda vatandaşların talebi üzerine mensubu oldukları dine göre devletin din dersi eğitimi sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu kapsamda İslam dinî eğitimi veren öğretmen atanması sürecinin koordinasyonunu sağlamak,
- Hollanda Tarım ve İnovasyon Bakanlığı, Kesimhaneler ve Et İşleme Şirketleri Derneği (VSV) ve Hollanda-İsrail Kilisesi Cemaati'nin (NIK) imzacı olduğu "Dinî Usullere Göre Bayıltmadan Kesimin Korunmasına İlişkin Sözleşme"nin dördüncü imzacısı ve uygulayıcılarından biri olmak,

- Hollanda'da İslam ve Müslümanlar hakkında genel bir bilgi ve bilgi merkezi olarak hareket etmek,
- İslami kültürel miras için bir merkezin kurulması dâhil olmak üzere özel faaliyetleri koordine etmek,
- CMO adına ortak sözcüler dahil olmak üzere halkla ilişkiler faaliyetleri düzenlemek ve medyada yer alacak bir sözcü birimi oluşturmak.

Müslümanların Güncel Sorunları ve Çalışma Konuları

CMO, Hollanda Türk diasporasının 60. yılı olan 2024 yılında; Hollanda'da ayrımcılıkla mücadele çalışmaları yürüten kurumların kayıt sistemlerinde ve Hollanda Polis Teşkilatı kayıtlarında Müslüman karşıtlığının ayrı bir kategoride kayıt altına alınarak daha iyi takip edilmesini sağlamak için mücadele yürütmektedir. Son yıllarda Polis Teşkilatı, bu kategoride ulusal ayrımcılık vakalarını kayıt altına almaya başlamış olsa da diğer kurumlarda bu konu hâlâ yeterince dikkate alınmamaktadır. CMO'nun diğer çalışma alanları; Hollanda gıda pazarı için helal standardizasyon sürecini kolaylaştırmak, İslami hassasiyetlere göre koruyucu ailelik ve yaşlı bakım hizmetlerinin gelişimi için alan yaratmak, siyasetçiler arasında İslam'a ve Müslümanlara dair algının iyileştirilmesi için çalışmak, hafta sonu eğitimlerinin kalitesini artırmak, aşırıcı akımlar ile mücadele etmek, yerinden imam eğitimleri alanında çalışmalar yapmak, Müslüman karşıtlığından kaynaklanan saldırılara karşı camilerin ve cami cemaatlerinin güvenliğinin artırılması için önlemler alınması için çalışmalar yapmak, Hollanda'da Müslümanlar ve İslam hakkında gündeme gelen konular ile ilgili sözcülük yapmak ve ulusal iftar etkinliği gibi toplumsal dayanışmayı artıran birleştirici faaliyetler organize etmektir.

CMO'nun Temsil Ettiği Üyeler

CMO, çoğunluğu cami derneklerinden olmak üzere 10 ulusal Müslüman çatı kuruluşundan oluşmaktadır. Hollanda'daki cami derneklerinin %84'ü (380 cami) çatı kuruluşları aracılığıyla CMO'ya bağlıdır. Her üye çatı kuruluş, CMO Yönetim Kurulunda bir yönetim kurulu üyesi tarafından temsil edilir. Yönetim Kurulu, CMO'nun genel politikasını belirler. CMO'nun temsil ettiği kuruluşlar; Hollanda Diyanet Vakfı (ISN), Hollanda Fas Cami Teşkilatları Birliği (UMMON), Millî Görüş Güney Hollanda (IGMG-ZN), Millî Görüş Kuzey Hollanda (IGMGNN), Hollanda İslam Merkezi Vakfı (SICN), Dünya İslam Misyonu (WIM), Hollanda Boşnak İslam Derneği (IVBN), Türk İslam Kültür Federasyonu (TICF), Hollanda Türkiye Federasyonu (TFN) ve Hollanda Faslı Müslüman Camiler Konseyi (RMMN) olmak üzere çeşitli etnik grupları kapsamaktadır.

Dinî Grupların Ortak Meselelerde İş Birliği

CMO aynı zamanda, toplumsal çeşitliliği zenginleştiren ve karşılıklı anlayış kültürünün gelişmesine katkı sağlayan kurumlardan biri niteliğindedir. Nitekim CMO; Hristiyan topluluğun (Kiliseler Konseyi), Yahudi topluluğun (Hollanda-İsrail Kilisesi Cemaati ve Hollanda İlerici Yahudilik Derneği) ve Müslümanların, toplumdaki ortak değerlerinin ve menfaatlerinin savunulduğu OJCM (Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar için Danışma Organı, eski adıyla KAHİRE Danışma) oluşumunun bir parçasıdır. OJCM, din ve vicdan hürriyeti, din ve devletin ayrılması ve evrensel insan hakları anlaşmaları alanında çalışmalar yürütmektedir.

Bunun yanı sıra CMO, Özgürlüğe Bağlı (*In Vrijheid Verbonden)* platformunun da bir

üyesidir. Farklı dinî grupların temsilcilerinin üye olduğu Özgürlüğe Bağlı platformu da farklı din ve felsefeler arasında karşılıklı anlayışı ve toplumsal huzuru artırmayı amaçlamaktadır. Kuruluşun ilk açılışı 2005 yılının Ocak ayında Kraliçe Beatrix tarafından yapılmıştır.

Güncel Bir Konu Olarak Helal Gıda İhtiyacı ve CMO'nun Rolü

Hollanda'da yaklaşık bir milyondan fazla Müslüman yaşamaktadır ve bunların neredeyse yarısı Türk kökenlidir (CBS, 2023). Bu grubun günlük hayattaki ihtiyaçlarından biri de helal gıdadır. Sadece Türk (Müslüman) tüketiciler için değil, aynı zamanda hastaneler, özel işletmeler ve okul gibi kamu kurumlarının müşterileri için de helal ürünlere olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Ancak Avrupa genelinde Müslümanlar için helal, Yahudiler için koşer gıdaya erişim zaman zaman kısıtlanarak dinî özgürlüğün önüne geçilmektedir. Kısa süre önce Belçika'daki Yahudi ve Müslüman topluluklar, dinî gereklilikler doğrultusunda hayvanların bayıltılmadan kesilmesinin serbest bırakılmasını talep etmişti. Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Belçika'da hayvanların bayıltılmadan kesilmesini yasaklayan düzenlemelere karşı yapılan itirazları reddederek bu yasakların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesi kapsamında korunan din özgürlüğünü ihlal etmediğine hükmetti (Walker, 2024).

Bir ürünün helal olup olmadığını anlamanın açık bir yolu, ürünlerin üzerindeki helal logosu, işareti veya sertifikasıdır. Helal gıda konusunda bir başka sıkıntı ise tüketicinin satın aldığı gıdaya duyduğu güven ile alakalıdır. Tüketici panellerine ve web sayfalarına dayanan çeşitli araştırmalar, "Müslüman tüketicilerin helal olarak satılan ürünlerin aslında helal olmadığı izlenimine sahip oldukları" sonucuna varmıştır. Daha önce yapılan araştırmalar da tüketicilerin ürünlerin üzerinde basılan çeşitli helal kalite logolarının doğruluğundan emin olamadıklarını, kafa karıştırıcı bulduklarını ve araştırmak istediklerinde mevcut sistemin tatmin edici bilgiye erişimi engellediğini düşündüklerini ortaya çıkarmıştır. Araştırmacılar 2010 yılında helal sertifikasyon pazarının haritasını çıkararak sertifika verenlerin genellikle kendi aralarında fikir ayrılığına düştüğünü tespit etmişlerdir. Üstelik birçok tüketiciye göre birçok sertifika ya düşük kaliteli ya da sahte sertifikalardır (NPO, 2024).

Tüketiciler bir ürün veya hizmeti satın alırken bazı haklara sahiptir. Satıcıların tüketicilere yanlış, eksik veya yanıltıcı bilgi vermesi yasaktır. Helal gıda konusu, Hollanda ve Avrupa'nın siyasi gündeminde yerini almakla birlikte, tüketicilerin hassasiyetleriyle aynı düzeyde ele alınmamakta; daha çok farklı bağlamlarda tartışılmaktadır. Gıda ve tüketici ürünlerinin güvenliğini, hayvan refahını ve doğanın korunmasını denetleyen Hollanda Gıda ve Tüketici Ürün Güvenliği Otoritesi (NVWA) de helal gıda meselesi ile daha fazla muhatap olmaktadır.

Hollanda'da İslami usullere uygun olarak bayıltılmadan kesim yapılması hakkı bir inanç ifadesi ve hürriyeti olarak görülmekte ve bu nedenle Hollanda Anayasası'nın 6. maddesinde yer alan din özgürlüğü kapsamında ele alınmaktadır (Janssen, 2014). Dolayısıyla bu konu Hollanda'da kanunla düzenlenmiştir. Hayvan Refahı Partisi'nden (eski) Milletvekili Thieme'nin mecliste kabul edilen yasa tasarısına 13 Aralık 2011'de Senato'da yapılan genel kurul tartışması sırasında, dönemin Devlet Bakanı'na, bu yasa tasarısına hayvan refahında da iyileşme sağlayabilecek daha uygun bir

alternatifin tasarlanıp tasarlanamayacağı sorulmuştur. Tartışmada Devlet Bakanı, taraflarla yeni bir anlaşma yapılabileceği ihtimalini dile getirmiştir. Müslümanlar adına CMO ve Museviler adına Hollanda-İsrail Kilise Topluluğu (*Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap – NIK*) ile Dinî Usullere Göre Bayıltılmadan Kesime İlişkin Sözleşme *(Convenant onbedwelmd slachten volgens de religieuze riten)* adı altında bir anlaşma nihayet 5 Haziran 2012'de imzalanmıştır (Rijksoverheid, 2012).

Anlaşma şartları içinde, CMO'nun da katkısıyla, anlaşmanın tüm kesimhanelerde genel olarak uygulanması ve bunun takibi açısından düzenlemeler yapılacağı belirtilmiştir. Yapılan bu değişiklik, kanun kapsamında, helal kesimin bütün kesimhanelerde uygulanması güvencesini sağlamaktadır. Anlaşmanın çıkış noktası, hayvan refahında iyileştirmeler sağlarken aynı zamanda anayasal ve uluslararası hukuktaki din özgürlüğü hakkına saygı göstermektir.

Bu hakkın pratikte uygulanması ve takip edilmesi için, Hollanda Müslüman topluluğunun çıkarları doğrultusunda CMO, ilgili paydaşlarla iş birliği içinde et ve et ürünlerini kapsayan bir Ulusal Hollanda Helal Standardı (NHS) geliştirmiştir. Bir yandan helal bir standart geliştirmenin dinî, teknik ve prosedürel karmaşıklığı, diğer yandan acil ihtiyaç göz önüne alındığında CMO, "Dinî Usullere Göre Bayıltılmadan Kesime İlişkin Sözleşme"yi baz alarak Hollanda Helal Standardının yapılmasını sağlamıştır. Bunun yanında Türk HAK ve TSE-Helal tarafından da kullanılan SMIIC gibi Müslüman dünyasının önde gelen helal standartları da esas alınmıştır. CMO, üzerine düşen rolünü üstlenerek hem Hollanda devletiyle helal kesime izin veren bir anlaşma hem de et ve et ürünlerinin belgelendirilmesi için helal bir standart oluşturmuştur.

Sonuç

Hollanda devletinin dinî çeşitlilik ve çokkültürlülük alanında tarihî tecrübesi, özellikle 1960'lı yıllarda işgücü anlaşması sonucunda Türkiye ve Fas gibi ülkelerden gelen Müslüman göçmenlerin dinî ihtiyaçlarını karşılama noktasında fazla yabancılık çekmemesine yol açmıştır. Bu süreçte Hollanda devletinin din ile ilişkisi, izlediği kapsayıcı tarafsızlık ve eşitlik ilkesinden hareketle kendini diğer ülkelerden ayırmış ve dinî azınlıklara alanlar tanımıştır. 1980'li yıllarda göçmen işçilerin kalıcılığının anlaşılmasıyla hukuki düzeyde birçok alanda Müslümanların hakları Hristiyan ve diğer dinî topluluklar ile eşitlenmiştir. Hollanda'da sosyal diyalog yoluyla fikir birliğine varma süreci anlamına gelen "poldermodel" düşünce modeli birçok alanda olduğu gibi dinî gruplara da uygulanmış, bunun neticesinde devletin de yönlendirmesiyle CMO gibi kuruluşlar kurulmuştur. CMO, Hollanda devletinin manevi rehber ve İslam din dersi öğretmenlerinin ihtiyaç olan bölgelere ve kurumlara atanması konusunda Müslümanlara sorumluluklar verirken aynı zamanda helal kesim gibi Müslümanları ilgilendiren diğer önemli konularda da devletin resmî muhatabıdır. CMO, Hollanda'da farklı etnik gruptan Müslümanın tek bir çatı kuruluşu altında ortak paydada toplanmasına imkân sunması açısından da değerli bir fırsat oluşturmaktadır.

Kaynakça

Centraal Bureau voor Statistiek (CBS). (2023). *Deel bevolking dat bij religieuze groep hoort in 2022 niet afgenomen*. Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2024. https://www.cbs.nl/item?sc_itemid=e-614b86c-15e7-4a3d-8241-3d462b89f24a&sc_lang=nl-nl.

Debeer, J., Loobuyck, P. & Meier, P. (2011). Europa en zijn 'gedomesticeerde' islam Geven de West-Europese kerk-staatregimes vorm aan de institutionalisering van de islam?. *Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid*. (2) 1. https://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/religierechtenbeleid/2011/1/TvRRB_1879-7784_2011_002_001_006.pdf

İmga, O. (2015). Hollanda'da Din-Devlet İlişkileri ve Kilise-Devlet Ayrılığı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (29).

Janssen, J.. (2014). Onverdoofd slachten. *Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid*. https://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/religierechtenbeleid/2014/1/TvRRB_1879-7784_2014_005_001_004#:~:text=In%20Nederland%20is%20het%20joden,de%20rituele%20slacht%20wordt%20genoemd.

Npo. 2024. *Halalkip*. Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024. https://npo.nl/start/serie/keuringsdienst-van-waarde/seizoen-24/keuringsdienst-van-waarde_77/afspelen

Pels, T. (2019, Haziran). *Wat zijn, gezien de scheiding tussen kerk en staat, de marges voor contact tussen gemeenten en religieuze organisaties?*. Verwey-Jonker Instituut. https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/217022_scheiding_tussen_kerk_en_staat_WEB.pdf

Rijksoverheid. (2012). Convenant onbedwelmd slachten volgens religieuze riten. Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2024. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2012/06/05/convenant-onbedwelmd-slachten-volgens-religieuze-riten#:~:text=In%20het%20convenant%20hebben%20overheid,de%20islamitische%20of%20Isra%C3%ABlitische%20ritus.

Trouw. (2001). *Platform moslims gaat misschien toch lukken*. Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2024. https://www.trouw.nl/voorpagina/platform-moslims-gaat-misschien-toch-lukken~b04d3431/

Walker, L. (2024, 13 Şubat). Ban on unanaesthetised slaughter: ECHR rejects freedom of religion violation. *The Brussels Times*. Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024. https://www.brusselstimes.com/922361/ban-on-unanaesthetised-slaughter-echr-rejects-violation-freedom-of-religion-claim

Söyleşi

EĞİTİMDE ÇEŞİTLİLİK: İSLAM OKULLARI ÜZERİNE YUSUF ALTUNTAŞ İLE SÖYLEŞİ

YUSUF ALTUNTAŞ
Kuzey-Hollanda İslami Eğitim Vakfı
(Stichting Islamitisch Onderwijs Noord-Holland, SIO NH) Başkanı

Kısaca kendinizden bahseder misiniz?

Adım Yusuf Altuntaş, 50 yaşındayım ve dört çocuk babasıyım. Lisans ve yüksek lisansımı Hollanda'da yaptım. İslam okullarında yönetici olarak çalışmaktayım. Ondan önce iş ve işçi bulma kurumunda bölge müdürü olarak çalışıyordum. Fahri görevlerimiz vardı. Şu anda yaş itibarıyla görevlerimizi azalttık. Genellikle Hollanda'da dinî haklarımızı korumak ve iyileştirmek, bu alanda lobi çalışmaları yapmak gibi fahri görevlerimiz vardı. Ama kısaca söylemek gerekirse asıl uzmanlık alanım, eğitim kurumlarında ve sivil toplum kuruluşlarında yönetici olarak çalışmak şeklindedir.

Hollanda'da İslam okullarının tarihçesinden ve ilk kuruluş aşamasından bahsedebilir misiniz?

İslam okulları ilk olarak 1988 yılında kuruldu. İlkokul ve ortaokul düzeyinde konuşacak olursak, aslında bu okulların zamanında kuruluş amacı, çocuklarını kamu okullarına veya Hristiyan okullarına gönderen Müslüman ailelerin, çocuklarının dinî kimliklerini muhafaza edemeyecekleri yönündeki endişeleriydi. Veliler, eğitim kalitesinden memnundu fakat Müslüman çocuklar, bu okullarda helal gıda, din eğitimi veya dinî bayramların kutlanması gibi bazı dinî konularda sorun yaşayabiliyordu. 1990'ların başında Hollanda'da İslam okul-

larının sayısı hızlı bir şekilde arttı. Bunun sebeplerinden biri, okulların ilk dönemde nispeten daha kolay açılabilmiş olması diyebiliriz. O dönemde bazen gereğinden fazla İslam okullarının açılması bazı sıkıntıları da beraberinde getirdi.

✍ Günümüzde Hollanda'da kaç İslam okulu vardır?

Şu anda ilköğretim düzeyinde 62 İslam ilkokulu ve ortaöğretim düzeyinde iki İslam koleji bulunmaktadır. Gelecek iki yıl içinde dört İslam kolejinin daha açılması planlanmaktadır. Bunlardan biri, Kuzey-Hollanda İslami Eğitim Vakfı'mızın bünyesinde Amsterdam'da açılacaktır; diğerleri ise Utrecht, Lahey ve Amersfoort'ta hizmete girecektir. İslam okullarının sayısının yeterli düzeye ulaştığını düşünüyorum. Ortaöğretim düzeyindeki kolejler de yavaş yavaş artmaya başlamış durumda. Ancak, dört yıl sonra bu kolejlerin durumu nasıl olacak ve planlandığı şekilde ilerleyecek mi, bu da merak ettiğimiz bir konu. Bu okulları açmak kolay olmamakla birlikte, açtıktan sonra eğitim kalitesini korumak ve personeli okulda tutmak gerekiyor. Sonuçta, nitelikli eleman sıkıntısı yaşıyoruz. Hollanda genelinde de son yıllarda giderek artan ciddi bir öğretmen eksikliği mevcut.

✍ Okullarda bulunan öğrenci sayısı ve profili nedir?

Hollanda genelinde ilkokullarda yak-

laşık 15 ila 16 bin öğrenci bulunmaktadır. Kolejlerdeki sayı da bin 500 civarındadır. Öğrenciler arasında en çok Fas kökenliler bulunuyor. Fas kökenli aileler, çocuklarının İslam okullarına gitmesine büyük önem veriyor. İkinci sırada ise Türk kökenliler geliyor. Akabinde Suriyeliler ve Afganlılar gibi diğer uyruklar var ama son zamanlarda Hollandalı Müslümanların sayısı da artmaya başladı.

İslam okullarıyla ilgili Hollanda hükümetinin politikaları nelerdir? Hangi yasalar ışığında kurulmuştur ve okullar nereye bağlıdır?

Hollanda Anayasası'nın 23. maddesine göre eğitim özgürlüğü vardır. Eğitim özgürlüğü, 1917 yılından itibaren farklı dinî cemaatlere okul kurma imkânı sunuyor. Bu sebeple Hollanda'da örneğin Katolik, Protestan veya Reformist okullar da vardır. Devlet, öğrenci başına finansman sağlar. Hollanda'da eğitim özgürlüğü olduğu için devlet, eğitimin içeriğine bakmıyor. Belirli kriterler vardır ve bu kriterlerin uygulanıp uygulanmadığını veya genel olarak eğitimin kalitesini eğitim müfettişi denetler. Bu kriterlerde belirlenen seviyenin altına düşülmemesi gerekiyor. Yani devlet, beklentisini açıkça ifade etmekte; ancak söz konusu kriterin nasıl karşılanacağını karşı tarafın inisiyatifine bırakmaktadır. Hollanda'da eğitim müfettişliği nötr bir kurumdur, Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır fakat devlet, eğitim müfettişliğine müdahale edemez. Eğitim müfettişliği her yıl genel bir değerlendirme raporu yayınlar. Hollanda'da eğitim kurumlarına da belirli özgürlükler tanınmaktadır. Mesela Hollanda'da bir okulu kanunen devlet kapatamıyor. Okulu kanunen okul yönetimi kapatabilir. Devletin en fazla yapacağı şey okula verdiği finansmanı kesmektir. Okul isterse sponsor desteğiyle okulu açık tutabilir, çünkü okullar Hollanda'da vakıflar üzerinden idare ediliyor. Biz de örneğin Kuzey-Hollanda İslami Eğitim Vakfı adı altında okullar açıyoruz. Vakfımız devlete bağlı değil ama okullarımız devlete bağlı. Devlet de her yıl öğrenci başına finansman sağlıyor. Yani okula kaydolan öğrenci devletin sistemine de aynı anda kaydediliyor. Kısaca devlet, eğitim konusunda vakıflara sorumluluklar veriyor ama okullara da finansman sağlıyor. Bu anlamda okulun idaresi vakfa aittir. Her yıl devlete iki konuda rapor verilmesi gerekiyor: mali konuda ve eğitim kalitesi konusunda.

İslam okullarının günümüzdeki durumu nedir? Karşılaştıkları zorluklar ve tartışmalar nelerdir?

Bizim karşılaştığımız iki sorun var. Bunlardan biri Hollanda genelinde yaşanan öğretmen eksikliği. Diğer sorun da imaj sorunu, çünkü İslam okulları ile ilgili bir durum olduğunda medyada maalesef hemen manşet ediliyor. Manşet edilince de ister istemez bize yansıyor. Örneğin, yarın öğlen Amstelveen kentindeki belediye encümenine bir tanıtım yapmamız gerekiyor, çünkü geçtiğimiz hafta oradaki bir İslam okulunda bazı sorunlar yaşandı. Her okulda bazı sıkıntılar vardır ama bu İslam okullarında olduğunda hemen medyada haber yapılıyor. Böyle haberler, toplumda bir İslam okulunda sorun varsa demek ki hepsinde sorun vardır düşüncesine sebep oluyor. Bahsettiğim sunumu da söz konusu İslam okulundaki sorunun bizde olmadığını açıklamak için yapacağız.

Peki İslam okullarının ilerleme kaydettiği konular nelerdir? Okul başarıları ne durumdadır?

İslam okulları, son 10 yılda kendini kanıtlamış durumda. Hollanda'nın haber

"İlkokul ve ortaokul düzeyinde konuşacak olursak, aslında bu okulların zamanında kuruluş amacı, çocuklarını kamu okullarına veya Hristiyan okullarına gönderen Müslüman ailelerin, çocuklarının dinî kimliklerini muhafaza edemeyecekleri yönündeki endişeleriydi."

kanalı RTL Nieuws'in araştırmasına göre, son beş yıldır İslam okulları, Hollanda'da en yüksek not ortalamasına sahip okullar arasında yer alıyor. Bu başarının arkasında iki temel sebep var. İlk olarak, İslam okulları zor şartlar altında kuruluyor ve bu baskı, okulları daha başarılı olmaya teşvik ediyor. İkinci olarak, Müslüman çocuklara kendilerini güvende hissedebilecekleri bir ortam sunmamız, onların eğitim başarısını olumlu etkiliyor. Diğer okullarda, Hollandalı öğretmenlerin Müslüman çocuklara yönelik yaklaşımı sorunlu olabiliyor; bazıları, Müslüman öğrencileri asimile veya entegre etmeye çalışıyor. Biz ise Hollanda toplumuna entegre olmayı hedefliyoruz, fakat asimilasyonu reddediyoruz. Bazı öğretmenlerin asimilasyon odaklı tutumu pedagojik açıdan sorunlara yol açabiliyor. Bazı öğretmenler, Türk çocuklarını Hollandalı çocuklarla karşılaştırırken yanlış analizlerde bulunabiliyor. Göçmen kökenli çocukların sergilediği bir davranışı hızla sorun olarak görebiliyorlar ve bu nedenle çocuğu anlamakta zorlanıyorlar. Çocuğu anlamak için önce ilgi, alaka ve sevgi göstermek gerekiyor. Böylece güven bağı oluşturuluyor ve bu güven ortamı sayesinde gelişim hızlanıyor. Bizim en büyük avantajımız, okullarımızın çokkültürlü Müslüman çocuklara kendilerini güvende hissedebilecekleri bir ortam sunmasıdır. Bu güvenli ortam, başarının temelini oluşturuyor.

İslam okullarından mezun olan öğrenci sayısı kaçtır? Mezunlarınızın kariyerlerini takip ediyor musunuz?

Her yıl ortalama olarak ilkokullarımızdan bin 500 ila bin 700 arası mezun veriyoruz. Bu sayı, İslam okullarının sayısı arttığı için sürekli artış gösteriyor. Bizim okullarımızda 300'e yakın öğrenci var ama diğer okullarda öğrenci sayısı ortalama 200 civarında. Hollanda'da bir okulun kapasitesi 250 ila 300 öğrenci arasındadır. Daha fazla olursa eğitim kalitesini korumak için okulu ikiye bölmek gerekiyor. Müdür, okuldaki bütün öğrencilerin adını ve soyadını bilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde çocuğa sadece bir sayı olarak bakar. İslam okullarının öğrenci sayısı, toplumda bu okullara rağbet çok olduğu için ortalamaya göre daha yüksektir. Okullara talep yoğunluğu sebebiyle bekleme listesi bile oluştu. Ancak İslam kolejlerinde henüz ilkokullar kadar iyi değiliz. Biraz zamana ihtiyacımız var. Şu an kolejler her yıl yaklaşık olarak 200 ila 250 mezun veriyor. İyi yerlere gelen ve başarılı bir kariyere sahip olan mezunlarımız olduğunu görüyoruz, fakat mezunlarımızın kariyerleri konusunda henüz akademik çalışma yapılmadığı için elimizde bilimsel veri yok.

"Eğitim özgürlüğü, 1917 yılından itibaren farklı dinî cemaatlere okul kurma imkânı sunuyor."

İslam okullarını Hollanda'daki diğer okullardan farklı ve başarılı kılan sizce nedir?

Okullarımıza kaydolan her çocuk bize emanettir ve bizim için kendi çocuğumuz gibidir. Bu yaklaşım, onlarla samimi bir bağ kurabilmemizi sağlıyor. Bizim farkımız da bu. Diğer okullarda özellikle kimlik ve kültürel değer yargıları açısından dinî değerlerimize aykırı düşüncelerin empoze edildiğini düşünüyoruz. Bu da velilerin tedirgin olmasına ve İslam okullarına yönelmesine neden olmaktadır.

İslam eğitimi konusunda ana hedefleriniz nelerdir?

Çocuklarımızın dinî kimliğini muhafaza etmek ve kişisel gelişimini desteklemek bizim ana hedeflerimiz. Biz çocukların beceri ve yeteneklerini geliştirmeye çalışıyoruz. Çocukların sadece doktor veya avukat olmalarını amaçlamıyoruz. Biz, neyi seviyorlarsa o konuda okumalarını teşvik ediyoruz, çünkü sevdikleri bölümü daha kolay okurlar. Hollanda eğitim sistemi, ilkokul sonrası öğrencilerin farklı seviyelerdeki okullara yerleştirildiği ve herkesin üniversiteye gitmediği bir yapıya sahiptir; biz de buna uyum göstermeye çalışıyoruz. Eskiden okullarda hem din eğitimi hem de meslek eğitimi (*beroepslessen*) veriliyordu. Artık din eğitim kamu okullarında genel olarak kaldırıldı. Bizim amacımız din eğitiminin yanında meslek eğitimi de vermek. Meslek eğitimi ile öğrenciye belirli bir alandaki iş imkânları hakkında bilgilendirme yapılmakta, böylelikle sonraki eğitim ve iş kariyerinde isabetli tercihler yapmasına yardımcı olunmaktadır.

İslam okullarının eğitim müfredatına dâhil ettiği dersler veya etkinlikler nelerdir?

Diğer okullarda eğitim müfredatı neyse İslam okullarında da aynıdır. Sadece bizim ek olarak her hafta iki saat din derslerimiz oluyor. Bir de 8-9 yaşından itibaren öğle namazını birlikte kılıyoruz. Ramazan ayı boyunca Ramazan temasını işliyoruz. Dinî bayramları kutluyoruz. Bize uymayan Sinterklaas, Noel Bayramı ve doğum günlerini okullarda kutlamıyoruz. Okullarda Kur'an eğitimi vermiyoruz, çünkü o tamamen cami eğitimine ait. Biz daha çok çocukların daha iyi birer insan olmalarını sağlamak amaçlı kişisel gelişime odaklanıyoruz.

Öğretmenlerin eğitim ve yeterlilikleri hakkında bilgi verebilir misiniz?

Öğretmenlerin eğitim seviyesi lisans düzeyindedir. Hollanda'da öğretmenlik bölümü Meslek Yüksekokulu düzeyindedir ve bu bölümün Hollandaca adı "Pabo" (*Pedagogische academie voor het basisonderwijs*) şeklindedir. Öğretmenlik yapacak olan kişilerin bu bölümü okuyarak pedagojik formasyon almaları gerekir. Hollanda'da ilkokul öğretmenliği hukuken korunmuş bir meslektir. İlkokullarda böyle bir hassasiyet var, fakat Hollanda genelinde öğretmen bulmakta zorlanıyoruz. Bu nedenle ana sınıfı düzeyinde çalışacak olan öğretmenlerden Pabo bölümünden mezuniyeti şart koşmuyoruz, yeteneği olanları da kadroya alıyoruz.

"Bizim en büyük avantajımız, okullarımızın çokkültürlü Müslüman çocuklara kendilerini güvende hissedebilecekleri bir ortam sunmasıdır."

✍ Son yıllarda Hollanda'da ana dilinin hedef dilin öğrenilmesinde yardımcı olduğu düşüncesiyle sınıfta konuşulmasına izin verilmesi gerektiği düşüncesi bazı çevrelerce hâkimiyet kazanmaya başlamıştır. Sizin okullarınızda da bu yaklaşım var mı? Sizin düşünceniz nedir?

Ana dili eğitiminin seçmeli ders olarak okullarda yer alması şart diye düşünüyorum. Hollanda resmî makamları ve eğitim kurumları ana dili eğitimi konusunda hâlâ çekimser davranıyorlar ve bunu daha çok velilerin sorumluluğuna bırakıyorlar. Veliler, çocuklarının ana dili eğitimi almalarını istiyorlarsa bunu kendi imkânlarıyla organize etmeleri gerekiyor. İslam ilkokullarında ana dili eğitimi imkânı, ders saatlerinin dışında ve velilerin talebi doğrultusunda sunulmaktadır. Bu sadece İslam ilkokullarında oluyor, diğer kamu okullarında böyle bir talep veya imkân maalesef çok daha az. İslam okullarının sadece %20'sinde ana dili dersleri veriliyor.

✍ İslam okulları hakkında Hollanda toplumu ne düşünüyor?

Bu biraz da okulun kendi tanıtımına bağlı. Bazı okullarımız mahalle bakımından sağcı ve göçmen karşıtı düşünce yapısına sahip insanların yaşadığı semtlerde. Böyle durumlarda sıkıntı olabiliyor. Ama asıl mesele okulun kendini iyi tanıtmasıdır. Tanıtım faaliyetleri yapılabilir, çevredeki çalışma gruplarına dâhil olunabilir. Sonuç olarak, bu iş okul müdürünün beceri ve yönetim kabiliyetine bağlıdır.

✍ İslam okulları Müslüman karşıtlığından kaynaklı herhangi bir sorun yaşıyor mu? Yaşıyorsa bu konu hakkında çalışmalarınız var mı?

Söyleşinin başlarında bahsettiğim ve aslında bir alakamızın olmadığı söz konusu İslam okulunda yaşanan olumsuz bir olay sebebiyle, Amstelveen Belediyesi'ne yapacağımız sunum gibi konular, eğitime ayırmamız gereken zamanı, kendimizi açıklamakla harcamamıza neden oluyor. Ayrıca imaj sorunlarına yol açmaktadır. Toplumdaki bazı ön yargılar sebebiyle hâlen düzenli olarak kendimizi anlatmak zorunda kalmak yorucu, fakat bu da işimizin bir parçası, bunsuz da olmuyor. Belediyeye sunum yapıp kendimizi tanıtmadığımız takdirde, muhatabımızın ön yargıları sürmeye devam edecektir.

✍ Hollanda'da başka dine mensup kişilerin açtığı dinî okullar da var mı? Diğer dine mensup okullara karşı yaklaşım nasıl, İslam okullarından farklı mı sizce?

Hollanda'da 6 bin 500 civarında ilkokul var. Bu ilkokulların 62'si İslam okulu. Genel bir sınıflandırma yapacak olursak okulların %65'i dinî okullar, %35'i kamu okullarıdır. Dinî okullardan kasıt İslam, Yahudi,

Katolik veya Protestan okulları gibi okullardır. Büyük şehirlerdeki Katolik ve Protestan okulları artık Hristiyanlığa dair bir müfredat uygulamıyor. Zamanla bu konuda erozyona uğramışlar.

Devletin veya kurumların okullara yaklaşımı okuldan okula farklılaşabiliyor. İslam okulu açılacağı zaman sancılı oluyor. Diğer dine mensup okulların açılmasına gösterilen yumuşaklık İslam okullarına gösterilmiyor. İslam okullarının açılmasına karşı sürekli bir mesafe ve tedirginlik var. İslam okullarının çocukların entegrasyonunu veya eğitim başarısını olumsuz etkilediği gibi asılsız iddialar ortaya atılıyor. Hollanda'daki 62 İslam okulunun yaklaşık %70'i, okul açma taleplerimize gelen ret cevabını mahkemeye taşımamız sonucunda mahkeme kararı ile açılmıştır. İlk aşamada belediyeler hemen kabul etmiyor.

İlkokul, ortaokul ve lise seviyesinin yanı sıra üniversite seviyesinde de İslami eğitim kurumları var mı?

İslam eğitimini Müslüman Türk toplumu olarak sadece ilk ve ortaöğretim alanı ile sınırlamıyoruz. Biz Hollanda'da Amsterdam İlahiyat Fakültesi (IUA- *Islamitische theologische faculteit Amsterdam*)[1] kurarak yüksek lisans düzeyinde yerinden imam, manevi rehber ve din dersi öğretmeni yetiştirmek amacındayız. Böylelikle İslam okullarındaki din dersi öğretmeni ihtiyacını karşılayabileceğiz, aynı zamanda giderek Batı Avrupa'da önemli bir ihtiyaç hâline gelen yerinden imam eğitimi ve manevi rehber eğitimi için daha köklü çözümler üretebileceğiz. 11 yıldır bu üniversiteyi açmak için çalışmalar yapıyoruz. 2019 yılında resmî eğitime başlandı. Hollanda'da bir üniversitenin resmî olarak tanınması için mezun vermesi gerekiyor. İlk mezunu verdikten sonra akreditasyon için başvurabiliyorsunuz. Biz ilk mezunlarımızı verdik ve müracaatımızı yaptık. İlk iki aşaması olumlu sonuçlandı ve eğitim kurumumuz resmî olarak tanındı. Şu anda Hollanda Eğitim Bakanı'nın imza atması gerekiyor. Kalite olarak biz işimizi sağlam tuttuk. Bu üniversitede uluslararası çalışmalar yapıyoruz. İlkokullarda öğretmen açığı olduğu için din dersi öğretmenliği bölümünün yanı sıra genel öğretmenlik bölümü de açacağız.

Hollanda'daki İslam okullarının geleceği hakkında neler düşünüyorsunuz ve hedefleriniz nedir?

Hollanda'da İslam okullarının geleceği konusunda ümitvarım. İnsan, ne olursa olsun her zaman ümitvar olmalı. Yapılan iş halis bir niyetle yapılırsa sonuçları bereketli olur. İnandığımız davada pes etmemek gerekiyor; üniversite kurarken biz de bunu bizzat tecrübe ettik. Hollanda hükümetinin er ya da geç Türkiye'den imam gönderilmesini engelleyeceğini düşünüyoruz, bu nedenle bu yasağı beklemek yerine üniversitede imam yetiştirerek önlem alıyoruz. İnsanın hayalleri olmalı ve bu hayallere inanarak hareket etmelidir. Önümüzdeki 20 yıl için hedeflerimiz arasında, açılan İslam okullarının muhafaza edilmesi, İslami eğitim projelerinin ayakta kalması, üniversite düzeyinde İslami eğitim kurumlarının çoğalması ve akademisyen kadromuzun gelişmesi yer alıyor. Hollanda'da akademisyenler, toplumu yönlendiren kişiler arasında sayılıyor ve bir siyasetçinin konuşmasından ziyade bir akademisyenin görüşleri daha fazla dikkate alınıyor.

1. Resmî Web Sitesi İçin Bakınız: i-ua.nl

Söyleşi

GEÇİCİ İŞÇİLİKTEN EBEDÎ İSTİRAHATE DÖNEN YOLCULUKLAR: İSLAMİ MEZARLIKLAR VAKFI BAŞKANI HAMED AMRINO İLE SÖYLEŞİ

HAMED AMRINO
İslami Mezarlıklar Vakfı Başkanı
(Bijzondere Islamitische Begraafplaatsen in Nederland- BIBIN)

Kendinizden kısaca bahseder misiniz?

Benim adım Hamed Amrino, 58 yaşındayım ve 56 yıldır Hollanda'da yaşıyorum. İki yaşındayken babamla birlikte Fas'tan Hollanda'ya geldim. Babam bir girişimciydi ve Hollanda'daki ilk İslami kasabın kurucusuydu. Ancak, 18 yaşına geldiğimde ben bu alanda ilerlememeyi tercih ettim. Kendim tekstil sektöründe tasarım ve stil üzerine çalışıyorum ve Avrupa genelinde kıyafetlerin dağıtımını yapıyoruz. Bu işi 40 yıldır sürdürüyorum.

Şu anda BIBIN'in *(İslami Mezarlıklar Vakfı - Stichting Bijzondere Islamitische Begraafplaatsen In Nederland)* başkanısınız. Sizi Müslüman mezarlıkları konusuna yoğunlaşmaya iten en önemli sebep neydi?

BIBIN'in kurucusu ve dört yıldır başkanıyım. BIBIN, 2004 yılında Hollanda'da İslami değerlerle uyumlu özel mezarlık ihtiyacını karşılamak amacıyla kuruldu. Babam 2002 yılında vefat ettiğinde kendisini Fas'ta defnettik, çünkü vefat ettiğinde Fas'ta bulunuyordu. Ancak babamın cenazesini Fas'a defnettiğimizde ve sonrasında Hollanda'ya geri dönerken uçakta, babamın artık hayatımda olmadığını tam anlamıyla fark ettim. Onu istediğim zaman ziyaret edemeyecek olmak içimde daha da büyük bir eksiklik yarattı. Bu durum beni derinden etkiledi ve neden babam Hollanda'da defnedilmedi diye sorgulamaya başladım. O dönemde Müslümanların Hollanda'da defnedilmesi çok yaygın değildi. Çoğu kişi, özellikle Faslılar ve muhtemelen Türkler de dâhil olmak üzere, hayatını kaybettiklerinde kendi ülkelerine götürülüp orada toprağa verilirdi. 2004 yılında bu konuda bir fark yaratmak amacıyla BIBIN'i kurdum

ve o günden beri Hollanda'da İslami mezarlıkların oluşturulması için çalışıyorum.

✍ Hollanda'da Müslüman mezarlıklarına ne kadar ihtiyaç var? Sizce neden giderek daha fazla Müslüman Hollanda'da defnedilmeyi tercih ediyor?

Hollanda'da Müslüman mezarlıklarına olan ihtiyaç aşikâr. Özellikle Covid-19 pandemisinin başlangıcından itibaren bu ihtiyaç daha da belirgin hâle geldi. Pandemi döneminde, insanlar sevdiklerini Hollanda'da defnetmekten başka bir seçenek bulamadılar. O süreçte, birçok kişi sevdiklerinin Hollanda'da defnedilmesinin aslında ne kadar anlamlı ve pratik olduğunu fark etti. Babasını, annesini, büyükanne veya büyükbabasını yakında defnedebilmek ve düzenli olarak ziyaret edebilmek, insanlara büyük bir huzur ve kolaylık sağladı.

Daha önce durum farklıydı. İnsanlar genelde sevdiklerini Fas gibi memleketlerine gönderir ve ancak yılda bir kez, yaz tatillerinde ziyaret edebilirlerdi. Hatta bu ziyaretler çoğu zaman birkaç yılda bir gerçekleşirdi. Bunun bir sebebi de birçok kişinin yaz tatilini artık başka ülkelere seyahat ederek değerlendirmeye başlamasıydı. Ancak şimdi, Hollanda'daki mezarlıklarımıza bakıldığında, ziyaretçilerin sayısında büyük bir artış olduğunu görüyoruz. Bu değişim, insanları yakınlarını Hollanda'da defnetmeye yöneltti ve birçok kişi ailelerine vasiyet etmeye başladı. Bu yüzden, Hollanda'da mümkün olduğunca fazla Müslüman mezarlığı kurulması gerçekten çok önemli hâle geldi.

✍ BIBIN'in kuruluş hikâyesi hakkında biraz daha ayrıntılı bilgi verebilir misiniz? BIBIN şu anda hangi faaliyetlerde bulunuyor? BIBIN'de kaç gönüllü var?

BIBIN 2004 yılında tamamen kâr amacı gütmeyen bir vakıf olarak "Ümmet için, ümmet tarafından" anlayışıyla kuruldu ve bu anlayışla çalışıyoruz. Sadece bir kişi ofisimizde maaşlı olarak çalışıyor. Benim de dâhil olduğum tüm ekip gönüllü olarak hizmet veriyor. Hiçbirimiz maaş ya da yol masrafı gibi ödemeler almıyoruz.

Faaliyetlerimizden en önemlisi ve amacımız, Müslüman mezarlıkları kurmak. Şu an sahip olduğumuz mezarlıkta Müslümanları defnetmeye devam ediyoruz. Bunun yanında, başka yerlerde de yeni mezarlıklar oluşturmak için çalışıyoruz. Şu anda Tiel şehrinde mezarlık için arazi satın aldık ve bu araziyi imar planına dâhil etmek için çok çalışmamız gerekti. Süreç oldukça zahmetli, ancak bu da görevimizin bir parçası.

Bunların dışında, neredeyse her hafta diğer alternatif projelerle ilgili görüşmeler yapıyorum. Örneğin, önümüzdeki günlerde Lahey Belediyesi ile görüşmem var. Onlar, bizim Lahey'de bir mezarlık işletmemizi istiyorlar. Bizim bu alanda bilgi birikimimiz, tecrübemiz ve uzmanlığımız var;

bunları kullanarak bu projeleri hayata geçiriyoruz. Bu süreçte belediyelerle çok yakın çalışmamız gerekiyor ve bu süreç neredeyse tam zamanlı bir iş gibi işliyor. Ancak tüm çabalarımızın bu dünya için değil, ahiret için olduğunun farkındayız. Bu motivasyonla çalışmaya devam ediyoruz.

Biz bir dernek olmadığımız için üyelerimiz yok. Ulusal düzeyde bilinirliğe sahibiz ve her geçen gün daha tanınır hâle geliyoruz. Bunun sebebi şeffaf olmamızdır. Merak ettiğiniz her şeyi web sitemizde bulabilirsiniz. Harcadığımız her bir avroyu detaylı bir şekilde açıklıyoruz. Bu şeffaflık sayesinde güvenilir bir kuruluş hâline geldik. İnsanlar bizi arayıp üye olmak istediklerini söylüyorlar, ancak üyelik sistemimiz yoktur. Ayrıca, bizden cenaze sigortası yaptırmak isteyenler oluyor. Ancak biz cenaze sigortası hizmeti de vermiyoruz.

Biz sadece bir cenaze hizmetleri işletmesiyiz. Birisi vefat ettiğinde, yakınları cenaze işlemleri için herhangi bir cenaze hizmetleri sağlayıcısına başvurabilir. Hollanda'daki tüm cenaze hizmet sağlayıcıları bizi tanır. Yakınlarına, merhumun nereye defnedileceği ve hangi seçeneklerin olduğu anlatılır. Tabii ki bizim adımız da zikredilir veya bizi zaten tanıyor olabilirler. Eğer yakınları, merhumun BIBIN mezarlığına defnedilmesini isterse, bu süreç başlar. Tamamen otomatik bir portalımız var. Cenaze hizmetleri sağlayıcısı portala giriş yapar, gerekli bilgileri doldurur, belgeleri yükler ve gönderir. Sonrasında, bir gün ve saat seçebilir. Bu bilgiler onaylandıktan sonra defin işlemi gerçekleştirilir. Süreç bu şekilde işler. Cenaze hizmet sağlayıcıları bizi bilir ve tüm cenaze sürecini organize eder: yıkama işlemi, cenazenin camiye getirilmesi, götürülmesi ve camiden mezarlığa taşınması. Bu süreçlerin tamamını cenaze hizmet sağlayıcısı yürütür. Biz, sadece merhumun mezarlığımıza getirilip defnedilmesini sağlıyoruz.

Mezarlıklarınızda nasıl düzenlemeler var?

Mesela, Zuidlaren mezarlığına defnedilen kişi, daha önce defnedilen kişinin yanına yerleştirilir. "Şurada veya burada defnedilmek istiyorum" deme şansınız yoktur. Ayrıca, "şu türde büyük veya küçük bir mezar taşı istiyorum" diyemezsiniz. Mezarlıklarımızda tüm mezarlar tamamen aynıdır. Hepsine baktığınızda, birbirlerinin aynısı olduğunu görürsünüz.

Genelde cenaze hizmet sağlayıcıları kimlerdir?

Hizmeti sağlayanlar genellikle İslami cenaze hizmet sağlayıcıları olabilir, ancak bu şart değildir. Herhangi bir cenaze hizmet sağlayıcısı olabilir. Örneğin, ben Hollandalı bir cenaze hizmet sağlayıcısına sigortalıyım. Ancak ben veya bir aile üyesi vefat ettiğinde, sigorta şirketine başvurulur; sigorta şirketi bir İslami cenaze hizmet sağlayıcısını görevlendirir ve bu sağlayıcı mezarlık işlemlerini organize eder.

Müslüman mezarlıklarının hayata geçirilmesinde karşılaştığınız en büyük zorluk nedir?

İş birliği, iş birliği, iş birliği! Biz Müslümanlar olarak ne yazık ki iş birliği konusunda gerçekten çok zorlanıyoruz. Cenaze hizmeti sağlayıcıları arasında iş birliği yapmak, hatta bizim gibi bir organizasyonun başka bir İslami kuruluş, örneğin bir camiyle iş birliği yapması bazen çok zor olabiliyor. Biz her zaman şunu söyleriz: "İnsan en iyi yaptığı şeyi yapmalı." Bu nedenle, bir caminin bulunduğu bölgede mümkünse en azından bir mezarlığın olması harika bir şey olur. Ancak bunu yaparken, en iyi çözüm, bilgi, deneyim ve uzmanlığa sahip bir organizasyonla iş birliği yapmak olacaktır. İşte bu organizasyon biziz, yani BIBIN. İki organizasyon arasında

"BIBIN, 2004 yılında Hollanda'da İslami değerlerle uyumlu özel mezarlık ihtiyacını karşılamak amacıyla kuruldu."

güven olduğu takdirde işler çok daha hızlı ilerler ve mezarlıkların gerçekleştirilmesi çok daha çabuk olur. Bu, aşmamız gereken en büyük güçlüklerden biridir.

Siz aynı zamanda Drentse Zuidlaren'deki Müslüman mezarlığının açılmasına önayak oldunuz. Burada Müslüman mezarlığı kurulmasına nasıl karar verildi? Bize bu mezarlık hakkında kısaca bilgi verebilir misiniz? Boyutu ve kapasitesi nedir, kaç mezar yeri bulunmaktadır?

Vakfı kurduğumuz ilk günden itibaren aklımda hep şu vardı: Hollanda'da beş tane Müslüman mezarlığı kuracağım ve sonra bu işi başkalarına devredeceğim. Hedefim, Hollanda'da bir oyun zarı üzerindeki beş nokta gibi konumlanmış beş mezarlık oluşturmaktı. Bu, mezarlıkların ülke genelinde dengeli bir şekilde dağılmasını ve herkesin makul mesafedeki bir mezarlığa ulaşabilmesini sağlayacaktı. Yani, tüm mezarlıkların Randstad bölgesinde veya sadece Groningen'de olmasını istemiyordum.

Bir gün bir beyefendi beni aradı ve şunu söyledi: "Bir Müslüman mezarlığı kurmak istediğinizi duydum. Annemden miras kalan bir arazi var ve bu arazi, mezarlık olarak imara uygun. İlgilenir misiniz?" diye sordu. Hemen, "Evet, tabii ki ilgileniyoruz. Arazi nerede?" dedim. Drenthe'de olduğunu söyledi. Bu da benim hedefimdeki beş noktadan biriydi. Hiç tereddüt etmeden kabul ettik ve harekete geçtik. Her mezarlığın kapasitesi, arazinin büyüklüğüne bağlıdır. Zuidlaren'deki mezarlığın yaklaşık bin 500 kişilik bir kapasitesi var.

"Babasını, annesini, büyükanne veya büyükbabasını yakında defnedebilmek ve düzenli olarak ziyaret edebilmek, insanlara büyük bir huzur ve kolaylık sağladı."

✍ Hollanda'da BIBIN dışında Müslüman mezarlıkları için benzer girişimler var mı? Varsa, BIBIN bu girişimlerle iş birliği yapıyor mu?

Evet, Almere'de bir tane var. Sanırım Surinamlı Müslümanlar tarafından kurulmuş ve onların da bir Müslüman mezarlıkları var. Bu, bizim yaptıklarımıza benzer bir girişim. Bunun yanı sıra, Arnhem'de de yeni bir mezarlık kuruldu. Ancak bu mezarlık ticari bir kuruluş, bu nedenle bizimkiyle tam olarak karşılaştırılamaz. Bizim vakfımız kâr amacı gütmeyen bir yapı, fakat bahsettiğim bu yeni mezarlık bir Limited Şirket. Bu nedenle ticari çıkarlar söz konusu ve birkaç sahibi bulunuyor. BIBIN ise tamamen ümmet için çalışan ve bağışlarla hizmetlerini gerçekleştiren bir oluşumdur. Siz de benim kadar BIBIN'in sahibisiniz çünkü bu proje ümmet için geliştirilmiştir. Bunların yanı sıra Hollanda'da birçok Müslüman mezarlığı var ancak bunlar genelde gayrimüslim mezarlıkların bir köşesinde yer alan küçük alanlardan oluşuyor.

✍ Şu anda hangi belediyelerde Müslüman mezarlıkları var? Hollanda'da kaç Müslüman mezarlık var ve bugüne kadar kaç başvuru yapıldı?

Sadece Müslümanlara ait Almere, Arnhem ve Zuidlaren belediyelerinde Müslüman mezarlıkları bulunmaktadır. Ayrıca Tiel için başvurumuz yeni onaylandı. Bize ait olan mezarlıklar Zuidlaren ve Tiel'dedir.

✍ Müslüman mezarlığı başvurusu tam olarak nasıl yapılır? Şartlar ve prosedürler nelerdir?

Bir Müslüman mezarlığı başvurusu belirli bir prosedüre tabidir ve bu genellikle belediye ile iş birliği yapmayı ve doğru bilgiye sahip olmayı gerektirir. Bu prosedürün şartlarını şu şekilde özetleyebiliriz. Bir arazi için başvuru yapmak için başvuran kişinin bir kilise derneği olması gerekir ve camiler de kilise derneği statüsünde kabul edilir. Bu, Müslümanların camileri aracılığıyla başvurabileceği anlamına gelir. Ayrıca başvurulan belediyede yeterli sayıda Müslüman olması gerekir. Genellikle %12,5'lik bir oran konuşulmaktadır, ancak bu oranı tam olarak bilmiyorum. İstenilen oran, bölgedeki Müslüman mezarlığına olan talebin yeterli olduğunu gösterir. Sonrasında belediyeye başvuru yapılır ve belediye bu başvuruyu işleme koymak zorundadır. Belediye, mezarlık için uygun bir arazi tahsis etmek konusunda iş birliği yapmalıdır. Ancak bu süreç uzun sürebilir çünkü pek çok değerlendirme ve prosedür takip edilmelidir. Bunun nedeni, belediyenin bir mezarlık tahsis etmek konusunda biraz temkinli davranmasıdır. Çünkü bu, kasap dükkânı ya da fırın açmak gibi bir şey değil, hemen başlanabilir bir şey değil ve bunun sürdürülebilir olması gerekiyor.

Belediye meclisi, sürecin önemli bir parçasıdır ve belediye meclisinin başvuruyu reddetme yetkisi yoktur. Ama onay ve müzakere süreci uzun sürebilir. Tüm bunlarda en önemli unsur bilgi ve deneyimdir. Başvuruyu başarılı bir şekilde tamamlamak

için gerekli bilgi ve deneyime sahip bir kuruluşla iş birliği yapmak çok önemlidir. Bu bilgiye sahip olmadan, mezarlık başvurusu çok zaman ve para kaybettirebilir. Biz maddi anlamda çok zarara uğradık. Yani yanlış adımlar veya bilgi eksikliği nedeniyle büyük meblağlar kaybedilebilir. Bu nedenle deneyimli bir kuruluşla iş birliği yapmak faydalıdır. Dolayısıyla Müslüman mezarlığı kurmak için iş birliği yapmak çok önemlidir. Özetle, Müslüman mezarlığı başvurusu, kilise derneği statüsündeki cami ve başvuruları işleme koyma konusunda deneyimi olan bir kuruluşla iş birliği gerektirir. Süreç uzun sürebilir; ancak doğru bilgi ve deneyimle daha hızlı ve maliyet açısından verimli bir şekilde tamamlanabilir.

Hollanda'daki Müslüman toplumu çeşitlidir. Büyük bir kısmı Türk ve Faslı göçmen kökenlilerden oluşuyor. Farklı gruplar arasında ilgi ve başvurularda farklılıklar gözlemliyor musunuz?

Türk toplumunda, Hollanda'da defnedilmeye olan ilgi gerçekten çok düşük. Bana göre Türklerin Türkiye'ye aidiyeti daha yüksek olduğu için Türkiye'de defnedilme talebi bu grupta daha yüksek. Şahsen, burada defnedilen Türklerin genelde artık Türkiye'ye dönemeyenler olduğunu düşünüyorum. Örneğin, siyasi mülteciler ya da bir Türk olmayan biriyle, örneğin bir Hollandalı kadınla evlenen kişiler Hollanda'ya defnedilmeyi tercih ediyor. Faslılarda ise bu oran çok daha yüksek. Ama son yıllarda Suriyelilerin de gelmesiyle sayıların arttığını gözlemliyoruz. Fakat Suriye artık özgürlüğüne kavuştu ve dolayısıyla birçok kişinin geri dönmek isteyeceğini de düşünüyorum. Bu sebeple burada defnedilmek isteyen Suriyelilerin sayısı da düşebilir. Ancak şu anda Türklere ve Faslılara baktığımda, Hollanda'da defnedilmek isteyenlerin %98'i Faslı, %2'si Türk şeklindedir.

Surinam topluluğunda durum nasıl?

Rotterdam ve Lahey'de oldukça büyük bir Surinam topluluğu var. Surinamlılar, ağırlıklı olarak Lahey'de defnediliyor. Orada büyük bir mezarlık var ve Müslümanlara ayrılmış büyük bir alan var. Geleneksel olarak, Surinamlıların büyük bir kısmı orada defnediliyor. Ancak bizim mezarlıklarda defnedilen Surinamlı Müslümanların oranı düşük olsa da mevcuttur.

✍ Türkler arasında başvuru sayısının düşük olması, Hollanda'daki cenaze işlemlerinin Türkiye'ye kıyasla daha maliyetli olmasından kaynaklanıyor olabilir mi?

Bunun bir etkisi olduğunu düşünmüyorum, çünkü Faslıların cenaze işlemleri de gayet iyi organize edilmektedir.Birçok Faslının bir Fas bankasında hesabı var ve bu hesap kapsamında bir cenaze sigortası da bulunuyor. Yani vefat ettiğinizde, mevcut sigortanız tam anlamıyla repatriasyonu (cenazenin ülkesine gönderilmesi) kapsıyor. Dolayısıyla bu meseleyle ilgili olmadığını düşünüyorum. Asıl mesele, Faslıların artık Hollanda'da defnedilmenin geride kalan aile üyeleri için daha uygun ve faydalı olabileceği yönündeki düşünceleridir.

✍ Bir belediyede Müslüman mezarlığının kurulmasına yerel halk nasıl tepki veriyor? BIBIN bu tepkilerle nasıl başa çıkıyor?

Medyada ve Lahey'deki Temsilciler Meclisi'nde çizilen tablo kesinlikle doğru değil. En azından benim böyle bir deneyimim olmadı. Örneğin, biz Zuidlaren'de bir arazi satın almak istediğimizde, çevre sakinlerini bu konuda bilgilendirdik. Hollanda'nın en aşırı sağcı gazetesi olan Telegraaf, "Hadi Zuidlaren'e gidelim ve insanların tepkilerini görelim" dediler. Orada çekim yaptılar ve gazetelerinde yazılar yayınladılar. Ancak gördükleri şey bu mahallelinin bu girişime olan saygısıydı. Mahalledeki insanlar, "Ama Müslümanların da bir mezarlık hakkı yok mu?" gibi tepkiler verdiler. Bu türden olumlu yorumlar aldık. Bu olumlu sonuç, çevre sakinlerini önceden bilgilendirmemizden kaynaklanıyor. Onları davet ettik, onlarla görüşmeler yaptık. Şeffaf davranıp ne yapacağınızı açıkça ifade ettiğinizde herhangi bir sorun çıkmayacağını gördük.

✍ Hükümet bu konuda nasıl bir tutum sergiliyor? Müslüman mezarlıklarına olan ihtiyacı belirttiğinizde hükümetle olan iletişiminizi nasıl deneyimliyorsunuz? Yerel yönetimlerin tutumları arasında farklar var mı? Örnekler verebilir misiniz?

Bu tarz başvurularda yalnızca yerel yönetimlerle, yani belediyenizle muhatap oluyorsunuz. Örneğin, bir yerde arazi satın almak istiyorsanız ve oraya bir mezarlık yapmak istiyorsanız, belediyeye ihtiyacınız var. Çünkü imar planı onların onayını gerektiriyor. Ancak araziyi tahsis ettirmek için onlara ihtiyacınız yok. Prensipte siz, ben veya herhangi biri bir arazi satın alabilir ve mezarlık yapabilir. Ulusal kurumların bu konuda bir rolü yok, bu tamamen yerel düzeyde gerçekleşiyor.

✍ Hollanda, göreceli olarak küçük bir yüzölçümüne sahip. Sizce "ebedi mezar huzuru" sağlamak ne ölçüde mümkün?

Ben bunun bir sorun olduğunu düşünmüyorum. Aksine eğer Hollanda, gerçekten akıllıca hareket ederse bu durumdan devlet olarak çok fazla maddi kazanç elde edebilir. Bu konuda Temsilciler Meclisi'ne bir mektup yazdım ama maalesef hiçbir geri dönüş almadım. Yani, daha fazla Müslüman mezarlığının kurulmasıyla birlikte çok fazla arazi tasarrufu sağlanabilir, çünkü aslında yeni bir arazi tahsis etmiyorsunuz. Bunu da Hollanda'daki gayrimüslim mezarlıkları tahsis ederek yapabilirsiniz. Bu gayrimüslim mezarlıklar giderek boşalıyor, çünkü mezar hakları yenilenmiyor ve dolayısıyla orada yatan insanlar toplatılıyor. Hollandalılar arasında kremasyon daha fazla tercih edildiği için mezarlıklar giderek boşalıyor. Ancak bu mezarlıklar hâlâ aynı büyüklükte kalıyor. Büyük mezarlıklar olduklarından dolayı, bakımları oldukça maliyetli. Çözüm olarak benim önerim eğer gayrimüslim mezarlıkların kullanılmayan büyük bölümlerini Müslüman mezarlıkları olarak satarsanız, buradan

çok ciddi miktarda gelir elde edersiniz ve bu mezarlıkların bakım yükünden kurtulmuş olursunuz. Bu tasarruf edilen para da örneğin belediyeler tarafından yoksullukla mücadelede kullanılabilir. Ayrıca, yeni bir arazi tahsis etmek zorunda da kalmazsınız ve böylece sorun çözülmüş olur.

✍ BIBIN, Müslüman mezarlıkları hakkında toplumu ve Müslüman topluluğunu bilgilendirmek ve farkındalığı artırmak için neler yapıyor? BIBIN; CMO ve farklı göçmen Müslüman grupların kuruluşlarıyla görüşmeler yaptı mı?

Evet, yaptık. Hollanda'da kuruluş olarak itibar kazandık. Hollanda'daki hemen hemen tüm İslami kuruluşlar bizi tanıyor. Tüm cenaze hizmeti sağlayıcıları ve camiler de bizi tanıyor. Dolayısıyla, ulusal çapta tanınmış bir kuruluşuz. Artık camilere, Müslümanlara farkındalık kazandırma konusunda daha fazla sorumluluk düşüyor. Kur'an ve İslam'ın, bir kişinin nerede defnedilmesi gerektiği konusundaki öğretilerini Müslümanlara anlatmaları gerekiyor. Peygamberimizin sünneti, Müslüman'ın vefat ettiği yerde defnedildiği yönündedir. Örneğin Peygamberimizin arkadaşları savaşlarda nerede hayatlarını kaybetmişse, orada defnedilmişlerdir. Bu bilincin Müslümanlara aktarılması camilerin görevidir. Ayrıca yakınlarınızın ve sevdiklerinizin sizi ziyaret edebilmesi önemli bir etken. Müslümanlara, sadece İslami ülkelerdeki toprakların değil, yeryüzündeki her bir toprağın defin için kutsal bir anlam taşıdığını söylüyoruz. Bunu Müslümanlara aktarıyoruz.

✍ Batı Avrupa'daki diğer ülkelerde benzer girişimler var mı? Varsa, Hollanda'dakilerle hangi açılardan farklılık gösteriyorlar?

Diğer ülkelerdeki düzenlemeleri tam olarak bilmiyorum, ancak şunu biliyorum: Groningen'de, Almanya sınırına yakın bir bölge olan Zuidlaren'de; Almanya, Belçika ve Fransa'dan gelen insanların defnedildiği örnekler oldu. Bu, bazı ülkelerde ebedî istirahatin mümkün olduğu mezarlıkların hâlâ bulunmamasından kaynaklanabilir. Hollanda'da bu konuda yapılan girişimlerin benzeri başka Batı Avrupa ülkelerinde de yapılabilir, ancak her ülkenin kendi yerel yönetim politikaları ve dinî topluluklar arasındaki iş birliği imkânları farklılık gösterebilir.

✍ BIBIN, gelecekte hangi hedefleri gerçekleştirmeyi planlıyor?

Açıkçası bu konuda çok yorulduğumu hissediyorum. Bu işi 20 yıldır yapıyorum. Hedefim beş tane mezarlık yapmak ve sonrasında artık görevi gençlere devretmek. Şu anda Tiel'deyiz, orayı zaten satın aldık ve yakında açılacak. Ben, kalben ve ruhen bir Utrechtliyim, bu yüzden Utrecht'te defnedilmek istiyorum. Şu anda Utrecht'le ilgili çalışmalar yapıyoruz. Eğer Utrecht'teki projeyi başarıyla hayata geçirirsem sorumluluklarımı gençlere bırakarak gençlerin bu işi devralmasını ve bizim elde ettiğimiz başarıyı devam ettirmelerini umut ediyorum.

✍ Okuyuculara vermek istediğiniz bir mesaj var mı?

Özellikle gençlerimize ve topluma bir mesajım var. İslam inancına göre, vefat ettiğimizde nerede defnedileceğimiz çok önemlidir. Mezarlık seçiminde hem bizler hem de yakınlarımız için en uygun ve dinî olarak kabul edilen seçenekleri değerlendirmeliyiz. Kur'an ve sünnet ışığında, bu konuda bilinçli olmak hepimizin sorumluluğudur. Bu da bizim vefat ettiğimizde vefat ettiğimiz yerde gömülmemiz gerektiğidir.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

7 Ocak 1995 yılında aralarında şu anki T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da bulunduğu Hollanda'nın Deventer şehrindeki Millî Görüş Sultan Abdülhamid Han Camii açılışından bir fotoğraf
Kaynak: *Şükrü Ekici*

7 Ocak 1995 yılında Hollanda'nın Deventer şehrindeki Millî Görüş Sultan Abdülhamid Han Camii açılışından bir fotoğraf
Kaynak: *Şükrü Ekici*

1994 yılında Hollanda'nın Deventer şehrindeki Mescidi Aksa Cami önünde eski IGMG Genel Başkanı Osman Yumakoğulları ile çekilmiş bir fotoğraf
Kaynak: *Şükrü Ekici*

7 Ocak 1995 yılında Hollanda'nın Deventer şehrindeki Millî Görüş Sultan Abdülhamid Han Camii açılışından bir fotoğraf
Kaynak: *Şükrü Ekici*

1994 yılında Hollanda'nın Deventer şehrindeki Mescidi Aksa Caminin bir fotoğrafı
Kaynak: *Şükrü Ekici*

1982 yılında Hollanda'nın Deventer şehrindeki Hollanda Diyanet Vakfı'na bağlı Deventer Merkez Cami'nin bir fotoğrafı
Kaynak: *Şükrü Ekici*

1982 yılında Hollanda'nın Deventer şehrindeki Hollanda Diyanet Vakfı'na Bağlı Deventer Merkez Cami'nin bir fotoğrafı
Kaynak: *Şükrü Ekici*

1979 yılında Den Bosch şehrindeki Aziz-Jans Katedrali'nin önünde Hristiyan Türklerin bir fotoğrafı
Kaynak: *Nationaal Archief, CC0 / Anefo, Rob Bogaerts / Anefo*

1977 yılında Amsterdam şehrindeki bir Türk camisinin içinden bir fotoğraf
Kaynak: *Nationaal Archief, CC0 / Anefo, Rob Bogaerts / Anefo*

1977 yılında Amsterdam şehrinde caminin açılışına aracı olan İbrahim Görmez'in (soldaki sakallı beyefendi) de yer aldığı bir Türk camisinin açılışından bir fotoğraf
Kaynak: *Nationaal Archief, CC0 / Anefo, Rob Bogaerts / Anefo*

1997 yılında Dordrecht'in Vest semtinde camide namaz kılan Müslüman Türklerin yer aldığı bir fotoğraf
Kaynak: *Regionaal Archief Dordrecht, Gemeentelijke rentverzameling, 552_302076, https://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl/search/detail/id/8B75EE9499327FA808EC1DB7BF25B3BD/showbrowse*

1985 yılında Müslüman bir Türk'ün Kurban Bayramı için koyun satın aldığı bir fotoğraf
Kaynak: *Noord-Hollands Archief, Een Turk koopt een schaap bij een handelaar tijdens het ritueel slachten, Boer, C. de 1918-1985, 1478 - foto's en negatieven van Fotopersbureau De Boer te Haarlem, Collectie van, 3605, https://hdl.handle.net/21.12102/984C7020EA800FF0582A5DB75FE8CF15*

1982 yılında Hollanda Diyanet Vakfı'nın Lahey'de açılışından bir fotoğraf
Kaynak: *Hollanda Diyanet Vakfı*

Vreemdeling heeft recht op ruimte voor religie

door Jan Krajenbrink

Dit land kent vele honderdduizenden inwoners van niet-Nederlandse komaf. Deels hebben we deze mensen naar Nederland gehaald (bijvoorbeeld Molukkers en geworven gastarbeiders). Deels zijn zij eigener beweging ons land binnengekomen (bijvoorbeeld Surinamers en Antillianen, vluchtelingen, gezinshereniging). Een steeds groeiend deel is hier reeds in Nederland geboren en kent het land van afstamming alleen van horen zeggen.
Het gaat hier om etnische en culturele groepen, die in hun normen en waardenpatronen vaak sterk verschillen van de Nederlandse samenleving. Evenzeer geldt, dat bijvoorbeeld de Molukse leefwijze een geheel andere is dan de Turkse, zoals ook de Marokkanen heel anders leven en denken dan Vietnamezen. Deze verschillen kunnen bevruchtend op elkaar inwerken, zij geven ook aanleiding tot fricties.
Wij gaan er sedert enige jaren van uit dat deze ethnische groepen langdurig of blijvend in Nederland zullen wonen. Samen vormen zij ongeveer vier procent van de totale bevolking. Dit plaatst onze samenleving voor een grote uitdaging. Het vereist immers een herinrichting van die samenleving, zodanig dat Nederlanders en vele honderdduizenden van andere herkomst in dit land op een menswaardige en gelijkwaardige manier kunnen leven. En dan mogen wij niet blijven steken bij het begrip „verdraagzaamheid", al blijkt dat in de praktijk reeds veel moeilijkheden op te leveren.
Aan christenmensen mag je een iets hogere eis stellen: wij dienen elkaar te aanvaarden als **medemens**, hoe die er ook uitziet, hoe die ook denkt en handelt. Hij is immers „de beeldrager van God".

Houvast

Het beleid met betrekking tot de etnische groepen is over een brede linie in discussie. Ik meen dat daarbij een wezenlijk element veel te weinig aandacht krijgt. Ik doel hier op de religieuze ontplooiingsmogelijkheden van onze nieuwe medeburgers. Wanneer wij mensen in hun eigen waarde willen laten, wanneer wij hen de kans willen geven hun eigen identiteit te beleven, wanneer wij hen volwaardig als medemens accepteren, dan is het kunnen beleven van de eigen religie van essentiële betekenis. Die religie is immers de motor van de eigen identiteit.

In Nederland bestaat voor zo iets kennelijk een afnemend begrip. Voor veel leden van etnische groepen is hun religie echter het integrerende element in hun totale bestaan. In landen als Suriname, Turkije en Marokko speelt de godsdienst een veel belangrijker rol dan in de Nederlandse samenleving. Etnische groepen vinden Nederland sterk geseculariseerd en materialistisch ingesteld. Veel van de problemen die ze hebben hangen juist ook hiermee samen. In zo'n situatie wordt de religie een sterker houvast.

Zo is voor de moslim zijn godsdienst in Nederland wellicht nog belangrijker dan in zijn land van herkomst. Vanuit een christelijk denken moeten wij dit kunnen invoelen. Wij hebben daarenboven ons eigen verleden. Dat moet ons er toe brengen om ook in de Nederlandse samenleving voor de religieuze beleving van de respectievelijke etnische groepen zoveel mogelijk ruimte te maken.

Taak overheid

Maar wij kennen in Nederland toch godsdienstvrijheid? Waar maken wij ons eigenlijk druk over? Het grondrecht van de godsdienstvrijheid is een belangrijke verworvenheid, maar het heeft pas echt betekenis als het ook werkelijk beleefd kan worden.

Wanneer er belemmeringen zijn om dit grondrecht ook werkelijk in de praktijk te kunnen brengen, kan er een taak voor de overheid liggen om mee te helpen die belemmeringen weg te nemen, om „voorwaardenscheppend" bezig te zijn.

Zo ligt er een overheidstaak met betrekking tot de godsdienstvrijheid, wanneer die vrijheid in sterke mate wordt belemmerd door sociaal-economische factoren. Wij hebben dat vaker meegemaakt in Nederland. Ik denk aan de Wet Premie Kerkenbouw, die werd ingevoerd, toen wij ons realiseerden dat de kosten van kerkenbouw onmogelijk geheel door de bestaande kerkgenootschappen konden worden opgebracht.

Etnische groepen in Nederland verkeren veelal feitelijk in een zelfde situatie. Het betreft hier immers bij uitstek zwakke groepen in onze samenleving, die niet in staat mogen worden geacht geheel op eigen kracht de nodige basisvoorzieningen te treffen. Wanneer we deze medemensen recht willen doen in hun volle mens-zijn, behoren we juist dit feit ook onder ogen te zien en mee te helpen aan de oplossing van dit knelpunt. Natuurlijk, steun van particuliere Nederlandse zijde, bijvoorbeeld van de Nederlandse kerken, is hier zeer wel denkbaar en komt ook reeds voor. Het belang an de zaak vraagt evenwel ook een – in beginsel tijdelijke – helpende hand van de overheid, bijvoorbeeld bij de bouw van gebedsruimten e.d.

Kerk en Staat

Komen wij hier dan niet in strijd met het beginsel van de scheiding tussen Kerk en Staat? Ik meen van niet. Het desbetreffende beginsel kennen wij reeds lang en het functioneert uitstekend: geen zeggenschap van de Staat in kerkelijke zaken noch andersom. De Staat is religieus gezien neutraal. Dat betekent echter nog niet dat zij zich op geen enkele wijze zou mogen bemoeien met het religieuze gebeuren.
Neutraliteit is iets anders dan afzijdigheid. Binnen bepaalde grenzen mag de overheid wel degelijk voorwaarden stellen aan het functioneren van religieuze groepen. De godsdienstvrijheid heeft nadrukkelijk zijn plaats **binnen** onze rechtsorde. Evenmin verhindert het beginsel van scheiding van Kerk en Staat de overheid om mede voorwaarden te scheppen voor het ook feitelijk functioneren van de godsdienstvrijheid. Ook onder de Wet Premie Kerkenbouw, ook bij de bouw van de kerken voor de nieuwe bevolking an de IJsselmeerpolders, kenden wij het beginsel van de scheiding van Kerk en Staat. Het bleek geen belemmering te zijn.
Wordt Nederland zo dan niet overspoeld door Moslims, Hindoes, Boeddhisten enzovoort? Moeten Christenen en moet een christelijke partij juist niet waken voor het „overeind blijven" van het christelijk geloof en de daarmee verbonden normen en waarden? Persoonlijk poog ik als christen in deze wereld bezig te zijn. Ik zal daarbij graag in discussie gaan met mensen die een andere religieuze overtuiging hebben. Ik zal dat overigens met bescheidenheid doen in de wetenschap dat wij wellicht beiden van elkaar kunnenleren. Maar voor de dialoog ben ik niet bang.

Een christelijke politieke partij behoort het grondrecht van de godsdienstvrijheid werkelijk inhoud te willen geven. Dat betekent niet alleen de godsdienstvrijheid voor christenen, het betekent godsdienstvrijheid voor iedereen. Het gaat er om het belang van de religie in het menselijk leven te onderkennen en te waarborgen. Christelijke politiek is er niet om mensen te bekeren maar om ze respecteren.

1984 yılında Hollanda'da yaşayan göçmenlerin dinlerini yaşama hakkına sahip olmaları gerektiğini ele alan bir gazete haberi
Kaynak: *Vreemdeling heeft recht op ruimte voor religie. "Trouw". Meppel, 23-02-1984. Delpher'den 29-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/-resolve?urn=A-BCDDD:010820239:mpeg21:p005*

Turken vieren „Ramadan" in Brielse kerk

OOSTVOORNE — De ongeveer honderd Turkse arbeiders die in Botlekgebied en Europoort werken zullen hun Ramadanfeest kunnen vieren in de Brielse Sint-Jacobskerk.

Deze kerk die tot 1961 bij de Nederlandse Hervormde gemeente in gebruik was en sedert de restauratie van de Sint Catharijne kerk leeg is blijven staan werd door kerkvoogdij ter beschikking gesteld als gebaar van gastvrijheid tegenover deze buitenlandse arbeiders.

De bijeenkomsten zullen dagelijks gedurende de mohammedaanse vastenmaand, van 28 december tot 27 januari, worden gehouden. De kerk is voor dit speciale doel geheel belegd met tapijten.

DEN HAAG — „Wij stellen de eis, dat in afwachting van een definitieve regeling, een tijdelijke voorziening wordt getroffen, analoog aan het „nood-verband" zoals dit indertijd voor de u.l.o.-onderwijzers werd gecreëerd. Wij kunnen ons eenvoudig niet indenken, dat de hoofden van scholen tot 1968 moeten wachten op een aanvaardbare financiele regeling". Dit zei de heer J. W. Harting, algemeen voorzitter van de vereniging van hoofden van scholen in zijn openingsrede op de jaarvergadering in restaurant Boschlust in Den Haag.

1965 yılında Hollanda'nın Botlekgebied ve Europoort Bölgesi'ndeki yaklaşık 100 işçinin, Ramazan ayı boyunca ibadetlerini Brielle'deki Sint-Jacobskerk Kilisesi'nde yerine getirebileceklerini konu alan gazete haberi

Kaynak: *Turken vieren „Ramadan" in Brielse kerk. "Trouw". Meppel, 29-12-1965. Delpher'den 29-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010815534:mpeg21:p002*

Turkse moskee in Twente

ALMELO — Op initiatief van Turkse werknemers in Twente is te Almelo opgericht de „Stichting Turkse Moskee Twente te Almelo". In het bestuur der stichting zijn Turken en Nederlanders gelijk vertegenwoordigd

Met de bouw van deze Turkse moskee zal in totaal een bedrag van ca. ƒ.150.000 gemoeid zijn. De financiering zal geschieden door bijdragen van de Turken in Twente en naar wordt verwacht in andere delen van ons land, een actie onder de Almelose burgerij, medewerking van het bedrijfsleven en overheidssteun. Behalve enkele partuculiere giften is tijdens de bidstond ter afsluiting van de ramadan door de Turken zelf reeds ƒ 4.000 ingezameld voor de stichting.

1972 yılında Almelo'da kurulacak Türk camisi için Twente bölgesinde Türk işçilerin girişimlerini konu alan gazete haberi

Kaynak: *Turkse moskee in Twente. "Nederlands dagblad : gereformeerd gezinsblad / hoofdred. P. Jongeling ... [vd.]". Amersfoort, 15-11-1972, s. 2. Delpher'den 29-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010-558903:mpeg21:p002*

TROUW/KWARTET MAANDAG 13 JANUARI 1975

Turken op bezoek in Almelose Noorderkerk

Van een onzer verslaggevers

ALMELO — Een groep van vier Turkse trekarbeiders hebben de nieuwjaarsdienst en de daarop volgende nieuwsjaarsreceptie meegemaakt in de Almelose Noorderkerk. Het initiatief daarvoor is uitgegaan van de Turkse moeftie (geestelijke), die ter gelegenheid van het offerfeest enkele weken in Almelo was. Hij vond het vreemd dat de Turkse trekarbeiders zo weinig wisten van de kerk, hoewel ze toch wonen in een land met vele kerken.

De Turken hebben het contact met de Noorderkerkgemeente gewaardeerd en het ligt in de bedoeling de relatie verder uit te breiden. De commissie voor contact tussen trekarbeiders en de Nederlandse bevolking in Almelo, een dertigtal Turken en Nederlanders onder voorzitterschap van de heer D. Slettenhaar heeft echter haar plan voor een leergang christendom-Islam moeten afgelasten. Er bleek daarvoor te weinig belangstelling. De heer Slettenhaar meent dat dit gebrek aan interesse komt door een tekort aan contact tussen de trekarbeiders en de Nederlandse bevolking. Hem was opgevallen dat de kennis bij de Nederlanders van de koran zeer gering is. De moslims weten daarentegen wel het een en ander, met name van het Oude Testament.

Leergang

De heer Slettenhaar, die voor het textielconcern Nijverdal-Ten Cate belast is met de werving en begeleiding van Turkse trekarbeiders in Almelo, deelde mee dat het gemeentebestuur van deze stad ruime medewerking verleent bij de opvang van de trekarbeiders. Ook binnen de plaatselijke kerken bestaat de bereidheid tot samenwerking. De moslims hebben volgens hem wel belangstelling voor de kerk, maar kunnen aan die belangstelling nog weinig uiting geven.

In Almelo staat de eerste Turkse moskee van ons land. Het gebouw wordt op 27 januari officieel geopend door de minister van sociale zaken, drs. J. Boersma. De bouw van de moskee, die anderhalve ton heeft gekost, is mogelijk geworden onder meer na een huis-aan-huis-collecte in Almelo, die 10.000 gulden heeft opgebracht. De moskee kwam ook in aanmerking voor een rijkssubsidie uit dezelfde kas waaruit de overheid ook de kerkenbouw steunt.

1975 yılında Hollanda'daki ilk minareli Türk camisinin Almelo şehrinde açılmasını ve cami masrafları için hem devletten hem de halktan yardım alındığını konu alan gazete haberi

Kaynak: *Leergang. "Trouw". Meppel, 13-01-1975. Delpher'den 29-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010821839:mpeg21:p002*

„Als de luidspreker alleen pal voor de moskee is te horen, heeft het natuurlijk geen zin"

Gemeente Sneek 'luistert' naar Turkse gebedsoproep

SNEEK - Wie na 1 maart op een vrijdagmiddag in Sneek in de buurt van het Grootzand loopt, moet niet vreemd opkijken als een microfoonstem in het Turks van over de daken mohammedanen oproept tot gebed. Het geluid komt uit luidsprekers, die zijn geplaatst op de nok van een pand aan de smalle Havenstraat, dat door de Turkse vereniging Atatürk sinds twee jaar wordt gebruikt als ontmoetingsruimte.

Op de bovenverdieping ervan bevindt zich een zaaltje, dat als moskee is ingericht. Hoewel het gebouwtje, dat de gemeente aan de vereniging in bruikleen heeft afgestaan, dagelijks is geopend, komen de (mannelijke) leden, zo'n vijftig in getal en wonend in met name Sneek, Bolsward en Lemmer, er vooral vrijdags graag, omdat er dan een gebedsdienst wordt gehouden. In hun geboorteland, net als trouwens in andere islamitische landen, wordt een aantal keren per dag vanaf minaretten tot gebed opgeroepen.

Om die sfeer wat te kunnen benaderen, vroeg de vereniging - als eerste in Friesland - aan het gemeentebestuur of zij zoiets vrijdags ook in Sneek mocht gaan doen. Zoals bericht, heeft het college daar onder bepaalde voorwaarden in toegestemd. Marten de Boer van het sociaal-cultureel centrum De Espel, die als woordvoerder van de Turkse vereniging optreedt, noemt de gemeentelijke toestemming „op himsels hiel aardich en ek in sekere ferriking fan it kulturele patroan fan Snits, foar safier asto der alteast fan sprekke kinst. Minder aardich fyn ik, dat de gemeente it gebou hielendal fertuasrze hat omt it sloopt wurde moat, sûnder dat de gebrûkers al dy tiid dêdlik makke is wer't hja yn 'e takomst oan ta binne en hinne kinne. Mar miskien is dit in earste stap yn 'e goede rjochting", wacht De Boer af.

Met het bestuur van Atatürk heeft de gemeente afgesproken, dat het vooreerst gaat om een proefperiode, die loopt van 1 maart tot 1 september. Als in die tijd blijkt, dat winkeliers, omwonenden en anderen de oproep niet als hinderlijk ervaren, ligt het voor de hand, dat aan Atatürk definitief een vergunning wordt verleend. Tjeerd Heidstra van de afdeling welzijn van de gemeente Sneek zegt nauwelijks problemen uit de buurt te verwachten, gezien de ervaringen elders in het land.

75 decibel

„Het gaat tenslotte maar om twee oproepen van elk hooguit vijf minuten. We hebben verder gesteld, dat de sterkte van het geluid, gemeten op de meest dichtbij zijnde muur, het maximum van 75 decibel niet mag overschrijden. Of we daar straks nu zo nodig met een decibelmeter moeten gaan staan, lijkt me trouwens wat overdreven. Persoonlijk zou ik zeggen: het is acceptabel als het geluid een paar straten ver, tot zeg de Waterpoort aan de ene kant en het Kleinzand aan de andere, kan reiken. Als blijkt, dat je de oproep alleen kan horen, als je pal voor het gebouw staat, heeft het, gezien vanuit het standpunt van de aanvragers, natuurlijk ook geen zin", vindt Heidstra.

Uit een eerste, heel voorlopige peiling onder enkele bewoners en anderen die in dit deel van het stadscentrum werken of verblijven, blijkt dat Heidstra er waarschijnlijk met zijn verwachting niet ver naast hoeft te zitten. De meesten zeggen rustig af te wachten hoe een en ander zal uitpakken. Geen van hen wist overigens iets af van de gemeentelijke toestemming, waaruit blijkt, dat ze vooraf niet door de gemeente van dit voornemen op de hoogte zijn gebracht. Zo ook waarnemend-directeur Meine Boerstra van de naast het ontmoetingscentrum gelegen en pas verbouwde Praktijkschool voor voortgezet speciaal onderwijs aan de Oude Koemarkt.

Het Turkse gebedshuis in Sneek in de Havenstraat.

„Nee, ik wist hier niks van, moet ik zeggen. Niet dat het me overvalt of zo, maar een telefoontje vooraf van de gemeente had misschien geen kwaad gekunt", veronderstelt Boerstra, die „helemaal gerustgesteld" is, als hij vernoemt, dat de gemeente blijkbaar wel degelijk met de school rekening heeft gehouden door de oproepen buiten de lesuren te laten doen. De eerste valt precies in de lunchpauze tussen kwart voor twaalf en kwart voor één, terwijl de tweede gebedsoproep pas na het sluiten van de school, vanaf kwart over drie, over de daken mag klinken.

Leiden

Sneek mag de eerste gemeente in deze provincie zijn die voor het doen van genoemde oproep toestemming verleent - bij gemeenten als Leeuwarden en Heerenveen is zo'n verzoek tot nu toe overigens ook niet binnengekomen -, elders in het land is het geen uitzondering meer. Nadat de gemeenten Leiden en Almelo ruim een jaar geleden hiertoe overgingen, volgde minstens een handvol andere, waaronder Alkmaar en het Brabantse Son. Gebleken is, dat de 'hinder' die mensen van de gebedsoproep zeggen te hebben, zich verhoudt met die welke zij van klokgelui ondervinden.

„Dat is ook onze ervaring", vertelt een woordvoerder van de gemeente Leiden. „In tegenstelling met wat ik nu over Sneek hoor, hebben wij de bewoners uit de omringende straten van zowel het Turkse als het Marokkaanse gebedshuis wel vooraf geïnformeerd over wat we van plan waren. Daar kwamen zo weinig negatieve reacties op, dat de burgemeester het verzoek heeft ingewilligd. Ook tijdens de proef bespeurden we nauwelijks problemen, waarna is besloten de proef steeds met een half jaar te verlengen. Dat laatste is gedaan, omdat je maar nooit weet of het ook in de toekomst maatschappelijk en politiek een haalbare kaart is".

Een pas ingediend verzoek door de Turks/Marokkaanse verenigingen, naast de vrijdagse oproep ook op een andere doordeweekse dag de mohammedanen via de luidspreker tot gebed op te roepen, is door de Leidse burgemeester overigens afgewezen. „Daar was 'e zeker nog niet aan toe", is de reactie daarop. „Maar, wie weet, verandert hij nogeens van gedachten".

1987 yılında Sneek Belediyesi'ndeki bir Türk camisinde, caminin bulunduğu sokakta duyulabilecek bir şekilde ezan okunacağını konu alan gazete haberi

Kaynak: *75 decibel. "Leeuwarder courant : hoofdblad van Friesland". Leeuwarden, 27-02-1987, s. 13. Delpher'den 29-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010566281:mpeg21:p013*

Islamieten vieren vastenmaand

GRONINGEN — De gebedsruimte in het gebouw van de Turkse Culturele Vereniging aan de Oude Boteringestraat in Groningen heeft de kenmerken van improvisatietalent en gebrek aan geld. Het gaat om een huiskamer-moskee: groene vloerkleden, borden met spreuken uit de Koran en een lessenaartje op lage pootjes. De imam (voorganger) Ali Canbaz is door de regering van Turkije naar Nederland gestuurd om de Turkse islamieten geestelijke bijstand te verlenen tijdens de vastenmaand Ramadan. De Ramadan ging vanmorgen in bij zonsopgang.

Dinsdagavond begon de voorbereiding op deze vastenmaand. In de preek die aan het gebed vooraf ging, hield Ali Canbaz de gelovigen voor dat zij niet moeten verzaken in hun plicht zich vijf keer per dag naar Mekka te wenden om te bidden.

In de stad Groningen wonen ongeveer 800 islamieten; Nederland telt een kleine half miljoen aanhangers van het geloof dat door Mohammed in de zevende eeuw na Christus is gegrondvest. Overigens, islamieten zijn er in alle soorten en maten naargelang de herkomst van de mensen: Surinaamse islam-aanhangers, Pakistaanse, Turkse en Egyptische moslims. De religie is verspreid over de vele etnische groepen in Nederland

Eigen kalender

De negende maand van de Arabische kalender — die afwijkt van de Europese jaarindeling — is de maand van vasten. De Arabieren delen het jaar in volgens de loop van de maan. Hierdoor mist men, in vergelijking met de Europese telling, elke maand een dag. De kalender is in ongeveer dertig jaar de Europese jaartelling een keer rond geweest. Maar alle islamieten houden naast hun eigen kalender ook gewoon de Europese tijdsindeling aan.

De Arabist dr. Fred Leemhuis, werkzaam bij de Groninger universiteit, geniet bekendheid wegens zijn vertaling van de Koran: "Je moet dat allemaal nuchter bekijken. De islam is een hele praktische godsdienst. Er zijn weliswaar veel regels, maar tegelijk is men ook zo verstandig om naar gelang de plaatselijke omstandigheden de regels aan te passen."

Toewijding

De Ramadan is in wezen een periode van vasten waarbij men zich tussen zonsopgang en zonsondergang onthoudt van alles wat de aandacht afleidt van de overgave aan God. Geneugten als voedsel, seksueel verkeer of enthousiast sociaal leven zijn overdag verboden omdat ze deze toewijding in de weg staan. In andere religies, zoals het christendom en het boeddhisme kent men ook vormen van vasten. Die worden alleen bedreven door mensen die geacht worden een bijzondere toewijding tot de god te hebben, zoals monniken, kluizenaars en priesters. In de islam wordt elke gelovige geacht zich tijdens de Ramadan tot god te wenden. Oorspronkelijk is het ook de bedoeling geweest dat men als gelovige publiekelijk duidelijk maakte dat men zich in deze maand speciaal bezon op de relatie met God."

Golfbewegingen

Wat is het wezen van deze vastenmaand? Leemhuis: "Een maand onthouding van de geneuglijke dingen van het leven is goed voor de toewijding aan god en is tegelijk goed voor de mens zelf. In het hele Midden-Oosten leeft men in golfbewegingen van overvloed en schaarste. Van de schaarste heeft men een deugd gemaakt. Dat zie je in alle religies in het Midden-Oosten."

● *De iman Ali Cambaz houdt de Turkse islamieten voor vast te houden aan de dagelijkse vijf gebeden.* *(Foto: Johan Berrevoets/EFG)*

Officieel zou de Ramadan gisteren zijn begonnen op het moment dat de nieuwe maan voor het eerst werd waargenomen. Leemhuis: "Daar zijn allemaal voorschriften voor. Volgens de leer gaat de Ramadan in op het moment dat men in de duisternis geen verschil meer kan zien tussen een zwarte en een witte draad. In de praktijk luistert men gewoon naar de Arabische radiozenders die uitzenden dat de Ramadan is begonnen."

Hoe praktisch de islam is blijkt uit de lijst die de imam in Groningen al heeft opgesteld van de tijden van zonsopgang en zonsondergang tot en met 26 maart. Regels en aanwijzingen zijn mooi, maar het moet wel praktisch blijven.

Uiteraard kan het probleem van het ontbreken van een moskee in Groningen niet onbesproken blijven. De islamieten willen steun van de gemeente, of van welke overheid dan ook, om een eigen, goed aangekleed gebedshuis te kunnen stichten. De gelovigen voelen zich gediscrimineerd omdat blijkbaar alles en iedereen in Nederland steun en subsidie kan krijgen, behalve de islamieten, zo zeggen ze. De imam: "Katholieken, joden, noem maar op, in Turkije krijgt iedereen van de staat steun voor het stichten van kerken en gebedshuizen. Men zou in Nederland dezelfde verdraagzaamheid moeten opbrengen."

Fred Leemhuis heeft een uitgesproken opvatting over deze kwestie: "Je moet gewoon erkennen dat de godsdienst tot de cultuur van deze mensen behoort. Hun cultuur omvat meer dan volksdansen en exotische markten organiseren. Ooit zijn deze mensen als gastarbeiders naar Nederland gekomen. Ze blijven duurzaam in Nederland en als zodanig hebben ze recht op het beleven van hun godsdienst in redelijke omstandigheden, net als katholieken en protestanten. Wat hen bijzonder grieft is dat een aantal jaren geleden de steunregelingen van de overheid voor de kerkgenootschappen zijn afgeschaft. Ze hebben het gevoel dat juist op het moment dat zij zich meldden om steun, gauw die regeltjes werden veranderd." Een andere reden om de islamieten te steunen bij het verwezenlijken van eigen gebedshuizen vormt voor Leemhuis de buitenlandse beinvloeding. "Wanneeer zij in Nederland niet voldoende worden gesteund, krijgen ze hulp uit het buitenland, van de rijke Arabische landen. Ik vrees dat bijvoorbeeld een imam uit Saudiarabië niet goed op de hoogte is van de eigenaardigheden van de Nederlandse samenleving.

1990 yılında Hollanda'nın Groningen Bölgesi'nde Türk Kültürü Derneği binasındaki mescitte Ramazan ayının kutlanacağını konu alan gazete haberi

Kaynak: *Mediahuis Noord, De Krant van Toen, Nieuuwsblad van het Noorden, 28-03-1990, s. 11, https://dekrantvantoen.nl/vw/article.do?id=NVHN-19900328-AE0011002*

Subsidie voor turkse moskee in Amsterdam

(Van een onzer verslaggevers)

AMSTERDAM — B. en W. van Amsterdam zijn bereid 10.000 gulden subsidie te verlenen voor een eigen gebedsruimte voor de Turkse moslims in Amsterdam. De werkgroep Moskee van de Stichting Welzijn Buitenlandse Werknemers had om 15.000 gulden gevraagd.

De wethouder voor Sociale Zaken mr. drs. A. van der Eijden zegt in een brief aan de werkgroep dat, „nu het huren van de Nieuwe Zijds Kapel weer een serieuze mogelijkheid is", de gemeente bij CRM ook nog om extra bijdrage voor de inrichting ervan heeft gevraagd.

Ondanks de subsidie komt de werkgroep geld tekort voor de realisering van twee moskees in Amsterdam, die volgens werkgroepswoordvoerder H. de Veth „meer dan alleen maar gebedsruimtes zijn omdat het leven van de moslims veel nauwer met zijn religie verweven is dan in de westerse maatschappij gebruikelijk is". De 6000 Marokkanen in Amsterdam beschikken over het gebouw „De Hoeksteen" in de Van Ostadestraat, maar de Turken hebben nog niets. Eerverleden jaar vierde de Turkse Moslimgemeenschap het einde van de jaarlijkse vasten, de ramadan, in de Schinkelkerk.

1977 yılında Amsterdam'da henüz Türklerin kendilerine ait bir camilerinin olmadığını ve Türk kökenli Müslümanlara ait bir ibadet yeri ayarlanması için Amsterdam Belediyesi'nden sübvansiyon talep edildiğini konu alan gazete haberi

Kaynak: *Subsidie voor turkse moskee in Amsterdam. "Het Parool". Amsterdam, 11-03-1977. Delpher'den 29-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010839992:mpeg21:p005*

Nieuwsblad van het Noorden, 26 februari 1992, blz.13

Islam wordt gevestigde godsdienst in Nederland

Geestelijk Leven

redactie, Ton van der Werf

De tijd dat islamitische gastarbeiders hun gebedsmatje alleen in de fabriekshal uitrolden, ligt ver achter ons. De minaretten die hier en daar in het stadsbeeld verrijzen, symboliseren dat de islam één van de gevestigde godsdiensten van Nederland aan het worden is. Dat schrijft de theoloog dr. Nico Landman in het proefschrift 'Van mat tot minaret' over de institutionalisering van de islam in Nederland, waarop hij vorige week in Utrecht is gepromoveerd.

Op dit moment heeft Nederland 300 moskeeën en bijna 600 islamitische organisaties. De immigratiestroom uit met name Turkije, Marokko en Suriname zorgde voor een enorme toename van het aantal moslims in Nederland, van 0,5 procent van de bevolking in 1971 tot bijna 3 procent in 1990.

Volgens Landman zijn studies specifiek over de islam schaars. Dat komt omdat veel onderzoek gedaan wordt door de overheid, die in haar minderhedenbeleid weinig aandacht besteedt aan religieuze aspecten van de problematiek. Verder waren de betrokken moslims weinig toegankelijk voor de meeste onderzoekers, onder meer door de taalbarrière en de anonimiteit en het isolement waarin zij tot voor kort hun activiteiten ontplooiden.

Hierin is volgens Landman de laatste jaren verandering gekomen. Moskeeën gaan steeds minder verscholen achter dichtgeplakte winkelruiten, de Islamitische Omroep Stichting laat van zich horen en ook de opkomst van islamitische basisscholen wijst op een grotere zichtbaarheid van de islam in de Nederlandse samenleving. Verder heeft de Rushdie-affaire de belangstelling voor de religieuze aspecten van het verschijnsel multi-etnische samenleving vergroot.

Landman onderscheidt drie grote groepen moslims in Nederland: Turken (46 procent van alle moslims in Nederland), Marokkanen (38 procent) en Surinamers (6 procent). Daarnaast noemt hij Indonesische, Pakistaanse, Tunesisische en Egyptische moslims. Zij zijn georganiseerd in overkoepelende organisaties, grotendeels gegroepeerd naar land van herkomst en om die reden enorm versplinterd. In zijn proefschrift behandelt hij uitgebreid alle verschillende overkoepelende, nationale en locale organisaties.

Veel lokale moslimorganisaties richtten zich in de jaren zeventig en tachtig vooral op het vinden van een ruimte waar ze een moskee konden inrichten. In 128 gemeenten zijn inmiddels 300 moskeeën gevestigd. Maandelijks komen er nog nieuwe bij. In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, wordt de bouw van deze moskeeën slechts in uitzonderlijke gevallen gefinancierd door Arabische geldschieters. In verreweg de meeste gevallen komen zij tot stond door de inspanningen van plaatselijke islamitische leiders, zonder externe ondersteuning.

De meeste islamitische organisaties onderhandelen afzonderlijk met de Nederlandse overheid over het beschikbaar stellen van faciliteiten en verkrijgen van inspraak. Landman wijst erop dat een Nederlands sprekend kader hiervoor onontbeerlijk is. Daarnaast is het belangrijk om de autoriteiten te overtuigen van een grote achterban en een gematigde opstelling. Een 'fundamentalistisch' of 'extremistisch' imago schrikt af. Afgezien daarvan is de houding van de overheid slechts in zeer beperkte mate afhankelijk van religieuze of politieke kleur. De overheid werkt over het algemeen mee aan voorzieningen waarvoor een wettelijke basis is. Zo ontstond de Islamitische Omroep Stichting en kwamen er islamitische scholen. Op beleidsterreinen waar geen verplichting tot overheidsoptreden bestaat, maar welis-waar sprake is van een achterstandspositie van moslims, is overheidssteun marginaal.

In de jaren zeventig werden regelmatig kerkgebouwen verhuurd aan islamitische organisaties. Er werden minder kerken aan islamitische organisaties verkocht dan men mocht verwachten op grond van het grote aantal gebouwen dat door de kerken moest worden afgestoten. Dat hangt samen met grote terughoudendheid van de top van de Rooms Katholieke Kerk op dit vlak en weerstanden bij de achterban van protestantse kerkgemeenschappen.

1992 yılında İslam dininin Hollanda'da yerleşik din hâline gelerek İslami sembollerin kamusal alandaki yerini konu alan gazete haberi

Kaynak: *Mediahuis Noord, De Krant van toen, Nieuuwsblad van het Noorden, 26-02-1992, s.13, https://dekrantvantoen.nl/vw/article.do?id=NVHN-19920226-AE0013002*

Sporthal fungeert als moskee

Islamieten vieren einde van Ramadhan

Daar voor de Ramadhanviering de Sporthal tijdelijk als Islamietisch bedehuis werd gebezigd, mocht de hal niet betreden worden met schoenen. Wat dit merkwaardige plaatje opleverde!

(Van een onzer verslaggevers)

SCHIEDAM, dinsdag. — In de Sporthal vierden gistermorgen ongeveer 2000 islamieten (voor het overgrote deel Turkse gastarbeiders) het einde van de een maand durende Ramadhan, tijdens welke periode zij slechts na zonsondergang mochten eten en drinken.

De organisatie van de Ramadhanviering rustte in handen van de Stichting Hulp aan Buitenlandse arbeiders en van de Turkse ambassade. Er waren 5000 uitnodigingen verstuurd.

De Nederlands-Turkse Vereniging weigerde echter medewerking te verlenen, daar men van mening was, dat het einde van de Ramadhan vandaag zou zijn. Dit in verband met de maanstand. Iman O. S. Akddgan, leider van de Turkse geestelijke verzorging in Nederland, toonde zich verheugd en dankbaar tegenover de organisatoren en legde in zijn predikatie de nadruk op de manier waarop de islamieten hun godsdienst in Nederland kunnen beleven. De Sporthal zal in maart en december van dit jaar wederom als moskee dienst gaan doen.

1968 yılında Yabancı İşçilere Yardım Vakfı ve Türk Büyükelçiliği'nin organizasyonu sayesinde Schiedam şehrinde çoğu Türk olan 2 bin civarındaki Müslümanın Ramazan ayının sonunda bir spor salonunda bayram namazı kıldığını konu alan gazete haberi

Kaynak: *Sporthal fungeert als moskee Islamieten vieren einde van Ramadhan. "Het Rotterdamsch parool". Rotterdam, 02-01-1968, s. 5. Delpher'den 29-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMSARO03:259052001:mpeg21:p00005*

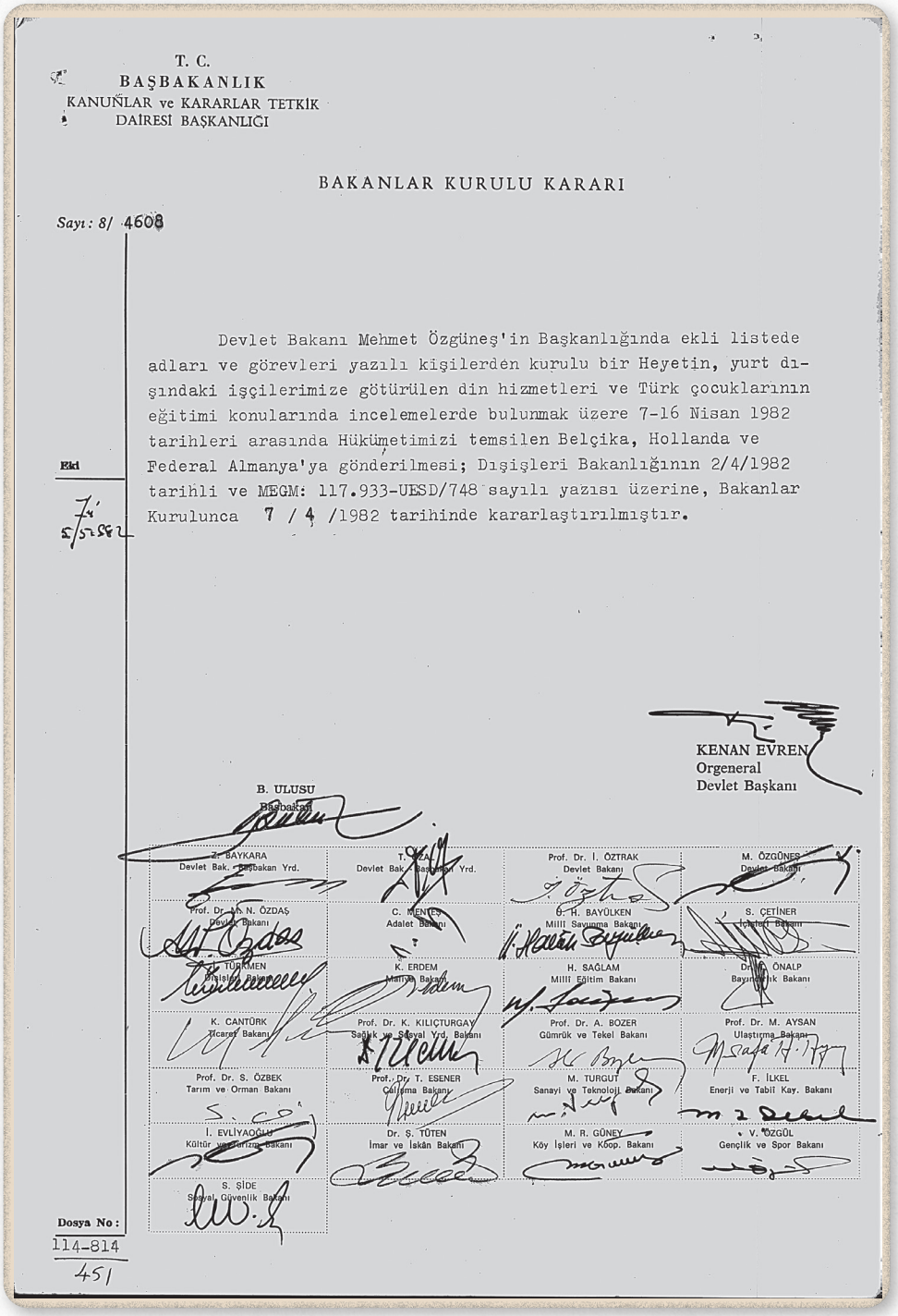

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR ve KARARLAR TETKİK
DAİRESİ BAŞKANLIĞI

BAKANLAR KURULU KARARI

Sayı: 8/ 4608

Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş'in Başkanlığında ekli listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir Heyetin, yurt dışındaki işçilerimize götürülen din hizmetleri ve Türk çocuklarının eğitimi konularında incelemelerde bulunmak üzere 7-16 Nisan 1982 tarihleri arasında Hükümetimizi temsilen Belçika, Hollanda ve Federal Almanya'ya gönderilmesi; Dışişleri Bakanlığının 2/4/1982 tarihli ve MEGM: 117.933-UESD/748 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 7 / 4 /1982 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Ekl
7/4/1982

KENAN EVREN
Orgeneral
Devlet Başkanı

B. ULUSU
Başbakan

Z. BAYKARA
Devlet Bak. - Başbakan Yrd.

T. [illegible]
Devlet Bak. - Başbakan Yrd.

Prof. Dr. İ. ÖZTRAK
Devlet Bakanı

M. ÖZGÜNEŞ
Devlet Bakanı

Prof. Dr. A. N. ÖZDAŞ
Devlet Bakanı

C. MENTEŞ
Adalet Bakanı

O. H. BAYÜLKEN
Millî Savunma Bakanı

S. ÇETİNER
İçişleri Bakanı

TÜRKMEN
Dışişleri Bakanı

K. ERDEM
Maliye Bakanı

H. SAĞLAM
Millî Eğitim Bakanı

Dr. M. ÖNALP
Bayındırlık Bakanı

K. CANTÜRK
Ticaret Bakanı

Prof. Dr. K. KILIÇTURGAY
Sağlık ve Sosyal Yrd. Bakanı

Prof. Dr. A. BOZER
Gümrük ve Tekel Bakanı

Prof. Dr. M. AYSAN
Ulaştırma Bakanı

Prof. Dr. S. ÖZBEK
Tarım ve Orman Bakanı

Prof. Dr. T. ESENER
Çalışma Bakanı

M. TURGUT
Sanayi ve Teknoloji Bakanı

F. İLKEL
Enerji ve Tabiî Kay. Bakanı

İ. EVLİYAOĞLU
Kültür ve Turizm Bakanı

Dr. Ş. TÜTEN
İmar ve İskân Bakanı

M. R. GÜNEY
Köy İşleri ve Koop. Bakanı

A. V. ÖZGÜL
Gençlik ve Spor Bakanı

S. ŞİDE
Sosyal Güvenlik Bakanı

Dosya No:
114-814
451

1982 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile eski Devlet Bakanı Mehmet Özgüneç'in başkanlığında bir heyetin yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına yönelik din hizmetleri konusunda incelemelerde bulunmak üzere Belçika, Hollanda ve Federal Almanya'ya görevlendirme kararı
Kaynak: *Devlet Arşivleri Başkanlığı*

Eerste islamitische basisschool geopend

ROTTERDAM - In Rotterdam is gisteren de eerste islamitische basisschool van Nederland officieel geopend. De school telt 160 leerlingen, die enkele uren per week godsdienstes in de Islam krijgen. Binnenkort komt in Einmdhoven een tweede isamitische basisschool. Op de foto de kinderen, getooid met hoofddoeken en vlaggetjes. (foto ANP)

1988 yılında Rotterdam'da Hollanda'nın ilk İslam okulunun 160 öğrenci ile açıldığını duyuran gazete haberi

Kaynak: *Eerste islamitische basisschool geopend. "Leeuwarder courant : hoofdblad van Friesland". Leeuwarden, 19-11-1988, s. 9. Delpher'den 17-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010566812:mpeg21:p009*

Dagblad van het Noorden, 20 maart 2004, blz.9

Begraafplaats voor moslims in Veendam

VEENDAM ■ Op de begraafplaats Buitenwoel in Veendam komt een aparte moslimbegraafplaats. Het verzoek daartoe is gekomen vanuit het onderzoek Turkse ouderenhuisvesting.

Hoewel de eerste generatie Turken zich veelal in het land van herkomst laat begraven, kiest de tweede en derde generatie steeds vaker voor een begrafenis in Nederland. Dat schrijven Geri Dijstelberge en Hazime Tasci van welzijnstichting Compaen in de wijkkrant van Veendam Noord.

De Turkse gemeenschap heeft de gemeente Veendam aangegeven dat het creëren van een eigen begraafplaats bijdraagt aan het zich thuis voelen in Nederland. Daarnaast wordt een eigen begraafplaats gezien als erkenning van de culturele en religieuze identiteit.

De begraafplaats is niet alleen bedoeld voor de vroegere Turkse gastarbeiders en hun kinderen, maar ook voor een groot aantal nieuwkomers en vluchtelingen dat in de toekomst wellicht in Veendam begraven wil worden. Het gaat dan ook om een algemene begraafplaats, die in principe voor elke moslim, ongeacht geloofsrichting, toegankelijk moet zijn.

Het verzoek is neergelegd bij de gemeente. Voorlopig wordt uitgegaan van een terrein van 500 vierkante meter, met plaats voor zo'n 250 graven. De wensen van de moslimgemeenschap zijn onlangs geïnventariseerd tijdens een bijeenkomst.

In die bespreking zijn de afmetingen van het graf, het grafgebruik en de daarvoor bestaande regels besproken. De gemeente en een werkgroep van belanghebbenden brengen gezamenlijk een bezoek aan de begraafplaats Buitenwoel. Naar aanleiding daarvan wordt een eerste schets gemaakt.

■ **WERKGROEP**

De werkgroep zoekt moslims van verschillende herkomst om eventuele verschillen van mening of benadering aangaande de inrichting van de moslimbegraafplaats te achterhalen, zodat daarmee rekening kan worden gehouden bij het definitieve ontwerp. Overigens liggen op de begraafplaats Buitenwoel al meerdere Turken begraven.

2004 yılında Veendam şehrindeki Müslümanların hassasiyetlerine uygun bir mezar yerinin düzenlendiğine dair gazete haberi

Kaynak: *Mediahuis Noord, De Krant van Toen, Dagblad van het Noorden, 20-03-2004, s.9, https://dekrantvantoen.nl/vw/article.do?id=DVHN-20040320-GM01009011*

Lahey'deki Türkler cami yapmak için eski bir sinagogu satın aldılar

● Hollanda Sosyal İşler Bakanlığı caminin satın alınması ve bakımı için 5 yıl süreyle 5 milyon lira yardım yapacak

LAHEY, KAMURAN SÜMERCAN bildiriyor

YILLARDAN beri ibadet yeri sıkıntısı çeken Lahey ve çevresindeki Müslüman Türkler nihayet kent belediyesi ile anlaşarak cami yapmak üzere eski bir sinagogu 970 bin florine (yaklaşık 23 milyon TL) satın almaya karar vermişlerdir. Nitekim Lahey Belediye yetkilileri ile önceki gün masa başına oturan Cami Yaptırma Derneği yöneticileri bu anlaşmayı sağlarken Hollanda Sosyal İşler Bakanlığı'ndan da 5 yıl süreli maddî yardım vaadi almışlardır.

Sosyal İşler Bakanlığı, cami yapımı ve bakımı için 5 yıl içinde yaklaşık 5 milyon lira verecektir. Eski sinagogun bedeli ise çok uzun vadede ödenecektir.

1979 yılında Lahey'deki Türklerin cami yapmak için Hollanda devletinin desteği ile satın aldıkları sinagogu konu alan gazete haberi
Kaynak: *Milliyet Gazetesi, 07-09-1979*

XII. BÖLÜM

DİASPORA
VE SOSYAL HİZMET

PSİKOSOSYAL PERSPEKTİFTEN HOLLANDA TÜRK TOPLUMU

Bahar Kara-Denizaşan

LALELER SOLMASIN DİYENLERİN KÜLTÜRE DAYALI YAŞLI BAKIM HİZMETİ: LALE HASTA VE BAKIMEVİ HAKKINDA SEDA ARSLAN İLE SÖYLEŞİ

Seda Arslan

DİASPORADA BAKIMA İHTİYAÇ DUYAN ÇOCUKLARIN GELECEĞİ: YILDIZ AİLESİ İLE KORUYUCU AİLELİK ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Yıldız Ailesi

PSİKOSOSYAL PERSPEKTİFTEN HOLLANDA TÜRK TOPLUMU

BAHAR KARA-DENİZAŞAN[1]

Giriş

1960'lı yıllarda yapılan İşgücü Anlaşması sonucunda Hollanda'ya göç etmeye başlayan Türk toplumu, günümüzde Hollanda'daki en büyük göçmen gruplarından biri olmuştur. Hollanda'da göçmen kökenlilerin kalıcı olduğunun anlaşılması sonucunda topluma uyumu artırmak için entegrasyon politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Entegrasyon politikaları kapsamında 1983 yılında hazırlanan ilk Azınlıklar Notası'nda (*Minderhedennota*) etnik azınlıklara yönelik ele alınan konulardan biri de sosyal hizmet ve sağlık hizmeti olmuştur. Entegrasyon kapsamında göçmen kökenlilerin sağlığına ilişkin konular ilk olarak bu süreçte ele alınmıştır. Bu çerçevede etnik azınlıkların psikososyal hizmetler dâhil olmak üzere sağlık alanındaki hizmetlere erişiminin artırılması veya kendilerini idare edebilecek düzeye getirilmesi amaçlanmıştır (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1983). Literatüre bakıldığında göç, ruhsal bozuklukların gelişmesinde önemli bir risk faktörü olarak görülmektedir. Göçten kaynaklı entegrasyon ve uyum sağlama problemleri psikolojik sorunlara yol açabilmektedir. Sosyoekonomik seviyenin düşük olması, psikolojik ve fizyolojik temelli ihtiyaçların karşılanması noktasında bazı zorluklara neden olabilmektedir. Temel psikolojik ihtiyaçları yeterince karşılanan kişiler daha mutlu, motivasyonları daha yüksek ve daha özgüvenli iken temel psikolojik ihtiyaçları yeterince karşılanmayan kişilerin ruh sağlıkları olumsuz etkilenmektedir. Bu kişiler ayrıca toplum içinde etkisiz hâle getirildiklerini düşünmekte, mutluluk ve yaşam kaliteleri azalmakta ve kendilerini toplum içerisinde yetersiz görmektedir (Deci & Ryan, 2000). Bu yazıda Hollanda'daki Türk kökenlilerin sıklıkla karşılaştığı psikolojik sorun ve ihtiyaçlara odaklanılmak istenmekte ve söz konusu psikolojik sorunları çözmek adına Hollanda'da şimdiye kadar ne tür yaklaşımların ve inisiyatiflerin ele alındığı özetlenmektedir.

Hollanda'daki Türk Kökenlilerin Ruh Sağlığında Yaşanan Rahatsızlıklar

İlk kuşak Türk kökenlilere bakıldığında genel anlamda çalışma ve sosyoekonomik şartların oldukça zor ve ağır olduğu görülmektedir. Gelen göçmenler kendilerini ilk başta misafir işçi olarak gördükleri ve Türkiye'ye geri dönme niyetleri olduğu için sosyal gelişim ve sosyal refah konusunda fazla bir çaba harcamamıştır. Göç edenler genelde aile, arkadaş gibi birçok sosyal bağlantılarını geldikleri ülkede bırakmıştır. Ayrıca dil bariyeri, ilk neslin etnik Hollandalılarla ye-

1-Uzman psikolog, Hollanda Türk Psikiyatri Platformu Başkanı.

terli bir şekilde sosyalleşememesi ve gerekli sosyal desteği alamamasına sebep olmuştur. Bu sebeple ilk nesil Türk kökenlilerin düşük bir yaşam kalitesi, sosyalleşme problemleri, eğitim ve gelişimlerinin yetersizliği gibi problemler görülmüştür. Sınırlı sosyal entegrasyon ve sosyal ağların yetersizliği psikolojik rahatsızlıkların oluşmasında önemli faktörlerdendir.

Amsterdam'da 2005 yılında yapılan bir araştırmaya göre Hollanda'da yasayan Türk toplumunun psikolojik sağlık durumuna bakıldığında 55-75 yaş grubunun %61'inde depresyon semptomları görülmüştür (Van der Wurff vd., 2005). Günümüzde psikiyatride Türk toplumunun en çok şikâyetçi olduğu sorunların depresyon, anksiyete bozukluğu ve uyum sağlama sorunu olduğu görülmektedir. Depresyon, duygu durum bozuklukları grubuna dâhil olmakla birlikte yaşam kalitesini ciddi anlamda düşüren rahatsızlıklar arasındadır. Psikiyatrist Schrier ve diğerleri (2010) tarafından yapılan bir araştırmada Türk kökenlilerin Hollandalılara kıyasla daha fazla depresif bozukluk semptomları gösterdiği ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra Hollandalı Türklerin, Hollanda'daki diğer etnik gruplara kıyasla depresyon geçirme riskleri daha fazladır. Araştırmada aynı dönemde yazılan antidepresan verilerine göre Türk kökenlilerin diğer etnik gruplara ve yerlilere göre üç kat daha fazla antidepresan kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Türk kökenlilerin ruh sağlığı durumunun iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ruh sağlığının korunması için, uzmanların göçmen kökenlilerin psikolojik sorunlarını tanıması, onları doğru şekilde bilgilendirmesi ve ihtiyaçlarına uygun ruh sağlığı hizmetlerine yönlendirmesi önem arz etmektedir.

Türk kökenlilerin ruh sağlığına bakıldığında öne çıkan bir diğer konu, diğer etnik gruplara kıyasla Türk kökenlilerin daha fazla yalnızlık hissiyle mücadele etmeleridir. Bu yalnızlık şikâyetleri sadece ilk nesil yaşlılarda değil, ikinci ve üçüncü nesil gençlerin de belirttiği bir sorundur (Tilburg & Fokkema, 2018). Depresyon, anksiyete bozukluğu, yalnızlık ve uyum sağlama sorunlarının yanı sıra ruh sağlığı hizmetlerine başvuran Türk kökenlilerde çoğu zaman birden fazla rahatsızlığın ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin, Türk danışanların yerlilere kıyasla yalnızca profesyonel psikolojik desteğe değil, aynı zamanda finansal sorumlulukların takibi, sosyal ve ev içi yardım hizmetlerinden yararlanma ve resmî dairelerdeki işlemler için tercüme desteği gibi günlük yaşamın rutin işlerinde de daha fazla yardıma ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bunun sebebi, Türk kökenlilerin etnik Hollandalılara kıyasla daha fazla sosyoekonomik problemlerinin olması, düşük eğitim seviyesi, yüksek işsizlik oranı, nispeten kötü yaşam koşulları ve daha fazla fiziksel sağlık sorunları ile baş etmeye çalışmasıdır. Bu stres faktörlerinin psikolojik sağlık üzerinde olumsuz etkisi bulunmaktadır.

Hollanda Ruh Sağlığı Hizmeti

Hollanda'daki ruh sağlığı hizmetleri, danışanların şikâyetlerinin niteliği ve şiddetine göre kademeli bir sistem içerisinde sunulmaktadır. Bu kademeli sistemin üç aşaması vardır. İlk aşama, daha çok gündelik sorunlardan dolayı hafif psikolojik şikâyetler yaşanıldığında yapılan yönlendirmeleri kapsamaktadır. İkinci ve üçüncü aşamaya daha ağır, kompleks ve uzun süredir yaşanan şikâyetler durumunda geçilmektedir. Başvuru sebebi doğrultusunda ruh sağlığı hizmetlerini sunan kurumlarda öncelikle tanı ve tedavi planı belirlenmektedir. Bunun için psikiyatride çok kullanılan Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından Mental Bozuk-

lukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (DSM-5) ve sağlık sigortasının kapsadığı tanılar ölçü olarak kullanılmaktadır. Aksi takdirde başvurana psikolojik destek verilmemekte ve tedavisi karşılanmamaktadır.

Göçmen Toplumun Sağlık Sisteminden Yararlanması ve Beklentileri

Hollanda'da Toplum Sağlığı ve Toplum Kurulu'nun (*Raad Volksgezondheid & Samenleving*) 2000 yılında yayınladığı araştırma raporunda, göçmen kökenlilerin etnik Hollandalılara kıyasla ruh sağlığı hizmetlerinden daha az yararlandığı tespit edilmiştir (Struijs & Wennink, 2000). Hollanda Türk toplumu ruh sağlığı hizmetlerinden faydalanmak istediğinde birtakım zorluklarla karşılaşabilmektedir. Hollanda'da ruh sağlığı hizmetleri temel sağlık sigortası kapsamındadır. Bu hizmetleri sağlayan uzmanlara ulaşmak için önce aile hekimine başvurulması gerekmektedir. İlk yönlendirme genellikle aile hekimi tarafından yapılmaktadır. Aile hekimi tarafından yapılan doğru yönlendirme, alınması gereken doğru psikolojik destek için ilk adımdır. Ancak ilk aşamada Türk toplumunun aile hekimine başvurduğunda ruh sağlığı konusunda kendini her zaman iyi ifade edemediği görülmektedir (Simon vd., 1999). Etnik Hollandalılar aile hekimiyle görüşmelerinde sıkıntı ve stres yaşadıklarında bunu sözlü ve duygusal olarak rahat bir şekilde ifade edebilirken Türk kökenliler kendilerini yeterince ifade edememektedir. Böylece ruhsal ve psikolojik sorunların fiziksel hastalık belirtisi olarak yaşanması anlamına gelen somatizasyon bozukluğu ve fiziksel şikâyetlerde bulunma eğilimi artmaktadır. Bu da yaşanan sıkıntıların asıl sebebinin anlaşılamamasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra dil bariyeri, kültürel farkların olması ve zaman zaman yerli uzmanların ön yargılı yaklaşımı yanlış anlaşılmalara yol açabilmektedir.

Ayrıca yerli aile hekimlerinin göçmenlerle olan görüşmelerinde iletişim problemleri yaşadıkları ve bu sebeple görüşmeleri daha kısa tutup ruh sağlığı hizmeti konusunda daha az bilgilendirdikleri tespit edilmiştir (Los vd., 2016). Bu da zaman zaman doğru yapılmayan bir yönlendirmeye, beklentilerin karşılanmamasına ve alınması gereken psikolojik desteğin yetersiz kalmasına ve söz konusu desteğin vaktinde alınamamasına sebep olabilmektedir. Hollanda'daki Türk kökenlilerin ruh sağlığı hizmetlerine başvurmaları durumunda da psikolojik tedavi sürecinin zor ilerlediği ve birçoğunun tedaviyi yarıda bıraktığı bilinmektedir. Buna sebep olan faktörler genel anlamda söz konusu hizmetleri veren uzmanlar ve danışanlar arasında yaşanan dil ve iletişim problemi, değer yargıları ile kültür ve din farklılıklarıdır. Bir diğer faktör ise göçmen kökenlilerin etnik Hollandalılara göre ruh sağlığı çalışanlarından beklentisinin daha farklı olmasıdır. Ruh sağlığı hizmetine yapılan başvurularda genelde Türk kökenlilerin sadece psikolojik problemlerle değil yukarıda bahsedilen çoklu problemlerle birlikte başvurdukları görülmektedir. Türk kökenliler ruh sağlığı hizmetlerinden faydalanmak istediklerinde günlük hayatta diğer alanlarda yaşadıkları sorunlara da çözüm bulunmasını beklemektedir. Ancak bu sorunlar Hollanda'daki ruh sağlığı hizmetleri tarafından çözülebilecek sorunlar değildir. Bu beklentilerin karşılanmaması, tedavinin yarıda bırakılmasına sebep olabilmektedir.

Ruh Sağlığı Hizmetlerinde Çokkültürlü Yaklaşımın Tarihçesi

Göçmen kökenlilerin Hollanda'da kalıcı olduklarının anlaşılmasıyla birlikte sağlık

"Ruh sağlığının korunması için, uzmanların göçmen kökenlilerin psikolojik sorunlarını tanıması, onları doğru şekilde bilgilendirmesi ve ihtiyaçlarına uygun ruh sağlığı hizmetlerine yönlendirmesi önem arz etmektedir."

hizmetlerine erişimi hususu, Hollanda devleti tarafından 80'li yıllardan itibaren entegrasyon politikalarında ele alınmaya başlanmıştır. 1983 yılında yayınlanan ilk Azınlıklar Notası'nda göçmen kökenlilerin ruh sağlığı hizmetleri dahil olmak üzere genel olarak sağlık hizmetlerinden ne ölçüde faydalandıkları konusunda henüz bir bilgi olmadığı, fakat edinilen gözlem sonucunda ücretsiz tercümanlık hizmeti sunulması, göçmen kökenlilere hizmetler hakkında özel bilgilendirme programları düzenlenmesi ve göçmen kökenlilerin sağlık durumu hakkında sağlık personellerinde uzmanlığın artırılması hedefleri belirlenmiştir. Örneğin dönemin Eğitim ve Bilim Bakanlığı, etnik azınlıklara yönelik sağlık hizmeti ve yardımları konusunda metodoloji geliştirilmesi amacıyla Meslek Yüksekokulu düzeyinde 15 kurumu finanse etme kararı almıştır (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1983). Böylelikle sağlık sektöründe sunulan hizmetlerde vatandaşların kültürel hassasiyetlerinin göz önünde bulundurulmasını önceleyen kültüre duyarlı bakım hizmeti (*cultuursensitieve zorg*) yaklaşımına doğru gidecek olan yolda ilk adım atılmış olmuştur (Van Herwaarden vd., 2020). Ancak bu süreç öngörüldüğü kadar kolay olmamıştır. Yeni göçmen grupların ve mültecilerin de ülkeye gelmesiyle ruh sağlığına başvuranlar arasında etnik ve kültürel çeşitlilik artmış veya kültürel hassasiyetlere göre yaklaşımının çeşitli ruh sağlığı kurumlarında nasıl uygulanacağı konusunda tereddütler yaşanmıştır (Struijs & Wennink, 2000). Eş zamanlı olarak akademide de çeşitli tartışmalar olmuştur. Evrensellik teorisini savunanlar kültürün insanlar arasında sadece yüzeyde bir farklılık oluşturduğu, daha derinde yatan insan psikolojisinin herkeste aynı olduğu görüşünü öne sürmüşlerdir. Ancak zamanla kültürün; insanların duyguları, görsel algısı, mekânsal ve ahlaki muhakeme ve benlik algısı gibi çeşitli davranış biçimleri üzerindeki etkisini gösteren araştırmaların sayısı artmıştır. Bununla birlikte zaman içerisinde, kültürel hassasiyetlerin gözetildiği tedavi yöntemlerinin hastalara olumlu yönde etki ettiği de kanıtlanmaya başlanmıştır (Van Els & Knipscheer, 2017). Zamanla kültürel hassasiyetlere göre sağlık hizmetinin geliştirilmesi amacıyla göçmen kuruluşlarıyla iş birliği, göçmen kökenli arabulucular, sağlık personelinin eğitilmesi, kurumlarda kültürel farklılıklar konusunda uzman personelin istihdam edilmesi, bakım evlerinde kültürler arası hizmetin artırılması gibi girişimler sağlanmıştır. Ancak Devillé'ye (2010) göre bu girişimler genellikle yerel düzeyde öncülük yapan bazı uzmanlarla sınırlı kalmış olup, uzun vadede makro düzeydeki sağlık hizmetlerine etkisi henüz netlik kazanmamıştır. Verwey-Jonker Enstitüsü'nün araştırmasına göre halen sağlık hizmetlerinde çalışan uzmanlar tarafından kültürel hassasiyetlere yönelik hizmet yeterince benimsenememiştir (Nhass vd., 2023). Öte yandan Devillé'ye göre sağlık sektöründe hasta-

"Zaman içerisinde, kültürel hassasiyetlerin gözetildiği tedavi yöntemlerinin hastalara olumlu yönde etki ettiği kanıtlanmaya başlanmıştır."

ların etnik kökeninin veya vatandaşlığının kayıt altına alınmaması göçmen kökenlilere yönelik araştırmaları zorlaştırmaktadır (Devillé, 2010).

Sonuç

Hollanda ruh sağlığı hizmetlerine başvuran Türk toplumunun, ilk yönlendirme aşamasında yaşadığı zorluklar tanı koymada da devam edebilmektedir. Tanı koyulması gerektiğinde yaşanılan sorunların bir tanesi, DSM-5 kitabında hastalıklar ve sağlığı tanımlamak için kullanılan terim ve kavramların Batı referanslarına ve kavramsal çerçevelere dayanmasıdır. Türk toplumunun yaşadığı ve belirttiği ruh sağlığı uyum sorunları, söz konusu Batı referanslarıyla her zaman örtüşmeyebilir. Buna dil ve iletişim sorunları da eklendiğinde, belirtilen semptomların veya şikâyetlerin yorumlanması zorlaşmaktadır. Kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri için Türk kökenliler genelde Türkçe konuşan bir ruh sağlığı uzmanını tercih etmektedir. Hollandalı uzmanların, farklı bir kültürden gelen kişileri değerlendirirken kullandıkları kelime ve ifadeler yanlış anlaşılmalara yol açabilmekte; bu durum, danışanın uzmanı ve uzmanın danışanı yeterli düzeyde anlamasını engelleyebilmektedir. Bu da belirlenmesi gereken tedavi planını ve tedavi sürecini olumsuz etkilemektedir.

Hollandalı Türklerin ruh sağlığı hizmetinden daha fazla yararlanabilmeleri için bazı öneriler sunmak mümkündür. Öncelikle Hollanda'nın ruh sağlığı hizmeti ve imkânları hakkında iyi düzeyde bilgilendirme yapılmalıdır. Bu bilgilendirme öncelikle dil bariyeri olmadan ve görsel olarak yapılmalıdır. Sonraki aşamada başvurulan destek ve tedaviden beklentilerin ön görüşmede en iyi şekilde netleştirilmesi ve tedavi sürecinde iyileşme odaklı somut hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir. Başvuran çoklu problemlerin hangi kısmının psikolojik ve hangi kısmının sosyal sorunlardan kaynaklı olduğunu anlayıp buna göre yönlendirme ve bilgilendirme yapılması önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, tedavi planı belirlendiğinde uzmanların sorunlara bütünsel bir bakış açısıyla yaklaşması ve danışanlara yaşadıkları sorunlarla ilgili etkili bir psikoeğitim sunması da önem taşımaktadır. Göçmen danışanların ruhsal sorunlarını daha iyi kavrayabilmek amacıyla psikologların bilgilendirilmesi ve Batı merkezli referansların dışında uygun yaklaşımların geliştirilmesi yararlı olacaktır.

Gelinen noktada Hollanda'da sağlık hizmetlerinde kültürel hassasiyetlere göre yaklaşımın hâlâ yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Göçmen kökenlilere yönelik ruh sağlığı hizmetlerinin iyileştirilmesi için devletin gerekli araştırmalara ve doğru terapi yönlendirmelerine zemin hazırlayacak adımlar atması gerekmektedir. Bunun yanı sıra yerel düzeydeki girişimlerin ve hizmeti belirli bir kültür veya göçmen grubu ile sınırlı tutan (*cultuurspecifieke zorg*) sivil toplum inisiyatiflerinin devlet tarafından daha çok desteklenmesinin önemi günümüzde giderek artmaktadır.

Kaynakça

Devillé, W. (2010). Diversiteit in de Nederlandse gezondheidszorg: De migrant als klant. UvA-Dare (Digital Academic Repository). https://pure.uva.nl/ws/files/47222254/9789056296469.pdf

Los, A.M., Cents, R.A.M., Harmsen, J.A.M. & Bindels, P.J.E. (2016). Niet-westerse allochtonen met SOLK. Huisarts Wet; 59:172-5.

Nhass, H., Yassine, D., Badou, M. & Does, S. (2023). *Inclusieve zorg*. Verwey-Jonker Instituut. https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2023/12/322510_Inclusieve-zorg.pdf

Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2002) Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. *American Psychologist* 55, 6878.

Schrier, A. C., de Wit, M.A., Rijmen, F., Tuinebreijer, W.C., Verhoeff, A.P., Kupka, R.W., Dekker, J. & Beekman, A.T. (2010, Ekim). Similarity in depressive symptom profile in a population-based study of migrants in the Netherlands. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*. 45(10):941-51. doi: 10.1007/s00127-009-0135-0.

Simon, G.E., VonKorff, M., Piccinelli, M., Fullerton, C. & Ormel, J. (1999). An international study of the relation between somatic symptoms and depression. Journal of Medicine 341(18), 1329-1335.

Struijs, A. & Wennink H.J. (2000). *Allochtone cliënten en geestelijkegezondheidszorg*. Utrecht/Zoetermeer: Trimbos-instituut en de Raad voor Volksgezondheid en Zorg.

Tilburg, T.G. & Fokkema, T. (2018). Hogere eenzaamheid onder marokkaanse en Turkse ouderen in Nederland: Op zoek naar een verklaring [Stronger feelings of loneliness among Moroccan and Turkish older adults in the Netherlands: A search for an explanation]. *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 49(6), 263–273

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (1983). https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/19821983/0000143005/1/pdf/SGD_19821983_0002222.pdf

Van der Wurff FB, Beekman AT, Dijkshoorn H, Spijker JA, Smits CH, Stek ML, Verhoeff A. Prevalence and risk-factors for depression in elderly Turkish and Moroccan migrants in the Netherlands. *J Affect Disord*. 2004 Nov 15;83(1):33-41. doi: 10.1016/j.jad.2004.04.009.

Van Els, H. & Knipscheer, J. (2017). Cognitieve gedragstherapie bij allochtonen: een cultuursensitieve benadering. *Gedragstherapie*. 57 (2). https://www.tijdschriftgedragstherapie.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/TG-2015-1-2/Cognitieve-gedragstherapie-bij-allochtonen-een-cultuursensitieve-benadering

Van Herwaarden, A., Peters-Scheffer, N. & Rommes, E. (2020). Het perspectief van professionals op barrières voor cultuursensitieve zorg voor mensen met een verstandelijke beperking. *Nederlands tijdschrift voor de zorg aan mensen met verstandelijke beperkingen*, 46 (2), 42-54. https://www.ntzonline.nl/documenten/archief/ntz/ntzt202002_p42-54_herwaarden_ea_het.pdf

Söyleşi

LALELER SOLMASIN DİYENLERİN KÜLTÜRE DAYALI YAŞLI BAKIM HİZMETİ: LALE HASTA VE BAKIMEVİ HAKKINDA SEDA ARSLAN İLE SÖYLEŞİ

SEDA ARSLAN
Lale Hasta ve Bakım Evi'nde Halkla İlişkiler Müdürü

Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Çalıştığınız alana nasıl yöneldiniz? İşiniz sizin için ne ifade ediyor?

Adım Seda Arslan, 33 yaşındayım. 1990 yılında, iki yaşındayken Türkiye'den Hollanda'ya göç ettim. Ortaokul yıllarımda, özel gereksinimli çocuklara yönelik çalışmalar yapan bir bakımevi için gönüllü eleman aranıyordu. Okuldaki öğretmenim beni bu projede yer almam için teşvik etti. Böylelikle her hafta sonu Down sendromlu öğrencilere gönüllü müzik ve dans eğitimleri vermeye başladım. O dönem, yine özel gereksinimli çocukların günlük bakımını üstlenen bir kurumda staj yapmaya başladım. Staj sürecim boyunca irtibatta olduğum yetkili, bu iş için uygun bir kişiliğe sahip olduğumu söyleyerek bana iş teklifinde bulundu. Down sendromlu, otistik ve zihinsel-fiziksel gelişimi yeterli düzeyde olmayan özel gereksinimli insanlarla çalışmanın bana kazandırdığı çok şey oldu. Tecrübelerim, zamanla özel gereksinimli insanlarla farklı bir iletişim dili geliştirmemi sağladı. Genç yaştan itibaren alanda bulunduktan sonra eğitimimi de Sosyal Hizmet alanında tamamladım.

Bu süreçte annem, demans/Alzheimer ve geriatri üzerine hizmet veren bir yaşlı ve hasta bakım merkezinde çalışıyordu. Annemin çalıştığı kurumda sağlık koordinatörü pozisyonu açılınca, annemin teşvikiyle sektör değiştirmeyi düşünmeye başladım. Sosyal hizmet alanında tam 11 yıl çalıştıktan sonra hemşirelik diplomasını yeniden alabilmek için sınıflara döndüm.

Edindiğim birikim ve deneyimlerin de katkısıyla çalışmaya başladığım kurum-

da, farklı pozisyonlarda yer alarak kariyerimde yükseldim. Hollanda sağlık sektörü, inovasyona büyük önem verir. Ancak çoğu zaman bu süreçte yapılan değişiklikler, sağlık uzmanları ile istişare edilmediği için dayatmacı bir hal alabiliyor. Açıkçası bu durumdan artık sıkılmıştım ve söz konusu kararları veren yetkililere sesimi duyurmak istedim. Onların oturduğu masada benim de yer almam gerektiği düşüncesiyle Sağlık Yönetimi (*zorgmanager*) alanında üniversite eğitimine başlamaya karar verdim. Diplomamı aldıktan sonra nihayet sağlık sektöründe kararları veren yetkililerle aynı masada oturup fikirlerimi ifade etme fırsatı buldum. Yani özetlemek gerekirse, şu anda 21 yıldır özellikle hasta ve bakım konusunda kendimi eğitmiş bir sağlık uzmanıyım diyebilirim. Şu anda çeşitli kurumlarda yönetim kurulu üyesi, hikâye anlatıcısı, eğitmen ve yaşam koçu olarak çalışıyorum. Daha net bir ifadeyle, Hollanda'da yatılı hizmet sunan tek Türk bakımevi olan Lale'de halkla ilişkiler müdürü olarak çalışıyorum. Aynı zamanda Hollanda Alzheimer Vakfı'nda yönetim kurulu üyesiyim ve ulusal düzeyde demans konusunda bir tiyatro projesinin proje yöneticiliğini üstleniyorum. Bunun haricinde çeşitli sosyal projelerde de gönüllü olarak yer alıyorum.

İşim, benim için aslında yaşamın ta kendisi. Kitaplarda ve işimde öğrendiğimi, hayatın birçok alanında bizzat deneyimliyorum ve müşahede ediyorum. Bu nedenle, işimi sadece maddi anlamda değil, manevi doygunlukla da gerçekleştiriyorum. Bu alanda, 14 yaşında çalışmaya başladığımda yaptığım işin an-

lamını tam olarak idrak edemiyordum, ama artık çok daha bilinçli bir şekilde çalışıyorum ve bir eğitmen olarak deneyimleri gençlere aktarmaktan büyük keyif alıyorum. Amacım, gençlere bu sektörü sevdirmek ve hayatlarında en önemli şeyi, sevdikleri işi, yapmaları konusunda desteklemektir. İnsan sevdiği işi yaptığı sürece ne yorulur ne de bıkar.

Hollanda'da şu an Türk yaşlılara yatılı bakım hizmeti sunan tek kurum konumunda olan Lale'nin ve bunun üst kuruluşu Egala Zorg'un hikâyesinden bahseder misiniz?

Lale, hasta ve bakım merkezi olarak yaklaşık 14 yıldır hizmet vermektedir. Aslında bizim serüvenimiz 18 yıl öncesinde, yani 2004 yılında, Breda şehrinde Hollanda Diyanet Vakfı'na bağlı bir caminin öncülüğünde başladı. Cami derneğinin yanındaki bina, Endonezyalı ve Moluklu yaşlılara bakım hizmeti veren Raffy isimli kurumun taşınması sebebiyle boşalınca, cami yönetimi bu binanın kendi yaşlılarımız için değerlendirilebileceğini düşündü. O dönemde Raffy'nin bağlı olduğu Egala Zorg isimli üst kuruluşun yetkili müdürü de bu düşünceye çok sıcak yaklaşınca Lale'nin ilk tohumlarını hep beraber atmış olduk. Bu sayede, 2009 yılında ilk Türk yaşlılarımızı yatılı olarak bakım evine almamız mümkün olabildi. Şu an Brabant bölgesinde kültürel hassasiyetlere göre sağlık ve bakım hizmeti sunan, Egala Zorg kuruluşunun altında Raffy, Lale ve De Leystroom olmak üzere üç bakımevi yer almaktadır. Raffy, Endonezyalı ve Moluklu yaşlılara hizmet vermeye devam ederken Lale, Türk yaşlılara yönelik çalışmalar yapmaktadır. De Leystroom ise Hollandalı yaşlılara, Hollanda'nın Brabant bölgesindeki kültürel hassasiyetleri dikkate alarak hizmet sunmaktadır. Bu evler, kültürel olarak benzer geçmişe sahip yaşlıları bir araya getirerek onlara mümkün olduğunca alışmış oldukları ortamı göz önünde bulundurarak hizmet sunmayı amaçlamaktadır. Bu şekilde, sağlık ve bakım hizmetlerinin, toplumdaki kültürel farklılıklara göre uyarlanması hedeflenmiştir.

Lale hangi amaçla kuruldu? Hollanda Türk toplumu için önemi nedir?

Lale, Türkiye'ye kesin dönüş yapmayan Hollanda'daki birinci nesil Türk kökenli yaşlıların, yaşlılık dönemine girmeleri ve bundan kaynaklı hastalıklarının artması nedeniyle ortaya çıkan bir ihtiyaçtan doğdu. O dönemin yetkilileri, Türk topluluğunun taleplerini dikkate alarak Lale'yi kurdular. Lale; Türk kültürüne, diline ve dinine tamamen uygun olan, demans ve Alzheimer hastalarına hizmet veren 50 yataklı bir bakım evidir. İlerleyen yıllarda, demans ve Alzheimer hastalıklarına sahip Türk yaşlılarının sayısının artması

"Lale, Türkiye'ye kesin dönüş yapmayan Hollanda'daki birinci nesil Türk kökenli yaşlıların, yaşlılık dönemine girmeleri ve bundan kaynaklı hastalıklarının artması nedeniyle ortaya çıkan bir ihtiyaçtan doğdu."

beklenmektedir. Bu hastalıklar, geleceğin önemli sağlık sorunlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, şu an bu hizmeti sunmaktan gurur duyuyor ve gelecekte artacak olan ihtiyaçların karşılanması için şimdiden çalışmalar yapıyoruz.

Sizin kültüre dayalı yaşlı bakımından kastettiğiniz nedir?

Kültüre dayalı yaşlı bakımı, Türk kökenli yaşlıların kültürel farklılıklardan dolayı Hollanda'da karşılaştığı zorlukların önüne geçmeyi amaçlar. Örneğin; Türk yaşlılarımız dil zorlukları çekebilmekte, helal yemek konusunda sıkıntı yaşayabilmekte veya aynı bakım evinde kalan diğer Hollandalı yaşlılar tarafından dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Hollandalı ve Türk yaşlılar arasındaki farklılıklar haricinde Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelen yaşlılarımız arasında da kültürel farklılıklar olabilmektedir. Bakım hizmetini sunarken kurum ve personel olarak bu farklılıkları doğru yönetebilmek, demans ve Alzheimer hastalığına sahip olan yaşlılarda hayati öneme sahiptir. Bu nedenle, hastanın geldiği coğrafya, yaşamış olduğu şehir ve o bölgeye ait yemek kültürünü tanımak, hem hafızasını canlandırmak hem de onun için en uygun bakımı sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Örneğin, Lale olarak diğer yaşlı bakım evlerinden farkımız; demans hastalarına sunduğumuz sağlık ve bakım hizmetinde, onların dilinden düşmeyen türkü ve şarkıların melodik yapısından da yararlanmamızdır. Onların dünyasını ve hassasiyetlerini, güvenli bir bakım ortamı oluştururken göz önünde bulundurmaya çalışıyoruz. Kültüre dayalı yaşlı bakım hizmeti sunmamız bizi Lale olarak Hollanda'daki diğer hasta ve yaşlı bakım evlerinden ayırıyor.

Ne tür hizmetler sunuyorsunuz?

Sunduğumuz hizmetlerde önceliğimiz, hastalara güvenli bir ortam sağlamaktır. Lale olarak, hastalarımız için hastane standartlarında, fakat aynı zamanda sıcak bir ortamda bakım sunmaya özen gösteriyoruz. Bu hastaların çoğuna, yaşlılık döneminde Alzheimer teşhisi konulmuştur ve palyatif dönemdedir. Bu aşamada, artık hastalar için bir geri dönüş olmadığını biliyoruz. Bu nedenle, elimizden geldiğince en kaliteli bakımı sunmaya çalışıyoruz.

Semptomlarını azaltmak ve ağrılarını hafifletmek amacıyla ilaç tedavisi uyguluyoruz. Amacımız; yaşamı uzatmaktan ziyade hastalarımızın son dönemlerinde kendilerini iyi hissetmelerini sağlamak ve onları dinleyen, onlarla zaman geçirmeyi seven anlayışlı bir ekiple kaliteli bakım sunmaktır. Günlük aktivitelerimiz arasında sabah rutinleri, kahvaltılar ve manevi aktiviteler yer alır. Her perşembe günü gönüllü olarak gelen hocamız, hastalarla Kur'an-ı Kerim okur, ilahiler söyler ve manevi ihtiyaçlarını gidermek adına onlarla bir araya gelir. Bu manevi destek, hastaların ruhsal sağlığını güçlendirme-

"Kültüre dayalı yaşlı bakım hizmeti sunmamız bizi Lale olarak Hollanda'daki diğer hasta ve yaşlı bakım evlerinden ayırıyor."

ye yöneliktir. Ayrıca, Türk kültürüne özgü etkinlikler düzenleyerek, hastaların kendilerini kendi memleketlerindeymiş gibi hissetmelerini sağlıyoruz.

Hastaların motor becerilerini geliştirmek için birlikte sarma sarmak veya patates doğramak gibi küçük aktiviteler yapıyoruz. Ayrıca yürüyüş, piknik veya sıra geceleri gibi tema etkinlikleri organize ediyoruz. Bakım evimizde hastalarımızın akşam yemekleri düzenli olarak hazırlanır ve diğer ihtiyaçları da eksiksiz bir şekilde karşılanır.

Bütün bu hizmetlerin arasında bana göre en güzeli, müzik terapistimiz tarafından sağlanan Türk müziği terapisidir. Bu terapinin, hastalarda anksiyete ve depresyon gibi tipik semptomların tedavisinde oldukça başarılı olduğu bilinmektedir. Bunun gibi tedavi yöntemleri sayesinde, hastalarımızın son dönemlerinde bile hayat kalitelerini artırmaya çalışıyoruz.

Ne tür hastaları kabul ediyorsunuz?

Lale'de demans, Alzheimer, Parkinson ve Huntington gibi zihinsel ve fiziksel hastalığı olanlar ya da palyatif terminal bakıma muhtaç olan hastalarımız kalmaktadır. Bir hastanın Lale'de kalabilmesi için önce doktor tarafından hastalığına teşhis koyulmuş olması gerekmektedir. Teşhis konulduktan sonra aile hekimi veya sosyal sağlık uzmanı, hastanın devletten alabile-

ceği kişisel bütçe yardımı için talepte bulunur. Bu talep Uzun Süreli Bakım Yasası (*Wet langdurige zorg*-Wlz) (önceki adı *Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten*-AWBZ) kapsamında değerlendirmeye alınır. Söz konusu yasa, kronik hastalık veya engellilik durumu olan kişiler ve hassas durumdaki yaşlılar gibi yoğun sağlık bakımı ihtiyacı olan kişilere yönelik bir yasal düzenlemedir. Hastanın bir sağlık tesisine yatırılması, hastanın genel bakımı, sağlık bakımı, bakım cihazları, tıbbi cihazlar, rehberlik ve tedavi için yapılan masraflar bu yasa kapsamında karşılanır. Bütün bu prosedürler onaylandıktan sonra yaşlılarımızın Lale'deki hasta ve bakım süreci başlayabiliyor.

✍ Kaç çalışanınız var?

Şu anda 99 çalışanımız bulunmaktadır. Lale'deki çalışanlarımız, farklı eğitim seviyelerine göre istihdam edilmekte olup maaşları, genel olarak Hollanda'da toplu iş sözleşmesi (Collectieve arbeidsovereenkomst - CAO) olarak bilinen anlaşmaya dayanmaktadır. Lale'de çalışanlar, belirli seviyelere ayrılmaktadır. Örneğin, genel koordinatörlük görevini üstlenenler, en yüksek seviye olan beşinci seviyededir. Bu kişiler, tedavi teknikleri ve sağlık yöntemlerini yönlendiren sorumlu kişilerdir. Bunun bir altı olan dördüncü seviyede, yüksek riskli hastalarda "son sözü söyleme" yetkisine sahip uzman hemşireler bulunur. Bu kişiler, tüm hemşirelik tekniklerini uygulayabilmektedir. Hasta ve bakım çalışanlarımız ise üçüncü seviyededir. Bu çalışanlar, ilaç dağıtımında görev alır ve aynı zamanda yatak bakımıyla ilgilenir. İkinci seviyede çalışanlar ise ilaç dağıtmaz; sadece yatak bakımında, kendilerinden iki seviye üstte olan personele destek sağlar. Oturma odasında çay-kahve servisi yapan,

yemek hizmetlerinde ve aktivitelerde yardımcı olan çalışanlar ise birinci seviyede yer alır.

✍ Sadece Türk kökenli hastaları mı kabul ediyorsunuz?

Evet, Lale'ye kabul ettiğimiz hastaların tamamı Türk kökenlidir. Şu anda yaşları 41 ila 89 arasında değişen 50 Türk kökenli hastamız bulunmaktadır. Ancak yatak kapasitemizde boşluk oluştuğunda, ihtiyaca göre kısa vadeli olarak sıradaki hastaya, taşıma yöntemiyle bakım sunabiliyoruz.

✍ Lale'nin görünürlüğü ve erişebilirliği için hangi çalışmaları yapıyorsunuz?

Sosyal medya hesaplarımızı aktif ve yoğun bir şekilde kullanıyoruz. Ayrıca, Türk fuarlarına katılıp, bu platformlarda Hollanda Türk toplumuna ve geniş kitlelere tanıtım yapıyoruz. Demans ve Alzheimer hastalığı hakkında farkındalık yaratmak ve bilinçlendirme çalışmaları yapmak amacıyla cami ve derneklerde tiyatro gösterileri düzenliyoruz.

✍ Aile büyüklerini bakım evlerine teslim etme noktasında kültürel ve geleneksel anlamda tereddüt yaşanıldığına şahit oldunuz mu? Evetse anlatabilir misiniz?

Türk toplumunda, Lale gibi bakımevlerine olan ihtiyaç büyüktür. Bu durum istatistiklere de yansımaktadır. Aile hekimleri hastanın bir bakımevinde profesyonel hizmet alması gerektiğini hasta yakınlarına bildirse de, bazı aileler bunu kabullenmekte ve gerekli bakım hizmetine başvurmakta çekimser kalmaktadır. Genellikle aileler, hastaya evde bakmanın imkânsız hale geldiği noktada profesyonel yardım almayı düşünmektedir. Bu yüzden, Lale'ye gelen demans hastalarının hastalıkları çoğunlukla üçüncü ve dördüncü evrelere kadar ilerlemiş olmaktadır. Ailelere ve hasta yakınlarına demans hastalığının erken evreleriyle ilgili daha iyi bilgilendirme yapmamız ve farkındalık yaratmamız gerekmektedir. Bu amaçla Lale olarak, demansın erken evrelerinde evde yapılması gerekenlere dair cami derneklerinde tiyatro gösterileri ve uygulamalı diyaloglarla eğitimler düzenlemekteyiz. Bu etkinliklere davet edilen uzman doktorlar ve psikologlar, Türk toplumunu demans hastalığı konusunda bilgilendirmeye çalışmaktadır. Bu çalışma şu ana kadar dokuz şehirde gerçekleştirilmiş olup birçok olumlu geri dönüş almıştır. Ancak, bu çalışmayı bir üst seviyeye taşımak ve daha fazla aileye ulaşmak için ek finansal desteğe ihtiyaç duymaktayız. Bu aşamada, çeşitli sponsorlar ve destekçilerle iletişim kurarak projemizi daha da güçlendirmeyi amaçlıyoruz.

✍ Yaşlılara gerekli hizmetin geç kalınmadan sunulabilmesi için Türk toplumuna yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri yapıyor musunuz?

Evet, bu faaliyetleri camilerde gönüllü seminerler ve tiyatro etkinlikleri yoluyla düzenliyoruz. Ayrıca, Lale olarak Alzheimer Hollanda Vakfı ile iş birliği yaparak, her ay Alzheimer Toplantı Noktaları etkinliği düzenliyoruz. Bu etkinlikten kastımız, Alzheimer hasta ve yakınlarının çay sohbetleri eşliğinde sosyalleştiği ve bilgilendirildiği sosyal buluşmalardır.

✍ Bakım evlerine olan talep ne durumdadır? Başvuru anlamında azalma veya çoğalma gözlemliyor musunuz yıllar içinde?

Hollanda'da yaşlı hasta ve bakım merkezlerine büyük bir talep olmasına rağmen, geçmişte Türkiye'de yaşanan ve medyaya yansıyan bazı kötü örnekler, bu merkezlere yönelik toplumda olumsuz bir algının oluşmasına yol açmıştır. Bu durum, aileleri ikna etmeyi zorlaştırabilmektedir. Ayrıca, yaşlı ve hasta bakım merkezlerine yönelik toplumdaki sosyal baskının da etkisi büyüktür. Türkiye'nin farklı bölgelerinden Hollanda'ya göç eden Türk ailelerin, ilk etapta kendi aralarındaki bağı korumaya çalıştıkları, Hollanda'daki yaşamlarını bu bağı sürdürmeye yönelik şekillendirdikleri ve birbirlerine çeşitli konularda destek olmaya çalıştıkları gerçeğine dikkat çekmek önemlidir. Ancak zamanla bu birlik duygusu, aile bireylerinin birbirleri üzerinde söz sahibi olmalarına ve bazı konularda baskı uygulamalarına yol açabilmektedir. Türk toplumunda çocukların, yaşlı anne ve babalarına bakmaları önemli bir değer olarak görülmektedir; bu nedenle yaşlı bireylerin bakımevine yerleştirilmesi, toplumda çocukların evlatlık görevini ihmal ettiği şeklinde yorumlanabilmektedir. Bu durum, çocukların hasta büyükleri için profesyonel yardıma başvurmalarını geciktirebilmektedir.

✍ Bakımda nelere önem veriyorsunuz? Psikososyal destek ve aktiviteler yapıyor musunuz?

Evet, hastalarımıza günlük tıbbi bakım sağlıyoruz, yani ilaçlarını veriyor, yaralarını muayene ediyor, idrar sondaları ve kateterler gibi teknik ihtiyaçlarını karşılıyoruz. Ayrıca müzik terapisi ve sıcak masaj gibi psikolojik ve psikososyal etkinlikler düzenleyerek hastalarımızın ruhsal sağlıklarını destekliyoruz. Fizyoterapi ve ergoterapi gibi disiplinlerle yaşlarına uygun başka tedavi yöntemleri de uyguluyoruz. Her hastanın farklı özel ihtiyaçları olabiliyor, örneğin bazıları yutkunma sorunu yaşıyor. Her hastaya uygun kişisel bakım planları hazırlayarak hastalarımızın ihtiyaçlarına göre özelleştirilmiş bakım sunuyoruz. Bu planları her üç ayda bir gözden geçirip hastalığın seyrine bağlı olarak yeni hedefler belirliyoruz.

✍ Hollanda'da sizin dışınızda kültüre dayalı bakım evleri var mı? Varsa yeterli sayıda mıdır veya gerekli kalitede hizmet sunmakta mıdır?

Mevcut araştırmalarımıza göre Hollanda'da, kültüre dayalı bakım evleri arasında tamamen Türk kültürüne odaklanan başka bir bakımevi bulunmamaktadır. Hollanda'daki bazı bakım evlerinde Müslüman hastaları bir araya getiren bölümler oluşturulmaktadır, fakat bu uygulama ne yazık ki hastaların tam anlamıyla ihtiyaçlarını karşılamamaktadır, çünkü Müslüman topluluğu da homojen değildir. Hollanda Müslüman toplumu içerisinde aynı kültüre veya dile sahip olmayan birçok etnik grup yer almaktadır. Kültürel duyarlılığa sahip bakım anlamına gelen "cultuursensitieve zorg" yaklaşımını uygulamaya çalışan bazı merkezler olsa da genellikle toplumdaki kültürel çeşitliliği kapsamakta zorlandıklarını görüyoruz. Öte yandan, Egala Zorg ve Lale'de uygulanan hizmetlerin, Hollanda'da kültüre dayalı bakım hizmeti sunan diğer kuruluşlar ile ne derece benzer olduğu konusunda kesin bir bilgiye sahip değiliz. Bu noktada elimizdeki bilgiler sınırlı olabilir. Belki de küçük ölçekte benzer hizmetler sunan yerler mevcuttur. Bu ihtimalleri doğrulamak adına daha detaylı bir araştırma yapmak gerekir.

✍ Hollanda'da göçmen kökenli yaşlıların ihtiyaçları ne yönde oluyor? Göçmen kökenlilerin kültürel ve dinî ihtiyaçları yaşlı bakım hizmetlerine nasıl yansıtılıyor?

Hollanda'da yaşayan göçmen kökenli yaşlılarımızın ihtiyaçları, daha çok manevi ihtiyaçlardan oluşmaktadır. Lale olarak yaşlılarımızın manevi ihtiyaçlarını karşılamaya özen gösteriyoruz. Abdest ve namaz gibi dinî ritüelleri gerçekleştirmeleri

için yardım ediyoruz. Her perşembe sabahı bakım evimize camideki din görevlisi yaşlılarımız için Kur'an-ı Kerim okumaya gelir, ilahiler söyler ve ihtiyaca göre sohbet verir.

Yaşlılarımızın kültürel açıdan da bazı ihtiyaçları vardır. Bunun için de Türkçenin kullanıldığı, Türk müziğinin dinlendiği ve Türk yemeklerinin yer aldığı hizmetler sunulmaktadır. Bu etkinlikler, yaşlılarımızın hissettikleri temel ihtiyaçları karşılamada önemli bir rol oynar. Düzenli olarak dinî ve millî günleri kutlama etkinlikleri de düzenlenmektedir. Yaşlılarımızın karınlarının doyurulması, güler yüz gösterilmesi ve onlarla sohbet edilmesi gibi temel ihtiyaçların karşılanması da oldukça önemsenmektedir.

✍ Hollanda'da yaşlı bakım hizmetleri nasıldır?

Hollanda'da devlet destekli yaşlı bakım hizmetleri oldukça çeşitlidir. Örneğin demans hastalarının ve yakınlarının bakım sürecini planlamaya ve yönlendirmeye yardımcı olmak amacıyla bir "casemanager" görevlendirilebilir. Söz konusu rehber, hastaya bireyselleştirilmiş bir bakım süreci sunar. Bunun haricinde Hollandacada "dagbesteding" denilen ve yaşlılara ihtiyaçlarına uygun gündüz etkinlikleri sunan merkezler mevcuttur. Bunun dışında "thuiszorg" denilen ve devlet desteğiyle evde bakım hizmeti de sağlanabilmektedir. Bu hizmet kapsamında belirli hastalığı olan yaşlıların evlerine gönderilen personel; yaşlıların kişisel bakımı, ilaçlarının verilmesi, sağlık durumlarının izlenmesi ve ev işlerinde yardımcı olunması gibi hususlardan sorumludur. Sosyal hizmet uzmanları ise demans hastalarına ve yakınlarına, hastalığın etkileri ile başa çıkılabilmeleri için destek sağlar. Hollanda devleti son dönemlerde hasta bakımının aile üyeleri tarafından gönüllü olarak üstlenilmesi anlamına gelen "mantelzorg" uygulamasını, artan yaşlı nüfus nedeniyle teşvik etmektedir. Örnek olarak verdiğim bu hizmetlerin tamamı, belirli bir yasal çerçeve içerisinde uygulanır.

✍ Hollanda'da göçmen kökenliler için yaşlı bakımını kapsayan yasal düzenlemeler ve politikalar nelerdir?

Hollanda'da yaşlılık dönemindeki göçmen kökenlilere yönelik bakımı düzenleyen çeşitli yasal düzenlemeler ve politikalar bulunmaktadır. Önemli olan bazı yasal düzenlemelerden biri, Uzun Süreli Bakım Yasası'dır (*Wet langdurige zorg*). Bu yasa, sürekli olarak günün 24 saati, doğrudan bakım veya sürekli gözetim ihtiyacı duyan hastalar için uzun süreli bakımı düzenler. Bu hizmet, ciddi anlamda fiziksel veya bilişsel kısıtlamaları olan yaşlılar içindir ve bakımevi dahil olmak üzere çeşitli bakım yöntemlerini kapsar. Uzun Süreli Bakım

Yasası'nın uygulanmasından merkezî yönetim ve belediyelerdeki sağlık ofisleri sorumludur. Bir diğer yasal düzenleme, Sosyal Destek Yasası'dır (*Wet maatschappelijke ondersteuning*). Bu yasa ise kendi evinde yaşayan hasta yaşlılara, bağımsız bir yaşam sürdürebilmeleri için günlük hayatlarında destek sunar. Örneğin; ev işlerinde yardım, günlük aktiviteler ve bireysel rehberlik bu kapsamda verilen desteklerden bazılarıdır. Bu yasanın uygulanmasından belediyeler sorumludur. Bahsettiğim söz konusu yasal düzenlemeler, yaşlı göçmen kökenlilerin bakımı için bir çerçeve sunar, fakat sunulan hizmetler, kişinin bakıma erişimi, göç arka planı, konut durumu ve bireysel bakım ihtiyaçları gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilir.

✍ Hollanda'da kültüre dayalı bakım hizmetlerinde, bakım evleri haricinde ne gibi uygulamalar bulunmaktadır?

Hollanda'da kültüre dayalı bakım hizmetleri, farklı etnik grupların özel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çeşitli uygulamalar içerir. Bu uygulamalar arasında, dil farklılıklarından kaynaklanan iletişim sorunlarını aşmak için tercüman desteği sağlanması veya hastanın ana dilini konuşabilen sağlık uzmanlarının görevlendirilmesi yer almaktadır. Ayrıca bakım hizmetini sağlayan personele, farklı etnik gruplardaki hastalarda kültüre dayalı hizmet sunma becerisini geliştirebilmeleri için kültürel yetkinlik eğitimleri verilmektedir. Bakım hizmeti sunan personelin hastaların dinî ve kültürel hassasiyetlerini gözetmesi, örneğin ibadet imkânı tanıması veya helal gıda sunması da bu kapsamda sayılabilecek uygulamalardan bazılarıdır. Kültüre dayalı bakım, bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir.

✍ Yaşlı bakım hizmetlerinin maliyeti tam olarak nasıl karşılanır?

Hollanda'da yaşlı bakım hizmetlerinin maliyeti genellikle devlet tarafından karşılanır. Kişisel katkılar ve özel sağlık sigortası gibi bazı ek maliyetler olabilir. Ayrıca özel kuruluşlar ve aile yardımı da bazı hiz-

metlerin finansmanında rol oynayabilir. Devlet, yaşlı bakımına erişimi kolaylaştırmak için çeşitli destekler sağlar.

✍ Yaşlı bakım hizmetlerine erişim nasıl olmaktadır? Başvuru süreçleri ve gereklilikler nedir?

Yaşlı bakım hizmetlerinden faydalanabilmek için vatandaş öncelikle başvuruda bulunur. İlk olarak, yaşlı bireyin ihtiyaçları değerlendirilir ve bir bakım planı oluşturulur. Sonra, belediyeye veya sağlık hizmeti sağlayan ilgili resmî kurumlara destek talebinde bulunulur. Başvuru onaylandığında, yaşlı bireye uygun bakım hizmetleri sağlanır. Bu süreç, yaşlı bireyin ihtiyaçlarına ve durumuna bağlı olarak değişebilir. Her durumda, yaşlı bireyin ve ailesinin rehberlik alması önemlidir.

✍ Hollanda'da göçmen kökenlilere yönelik yaşlı bakımının geleceğini nasıl görüyorsunuz? Sizce Türk diasporasının bu konuda sorumlulukları nedir?

Hollanda'da göçmen kökenlilere yönelik yaşlı bakımının geleceği, göçmen kökenli nüfusun artmasıyla birlikte önemli bir konu hâline geldi. Göçmen kökenli yaşlılar, farklı kültürel, dilsel ve sosyal ihtiyaçlara sahiptir. Bu hususların göz önünde bulundurulmadığı durumlar, yaşlı bakım hizmetlerinde yeterli düzeyde ihtiyaçların karşılanmamasına yol açabilmektedir. Özellikle demans veya Alzheimer hastalığı olan yaşlılar için bu eksikliklerin ciddi etkileri olabilmektedir. Ancak genel olarak kültüre dayalı bakıma ilgi Hollanda'da giderek artmaktadır. Bu alandaki akademik literatür giderek artmakta; hatta bu yaklaşım, yalnızca göçmen kökenlilere özgü olmaktan çıkıp, Egala Zorg'un De Leystroom kanadında gördüğümüz üzere Hollanda'nın kendi yerel kültürel farklılıklarını da dikkate alır hale gelmektedir. Gelecekte, kültüre dayalı yaşlı bakımının Hollanda'daki sağlık ve sosyal hizmet modellerine daha iyi entegre edilmiş olması gerekiyor. Hollanda'da göçmen kökenlilere yönelik yaşlı bakımının geleceği önemlidir ve Türk diasporası bu konuda önemli bir rol oynayabilir. Türk toplumu, göçmen kökenli yaşlıların ihtiyaçlarını vurgulayarak toplumda ve ilgili resmî kurumlarda farkındalık yaratmalıdır. Ayrıca, kültüre dayalı hizmetlerde doğru yönlendirmelerin sağlanabilmesi için Türk sivil toplum kuruluşlarının aktif rol alması gerekmektedir. Aynı zamanda Türk diasporasının, yaşlıların seslerini duyurabilmek için çeşitli platformlarda temsil edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu şekilde, Türk diasporası daha kapsayıcı bir yaşlı bakım sistemine katkı sağlayabilir.

✍ Yurt dışında yaşlı Türk kökenli vatandaşlara bakım hizmeti konusunda Türk devletinden beklentileriniz nedir?

Yaşlılarımızın kıymetinin anlaşılması ve onlara değer verilmesi gerekiyor. Hollanda'ya 60'lı yıllarda işçi olarak gelerek her iki ülkeye büyük katkı sunan ve diasporamızın birinci nesli olan yaşlılarımızın, hikâyelerini dinlememiz, gelecek nesillere aktarmamız ve hayatlarının son döneminde onların yanında olmamız gerekiyor. Bu, yaşlılarımıza duyduğumuz saygıyı ve sevgiyi en güzel şekilde ifade etmenin yolu. Türk devleti, kültüre dayalı bakım hizmetlerine desteğini artırabilir. Türk toplumunun, sunulan hizmetlerden faydalanması için yapılan farkındalık etkinliklerine de katkı sağlanabilir. Ayrıca Hollanda Türk toplumunun ve Hollanda resmî makamlarının katkılarıyla geliştirilmiş bir model olan Lale'nin, diğer ülkelerde örnek gösterilerek sayılarının artırılması için teşvikte bulunabilir.

Söyleşi

DİASPORADA BAKIMA İHTİYAÇ DUYAN ÇOCUKLARIN GELECEĞİ: YILDIZ AİLESİ İLE KORUYUCU AİLELİK ÜZERİNE SÖYLEŞİ

YILDIZ AİLESİ

(Bünyamin Yıldız ve Rahime Yıldız)

✍ Kısaca kendinizden ve göç hikâyenizden bahseder misiniz?

İsmim Bünyamin Yıldız, 1987 yılında doğdum. 12 yıllık imamlık görevimin ardından 2024'ten beri din dersi öğretmeni ve manevi rehber olarak çalışıyorum. 1960'larda ailem Kastamonu'dan Hollanda'ya, eşimin ailesi de Kayseri'den Almanya'nın Gelsenkirchen şehrine işçi ailesi olarak göç etmişler. Ben Hollanda'nın Delft şehrinde liseyi okudum, eşim de Almanya'da liseyi bitirdi. Sonrasında Türkiye'de Uluslararası İlahiyat Programı'na katıldık ve yollarımız burada kesişti. Kader bizi bu programda buluşturmuş oldu. Eğitimimizi tamamladıktan sonra görev almak üzere kendi topraklarımıza geri döndük. Bir kızımız ve bir oğlumuz var.

✍ Hollanda Müslüman toplumunda az sayıdaki koruyucu ailelerden birisiniz. Koruyucu aile olmanızdaki en büyük motivasyonunuz ne oldu?

Beni ve ailemizi motive eden ve bu yolculukta bize öncülük eden eşim Rahime oldu. Kendisi zamanında ilahiyat eğitiminin yanı sıra, fakültesindeki Genç Gönüllüler Kulübüne dâhil olmuş, huzurevlerini ziyaret etmiş ve yetimhanelerde gönüllü ablalık yapmış. Sevgiye muhtaç çocuklarla derin bir bağ kurmamızın temeli, eşim Rahime sayesinde atılmış oldu. Evlendikten sonra yuvamızı sıcak bir yuvaya dönüştürmek niyetiyle, kendi çocuklarımızla birlikte, sevgiye ve sıcak bir aile ortamına muhtaç bir çocuğu evlat edinmeyi düşünüyorduk. Bu süreçte araştırmalarımız sonucu Hollanda Koruyucu Aile Kurumlarıyla tanıştık.

✍ Koruyucu aile olmaya karar verdikten sonra nasıl bir yol izlediniz? Bize bu süreçte yaşadıklarınızı ve geçtiğiniz aşamaları anlatabilir misiniz?

İlk etapta internetten araştırmalar yapıp, bölgemizdeki en yakın Koruyucu Aile Kurumunun düzenlediği bilgilendirme toplantısına katıldık. Bu toplantıda gerçekler yüzümüze tokat gibi vurdu. Biz öncesinde, daha masum duygular ve hayallerle koruyucu aile olmayı isterken, bu toplantının sonrasında bunun bir zorunluluk olduğunu, ihtiyacın büyüklüğünü görüp kavrayarak bu konuda sorumlu olduğumuzu hissettik. Hollanda'da koruyucu aileye ihtiyacı olan Müslüman çocuklar için uygun bir aile bulmak çok zor, çünkü çok az sayıda Müslüman koruyucu aile mevcut. Zaten bilgilendirme toplantısında da tek Müslüman aile bizdik. Toplantı sonrasında Kurum'a yazılı olarak başvuruda bulunduk. Önce Kurum'da gerçekleşen bir mülakata katıldık, sonrasında Kurum görevlilerini kendi evimizde ağırlayıp, aile yapımızla ilgili soruları cevapladık ve sayfalarca form doldurduk. Koruyucu aile olma aşamasında, çocukla etkili iletişim kurabilmek ve yaşanabilecek sorunlara hazırlıklı olabilmek için Kurum tarafından zorunlu tutulan kurslar mevcuttur. Biz bu kurslara katılamadan COVID-19 pandemisi tedbirleri başladı ve sürecimiz durduruldu. Daha sonra bizim görev yerimiz değişti ve taşındık. Taşındığımız bölgede başka bir kuruma yazılıp sil baştan bütün prosedürlere yeniden tabii tutulduk. Sadece akşam saatlerinde yapılan, anne ve babanın da birlikte katılmak zorunda olduğu kurslar sebebiyle bizim için süreç zorlaştı. Bu yüzden prosedürleri tamamlayamadık. Sosyal medya aracılığıyla üç Müslüman çocuğun, gayrimüslim bir ailenin evine yerleştirildiği ve bu çocuklar için Müslüman bir aile arayışı içinde oldukları bilgisiyle tevafuk olarak karşılaştık. Hemen ilgili irtibat numarasıyla iletişime geçtik ve hızlandırılmış bir prosedürle koruyucu aile olduk.

✍ Koruyucu aile kavramı Hollanda'da nasıl tanımlanmaktadır? Koruyucu aile ile ilgili mevcut düzenlemeleri ve uygulamaları özetleyebilir misiniz?

Koruyucu aile olmak, Hollanda'da kendi ailesinde bir süreliğine kalamayan çocukların, geçici olarak başka yuvalarda bakımının sağlandığı aileler olmak demektir. Bu çocuklar; ailelerinin ihmalkârlığı, istismar veya diğer sorunlar sebebiyle kendileri için güvenli olmayan evlerinden alınıp koruyucu aileye verilir. Evlerinde güvenli bir ortam oluşana kadar veya başka bir kalıcı çözüm bulunana kadar çocuklar, koruyucu ailede kalırlar.

Bu konuda Hollanda'da bazı mevcut düzenlemeler ve uygulamalar vardır. İlk olarak koruyucu aile düzenlemeleri hukuki anlamda Gençlik Yasası (*Jeugdwet*) ile belirlenmiştir. Bu yasa, koruyucu aile bakımının nasıl sağlanacağını ve koruyucu ailenin gençlik hizmetleri tarafından denetlenmesini düzenler. Gençlik Yasası, çocuklar için güvenli ve istikrarlı bir ortam sağlanmasının önemini vurgulamaktadır.

Düzenlemelerden ikincisi koruyucu aile seçimi ve eğitimi konusundadır. Bu bakımdan Hollanda'da koruyucu aileler, belirli koşulları sağlamalıdır. Öncelikle aile, koruyucu aile olma talebini doğrudan

"Hollanda'da koruyucu aileye ihtiyacı olan Müslüman çocuklar için uygun bir aile bulmak çok zor, çünkü çok az sayıda Müslüman koruyucu aile mevcut."

ilgili kuruma iletir. Ailelerin seçimi; uyum, istikrar, maddi durum ve çocuğa zaman ayırabilme kapasitesi gibi kriterler doğrultusunda yapılır. Koruyucu aileler, bakım görevlerine hazırlanmaları için genellikle eğitim alır ve desteklenirler.

Üçüncü bir düzenleme rehberlik ve destek konusundadır. Koruyucu aileler, profesyonel koruyucu aile kuruluşları tarafından desteklenir ve bakımı üstlenilen çocuğun durumu düzenli olarak izlenir.

Dördüncü düzenleme bakımın geçici olması ile ilgilidir. Koruyucu aile bakımı genellikle geçicidir. Geçicilikteki amaç, çocukları mümkün olan en kısa sürede kendi ailelerine geri göndermek ya da başka bir kalıcı çözüm bulmaktır. Ancak, bazı durumlarda, çocuğun kendi ailesine geri dönmesi mümkün olmadığında bakım uzun sürebilir.

Son olarak çocuğun biyolojik aileleri ve kurumlarla iş birliği hususuna dikkat edilir. Koruyucu aileler, mümkünse çocuğun biyolojik aileleri ve belediye veya çocuk hizmetleri gibi ilgili kurumlarla iş birliği yaparak çocuğun iyiliğini güvence altına alır.

✍ Koruyucu aile olmak isteyen vatandaşların hangi şartları yerine getirmesi gerekmektedir?

Koruyucu aile olabilmek için en az 21 yaşında olmak ve düzenli yaşam koşullarına sahip olunmalıdır. Aynı zamanda Çocuk Koruma Kurulu'ndan (*Raad voor de Kinderbescherming*) adli sicil belgesi alınmalıdır. Bunun yanı sıra, çocuk için güvenli bir ev ortamı sağlanmalıdır. Seminerlere katılmak, gerekli formları doldurmak, yetkililere ev ziyaretleri için izin vermek gibi sabır ve vakit gerektiren prosedürlerin yerine getirilmesi gerekmektedir.

✍ Şu an Hollanda'nın koruyucu aile sisteminde farklı kültür ve dinlere yeterince duyarlılık var mıdır? Bu konuyla ilgili tespitleriniz nelerdir? Bu duyarlılığın artırılması için ilgili kurumlar tarafından yapılan çalışmalar var mı?

Koruyucu Aile Kurumu, çocuğun mevcut düzenini olabildiğince koruyarak okuluna yakın bir çevrede, dini ve kültürel açıdan uyum sağlayabileceği bir aileye yerleştirilmesine önem vermektedir. Müslüman çocuklara uygun aileler bulmakta zorluk yaşanıyor. Bu yüzden maalesef çocuklarımız farklı kültür ve dinî inançlara sahip ailelerin yanlarına yerleştiriliyor. Ben şahsen bu noktada Hollanda'daki sivil toplum kuruluşlarına büyük bir görev düştüğü kanaatindeyim. Sivil toplum kuruluşları, konuyu gündeme taşıyarak, kendi çevrelerinde bilgilendirme faaliyetleri yürüterek ve farkındalık çalışmaları yaparak, meselenin daha geniş kitlelere ulaşmasında öncü bir rol üstlenebilir. Bunu ancak birlikte çözebiliriz. Müslüman koruyucu aile sayısını artırmak için aynı çatı altında birleşip düşünerek ve kendimizi geliştirerek bir şeyler yapabiliriz. Biz, eşim Rahime ile birlikte uzun süredir aktif bir

"Müslüman ailelere, koruyucu aileliğin dinen ve ahlaken ne kadar değerli bir sorumluluk olduğu anlatılmalı."

şekilde çevremizi bu konuda bilgilendirip, teşvik ediyoruz. Elhamdülillah, son birkaç yılda kendimiz de korucuyu aile olup örnek teşkil etmemizle birlikte, bu konu daha da geniş kitlelerin ilgisini çekti. Kısa sürede edindiğimiz tecrübeleri çevremizle paylaşırken, duyarlı kardeşlerimizin koruyucu aile olma arzusu arttı. Elimizden geldiğince sosyal medyada ve seminerler aracılığıyla bu konunun önemini anlatmayı dert ediniyoruz. Bu konuda bizi destekleyen Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na çok teşekkür ediyoruz. Umuyoruz ki, bu vesileyle daha çok yuvaların ısınmasına vesile oluruz. Çünkü her kazanılmış çocuk, parlayan bir kandil gibidir, aydınlanmış yarınlar için kandillere ihtiyacımız var.

Şimdiye kadar koruyucu aile olduğunuz çocuklar ile ilgili tecrübeleriniz ne oldu? Bu tecrübeleriniz size konuyla ilgili nasıl bir bakış açısı kazandırdı? Sizi en çok etkileyen ne oldu? Örnekler verebilir misiniz?

Görevimiz icabı yıllardır çocuklarla eğitim anlamında haşır neşiriz. Ancak hanemize teşrif eden küçük misafirlerimiz sayesinde ufkumuz daha da genişledi. Öncelikle rutinlerimize şükretmediğimizi fark ettik. Aynı sofrada ailecek oturmanın, yemek yemenin, muhabbet etmenin bir ayrıcalık olduğunun farkında bile değilmişiz. Sofralarda buluşulmayan, mutfaktan düzenli olarak yemek çıkmayan, babanın anneye "eline sağlık" deyip muhabbetle şenlenme-

yen sofraların olduğunu öğrendik. Gayrimüslim bir ailede, ailenin ritüellerine uygun olmadığı için kendi doğrusundan çekinen, bize gelince "Ahh, burada besmeleyle yemeğe başlayabiliriz" diye sevinen çocuklar sayesinde, besmele çekmenin şükrünü eda ettik. Kendi yuvalarından ayrılıp başka evlerde kalmanın güvensizliğiyle birlikte akşam vakti çökerken endişeleri ortaya çıktığında, okunan Kuran-ı Kerim'in onlara verdiği huzuru görmenin mutluluğunu yaşadık. Kendi çocuklarımız çok yemek seçiyor diye şikâyet ederken misafirlerimizin yemek ayırt etmeksizin iştahla yemesi, başka hayatlardaki zorluklarla empati kurmamızı sağladı. İlk kez bizimle camiye gitmeleri, telbiye öğrenmeleri ve hayvanat bahçesi, sinema, bowling ile oyun parklarını ziyaret etmeleri, unutulmaz anılarımız arasında yer aldı. Onlara ne kattık bilmiyoruz ancak onlar bize çok şey kattı diyebiliriz. Hayatımızı aydınlatıp gittiler. Gittikleri yerde iyi olsunlar. Daima dualarımızda olacaklar.

✍ Müslüman koruyucu ailelerin sayısının henüz az olmasının arkasında yatan sebepler sizce nedir? Bu sebeplerle ilgili kendi düşünceleriniz ve yorumlarınız nelerdir?

Müslüman koruyucu ailelerin sayısının az olmasının arkasında yatan sebeplerden biri, bu konuda yeterli bilgi ve farkındalığın olmamasıdır. Pek çok Müslüman ailenin, koruyucu aile olmanın ne anlama geldiğini, nasıl bir süreç gerektirdiğini ya da İslami açıdan bu rolü üstlenmenin uygun olup olmadığını tam olarak bilmediğini düşünüyorum. Müslüman ailelere, koruyucu aileliğin dinen ve ahlaken ne kadar değerli bir sorumluluk olduğu anlatılmalı. Bu alanda oluşan ön yargılar yıkılmalı. Özellikle dinî ve kültürel kimliklerini koruyabilmeleri için Müslüman koruyucu ailelere ihtiyaç olduğu vurgulanmalı. Dinî açıdan merak edilen sorulara gerekli cevaplar verilmeli. Koruyucu aile olarak başarılı örnekler paylaşılmalı, tecrübelerini anlatmaları vesilesiyle daha fazla ailenin bu sorumluluğu üstlenmesi için cesaret verilmeli. Daha önce belirttiğim gibi sivil toplum kuruluşları aracılığıyla daha çok kitleye ulaşılabilir. Sonuç olarak, koruyucu aile olmanın ailesinin yanında kalamayan çocuklara ne kadar büyük bir fırsat sunduğunu, aynı zamanda koruyan aileler için de ne kadar güzel bir deneyim olduğunu göstermek gerekiyor. Toplum olarak bu konuda daha fazla sorumluluk alırsak, Müslüman koruyucu ailelerin sayısını artırabiliriz.

✍ Koruyucu aile olarak Hollanda'da bu alanda farkındalığı artırmak amacıyla yaptığınız çalışmalar var mıdır? Sizce topluma ve devlet kurumlarına bu konuda düşen sorumluluklar nelerdir?

Hollanda'da koruyucu aile olarak bu alanda farkındalığı artırmak için bireysel çabalarımız devam ediyor. Öncelikle, çevremizdeki insanlara koruyucu aile olmanın ne anlama geldiğini, süreçte karşılaşılan zorlukları ve çocukların hayatında nasıl büyük bir fark yaratabileceğimizi anlatmaya çalışıyoruz. Bu konuda özellikle Müslüman topluluğu içinde bilgilendirme yaparak daha fazla kişiyi teşvik etmeye önem veriyoruz. Ayrıca son birkaç yılda ismimizin geniş kitlelere duyurulmasıyla Hollanda genelinde Koruyucu Aile Kurumları ve Gençlik Dairesi ile Müslüman toplum arasında köprü rolü üstleniyor; gerekli bölgelerdeki Müslüman ailelere ulaşarak onları koruyucu aile olmaya teşvik ediyoruz. Bu sürecin hem dinî boyutunu hem de Kurumun prosedürleri konusunu merak edenlerin sorularını cevaplandırıyoruz.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

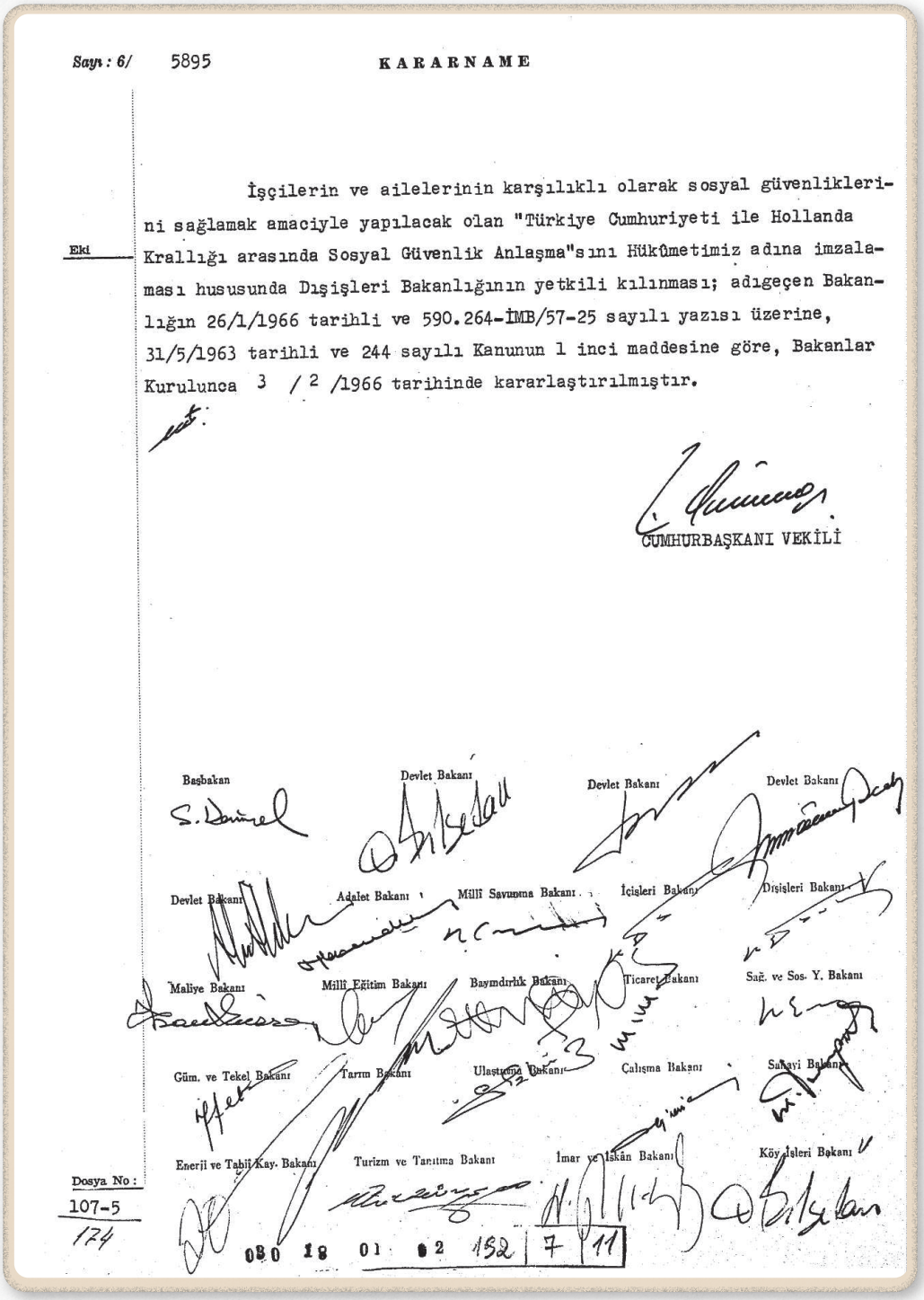

Sayı : 6/ 5895

KARARNAME

İşçilerin ve ailelerinin karşılıklı olarak sosyal güvenliklerini sağlamak amaciyle yapılacak olan "Türkiye Cumhuriyeti ile Hollanda Krallığı arasında Sosyal Güvenlik Anlaşma"sını Hükûmetimiz adına imzalaması hususunda Dışişleri Bakanlığının yetkili kılınması; adıgeçen Bakanlığın 26/1/1966 tarihli ve 590.264-İMB/57-25 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 3 / 2 /1966 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

CUMHURBAŞKANI VEKİLİ

Başbakan | Devlet Bakanı | Devlet Bakanı | Devlet Bakanı

Devlet Bakanı | Adalet Bakanı | Millî Savunma Bakanı | İçişleri Bakanı | Dışişleri Bakanı

Maliye Bakanı | Millî Eğitim Bakanı | Bayındırlık Bakanı | Ticaret Bakanı | Sağ. ve Sos. Y. Bakanı

Güm. ve Tekel Bakanı | Tarım Bakanı | Ulaştırma Bakanı | Çalışma Bakanı | Sanayi Bakanı

Enerji ve Tabii Kay. Bakanı | Turizm ve Tanıtma Bakanı | İmar ve İskân Bakanı | Köy İşleri Bakanı

Dosya No : 107-5 / 174

080 18 01 02 152 | 7 | 11

1966 yılında işçilerin ve ailelerinin karşılıklı sosyal güvenliklerini sağlamak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti ile Hollanda Krallığı arasında yapılan Sosyal Güvenlik Anlaşması kararı
Kaynak: *Devlet Arşivleri Başkanlığı*

Trouw DINSDAG 23 AUGUSTUS 1988 — Mensen

'Migrant in eigen taal helpen'

Hulpverleners tegen opheffen van Amsterdamse stichting

door Frank Siddiqui

AMSTERDAM – „Het categoraal werk voor migranten moet blijven bestaan. Niet alleen voor de eerste, maar ook voor de tweede en derde generatie is dit werk onmisbaar."

Dat zegt Gunduz Barlas, Turks 'nationaliteitswerker' bij de Stichting sociale en juridische hulpverlening (SJHB) in Amsterdam.
Vorige maand besloot de Amsterdamse gemeenteraad de SJHB per 1 januari volgend jaar op te heffen. De stichting is een van de laatst overgebleven instellingen in Nederland die zich uitsluitend bezighouden met individuele hulpverlening aan migranten. Per jaar behandelt de instelling meer dan 8 000 hulpvragen van migranten.
Barlas is een van de zes fulltime nationaliteitswerkers bij de SJHB. Met zijn hulpverleners die migranten hun eigen taal te woord kunnen staan, en door hun eigen achtergrond bekend zijn met de vaak ingewikkelde positie van migranten in de Nederlandse samenleving. Door de inzet van vrijwilligers werken er in totaal vijftien nationaliteitswerkers, zodat Turks, verschillende arabische talen, Spaans en zelfs Pakistaans geen probleem vormen.
Daarnaast beschikt de SJHB over twee gespecialiseerde juristen. Intensief overleg tussen de hulpverleners en de juristen vormt een deel van de speciale aanpak, die de SJHB sinds haar oprichting in 1982 ontwikkelde. In de praktijk blijkt slechts een klein deel van de cliënten volgende te hebben aan advies en informatie, de 'kortdurende hulp' waarvoor de SJHB wordt gesubsidieerd. Volgens B en W van Amsterdam is het beter voor de integratie van migranten dat zij net als Nederlanders door Nederlandse hulpverleningsinstellingen worden geholpen. Het ministerie van van WVC vindt dat ook en trok begin vorig jaar de subsidie in voor individuele hulp door speciaal voor migranten bedoelde instellingen (de regionale centra buitenlanders). De overheid redeneert als volgt: Nu de eerste generatie gastarbeiders zich heeft gevestigd of teruggaat, en de tweede generatie de weg in Nederland kent en steeds beter Nederlands gaat spreken, is het categoraal werk (speciaal voor buitenlanders) overbodig geworden.
Barlas noemt dat een verkeerde redenering. „Veel ouderen spelen nog elke dag met de gedachte naar Turkije terug te gaan. Hoe moeilijk een terugkeer na vele jaren vaak ook is, de gedachte om hier te blijven kunnen ze niet accepteren. Maar pas als ze dat wel hebben gedaan, kunnen ze zich hier beter gaan voelen."
„Het probleem van de jongeren, de tweede generatie, is dat zij hun wortels zijn kwijtgeraakt. Als ik bij mensen thuis kom, weten de ouders vaak niet waar hun zoon uithangt. 'In het café waarschijnlijk, hij zwerft'. Dat hoor ik vaak, en dan weet ik wat er aan de hand is. De meeste jongens zwerven, ook letterlijk dus, tussen de Nederlandse en de Turkse samenleving. Ze zijn meestal tweetalig, maar spreken beide talen slecht."

Geen tijd

Volgens Barlas kunnen migranten vaak niet van het algemeen maatschappelijk werk profiteren zoals dat hoort. „Maatschappelijk werkers beseffen onvoldoende dat de regelingen voor buitenlanders veel ingewikkelder zijn dan voor Nederlanders. Ze krijgen met de regels van twee landen te maken, die soms lijnrecht tegenover elkaar staan. Daar komt de taalbarrière nog eens bij. Het algemeen maatschappelijk werk heeft de extra tijd die dat vraagt, niet. Maatschappelijk werkers begrijpen het probleem vaak zelf niet eens."
Barlas denkt dat Nederlandse hulpverleners minder goed in staat zijn met de problemen van migranten om te gaan. „Ik denk dat wij het beter kunnen. Je hebt kennis van zaken, je kent de gebruiken en de grenzen. Mensen zijn vaak erg terughoudend, en ik weet dan waarom. Omdat ik zelf die problemen achter de rug heb, ken ik ook de gedachten die er spelen. Je durft brutaler te zijn. Ik zeg voortdurend: 'De problemen zijn op te lossen, maar zet even door'. Van een Nederlandse hulpverlener klinkt dat niet zo geloofwaardig."
Barlas bestrijdt het idee, dat categorale hulp de mensen afhankelijk zou maken. „Emancipatie, dat is het woord hier. De mensen moeten de kans krijgen te leren hoe het hier in elkaar zit. Ze kunnen niet altijd in één keer een formulier invullen. Maar zonder formulieren kunnen Nederlandse ambtenaren niets. Het probleem blijft dus hangen. Waarom, dat wordt niet begrepen. Maar hoe moet een analfabeet een brief van de raad van arbeid van een dwangbevel onderscheiden?"
De Amsterdamse migrantenorganisaties noemen het werk van de SJHB in een stad met twintig procent migranten „onmisbaar". Na hun aanhoudende protesten tegen de opheffing besloot de Amsterdamse gemeenteraad tot een tussenoplossing. De zes betaalde nationaliteitswerkers en een van de juristen van de SJHB zullen worden toegevoegd aan het gemeentelijke bureau sociaal raadslieden, een onderdeel van de sociale dienst. Zij kunnen nog twee jaar als team voor migranten blijven werken, maar wat daarna met hen zal gebeuren is onzeker.
J. van Zanten – als hoofd van het bureau sociaal raadslieden is hij de toekomstige baas van de SJHB-medewerkers – reageert op vragen als of hij wel iets belangrijkers aan zijn hoofd heeft. Van de cliënten van zijn bureau is vijftig tot zeventig procent migrant. Volgens hem reden om te twijfelen aan de noodzaak van een aparte instelling voor migranten in Amsterdam.
Van Zanten denkt wel dat er op het terrein van psycho-sociale problemen en het ingewikkelde vreemdelingenrecht „wat problemen kunnen liggen".
Het bureau sociaal raadslieden wordt (evenals de SJHB) gesubsidieerd voor 'kortdurende hulp' in de vorm van advies en informatie. Het bureau heeft twee Turkse mannen, een Marokkaan en een Antilliaanse vrouw in dienst. Die worden overigens niet ingezet voor de eigen nationaliteiten. Een geïrriteerde Van Zanten: „Dat is toch ook helemaal niet nodig. We hebben hier een tolkentelefoon." Volgens hem zijn in het verleden „talloze initiatieven" genomen om de deskundigheid van de Nederlandse medewerkers te vergroten. Hij doelt daarmee op scholingsdagen.
Barlas vindt gelijke hulp voor iedereen een goed streven, maar op dit moment onrealistisch. De tussenoplossing in Amsterdam biedt volgens hem geen uitkomst. „De eerste twee jaar kunnen we als categoraal team blijven werken, helaas wel met een jaar minder. Maar we hebben geen aparte naam of plaats. Het bureau sociaal raadslieden werkt met vaste wijken. Dus hoe dat in zijn werk moet gaan is mij niet duidelijk. Van sociaal raadslieden hoorde ik, dat wij meer opleiding zouden moeten krijgen. Dat vind ik jammer. Wat wij aan ervaring hebben, daar kan hun opleiding niet tegenop."

De meeste buitenlandse jongeren zwerven – letterlijk en figuurlijk – tussen twee samenlevingen. Nederlandse instanties hebben vaak onvoldoende tijd en begrip voor hun problemen.

FOTO ROB HUIBERS

1988 yılında Amsterdam'da göçmenlere bireysel yardım sağlayan sayılı vakıflardan biri olan Sosyal ve Hukuki Yardım Vakfı'nın kapatılması kararını anlatan ve göçmenlerin kendi dillerinde yardım almalarının önemini vurgulayan gazete haberi

Kaynak: *Mensen 'Migrant in eigen taal helpen' Hulpverleners tegen opheffen van Amsterdamse stichting door Frank Siddiqui. "Trouw". Meppel, 23-08-1988. Delpher'den 29-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010826732:mpeg21:p002*

'Nederland moet meer doen voor de oudere allochtonen'

DEN HAAG (ANP) — Vooral oudere allochtonen beheersen het Nederlands vaak niet of slecht. Bovendien weten ze bij problemen niet de juiste hulp- en zorgvoorzieningen te vinden en leven ze nog dikwijls in twee cultuurwerelden. Dit constateert de voorlopige Raad voor het Ouderenbeleid in de nota 'Kleur bekennen', die gisteren is aangeboden aan minister D'Ancona van wvc.

Minister d'Ancona

Het aantal oudere Nederlanders van buitenlandse afkomst is niet omvangrijk, maar zal de komende jaren relatief snel stijgen. In 1990 waren dat er 80.000, maar in het jaar 2000 is dat opgelopen tot ongeveer 130.000. Sommigen, de vroegere 'gastarbeiders', zijn hier oud geworden, terwijl veel anderen pas op latere leeftijd kwamen in het kader van de gezinshereniging. Wat betreft werken, wonen en inkomen, en op psychisch en sociaal terrein blijken zich steeds meer knelpunten voor te doen, aldus de raad.

De titel *Kleur bekennen* slaat op de tot nu toe afzijdige houding van de Nederlandse samenleving en de nog aarzelende houding van de overheid ten opzichte van deze groep ouderen. De minister van wvc zal volgens de voorlopige Raad voor het Ouderenbeleid het voortouw moeten nemen om hierin verandereing te brengen.

De overheid moet er voor zorgen dat de allochtonen beter Nederlands leren, omdat met name ouderen dan niet geïsoleerd raken. Van Turkse en Marokkaanse oudere vrouwen is bekend dat ze vaak erg geïsoleerd leven.

Ook zal aan de ouderen meer informatie moeten worden verstrekt, zo wordt gesteld in de nota. De nadruk moet daarbij liggen op mondelinge overdracht van informatie, omdat velen niet kunnen lezen of zelfs de tekst van een folder in hun eigen taal maar moeizaam begrijpen.

Vooral steden met meer dan 100.000 inwoners hebben veel oudere inwoners van buitenlandse afkomst. De raad dringt er op aan dat de gemeenten in hun huisvestingsbeleid speciale aandacht schenken aan het wonen in groepsverband voor deze mensen. In verzorgingstehuizen kan een enkele Surinamer of Marokkaan erg eenzaam worden en gedesoriënteerd raken. Dit komt door taalproblemen en andere leef- en eetgewoonten.

De raad meent dat een belangrijke rol is weggelegd voor de zelforganisaties van allochtonen als schakel tussen de ouderen en de samenleving. Zij hebben taken wat betreft onder meer voorlichting en bemiddeling. Daarvoor is wel een gekwalificeerd kader nodig, waarvoor het ministerie van WVC middelen beschikbaar zal moeten stellen.

1993 yılında göçmen yaşlıların sağlık hizmetlerinden faydalanma noktasında karşılaştıkları engeller ve Hollanda devletinin bu durumun iyileştirilmesi için politika geliştirmesi gerektiğini konu alan gazete haberi

Kaynak: *'Nederland moet meer doen voor de oudere allochtonen'. "Nederlands dagblad : gereformeerd gezinsblad / hoofdred. P. Jongeling ... [vd.]". Amersfoort, 18-08-1993, s. 3. Delpher'den 29-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010628666:mpeg21:p003*

XIII. BÖLÜM

DÖNÜŞEN DİASPORA

HOLLANDA'DA TÜRK GİRİŞİMCİLİĞİNİN GELİŞİMİ, DÖNÜŞÜMÜ VE YENİ YÖNELİMLER

Tüzin Baycan

DÖNÜŞEN DİASPORA VE DİASPORADA TÜRK TEKNOLOJİ GİRİŞİMLERİ EKOSİSTEMİ ÜZERİNE GÜROL ÜZENÇ İLE SÖYLEŞİ

Gürol Üzenç

HOLLANDA'DA TÜRK GİRİŞİMCİLİĞİNİN GELİŞİMİ, DÖNÜŞÜMÜ VE YENİ YÖNELİMLER

TÜZİN BAYCAN[1]

Giriş

Türkiye'den Avrupa'ya göç, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanma sürecine giren Batı Avrupa ülkelerinin kendi öz kaynakları ile karşılayamadıkları işgücü ihtiyacını diğer ülkelerden karşılamak üzere yürürlüğe koydukları "misafir işçi" programı kapsamında imzalanan iş gücü anlaşmalarıyla başlamıştır. Türkiye'den resmî olarak ilk göç 1961 yılında imzalanan İşgücü Anlaşması ile Batı Almanya'ya gerçekleşmiş, 1964 yılında Avusturya, Hollanda ve Belçika, 1965 yılında Fransa ve 1967 yılında İsveç ile imzalanan işgücü anlaşmaları ile diğer Batı Avrupa ülkelerine de yayılmıştır. 1961 ile 1973 yılları arasında Türkiye'den yurt dışına yoğun bir iş gücü göçü yaşanmış, 1970'li yıllarda göç hareketi aile birleşimi ile devam etmiştir. Batı Avrupa ülkelerinin işçi alımını durdurdukları 1973-1974 yılları sonrasındaki süreçte ise; 1980'li yıllarda yaşanan siyasi göç dalgası ile, 1990 ve 2000'li yıllarda genelde evlilik yoluyla göç hareketi devam etmiştir (Baycan, 2013). Son yıllarda ise beyin ve kalifiye iş gücü göçü olarak sınırlı da olsa göçler sürmektedir.

Türkiye'den Avrupa'ya göçün geride kalan 60 yıllık süreci karmaşık ekonomik, sosyal, politik ve kültürel değişim ilişkileri ile dikkat çekmektedir. Avrupa'daki Türk göçmenler bugün 5 milyonu aşan nüfus büyüklüğü ile Estonya, İrlanda, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta ve Slovenya gibi AB ülkelerini geride bırakmakta; Almanya, Hollanda, Avusturya ve Fransa başta olmak üzere pek çok AB ülkesinde en geniş göçmen topluluğunu ve en geniş göçmen girişimci grubunu oluşturmakta ve milyonlarca kişiye istihdam sağlamaktadır. İkinci

1-Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, tuzinbaycan@gmail.com, 0000-0001-6073-1188.

kuşak göçmenlerin ve kadın göçmenlerin artan oranda girişimcilik faaliyetlerine katılımı ve geleneksel sektörlerden geleneksel olmayan sektörlere ve ulusötesi faaliyetlere yönelimi, ayrıca artık çok yüksek oranda sahip olunan AB vatandaşlık statüleri ile bugün "Göçmen Girişimciliği"nden "Yeni Avrupa Girişimciliği"ne doğru bir dönüşüm yaşanmaktadır (Baycan, 2013).

Bu çalışma, Türkiye'den Hollanda'ya göçün 60. yılında Hollanda'daki Türk girişimciliğinin tarihsel süreç içindeki gelişimini, dönüşümünü ve yeni yönelimleri değerlendirmektedir. Çalışma kapsamında göçmen girişimciliğinde; kuşaklar arası farklılıklar, cinsiyetler arası farklılıklar, yeni yönelimler ve gelecek kuşakların girişimcilik motivasyonları geçmiş yıllarda yapılan araştırmaların sonuçları ve bulguları üzerinden tartışılmaktadır.

Göçmen Girişimciliği: İtici ve Çekici Faktörler

Sosyoekonomik perspektiften bakıldığında göçün en önemli etkisi iş gücü piyasasında artan oranda kendi işine sahip göçmenlerin varlığıdır. Pek çok göçmen grubun girişimcilik davranışı göçmen girişimciliği ya da etnik girişimcilik olarak adlandırılan olgunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Göçmen girişimciliği etnik gruplar için istihdam fırsatlarının geliştirilmesinde, sosyal sorunların ve gerilimin azaltılmasında ve mesken ülkede uyum ve bütünleşmenin sağlanmasında çok önemli bir rol oynamakta, ABD ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere ulusal ve bölgesel ekonomilerin büyümesinde yönlendirici bir güç olmaktadır (Baycan-Levent, 2010; Baycan, 2013; Baycan-Levent & Kundak, 2009; Baycan-Levent & Nijkamp, 2009).

Farklı ülkelerde göç ve göçmen girişimciliği konusunda yapılan analizlerin sonuçları pek çok benzerlik göstermekle birlikte belirgin farklılıkları da ortaya koymaktadır. Yüksek işsizlik oranları, iş gücü piyasasındaki düşük statülü işler, ayrımcılık, sosyal dışlanma gibi faktörler pek çok Avrupa ülkesinde göçmenleri girişimciliğe iten faktörler olarak ortaya çıksa da göçmen girişimciliğinin temel özellikleri ülkeler arasında farklılaşmakta ve Avrupa'nın farklı bölgelerinde göçmen girişimciliğinin çeşitli formları görülmektedir (Baycan-Levent, 2010; Baycan-Levent & Nijkamp; 2009). Göçmenleri girişimciliğe yönlendiren faktörler yıllar içinde ve kuşaklar arasında değişim göstermekte, itici faktörlerin yerini çekici faktörler almakta, başlangıçta kendi etnik grubuna olan "içsel yönelim" zaman içinde daha geniş pazarlara odaklanan "dışsal yönelim" ile yer değiştirmekte ve geleneksel sektörlerin yerini de geleneksel olmayan sektörler almaktadır (Baycan-Levent vd., 2009).

Göçmen girişimciliği konusundaki çalışmalar, göçmenlerin doğma büyüme mesken ülkede yaşayanlardan[2] daha fazla kendi işinin sahibi olma eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmen girişimciliği konusundaki fırsatlar ve engeller şu şekilde sıralanabilir:

- *Yapısal faktörler:* sosyal dışlanma, ayrımcılık, yüksek düzeyde işsizlik,
- *Kültürel faktörler:* özel değerler, beceriler, kültürel özellikler, esneklik, kişisel motivasyon, güçlü çalışma etiği, aynı etnik gruptan kişiler ile resmî olmayan ilişki ağı ve iletişim, esnek finansal düzenlemeler,

2-Yazar makalede "natives" kelimesi karşılığında yerel toplumu kasteden "doğma büyüme mesken ülkede yaşayanlar" tanımını kullanmıştır.

- *Etkileşim modeli:* yapısal ve kültürel faktörlerin bileşimi; olarak tanımlanmaktadır (Baycan-Levent vd., 2003).

Genel olarak göçmenler doğma büyüme mesken ülkede yaşayanlardan daha yüksek düzeyde girişimcilik eğilimine sahip olmakla birlikte, göçmen gruplar arasında da girişimcilik motivasyonu farklılıklar göstermektedir. Avrupa'daki Türk göçmenler gerek doğma büyüme mesken ülkede yaşayanlardan, gerekse ülkedeki diğer göçmen gruplardan daha yüksek düzeyde bir girişimcilik oranına sahiptir. Türk girişimciler özellikle Almanya, Belçika, Fransa ve Hollanda gibi ülkelerin büyük kentlerinde yerel ekonominin önemli bir sektörünü oluşturmaktadır (Baycan, 2013; Baycan-Levent & Nijkamp, 2007; Baycan vd., 2012).

Hollanda'da Türk Girişimciliğinin Gelişimi: Birinci Kuşak Girişimciler, Sektörel Yönelimleri ve Motivasyonları

Türkiye'den Avrupa'ya göç misafir işçi programı kapsamında imzalanan iş gücü anlaşmalarıyla başladığı için ilk 20 yıllık dönemde, 1960'lar ve 70'lerde girişimcilik oldukça sınırlı kalmış, sadece Türk topluluğun özel ihtiyaçları ve taleplerini karşılamak üzere yiyecek, ulaşım ve hizmetlere yönelik sınırlı sayıda işletme kurulmuştur. Bu içsel yönelim bir niş ekonomisinin gelişmesine neden olmuş ve özellikle 1980'li yıllardan sonra Türk girişimciliğinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. 1980'lerden itibaren Türk göçmenlerin Türkiye'ye dönmelerinin bir hayal olduğunu anlamaları ile beklentileri değişmiş, daha yüksek gelir ve prestij isteği ile geleneksel aile yapısı ve desteğinin sağladığı ek avantajlar dinamik bir girişimcilik hareketinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Baycan, 2013).

Türkiye'den Hollanda'ya göç de misafir işçi programı kapsamında 1964 yılında imzalanan İşgücü Anlaşması ile başlamış, 1970'li yıllarda aile birleşimi süreci ile devam etmiştir. Göçün ilk 20 yıllık döneminde ağırlıklı olarak iş gücü piyasasında ihtiyaç duyulan genellikle düşük statülü işlerde çalışan birinci kuşak Türk göçmenler 1980'li yıllardan itibaren "misafir" statüsünden "kalıcı" bir statüye geçmişlerdir. Gerek daha yüksek gelir ve prestij isteği ile gerekse Türk topluluğun özel ihtiyaç ve taleplerini karşılamak üzere kendi işlerini kurmaya başlamışlardır. Birinci kuşak Türk göçmenlerin girişimci olma motivasyonunu bir yanda kendi işinin patronu olmak ve bağımsız olmak, öte yanda ise eğitim ve beceri eksikliğine bağlı olarak iş gücü piyasasında karşı karşıya kaldıkları işsizlik ve düşük statülü işler sorunundan kaçınmak şekillendirmiştir. İçinde bulundukları Türk topluluğu ve etnik ilişki ağı ve sağladığı niş ekonomisi avantajları da girişimci olma motivasyonunu önemli ölçüde etkilemiş, birbirlerine "rol model" olmalarını sağlayarak Hollanda'daki Türk girişimciliğinin hızla yayılmasına neden olmuştur. Birinci kuşak Türk girişimciler büyük ölçüde hizmet sektörüne yönelmiş ve genellikle yeme-içme, konaklama ve ulaşım gibi geleneksel sektörlerde kendilerine yer edinmişlerdir. Yöneldikleri sektörlerin gerektirdiği uzun çalışma saatleri bu ilk kuşak girişimlerin aile işletmesi olarak şekillenmesini beraberinde getirmiş, kadınlar ve hatta çocukların da aile işinde çalışmasını zorunlu kılmış ve geleneksel aile yapısı ve desteğinin sağladığı ek avantajlar Türk girişimciliğinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Baycan-Levent & Nijkamp, 2007). Dolayısıyla birinci kuşak

"Bugün artık ana akım girişimcilik faaliyetlerinde ve ulusötesi iş faaliyetlerinde aktif bir rol oynayan Türk girişimcilerin göçmen girişimci olduklarını söylemek pek mümkün değildir. Hollanda'daki Türk girişimciler artık Yeni Avrupalı Girişimciler olarak tanımlanabilir."

Türk girişimciliğinin geleneksel sektörlerde yoğunlaşan aile girişimciliği olduğunu söylemek mümkündür. Bu girişimci aile geleneği ve yarattığı girişimcilik ruhu daha sonra ikinci kuşak girişimciliğin ve kadın girişimciliğinin de gelişmesinde çok önemli bir rol oynamıştır.

Hollanda'da İkinci Kuşak Türk Girişimciler: Kuşaklar Arası Farklılıklar ve Değişen Yönelimler

Hollanda'daki ikinci kuşak göçmenlerin iş gücü piyasasındaki pozisyonları ile girişimcilik seçimlerini etkileyen faktörlere odaklanan çalışmalar (Baycan-Levent vd., 2009; Baycan vd., 2012); birinci kuşak ile ikinci kuşak arasında önemli farklılıklar olduğunu, birinci kuşak girişimcilerin kendi etnik nişlerine odaklandıkları bir içsel yönelime sahip olduğunu, ikinci kuşak girişimcilerin ise kendi etnik nişlerinin ötesinde daha geniş bir müşteri piyasasına odaklandıkları bir dışsal yönelime sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu dışsal yönelim daha iyi bir eğitim, daha fazla beceri, daha çeşitli iletişim kanalları ve devlet politikaları ile sağlanan desteklere erişimi gerektirmektedir. Genel olarak ilk kuşak, iş gücü piyasasında yaşadığı sorunlar, işsizlik ve düşük pozisyonlu işler gibi itici faktörler nedeniyle girişimciliğe yönelirken, ikinci kuşak sahip olduğu eğitim ve beceri düzeyi, iş deneyimi ve talep edilen yeni işler gibi çekici faktörler nedeniyle girişimci olmayı seçmektedir. Diğer bir deyişle; ilk kuşak girişimcilerin "zorunlu girişimci", ikinci kuşak girişimcilerin ise "gönüllü girişimci" oldukları söylenebilir.

Hollanda'da ikinci kuşak Türk girişimciliği 1990'lı yılların sonunda başlamış ve 2000'li yıllarda çok hızlı bir artış göstererek devam etmiştir. Hollanda'daki birinci kuşak Türk girişimciler geleneksel sektörler olarak tanımlanan toptan ve perakende ticaret ile yeme-içme ve konaklama gibi sektörlerde yoğun olarak kendilerine yer edinmişlerken ikinci kuşak girişimcilerde farklılaşan ve değişen yönelimler dikkat çekmektedir. İkinci kuşak Türk girişimciler yeni ve geleneksel olmayan bilgi ve iletişim teknolojileri ile finans, muhasebe, sigortacılık, reklamcılık ve gayrimenkul sektörlerine yönelmektedir. İkinci kuşak girişimcilerin motivasyonları, sektör seçimleri, iş hedefleri ve stratejileri; yüksek eğitim düzeylerine bağlı kişisel özellikleri (teknik beceri ve dil becerisi) ile çalışan ya da girişimci olarak aynı

sektörde edindikleri geçmiş iş deneyimleri tarafından şekillenmektedir. Bu faktörler ikinci kuşak girişimcilerin etnik zincirlerini kırmalarını ve kendi etnik nişlerinden bağımsız olma yönünde değişimlerini beraberinde getirmektedir. Kendi işinin sahibi ve patronu olmak, bağımsız olmak, esnek olmak gibi faktörlerin yanında ailede ya da akrabalar arasında girişimcilerin olması da ikinci kuşağın motivasyonunu etkileyen bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Girişimci aile geleneğinden kaynaklanan girişimcilik ruhu ile ikinci kuşağın artan ölçüde yaratıcı endüstriler ve profesyonel hizmetlere yönelimi, ikinci kuşağı birinci kuşaktan ayrıştırmakta ve Hollandalı girişimcilerle benzer özelliklere sahip olma yönünde dönüştürmektedir.

Hollanda'da Türk Kadın Girişimciliği: Etnik Girişimcilik mi yoksa Kadın Girişimciliği mi?

Girişimci olma motivasyonundaki farklılıklar sadece kuşaklar arasında değil farklı cinsiyetler arasında da görülmektedir. Göç hareketi daha erken dönemlerde ağırlıklı olarak erkek göçü olarak başlayıp kadınların erkekleri izlediği bir hareket olarak şekillense de zaman içerisinde bu durum değişmiş ve kadın göçünün toplam göç içindeki payı önemli ölçüde artmış, paralel olarak kadın girişimciliği de özellikle göçmen kadınlar arasında daha fazla artmıştır. Farklı ülkelerdeki göçmen kadınlar iş sahibi olmada en hızlı büyüyen grubu oluşturmakta ve gerek göçmen erkeklerden gerekse mesken ülkede doğup büyüyen kadınlardan daha girişimci bir profil sergilemektedirler. Birçok OECD ülkesinde göçmen kadın iş sahipliği oranı göçmen erkek iş sahipliği oranına yakınlaşmaktadır (Baycan-Levent, 2010).

Ülkelere göre farklılıklar göstermekle birlikte, göç hareketinin başlangıçta ağırlıklı olarak bir erkek göçü olması, kadınların büyük çoğunluğunun ikinci aşamada aile birleşimi yoluyla göç hareketine katılması, göçmen girişimciliğinin yine başlangıçta bir aile işletmesi olarak şekillenmesi, kadınların önce aile çalışanı olarak iş gücü piyasasına girmelerini sağlamış ancak ikinci kuşakla birlikte kadınlar da bağımsız olarak göçmen girişimciler grubuna dâhil olmuşlardır. İkinci kuşak ya da genç kuşak girişimciliğinde gözlenen motivasyona benzer bir şekilde kadın girişimciliğinde de motivasyonun yine ikinci kuşak olmaya da bağlı olarak eğitim ve beceri düzeyi ve iş deneyimi gibi çekici faktörler ile şekillendiği görülmektedir. Göçmen kadın girişimciler ilk kuşak göçmen girişimcilerden ayrışmakla birlikte, ikinci kuşak göçmen erkek girişimcilerle ne kadar benzeşmektedir konusu ise ayrıca sorgulanması ve değerlendirilmesi gereken bir konudur. Göçmen kadınlar bir yanda etnik diğer yanda ise kadın kimliklerinin ikili etkisi altında acaba göçmen girişimcilere mi yoksa kadın girişimcilere mi daha benzer özellikler göstermektedir? Bir başka deyişle; "Etnik kadın girişimciler temelde etnik girişimciler midir yoksa kadın girişimciler midir?" Göçmen girişimciliği ile kadın girişimciliğini her iki grubun özellikleri, avantajları/fırsatları ve sorunları/engelleri kapsamında karşılaştırma yoluyla etnik/göçmen kadın girişimciliğini tanımlayan çalışmalar iki grup arasında pek çok benzerlik olduğunu ama aynı zamanda etnik ve cinsiyet temelli engeller, ihtiyaçlar ve ilişki ağları anlamında ciddi farklılıklar da olduğunu ortaya koymaktadır (Baycan-Levent vd., 2003 ve 2006; Baycan-Levent & Nijkamp, 2011).

Hollanda'daki Türk girişimcilerin büyük çoğunluğunun faaliyette bulunduğu Amsterdam'da "Türk Kadın Girişimciler"

özelinde yapılan çalışmalar; Türk Kadın Girişimciliğinin 1990'lı yıllarda başladığını ve 2000'li yıllardan sonra hızlandığını, görüşülen kadın girişimcilerin yaklaşık yarısının 1970-1980 yılları arasında Hollanda'ya geldiklerini ve Hollanda'da eğitim alma fırsatlarına sahip olduklarını, neredeyse %75'inin meslek okullarından mezun olduklarını ve dil sorunlarının olmadığını, yarıdan fazlasının genç (30-40 yaş aralığında) ve çoğunluğun (%70'den fazla) evli ve çocuklu olduğunu göstermektedir. Türk kadın girişimcilerin bu kişisel özellikleri, diğer ülkelerdeki kadın girişimcilerin kişisel özellikleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir (Baycan-Levent vd., 2003; Baycan-Levent vd., 2006; Baycan-Levent ve Nijkamp, 2011).

Türk kadın girişimcilerin motivasyonlarına ve deneyimlerine bakıldığında ise; çok güçlü bir girişimci aile geleneğine sahip oldukları (neredeyse %80'inin en az bir aile üyesi girişimcidir), %70 gibi bir çoğunluğun daha önceki pozisyonunda da çalıştığı ve iş deneyimine sahip olduğu, %20'sinin ise daha önce de kendi işinin sahibi olduğu en dikkat çekici özellikler olarak ortaya çıkmaktadır (Baycan-Levent vd., 2003; Baycan-Levent vd., 2006; Baycan-Levent & Nijkamp, 2011). Türk kadın girişimcilerin daha önceki iş deneyimleri üzerinden girişimci oldukları ya da girişimcilik faaliyetlerini sürdürdükleri, bununla birlikte girişimci aile geleneğinin de girişimci olma yönünde önemli bir yönlendirici güç olduğu söylenebilir. Ancak, aile geleneğinden gelen girişimcilik ruhuna sahip olmakla birlikte Türk kadın girişimcilerin temel motivasyonu aile işini sürdürmek değil, aksine bu gelenekten bağımsız olmak ve kendi işinin patronu olmak olarak ortaya çıkmaktadır. İş deneyimini daha etkin kullanmak ise daha fazla para kazanmaktan çok daha önemli bir motivasyon olarak dikkat çekmektedir. Türk kadın girişimcilerin temel motivasyonunun bağımsız olmak, kendi işinin patronu olmak ve kendini gerçekleştirmek olduğu söylenebilir (Baycan-Levent vd., 2003; Baycan-Levent & Nijkamp, 2011).

Türk kadın girişimciliğinin sektör özelliklerine bakıldığında ise; tüm işletmelerin hizmetler sektöründe olduğu ve özellikle sürücü okulu, kuaför, giyim mağazası ve insan kaynakları yönetimi olmak üzere dört sektörde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu sektörlerin belirgin etnik ve kadın girişimcilik fırsatları sunduğu, kadınların hemcinslerinden daha kolay öğrendikleri (sürücü okulu örneği) ve gereksinimleri için yine hemcinslerini (kuaför örneği) tercih ettikleri dikkat çekmektedir. Bu tercihlerde dil sorunu yaşamamak ve dinî/kültürel değerler gibi faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Düşük sermaye gereksinimi, esnek çalışma saatleri ve bu sektörlerde çalışan kadınların 'rol model' olması pek çok kadını bu sektörlere çekmekte ve bu sektörlerin büyümesinde etkili olmaktadır. Ancak kadın girişimciliğinin spesifik olarak etnik kadın ihtiyaçlarına bağlı olarak geliştiğini söylemek mümkün değildir. Piyasa koşullarında eğer bu yönde fırsatlar varsa değerlendirilmekte ama ana yönlenme tüm etnik ve sosyal grupları içeren girişimcilik fırsatlarıyla şekillenmektedir. Çalışan ve müşteri profiline bakıldığında ise çalışanların büyük ölçüde kendi etnik ilişki ağlarından tercih edildiği ancak müşterilerin profilinde bir farklılık olmadığı, çoğunluğun Türk olmayan diğer gruplardan oluştuğu görülmektedir. Çalışan profilindeki etnik tercihlerin nedeni, işletmelerin çoğunun küçük olması ve en fazla beş çalışanı olması ile açıklanabilir (Baycan-Levent vd., 2003; Baycan-Levent & Nijkamp, 2011).

Özetle, Hollanda'daki Türk kadın giri-

şimcilerin motivasyonları ve girişimci olma hikâyeleri:

- Hollanda'ya geliş yılları,
- eğitim (dil) ve çalışma deneyimleri,
- aile desteği (sermaye ve girişimcilik geleneği) ile şekillenmektedir.

Çalışmanın sonuçları, etnik/göçmen girişimciliğinde cinsiyet-temelli farklılıkların olduğunu ortaya koymaktadır. Etnisiteye bağlı pek çok benzerlik olsa da etnik erkek ve kadın girişimciliği ve girişimci profilleri özellikle; geçmiş bilgi ve deneyim, motivasyon ve yönlendirici güç, sektör ve hedefler ve stratejiler olmak üzere dört kategoride farklılaşmaktadır. Kadın girişimciler erkek girişimcilerden daha iyi eğitimli ve daha deneyimli olmalarına bağlı olarak girişimciliğe yönelmekte, girişimciliğe yönlendiren faktörler erkekler için işsizliğe bağlı olarak "zorunluluk yönelimli", kadınlar için ise eğitim ve iş deneyimine bağlı olarak "fırsat yönelimli" olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla işsizliğin erkek ve kadın girişimcilerin motivasyonu ve yönlendirici gücünde en önemli ayırt edici faktör olduğunu, erkeklerin işsizlik nedeniyle kadınların ise eğitim düzeyi, iş deneyimi ve girişimci aile geleneği nedeniyle girişimciliğe yöneldiklerini söylemek mümkündür. Kadın girişimciler için hizmet sektörüne yönelim erkek girişimcilerden çok daha güçlü bir motif olarak ortaya çıkmakta, bununla birlikte çalışan ve müşteri profili anlamında kendi etnik grubuna bağlılık da daha yüksek düzeyde görülmektedir. Kendi etnik grubuna yönelim daha düşük risk alma davranışına bağlı bir "niş stratejisi" ile açıklanabilir (Baycan-Levent vd., 2006).

Etnik/göçmen girişimciliğinde gözlemlenen cinsiyet-temelli farklılıklar genel olarak girişimcilikte gözlemlenen cinsiyet-temelli farklılıklarla benzerdir. Bu benzerlik etnik girişimcilerin karakteristik özelliklerinde ve davranışlarında cinsiyetin faktör olarak etnisiteden daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Amsterdam'daki Türk kadın girişimcilerin; profillerinin ve davranış biçimlerinin, işlerinin özelliklerinin, motivasyonlarının ve girişimciliğe yönlendiren faktörlerin, doğma büyüme Hollandalı kadın girişimcilerle çok benzer olduğu görülmektedir. Amsterdam'daki Türk kadın girişimciler etnik girişimcilerden daha çok kadın girişimcilere yakın bir profil sergilemektedirler (Baycan-Levent vd., 2006).

Hollanda'da Gelecek Kuşak Girişimciliği: Türk Gençlerin Girişimci Olma Niyetleri ve Motivasyonları

Bugünün üniversite öğrencilerinin ve gençlerinin geleceğin girişimcileri ve liderleri olacağından hareketle Hollanda'nın Randstad metropoliten alanını oluşturan Amsterdam, Rotterdam, Lahey ve Utrecht'te bulunan üniversiteler ile yüksek okulların öğrencileri arasında yürütülen çalışma (Baycan, 2021) ile, öğrencilerin girişimci olma yönündeki ilgileri ve niyetleri:

- kariyer motivasyonları,
- etnik temelli ve cinsiyet temelli farklılıkları,
- algıladıkları liderlik becerileri,

kapsamında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş ve değerlendirilmiş, çokkültürlü bir toplumda girişimciliğin geleceğini etkileyecek kritik faktörler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Hollandalılar, Antiller, Faslılar, Surinamlılar, Türkler ve diğerleri olmak üzere altı etnik gruptan bin 212 üniversite öğrencisi arasında gerçekleştirilen çalışmanın karşılaştırmalı analize dayalı genel sonuçları;

- öğrencilerin girişimcilik yönündeki ilgilerinin etnik-temelli ve cinsiyet-temelli olarak farklılaştığını,
- girişimcilik kariyerine olan ilginin göçmen erkek öğrenciler arasında Hollandalı öğrenciler ile kız öğrencilerden daha yüksek olduğunu,
- erkek öğrencilerin motivasyonunun, aile ve arkadaşlar, prestij ve finansal kazanç gibi dışsal faktörlerden etkilendiğini,
- girişimcilik kariyerine olan ilginin kız öğrenciler arasında erkek öğrencilere oranla daha düşük olduğunu,
- kız öğrencilerin motivasyonunun kendi yetenek ve becerilerini kullanmak gibi içsel faktörlere bağlı olduğunu,
- kendi işinin patronu olmak, esnek olmak ve bağımsız olmak gibi faktörlerin ise kız ve erkek öğrenciler arasında eşit öneme sahip olduğunu göstermektedir (Baycan, 2021).

Etnik gruplar arasında üniversite eğitimi alma motivasyonuna bakıldığında; Hollandalı öğrencilerin daha fazla iş seçeneğine sahip olmak, Türk ve Faslı öğrencilerin iş gücü piyasasında daha yüksek bir pozisyonda olmak, Surinamlı, Antil ve Faslı öğrencilerin ise girişimci olmak yönündeki ilgilerinin daha yüksek olduğu, ayrıca Antil ve Surinamlı öğrencilerin daha fazla para kazanmak yönelimli oldukları görülmektedir (Baycan, 2021). Üniversite eğitimi alma motivasyonunda cinsiyet farklılıkları da dikkat çekicidir; kız öğrenciler daha fazla iş seçeneği ve iş gücü piyasasında daha yüksek bir pozisyon edinme ile, erkek öğrenciler ise daha yüksek bir sosyal statüye sahip olmak, girişimci olmak ve daha fazla para kazanmak ile daha ilgili görünmektedirler. Hayal ettikleri işler kapsamında da etnik ve cinsiyet-temelli farklılıklar ön plana çıkmaktadır. Hollandalı öğrenciler özel sektörde ücretli bir iş, Faslı öğrenciler kamu sektöründe ücretli bir iş, Antil, Surinamlı ve Türk öğrenciler ise kendi işlerini yapmayı hayal etmektedir. Erkek öğrenciler arasında kendi işini yapma hayali daha yüksekken, kız öğrenciler arasında kamu sektöründe ücretli bir işte çalışma hayali ön plana çıkmaktadır (Baycan, 2021).

Çalışmanın Hollanda'daki Türk üniversite ve yüksek okul öğrencilerinin üniversite eğitimi, kariyer planları ve girişimcilik yönündeki ilgileri ve motivasyonları kapsamında sonuçlarına bakıldığında ise;

- Türk öğrencilerin üniversite eğitimindeki öncelikli motivasyonlarının iş gücü piyasasında daha yüksek bir pozisyona sahip olmak olduğu,
- diğer etnik gruplardan çok daha yüksek düzeyde girişimcilik yönelimli oldukları, gelecekte kendi işlerinin sahibi olmayı çok önemli buldukları ve bu yönde çok yüksek bir motivasyona sahip oldukları,
- yüksek risk alma davranışına sahip oldukları,
- aile ve arkadaşlar tarafından saygı duyulmasının çok önemli bir faktör olarak motivasyonlarında belirleyici olduğu,
- kendi işinin patronu olmak,
- çok para kazanmak,
- prestije sahip olmak,
- aile için bir şeyler yapmak gibi faktörlerin motivasyonlarında belirleyici olduğu görülmektedir (Baycan, 2021).

Hollanda özelinde gelecek kuşağın girişimcilik ilgisi ve motivasyonuna baktığımızda yeni işlerin yaratılmasında bugünün Türk gençlerinin geleceğin girişimcileri olarak çok önemli bir rol oynayacağını söylemek mümkündür.

"Hollanda'daki Türk girişimciler, Almanya'dan sonra AB ülkeleri arasında ikinci büyük girişimci grubunu oluşturmaktadır."

Sonuç

Göçten 60 yıl sonra ve bugün sahip oldukları profilleri ile Avrupa'daki Türkler hâlen "göçmen" olarak tanımlanabilir mi? Göçmen kavramı hâlen kullanılmakla birlikte artık "Avrupalı Türk" ya da "Yeni Avrupalılar" gibi kavramlar tartışılmaktadır. AB üyesi ülkelerin nüfusu artan ölçüde çeşitlendiği için Yeni Avrupalılar kavramı AB'de yaşayan ve yaşadığı ülkeden farklı ülkelerde bağlantısı olan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. 'Eski Avrupalılar' kavramı ise kendi yaşadığı ülkesi dışında başka herhangi bir ülke ile bağlantısı olmayan kişileri tanımlamaktadır (Baycan, 2013).

Avrupa'ya göçün 60 yılı Türk göçmenlerin profilinde Avrupalı Türk ve Yeni Avrupalılar olma yönünde büyük bir dönüşüme, geçmiş 40 yıl ise; Türk Girişimciliği profilinden Yeni Avrupalı Girişimciliği profiline doğru büyük bir dönüşüme şahitlik etmektedir. Bugün AB vatandaşı olan ve ulusötesi işlerde aktif olan girişimciler Avrupa'nın ekonomik ve sosyal geleceği için büyük bir potansiyel sunmaktadır. Yeni Avrupalı girişimcilerin ulusötesi ilişki ağları Avrupa ekonomisi için yeni pazarların açılması yönünde önemli fırsatlar sağlamaktadır (Baycan, 2013).

Hollanda'daki Türk girişimciler, Almanya'dan sonra AB ülkeleri arasında ikinci büyük girişimci grubunu oluşturmaktadır. Bugün Hollanda'daki Türk girişimcilerin büyük çoğunluğunu (%90'dan fazlası) 50 yaş altındaki ikinci ve üçüncü kuşak genç girişimciler oluşturmaktadır ve Türk girişimcilerin önemli bir özelliği çok yüksek düzeyde (yaklaşık %80) Hollanda vatandaşı olmalarıdır. Türk girişimciler hâlâ yoğun olarak perakende ticaret ve gastronomi gibi sektörlerdeki ağırlıklarını korumakla birlikte, hizmet sektörü ve özellikle yaratıcı sektörlerdeki faaliyetleri de hızla artmaktadır. Özellikle ikinci ve üçüncü kuşak girişimciler bilgi ve iletişim teknolojileri, finans, sigorta, gayrimenkul ve yaratıcı sektörler gibi geleneksel olmayan sektörlere yönelmektedir. Bugün ikinci ve üçüncü kuşak Türkler Hollandalılardan farklı olmayan eğitim düzeyleri ile artan ölçüde geleneksel olmayan, yüksek beceri ve yüksek teknoloji gerektiren sektörlerde aktif durumdadırlar (Baycan-Levent vd., 2009; Baycan vd., 2012; Baycan, 2013). Hollanda'daki Türk girişimciler Avrupa'daki en büyük ikinci grup girişimciler olmaları nedeniyle gerek Hollanda'nın ulusal ve ulusötesi düzeyde ekonomisine gerekse de Avrupa ekonomisine ve Avrupa'nın kıta ötesi ekonomisine önemli bir katkıda bulunmaktadır. Bugün artık ana akım girişimcilik faaliyetlerinde ve ulusötesi iş faaliyetlerinde aktif bir rol oynayan Türk girişimcilerin göçmen girişimci olduklarını söylemek pek mümkün değildir. Hollanda'daki Türk girişimciler artık Yeni Avrupalı Girişimciler olarak tanımlanabilir.

Kaynakça

Baycan-Levent, T. (2010) Migrant Women Entrepreneurship in OECD Countries, in *Open for Business: Migrant Entrepreneurship in OECD Countries*, OECD Publishing, 227-254.

Baycan, T. (2013). Turkish Entrepreneurship in Europe, *European Review*, 21:3, 382-393.

Baycan, T. (2021) Entrepreneurial Interest of University Students in a Multicultural Society, in *A Broad View of Regional Science: Essays in Honor of Peter Nijkamp*, Edited by Soushi Suzuki ve Roberto Patuelli, Springer, 137-159.

Baycan-Levent, T. & Kundak, S. (2009). Motivation and Driving Forces of Turkish Entrepreneurs in Switzerland, *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 22:3, 283-308.

Baycan-Levent, T., Masurel, E. & Nijkamp, P. (2003). Diversity in Entrepreneurship: Ethnic and Female Roles in Urban Economic Life, *International Journal of Social Economics*, 30:11-12, 1131-1161.

Baycan-Levent, T., Masurel, E. & Nijkamp, P. (2006). Gender Differences in Ethnic Entrepreneurship, *International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 6:3, 173-190.

Baycan-Levent, T. & Nijkamp, P. (2007). Ethnic entrepreneurship in European cities: a comparative study of Amsterdam, in *Handbook of Research on Ethnic Minority Entrepreneurship: A Co-evolutionary View on Resource Management*, (Ed.) Leo-Paul Dana, Edward Elgar Publishing, 323-336.

Baycan-Levent, T. & Nijkamp, P. (2009). Characteristics of Migrant Entrepreneurship in Europe, *Entrepreneurship & Regional Development*, 21:4, 375-397.

Baycan-Levent, T. & Nijkamp, P. (2011). Migrant Female Entrepreneurship: Driving Forces, Motivation and Performance, in *New Directions in Regional Economic Development: The Role of Entrepreneurship Theory and Methods, Practice, and Policy*, Edited by Sameeksha Desai, Peter Nijkamp and Roger Stough, Edward Elgar Publishing, 198-236.

Baycan-Levent, T., Nijkamp, P. & Sahin, M. (2009). New Orientations in Ethnic Entrepreneurship: Motivation, Goals and Strategies of New Generation Ethnic Entrepreneurs, *International Journal of Foresight and Innovation Policy*, 5:1/2/3, 83-112.

Baycan, T., Nijkamp, P. & Sahin, M. (2012). The Urban Growth Potential of Second-Generation Migrant Entrepreneurs: A Sectoral Study on Amsterdam, *International Business Review*, 21: 6, 971-986.

Söyleşi

DÖNÜŞEN DİASPORA VE DİASPORADA TÜRK TEKNOLOJİ GİRİŞİMLERİ EKOSİSTEMİ ÜZERİNE

GÜROL ÜZENÇ İLE SÖYLEŞİ

GÜROL ÜZENÇ

Amsterdam Merkezli Exelerate Kurucu Ortağı, Yüksek Vasıflı Göçmen ve "Turktech Diaspora" Başkanı

✍ Kendinizden kısaca bahseder misiniz? Eğitiminiz nedir?

İstanbul Üniversitesi Çevre Mühendisliği ve Marmara Üniversitesi İşletme Bölümü yüksek lisans mezunuyum.

✍ Hangi sektörde iş yapıyorsunuz?

Stajyer olarak başladığım kurumsal hayatımı stajyer olarak sonlandırdım. 15 yılı aşkın süredir inovasyon yöneticisi, girişimcilik merkezi yöneticisi, kurucu, yatırımcı ve/veya hizmet sağlayıcı olarak girişimcilik ekosisteminde yer alıyorum. Şu anda teknoloji firmalarının uluslararasılaşması süreçlerine destek veriyorum. Ayrıca açık inovasyon çalışmaları gerçekleştiriyorum.

✍ Sizi bu sektöre yönlendiren nedir?

Samimi olarak cevap vermem gerekirse, dogmatik olarak mühendisliğe adanmış bir eğitim hayatından sonra orada kalmak istemediğimi anlamam ve sonra sosyal bilimler ile görsel sanatlarda arayışlarımda da tam aradığımın karşılığını bulamamam beni girişimcilik ekosistemine yönlendirdi. Aslında yenilikle, iş dünyasını ve biraz da kendimi ifade edebilmenin yolu olan sanatı birleştirmek beni girişimcilik dünyasına itti. Hem dünyevi ihtiyaçları karşılama hem de kendi gerçekliğimi yansıtmak istedim. Kendimi ileride naçizane "inovasyon sanatçısı" olarak tanıtmak büyük bir onur verir.

✍ Hollanda'da girişimcilik yapmaya nasıl karar verdiniz?

Çalışma hayatım boyunca özellikle son 5-6 sene içerisinde elde ettiğim maddi ve manevi imkânlar kendi coğrafyamız için fena sayılmazdı. Ancak daha önce de belirttiğim üzere, bugüne kadar kendi coğrafyamızda binden fazla girişimciyle bir araya geldim. En kilit konumuz "globalleşme" üzerineydi. Globalleşmeyi telkin eden, uluslararasılaşamamış bir mentor/girişimci olmak istememek beni bu noktaya itti.

✍ Taşınma sürecinizden bahseder misiniz?

Orhan Veli'nin dediği gibi "Her şey birdenbire oldu." demek en özeti olabilir. Ama bir süredir zihnimde olan hayalleri, tahayyülleri ve planları, şartların olgunlaşmasıyla, sanıyorum ki doğru anda ve hızlı bir şekilde hayata geçirmiş oldum. Sosyal statümü, sahip olduğum şartları ve imkânları bırakarak kendime yeni bir sınav vermek üzere taşındım. İletişim ağım, iş yapma kültürüm, ticari kapasitem sadece ülke sınırları içerisindeydi. Çalıştığım ekosistemde girişimlere ve girişimcilere "global" olma tavsiyesini sık sık paylaşırken kendim için bu yönde bir atılım yapmam kaçınılmazdı. Özetle bireysel bir yeniden ölçeklendirme hikayesi diyebiliriz.

✍ Neden Hollanda'yı seçtiniz? Burada yaşamaya karar vermenizde etkileyici faktörler nelerdi?

Girişimcilik ekosisteminin ve refah seviyesinin gelişmiş, Türkiye'ye kısa sürede

ulaşımı olan bölgeleri filtrelediğinizde elinizde Avrupa ülkeleri kalıyor. Özellikle Brexit sonrası Avrupa Birliği içerisinde; Almanya, Fransa ve Hollanda'nın kıyasıya rekabet halinde olduğunu görüyoruz. Hollanda'nın bir ticaret merkezi olması, az nüfus ve küçük alanına rağmen ekosistem değerinin diğer bahsi geçen ülkelerle neredeyse eş değer olması, iş yapma kolaylığı ve her olumlu yaşamsal endekste ilk beşte yer alması beni Hollanda'da yaşamaya ikna etti.

✍ Hollanda'daki iş ağınızı nasıl geliştirdiniz? İş bağlantıları kurma süreciniz hakkında konuşabilir misiniz?

Hollanda'daki iş ağımı, etkinliklerle, yüz yüze veya çevrim içi toplantılarla ve LinkedIn ile geliştirdiğimi söyleyebilirim. Olmam gereken ve fayda sağlayabilecek her yeri bulmaya çalışıp herkesle tanışmak için gerekli gayreti göstermeye çalıştım. Bazı tanışmalar verimsiz, bazıları ise çok faydalı oldu. Kurduğum çoğu iletişim başka bir iletişim ağını beraberinde getirdi. İki sene içerisinde önemli derecede ve her kademeden iş ağımı geliştirdiğimi söyleyebilirim.

✍ Hollanda'da iş kurarken karşılaştığınız en büyük zorluklar nelerdi?

Bilgi eksikliği. Doğru, rafine ve güncel bilgiye erişim çok zor. Bazen zaman ile de yarışıyorsunuz. Şimdi kendimiz için edindiğimiz misyon, bu bilgi birikimini daha da kurumsallaştırarak diğer Türk girişimcilere erişebilir hâle getirmektir.

✍ Türk çalışma kültürü ile Hollanda çalışma kültürü arasındaki etkileşimde gözlemlediğiniz temel farklılıklar ve uyumlar nelerdir? "Yeni dalga" Türk kökenli yüksek vasıflı göçmenler, önceki kuşaklara göre daha kolay uyum sağlayabiliyor mu? Gözlemlerinizi paylaşabilir misiniz?

Birkaç temel fark var. Bence en önemlisi verimlilik. Bizler çok çalışan, çalışmayı seven bir milletiz. Ama verimliliğimiz bende hep soru işareti. Önemli olan çok çalışmak değil, daha çok katma değer üretmektir. Bence bizden daha verimli çalışıyorlar. İkinci söyleyeceğim şey ise düşüncelerini ifade etme noktasında net olmaları. Ya siyah ya beyaz. Talepler, istekler, yanıtlar net. Bu da verimliliğe etki eden bir şey. Son söyleyeceğim şey ise zamana sadık olmaları. Toplantıya geç kalan bir Hollandalı görmedim bugüne kadar.

Aslında Hollandalılar tarafından sorulan şu soru yüksek vasıflı göçmenlerin uyumunu özetliyor: "Yeni nesil Türklerden misin?". Bu da önceki kuşak Türklerden farklılaştığımızın bir işareti. Yeni nesil Türkler şu anda kurumsal şirketlerin üst düzey konumlarına gelmiş durumdalar. Bu beş ila sekiz sene arasında gerçekleşti. Yakın dönemde pek çok Türk'ü daha fazla önemli pozisyonlarda göreceğiz.

✍ Türk iş dünyası için Hollanda'da yatırım yapma fırsatları ve zorlukları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Hollanda, yenilikçi girişimlere ve teknoloji şirketlerine destek veren bir ekosisteme sahip. Ticaretin merkezinde, önemli bir kaynağın ortasında ve iyi işleyen bir sistem var. Bu sistemin içerisine doğru kurguyla dâhil olabilirseniz, iyi bir geleceğin sizinle olmaması işten bile değil. Zorlukları ise yüksek yatırım maliyetleri ve yüksek işçilik giderleri olarak ifade edebilirim.

✍ Hollanda'da girişimcilik hakkında neler düşünüyorsunuz? Destekler ve kaynaklar konusunda deneyimlerinizi paylaşabilir misiniz?

Hollanda, girişimcilik için oldukça elverişli bir ortam sunuyor. Yenilikçi projelere ve genç girişimcilere destek veren birçok

Birbirine güvenen, referans olabilen, birlikte iş yapma isteği taşıyan ve yardımlaşabilen bir Türk diasporası hayal ediyorum.

program ve destek bulunuyor. Bu sistem içerisinde iş geliştirme ve erişim anlamında oldukça avantaj elde edebiliyorsunuz. Girişimci vizesi bunların başında yer alıyor; ama Hollanda, Almanya ve diğer ülkeler gibi doğrudan hibe ve/veya maddi kaynak sağlamıyor.

✍ Türk iş dünyasının Hollanda ekonomisine katkısı hakkında neler söyleyebilirsiniz? İş dünyasındaki Türk girişimcilerin katma değeri nedir?

Özellikle inşaat, ulaşım gibi belli sektörlerde Türklerin etkisini görmek mümkün oluyor; ama hak ettiğimiz ölçüde etki ettiğimizi düşünmüyorum. Özellikle katma değeri yüksek teknoloji ekosisteminde daha fazla sahnede yer almamız gerekiyor. Doğru strateji ve doğru temsil ile rahatlıkla daha iyi noktada olabiliriz.

✍ Bildiğiniz üzere Hollanda hükümeti yüksek vasıflı göçmenler için uygulanan %30 vergi muafiyeti konusunda yeni bir düzenleme yaptı. Bu yeni düzenlemeye göre %30 vergi avantajı en fazla beş yıl uygulanabilecek. Hatta zamanla muafiyetin tamamen kaldırılabileceği de konuşulmakta. Bu durumun Hollanda'ya olan yüksek vasıflı göçü nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz? Muafiyetin kalkması durumunda, "yeni dalga" göç olarak adlandırılan grupta geri dönüşlerin veya başka ülkelere göçün başlamasını olası görüyor musunuz?

%30 vergi avantajının, özellikle farklı ülkelerden de teklif almış yüksek vasıflı göçmenler için karar verme sürecinde

"Kendi işimde ana faaliyet olarak, Türk teknoloji girişimlerini uluslararasılaşma kapsamında Hollanda üzerinden Avrupa pazarına açmaya çalışıyorum."

olumlu yönde bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Herkes bunun beş yıllık bir dönem olduğunun, bir gün sonlanacağının farkında. Öte yandan ne olursa olsun Hollanda'da yaşamak isteyen farklı bir yüksek vasıflı göçmen kitlesi var. Öğrenci vizesiyle gelen, kendi bordrosunu ödeyen ve ailesini de getiren yüksek vasıflı göçmenler de var. Yüksek vasıflı göçmenler için bir etkisi olur ama bu etki marjinal derecede olmaz. Ayrıca Almanya'nın yüksek vasıflı göçmenlere yönelik teşvik paketinin de rekabeti kızıştıracağına inanıyorum. Bu da Hollanda'nın bu uygulamayı tamamen kaldırma kararını gözden geçirmesine sebebiyet verebilir.

Hangi sektörlerde daha fazla Türkiye'den giden yüksek vasıflı göçmen bulunuyor?

Her sektörden insanlara rastladığımı söyleyebilirim ama en fazlası sanırım mühendislik alanındadır.

Sürdürülebilirlik ve toplumsal sorumluluk, Hollanda'daki Türk iş dünyasının gündeminde mi? Hangi projeler veya inisiyatifler bu konulara odaklanıyor?

Alışılagelmiş bakış açısına sahip olan girişimcilerin çok gündeminde olduğunu düşünmüyorum. Ama yeni nesil girişimcilik ve

teknoloji alanında çalışanların günümüz dinamiklerine, dolayısıyla sürdürülebilirlik ve toplumsal sorumluluk anlamında daha fazla inisiyatif aldığını söyleyebilirim. Ağırlıklı olarak bu konu üzerine iş modeli geliştiren Türk girişimcilere son dönemlerde oldukça rastlamaktayım.

✍ Hollanda'da sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri gibi temel konularda deneyimleriniz neler? Yüksek vasıflı Türk kökenli göçmenler için bu konularda nasıl bir destek bulunmaktadır?

Sosyal güvenlik anlamında beklentim daha yüksekti; ama yine de kötü diyemeyeceğim. Çevremizde meydana gelen birkaç münferit olayda daha fazla hassasiyet görmeyi bekliyorduk sanırım. Sağlık hizmetlerine dair sorunlar, herkesin gündeminde olumsuz bir yer tutuyor. Benim tecrübe ettiğim sınırlı vakalar hakkında olumsuz bir şey söyleyemeyeceğim. Sanırım temel farklılık yüksek vasıflı göçmenlerin Türkiye'deki özel sağlık sistemine alışkın olması. Genel olarak Başkonsolosluklarımız ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı bu konularda her türlü desteği vermeye çalışıyorlar.

✍ Türk kültürünün Hollanda toplumuna etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Tam tersine Hollanda'daki hâkim kültürün, sayısı 400 bini geçen Türk kökenli vatandaşa olan etkisini nasıl gözlemliyorsunuz?

Bizlerin Hollanda toplumuna etkisini; hizmet servisi, gıda çeşitliliği ve en çok gördüğüm pazar kültürünün Hollanda'ya yayılması olarak özetleyebilirim. Hollanda kültürünün bizlere olan etkisi ile ilgili farklı örnekler verilebilir. İş yapış kültürü, kurallara riayet etme, kişisel bakım oranının yükselmesi, mesai ve tatil kavramları önemli etkilerden bazıları.

✍ Son 30 yıllık zaman dilimini dikkate aldığınızda "yeni dalga" göç ve yeni nesil Türk diasporası ile diaspora profilinin çeşitlendiğini ve dönüştüğünü söyleyebilir miyiz?

Üçüncü veya dördüncü nesil olmasına rağmen Anadolu kültürünü tamamıyla koruyanlar olduğu kadar Türkçe bile konuşamayan ve artık Türk kültürüne aidiyet duymayanlar da vardır. Bir taraf tamamıyla kendi kültürünü kapalı kalarak muhafaza etmiş, diğer taraf ise fazlasıyla buraya koşulsuz adaptasyon sağlamış. Bu iki ucun arasında tabii ki daha dengeli davrananlar da var. Yeni nesil göçmenler ise daha öz güvenli ve kendinden emin. Bence özellikle yüksek vasıflı göçmenler, bazı gerçeklerin farkında olarak kimliklerini belirli ölçüde koruyan ama bazı noktalarda oldukça uyum sağlayan bir yapıya sahipler.

✍ Türk topluluğunun Hollanda'da bir araya gelmesi ve etkileşimde bulunması için yapılan etkinliklere katılıyor musunuz? Bu etkinliklerin Hollanda'da yüksek vasıflı Türk kökenli göçmenler için anlamını ve etkisini değerlendirebilir misiniz?

Evet, katılıyorum. Kendi işimde ana faaliyet olarak, Türk teknoloji girişimlerini uluslararasılaşma kapsamında Hollanda üzerinden Avrupa pazarına açmaya çalışıyorum. Özellikle satış aşamasında belirli firmalara giderken, eğer o kurumsal firmada bir Türk bulabiliyorsak işimiz büyük ölçüde kolaylaşabiliyor. İşin üzücü tarafı ise, biz bu Türklere ya yoğun emek harcayarak ulaşabiliyoruz ya da sosyal hayatımızda çok rastlantısal olarak tanışıyoruz. Birbirine güvenen, referans olabilen, birlikte iş yapma isteği taşıyan ve yardımlaşabilen bir Türk diasporası hayal ediyorum. Bu hayalimi de gerçek hayata taşımaya çalışıyorum. Rastlantısal olarak bir topluluk oluşturmak yerine, daha sis-

"Yeni dalga göç ile gelen Türk expatlarını hedefleyen etkinlik ve içerik üretimi şu anda yeterli seviyede değil ve bu kitle biraz aidiyet duygusu arayışında ya da yalnız hissediyor diyebiliriz."

tematik ve kapsayıcı olarak özellikle yeni nesil göçmenleri hedefleyen "Türk Tech Diaspora" ekolü üzerine naçizane emek harcıyorum. Yeni dalga göç ile gelen Türk expatlarını hedefleyen etkinlik ve içerik üretimi şu anda yeterli seviyede değil ve bu kitle biraz aidiyet duygusu arayışında ya da yalnız hissediyor diyebiliriz. Bu sebeple, bu kitleyi hedef alan etkinliklerin önemli bir kısmının yoğun ilgi gördüğünü rahatlıkla söyleyebilirim. Her yaşam tarzından, her türlü siyasi görüşten insan bu etkinliklere bahsi geçen sebeplerle katılım sağlamak için çaba harcıyor. Bir iş etkinliğine ya da bir eğlence akşamına kilometrelerce uzaktan gelmek için ellerinden gelen gayreti gösteriyorlar.

✍ Sizce yüksek vasıflı Türk kökenli göçmenlerin etkileşimini ve iletişimini artırmak için ne tür faaliyetler düzenlenmeli?

Çağın gereklerine uygun içeriklerle, güncel araçlar kullanılarak, çoğunluğa fayda sağlayan, çoğulcu ve sürdürülebilir faaliyetler düzenlenmelidir.

✍ Dönüşen diasporada aidiyet ve birlik duygusunu artırmak konusunda nasıl bir yol izlenmeli?

Bu insanların yaşam tarzlarına ve Hollanda'ya uygun organizasyon yapısı kurulmalıdır. Bu yapının sürdürülebilir olması sağlanmalı ve bu çatı altında az önce bahsettiğim içerikler üretilmelidir.

✍ Bu faaliyetlerde Hollanda'daki dernek, kurum, kuruluş veya hükümetin herhangi bir payı olabilir mi?

Doğrudan onların güdümünde değil de daha çok destekçisi olarak yer alacağı bir modelin geliştirilmesi en doğrusu.

✍ Bu konudaki görüşleriniz veya önerileriniz nelerdir?

Pek çok anlamda yetenekli olduğumuzu düşünüyorum. Bu yetenekli insanlar çok iyi konumlara gelmeye başladılar. Yakın zamanda bu başarı hikâyeleri daha da çoğalacak. Bu yeteneklerle nasıl bir ekol oluşturabiliriz bunu tartışmalıyız.

✍ Gelecekteki iş planlarınız nelerdir?

Girişimcilik ekosistemindeki yolculuğuma devam edeceğim. Yakın gelecekte daha kurumsal bir yapıya dönüşmeyi ve bunun yatırım tarafını büyüterek katma değere odaklanmayı düşünüyorum.

✍ Hollanda'da bir iş kurmayı düşünen diğer Türk girişimcilere ne gibi tavsiyelerde bulunabilirsiniz?

Dersimize iyi çalışmalıyız. Doğru bilgiye erişmeliyiz. Doğru insanları bulmalıyız. Burayı, buranın dinamiklerini anlamalıyız. Sonra doğru stratejiyle adımlarımızı takip etmeliyiz.

XIV. BÖLÜM

ANA VATANA
DÖNÜŞ

TERSİNE GÖÇ KAVRAMININ HOLLANDA'DAKİ TÜRK GÖÇMENLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Ayşenur Kırılmaz-Başer

HOLLANDA'DAN ANADOLU'YA: MUSTAFA ÖZDEMİR'İN 30 YIL SONRA SILAYA UZANAN YOLCULUĞU

Mustafa Özdemir

GİTMEKLE KALMAK ARASINDA: GERİ DÖNÜŞÜN PSİKOLOJİK, MADDİ VE AİLEVİ YÖNLERİ HAKKINDA MEHMET AKBULUT İLE SÖYLEŞİ

Mehmet Akbulut

TERSİNE GÖÇ KAVRAMININ HOLLANDA'DAKİ TÜRK GÖÇMENLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

AYŞENUR KIRILMAZ-BAŞER[1]

Giriş

Sosyal bilimlerde birçok tartışma konusunun çerçevesini oluşturan göç kavramı, son yıllarda dönüşen uluslararası sistemle siyasi, ekonomik ve güvenlik odaklı gelişmeler çerçevesinde devletlerin ulusötesi vatandaşları konusunda daha aktif politikalar geliştirmesini gerekli kılmıştır. Bu kapsamda göçün bir hareketlilik hâli, hatta bir döngü olduğunu varsayan yaklaşımlar, bu durumun doğal bir son noktası olduğuna dikkat çekmektedir (Adler, 1975; Gullahorn & Gullahorn, 1963). Bu çerçevede "eve dönüş" olarak tanımlanan, göçmenin ana vatanına geri dönüşünü tersine göç kavramı çerçevesinde incelemek bu çalışmanın temel gayesidir. Hollanda'daki göçmenlerin tersine göç tecrübesini açıklayıp akademik çerçevesini derinleştirebilmek adına öncelikle bu deneyimin kavramsal çerçevesini açıklamak gerekmektedir.

Tersine Göç Kavramı

Literatürdeki çalışmalar, ulusötesindeki toplulukların ana vatanla devam eden bağlarının geri dönüş fikrini her zaman dinamik tutan bir fraksiyon hâline getirdiğini savunmaktadır. Yani göç eden topluluk her zaman geri dönme ihtimaline açıktır (Cohen, 2019). Bu ulusötesi aktif bağlar, geri dönüş göçünü desteklerken ana vatanın değişen imajlarına göre de topluluğun şekil almasını beraberinde getirmektedir. Zira dönme dürtüsünü artıran ana vatandaki dönüşüm -bu ekonomik, siyasi ya da kimlik temelli olabilir- mobilizasyonu sağlamaktadır (King & Christou, 2011).

Göçü gerçekleştiren topluluk ile ikinci

1-Doktora Adayı, Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, aysenurkrlmz@gmail.com, 0000-0002- 8827-5118.

ve sonraki kuşakların bu ulusötesi duruma yaklaşımı farklıdır. Sonraki kuşaklar için ana vatana dönüş göçü, aslında dönüş değil, ana vatana ilk göç deneyimi şeklinde olmaktadır. Başka bir ifadeyle ana vatanlarında hiç yaşamadıkları için "gerçek" anlamdaki geri dönenler değil, yeni bir yere yerleşen yeni göçmenlerdir. King ve Christou (2011), göçmen kökenli yeni kuşakların geri dönüşünü, topluluğun ana vatan dışındaki dağılımını tersine çeviren bir süreç olarak değerlendirmekte; bu dönüşün, bireylerin doğdukları ülkeyle kurdukları yeni ulusötesi bağlar aracılığıyla çift yönlü bir ulusötesiciliği beraberinde getirdiğini savunmaktadır. Öte yandan, çift taraflı ulusötesicilik çerçevesi daha bütünsel bir şekilde ele alınmaktadır. Bu nedenle, ev sahibi ülkede doğan bir göçmenin ana vatana dönüşü hem oldukça karmaşık hem de çoğunlukla olumlu biçimde tanımlanmaktadır.

Morawska (2004), göçmenlerin ev sahibi devletlerdeki entegrasyonu ve ulusötesicilik üzerine yaptığı çalışmasında, göçmenin asimilasyonunu ve ulusötesindeki kimliğini şekillendiren çeşitli faktörleri incelemektedir. Bu yaklaşımda gönderen ve alan ülkelerin göçmenin bireysel özellikleriyle ilgili faktörlerinin yanı sıra, yerleşim yerindeki çeşitli grup içi ve dışı koşullarına da vurgu yapılmaktadır. Başka bir ifadeyle ana vatana geri dönenlerin çoğu, göçmen tanımı altında ötekileştirilmektedir. Ana vatan halkı; gelenleri göçtükleri ülkelerin bir uzantısı olarak görmekte, ilk kimlik ve aidiyetlerinden uzaklaştıklarını düşünmekte, dönüş yapanlara ait kolektif bir zihniyetle hareket edildiği ve dahası tarihsel hafızanın bu kişilerde artık olmadığını öne sürerek yabancılaştırmaktadır. Aslında kimliğin ve aidiyet duygusunun bir yansıması olarak yaşanan tersine göç, bireyin kimliklerin ötesinde bir göçmen olmasını sağlar (Wessendorf, 2014). Ana vatan ya da ev sahibi ülkenin siyasi atmosferi fark etmeksizin, aidiyet yalnızca muhayyel bir kavram haline gelmiş ve somut etkisini yitirmiştir (King & Kılıç, 2013). Dışarıdan bu şekilde olan bakış açısının göçmen birey ya da gruplardaki durumu ise daha farklıdır. Nitekim söz konusu ulusötesi grupların ev ve ana vatan algısı birçok ülkünün üzerinde duracak kadar soyut bir boyut kazanmıştır.

William Safran, çalışmalarında ulusötesinde gruplar için ana vatanlarının kültürleriyle sağlam bağlantılar ve özdeşleşmeler sürdürmenin önemine vurgu yapmaktadır (Safran, 2004). Hall (1992) ise bu toplulukların ve onların ana vatanlarıyla arasındaki bağa veya geçmişe dönüşlerinin genellikle düşünülenden çok daha güvencesiz ve zor olduğuna değinerek Safran'ın fikrinin sınırlılıklarına değinmektedir. Bu nedenle ev kavramı, tarihsel hafızanın gücüne dayanan ulusötesi topluluklarda beklenenden çok daha karmaşıktır. Tersine göç kavramı alanyazında sıklıkla tırnak içerisinde kullanılmaktadır. Bunun sebebi, birinci kuşak göçmenler ile sonraki kuşakların farklılaşmasına rağmen ortak bir ana vatana taşınma fikrine sahip olmalarının yarattığı karmaşıklığa dikkat çekilmek istenmesidir (King & Christou, 2011).

Hollanda-Türkiye Göç Süreci ve Eve Dönüş Fikrinin Genel Çerçevesi

Günümüzde Hollanda'da, yaklaşık 500 bin Türk kökenli yaşamaktadır (CBS Statline, 2023). Bu göç akışı her zaman tek yönlü olmamış ve her zaman varış ülkesi olan Hollanda'da sonlanmamıştır. 1964 yılında ekonomik temelli başlayan söz konusu iki ülke arasın-

daki Türkiye çıkışlı göç hareketinin, dönemlere bağlı olarak teması değişmiş ve ana vatanın siyasi hafızasına eşgüdümlü kalarak kimi zaman tersine göç hareketine dönüşmüştür (De Haas vd., 2015). Dolayısıyla göç, modern Türkiye'de çok sayıda insanı etkileyen önemli bir olgu olma özelliğini sürdürmektedir. Tersine göç kavramının ana odağı, geri dönenlerin ana vatanın barış ve sosyoekonomik inşa süreçlerine katkısına olan vurgudur. Özellikle Türkiye bağlamında geri dönüş sadece ekonomik argümanlarla tanımlanamayacak kadar farklı bir süreçtir. Nitekim tersine göç dürtüsünü; kimlik, siyaset, psikoloji gibi daha anlaşılması güç yaklaşımlarla tanımlamak gerekmektedir. Ulusötesi kimlik bağlamında, Türklerin tersine dönüş göçünü şekillendiren unsurlara odaklanmak önemlidir. Bu kapsamda, Hollanda'dan gerçekleşen geri dönüş göçünün ortak nedenleriyle birlikte, bu kararı etkileyen bağlamsal, toplumsal ve bireysel faktörlerin öne çıkarılması gerekmektedir. Ana vatana çekiş gücünün yanında Hollanda'daki süreç ve göçün devamındaki vatandaşlık politikalarının Türkiye'ye doğru bir itiş yarattığının vurgulanması da önemlidir.

Göçmenler, ev sahibi kültüre uyum sağladıklarının her zaman farkında olmasalar bile geri döndükten sonra değer yargılarında, olaylara karşı olan tutumlarında, sosyal alandaki davranışlarında, fikirlerinde ve algılarında değişiklikler yaşamaktadırlar. Ana vatana döndüklerinde, kişisel değerlerini, bilişsel haritalarını ve davranış repertuarlarını evdeki baskın kültürel normlarla karşılaştırmak durumunda kalmaktadırlar (Kunuroğlu vd., 2015). Tersine göç etmiş bu grubun, artık kendi ülkelerinde de bir dış grubun üyesi olarak algılanarak burada da uyum problemi yaşaması muhtemeldir. (Sussman, 2000).

Geri dönen birinci kuşak göçmenler ile yenilikçi ve dönüşüme katkı sağlayabilecek dil ve eğitim becerileri kazanmış ikinci ya da üçüncü kuşaklar farklı uyum problemleriyle karşılaşmaktadır. Özellikle Türkiye'de geri dönenlere karşı olan yabancılık, mevcut ve dönüşmüş Türk toplumuyla olan kültürel mesafe ve geri dönüşten sonra ana vatanda doğmamış çocukların dil ve sosyal konulardaki uyum süreci ana problemlerdir (Kunuroğlu vd., 2016). Bunun yanı sıra Türkiye'yi ulusötesi yaz ya da bayram tatili ziyaretleri aracılığıyla tanımış ve onu kalabalık, aynı dili konuşup aynı noktada buluşabilen aile toplulukları ve güzel hava ile ilişkilendirmiş bir genç kuşak da mevcuttur. Bu durum ikincil ve üçüncül kuşakların, emekli olarak dönen ailelerinin yanında Türkiye'deki yaşamın iç dinamiklerine uyum sağlamalarını daha da zorlaştırmıştır. Tannenbaum'un (2007), menşe ülkedeki koşullarda yaşanan değişikliklerin, göçmenlerin idealize ettiği anıları ile onları evde karşılayan gerçeklik arasında bir uyumsuzluk yarattığını ileri sürdüğü kavramsal yaklaşım, özellikle ilk ve son kuşakların sosyolojik farklılıkları ya da beklentilerinin çatışması bağlamında geri dönüşün temel sorunu olmuştur. Buna bağlı olarak birçok birinci kuşak göçmen geri döndükten sonra varış ülkesinde elde ettiği ekonomik kazançlarını ve emeklilik sonrası haklarını kullanarak bir iş kurmaya veya bir şirkette pozisyon almaya yönelmektedir. Ancak, iş bağlamındaki norm ve değerlere artık uyum sağlayamadıkları için bu süreci başarıyla devam ettiremediklerini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Kunuroğlu vd., 2016).

Türkiye'ye yönelik tersine göçün ekonomik boyutunun yanı sıra, güçlü aile bağları, ev sahibi ülkede kazanılan birikimler ve sosyal ile eğitim alanındaki yetenekler sayesinde iyi iş olanaklarına sahip olabilme gibi

"Literatürdeki çalışmalar, ulusötesindeki toplulukların ana vatanla devam eden bağlarının geri dönüş fikrini her zaman dinamik tutan bir fraksiyon hâline getirdiğini savunmaktadır."

etkenler de söz konusudur. Çoğunlukla ekonomik nedenler geri dönüşün temel nedeni olsa da etnik, dinî bağlar ve duygusal nedenlerin de kararda önemli bir rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir (King & Christou, 2011). Tersine göç, neoklasik ekonomik yaklaşımla Türk işçi göçü üzerinden incelendiğinde, Avrupa'ya göç ve geri dönüş süreçleri ekonomik motivasyonlar çerçevesinde açıklanmış ve bu doğrultuda bazı odak noktaları belirlenmiştir. Tersine göçün, girişimcilik ve sosyal becerileri görece daha zayıf olan kişiler ya da ağır çalışma koşullarına dayanamayanlar tarafından gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Bu durum 1960'lı yıllarda giden göçmenlerin göç motivasyonunu açıklamaktadır. Bunun yanında, yeni emek göçü çerçevesinde gidenlerin ise daha kalifiye oldukları ve dönüşün, hesaplanmış bir strateji ya da belirlenen finansal hedefe başarıyla ulaşmanın ardından tüm ayrıntılarıyla planlandığı görülmektedir. (Kunuroğlu vd., 2017). Başka bir ifadeyle tersine göçü dönemsel olarak göçmenlerin zorunluluk ya da planlılık içerisinde yaptığı bir eylem olarak görmek mümkündür. Tüm bu ifade edilenlerden hareketle tersine göç için dört ana neden sıralamak mümkündür (King & Anastasia, 2010):

- *Başarısızlık sonucu dönüş*: Genellikle, mevcut kimlik kalıplarından çıkamamış olan ve aynı zamanda bu kimliğinden dolayı dışlanmaya maruz kalmış kişilerin tercihidir.
- *Ana vatan hafızasına bağlılık ya da kimlik açısından muhafazakârlık*: Öze olan bağlılık sonucu ortaya çıkan tersine göç olgusu, çoğunlukla başlangıçta para biriktirip geri dönmeyi amaçlayan ve ilk planlarını gerçekleştirdikten sonra geri dönen kişileri kapsamaktadır. Aile bağları, tüm süreci yönetebilecek bir kimliksel fraksiyon olarak şekillenmektedir.
- *Emeklilik yani ev sahibi ülkedeki gayesini tamamlamış olma*: Emekliliğe bağlı dönüş, çalışma hayatlarını sonlandırdıktan sonra emeklilik dönemlerini ana vatanlarında geçirmek isteyen geri dönenleri kapsamaktadır.
- *Bilinçli yenilik*: Ev sahibi ülkeye oldukça iyi uyum sağlamış, yeni beceriler edinmiş ve yeni fikir ve değerleri getirmek veya bunları ana vatanlarında kullanmak için geri dönmeyi hedefleyen göçmenleri kapsar. Bu kesim çoğunlukla göçmen olma deneyimine yönelirken daha kalifiye olarak geri dönme dürtüsüne sahiptir.

Tersine göç deneyimi yaşamış göçmenlerin yeniden uyumu üzerine yapılan çalışmalarda, bu kişilerin geri döndükten sonra kendilerini evlerinde hissetmeleri veya ana vatana ait olma ve tamamlanmışlık duyguları üzerinde önemli bir faktör, dönüş ülkesindeki toplum üyelerinin tutumlarıdır (Christou, 2006; Ní Laoire, 2008; Ralph, 2012). Ana vatandaki toplumun tutumları, bazı durum-

larda Avrupa'da yaşayan Türkler arasında tersine göç eğilimindeki artışta etkili olabilmektedir (İçduygu & Aksel, 2013). Bu durum kısmen Avrupa ülkelerindeki aşırı sağ fikirlerin yükselişinden ve kısmen de söz konusu topluluğun kendi kişisel tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Yapılan çalışmalar, özellikle Hollanda'dan gelen ikinci kuşak tersine göç eğilimlerini, mikro (kültürel, ailevi, duygusal) ve makro (ekonomik, politik, tarihsel) nedenlerle sınıflandırmıştır (Böcker, 1993; Berkhout vd., 2005). Geri dönüş yapan Türk kökenli göçmenlerin profili, ana vatanın sosyoekonomik ve politik koşulları ile politikalarını, göçmen hareketliliğinin süresini ve seyrini ve hatta yerel kalkınmayı etkileyerek kayda değer bir itici güç oluşturmuştur. Burada, Türk göçmenleri mobilize eden arka planı anlamak açısından Castells'in (2013) tanımladığı "ağ toplumu" kavramı vurgulanmalıdır. Bu yaklaşım, sınırlar ötesi ekonomik ve sosyal fırsatları teknoloji kullanımıyla en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen küresel dinamik bir kimliği ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla tersine göç, kuşaklar çerçevesinde incelendiğinde, ekonomik, meslekî, eğitim ve sosyal refah durumlarının bu süreci etkilediğini söylemek mümkündür. Böylece geri dönüş hareketi, ikinci ve üçüncü kuşaklarda çok katmanlı bir olgu olarak şekillenmektedir. Ağ toplumuna dâhil olmuş bu ikinci kuşak göçmenlerin hareketli ve sınırları olmayan bir alana sahip oldukları görülmektedir. Örneğin, bu kuşaklar çifte vatandaşlığa, yüksek eğitime, güçlü ulusötesi bağlara sahip oldukları için Türkiye'ye göç etmeyi diğer kuşaklardan daha net düşünebilmektedirler (Castells, 2006).

Ulusal verilere göre, ülkenin en büyük göçmen grubunu oluşturan Türklerin sayısı 1964 yılından itibaren giderek artmış; başlangıçta aile birleşimleriyle şekillenen göç, zamanla ana vatanın siyasal durumuna bağlı olarak dönüşmüştür (Focus Migration, 2014). Göç olgusunun tüm dünyadan Hollanda'ya doğru popülerleşmesi, sistemdeki ekonomik zorlukları beraberinde getirirken kültürel çeşitlilik, Avrupa'nın her yerinde popülerleşen "yeni muhafazakarlığı" gün yüzüne çıkarmıştır (Becker & Cuperus, 2010). Özellikle toplumsal kutuplaşma, entegrasyondaki zorluklar ve konut krizleri giderek güçlenen aşırı sağ partileri ülkede önemli bir noktaya getirmiştir (Harici, 2024). Birçok grup gibi Türk göçmenler de varış ülkesinde çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmış ve ana vatan dışında edindikleri eğitim ve yetenekleriyle birlikte Türkiye'ye dönmeye başlamışlardır. Aynı zamanda Türkiye'nin siyasi, sosyal ve ekonomik koşullarının özellikle 2000'li yıllarla birlikte ivme kazanması, eve dönüşü cazip kılmış ve geri dönüş sürecini etkilemiştir (van Gent & Hochstenbach, 2019). Bunun yanı sıra tersine göç, Hollanda'daki Türk topluluğu arasında yaygın bir konu olmakla birlikte hem kamuoyunun hem de siyasi çevrelerin odak noktası olmuştur.

Hollanda özelinde tersine göçü teşvik eden sebeplerden biri de Türk kökenli göçmen genç kuşağın eğitimini tamamlamadan, kendi sosyal ağlarını geliştirmeden veya Hollanda toplumunda kendini konumlandırma fırsatını yakalamadan hayatlarını sürdürmek durumunda kalmalarıdır. Bu durumu zorunlu kılan içsel sebeplerden biri, beşerî veya sosyal sermayenin ana vatan dışında yeterli düzeyde bulunmamasıdır. Başka bir ifadeyle, Türk göçmenlerin ekonomik ve sosyal hayat dengesini ana vatan dışında kurmaya çalışmaları, eğitim veya ana dili hakkına erişememeleri gibi kimlik oluşumunu etkileyen durumlar nedeniyle dezavantajlı bir seyir gösterebilmektedir. Sosyal ağların ve kuşaklar arası entegrasyonun sağlanamaması gibi hususların bu durumu tetiklemesi bir diğer önemli

"Göçmenler, ev sahibi kültüre uyum sağladıklarının her zaman farkında olmasalar bile geri döndükten sonra değer yargılarında, olaylara karşı olan tutumlarında, sosyal alandaki davranışlarında, fikirlerinde ve algılarında değişiklikler yaşamaktadırlar."

hususdur. Nitekim genç kuşaklar, Hollandalı akranlarına kıyasla bazı konularda daha fazla çaba sarf etmek zorunda kaldıklarında, bu durum kimi zaman Türk kökenli gençlerin Hollanda'daki gelecek için motivasyon ve vizyon kazanmalarını engelleyebilmekte ve daha çok kendi sosyal ağı çerçevesinde bir gelecek inşa etmelerine yol açabilmektedir. Ya da tam tersine, ana vatana olan ilgiyi artırarak eğitim, kariyer ve gelecek planlarını geri dönüş üzerine şekillendirmelerinin önünü açmaktadır. Ev sahibi ülkede bulunan topluluk üyelerinin muhafazakâr bir yaklaşımla asimile olma kaygıları yadsınamaz, ancak Hollanda'da kendini evinde hisseden birçok yeni kuşak gencin varlığı da göz ardı edilmemelidir. (Crul & Heering, 2008). Özellikle son yıllarda yaşanan beyin göçü, yalnızca ana vatandan varış ülkesine değil, tam tersi yönde de görülmektedir. Türkler arasındaki tersine göç yüzdesi, Hollanda'nın ikinci büyük etnik azınlığı olan Faslılara göre yaklaşık %10 daha fazladır (Crul & Doomernik, 2003). Dolayısıyla Hollandalı Türkler arasında ebeveynlerinin memleketine geri dönme niyeti yadsınamaz bir gerçektir.

Türkiye bağlamında tersine göç meselesi göçün başladığı ilk yıllardan itibaren hep var olmuştur. Başka bir ifadeyle ekonomik refah odaklı göçler, ev sahibi ülkede hiçbir zaman kalıcı olma niyeti taşımamış ve bir gün ana vatana dönme olasılığını ve gerçekliğini barındırmıştır. Üstelik 2000'li yılların başından itibaren bu konunun yanı sıra yeni kuşakların ana vatandaki modernleşme, sanayileşme ve diğer dönüşüm süreçlerinde kendilerine yer bulabilme fikri ortaya çıkmıştır (Şener, 2018).

Tersine Göçe Etki Eden İtici ve Çekici Faktörler

Hollanda'daki birinci, ikinci ve üçüncü kuşak Türkler tersine göç kavramı çerçevesinde itme ve çekme faktörlerine etkin bir şekilde maruz kalmaktadırlar. Hollanda'dan geri göç etme nedenleri arasında sosyal, politik, ekonomik ve iklim (itme faktörleri) gibi nedenlerin yanı sıra Türkiye'yi, geçimini sağlamaya çalışanlar için çekici kılan başka nedenler de mevcuttur (çekme faktörleri). İtici faktörler, ülkeyi terk etme kararına katkıda bulunup özellikle son zamanlarda yaşanan sosyal dışlanma ve ayrımcılık, kötüleşen sosyal yardım ağı ve topluluk içinde kalma durumundan kaynaklanan yüksek işsizlik olarak sıralanabilir (Reniers, 2001). Diğer bir husus olan çekici faktörler, göçmeni belirli bir yabancı ülkedeyken kendi ana vatanını tekrar tercih etmeye teşvik eden durumlardır. Bu faktörler arasında ana vatandaki ekonomik büyüme, bilinen ve ait olunan bir sosyal ağ, istikrarlı

siyasi atmosfer ve algılanan özgürlük ya da refah potansiyelinin iyileşmesi gibi pozitif yöndeki gelişmeler yer almaktadır. Özellikle 2000'li yıllar Türkiye'nin Türkiye dışındaki yüksek eğitimli Türkler için çekici bir faktör olmaya başladığı süreçtir. Sosyal ve siyasi ortam, iş gücü entegrasyonu ile Türkiye'ye geri göç etmeyi düşünen Hollandalı Türkler için her Türkün Türk komşuları, Türk manavı ve hatta çoğunlukla Türklerin yaşadığı bir mahalle ya da şehir vardır. Çoğu Türk göçmen, iletişim araçlarının gelişmesi sayesinde ana vatandaki aileleri ve arkadaşlarıyla yakın temas hâlinde kalarak kimliklerini korumaya devam etmektedir. Menşe ülkeye sık sık ziyaretler mümkündür ve düzenli olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'deki arkadaşlar ve aile ile yakın ilişkiler, Hollanda'daki Türk göçmenler arasındaki sosyal ağın güçlü olma durumu ile birleştiğinde, ana vatana dönme kararına katkıda bulunan çekici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık süreci tersine göç fikrini yaygınlaştırmış, sonrasındaki sosyoekonomik ilerlemeler bu hususu daha da önemli kılmıştır. Türk ekonomisinin dünya çapında ve Avrupa'da kayda değer bir ivme kazanmasıyla Türkiye G-20 üyesi bir devlet statüsü kazanmış, bu da Türkiye'nin hem küresel hem de bölgesel olarak göç edilebilir ülke imajını tazelemiştir. Bu durum, Hollandalı Türkler nezdinde Türkiye'nin çekim gücünü artırmıştır (Falicov, 2005).

ana gerekçeler olmaya başlamıştır (Pusch & Splitt, 2013).

Türk göçmenlerin ana vatanlarıyla olan sosyal ağlarını Hollanda ile karşılaştırmak da önemlidir. Etnik, dinî veya diğer üst kimlikler üzerinden kurulan sosyal ağların toplumsal süreçte belirleyici bir faktör olduğu Hollanda'da sıkça gözlenen bir olgudur. Örneğin,

"Geri dönen birinci kuşak göçmenler ile yenilikçi ve dönüşüme katkı sağlayabilecek dil ve eğitim becerileri kazanmış ikinci ya da üçüncü kuşaklar farklı uyum problemleriyle karşılaşmaktadır."

Tersine göçte öncelikli olan kesimler, ebeveynlerinin memleketinde ekonomik fırsatlar gören genç eğitimliler ve girişimcilerdir. Mevcut Türk hükümeti bu tür geri göçü olumlu karşılayarak kazanım olarak görmektedir. Türkiye'nin bu alandaki çalışmaları çok çeşitli konularda kendini göstermektedir. Eğitim (burs ve staj imkânları), din, istihdam, ekonomi ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle yürütülen Türk kültürünü tanıtma ve hatırlatma faaliyetleri, geri dönüşe katkıda bulunmaktadır. Eğitim, yurt dışına gönderilen Türk öğretmenlerin rehberliğinde sadece Türkçenin öğretilmesiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda Türk kültürünün tanıtılması ve tarih bilincinin kazandırılmasıyla da desteklenmektedir. Türk dili ve kültürünün aktarılması, diasporaların dillerini ve kültürünü unutmamalarını sağlayarak asimile olmalarını engelleyip eve dönme gibi bir durumda sosyal alanda zorluk çekmemelerini

sağlamaktadır. İhtisaslı genç kuşaklar, yeni bir hayat kurmak ve gelişen bir Türk ekonomisine katkıda bulunmak için Türkiye'ye tersine göç etmektedir (Öktem, 2014). Bu kapsamda, Türk hükümeti hem devlet kurumları hem de STK'lar aracılığıyla, diasporanın her alanda geliştirilmesi ve ana vatanla bağlarının kuvvetlendirilmesi amacıyla aktif bir politika izlemektedir. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türkiye Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar Avrupa'daki genç kuşakların Türk dili ve kültürüne teşvikinde önemli rol oynarken, aynı zamanda burslar, proje destekleri ve Cumhurbaşkanlığı'nın sunduğu staj imkânlarıyla Hollandalı Türkler için çekici faktörler çeşitlendirilmektedir.

Genç Türk göçmenler, Hollandalı akranları gibi, uluslararası kariyer fırsatları sunan istihdam seçeneklerine odaklanmaktadır. Hollandalı gençlerin uluslararası deneyimleri ABD, Avustralya veya İngiltere'de olurken Hollandalı Türk gençler çoğunlukla kültürel miraslarından dolayı Türkiye'yi tercih etmektedir (Bakan, 2016; Vietze, 2018). Genellikle birçoğunun bunu geçici bir göç olarak gördüğü ve sonunda Hollanda'ya dönmek istediği şeklinde bir algı mevcuttur. Ancak Türkiye ve Hollanda'daki belirli itici ve çekici faktörler karşılaştırıldığında olumlu deneyimler Türkiye'de yaşama isteğini artırabilmektedir. Hollanda'nın uluslararası eğitim organizasyonu Nuffic'in 2023 raporuna göre, Hollanda'dan ülke dışında eğitim alma talebi uzun yıllardır ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa yönünde olmuştur. 2018 itibarıyla Türkiye de listede bu dört ülke arasına katılmıştır (Nuffic, 2023).

Yukarıda bahsedilen çekme faktörlerine ek olarak itme faktörlerine de odaklanılması gerekmektedir. 11 Eylül tüm dünyada küresel anlamda bir dönüşüm yaşatırken, saldırının mal edildiği benzer kimlik ve coğrafyadan gelen göçmen topluluklarını da varış ülkelerinde derinden etkilemiştir. Hollanda'daki siyasi iklimin tersine göç eğilimi üzerindeki etkisinde, özellikle bu tarihten sonra İslam karşıtlığının belirgin bir rol oynadığı gözlemlenmektedir. 11 Eylül ve Theo van Gogh'un öldürülmesi gibi olaylar, Hollandalıların etnik azınlıklara, özellikle Müslüman göçmenlere karşı tutumunu olumsuz etkilemiştir (Cassarino, 2004). Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası dünyada yaşanan aşırı sağın artışı ve İslam düşmanlığının geri dönüş üzerindeki etkisi kademeli olarak artan rakamlarla açıklanabilir. Bu artışın özellikle 2016 yılında en yüksek rakamlara ulaştığı görülmektedir (IOM, t.y.). Hollanda'daki göçmenler arasında yapılan bir anket, Türk ve Faslı Müslümanların dörtte birinden fazlasının ülkeyi terk etme isteğini dile getirdiğini göstermiştir. Hollanda medyasında göçmenlere yönelik olumsuz imaj da Hollandalı Türkler tarafından yeniden göç etme kararına katkıda bulunan itici faktörler arasında gösterilmektedir (Belabas & Jong, 2024).

Göçmen kimliğinin kazandırdığı kültürel duyarlılığa dayalı iletişim ve ilişki kurma becerileri; yeni kuşaklarda dil yetersizliği ve sosyal davranış normlarını ya da Hollanda toplumuna entegrasyonu sağlayacak kültürel etkileşimi doğru yorumlamadaki zorluklar nedeniyle dezavantaja dönüşebilmektedir. İş gücüne katkı sağlayan göçmen kökenlilerin eğitimi, topluma kazandırılmaları ve birçok alandaki ilerlemeleri, yerli meslektaşlarının gerisinde kalabilmektedir (Oldac & Fancourt, 2021). Bu durum, artan tersine göçe katkıda bulunan itici güç olarak ortaya çıkmaktadır. Hollanda'daki Türkler, kendilerini öncelikle Hollanda ile mi özdeşleştirmeli yoksa Türkiye ve Türk kültürüne mi odaklanmalı ikilemiy-

"Hollandalı gençlerin uluslararası deneyimleri ABD, Avustralya veya İngiltere'de olurken Hollandalı Türk gençler çoğunlukla kültürel miraslarından dolayı Türkiye'yi tercih etmektedir."

le karşı karşıyadır. Nitekim bu ikilem, çoğu Türk göçmenin yeni kültürün bazı yönlerini benimserken kendi kültürlerinin bazı yönlerini ise koruyabildikleri ve farklı bir kültürel ortamda kendilerine rahat bir alan yaratabildikleri bir durumu mümkün kılmıştır. .

Söz konusu itme faktörlerine ek olarak; Hollanda, Kesin Dönüş Yasası (Remigratiewet) kapsamında işçi göçüyle gelen Fas ve Türk kökenli topluluklar dâhil, göçmenlerin geri dönüşünü 2025 yılına kadar teşvik etmiştir (Rijksoverheid, t.y.). Yasa, Türkiye'ye kesin dönüş durumunda, yeni ülkede geçimini sağlamak için ömür boyu kesin dönüş ödeneği alma hakkı tanımaktadır. Burada miktar aile durumuna göre düzenlenmiştir. Aile durumu üç kategoriden oluşmaktadır: tek başına yaşayan kişi, tek başına yaşayan (çocuk sahibi) ebeveyn ve evli veya birlikte yaşayanlar. Özellikle 2021 yılı sonrası yasadan yararlanan çifte vatandaş sayısının arttığı görülmektedir (Nederlands Migratie Instituut, 2022).

Tersine göç, göçmenlerin gönüllü olarak kendi ülkelerine geri dönmeleri sürecini içinde barındırmaktadır. Buradaki gönüllülük kavramı oldukça önemlidir; literatürdeki göç çalışmaları bu olgunun çoğunlukla zorunluluğa dayandığını vurgularken, nadiren gönüllülük esasına dayandığını belirtmektedir. Oysa tersine göç, bilinçli, gönüllü ve genellikle olumlu gerekçelere bağlıdır. Hollanda'ya göç eden Türkler Türkiye'ye yeniden göç ederken Hollanda'da doğup büyüyen Türkler de bu geri dönüş akışına katılmaktadır. Genellikle ilk kuşağın varış ülkesinden ayrılmasını engelleyen bir dizi pratik ve somut olmayan neden varken tüm bunlar yeni kuşaklar için ortadan kalkmıştır (Focus Migration, 2014). Geri göç etme kararı duygusal bir karar olarak da görülmektedir. Ancak asıl odaklanılması gereken husus genç kuşak Hollandalı Türkleri tersine göç etmeye neyin teşvik ettiğidir.

Sonuç

Geri dönüş ikamet edilen ülkedeki ekonomik duruma, sosyal ve politik iklime bağlı olmakla birlikte büyük ölçüde ana vatanda artan fırsatlara bağlıdır. Türkiye'deki ekonomik ve sosyal refah seviyesinin milenyum çağıyla birlikte hızlı bir pozitif ivme kazanması bu durumda öne çıkan çekim güçlerinin başında gelmektedir (Bendriouch & Uslu, 2023). Nitekim, Türkiye geri dönüş için uygun iklime evrilmeye devam ederken göçmenin buradaki davranışı son durumu belirlemektedir.

Türkiye'nin 2000'li yıllarda artan ekonomik zenginleşmesi, yüksek eğitimli iş gücü bağlamında bir dönüş noktası olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda özellikle uluslararası ağlar kurabilen girişimcilerin, Hollanda Türk toplumunun ana vatana dönüşünü kolaylaştırdığı ve yatırım yapılabilecek ya da yaşanabilecek ülke olma popülaritesini artırdığı görülmektedir.Diğer çekici faktörlere ek olarak, uluslararası deneyim -başka bir ifadeyle Hol-

landa dışındaki ülkelerde edinilen eğitim ve iş deneyimleri- yeni kuşak Hollandalı Türklerin Türkiye'ye yönelmesinin bir başka nedenini oluşturmaktadır. Çekici faktörler kendi içinde bir bütün hâlinde incelendiğinde gelecek vizyonda ana vatanın sosyoekonomik gelişimi ve ilerleme ihtimali, Hollandalı Türk göçmenleri ana vatanda yaşamayı düşünmeye sevk eden önemli bir unsurdur.

Hollanda'daki Türk toplumunun bu çalışmanın değindiği çerçevesi ve sosyal kimliği, Hollandalı Türklerin ana vatana dönüş imkânının her zaman zihinlerde aktif olduğunu göstermektedir. Fakat bunun yanında, geri dönme mitinin kuşaklara ve ülkelerin koşullarına bağlı olarak farklılaşabileceği ve geri dönüşün düşünüldüğünden daha zor olduğu gerçeği her zaman bakidir. Tüm bunların yanı sıra, bu yazının hazırlanması sırasında özellikle emeklilik sonrası geri dönenlerin ana vatandan beklentileri üzerine yoğunlaşacak akademik çalışmalara literatürde rastlanmadığı ve geri dönüş göçünün bu boyutuna vurgu yapacak çalışmalara ihtiyaç duyulduğu gözlemlenmiştir.

Kaynakça

Adler, P. (1975). The Transitional Experience: an Alternative View of Culture Shock. *Journal of Humanistic Psychology*, *15*(4), 13-23.

Bakan, Ö. (2016). Hollandalı Üniversite Öğrencilerinin Gözünde Türkiye İmajı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (33), 265-281.

Becker F. & Cuperus R., (2010), Politics in a fragmented society The 2010 elections in the Netherlands Wiardi Beckman Stichting Den Haag, the Netherlands.

Belabas, W. & de Jong, P. (2024). The unique nature of second-generation migration experiences: a case study of the Moroccan Dutch. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1–21.

Bendriouch, A. & Uslu, K. (2023). Comparative Analysis of the Determinants of Foreign Direct Investments in Morocco and Türkiye. *Business and Economic Research*.

Berkhout, A. B., Michael B. & Evelyn H., (2005). Return Migration and Employment: The Possibilities for Support Investigated. Regioplan, Policy Research No. 1158. *Amsterdam: The Netherlands Migration Institute and the Dutch Interchurch Organization for Development and Cooperation*.

Böcker, A. (1993). Migration and Social Security: The Case of Turkish Migrants in the Netherlands and their Relatives at Home. *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, *25*(33), 13–31. https://doi.org/10.1080/07329113.1993.10756440

Centraal Bureau voor de Statistiek Statline (CBS Statline). (2023). https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/

Christou, A. (2006). Deciphering diaspora – translating transnationalism: Family dynamics, identity constructions and the legacy of 'home' in second-generation Greek-American return migration. *Ethnic and Racial Studies*, *29*(6), 1040–1056

Cassarino, J.P. (2004). Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited. *International Journal on Multicultural Societies*, 6 (2), 253-279.

Castells, M. (2006). *Manuel Castells'le Söyleşiler.* (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi.* (3. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cohen, R. (2019), *Küresel Diasporalar*, İmge Kitabevi.

Crul, M. & Doomernik, J. (2003). The Turkish and Moroccan Second Generation in the Netherlands: Divergent Trends between and Polarization within the Two Groups. *The International Migration Review*, *37*(4), 1039–1064.

Crul, M. & Heering, L. (2008). The position of the Turkish and Moroccan second generation in Amsterdam and Rotterdam: The TIES study in the Netherlands. *Journal of High Energy Physics*.

De Haas, H. (2009). Euro-Mediterranean migration futures: the cases of Morocco, Egypt and Turkey. Working paper. Oxford: International Migration Institute, University of Oxford.

De Haas, vd., (2015). *Return Migration as Failure or Success?* Journal of International Migration and Integration; Dordrecht Vol. 16, Iss. 2, 415-429.

Falicov, C.J. (2005). Emotional Transnationalism and Family Identities. *Family Process*, 44: 399-406.

Focus Migration, Country Profile. (2014). Netherlands, International Migration Institute, No: 1.

Gullahorn, J. & Gullahorn, J. (2010). An Extension of the UCurve Hypothesis1. Journal of Social Issues. 19. 33-47.

Hall, S. (1992). The question of cultural identity. S. Hall, D. Held And A. Mcgrew (Eds.), *Modernity And Its Futures*, Cambridge: Polity Press, 273-316.

IOM UN Migration. (t.y.). Annual Statistics Voluntary Return since 1992. https://iom-nederland.nl/en/statistics/annual-statistics-voluntary-return-since-1992

İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2013). Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective. PERCEPTIONS: Journal of International Affairs, 18(3), 167-190.

King R. & Anastasia, C. (2010). Cultural geographies of counter-diasporic migration: the second generation returns 'home'. *Population, Space and Piece*, 16(2), 103-119. https://doi.org/10.1002/psp.543

King, R. & Christou, A. (2011). Of Counter-Diaspora And Reverse Transnationalism: Return Mobilities To And From The Ancestral Homeland, *Mobilities*, 6(4): 451-466.

King, R. & Kılınç, N., (2013). *'Euro-Turks' Return: The Counterdiasporic Migration Of German-Born Turks To Turkey.* Willy Brandt Working Papers İn International Migration And Ethnic Relati-

ons 2/13, Malmo¨: Malmo¨ University.

Kunuroğlu, F., Kutlay Y., van de Vijver, F. J. R. & Kroon, S. (2015), Consequences of Turkish return migration from Western Europe, *International Journal of Intercultural Relations*, Volume 49, 198-21.

Kunuroğlu, F., van de Vijver, F. & Yagmur, K. (2016). Return Migration. *Online Readings in Psychology and Culture, 8*(2).

Kunuroğlu, F., Yagmur, K., Van De Vijver, F. J. R. & Kroon, S. (2017). Motives for Turkish return migration from Western Europe: home, sense of belonging, discrimination and transnationalism. *Turkish Studies*, *19*(3), 422–450. https://doi.org/10.1080/14683849.2017.1387479

Morawska, E. (2004). Exploring Diversity In Immigrant Assimilation And Transnationalism: Poles And Russian Jews In Philadelphia. *International Migration Review,* 38 (4), 1372-1412.

Nederlands Migratie Instutuut. (2022). https://www.nmigratie.nl/remigreren/ik-wil-terug/

Nuffic. (2023, 21 Şubat). Nederlandse studenten in het buitenland Uitgaande mobiliteit in het hoger onderwijs (2005 - 2021). https://www.nuffic.nl/nieuws/steeds-meer-nederlandse-studenten-naar-het-buitenland

Ni Laoire, Caitríona. (2008). 'Settling back'? A biographical and life-course perspective on Ireland's recent return migration. Irish Geography. 41. 195-210.

Oldac, Y. I. & Fancourt, N. (2021). 'New Wave Turks': Turkısh Graduates Of German Unıversıtıes And The Turkısh Dıaspora In Germany. *British Journal of Educational Studies*, 69(5), 621–640.

Öktem, K. (2014). Turkey's New Diaspora Policy: The Challenge Of Inclusivity, Outreach And Capacity. *İstanbul: İstanbul Policy Center,* Sabancı University.

Pusch, B. & Splitt, J. (2013). Binding the Almancı to the "Homeland" – Notes from Turkey, Barbara PUSCH and Julia SPLITT. PERCEPTIONS: Journal of International Affairs, 18(3), 129-166.

Ralph, D. (2012). Managing sameness and difference: The politics of belonging among Irish-born return migrants from the United States. Social & Cultural Geography, 13(5). 445-460.

Reniers, G. (2001). The post-migration survival of traditional marriage patterns: consanguineous marriages among Turks and Moroccans in Belgium. *Journal of Comparative Family Studies*, 32(1), 21–45.

Rijksoverheid. (t.y.). Immigranten helpen met remigratie. https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/remigratie/hulp-bij-remigratie

Safran, W. (2004). Deconstructing and comparing diasporas. C. Alfonso, W. Kokot ve K. Tölölyan (Ed.). *Diaspora, Identity and ReligionNew Directions in Theory and Research*. Pp. 9-29. London: Routledge.

Sussman, N. M. (2000). The dynamic nature of cultural identity throughout cultural transitions: Why home is not so sweet. *Personality and Social Psychology Review*, 4(4), 355–373.

Şener, M. Y. (2018). Return migration of qualified Turkish migrants from Germany and the US. *The Journal of Humanity and Society*, 1-22.

Tannenbaum, M. (2007). Back and forth: Immigrants' stories of migration and return. International Migration, 45, 147-175.

Veugelers, W. (2007). Creating critical-democratic citizenship education: empowering humanity and democracy in Dutch education. *Compare: A Journal of Comparative Education*, 37(1), 105-119.

Vietze, J., Juang, L., Schachner, M. K. & Werneck, H. (2018). Feeling Half-Half? Exploring Relational Variation of Turkish-Heritage Young Adults' Cultural Identity Compatibility and Conflict in Austria. *Identity*, *18*(1), 60–76.

Van Gent, W. & Hochstenbach, C. (2019). The neo-liberal politics and socio-spatial implications of Dutch post-crisis social housing policies. *International Journal of Housing Policy*, *20*(1), 156–172.

Wessendorf, S. (2014), "'Roots Migrants': Transnationalism and "Return" among Second-generation Italians in Switzerland." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 33, no. 7, 1083-1102.

Harici. (19 Eylül 2024). *Wilders rejoices over unlikely Dutch EU migration opt-out request, dubs it 'mini-Nexit'*. Harici. https://harici.com.tr/en/wilders-rejoices-over-unlikely-dutch-eu-migration-opt-out-request-dubs-it-mini-nexit/

Söyleşi

HOLLANDA'DAN ANADOLU'YA: MUSTAFA ÖZDEMİR'İN 30 YIL SONRA SILAYA UZANAN YOLCULUĞU

MUSTAFA ÖZDEMİR
Emekli Terzi

✍ Kısaca kendinizden bahsedebilir misiniz?

Adım Mustafa Özdemir. 1960 yılında Konya'nın Derebucak ilçesinde dünyaya geldim. Çocukluğum ve erken gençliğim Derebucak'ta geçti. Derebucak, Batı Torosların doğu taraflarının zirvelerinde yer alan, Konya'nın Antalya sınırındaki yerleşim yerlerinden biridir. 18 yaşına geldiğim dönemde Derebucak'ta yurt dışına gitme göçü oldukça yaygındı. Derebucak'ta göçü tetiklemiş olan sebeplerden biri, 1955 yılında yaşanan büyük yangın olmuştur. Giderek popüler hâle gelen yurt dışına göç durumuna genç olunca biz de heves ediyorduk. İlk başta 1979 yılında bir yurt dışı deneyimim oldu. Fransa'da bir dönem kaldım. Daha sonra bir de İsviçre deneyimim oldu. Sonra dönüp askerliğimi yaptım. Yine daha sonra 1986'da Hollanda deneyimi yaşadım. Aynı yıl 1986'da Hollanda'da bulunan ve birinci nesil bir Türk işçinin kızı olan eşimle evlendik ve aynı yıl Hollanda'nın Enschede şehrine yerleşerek mukim olduk.

✍ Aileniz bu kararı destekliyor muydu, tepkiler nasıldı?

Aslında ailemiz yurt dışına göçü isteyerek desteklemiyordu. Ailem, genç yaşlarda evladının başka bir ülkeye göç etmesini istemese de itiraz etmedi.

✍ Gittiğiniz dönemde Avrupa'ya göç etme konusu Türkiye'de nasıl karşılanıyordu?

Türkiye'de bazı çevreler istemiyordu ama çoğunluk istiyordu. O dönemde insan-

ların sosyal ve ekonomik açıdan sıkıntıları vardı. Özellikle 1980 askerî ihtilal tetikleyici unsur olmuştur. Bizim ilk gençlik dönemimizde bu siyasi çalkantılar, terör olayları, öğrenci olayları çok fazlaydı. Önceden ailelerini götürmeyenler, 1980 ihtilali ile ailelerini de yurt dışına götürmeye başlamıştı. Bizim Derebucak bölgesinde aile göçü daha çok 1980'den sonra başladı.

✍ Toplamda kaç yıl Hollanda'da kaldınız? Kaldığınız zamanı belirli dönemlere ayırmanız gerekirse en önemli dönüm noktaları neler oldurdu?

Aşağı yukarı 30 yıl kaldım. Genel olarak baktığımda, galiba bu dönemi üçe veya dörde ayırabilirim. Yani ilk Hollanda'ya göçüp yerleşik hayata geçtiğim bir dönem var. O ilk dönemde aile kurma, dil öğrenimi, mesken ve meslek edinme veya iş edinme sürecini ilk üç beş yıla yayabiliriz. İkinci dönemde, toplumu tanıma, yani entegrasyon dönemi var. Bu dönemde ben kendimi aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin içinde buldum. Üçüncü dönemde iş hayatı ve çocukları yetiştirme süreci var. Yeni bir hayata alışıp kabullendikten sonra artık farklı bir aşamaya geçiyorsunuz. Dördüncü döneme ise olgunlaşma evresi diyebiliriz. O zaman da zaten yaşımız 50'leri buluyor. Bundan sonraki yaşlarda sılaya özlem başlar, biz Türklerde genellikle vardır bu duygu. Ana vatana özlem duygusuyla dönüş hayalleri kurmaya başlıyorsunuz. Tabii bireysel olarak karar verip gerçekleştirmek, kolay bir süreç değil.

Enschede'deki Al-Ummah isimli İslam ilkokulunda yapılan toplantıdan bir kare

Gurbette olmak nasıl bir duyguydu sizin için?

Gurbette olmak erken dönemde biraz heyecanlıydı. Yeni bir umut, yeni bir hayat... Sonraki dönemlerde biraz daha zorlu bir dönem başlıyor. O hayalî hayattan kurtulup gerçek hayatla yüzleşiliyor. Yeniden bir hayat ikame etmek, farklı bir kültürde farklı bir ortamda yaşamak gayret istiyor. Ayrıca hiçbir zaman aidiyet hissi tam anlamıyla oluşmuyor. Hep biraz eğreti kalıyoruz. Hayat, sürekli vatana ait bir şeyler arama arzusu ile geçiyor.

Göç sizi, diğer aile fertlerinizi ve geride bıraktıklarınızı nasıl etkiledi?

Hollanda'ya geldiğimde Türkiye'deki aile fertlerimden ayrıldığım için ailenin bölünmesi durumu oluştu. İlk dönemde biraz hüzün oluyor, ayrılık hüznü. Zamanla bu ayrılık, sosyal ve ekonomik bir farklılaşmayı da beraberinde getiriyor. Bunu yurt dışında bir hayat kuran birçok Türk insanında görmek mümkün. Yurt dışında aynı tecrübeleri edinenlerle duygusal, kültürel ve sosyal anlamda yeni bir oluşum içine giriyorsunuz ve sizi ana vatandaki kişilerden farklı kılan özellikler ediniyorsunuz. Hayata farklı yerlerden bakmaya başlıyorsunuz.

Hollanda'da ne işle meşguldünüz? Aynı işi Türkiye'de de yaptınız mı?

Hollanda'da farklı işlerde çalıştım. Türkiye'de yaşadığım erken gençlik döneminde ablam terziydi. Ben onun yanında biraz terzilik öğrendim. Babam, eski Türk usulü sıcak demircilik yapıyordu. Aynı zamanda bir bakkal dükkânımız vardı. Ben bu üçlü arasında bir hayat ve meslek tecrübesi edindim. Hollanda'da daha sonraki hayatımda bunların çok etkisi oldu. Hollanda'da kaldığım 30 yılın büyük bölümünde Enschede şehrinde terzilik mesleğini yaptım. İlk yıllarda Rotterdam ve Groningen şehirlerinde kanallarda da çalıştım.

Türkiye'de terzi olarak çalışmanın Hollanda'da terzi olarak çalışmaktan farkları var mıydı? Varsa nelerdi?

Türkiye'de terzilik benim için yerel bir

"Hayat, sürekli vatana ait bir şeyler arama arzusu ile geçiyor."

meslekti. Hollanda'ya gidince Hollanda'da önce serbest çalışan olarak terzilik yaptım. Sonraları daha çok atölyecilik yaptım. Tasarım üzerine çalıştım, modelcilik yaptım ve butik siparişler ürettim.

✍ Müşterilerinizin tercihleri ve talepleri konusunda Hollanda ile Türkiye arasında farklılıklar gördünüz mü? Evetse ne konuda?

Kültürel değerler ve insanların alışveriş alışkanlıkları, iş hayatında da rol oynuyor. Hem kıyafet tercihleri hem müşteri ilişkileri açısından farklılıklar var. Hollanda'da daha rekabetçi ve karşılıklı güvene dayalı bir iş ortamı var. Örneğin, müşteri ilişkileri açısından baktığımızda pazarlık yapma imkânı hemen hemen yok diyebiliriz.

✍ Hollanda'da yaşarken Avrupa'daki Türk kültürü ve gelenekleri hakkında ne öğrendiniz veya ne deneyimlediniz? Ana vatandan farklılaşan şeyler var mıydı? Varsa nelerdi?

Türkiye'deyken, kültürel açıdan daha homojen bir topluluk içinde yaşıyordum. Hollanda'daki Türk toplumu ile tanıştığımda, daha fazla kültürel çeşitliliğin olduğu bir ortama adım atmış oldum. Hollanda'daki Türk toplumunda Türkiye'nin her bölgesinden insanlar var ve bu çeşitliliği bizzat gözlemleme ve deneyimleme şansına sahip oldum. Aynı zamanda, Avrupa'da yeni bir Türk kültürü ve kimliği oluşuyor. Özellikle Avrupa ülkelerinde doğup büyüyen nesillerin sosyalleşme süreçleriyle farklı kültürleri sentezlediğini görüyoruz. Bu anlamda, Avrupa'da yeni bir Türk kültürünün doğuşuna şahitlik ediyoruz.

✍ Hollanda'ya gittiğinizde sizi en çok şaşırtan şey neydi? Unutamadığınız bir anınız var mı?

İlk gittiğimde beni en çok şaşırtan şeylerden biri bisiklet kültürüydü. Herkesin kendine ait bir bisikleti vardı; öğrencilerden öğretmenlere, toplumun her kesiminden insanlar bisikletle işe gidiyordu. Bisiklet, günlük bir ulaşım aracı olarak kullanılıyordu ve özellikle kent merkezleri bisikletlerle doluydu. Şehir planlaması da buna göre düzenlenmişti; her yerde özel bisiklet yolları bulunuyordu. Zamanla, hayatın içine daha fazla girdikçe farklı deneyimlerim oldu ve beni şaşırtan başka unsurlarla karşılaştım. Örneğin, Hollanda toplumunda selamlaşma kültürü oldukça yaygındı; tanımadığınız bir insanla bile sokakta karşılaştığınızda selam veriliyordu. Zamanla, iki kültür arasında etkileşim de oluyor. Mesela, Türk kültüründe misafirperverlik ve ikramın daha ön planda olduğunu fark eden Hollandalı tanıdıklarımız, zamanla Türk usulü ikramlarda bulunmaya özen göstermeye başladılar. Ayrıca, Hollanda toplumunda yaşam tarzı daha mütevazıdır; gösteriş pek hoş karşılanmaz. En üst düzeydeki insanlar bile genellikle kendilerine ünvanlarıyla değil, isimleriyle hitap edilmesini talep ederler.

"Yurt dışında aynı tecrübeleri edinenlerle duygusal, kültürel ve sosyal anlamda yeni bir oluşum içine giriyorsunuz ve sizi ana vatandaki kişilerden farklı kılan özellikler ediniyorsunuz. Hayata farklı yerlerden bakmaya başlıyorsunuz."

İki kültür arasında yaşamak ve azınlık olmak nasıl bir duyguydu?

Hollanda, kurumsal ilişkilerin çok yatay olduğu bir kültüre sahip. Örneğin, Türkiye'de kurumsal ilişkiler daha dikeydir. Hollanda'da ise bu yatay kurumsal yapı, azınlıklarla daha yakın iletişim kurulmasını sağlıyor; hem toplumsal hem de devlet düzeyinde. Orada yaşadığım süre zarfında bu alanda bir sıkıntı çekmedik. Kendi kimliğimizi yaşayabilmemiz için bize fırsatlar sunuldu. Türkler arasında kimlik bilinci oldukça belirgin bir özellik. Genellikle, Türkler hızlı bir şekilde örgütlenip bir araya gelme konusunda başarılıdır. Ancak azınlık olarak yaşama duygusu, bize sunulan imkânlara rağmen sürekli hissettiğimiz kaçınılmaz bir duyguydu. Özellikle son yirmi yılda Avrupa'da aşırı sağın yükselmesiyle bu duygu daha da hissedilir hâle geldi.

Yurt dışında iki kültür arasında çocuk yetiştirirken ebeveynler olarak kaygılarınız var mıydı? Evetse nelerdi ve hangi çözüm mekanizmaları geliştirmeye gayret ettiniz?

Evet, o çok önemli bir unsurdu. İnsanların çok kaygı duyduğu bir dönemdi. 80'lerde ailesini Avrupa'ya götürenlerin, çocuklarını asimile olacağı korkusu ile eğitim için Türkiye'ye gönderdiklerini hatırlıyorum. Öte yandan Hollanda Anayasası'nda farklı inanışlar için geniş bir yelpaze var. Bundan Müslümanlar ve Türkler olarak biz de faydalandık. Çocuklarını yetiştirirken insanlar elbette kimlik, dil ve dinin muhafazası konusunda bir kaygı duyuyor. Asimile olmalarından, kimlik ve kültürlerini unutmalarından korkuyorlar. Bu endişelerden dolayı orada biz Müslüman Türk kuruluşları olarak bir çalışma yaptık. Hristiyan toplumundaki farklı mezheplerin, Protestan inancına sahip olanların, Yahudi toplumunun ve farklı inanışlara sahip olanların kendi inanç hassasiyetlerine göre okulları olduğunu görüyor ve biliyorduk. Bu, ilkokuldan üniversiteye kadar uzanan geniş bir yelpaze. Biz burada eşit şekilde Müslüman çocuklar için İslam okullarının kurulması için çok çaba sarf ettik ve başardık. İslam okullarını kurduk. Bulunduğumuz Enschede şehrinde de kurduk. Benim çocuklarım zaten bu okulda eğitim alarak büyüdüler. Böylelikle çocuklarımızı kendi dinî ve kültürel aidiyetimize ve kimliğimize göre büyütme imkânını elde ettik. Hollanda devletine ve bu konuda bize yardımcı olan yerel mercilere ayriyeten teşekkür borçluyuz. Yine bu kıymetli oluşumda gönüllü olarak zaman ve emek veren gönül erlerini minnetle anıyorum.

Derneklerde aktif olduğunuzu söylediniz. Derneklerde aktif olmak için sebepleriniz neydi?

Temel amacımız, kültürümüzü ve kim-

liğimizi korumak ve bu değerleri gelecek nesillere aktarabilmekti. İkinci amacımız ise o toplumda var olabilmenin temel unsuru olan örgütlenmeydi. Örgütlenme olmadan kendinizi ifade edemiyorsunuz; sistem zaten bunu sizden talep ediyor. Hollanda'daki sistem, örgütlenip sivil toplum olarak kendinizi ifade etmenizi bekliyor. Yani, sistem size kim olduğunuzu, ne istediğinizi ve nasıl yaşamak istediğinizi sorarak çeşitli tercihler sunuyor. Biz de bu imkânı Türkler olarak en iyi şekilde değerlendirmeye çalıştık. Elbette bunda Hollanda'nın katkısı da büyüktü; farklı bir kültürün orada özgürce örgütlenmesine ve barışçıl bir şekilde var olmasına imkân tanıyordu. Kendini ifade etme özgürlüğü sağlayan bu imkân, bizim için çok kıymetliydi.

✍ Hollanda'da Türk dernekleri nasıl ortaya çıktı ve ne tür dönüşümler geçirdi? Gözlemleme imkânınız oldu mu?

Evet, gerçekten oldu. 30 yılımın en az 25 yılını öz örgütlerde ve sivil yapılanmalar içinde geçirdim. İlk örgütlenmeler bizden önce başlamıştı; bunlar daha çok işçi örgütleri şeklindeydi. Ancak, sonraki süreçte bu öz örgütlenmeler genişledi ve çeşitlendi. Yöresel kültürlerden siyasal yapıya kadar pek çok alanda farklı örgütlenmeler oluşmaya başladı. Hollanda'da dernekleşme ve örgütlenme faaliyetleri teşvik edilir; dernek ve vakıf kurmak oldukça kolaydır. Ayrıca, uygun şartları sağlayanlara ilgili kurumlar tarafından sübvansiyon da sağlanıyordu. Biz de bu dernekler ve örgütlenmelerin içinde aktif olduk. Zamanla, dernekleşmenin profesyonelleştiğini, derneklerin ve vakıfların kendilerini kamuoyunda ve siyasette daha güçlü bir şekilde ifade edebilecek düzeye

geldiğini gözlemledik. Türk toplumu, bu 25-30 yıllık süreçte toplumsal açıdan çok hızlı bir gelişim gösterdi. Küçük bir dernekçilikten başlayıp, Türk toplumu olarak mecliste kendini ifade edebilecek seviyeye gelmek muazzam bir başarı.

✍ Sizin için mesken ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının önemi nedir?

Birinci önemi, Türklerin orada var ve kalıcı olması. Yani Türk toplumunun orada kendi kültürü ve kimliği ile yaşayabilmesi için mücadele verilmesinde sivil toplum kuruluşları önemli bir rol oynuyor. İkincisi, barış içinde yaşayıp Hollanda toplumuna artı değer katması. Üçüncüsü de insanların ana vatanı olan Türkiye ile bağını sürdürebilmeleri. Bu üç boyut çok önemli. Olmazsa olmazlardan diyebiliriz.

✍ Derneklerin kuruluş ve başlangıç aşamalarında ne tür zorluklarla karşılaştınız? Deneyimlerinizi anlatır mısınız?

Bazı sorunlar olabiliyordu. Bunlar da mücadele ederek, uğraşarak aşılıyor. Belli bir emek var, çünkü bu dernekler tamamen gönüllülük üzerine kurulu. Bir tarafta bir işte çalışıyorsun, diğer tarafta gönüllü olarak dernek faaliyetlerini yürütüyorsun. Öyle olunca bunun sıkıntılı yanı, özel zamanınızdan fedakârlık yapıp zaman ayırabilme meselesiydi. En zor kısmı, zaman ayırıp resmî kurumlarda gerekli işlemleri yapıp bu oluşumları kurmak ve sonrasında kendi çevremizden başlayarak Türk toplumunu bu oluşumlarda bir araya getirebilmekti.

✍ Derneklerde aktif olduğunuz süreçte Hollanda toplumu ve yerel makamlar ile iletişimleriniz nasıldı? Derneklere katkıları oldu mu? Evetse hangi konularda?

Hollanda makamlarıyla iletişimimiz gayet iyiydi. Ciddi olumsuzluklar hatırlamıyorum. Belediye yetkilileri ile ilişkimiz iyiydi ve sık sık irtibat hâlindeydik. Hollanda'da belediye başkanlığı, aynı zamanda valilik makamıdır. Yaşadığımız Enschede şehrinde faal olduğum dönemde zorlu bir deneyim yaşamadık. Bazı Hollanda kurumları kendi çalışmalarıyla ilgili bilgilendirme yapmak isterlerdi. Belediyenin de toplumu geliştirme, farkındalık oluşturma ve bilgilendirme amaçlı programları olurdu. O programları uygulayınca derneklere sübvansiyon sağlarlardı. Kurumlar tarafından haftada veya ayda bir olmak üzere bilgilendirme toplantıları yapılırdı. Bu toplantılara farklı alanlardan konuşmacılar gelirdi. Yine yaşadığımız şehirde, Türk toplumunu belediye nezdinde temsil etme imkânını elde etmek için Türk dernekleri olarak bir çatı platformu oluşturmuştuk. Bu platform üzerinden Enschede Türk toplumu olarak belediyeler ile ihtiyaç ve taleplerimiz doğrultusunda görüşmeler sağlardık. Uygun taleplerimiz olursa destek de verilirdi.

✍ Sizin döneminizde belediye ile bir iş birliği veya ortaklık tecrübeniz oldu mu?

Belediyenin farklı bölümleriyle iş birlikleri olurdu. Örneğin, kültürel faaliyetlerde göçmen kökenlilerin entegrasyonu için iş birliği yapardık. Derneklerin açık günü etkinliklerinde, Hollanda toplumunun kültürel farklılıkları tanıması ve kaynaşması açısından iş birliklerimiz olurdu. Yine göçmen kökenlilere dair mesken konusunda da iş birliklerimiz oldu. Hatta 1990'lı yıllarda Türk Platformu olarak belediyeyle uzun vadeli bir mesken sözleşmesi yapmıştık, çünkü Hollanda'da bizim yaşadığımız belediyenin yönetimi, herhangi bir etnik topluluğun bir bölgede yoğunlaşması anlamına gelen gettolaşmayı istemiyordu,

“Kesin dönüş eylemi, bir ağacı çevre dokularıyla söküp almak gibi bir şey.”

Enschede’de İslam Toplumu Milli Görüş Teşkilatı’nın (IGMG) Kuzey Hollanda bölgesine bağlı Davet Cemiyeti’nde 1990’lı yıllarda yapılan üyeler toplantısından bir fotoğraf

bazı sebeplerden dolayı bu durumun önüne geçmek istiyordu. Türkler bir arada yaşamayı sevdiği için herkes belli bir mahalleye taşınmak istiyordu. Onu engellemek için belediyeyle bir sözleşme imzalamıştık. En çok onu hatırlıyorum. Bir mahallede %20’den fazla Türklere mesken verilmesin diye bir sözleşme imzalamıştık.

Dernek olarak siz Türk toplumu üzerinde bunu nasıl uygulamaya çalıştınız? Dikkate alıp bunu uyguluyorlar mıydı?

Tanıtım ve bilgilendirme yaparak, yani onun faydalarını ve zararlarını anlatarak uygulanmasını sağlamaya çalışıyorduk. Genelde Türk toplumu büyük ölçüde dikkate alırdı. Yani tabî itiraz edenler de olurdu ama genelde açıklayıcı olunca, hakikaten faydalı bir uygulamaysa insanların ona anlayış göstermesi zaten kaçınılmaz olurdu.

Türkiye’ye dönüş süreciniz hakkında biraz bahseder misiniz? Tek başınıza mı yoksa ailece mi dönüş yaptınız? Dönüş kararınızı nasıl aldınız?

Bu dönüş kararı neredeyse Türklerin çoğunun hayalini süsleyen bir şey, ama dönüş yapmak gerçekten zor. Hollanda’ya genç yaşında gidiyorsun, aile kuruyorsun, çocuklarını okutuyorsun. Böyle karşıdan bakarken kolay gibi geliyor ama bir yere ağaç dikmek gibi. Kesin dönüş eylemi, bir ağacı çevre do-

Eski Enschede Belediye Başkanı Peter den Oudsten'ın Davet Cemiyeti'ne ziyaretinden bir fotoğraf

kularıyla söküp almak gibi bir şey. Onun için insanlığın tarihi tecrübesinde, toplu göçlerde toplu geri dönüşler yok. Bireysel dönüşler olsa da hakikaten bu zor. Biz de o zorlu süreci yaşadık. Burada biz Türkiye'ye dönüşü düşünmeye ve hayal etmeye başlayınca üzerinden önce belli bir süreç geçti. Tabii bizim çocuklar da biraz istiyordu Türkiye'de yaşamayı. Çocuklarımız Ankara'da işe başvurdu, kabul edilince bu bizim dönüşümüzü biraz hızlandırdı ve kolaylaştırdı. Biz de gitmeye karar verdik. Dönüş kararını, çifte vatandaşlığa sahip olduğumuz için ve uyum sıkıntısı yaşamamız hâlinde Hollanda'ya tekrar geri dönebileceğimiz düşüncesinden hareketle biraz daha kolay aldık.

Birçok Türk kesin dönüşün hayalini kuruyor ama sizin hikayenizde dönüş kararınızı tetikleyen şeyler neydi?

Hollanda'daki hayatı, Türkiye ile kıyasladığınız zaman Hollanda'da çok daha dingin ve düzenli bir hayat var, fakat beni en çok düşündüren şey aidiyet hissi oldu. Hollandalılar buna yerlilik hissi diyorlar. Sömürgecilik ve göç tecrübeleri konusunda birikimliler. Yerlilik hissi oluşmayınca Hollanda toplumu yanında sürekli bir eğreti kalma durumunun yıpratıcı olduğunu düşünüyordum. İnsan günlük hayatında pek hissetmiyor ama biraz daha o sosyal ve kültürel hayatın içine girdikçe hissediyorsunuz. Özellikle Hollandalılarla yaptığımız görüşmelerde veya resmî makamlarla yapılan görüşmelerde bunu hissediyordum. O hissi aşamıyor insan, belki dört-beş kuşak sonra aşılabilir. Orada azınlık olmanın kaçınılmaz sonucu bu sanırım. Çok hassas bir şey. Belki herkes ondan etkilenmeyebilir ama ben şahsen etkileniyordum.

Türkiye'ye kesin dönüş yaparken ne hissettiniz?

Türkiye'ye kesin dönüş yaparken tabii yeni bir hayatın başlayacağını biliyorduk. 30 yıl sonra artık Türkiye'ye dönüyor olduğum gerçeğine alışmaya çalışıyordum. Türkiye'de, 30 sene öncesinden, yeniden başlama imkânımın olmadığının bilincindeydim. Hayatı yeniden geriye sarar gibi, Türkiye'de belli sorunlar yaşayacağımızı tahmin ediyordum. Hem seviniyor, hem de üzülüyorduk; iki duyguyu bir arada yaşıyorduk. Hollanda'da arkadaşlıklar kurduk ve bir çevre edindik. Yaşadığım şehrin insanıyla, imarıyla, mimarisiyle hemhal olarak yaşadığım yerden ayrılıyordum, fakat doğup büyüdüğüm yere de özlem vardı. Bir taraftan sevinç, diğer taraftan da hüzün hissediyordum. Galiba bu hissiyat ve duygu durumu ancak bir roman yazarak anlatılabilecek bir şey insan için; birkaç kelimeyle anlatılamayacak kadar duygu yüklü bir an.

✍ Dönerken kaygılarınız var mıydı? Evetse nedir?

Ailem ile birlikte döndüğüm için en çok çocuklarım ile ilgili gelecek kaygım oldu. Aşina olmadıkları bir yaşam tarzına uyum sağlayıp sağlayamayacakları konusunda kaygılıydım. En büyük kaygım buydu.

✍ Kesin dönüşü diğer aile fertleriniz nasıl karşıladı?

Dönüşümüze Türkiye'deki ailemiz, genel olarak olumlu yaklaştı. Ancak Türkiye'deki yakınlarımın bir kısmının, yurt dışında yaşayan birinin Türkiye'ye dönme fikrine olumlu yaklaşmamasını anlamakta zorlanmıştım. Sanırım bir yerde azınlık olarak yaşadığınız zaman, hayata bakışınız ve öncelikleriniz de değişiyor.

✍ Döndükten sonra Hollanda'ya gidip kalan aile üyelerinizi ziyaret ettiniz mi?

Bir kere gittik. Bir yıl sonra, eskiden kaldığımız yerleri tekrar gezdik. Açıkçası çok özel bir şey hissetmedim. Türkiye'ye ilk geldiğim senelerde sanki izindeymişim de Hollanda'ya tekrar dönecekmişim gibi bir hissiyat vardı. İki-üç sene böyle devam etti, hatta bazen o duyguyu hâlâ hissediyorum.

✍ Köyünüzü Hollanda'dan gitmeden önce ve döndükten sonrası olarak değerlendirir misiniz? Farklılıklar gördünüz mü? Evetse hangi konularda?

Kesin dönüş, hayatı ve zamanı 30 yıl geriye sarmak gibiydi, o da zor bir şey. Duygusal bir süreç. Hollanda'dan döndükten sonra memleketimde çok şeyin değiştiğini fark ettim. İnsanlar kültürel anlamda değişmişler. Yaşadığım beldede yurt içinde farklı şehirlere de çok göç olmuş. Bu sebeple hafızamın büyük bölümü adeta silinmiş gibiydi. Aslında dönüş o açıdan zorlu bir süreç gerçekten. Yani insan, uzun süre bir başka ülkede kalmanın zorluğunu o zaman daha çok hissediyor.

✍ Döndükten sonraki süreçte gurbete ve diasporaya yönelik bakış açınızı yeniden değerlendirdiğinizde neler söylemek istersiniz?

Bir yönden duygusal olarak bu sürecin zorlukları var, fakat akıl ile ölçünce bunun çok faydası olduğunu gördüm. İyi ki de gitmişim diyorum. Yani çok büyük bir deneyim, çok büyük bir birikim elde ettiğimizin farkına vardım döndükten sonra. Diasporanın orada varlığı çok önemli. Türkiye için önemli, oradaki vatandaşlarımız için de çok önemli. Türkiye'nin diasporayı orta ve uzun vadeli çalışmalarla desteklemesi gerekiyor. Hollandalılar bu göç olaylarını bizden önce yaşamışlar. Onlar bu konuda çok daha tecrübeliler, oradayken bunu fark ettim. Onlar gönüllü dernekler ve vakıflar üzerinden diasporaları için çalışma yapıyorlar. Bu işin başlı başına farklı bir uzmanlık alanı olduğunu düşünüyorum.

✍ Eklemek istediğiniz bir şeyler var mı?

Çok teşekkür ederim. Göç konusu, çok geniş bir alan ve çok çalışılması gereken önemli bir olgu. Göç olgusu insanlık tarihinden itibaren var. Göç, insana bir yandan yenilik ve refah getirirken, diğer yandan bir yıkımı da beraberinde getirebiliyor. Yani bu bir açmaz. Göç olgusuyla ilgili toplumumuzun çok az bilgisi olduğunu düşünüyorum. Bu konuda toplum olarak çok bilgilenmeye ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.

Söyleşi

GİTMEKLE KALMAK ARASINDA: GERİ DÖNÜŞÜN PSİKOLOJİK, MADDİ VE AİLEVİ YÖNLERİ HAKKINDA MEHMET AKBULUT İLE SÖYLEŞİ

MEHMET AKBULUT
İş İnsanı

Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Hollanda'ya göç etmeden önceki hayatınızı anlatır mısınız?

Ben Mehmet Akbulut. 20 Nisan 1961 tarihinde Kayseri'nin Elmalı köyünde doğdum. Köyümüz fakir bir köydü. İlkokulu köyümde okudum. Ağabeyimle ben ilkokulu bitirdiğimizde, annem okul ve 'sanayide çıraklık' arasında bir seçim yapmamızı istedi. Ben okumak istediğimi söyledim, fakat bize en yakın ortaokul 11 kilometre mesafedeydi. Okula kaydımı yaptırdım, fakat babam o dönem yurt dışında olduğundan okula kayıt esnasında veli olarak yanımda yoktu. Okul müdürü, kayıt esnasında çocuğun velisinin de bulunmasını şart koşunca, oradaki bir bakkal amcayı kendime veli tutmuştum. Üç yıllık ortaokul eğitiminin ardından liseye devam edebilmem için Kayseri'ye taşınmam gerekti, çünkü o çevrede en yakın lise Kayseri'deydi. Şehre taşınarak abimle aynı evde kaldık. Abim sanayide meslek öğrenirken ben de Kayseri Ticaret Lisesi'nde eğitim almaya başladım. O yıllarda Türkiye'nin siyasi durumu çok karışıktı. Okullardaki sağ-sol çatışmaları liselere kadar inmişti, babam Türkiye'ye geldiğinde bu durumdan çok rahatsız olduğunu ve bizi de yanında yurt dışına götürmek istediğini belirtti. Ancak annem, köyünü ve hayvanlarını bırakıp Hollanda'ya gitmeye hiç istekli değildi. Babam, annemi üç aylığına, oturum iznini alana kadar kalmaya ikna etti. Böylelikle üç erkek kardeş olarak, anne ve babamızla Hollanda'ya git-

tik. 19 Nisan 1978'de iki kız kardeşim amcamlara emanet edildi. Annem kısa süre içinde Türkiye'ye dönmeyi planladığı için tüm ailenin gitmesine gerek yok diye düşünüldü.

✍ Hollanda'ya göç hikâyenizden bahseder misiniz? Hollanda'ya ne zaman, kaç yaşında ve hangi amaçla gittiniz? Gittiğiniz ilk yıllarda kendinize nasıl bir yol haritası belirlediniz?

Hollanda'ya gittiğimde 17 yaşındaydım. Aile birleşimi ile Hollanda'ya babamızın yanına gittik. Abim 19 yaşında idi. Hollanda'daki kurallar gereği üç ay içerisinde bir işi olursa Hollanda'da daimî ikamet iznine sahip olabilecekti. Bu sebeple acilen abime bir iş bulundu. Benim aslında acelem yoktu. Biraz etrafı ve bulunduğum ortamı tanırım diye düşünürken Hollanda'ya daha önce çalışmak için gelmiş olan amcalardan biri bana "Boş durma, çalış, yarın seni işe götüreceğim," dedi. Ertesi gün amca geldi. Beni hakikaten bir otobüse bindirdi. Yarım saatlik yoldan sonra indik ve bir adamla konuştu. Tabii ben Hollandacayı bilmiyorum. Adamları ikna etti. O fabrikada benim ertesi gün işe başlayabileceğimi söylediler. Ben çalışmak değil, etrafı gezip tanımak istiyordum aslında. Çalışmaya başladığım yer küçük domates kasaları yapan bir fabrikaydı. Üç ay gibi bir süre çalıştım. Çalıştığım yerde iş çok ağırdı, ben zayıf ve tecrübesiz bir çocuktum. O dönemde Ramazan temmuz ayına denk geldi. Ben hem oruç tutuyor hem de çalışıyordum. Oruçla

ve yaz sıcağının etkisiyle çalışacak hâlim kalmıyordu. Biz o zamanlar maaşlarımızı sarı bir zarfla alırdık, bankaya gönderilmezdi. İçine ne kadar para koyduklarını kuruşuna kadar yazarlardı. Biz de onu eve getirip annemize teslim ederdik. Bir gün bana biri beyaz, diğeri sarı olmak üzere iki tane zarf verdiler. Yanımda dil ve işleyişi bilen Türk çocuklar da vardı ve bana verilen beyaz zarfı görünce bunun benim işten atıldığım manasına geldiğini ifade ettiler ve nitekim de öyle oldu. O esnada Hollandalı bir adam yanıma gelerek kızgın bir şekilde bana bir şeyler söylüyordu, ama ben ne dediğini anlamıyordum. Türk iş arkadaşlarımdan biri "Sen pense çalmışsın!" dedi. Çantam elimdeydi, çantamı gösterdim. Tabii çalmadığımı anlayınca ve penseyi de bulunca gelip benden özür bile dilemediler. Ben yaşananlara çok kızmıştım. Bunun üzerine ileride Hollandacayı öğreneceğim ve hakkımı savunacağım diye kendi kendime söz verdim. Üç hafta sonra, babam bana yeni bir iş buldu. Zamanla çat pat Hollandaca öğrenmeye başladım. İşe alındığım yerde beni konuşma ve işitme engeli olan bir adamın yanına verdiler. Hollandaca bilmediğim için bir bakıma ben de öyleydim. Bana marangozluğu öğretmeye çalışıyordu. Bir gün yine birlikte iş yaparken şef yanımıza geldi. Benim elimdeki çekici görünce beni işe temizlikçi olarak aldığını, marangoz olarak almadığını söyleyerek elimdeki çekici hınçla yere fırlattı. Bana iş öğreten adama da kızdı. Adam kendini ifade edemediği için ağladı, ben de ağladım. Muhtemelen ceza olsun diye beni daha alt kademe işlere yönlendirdiler. Oradaki iş arkadaşlarım "Sen becerikli birisin, niye sertifika alıp vasıflı bir eleman olarak çalışmıyorsun?" diye beni teşvik ettiler. Böylelikle marangozluk kursuna başladım ve o süre zarfında Hollandacamı da geliştirdim. Kurs bitince iş bulamadığım için başka bir yerde kaynakçı yetiştirme ilanı görüp başvurdum. O kursu da bitirip sertifikamı aldım. Bu tersanede vasıflı işçi olarak beş yıl çalıştım. Bu süre zarfında, annem bizi Hollanda'da yalnız bırakmak istemediği ve biraz da artık Hollanda'ya alıştığı için Türkiye'ye dönmedi. Kız kardeşlerim de yanımıza geldi.

✍ Gurbette olmak nasıl bir duyguydu?

Hollanda'ya geldiğimde bir arayış içerisine girdim. Hollanda Diyanet Vakfı o zaman yoktu. Kaynakçılık mesleğini öğrendikten sonra girdiğim işte çok başarılıydım ancak özel hayatımda sanki bir boşluk içerisindeydim. Boş vakitlerimde kitaplarla ilgilenen biriyle tanıştım. Aramızda kitap alışverişi oldu ve bu sayede bilgi açlığımı doyurması için çok kitap okudum. Edindiğim arkadaş bizim iş grubunda çok kitap okuyor ve dinî vecibelerini yerine getiriyor diye dışlanıyordu. Ben de o dönemde 19-20 yaşlarındayım. Dinî yaşamayı pek bilmiyordum. O arkadaşım fikrini dayatmadan benimle iletişimine devam etmişti. Yine o dönemlerde abimin çocuğu oldu. Evde

"Hollanda'da eğitim almıştım, çeşitli sivil toplum kuruluşlarında tecrübeler edinmiştim ve gerçekten Hollanda'yı seviyordum fakat buna rağmen içimde bir boşluk vardı."

Kur'an okutulsun, bir hoca çağrılsın dendi. Eve gelen hoca evdeki gençleri görünce "Siz Kur'an okumasını biliyor musunuz?" diye sordu. Biz bilmiyoruz deyince "Ben size üç ayda öğretirim," dedi. Ben de kabul ettim. Bize verdiği adrese gittik, gittiğimizde küçük çocuklar Kur'an öğreniyordu. Biz 20'li yaşlarda koca adamlardık. Hocanın bize üç ayda Kur'an öğreteceğine hiç inancım yoktu. Bir süre sonra Kur'an'ı öğrenmeye başlayınca hocaya karşı ön yargılarım ortadan kalktı. O dönemde Hollanda'da yavaş yavaş bazı Türk kuruluşlar oluşmaya başladı. Millî Görüş diye bir oluşumdan bahsediliyordu ama biz fazla tanımıyorduk. Bize Kur'an öğreten hoca dinî talimleri bundan sonra Millî Görüş'ün binasında yapacağımızı söyledi ve biz derslere o yeni alınan ve eski bir garajdan çevrilen binada devam ediyorduk. Ben de zamanla aralarında yer almaya başladım. Sonraki süreçlerde bize gençlik merkezi yapmamız için boş bir daire tahsis edildi. Böylelikle, yaşananların da etkisiyle dönüşmeye ve kimliğimi şekillendirmeye başladım. Kim olduğum, ne olduğum ve ne olmam gerektiğini orada kavramaya başladım. Bu sivil toplum kuruluşu içinde üç yıl gazete muhabirliği yaptım ve gençlik başkanlığını yürüttüm. Daha da önemlisi bu kurumdaki arkadaşlık ve dayanışma bizleri ileride üniversite eğitimi almamız ve başarmamız için motive etti.

Hollanda'daki ilk İslam okullarından olan El Gazali İslam Okulu'nun öncü isimlerinden birisiniz. O dönemin atmosferinde İslam okulu açma tecrübesi nasıldı?

80'li yıllarda Hollanda İslam Federasyonu (Millî Görüş), Avrupalı Müslümanların meselelerini konu alan bir konferans tertip etti. Merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın katılımıyla Rotterdam'da üç gün boyunca konferans yapıldı. Konferansın sonuç bildirgesinde Avrupa'da yaşayan Müslümanların Avrupa toplumunun bir parçası olduğu, buna göre hareket ederek toplumda görünür olmak için her türlü çalışma ve gayretin gösterilmesi gerektiği açıklandı. Diğer dinî gruplar gibi Müslüman topluluğun da okullar, dernekler ve hastaneler açması tembihledi. Bunlar düşüncede çok güzel şeyler olsa da o zamanlar, ilkler olarak uygulama noktasında bizim için zordu.

Benim açımdan İslam okulu girişimimizin iki ana nedeni var. Teorik olarak olması gereken ideolojik bir motivasyonun yanı sıra bir de benim şahsen yaşadığım şansız bir durum bizim için adeta yeni ufuklar açmıştı. İlk kızımın gittiği okul Protestan prensipli bir okuldu. Ben de kaygı duyan bir baba olarak bir gün okul müdüründen sizin okulunuzda müsait zamanlarda Müslüman çocuklara İslami dersler verebilir miyiz ricasında bulundum. Müdür ricama sert bir tepki göstererek kabul etmedi. Bu reddediş beni çok şaşırtmasına rağmen aramaya

"Türkiye'ye dönüşüm, Hollanda'ya gidişimden tamamen farklıydı."

sevk etmişti. Ben o yıllarda üniversite öğrencisiydim. Bu konunun nasıl hayata geçirilebileceği konusunda araştırmalar yapıyordum. O yıllarda bilgiye ulaşmak ancak kişisel girişimlerle mümkün olabiliyordu. Bir arkadaş Lahey'de bulunan Özel Statüde Okullar Derneği (*Vereniging van Algemeen Bijzondere Scholen*-VBS) diye bir kurumdan bahsetti ve bana o kurumun bilgilerini verdi. Neticede ben o kurumun müdürü ile görüştüm ve taleplerimizi ilettim. Kurum müdürü bana 3-11 yaşları arasındaki 50 çocuğun velisinden imza alabilirsem bu işin olabileceğini söyledi. Bu duruma çok sevindim ve heyecanla Rotterdam'daki İskender Paşa Camii'ne bu durumu arkadaşlarla paylaşmaya geldim. Camide durumu anlatınca herkes kendi çevresinde bu konuya ilgili velileri bulup formları doldurmak için işe koyuldular. İnsan toplamak en kolayıydı. Ayrıca bir gün camideki imamdan izin isteyerek mikrofonu aldım ve İslam okulları ile ilgili cemaate detayları ve gereklilikleri anlattım. Bunun üzerine toplam 450 imza topladık ve bahsettiğim kuruma geri gittim. Müdür, bu kadar imza toplayabildiğimize çok şaşırıp bana "Dikkat et, bu imzalar kontrol edilebilir," demişti. Sonrasında resmî prosedürleri yerine getirmek için belediyeye gittik ve başvuru sürecimizi başlattık. Başvuruyu değerlendirmeye alan yetkili, müracaatımızın olumlu sonuçlanacağını düşünmediğini bize karşı çok net bir şekilde belli ediyordu. İki ay sonra başvurumuzun kabul edildiği haberini aldık, ama biz daha hazır değildik. Binamız yoktu, eksiklerimiz çoktu. Onay gelir gelmez bina arayışına girdik. Binayı bulduk ve hemen temizliğe, tadilata başladık. Bu sefer de masa, sandalyemiz yoktu. Okul malzemelerini sipariş verebilmemiz için önce devletin bizi tanıması gerekiyordu, fakat siparişlerin teslim tarihinden önce de okul dönemi başlamış oluyordu. Belediyenin deposundan geçici olarak masa ve sandalye alabildik. Kendi imkânlarımızla tüm okul binasını temizledik, sınıflarımızı döşedik. Bu sefer de bir İslam okuluna özel müfredat konusunda zorluk yaşadık. Başka ülkelerden örnek alabileceğimiz bir rehberimiz de yoktu. Kendi imkânlarımızla bir müfredat oluşturduk. Öğretmen için de ilana çıktık. Öğretmenleri de göçmen kökenliler konusunda tecrübeli olan adaylardan seçmeye çalıştık. Mülakatlar sonucunda altı öğretmen ve bir müdür işe aldık.

Okulun ilk günü hazırlıklarımızı tamamlayarak, okulumuzun kapısını Hollanda'daki ilk İslam okulu olarak Ağustos 1988 yılında açmış olduk ve heyecanla öğrencilerin gelmesini bekledik. Okulun ilk günü 90 öğrenci geldi. Sonrasında sayı 130'a kadar çıktı. İlk gün okulun spor salonuna gidip birlikte Fatiha suresini okuduk, dua ettik ve çocukları sınıflarına gönderdik. Ancak elimizde herhangi bir İslami eğitim müfredatı olmadığı için çok zorlanıyorduk. Özellikle velilere karşı verdiğimiz sözü yerine getirebilmek için gayret içindeydik. Çocukların büyük bölümünün eğitim başarısı ilk başta gereken düzeyin altındaydı.

Tabii bu durum bizi kaygılandırıyordu ama ilk defa bir okul kurma tecrübesi yaşıyorduk. Okulumuzda öğretmenler vardı, fakat o zamanlar Müslüman öğretmen bulma konusunda sıkıntı yaşıyorduk. İkinci yılımızda da Müslüman öğretmenlerin başvuruları yavaş yavaş gelmeye başladı. Birinci yılın sonunda bizim öğrenci sayımız 160'a çıkmıştı. İkinci eğitim yılının başında ise öğrenci sayımız 210'u bulmuştu. Bu sayılar, Hollanda Müslüman toplumunda İslam okullarına olan ihtiyacı gözler önüne sermekteydi. Hızlı büyümemiz Hollanda medyasının da dikkatini çekti. O dönemlerde Hollanda'da siyah ve beyaz okullar ayrımı ile ilgili tartışmalar vardı. Göçmen kökenlilerin çoğunlukta olduğu okullara siyah okullar deniliyordu. İster istemez İslam okulları için de bu tabir kullanılmaya başlanmıştı. Ben o dönemde bu sınıflandırmanın ayrımcı olduğu düşüncesiyle, "Biz bu tartışmanın tamamen dışındayız; ne siyah ne beyazız, toplumun ta kendisiyiz," şeklinde açıklama yapmıştım.

Zamanla okulumuz daha da büyüdü ve göçmen kökenlilerin eğitim seviyesi yavaş yavaş yükselmeye başladığı için Müslüman öğretmen başvurularımız da arttı. İkinci yılımızda ülke genelinde toplam altı tane İslam okulu açılmıştı. Sayımız artmaya başlayınca kurumsallaşmamıza katkı sağlaması için bir çatı kuruluşu kurduk. Bu çatı kuruluşun adı ISBO (Islamitische Scholen Besturen Organisatie) oldu, yani İslam Okulları Yönetimleri Organizasyonu. ISBO ile İslam okullarının kurumsal temsili, öğretim materyallerinin geliştirilmesi, ihtiyaç olan alanlarda hizmet vermesi ve görevlilere rehberlik etmesi gibi hedeflerin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştı. ISBO şu an hâlen İslam okulları için tek şemsiye kuruluşudur.

Yaşadıklarınızı yazıya döktüğünüz "Andersmans land" (Başkasının Ülkesi) kitabının yazarısınız. Kitap başlığının hikâyesinden ve kitap içeriğinden bahseder misiniz? Kitap yazmaya nasıl karar verdiniz?

Kitabımın adı, elin ülkesi yani elin toprağı anlamına geliyor aslında, Türkiye'de geldiğim Elmalı köyünde olduğu gibi. Zira köyümüzün adı, elin malı ifadelerinden türetilmiş. Bir arkadaşımın vesilesiyle hayat hikâyemi kitaplaştırdım. Öncesinde günlük tutuyordum ve böyle bir fikrim her zaman vardı. Kitabımı da özellikle Hollandaca yazmak istedim. Yaşadıklarım Hollanda'da kayda geçsin istedim. Aynı zamanda tarihe de kitapla not düşmek istedim. Hem aileme hem de kanaat önderlerine tavsiye ve önerilerimle bir miras bırakmak istedim.

Hollanda'da 1988 yılında ilk İslam ilkokulu Al-Ghazali İslam okulunun açılışından bir fotoğraf

Türkiye'ye dönüş sürecinizden biraz bahseder misiniz? Tek başınıza mı yoksa ailece mi dönüş yaptınız? Dönüş kararınızı nasıl aldınız? Ne zaman ve ne için Türkiye'ye döndünüz? Geri dönmenizi etkileyen unsurlar nelerdi?

Hollanda'da eğitim almıştım, çeşitli sivil toplum kuruluşlarında tecrübeler edinmiştim ve gerçekten Hollanda'yı seviyordum fakat buna rağmen içimde bir boşluk vardı. Türkiye'ye dönmek istiyordum. Çevremde bu isteğimi duyanlar, ekonomik kaygılardan dolayı bu isteğimi sorguladı. Türkiye'deki emekliliğimin bana yeteceğini ve başka işler yaparak ekonomik kaygıların üstesinden gelebileceğimi düşündüm. Eşime Türkiye'ye dönüş ile ilgili düşüncemi açıkladığımda, çocukları ve torunları bırakmak istemediğini ifade etti. Eğer dönmezsek içimizde bir ukde olarak kalacaktı. Bu yüzden 2015 yılından itibaren yavaştan dönüş alıştırmalarını yapmaya başladık. Öncelikle köydeki baba ocağını biraz elden geçirerek daha yaşanabilir bir hâle getirdik. Yaşam alanımız tamamdı ama Türkiye'deki eski dostlukların artık kalmamış olduğunu gördük. İnsanlar, Avrupa'dakilere kıyasla daha materyalist olmuştu. Bu durum bizi bazen düşündürüyordu, fakat 2018 yılında karar verdik. Eşim de sağ olsun benimle birlikte gelmeye karar verdi. Ona yılda iki-üç defa Hollanda'ya gidip çocukları göreceğimiz, çocukların sık sık yanımıza geleceğinin sözünü verdim. Şu an bazen çocukları özlemeye başladığımızın ikinci gününde, Hollanda'ya gidiş biletini alıyoruz.

Türkiye'ye dönerken ne hissettiniz? Türkiye'ye dönüşünüzde zorluk yaşadınız mı? Evetse hangi konularda ve neden?

Tabii dönmek bir anlamda teknik bir olay. Ayrıca bizim çifte vatandaşlık gibi bir hakkımız olduğundan Türkiye'ye dönmek sadece adres değişikliğinden ibaretti. Her şeyin yıllar önce bırakıp gittiğimiz gibi kalacağı kanaati tüm göçmenlerin yaşadığı ortak bir yanılsama. Dünya değişiyor, hâliyle köyümüz

"Her şeyin yıllar önce bırakıp gittiğimiz gibi kalacağı kanaati tüm göçmenlerin yaşadığı ortak bir yanılsama."

ve insanlar da değişiyordu. Neredeyse tüm gençliğimizin, olgunluğumuzun hemen hemen her safhasını yaşadığımız bir yerden ayrılmak çok kolay değildi. Hollanda'da evlendik, çocuklarımız oldu, okullara gittiler, onlar da evlendiler, çocukları oldu. Böylece bizden sonra iki kuşak daha oluştu.

2015 yılından itibaren Türkiye'ye dönüşü düşünmeye başladık ve bazı yıllar Türkiye'de kaldığımız süreyi normalden fazla uzatarak deneyim elde etmeye çalışıyorduk. Bizim için aslında bir maceraydı. Özlemini çektiğimiz eski Türkiye yoktu ve acaba biz bu yeni Türkiye'yi istiyor muyduk? 2018'de geldiğimizde köyde uzun zaman geçiririz diye düşünmüştük ama olmadı. Yıllarca Hollanda'da metropol hayatı yaşadığımız için bir anda bu değişiklik bize çok ağır geldi ve tekrar şehirde (Kayseri) yaşamaya karar verdik. Ekonomik sıkıntıların dışında pişman mısınız diye sorarsanız pişman değilim. Şöyle ki ben Avrupa'yı ötelemiyorum. Özellikle Hollanda'yı hiç ötelemiyorum, çünkü bana çok şey kattı. Türkiye'deyken Hollanda'da da özlediğim şeyler çok oluyor.

Şu an düşündüğünüzde, gitmek mi yoksa geri dönmek mi daha zordu?

Şu an 63 yaşında biri olarak düşündüğümde o günkü Hollanda'ya gidişimde farklı beklentilerim vardı. O zaman ben ırkçılık, ötekileştirme, ayrımcılık nedir bilmiyordum. Bize orası hep cennet gibi bir yer olarak anlatıldı. Hollanda'ya gittiğimde ayrımcılığa maruz kalınca, ötekileştirilince tabii ki bir aidiyet sorunu yaşadım. Ayrıca yabancı bir lisanı belli yaştan sonra akademik düzeyde bilmek ve ona göre hayata tutunmak başlı başına bir zorluktu. Türkiye'ye dönüşüm, Hollanda'ya gidişimden tamamen farklıydı. Ayaklarım yere basarak Türkiye'ye geldim. Burada eski dostlukların olmadığı, yaşayacağım sıkıntıları tahmin ederek ve bilerek geldim. Tabii ki şimdi burada da güzel insanlarla arkadaşlıklar kurduk ama Avrupa'daki dostluklarımın yeri farklı.

Hollanda'da bir müddet ikamet ettikten sonra tekrar Türkiye'ye dönen-yerleşen kişilere hizmet amacıyla Türkiye'de 'Türkiye-Hollanda Dostluk Dayanışma ve Kültür Derneği'ni' kurdunuz. Sizi bu derneği kurmaya sevk eden süreçten bahsedebilir misiniz? Derneğinizin faaliyetleri nelerdir?

Türkiye'ye dönüş yapanlar arasında uyum sorunu yaşayanlar oluyor. Türkiye'ye döndüğümde benim gibi Türkiye'ye kesin dönüş yapan ve belirli sorunlarla karşılaşan insanları bilinçlendirmek istedim. Ayrıca Avrupa'daki dostlukların devamını sağlamak ve eskiden yurt dışında yaşamış olup Türkiye'ye dönmüş olan insanları bir araya getirmek amacıyla bu derneği kurdum. Ancak pandeminin araya girmesiyle pek bir şey yapamadık. Resmî prosedürlerden dolayı şu an dernek feshedildi, ama dernekte kurduğumuz ilişkiler devam ediyor. Şimdi burada IGMG Kayseri ve HASENE Kayseri şubeleri o boşluğu dolduruyor. Ben de zaman zaman bu dernekteki çalışmalara katılıyorum. Özellikle Hollanda'dan dönen arkadaşlarla senede birkaç kez toplanıyoruz. Ortak yaşanmışlıklarımızdan bahsediyoruz.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

5

'Vertrekpremie' verleidt Turken niet tot terugkeer

Van een onzer verslaggeefsters

AMSTERDAM – Het aantal buitenlandse werknemers dat met een 'vertrekpremie' van de werkgever naar het geboorteland terugkeert is gering. Het aangeboden geld speelt geen doorslaggevende rol bij de beslissing te remigreren.

Tot deze conclusies komt Philip Muus, die voor de Universiteit van Amsterdam een onderzoek deed onder 119 Turkse werknemers van een blikfabriek van Thomassen & Drijver in Deventer. Dit bedrijf heeft de afgelopen drie jaar aan tweehonderd Turkse werknemers een premie van 25 000 gulden aangeboden om zich in hun geboorteland te hervestigen.

Tot nu toe hebben in het hele bedrijf, dat meer vestigingen heeft, slechts tachtig werknemers de premie, die ook wel 'oprotpremie' wordt genoemd, aangenomen. Van de groep Turken die Muus enquêteerde zeiden er veertig dat zij definitieve plannen hadden om te vertrekken en tot nu toe zijn er negentien die echt de koffers hebben gepakt.

Twijfel

Muus: „De mensen twijfelen of ze nog wel een toekomst hebben in hun geboorteland. Daarbij speelt de gezinssituatie een belangrijke rol. Met de premie ben je er niet, je zult toch een beginkapitaalje van jezelf moeten meenemen. Het is misschien een beetje raar, maar je zou kunnen zeggen dat de gezinshereniging een belemmerende invloed heeft gehad op de remigratie. De werknemers die hun vrouw en kinderen naar Nederland haalden zijn nauwelijks in staat om te sparen. Ze vergalopperen zich aan luxe voor het gezin, zo verspelen zij bijvoorbeeld hun spaargeld aan een koopwoning."

„De Turkse werknemers die vertrokken waren alleengaanden. Het zijn de gastarbeiders van de eerste generatie. Zij woonden veelal in het bedrijfspension en legden geld opzij om ooit nog eens naar Turkije terug te gaan." Muus koos Thomassen & Drijver uit omdat hij een hoge pet op had van het sociaal beleid in dit bedrijf. „Het bedrijf had de regeling oorspronkelijk niet gemaakt om de buitenlandse werknemers met een som geld te lozen. Niemand hing een ontslag boven het hoofd."

Hij denkt daar nu, drie jaar later, anders over. Bij het verpakkingsconcern zijn inmiddels vierhonderd banen op de tocht komen te staan en Muus verwacht dat veel buitenlanders de laan uitgestuurd worden.

Zachte drang

„De buitenlandse werknemers krijgen nu van hun directie 'de zachte drang' om de premie aan te pakken. Het argument dat het bedrijf gebruikt is dat het niet mogelijk is om deze mensen bij te scholen. Ze spreken te weinig Nederlands om een opleiding te kunnen volgen waarbij ze geleerd wordt het toetsenbord van de computer te hanteren die straks het handwerk gaat overnemen." Thomassen & Drijver heeft Muus laten weten blij te zijn dat het onderzoek aantoont dat de buitenlanders niet om het geld de premie aanpakten.

Gedwongen

„Als de buitenlandse werknemers niet de kans krijgen om bij te scholen dan betekent het gewoon dat ze na de automatisering worden ontslagen. Dat zal dan betekenen dat zij gedwongen worden de vertrekpremie aan te nemen en dan is het dus toch een oprotpremie. Ik was in mijn nawoord zeer lovend over de 'vertrekpremie' bij Thomassen & Drijver, maar na deze ontwikkeling heb er een paar pagina's aan toegevoegd waarin ik scherp van leer trek tegen dit soort methodes."

1986 yılında geri dönmek için verilen teşvik priminin Türkleri ana vatanlarına geri dönmeye ikna etmediğini konu alan gazete haberi

Kaynak: *'Vertrekpremie' verleidt Turken niet tot terugkeer. "Trouw". Meppel, 26-06-1986. Delpher'den 29-01-2025 tarihinde alınmıştır, https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDD:D:010827633:mpeg21:p005*

Tablo 5: Türkiye'ye Kesin Dönüş Yapan Türk Vatandaşları [1-2]

YIL	DÖNÜŞ YAPANLAR TOPLAM
1980	2.365
1981	3.144
1982	4.831
1983	5.595
1984	6.184
1985	5.052
1986	5.181
1987	3.792
1988	3.631
1991	1.828
1992	1.946
1993	1.842
1994	1.732
1995	1.581

1. Tablodaki veriler Mayıs 2024 ve Haziran 2024 arasında M. Mustafa İyi'nin T.C. Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nde gerekli yasal izinler çerçevesinde yaptığı arşiv çalışması sonucunda hazırlanmıştır. Verilerin tamamı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü'nün 1980-2006 arasında yayınladığı yıllık raporlara dayanmaktadır. Tabloların kullanılması hâlinde adı geçen araştırmacının çalışmasına atıfta bulunulmalıdır.

2. Bu veri 1980'den başlayarak 1996 yılına kadar kayıt altına alınmış olup 1996'dan sonraki raporlarda bu veriye yer verilmemiştir. Veriler Hollanda makamları ve Türk Başkonsolosluklarının kayıtlarına dayanmaktadır. Bu veriler; kesin dönme niyetiyle Hollanda'dan ayrılıp bir süre sonra tekrar Hollanda'ya dönenleri ve ilgili makamlara bilgi vermeden Hollanda'yı terk eden vatandaşları kapsamamaktadır. 1995'ten sonra bu veri Hollanda'ya gelen ve Hollanda'dan ayrılan Türk vatandaşları şeklinde tutulmuştur.

Nieuwsblad van het Noorden, 16 november 1987, blz.2

Terug van weggeweest

Portret van geremigreerd Turks gezin

De documentaire *Terug van weggeweest* is eigenlijk toevallig tot stand gekomen. Programmamaker Joost Tholens wilde in 1984 de twee Turkse gastarbeiders opzoeken, die hij vijftien jaar daarvoor geportretteerd had in 'Hier en daar een Turk'. Hij trof ze niet meer aan in Nederland: Emin Demir en Mehmet Karaaslan bleken inmiddels geremigreerd te zijn. Reden dus voor Tholens om naar Turkije te gaan, en daar het tweetal op te zoeken.

Hij trof ze daar aan, ieder met z'n eigen gezin, in een betrekkelijke vorm van welstand. Demir — die jarenlang in Enschede in de textielindustrie werkzaam was en daar al gauw tot de conclusie kwam dat zijn collega's hem en andere Turken beschouwden als "een beetje simpele mensen, terwijl die Nederlanders zelf denken overal alles van af te weten" — is inmiddels gepensioneerd. Na vijfentwintig dienstjaren mogen Turken volgens de wetgeving in hun land genieten van een pensioen. Hij heeft een auto gekocht, is een klein transportbedrijfje begonnen, en is vooral blij dat hij 'thuis' is.

Demir ging met één doel naar Nederland: geld verdienen. "Om een toekomst op te bouwen in mijn eigen land. Naarmate de tijd verstreek moest ik steeds meer denken aan mijn land. Zo van: zullen we ooit nog terugkeren?" aldus Demir, die zijn kinderen bij zijn moeder in Turkije onderbracht. "En we zijn terug, God zij dank."

Net als Karaaslan laat hij vol trots zijn woning zien, waarin de spulletjes die hij uit West-Europa heeft meegenomen, een plaats hebben gekregen. Karaaslans verwachtingen zijn niet uitgekomen. "We zijn niet onder de indruk van Nederland. We wilden zelf graag terug. Uiteindelijk liep ik zes maanden in de werkeloosheidswet, kreeg 1400 gulden terwijl ik vijfhonderd gulden huur moest betalen. Wat blijft er dan over? Hoe mooi het ook is in Nederland, er gaat niets boven je vaderland." Hij is voor zichzelf begonnen, en rijdt nu in een taxi.

'Terug van weggeweest' is een mooie documentaire. Tholens geeft een goed portret van de twee gezinnen, en lardeert zijn verhaal met mooie beelden over Turkse cultuurgewoonten. Zijn film is een portret, niet meer, niet minder. Slechts even staat hij stil bij de problemen van de remigratie, hij diept ze niet verder uit. Mogelijk dat dat ook niet in een portret past. Hij laat wat dat betreft de kijker *vanavond (Nederland 2, 21.35 uur)* zelf oordelen.

De twee Turkse hoofdrolspelers hebben het getroffen in Turkije. Zij schijnen goed te boeren. Tholens waarschuwt dat een dergelijk 'luxe' niet voor iedere remigrerende gastarbeider is weggelegd. "Ik heb gezocht naar de mensen die ik vijftien jaar geleden filmde. Het gaat hen goed. Maar ik zie ook dat vele andere gastarbeiders, die terugkeren naar hun vaderland, het veel moeilijker hebben gehad. Dit beeld is niet representatief voor de positie van de geremigreerd gastarbeider."

Emin Demir met vrouw.

1984 yılında Hollanda'dan Türkiye'ye kesin dönüş yapan ailelerin durumlarını konu alan bir gazete haberi
Kaynak: *Mediahuis Noord, De Krant van Toen, Nieuwsblad van het Noorden, 16-11-1987, s. 2, https://dekrantvantoen.nl/vw/article.do?id=NVHN-19871116-AE0002019*

Hollanda'ya göçün 60. yılı kapsamında 6 Mayıs 2024 tarihinde Rotterdam'da düzenlenen programda ikram edilen baklouce tatlısının bir görseli. Hollanda Türk diasporasının 60. yılına özel olarak, Türk ve Hollanda kültürlerinin en bilinen ikramları olan baklava ve tompouce'un sentezi şeklinde tasarlanan bu tatlı, Ahmed Emin Batman tarafından geliştirilmiştir. Baklouce, dördüncü nesle uzanan Hollanda Türk diasporasının Türk ve Hollanda kimliklerinin iç içe geçişinin zarif bir yansıması ve iki ülkenin dostane bağlarının simgesi niteliğindedir.

HOLLANDA TÜRK DİASPORASI ATLASI

60 YIL& JAAR

Elinizde tutmuş olduğunuz bu eser Avrupa'daki Türk diasporası içinde müstesna bir öneme sahip Hollanda Türk diasporasının kıtadaki hikâyesine, varlık ve kimlik mücadelesine bir saygının nişanesi olarak hazırlanmıştır. Hem bilimsel hem de sosyal açıdan incelenmesi gereken bir süreç yaşayan Hollanda Türk toplumunun, misafir işçilikten diasporaya dönüşmesini; sosyal, iktisadi, kültürel ve siyasi açılardan ne gibi gelişimler yaşadığını inceleme gayesiyle hazırlanan bu kitap, Hollanda Türk diasporasının geleceğe yönelik adımları için de önemli bir teşvik noktası olma amacına matuf bir çabanın ürünüdür. Alanında uzman isimlerce 14 başlıkta hazırlanan makale ve söyleşilerden müteşekkil bu eser, Hollanda Türk diasporasının tarih içindeki süreçlerini ilk nesilden günümüze değin değişen şartlarıyla ortaya koymaktadır.

YTB YAYINLARI